PRAVOBRANITELJ ZA
OSOBE S INVALIDITETOM

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2025.

SADRŽAJ

1. UVOD 7
1.1. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM 12
1.1.1. Statistički podatci 12
1.1.2. Podatci o aktivnostima u svrhu promicanja prava 17
1.1.3. Sudjelovanje u projektima 18
2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM 20
2.1. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA 20
2.2. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPREĐENJE SUSTAVA 22
2.2.1. Prijedlozi za izmjene i dopune zakona i drugih propisa 22
2.2.2. Preporuke i upozorenja 25
2.2.3. Mirnodopski vojni invalidi i civilni invalidi rata - zapostavljena i zaboravljena kategorija osoba s invaliditetom 29
2.3. PRISTUP PRAVOSUĐU 30
2.3.1. Prepreke osoba s invaliditetom u pristupu pravosuđu 30
2.3.2. Ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć 33
2.4. PRAVA OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA 37
2.4.1. Prava osoba s duševnim smetnjama u ustanovama zdravstva i socijalne skrbi 40
2.4.2. Policijsko postupanje prema osobama s duševnim smetnjama 47
2.5. ZATVORSKI SUSTAV 49
2.6. POSLOVNA SPOSOBNOST I SKRBNIŠTVO 51
2.6.1. Postupanja Hrvatskog zavoda za socijalni rad u osiguravanju skrbničke zaštite 51
2.6.2. Upravljanje imovinom i prihodom osoba pod skrbništvom 52
2.6.3. Pristanak na medicinski postupak osobe s duševnim smetnjama 55
2.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI 56
2.8. ŽENE S INVALIDITETOM 57
2.9. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA 63
2.9.1. Nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju 63
2.9.2. Nasilje nad osobama s invaliditetom 66
2.9.3. Govor mržnje 75
2.10. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE 76

2.11. ZDRAVSTVO 78
2.11.1. Palijativna skrb 80
2.11.2. Ortopedska pomagala 90
2.12. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU 93
2.12.1. Rana intervencija 93
2.12.2. Osobe s poremećajem iz spektra autizma 96
2.13. ODGOJ I OBRAZOVANJE 101
2.13.1. Predškolski odgoj i obrazovanje 101
2.13.2. Osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje 115
2.13.3. Visoko obrazovanje 133
2.14. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA 143
2.15. ZAPOŠLJAVANJE I RAD 155
2.15.1. Nezakonitosti i diskriminacija u postupcima zapošljavanja 155
2.15.2. Diskriminacija na radnom mjestu 160
2.15.3. Zaposlenost i nezaposlenost osoba s invaliditetom u brojkama 164
2.15.4. Ključni komentari na izmjene Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom 169
2.16. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST 171
2.16.1. Pristup dobrima i uslugama 171
2.16.2. Cestovni prijevoz 194
2.16.3. Pomorski prijevoz 207
2.16.4. Željeznički prijevoz 214
2.16.5. Zračni prijevoz 216
2.16.6. Pristupačan turizam 221
2.16.7. Digitalna pristupačnost i umjetna inteligencija 235
2.16.8. Pristupačno stanovanje 243
2.16.9. Stambeno zbrinjavanje 246
2.17. RIZIČNE SITUACIJE I HUMANITARNA KRIZNA STANJA 253
2.17.1. Sigurnost i zaštita osoba s invaliditetom u rizičnim situacijama 253
2.17.2. Osobe pod privremenom i međunarodnom zaštitom, migranti i izbjeglice 256
2.17.3. Utjecaj klimatskih promjena na osobe s invaliditetom 259
2.18. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI 263
2.18.1. Povreda prava na život u zajednici 263
2.18.2. Osobna asistencija 267

2.18.3. Povrede prava na smještaju u instituciji 277
2.18.4. Odmor od skrbi 291
2.19. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA 292
2.19.1. Pravo na Inkluzivni dodatak 294
2.19.2. Jedinstveno tijelo vještačenja 303
2.19.3. Kapaciteti sustava socijalne skrbi - HZSR i domovi socijalne skrbi 305
2.20. MIROVINSKO OSIGURANJE 310
2.21. STAŽ OSIGURANJA S POVEĆANIM TRAJANJEM (BENEFICIRANI RADNI STAŽ) 321
2.22. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU 323
2.23. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA 326
2.24. USKLAĐENOST KORIŠTENJA FONDOVA EUROPSKE UNIJE S KONVENCIJOM O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM 345
2.25. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU 349
2.25.1. Kultura 349
2.25.2. Sport 356
2.26. MEĐUNARODNA SURADNJA 367
2.27. PODRUČNI UREDI 377
2.28. RAD STRUČNOG SAVJETA 382
2.29. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI 382
2.29.1. Diskriminatoran govor o osobama s invaliditetom 382
2.29.2. Edukacije o specifičnostima osoba s invaliditetom 386
2.30. OSOBE S INVALIDITETOM U MEDIJIMA 394
3. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE 399
3.1. Financijsko poslovanje 399
4. ZAKLJUČAK 400

POPIS KRATICA

Kratica	Naziv
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZVO	Agencija za znanost i visoko obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
DPS	Državni pedagoški standard
DTUR	Djeca/Dijete s teškoćama u razvoju
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZSR	Hrvatski zavod za socijalni rad
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KPOSI	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
MHB	Ministarstvo hrvatskih branitelja
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MPGI	Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
MPUDT	Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije
MROSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZOM	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih
NZRCD	Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva
NN, br.	Narodne novine, broj
OA	Osobna asistencija
OSI	Osoba/Osobe s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
RH	Republika Hrvatska
RI	Rana intervencija
SŠ	Srednja škola
UN	Ujedinjeni narodi
ZOA	Zakon o osobnoj asistenciji
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZZODS	Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama
ZZPP	Zakon o zaštiti prava pacijenata

1. UVOD

S obzirom da se najveći interes opće i stručne javnosti u ovom izvještajnom razdoblju očekuje u vezi s ustavnom tužbom i odlukom (Odlukom i Rješenjem) Ustavnog suda u odnosu na Zakon o osobnoj asistenciji, smatramo nužnim odmah se osvrnuti na to pitanje. Time želimo pravodobno odgovoriti na očekivanja vezana za ovu temu, ali bismo željeli usmjeriti pozornost i na druga, jednako važna, a nerijetko i zanemarena područja zaštite prava osoba s invaliditetom.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom od samog osnutka institucije dosljedno i uporno ukazivao je na potrebu sustavnog definiranja usluge osobne asistencije, koja se do donošenja Zakona o osobnoj asistenciji ostvarivala kroz projekte udruga, za ograničeni broj korisnika. O Zakonu o osobnoj asistenciji Pravobranitelj je svoja stručna i argumentirana mišljenje iznio tijekom javnog savjetovanja. Ta su mišljenja i stavovi javno dostupni te vidljivi svima koji su za njih zainteresirani. U velikoj mjeri, izneseni stavovi Pravobranitelja podudaraju se sa stajalištima koja je u svojoj odluci zauzeo Ustavni sud. Pravobranitelj je istaknuo da su odredbe ZOA u određenoj mjeri u suprotnosti s načelima i odredbama Konvencije, posebno u dijelu osiguravanja ravnopravnosti s drugima, pravu na izbor te potrebi ostvarivanja prava na neovisno življenje; da je broj sati potrebno odobriti isključivo prema individualnim potrebama, iznimno i 24 sata; da je neprihvatljivo ograničenje satnice zbog obiteljskog statusa te da je potrebno istovremeno omogućiti uslugu i za korisnike pomoći u kući i statusa roditelja njegovatelja, a da broj sati usluge treba odrediti isključivo u odnosu na težinu invaliditeta, korisnikove stvarne potrebe, okruženje i životne okolnosti. Nakon donošenja ovog Zakona, aktivno smo nastavili pratiti njegovu primjenu. Nakon stupanja Zakona na snagu, pa sve do danas, nadležnom Ministarstvu je upućeno više preporuka za izmjenu pojedinih zakonskih rješenja koja su se i u praksi pokazala diskriminatornima, neživotnima ili nedjelotvornima. Time je Pravobranitelj, u okviru svojih ovlasti, kontinuirano upozoravao na potrebu prilagodbe zakonskog okvira stvarnim potrebama korisnika osobne asistencije, s ciljem osiguravanja učinkovitog ostvarivanja ovog prava u praksi. Iako pravo na osobnu asistenciju trenutačno koristi nešto više od 7.500 osoba, taj broj treba promatrati u kontekstu znatno šire slike i drugih potreba osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, na što upućuju sljedeći pokazatelji:

1. Republika Hrvatska ima oko 7.000 korisnika prava na status roditelja njegovatelja/status njegovatelja. Dvije godine nakon donošenja Zakona o osobnoj asistenciji i osobe kojima su osigurana ova prava koja im omogućavaju skrb u obitelji, moći će sada uz ovo pravo ostvariti i dodatni broj sati usluge osobne asistencije.

2. Osvijestimo da Republika Hrvatska ima više od 6.000 djece i odraslih s autizmom, na čije potrebe nismo odgovorili niti u području rane intervencije, niti obrazovanja, rada, zapošljavanja, stanovanja te u osiguravanju drugih specijaliziranih usluga nužnih za zadovoljavanje njihovih složenih i specifičnih potreba.

3. Republika Hrvatska ima više od 15.000 odraslih osoba na smještaju u udomiteljstvu i institucijama zato što nismo razvili odgovarajuće, dostupne, prihvatljive socijalne usluge uz koje bi mogli živjeti u svojim obiteljima i zajednicama.

4. U Republici Hrvatskoj više od 24.000 djece u dobi do pet godina su potencijalni primatelji usluga rane intervencije, no samo jedno od osmero djece dobiva te usluge. Trenutno, prema statističkim podatcima Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, uslugu rane razvojne podrške u sustavu socijalne skrbi ostvaruje samo oko 1.200 djece.

5. Konačno, Republika Hrvatska ima i više od 200.000 osoba s težim i teškim invaliditetom, kojima društvo mora osigurati podršku, usluge i uvjete života kako njihov invaliditet ne bi na najnegativniji način obilježio njihov život.

Ovim se izvješćem stoga ne iscrpljuje rasprava o Zakonu o osobnoj asistenciji, već se, uz jasno iznesena stajališta Pravobranitelja, pozornost želi usmjeriti i na niz drugih pitanja od najvećeg značaja za osobe s invaliditetom, njihov svakodnevni život i položaj u društvu te na druga područja u kojima izostanak sustavnih rješenja i dalje ozbiljno ugrožava prava i kvalitetu života osoba s invaliditetom.

Zabrinjava nas što, unatoč godinama parcijalnih i nedovoljno odlučnih iskoraka, Republika Hrvatska još uvijek nema uspostavljen cjelovit, sustavan i svima dostupan sustav rane razvojne podrške. Djeci s razvojnim rizikom i njihovim obiteljima i dalje nisu osigurane pravodobne, dostupne i kvalitetne usluge neovisno o mjestu stanovanja, socioekonomskom statusu i/ili administrativnim preprekama, čime se propuštaju ključne prilike za poticanje razvoja i sprječavanje daljnjih teškoća. Na uporna i kontinuirana upozorenja Pravobranitelja još od 2017. godine, tek je ovih dana izrađen Nacrt Nacionalnog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu za razdoblje od 2026. do 2030. koji je daleko od operativne primjene, što znači da će još nekoliko generacija djece ostati bez sustavne rane razvojne podrške koja je ključna za povećavanje razvojnih potencijala djece, smanjenje kasnijih teškoća, lakše uključivanje djece u redovni odgojno-obrazovni sustav te dugoročno jača socijalnu uključenost i kvalitetu života pojedinaca i cijelog društva.

Zabrinjava nas da unatoč tome što strateški dokumenti Republike Hrvatske još od 2010. godine deinstitucionalizaciju osoba s invaliditetom ističu kao jedan od ključnih prioriteta socijalne politike, stvarnost pokazuje bitno drugačiju sliku. Deinstitucionalizacija nije tehničko ili administrativno pitanje, nego pitanje temeljnih ljudskih prava, dostojanstva i jednakosti. Ona se mjeri brojem ljudi koji mogu sami odlučiti gdje i s kim će živjeti, koji imaju podršku potrebnu za svakodnevni život i koji mogu sudjelovati u zajednici kao ravnopravni građani. Smještaj osobe protivno njezinoj volji ne može se smatrati socijalnom uslugom – on predstavlja ograničenje osobne slobode. Država i dalje kontinuirano financira institucionalni smještaj, broj osoba u institucijama se ne smanjuje, dok se usluge u zajednici koje bi trebale spriječiti institucionalizaciju razvijaju presporo i u nedostatnom opsegu. Život u instituciji često znači gubitak autonomije i mogućnosti donošenja i najosnovnijih odluka o vlastitom životu, a dugotrajna institucionalizacija vodi socijalnoj izolaciji, pasivizaciji i pogoršanju psihosocijalnog funkcioniranja. Unatoč tome, osobe s invaliditetom i dalje se smještaju u ustanove iz kojih ne izlaze niti nakon godina stabilnog i urednog funkcioniranja. Paušalne procjene da je osobi

„potrebna 24-satna skrb“ često postaju opravdanje za dugotrajan ili trajan smještaj, bez sustavnih i aktivnih napora da se osiguraju uvjeti za povratak u zajednicu. Istodobno, kao društvo nismo učinili dovoljno kako bismo osigurali dostupnost socijalnih, zdravstvenih i obrazovnih usluga, mogućnosti rada i zapošljavanja te podrške potrebne za samostalan život u zajednici. Bez snažnog i dosljednog odmaka od institucionalne kulture koja smještaj u ustanovu i dalje promatra kao primarni oblik skrbi, proces deinstitucionalizacije ostat će tek deklarativni cilj.

Dodatno je zabrinjavajući izostanak sustavnog promišljanja i razvoja modela skrbi i podrške za osobe s visoko specifičnim i složenim potrebama, poput osoba s poremećajem iz spektra autizma, izraženim oblicima agresivnog ponašanja ili složenim zdravstvenim stanjima. Radi se o manjem broju djece i odraslih, za koje i dalje ne postoje adekvatna rješenja koja bi omogućila život u zajednici ili kvalitetnu skrb izvan vlastite obitelji, uz poštovanje njihovih individualnih potreba, prava i dostojanstva. Skrb za zdravstveno rizične skupine osoba zahtijeva sustavan pristup i interdisciplinarno rješavanje. Pri tome je socijalne usluge potrebno planirati na način da osiguraju primjerenu i učinkovitu podršku osobi s invaliditetom, odnosno njezinoj obitelji.

Izražavamo zabrinutost zbog stanja u području obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju, koje i dalje obilježavaju neujednačena praksa, nedostatna dostupnost stručne podrške te neosiguravanje potrebnih razumnih prilagodbi u odgojno-obrazovnim ustanovama. Unatoč zakonodavnom okviru i obvezama koje proizlaze iz međunarodnih dokumenata, brojni učenici s teškoćama i dalje ne ostvaruju pravo na inkluzivno, kvalitetno i dostupno obrazovanje u skladu sa svojim individualnim potrebama, osobito zbog manjka pomoćnika u nastavi, edukacijskih rehabilitatora, prilagođenih programa i sustavne podrške učiteljima i školama.

Izražavamo i ozbiljnu zabrinutost zbog teškoća u ostvarivanju prava na rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Unatoč zakonskom okviru, zapošljavanje je i dalje obilježeno snažnom stigmom, predrasudama o sposobnostima osoba s invaliditetom te nedostatnom spremnošću poslodavaca na prilagodbu radnih mjesta i radnih procesa. Osobama s invaliditetom često se uskraćuje prilika da pokažu svoje kompetencije, a sustavi profesionalne rehabilitacije i podrške zapošljavanju nisu jednako dostupni svima.

Brine nas i kvaliteta te dostupnost zdravstvene zaštite za osobe s invaliditetom. Dostupnost zdravstvene zaštite od krucijalne je važnosti za sve građane ove zemlje. Osobe s invaliditetom, osim nedostupnosti i neprištivosti zdravstvene zaštite, dalje se suočavaju s arhitektonskim, komunikacijskim i organizacijskim preprekama, nedostatkom razumnih prilagodbi, kao i nedovoljnom educiranošću zdravstvenih djelatnika o specifičnim potrebama osoba s invaliditetom. Posebno su ranjive osobe koje žive u ruralnim područjima, kao i osobe s višestrukim oštećenjima.

Nadalje, zabrinjavaju nas dugotrajni i složeni upravni postupci u ostvarivanju prava, neujednačena praksa vještačenja, nedostatak međuresorne suradnje te manjak pouzdanih i ažurnih podataka o stvarnim životnim uvjetima osoba s invaliditetom, što otežava planiranje i provedbu učinkovitih javnih politika.

Izražavamo i zabrinutost zbog ozbiljnog manjka kadrova u sustavu socijalne skrbi. U područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad nedostaje 1.000 radnika, a u samo 33 doma za

odrasle i centara za rehabilitaciju nedostaje više od 600 radnika. Pružatelji usluge osobne asistencije sve više se suočavaju s problemom zapošljavanja potrebnog broja osobnih asistenata. Rad stručnih radnika u zavodima ne može se svesti na administrativnu obradu velikog broja predmeta, već mora zadržati stručni, individualizirani pristup. U ustanovama manjak kadrova izravno ugrožava sigurnosti i kvalitetu skrbi za korisnike, što je nedopustivo, a usluga osobne asistencije ne može se oživotvoriti bez osobnih asistenata.

Izražavamo zadovoljstvo donošenjem dvaju značajnih zakona - Zakona o osobnoj asistenciji i Zakona o inkluzivnom dodatku, kao i povećanjem pojedinih naknada koje se ostvaruju na temelju invaliditeta. Istodobno, u odnosu na inflatorna kretanja, mnoge socijalne naknade, uključujući i naknade za status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja ne omogućavaju prihvatljivu razinu egzistencijalne sigurnosti ovih obitelji. Svakako očekujemo da će ishodišta novih prava u praksi doista doprinijeti prevencije institucionalizacije, dostojanstvenijem življenju, većoj neovisnosti i poboljšanoj kvalitete života osoba s invaliditetom. Želimo korisnike ovih prava vidjeti među nama, na koncertima, putovanjima i sportskim događajima, želimo da koriste sadržaje namijenjene općoj populaciji, te da zaista mogu prevladati prepreke koje imaju zbog svojeg invaliditeta. Da bismo to postigli, nužno je daljnje praćenje provedbe ovih zakona i pravodobno otklanjanje uočenih nedostataka.

Sve zakonodavne, financijske i druge mjere koje se odnose na osobe s invaliditetom potrebno je donositi polazeći od činjenice da oni nisu trošak, već građani Republike Hrvatske prema kojima postoji jasna ustavna i međunarodnopravna obveza izjednačavanja položaja i osiguravanja jednakog ostvarivanja prava. Prava osoba s invaliditetom proizlaze iz Ustava, kao i iz Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, čiju je provedbu Republika Hrvatska dužna osiguravati sustavno i dosljedno. Sagledaju li se iznesene zabrinutosti po pojedinim područjima i kategorijama, jasno je da se one odnose na relativno ograničen broj građana s težim i teškim invaliditetom (prema podatcima iz Registra za osobe s invaliditetom radi se o oko 210.000 građana). Nesporno je da država i u ovaj segment ulaže znatna proračunska i druga sredstva, ali postavlja se legitimno pitanje je li prihvatljivo da država koja raspolaže znatnim proračunskim sredstvima nije u mogućnosti osigurati potrebne usluge i primjerene naknade za ovaj dio svojih građana, osobito imajući u vidu da visina izdvojenih sredstava u pojedinim područjima nije praćena razmjernim i vidljivim rezultatima.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom Hrvatskom saboru podnosi godišnje izvješće s ciljem ukazivanja na stanje zaštite prava osoba s invaliditetom, identificiranja sustavnih problema te davanja preporuka za njihovo otklanjanje. Pravo na život u zajednici, osobna asistencija kao sustavno pravo, rana razvojna intervencija, skrb i podrška osobama s poremećajem iz spektra autizma samo su neka od područja koja godinama ističemo kao problematična sa stajališta zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom. Međutim, zabrinjava činjenica da se značajan broj tema i problema iz godine u godinu ponavlja, ne zato što su izgubili na važnosti, već upravo zato što nisu riješeni i jer u njihovom rješavanju izostaje stvarni, mjerljivi napredak. Preporuke Pravobranitelja u pravilu se ponavljaju godinama upravo zato što nisu rezultirale potrebnim sustavnim rješenjima.

Institucija Pravobranitelja djeluje u okviru jasno propisanih ovlasti, među kojima je i dužnost predstavljanja problema osoba s invaliditetom najvišem zakonodavnom tijelu Republike

Hrvatske. Hrvatski sabor o godišnjim izvješćima redovito raspravlja, saborske rasprave su žive, angažirane i sadržajne, no unatoč tome izostaju odgovarajuće zakonodavne i provedbene promjene. Pravobranitelj nema ovlast donositi zakone niti naređivati provedbu mjera, ali ima jasnu zakonsku ulogu upozoravati, predlagati i sugerirati zakonska i druga rješenja usmjerena na zaštitu i unapređenje prava osoba s invaliditetom. Tu ulogu ova institucija kontinuirano i odgovorno obavlja gotovo dva desetljeća. Od početka svog djelovanja Pravobranitelj je Vladi Republike Hrvatske i nadležnim tijelima uputio velik broj preporuka, od kojih se strukturne reforme i sustavne promjene, koje bi imale dugoročan i stvaran učinak na kvalitetu života osoba s invaliditetom, provode iznimno sporo ili se uopće ne provode.

Mnoge su mjere tek započete, ugrađene u strateške dokumente ili formalno „uzete na znanje“, bez jasnih rokova, odgovornosti i osiguranih resursa za njihovu provedbu. Takvo stanje dovodi u pitanje učinkovitost sustava zaštite prava osoba s invaliditetom i zahtijeva ozbiljno preispitivanje razine političke volje za provođenje stvarnih promjena. Ovo izvješće stoga nije samo prikaz stanja, već i poziv na odgovornost - da se ponavljanje istih problema ne prihvaća kao uobičajeno stanje, već kao jasan pokazatelj potrebe za odlučnijim, sustavnijim i odgovornijim djelovanjem svih nadležnih tijela.

Želimo podsjetiti da Pravobranitelj nema ovlast donošenja pravno obvezujućih akata niti može izravno naložiti tijelima javne vlasti poduzimanje određenih mjera. Njegova stvarna uloga stoga ne proizlazi iz formalne moći, već iz autoriteta institucije, njezine stručnosti, neovisnosti i javne vjerodostojnosti. Snaga institucije Pravobranitelja leži u mogućnosti da sustavno prikuplja podatke, analizira praksu, prepoznaje obrasce kršenja prava te o njima izvještava Hrvatski sabor i javnost. Pravobranitelj je zamišljen kao korektiv sustava - glas koji upozorava na povrede prava, ukazuje na strukturne nedostatke i kontinuirano podsjeća nositelje vlasti na njihove ustavne i međunarodne obveze. U tom smislu, Pravobranitelj djeluje kao most između građana i zakonodavne vlasti, ali i kao savjest sustava koja uporno ukazuje na razliku između normativno zajamčenih prava i njihove stvarne provedbe. Upravo javnost njegova rada, transparentnost preporuka i kontinuirano iznošenje istih problema predstavljaju ključni alat pritiska u demokratskom društvu. Alati kojima Pravobranitelj raspolaže prvenstveno su „meke“ prirode: pravo na pristup informacijama, mogućnost davanja mišljenja i preporuka, podnošenje izvješća Hrvatskom saboru, upozoravanje na neusklađenost nacionalnih propisa s Ustavom i međunarodnim ugovorima, a dodatni, ali iznimno važan alat jest javni autoritet koji proizlazi iz dosljednosti, stručnosti i moralne težine iznesenih argumenata. Međutim, učinkovitost tih alata uvelike ovisi o spremnosti zakonodavne i izvršne vlasti da preporuke Pravobranitelja shvate ozbiljno i pretvore ih u konkretne mjere. Kada takva spremnost izostane, institucija Pravobranitelja ostaje ograničena na ponavljanje upozorenja i preporuka, čime se njezina uloga svodi na evidentiranje problema umjesto njihova rješavanja.

Apeliramo na sve donositelje odluka da žurno stvorimo ono čega još nema, unaprijedimo ono što već postoji te nastavimo sustavno osluškivati izazove i teškoće s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju. Sva raspoloživa znanja, stručni kapaciteti i društveni resursi trebaju biti usmjereni na uklanjanje prepreka i izgradnju društva jednakih mogućnosti, u kojem se dostojanstvo, prava i potencijali osoba s invaliditetom uistinu poštuju.

1.1. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Tijekom 2025. godine sukladno ovlastima koje proizlaze iz odredbi Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) POSI je postupao po predstavkama građana koji su se najčešće obraćali **osobno – elektroničkom poštom, preporučenom poštom, telefonom i osobnim dolaskom.** Postupalo se po zaprimljenim predstavkama, pritužbama, zamolbama, prijedlozima, inicijativama i dr. u skladu s **Ustavom, zakonskim i podzakonskim propisima te međunarodnim dokumentima.**

Podatci o obraćanjima građana prikazani su u tablici 1. u kojoj su vidljivi podatci za posljednjih pet godina. Tijekom 2025. u odnosu na 2024. godinu došlo je **do porasta od 26,3% obraćanja građana,** odnosno **građani su nam se obratili ukupno 4.470 puta.**

Tablica 1. Komparativni prikaz ukupnog broja obraćanja građana od 2020. do 2025. godine

	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.
Broj obraćanja građana	2.266	2.720	2.474	2.988	3.538	4.470
Broj postupanja POSI	3.398	4.538	5.826	5.056	7.059	7.481

1.1.1. Statistički podatci

a) Podatci o povredama prava

U 2025. godini **zaključena su 2.547 predmeta** u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba. Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima odnosi se na **193 predmeta iz prethodnih razdoblja i 2.354 predmeta iz 2025. godine.** U **459 predmeta ili njih 18,02% zaključenih nije bilo povrede prava. U 1.167 predmeta ili njih 45,82% nije se utvrđivala povreda prava.**

U sljedećim grafikonima prikazana su najčešća područja u kojima se po zaprimljenim pritužbama utvrđivala povreda prava - **ukupno 921 predmeta ili njih 36,16%.**

Grafikon 1. Prikaz utvrđenih povreda prava u područjima socijalne zaštite, zapošljavanja i rada, mirovinskog osiguranja i zdravstva

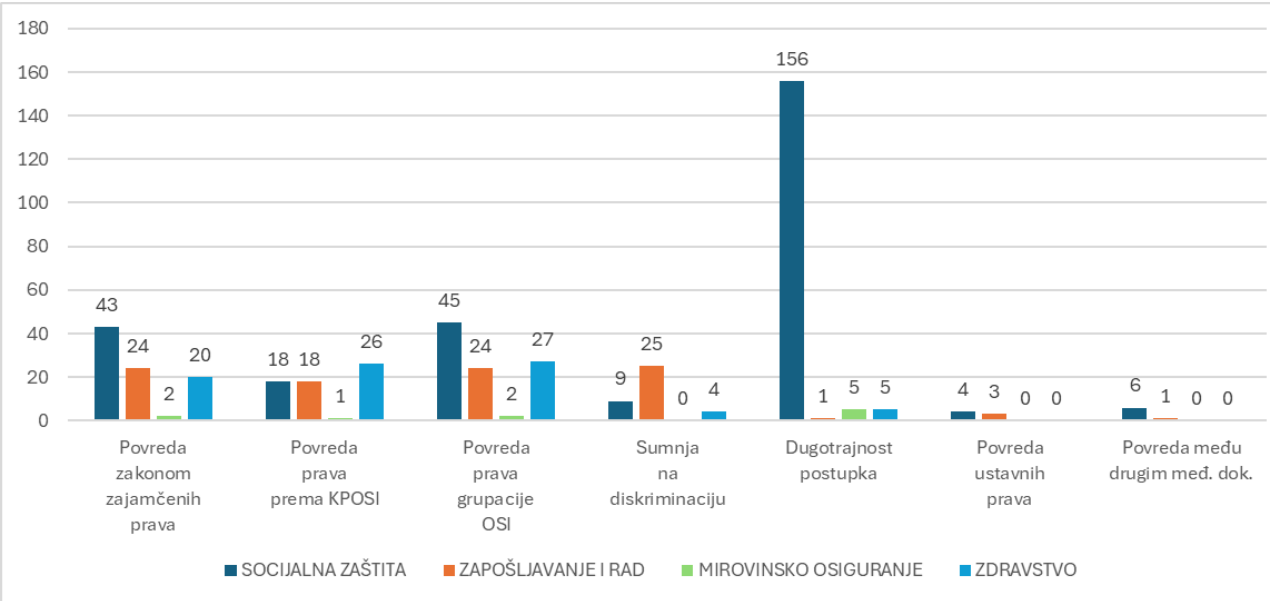

Iz prethodno navedenih podataka vidljivo je da je u **području socijalne zaštite,** gdje je obrađena **281 pritužba,** bilo najviše pritužbi, a najčešće su bile povrede prava vezane za dugotrajnost postupka, zatim povreda prava grupacije OSI, te povreda zakonom zajamčenih prava. **U području zapošljavanja i rada obrađeno je 96 pritužbi,** najčešće su bile povrede vezane za sumnju u diskriminaciju, povrede prava zajamčenih zakonom i povrede prava grupacije OSI. U **području zdravstva obrađene su 82 pritužbe,** od kojih se najviše odnosilo na povrede prava grupacije OSI i povrede prava prema KPOSI. U **području mirovinskog osiguranja obradili smo 10 pritužbi,** a polovica povreda prava se **odnosi na dugotrajnost postupka.**

Grafikon 2. Prikaz utvrđenih povreda prava u područjima obrazovanja, pristupačnosti i mobilnosti, pravosuđa i ostalim područjima

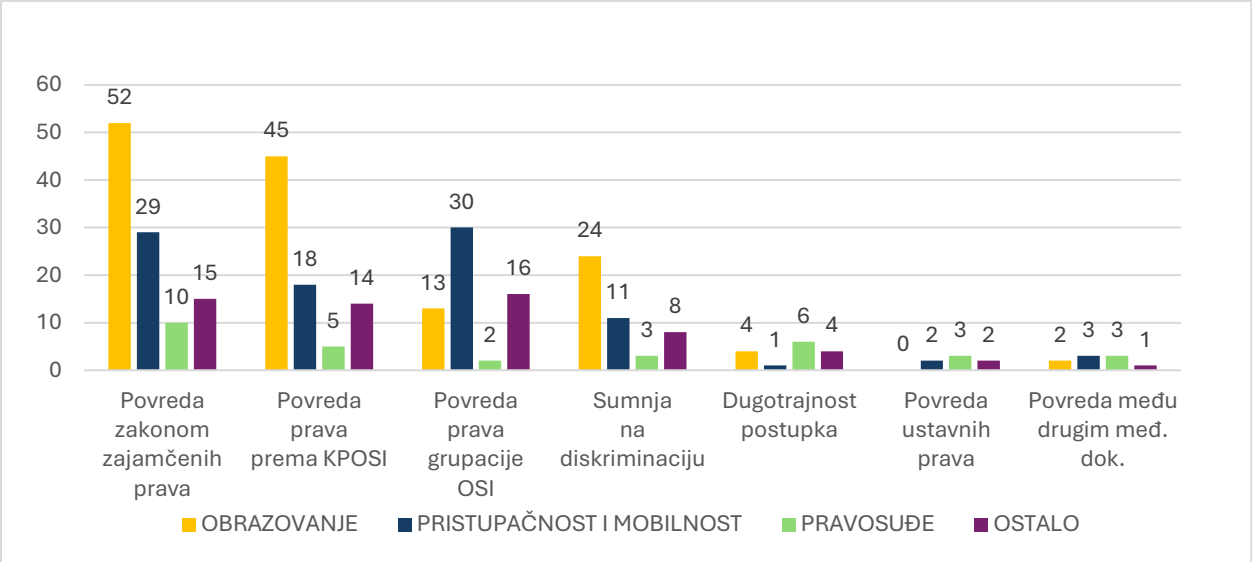

U području obrazovanja, obradili smo **140 pritužbi** u kojima je najviše bilo povreda vezano za zakonom zajamčena prava, zatim povrede prava prema KPOSI. **U pristupačnosti i mobilnosti,** obradili smo **94 pritužbe,** od kojih su najčešće povrede zakonom zajamčenih prava, povrede prava grupacije OSI te povrede prava prema KPOSI. Vezano za **područje pravosuđa,** obradili smo **32 pritužbe** od kojih je najviše povreda zakonom zajamčenih prava te povreda prava prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.

Iz navedenih podataka, u kojima su izdvojena najčešća područja povreda prava OSI i DTUR, vidljivo je da se **povrede zakonom zajamčenih prava** pojavljuju u gotovo svim područjima. Posebno se ističu **povrede prava prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom,** koje su najčešće zabilježene u **područjima obrazovanja, pristupačnosti i mobilnosti te zdravstvene zaštite.** Također, vidljivo je da dugotrajnost postupaka u sustavu socijalne zaštite najviše odstupa u odnosu na ostala promatrana područja.

Značajan broj sumnji na diskriminaciju, odnosio se na **područja obrazovanja te zapošljavanja i rada.**

b) Podatci o obraćanjima građana

Grafikon 3. pokazuje da su nam se građani **tijekom 2025. godine obratili ukupno 8.592 puta.** Najveći broj obraćanja ostvaren je putem elektroničke pošte, zatim obraćanja putem poštanskih usluga (preporučenom i običnom poštom), te telefonom. Osobni dolazak bio najmanje zastupljen oblik komunikacije.

Grafikon 3. Način obraćanja građana

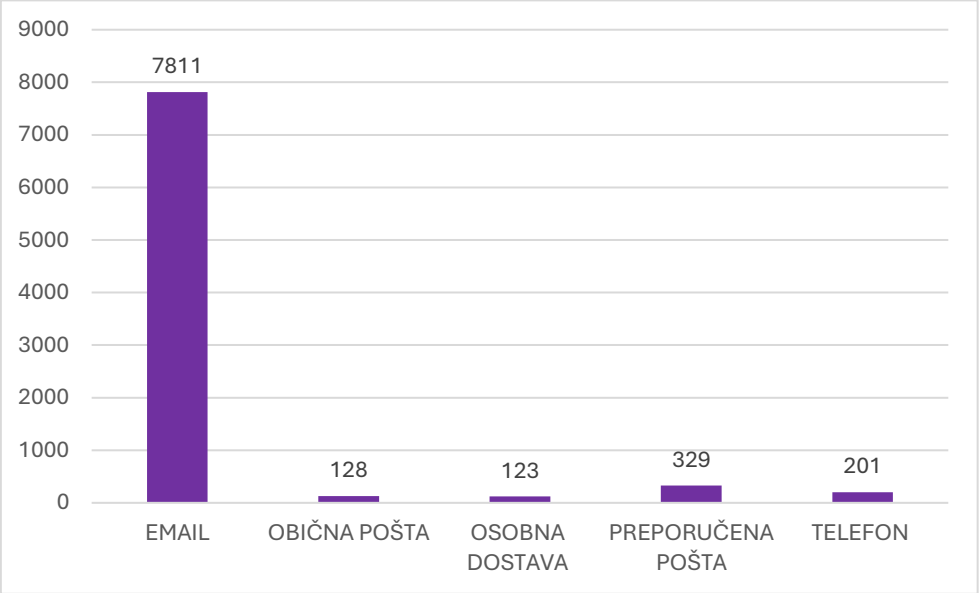

c) Podatci po područjima

Od ukupno **8.592** obraćanja građana, grafikoni 4.1 i 4.2 prikazuju **2.438** po područjima od pravnih i fizičkih osoba.

Grafikon 4.1 Obraćanja građana po područjima

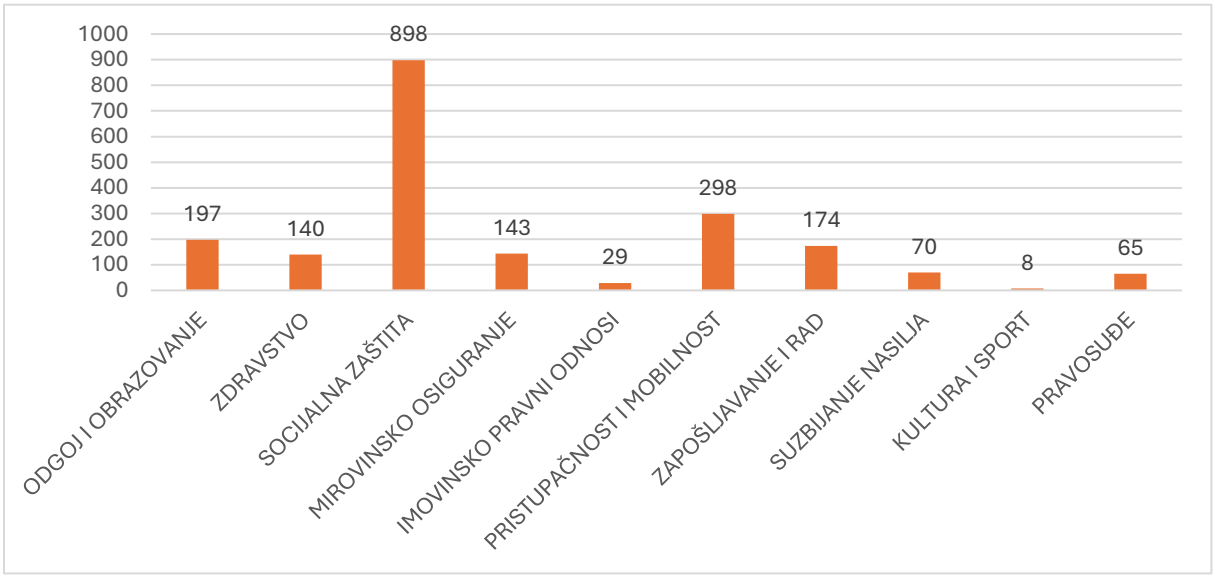

Grafikon 4.2 Obraćanja građana po područjima

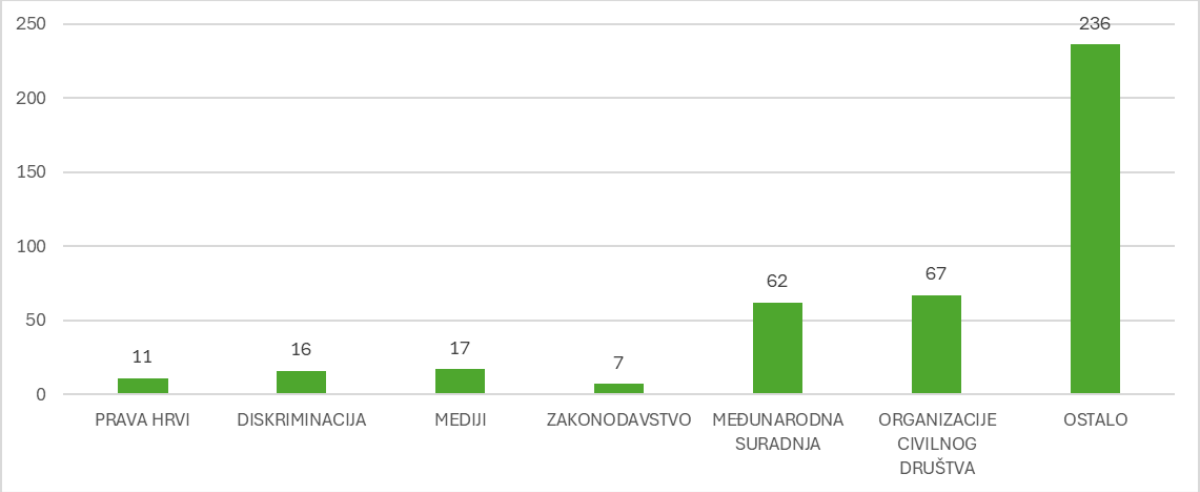

d) Podatci po županijama

Grafikon 5. Prikaz obraćanja građana u 2025. godini po županijama

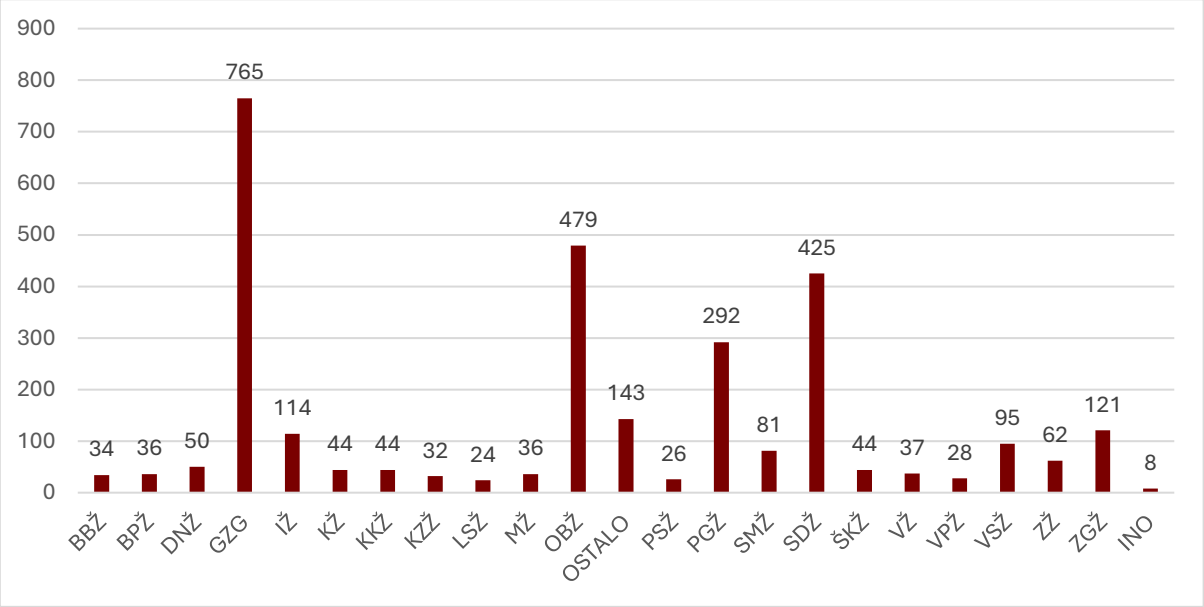

Legenda: BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, GZG - Grad Zagreb, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, Ostalo, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, ŠKŽ - Šibensko-kninska VŽ - Varaždinska, VPŽ - Virovitičko-podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, ZŽ - Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka i INO - Inozemstvo.

Prikazani grafikon 5. prikazuje obraćanja građana pisanim putem po županijama tijekom 2025. godine - njih **2.857.** Kao i prethodnih godina, najviše ih je pristiglo s područja grada Zagreba - **765**, zatim iz Osječko-baranjske županije - **479** te Splitsko-dalmatinske županije - **425.** Najmanji broj podnesaka njih **25** iz Požeško-slavonske županije, **24** iz Ličko-senjske, te **8** iz inozemstva**.**

U skupini *„ostalo“* nalaze se podnesci zaprimljeni od pravnih i fizičkih osoba koje nisu navele mjesto prebivališta/boravišta, takvih je podnesaka bilo ukupno **143.**

e) Podatci po podnositelju

Grafikon 6. Prikaz obraćanja građana u 2025. godini po podnositelju

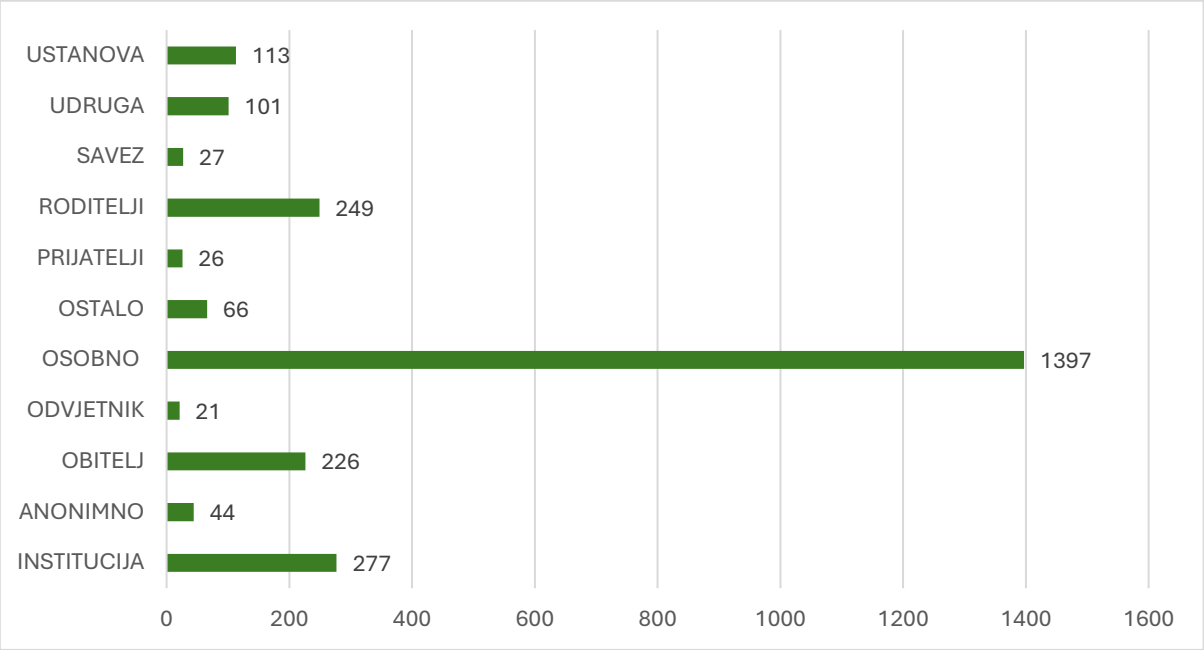

Na temelju podataka u grafikonu 6. od ukupno **2.547** obraćanja za koja su otvoreni predmeti u 2025. godini, najveći broj, njih **1.397** odnosio se na osobna obraćanja osoba s invaliditetom što čini **54,85%** svih obraćanja. Putem institucija zabilježeno je **277** obraćanja, odnosno **10,87%**. dok su se roditelji OSI obraćali **249** puta, odnosno **9,78%**, a članovi obitelji **8,87%** ili **226 puta**.

Obraćanje ustanova evidentirano je u **113** slučajeva, odnosno **4,44%**. Od udruga je zaprimljen **101** podnesak, odnosno **3,97%**, a najčešće se odnosilo na savjetovanja o pravima za članove udruga. U kategoriji ostalo zabilježeno je **66** obraćanja, odnosno **2,59%,** a podneske su uputili skrbnici, mediji, te pravne osobe. Podnositelja koji su željeli ostati anonimni bilo je **44**. Savezi su se obratili **27 puta** što čini **1,06%,** prijatelji **26 puta,** odnosno **1,02%,** te odvjetnici **21** put, što čini **0,82%** ukupnog broja.

f) Podatci o radu na ostalim podnescima

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2025. godini bilo je ukupno zaprimljeno **1.366** podnesaka građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje mišljenja, savjeta, te su nas izvještavali o novim statusima svojih zahtjeva i drugo. Zaprimljeno je **79** podnesaka udruga ili pojedinaca koji su se odnosili na prijedloge, te **892** upita o ostvarivanju prava za OSI.

Savjetovanje putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom **2025. godine** telefonom i osobnim dolaskom se obratilo **3.020** osoba. POSI je strankama pružao savjetodavnu podršku putem telefona, na individualnim i skupnim

sastancima te putem elektroničke pošte. Telefonsko savjetovanje pokazalo se kao najznačajniji način komunikacije jer je mnogim korisnicima takav oblik komunikacije najjednostavniji s obzirom da starija populacija koja se u najvećoj mjeri i obraćala, nema odgovarajuća informatička znanja niti pristup računalu.

1.1.2. Podatci o aktivnostima u svrhu promicanja prava

Promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom na nacionalnoj i međunarodnoj razini jedna je od temeljnih aktivnosti rada institucije POSI. Promicanjem pozitivnih praksi, podizanjem razine svijesti kao i uklanjanjem stereotipa i predrasuda u društvu mijenjamo percepciju javnosti o sposobnostima OSI, potičemo i osnažujemo same OSI i njihove bližnje da se aktivno uključe u zajednicu te informiramo i upoznajemo institucije, ustanove, organizacije civilnog društva i druge pravne osobe o društvenom modelu kroz sva područja djelovanja.

a) Organiziranje i sudjelovanje na događanjima

POSI je organizirao događanja samostalno ili kroz suradnje s drugim institucijama, ustanovama i udrugama, kako uživo tako i putem online platformi, a ujedno je sudjelovao na događanjima koje su organizirale različite institucije, udruge i druge pravne osobe u RH. Ukupan broj takvih aktivnosti iznosio je **515,** pri čemu je **88 događanja održano online, a 427 uživo.** Od ukupnog broja događanja, **501 su održana u RH,** dok je **14 događanja (uživo) održano u inozemstvu**. Na **361 događanju imali smo aktivnu ulogu** kroz uvodna izlaganja, sudjelovanje u raspravama ili panel raspravama.

Djelatnici POSI-ja održali su predavanja i interaktivne radionice s ciljem podizanja svijesti o pravima, mogućnostima i sposobnostima OSI i DTUR, kao i o njihovu položaju u društvu. *Više o sudjelovanju na događanjima u poglavljima 2.29. Podizanje razine svijesti, 2.29.2. Edukacije o specifičnostima osoba s invaliditetom, te i po područjima pojedinih poglavlja.*

b) Obilasci

Tijekom 2025. godine obavljena su 63 obilaska prostora u kojima borave, obrazuju se ili rade osobe s invaliditetom u 19 jedinica JLP(R)S.

c) Sudjelovanje u medijima i online sadržajima

Prisutnost POSI zabilježena je u najmanje **99 različitih medija,** a odnosilo se na **310 gostovanja u medijima ili odgovora na upite novinara.** Također je objavljeno **19 javnih priopćenja i reagiranja.** *Više o tome u poglavlju ovog Izvješća pod nazivom 2.29. Podizanje razine svijesti.*

POSI je informacije o svojim aktivnostima i radu, te priopćenja za javnost, prezentirao i dijelio putem **službene mrežne stranice** te **platformi društvenih mreža - LinkedIn** i **Facebook** profila pravobranitelja**.**

Tijekom 2025. godine **službena mrežna stranica** https://posi.hr/ zabilježila je **67.975 posjeta i 50.638 korisnika, od čega je 49.997 bilo novih korisnika.** Navedeni podatci pokazuju da sadržaji mrežne stranice tijekom cijele godine uspješno dosežu novu publiku i da građani na njoj pronalaze informacije koje traže. Analitički podatci o prometu na mrežnoj stranici pokazuju i da se dio korisnika vraćao na objavljene sadržaje više puta.

d) Međunarodna suradnja

Tijekom 2025. godine imali smo **58 međunarodnih aktivnosti i sudjelovanja na događanjima** (uživo i online). *Više o tome u poglavlju 2.26. Međunarodna suradnja.*

1.1.3. Sudjelovanje u projektima

U evidenciji POSI za 2025. godinu nalazi se 48 predmeta koji se odnose na različite oblike podrške i/ili sudjelovanja u kreiranju, odnosno implementaciji projekata. Navedeni predmeti podrazumijevali su suradnju i pružanje podrške u osmišljavanju i provedbi mjera i aktivnosti koje su se provodile u sklopu različitih projekata usmjerenih na izjednačavanje mogućnosti za OSI i DTUR. Nositelji projekata uglavnom su bile organizacije civilnog društva, udruge i savezi, koji okupljaju OSI i roditelje DTUR, ali i organizacije koje programski djeluju u njihovu korist i svojim projektima doprinose stvaranju inkluzivnog društva te aktivno odgovaraju na nedostajuća sustavna rješenja podrške.

Također, u 2025. godini nastavljen je trend sve učestalijeg obraćanja JLP(R)S-a i njihovih ustanova (npr. škola, razvojnih agencija, sportskih zajednica i sl.) kojima smo također pružali podršku u osmišljavanju i provedbi projektnih aktivnosti. Suradnja i podrška na tim projektima podrazumijevala je iznošenje konkretnih prijedloga za projektne mjere i aktivnosti, povezivanje s lokalnim dionicima (npr. udruge, stručnjaci, ustanove i dr.) koji mogu doprinijeti uspješnijoj provedbi projekta, ali i sudjelovanje u pojedinim projektnim aktivnostima (npr. vođenje radionica, sudjelovanje na okruglim stolovima, panel raspravama i sl.). U nekoliko slučajeva POSI je uputio i pisma podrške, kojima se doprinijelo uspješnijoj prijavi i provedbi projekta.

S obzirom da su se predmeti otvoreni za pružanje podrške u projektima odnosili na različita područja (pristupačnost i mobilnost, zapošljavanje i rad, pristup pravosuđu i socijalna zaštita) detaljnije informacije o svakom od projekata razvidne su *u poglavljima: 2.3. Pristup pravosuđu, 2.15. Zapošljavanje i rad, 2.16.1. Pristup dobrima i uslugama, 2.16.2. Cestovni prijevoz, 2.23. Suradnja s organizacijama civilnog društva i 2.27. Područni uredi.*

Nekoliko projekata odnosilo se na anketno prikupljanje podataka vezanih uz konkretne teškoće u svakodnevnom životu OSI koje su provodili fakulteti, stručnjaci, organizacije i/ili udruge, a obratili su se POSI zbog sistematiziranosti podataka kojima raspolažemo, ali i zbog sveobuhvatnosti uvida u činjenično stanje vezano za različite oblike podrške dostupne osobama s invaliditetom.

Od projekata izdvajamo kako je POSI strateški partner na projektu **DANOVA NEXT - „Pametna prijevozna mreža pristupačna putnicima s invaliditetom i teže pokretnim osobama, kroz inovativna rješenja, na području Podunavlja“** koji je započeo 1. siječnja 2024., a trajat će do 30. lipnja 2026. godine. Projekt je zamišljen kao skup mjera i rješenja iz domene smart i zelenih tehnologija s namjerom povezivanja podunavskih zemalja, što bi trebalo olakšati komunikaciju na cijelom području uz poboljšavanje mobilnosti za OSI kao i teže pokretne osobe. Sudionici projekta su zračne i pomorske luke podunavskih zemalja, subjekti javnog prijevoza u velikim gradovima, organizacije i udruge OSI i pojedina sveučilišta, konkretno, Bečko ekonomsko i poslovno sveučilište, Institut za upravljanje prijevozom i logistikom i Mariborski fakultet graditeljstva, prometnog inženjerstva i arhitekture. Upravo činjenica da grupaciju podunavskih zemalja čine neke od visoko razvijenih europskih država, zatim države koje su nedavno postale članice EU, kao i one države koje su u pretpristupnim pregovorima za prijem u EU te države koje nisu članice EU, daje ovom projektu priliku da se inovativnim pristupom ostvari bolja prometna povezanost cijele regije te da se uklone postojeće barijere za OSI. Koordinator i nositelj projekta je Zračna luka Ruđer Bošković iz Dubrovnika, a sudjeluju i Zračna luka Franc List iz Budimpešte, zračne luke u Podgorici i Tivtu te Pomorska luka Kotor iz Crne Gore, Zračna luka Sarajevo iz BiH, Zračna luka u Chisinau, Moldova, Lučka uprava Pula, Zajednica saveza osoba s invaliditetom - SOIH, Gradska općina Maribor, Češki klaster smart gradova (CSCC), Javni

prijevoz Bratislava, Rumunjska nacionalna udruga gluhih, Bugarska udruga za transfer tehnologija (BATTI), Austrijska federacija slijepih i slabovidnih (BSVO). Uz POSI, strateški partner u ovom projektu je i Ministarstvo saobraćaja i pomorstva Vlade Crne Gore. Vjerujemo da će poboljšana suradnja između raznovrsnih sektora i koordinirani prijenos tehnologije donijeti znatan doprinos općem naporu uklanjanja barijera za OSI premošćujući pojedine nedostatke koji sada postoji na tom polju.

POSI je nastavio podržavati aktivnosti Agencije za mobilnost i programe Europske unije (AMPEU) koja je tijekom 2025. godine organizirala **radionice pripreme projektnih prijedloga u području obrazovanja odraslih.** Radionice su bile namijenjena učilištima, knjižnicama, udrugama, muzejima, centrima za kulturu i drugim organizacijama koje provode nestrukovne programe obrazovanja odraslih, a koji žele razviti i prijaviti svoj prvi Erasmus+ projekt mobilnosti u svrhu učenja (KA1). Tijekom radionica sudionici su imali prilike upoznati se s osnovnim informacijama o Erasmus+ programu, mogućnostima koje pruža Ključna aktivnost 1 (KA1), kao i koracima potrebnima za kvalitetnu pripremu projektnog prijedloga. Prema informacijama organizatora na radionicama u Zadru, Osijeku i Zagrebu, sudjelovao je i veliki broj predstavnika organizacija civilnog društva koje predstavljaju OSI i DTUR.

Zaključak:

Iako se primjećuje napredak u promišljanju i kreiranju podrške u dostupnosti usluga i sadržaja osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, još uvijek su to najčešće projektna rješenja, što znači dostupnost kroz razdoblje provedbe projektnih aktivnosti, a što ne osigurava kontinuitet korištenja i ograničeno je na projektnu lokaciju i projektne termine. Također, ističemo kako praksa pokazuje da nisu zadovoljavajuća rješenja prilagodbe koja su namijenjena isključivo jednoj kategoriji invaliditeta, nego treba težiti univerzalnom dizajnu koji će uključivati jednako sve društvene skupine.

Važno je nastaviti raditi na daljnjem razvijanju i dostupnosti usluga i sadržaja u svim područjima, kako bi osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju imala jednake mogućnosti života u zajednici i kako bi mogle ravnopravno sudjelovati u svim segmentima društvenog života koje su na raspolaganju svim građanima bez obzira u kojem dijelu Republike Hrvatske žive.

2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

2.1. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Tijekom 2025. godine POSI je postupao u ukupno 198 pritužbi na diskriminaciju po osnovi invaliditeta koje su se odnosile na utvrđivanje kršenja prava i/ili sumnje na diskriminaciju sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (u daljnjem tekstu: ZSD) i sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: KPOSI).

Tablica 2. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema ZSD-u od 2021. do 2025. godine prema područjima diskriminacije

Područje	Broj				
	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.
Članstvo u sindikatu, organizacijama civilnog društva i političkim strankama	0	0	1	0	-
Javno informiranje i mediji	1	1	0	1	2
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	0	2	0	1	7
Obrazovanje	29	21	26	28	27
Sport	3	0	7	3	4
Znanost	0	0	0	0	-
Pravosuđe	2	6	2	2	3
Uprava	2	1	1	1	1
Pristup dobrima i uslugama	40	40	47	42	56
Rad	13	19	13	28	31
Zapošljavanje	11	9	3	5	7
Mirovinsko osiguranje	1	4	1	1	-
Socijalna skrb	15	7	3	5	25
Zdravstveno osiguranje	0	0	10	7	-
Stanovanje	3	2	8	11	13
Zdravstvena zaštita	7	3	2	18	11
Pritužbe s višestrukim područjima	3	1	1	0	1
Diskriminacija - općenito	13	14	22	11	10
Ukupno	**143**	**130**	**147**	**164**	**198**

Najveći broj pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta i u 2025. godini (kao i u prethodnim razdobljima od 2021. godine) odnosio se na područje pristupa dobrima i uslugama (najčešće zbog fizičke nepristupačnosti prostora u kojima se pružaju različite javne i druge

usluge, održavanja događanja u nepristupačnim građevinama, nepristupačnosti javnog prijevoza i dr.). Nadalje, prikazani podatci u tablici 2. pokazuju kako je nastavljen trend velikog broja postupanja u predmetima povodom sumnje na diskriminirajuća postupanja u području rada (najčešće zbog prilagodbe radnog vremena, neprimjene razumne prilagodbe, nezapošljavanja OSI u državnim i javnim službama, ostvarivanja prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima te prilagođavanja uvjeta potpora za samozapošljavanje OSI). I dalje je prisutan značajan broj postupanja u području obrazovanja DTUR (najčešće prilikom upisa i uključivanja učenika s teškoćama u razvoju u redovne škole najbliže mjestu stanovanja, upisa na studij, osiguravanja potrebne razumne prilagodbe i podrške, posebice pristupačnosti škola, prijevoza, osiguravanja prilagođenih udžbenika za učenike i studente s oštećenjima vida te osiguravanja odgovarajuće podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, osobito s obzirom na nekvalitetno uređen njihov radnopravni status i izostanak potrebnoga stručnog osposobljavanja). Neravnopravan položaj studenata s invaliditetom i nadalje proizlazi i iz činjenice da u osnovnom Zakonu o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti još uvijek nije propisan pojam tko su studenti s invaliditetom te obveza osiguravanja razumne prilagodbe. *Više o tome u poglavljima ovog Izvješća 2.13.2. Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje i 2.13.3. Visoko obrazovanje*. Za 2025. godinu moramo u kontekstu diskriminacijskih postupanja istaknuti i područje odgoja DTUR posebno kod ostvarivanja prava na upis u dječje vrtiće i određivanje vremena boravka u dječjim vrtićima.

Kada govorimo o pritužbama u kojima je POSI postupao sukladno ZSD-u prema diskriminacijskim osnovama, u 2025. godini 196 pritužbi se odnosilo na invaliditet, jedna na nacionalno porijeklo i jedna na zdravstveno stanje.

Tablica 3. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema ZSD-u od 2021. do 2025. godine prema spolu pritužitelja/ice

Spol pritužitelja/ice	**Broj**				
	2021.	**2022.**	**2023.**	**2024.**	**2025.**
Žena	47	49	59	73	81
Muškarac	51	60	49	63	72
Nepoznato (anonimno)	1	1	0	3	3
Grupa	37	16	24	16	26
Vlastita inicijativa	7	4	15	9	16
Ukupno	**143**	**130**	**147**	**164**	**198**

Prikazani podatci o postupanjima prema vrsti pritužitelja/pritužiteljice i dalje ukazuju da je u većem broju slučajeva 2025. godine prisutno kršenje prava i/ili diskriminirajuća ponašanja prema OSI kao grupi, odnosno kao dijelu društva. Zabrinjavajuće je da se radi o slučajevima (njih 26) koji se odnose na postupanja i situacije koje moguće znatno utječu na veće dijelove ukupne populacije osoba s invaliditetom.

Tablica 4. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije od 2021. do 2025., prema prituženim tijelima/osobama

Vrsta prituženog tijela/osobe	**Broj**				
	2021.	**2022.**	**2023.**	**2024.**	**2025.**
Fizička osoba	11	11	3	7	7

Pravna osoba	37	32	29	40	52
Pravna osoba s javnim ovlastima	37	36	26	52	74
Tijelo državne uprave	30	16	40	32	27
Pravosudno tijelo	3	5	13	2	5
Organizacija civilnog društva	1	2	1	2	1
Tijelo jedinice lokalne i područne samouprave	23	21	28	23	30
Drugo	1	7	7	6	2
Ukupno	**143**	**130**	**147**	**164**	**198**

Prema podatcima navedenim u tablici 4. pritužbe zaprimljene tijekom 2025. godine velikom su se dijelom odnosile na pravne osobe s javnim ovlastima (njih 74) poput područnih ureda HZSR-a, ZOSI-a, HZZO-a i HZMO-a, te na različite obrazovne ustanove. O dostupnosti javnih usluga i provedbi razumne prilagodbe POSI od 2017. godine kontinuirano traži očitovanja od nadležnih tijela, ali i istovremeno upućuje upozorenja i preporuke nadležnim ministarstvima kao središnjim tijelima (posebno MROSP-u, MPUDT-u i MZ-u) ukazujući na nedostupnost usluga (najčešće zbog nepristupačnosti prostora) koje se pružaju u prostorima različitih ustanova od prioritetnog značaja za ostvarivanje pojedinih prava svih građana, a posebno za OSI kao što su područje zdravstva, socijalne skrbi, zapošljavanja, pravosuđa, vještačenja te mirovinskoga osiguranja, ujedno i kao područja u kojima OSI ostvaraju svoja prava na osnovi invaliditeta. Zbog toga se najčešće pritužbe i dalje odnose na pristup dobrima i uslugama te uskraćivanje razumne prilagodbe, čime se OSI stavljaju u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta i čime se onemogućuje ostvarivanje njihovih prava. *Više o navedenom nalazi se u poglavljima 2.16.1. Pristup dobrima i uslugama, 2.16.8. Pristupačno stanovanje i 2.29. Podizanje razine svijesti.*

2.2. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPREĐENJE SUSTAVA

2.2.1. Prijedlozi za izmjene i dopune zakona i drugih propisa

Tijekom 2025. godine POSI je sudjelovao u **23** s**avjetovanja sa zainteresiranom javnošću** (e-Savjetovanja, mrežnoj platformi na kojoj državna tijela objavljuju prijedloge propisa u svrhu javnog savjetovanja sa zainteresiranom javnosti), u kojima smo predložili izmjene i komentirali ukupno **84 odredbe.** Od iznesenih prijedloga prihvaćeno je **16 (19%),** djelomično je prihvaćeno **10 (12%)** i **23 (27%)** je primljeno na znanje. Nije prihvaćeno **35 (42%)** prijedloga.

Predstavnici POSI-a sudjelovali su u radu povjerenstava kao i različitim radnim skupinama, a kao promatrači sudjelovali su u radu odbora za praćenje programa financiranih iz fondova Europske unije, i to: Programa Konkurentnost i kohezija 2021.-2027. i Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027., Odbora za praćenje Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027. i Odbora za praćenje provedbe Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike RH 2023.-2027.

Tablica 5. Statistički pregled predloženih izmjena i dopuna u savjetovanjima sa zainteresiranom javnošću tijekom 2025. godine

Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća*	Ukupno predloženo odredbi**	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Nije prihvaćeno
23	2	84	16	10	23	35

* Tijekom 2025. godine nisu objavljena izvješća za dva savjetovanja: (1) Savjetovanje o Nacrtu nacionalnog preventivnog programa zaštite oralnog zdravlja za razdoblje od 2025. do 2027. godine, Ministarstvo zdravstva (br. 6 u tekstualnom pregledu i (2) Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva 2025.-2028. godine, Ministarstvo kulture i medija (br. 21 u tekstualnom pregledu).
** U broj ukupno predloženih odredbi nisu uključeni prijedlozi odredbi neobjavljenih izvješća o savjetovanjima.

Iz ranijih godina nisu objavljena izvješća za četiri savjetovanja: (1) Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o logopedskoj djelatnosti, Ministarstvo zdravstva (2024.); (2) Savjetovanje o Nacrtu Provedbenog programa razvoja dječje i adolescentne psihijatrije u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u Republici Hrvatskoj, Ministarstvo zdravstva (2024.); (3) Savjetovanje o Nacrtu Prijedloga pravilnika o mjerilima i načinu utvrđivanja nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatka sredstava za uzdržavanje, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2023.); i (4) Savjetovanje o Nacrtu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o mjerilima za stavljanje lijekova na listu lijekova HZZO-a kao i načinu utvrđivanja cijena lijekova koje će plaćati HZZO te načinu izvještavanja o njima, Ministarstvo zdravstva (2022.).

Tekstualni pregled sudjelovanja u savjetovanjima sa zainteresiramo javnošću tijekom 2025.

1. Savjetovanje s javnošću za Prijedlog Nacionalnog plana stambene politike RH do 2030. godine, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 31.12. 2024. do 30.01. 2025. godine, **predloženo 4 - djelomično prihvaćen 1, primljeno na znanje 1 i nije prihvaćen 2.**

2. Savjetovanje o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, s Konačnim prijedlogom Zakona, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 13.01. do 12.02. 2025. godine, **predloženo 6 - prihvaćeno 2, primljeno na znanje 3 i nije prihvaćen 1.**

3. Savjetovanje o Prijedlogu zakona o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga, s Konačnim prijedlogom zakona, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 05.02. do 07.03. 2025. godine, **predloženo 2 - nije prihvaćeno 2.**

4. Savjetovanje s javnošću za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 07.03. do 06.04. 2025. godine, **predloženo 3 - prihvaćeno 2 i primljeno na znanje 1.**

5. Savjetovanje o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopuni Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, Ministarstvo zdravstva, od 07.03. do 05.04. 2025. godine, **predloženo 1 - primljeno na znanje 1.**

6. Savjetovanje o Nacrtu nacionalnog preventivnog programa zaštite oralnog zdravlja za razdoblje od 2025. do 2027. godine, Ministarstvo zdravstva, od 09.03. do 18.04. 2025. godine, **izvješće nije objavljeno!**

7. Savjetovanje o Nacrtu prijedloga zakona o mirovinskom osiguranju, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 09.04. do 09.05. 2025. godine, **predloženo 10 - primljeno na znanje 1 i nije prihvaćeno 9.**

8. Savjetovanje o Prijedlog pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 25.04. do 24.05. 2025. godine, **predloženo 4 - prihvaćen 1, djelomično prihvaćen 1, primljeno na znanje 1 i nije prihvaćen 1.**

9. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Zakona o naplati cestarine, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 09.07. do 08.08. 2025. godine, **predloženo 3 - prihvaćen 1, primljeno na znanje 1 i nije prihvaćen 1.**

10. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 23.07. do 22.08. 2025. godine, **predloženo 2 - nije prihvaćeno 2.**

11. Savjetovanje o Prijedlogu akcijskog plana za provedbu plana upravljanja migracijama i azilom Republike Hrvatske za razdoblje 2025.-2027., Ministarstvo unutarnjih poslova, od 26.07. do 26.08. 2025. godine, **predloženo 4 - djelomično prihvaćen 1, primljeno na znanje 2 i nije prihvaćen 1.**

12. Savjetovanje s javnošću o Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, od 30.07. do 29.08. 2025. godine, **predloženo 1 - primljeno na znanje 1.**

13. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskoga statusa, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, od 30.07. do 29.08. 2025. godine, **predloženo 1 - primljeno na znanje 1.**

14. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga izmjena i dopuna Pravilnika o autobusnim kolodvorima, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 31.07. do 29.08. 2025. godine, **predloženo 3 - prihvaćen 1 i nije prihvaćeno 2.**

15. Savjetovanje s javnošću za Prijedlog odluke o donošenju Programa priuštivog najma, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 21.08. do 20.09. 2025. godine, **predloženo 8 - prihvaćeno 4, djelomično prihvaćeno 2 i nije prihvaćeno 2.**

16. Savjetovanje s javnošću za Zakon o gradnji, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 04.09. do 04.10. 2025. godine, **predloženo 6 - primljeno na znanje 1 i nije prihvaćeno 5.**

17. Savjetovanje o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit, s Nacrtom konačnog prijedloga zakona, Ministarstvo financija, od 18.09. do 18.10. 2025. godine, **predloženo 1 - djelomično prihvaćeno 1**.

18. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Nacionalnog akcijskog plana provedbe rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda o ženama, miru i sigurnosti za razdoblje 2025.-

2029. (NAP III), Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, od 18.09. do 18.10. 2025. godine, **predloženo 1 - primljeno na znanje 1.**

19. Savjetovanje s javnošću za Program ugradnje dizala i uređaja za olakšan pristup za slabo pokretne osobe u postojeće zgrade, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 01.10. do 31.10. 2025. godine, **predloženo 5 - prihvaćeno 2, djelomično prihvaćeno 2 i nije prihvaćen 1.**

20. Savjetovanje s javnošću za Prijedlog Uredbe o kriterijima, mjerilima i postupku davanja u zakup nekretnina u vlasništvu Republike Hrvatske organizacijama civilnog društva, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 03.10. do 03.11. 2025. godine, **predloženo 6 - prihvaćeno 2, primljeno na znanje 1 i nije prihvaćeno 3.**

21. Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva 2025.-2028. godine, Ministarstvo kulture i medija, od 13.10. do 13.11. 2025. godine, **izvješće nije objavljeno!**

22. Savjetovanje s javnošću o ažuriranom Obrascu zakonodavnih aktivnosti Ministarstva mora, prometa i infrastrukture za 2026. godinu, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 21.10. do 05.11. 2025. godine, **predloženo 1 - primljeno na znanje 1.**

23. Savjetovanje s javnošću za Zakon o priuštivom stanovanju, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 04.12. do 03.01. 2026. godine, **predloženo 12 - prihvaćeno 1, djelomično prihvaćeno 2, primljeno na znanje 6 i nije prihvaćeno 3.**

2.2.2. Preporuke i upozorenja

U nastavku se nalaze podatci o 336 preporuka i upozorenju iz različitih područja upućenih tijelima državne vlasti, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, te različitim fizičkim i pravnim osobama u privatnom, javnom i državnom sektoru.

(1) U području mirovinskog osiguranja upućene su preporuka vezano za dugotrajnost postupaka donošenja rješenja o invalidskoj mirovini, postupaka donošenja rješenja o invalidskoj mirovini po osnovi statusa HRVI-a, donošenje rješenja o postotku tjelesnog oštećenja, postupanja u postupku ostvarivanja prava na mirovinu i postupku utvrđivanje staža osiguranja s povećanim trajanjem.

(2) U području pravosuđa upućene su preporuke vezano za dugotrajnost postupaka, nezakazivanje i neodržavanje sudskih ročišta, različite vrste zamolbi za žurnosti postupanja i prijedlozi edukacija pravosudnih dužnosnika i sudaca.

(3) U području suzbijanja nasilja upućeno su preporuka koje su se odnosile na sumnju na seksualno nasilje, sumnje na obiteljsko nasilje i pitanja pristupačnosti pojedinih skloništa za žrtve nasilja.

(4) U području pristupačnosti i mobilnosti upućene su preporuke vezano za: osiguranje pristupačnosti željezničkog prijevoza na području županije, osiguravanje pristupačnosti doma, osiguravanje pristupačnosti kulturnim centrima, osiguravanje pristupačnih parkirališnih mjesta za parkiranje vozila kojima se prevoze OSI, ispravak nepravilno označenih parkirališnih mjesta za vozila OSI, pristupačnost kulturnih ustanova, osiguravanje pristupačnosti kulturnim i sakralnim znamenitostima, pristupačnost javnog gradskog prijevoza, funkcionalnost elemenata za savladavanje visinskih razlika - podizne sklopive platforme, osiguravanje

korištenja specijaliziranog-prilagođenog kombi prijevoza, nepristupačnost spuštenih rubnjaka u blizini željezničkog kolodvora, osiguravanje pristupačnosti PU HZZ-a, osiguravanje pristupačnosti PU HZMO-a, pravo prednosti pri dolasku na red i prijemu OSI, planiranje pristupačnosti u okviru Program izgradnje i obnove stambenih jedinica u državnom vlasništvu na potpomognutim područjima RH, pristupačnost unutar Javnog poziva za nominiranje projekata i aktivnosti za dodjelu financijske potpore za održivi povratak na potpomognuta područja, osiguranje pristupačnosti pješačkih prijelaza nakon rekonstrukcije tramvajske mreže, osiguranje pristupačnosti dječjeg kazališta, osiguranje pristupačnosti pješačkog prijelaza preko željezničke pruge, osiguranje pristupačnosti poslovnica pošte, iznalaženje primjerenijeg rješenja za osiguranje gradskog prilagođenog prijevoza za OSI, uklanjanje prepreka koje otežavaju kretanje OSI na javnoj površini, uklanjanje prepreka koje su OSI otežavale korištenje gradskog bazena, osiguranje pristupačnosti javnih površina (nogostup, pješačke površine, trg), osiguranje pristupačnosti zdravstvene ustanove, osiguranjem pristupačnosti tribina na stadionu, preispitivanjem moguće diskriminacije OSI odbijanjem prijevoza električnih invalidskih kolica,

(5) U području odgoja (DV) i obrazovanja (OŠ i SŠ te visoka učilišta) - nastavak predškolskog odgoja, vezano za upis u DV, vrijeme trajanja boravka djeteta u DV, uključivanje pomoćnika u nastavi i drugih oblika podrške, ljetni mjeseci boravak DTUR u DV, stručni rad djelatnika i DV i nadzor, omogućavanje predškolskog programa djetetu koje privremeno oslobođeno upisa u 1. razred zbog greške DV, upis u DV - zdravstvena skrb, isključenje djeteta, nastavak predškolskog odgoja u posebnim uvjetima, organizacija prijevoza do škole, održavanje higijene u školi - pelene, rad u privremenom prostoru, provedba kurikuluma u odnosu na DTUR i poremećaj iz spektra autizma, zamolba za nastavak SŠ obrazovanja, organizacija primjerenih programa na području županije, suradnja i edukacija u osiguravanju primjerenog školovanja, povećanje broja satnice pomoćnika u nastavi i komunikacija pomoćnika u nastavi s roditeljima, partnerska suradnja s roditeljima, aktivnosti tijekom ljetnih praznika i podrška pomoćnika u nastavi, utvrđivanje primjerenog programa za prvašića, izgradnja ustanove, rehabilitacija u COO, potrebno zapošljavanje, organizacija smještaja radi obrazovanja, logoped i psihosocijalna podrška za učenike na smještaju, upis na studij i odbijanje na temelju invaliditeta - provjera sposobnosti.

(6) U području zapošljavanja, rada i profesionalne rehabilitacije upućeno su preporuka ili upozorenja koje su se odnosile na: potrebu prilagodbe radnog vremena, zamjensko ispunjenje obveze kvotnog zapošljavanja u školama, zapošljavanje OSI u javnim i državnim službama, utvrđivanje visine novčane naknade, pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima i prilagođavanje uvjeta potpora za samozapošljavanje OSI, pravo na određeni broj dana godišnjeg odmora i obvezu osiguranja razumne prilagodbe na radnome mjestu,

(7) U području socijalne zaštite upućene su preporuke ili upozorenja o: preispitivanju moguće pogrešne primjene Zakona o inkluzivnom dodatku, izmjenu normativnog okvira koja je nužna kako bi se osigurao ravnopravan položaj HRVI-a s ostalim kategorijama OSI prilikom ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak, ostvarivanje prava na jednokratnu novčanu pomoć, vještačenje radi ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak, dugotrajnost postupaka ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak, neisplatu inkluzivnog dodatka zbog smrti podnositelja, sustavnu skrb za odrasle osobe s autizmom, povećanje cijene usluge, lišenje poslovne sposobnosti, dokumentaciju za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak, dugotrajnost postupka vještačenja, zaštitu prava i interesa OSI, boravak u domu, dostupnost socijalnih usluga boravka na području grada, uspostavu međusobne suradnje i uzajamne komunikacije radi pružanja učinkovite

pomoći potrebitima, preispitivanje prakse rada pojedinih PU HZSR, potrebu izdavanja upute o ujednačavanju postupanja, ponašanje zaposlenika sustava, pribavljanje dokumentacije po službenoj dužnosti u postupcima ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrb, davanja informacija o ostvarivanju prava na inkluzivni dodatak i uslugu osobne asistencije, postupke upućivanja dokumentacije na vještačenje i dr.

(8) U području podizanja razine svijesti preporuke su se odnosile na korištenje odgovarajuće terminologije za OSI i DTUR, javna priopćenja i reakciju na neprimjerene izjave u javnom prostoru, neprimjereno iznošenje podataka u medijskim prilozima, radionice za pravosudne djelatnike i dužnosnike, zaposlenike u ESI fondovima, policijske službenike, pravosudne policajce, zaposlenike JLP(R)S i zaposlenike razvojnih agencija.

(9) U području stanovanja i stambenog zbrinjavanja preporuke su se odnosile na stambeno zbrinjavanje jednočlane obitelji s DTUR, stambeno zbrinjavanje OSI-a, zamjene neodgovarajuće nekretnine i obnove obiteljskih nekretnina stradalih u potresu.

10) U području zdravstva - edukacija zdravstvenih djelatnika, komunikacijski posrednici, prilagođen sanitetski prijevoz za prijevoz ortopedskih pomagala, pravo prednosti u zdravstvenim ustanovama korisnika Doma, dostupnost ljekarničkih usluga u noćnim satima gluhim osobama, stomatološka zaštita DTUR i OSI, liječenje psihijatrijskih bolesnika u neuropsihijatrijskim odjelima, dostupnost zdravstvene zaštite u sezoni, teškoće gluhoslijepih u ostvarivanju zdravstvene zaštite, uvrštavanje pomagala na listu HZZO-a, alati za potpomognutu komunikaciju, ortopedska pomagala, nasilje, razvoj tranzicijske medicine i prava na liječenje, provođenje radiološke dijagnostike za OSI, ortopedska pomagala.

(11) U raznim područjima: obveza osiguranja pristupačnosti poštanskih usluga OSI, mjere i aktivnosti kojima županije, gradovi i općine mogu doprinijeti osiguranju pristupačnosti turističke ponude OSI, osiguranje pristupačnosti hotelskog smještaja zbog lažno oglašavanje pristupačnosti, osiguranje pristupačnosti plaže i drugih sadržaja u turističkom kampu, osiguranje preduvjeta za uključivanje DTUR i OSI u sport, osiguranje neometanog i transparentnog djelovanja udruga, klubova i saveza koji organiziraju sportske i rekreativne aktivnosti za DTUR i OSI, mjere i aktivnosti koje je potrebno uvrstiti u Nacionalni plan i Akcijski plan za razvoj umjetne inteligencije u RH, osiguravanje pristupačnosti kulturnih događanja, povezivanje podnositelja različitih zahtjeva s nadležnim državnim institucijama i dr.

Tablica 6. Prikaz prihvaćenosti preporuka i upozorenja po područjima u 2025. godini

(1) MIROVINSKO OSIGURANJE					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
6	3	0	2	1	0
(2) PRAVOSUĐE					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
11	6	3	0	2	0
(3) SUZBIJANJE NASILJA					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
9	5	3	1	0	0

(4) PRISTUPAČNOST I MOBILNOST					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
44	30	4	7	1	2
(5) ODGOJ I OBRAZOVANJE - DV, OŠ, SŠ i VO					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
88	27	15	3	12	31
(6) RAD, ZAPOŠLJAVANJE I PROFESIONALNA REHABILITACIJA					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
15	9	3	0	3	0
(7) SOCIJALNA ZAŠTITA					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
94	47	13	7	20	7
(8) PODIZANJE RAZINE SVIJESTI					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
20	17	2	1	0	0
(9) STANOVANJE I STAMBENO ZBRINJAVANJE					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
4	2	1	1	0	0
(10) ZDRAVSTVO					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
19	9	3	2	3	2
(11) RAZNA PODRUČJA					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
26	18	5	2	0	1
UKUPNO					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
336	**173**	**52**	**26**	**42**	**43**
	Prihvaćeno	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
	51%	15%	8%	13%	13%

Mišljenje i preporuke:

Od upućenih 336 preporuka i upozorenja, prihvaćeno ih je 173 (51%), djelomično prihvaćeno 52 (15%), nije prihvaćeno njih 42 (13%), nije zaprimljen odgovor na 43 (13%), dok je u tijeku razmatranje 43 (13%) preporuka i upozorenja.

Kada gledamo prema područjima, najviše ih je pozitivno riješeno (prihvaćeno i djelomično prihvaćeno) u području pristupačnosti i mobilnosti - 30 od 44 (68%), a najviše ih nije

prihvaćeno u područjima socijalne zaštite 20 od 94 (21%) i odgoja i obrazovanja 12 od 88 (14%).

U odnosu na 2024. godinu bilježimo povećanje broja upućenih preporuka i upozorenja (336 naspram 230 u 2024.), broj pozitivno riješenih preporuka (zbroj prihvaćenih i djelomično prihvaćenih) iznosi 66%, u odnosu na 13% neprihvaćenih, odnosno 13% na koja odgovor nije zaprimljen.

S obzirom da učinkovitost rada POSI u smislu zaštite i unapređenja položaja i prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u svim područjima života i rada uvelike ovisi o pozitivnoj povratnoj reakciji adresata preporuka, ne možemo biti zadovoljni kako s ukupnim omjerom izdanih i prihvaćenih, odnosno neprihvaćenih ili neodgovorenih preporuka u 2025. godini, tako niti s promjenom stava prema preporukama POSI u odnosu na prethodna razdoblja. U nedostatku konkretnijih mehanizama za izravnu implementaciju preporuka i odnosom prema preporukama /upozorenjima Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, ovoj instituciji se kao primarna uloga nameće postupanje na temelju autoriteta institucije, ali i daljnje evidentiranje i izvještavanje o zabilježenim povredama prava po osnovi invaliditeta, što često znači održavanje *statusa quo* u izgradnji cjelovitog sustava zaštite osoba s invaliditetom i unapređenju kvalitete njihova življenja. Svjesni smo da brojne promjene i unapređenja dovode do poboljšanja kvalitete života i učinka prava, međutim to još uvijek nije na razini preuzetnih međunarodnih obveza i postavki propisanih nacionalnim zakonskim i podzakonskim propisima, a posebno nije u svim područjima.

Preporuke:

1. Kako do predaje ovog Izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2025. godinu, još uvijek nije raspravljano u Hrvatskom saboru Izvješće za 2024. godinu, zbog aktualnosti i važnosti razmatranja stanja prava osoba s invaliditetom koje se prikazuje i analiziraju u ovim izvješćima, preporučujemo Hrvatskom saboru razmatranje izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u godini predaje izvješća kako bi se na taj način pravovremeno i što aktualnije moglo raspravljati o svemu utvrđenom tijekom izvještajne godine.

2. Vladi Republike Hrvatske preporučujemo intenzivniji nadzor nad ispunjenjem obveze suradnje s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom kao i davanje još snažnijeg poticaja međuresornoj suradnji na najvišoj razini koja je vrlo često neophodna kod rješavanja pojedinih problema s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju.

2.2.3. Mirnodopski vojni invalidi i civilni invalidi rata - zapostavljena i zaboravljena kategorija osoba s invaliditetom

Prava mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata regulirana su posebnim Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 02/94, 108/95, 108/96, 82/01, 103/03, 148/13 i 98/19), koji je donesen još 1992., a sa zadnjim sadržajno utjecajnim izmjenama i dopunama 2013. godine (izmjene 2019. godine bile su samo administrativna mjera uređenja nadležnosti zbog ukidanja nekadašnjih ureda državne uprave u županijama).

Ostvarivanje prava mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata nalazilo se, a i danas se nalazi, u djelokrugu Ministarstva hrvatskih branitelja (u daljnjem tekstu: MHB). Međutim, ova skupina, ostaje jedina skupina osoba s invaliditetom čije se naknade na temelju invaliditeta, odnosno osobne invalidnine, nisu mijenjale 26 godina. Također, ovo je jedina skupina osoba s

invaliditetom koju se stalno zaboravljaju u mjerama koje RH i različiti sustavi poduzimaju. Oni nisu bili obuhvaćeni niti različitim odlukama Vlade RH za ublažavanje posljedica porasta troškova života o isplatama jednokratnih novčanih primanja korisnicima prava u sustavu socijalne skrbi. POSI kontinuirano upućuje preporuke i nadležnom MHB i Vladi RH, međutim i preporuke i upiti o razlozima ovakvog odnosa prema ovoj skupini OSI koji se upućuju ostaju bez odgovora. Također, potrebno je istaknuti kako su se iznosi osobne invalidnine stečene po drugim osnovama (a prije uvođenja prava na inkluzivni dodatak) i na temelju drugih propisa u nekoliko navrata od 2000. godine povećavali (npr. u sustavu socijalne skrbi, hrvatskim invalidima Domovinskog rata, invalidima rada i dr.). Napominjemo kako smo, postupajući po pritužbama mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata opetovano upućivali MHB preporuke za rješavanje ove situacije u cilju poboljšavanje statusa ove skupine OSI, ali osim odgovora da će se ova pitanja razmotriti - konkretne aktivnosti su izostale.

POSI i dalje zaprima obraćanja, upite i pritužbe mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata - koji su opravdano nezadovoljnih indolentnim odnosom MHB-a, kao za njih danas nadležnog ministarstva.

Smatramo teško razumljivim i neopravdanim da se naknada ostvarena kao pravo na temelju invaliditeta jedne skupine OSI, četvrt stoljeća ne povećava, bez ikakvog obrazloženja. POSI je postupajući prema svojim ovlastima s predstavnicima MHB-a u 2025. godini održao sastanak na razini državnog tajnika na kojem su ponovljeni i podatci i okolnosti zapostavljanja ove skupine OSI, međutim niti nakon održanog sastanka pomaka nema. O svemu su prethodnih godina u više navrata izravno o tome izvještavani Vlada RH, predsjednik Vlade RH, ministar hrvatskih branitelja i nadležno MHB. Ovakav „odnos“ prema mirnodopskim vojnim invalidima i civilnim invalidima rata kod njih stvara dojam da su od države zaboravljeni, ignorirani i zapostavljeni ističući da se državna tijela prema njima odnose kao prema građanima drugog reda u odnosu na sve druge skupine osoba s invaliditetom.

Prijedlog:

S obzirom da se pitanja mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida kontinuirano ne rješavaju u okviru djelokruga Ministarstva hrvatskih branitelja predlažemo da se ovaj dio nadležnosti i poslova, s obzirom da se radi o naknadama ostvarenim na temelju invaliditeta kao socijalnim pravima, prenese u nadležnost Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Iako se čini da je to samo administrativna promjena, mišljenja smo da će na ovaj način ova prava biti bolje praćena.

2.3. PRISTUP PRAVOSUĐU

2.3.1. Prepreke osoba s invaliditetom u pristupu pravosuđu

Prepreke s kojima se osobe s invaliditetom susreću u pristupu pravosuđu uključuju ograničenja koja proizlaze iz oduzimanja njihove poslovne sposobnosti, nemogućnost fizičkog pristupa pravosudnim objektima, nedostatak pristupačnog prijevoza do tih objekata; zatim prepreke u dostupnosti pravne pomoći i zastupanja; nedostatna prilagodba informacija i postupaka (manjak informacija u pristupačnim formatima - npr. Brailleovo pismo, lako razumljiv jezik, audio zapisi, prevoditelj znakovnog jezika); paternalistički ili negativni stavovi koji dovode u pitanje sposobnost OSI da sudjeluju u svim fazama postupaka; i nedostatak obuke stručnjaka koji rade u području pravosuđa o potrebama osoba s invaliditetom.

U ovom izvještajnom razdoblju zaprimljeno je nekoliko pritužbi na dugotrajnost postupaka pred sudskim tijelima. Pritužitelje smo upoznali s mogućnošću podnošenja zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku i zahtjeva za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku.

Stranke nam se obraćaju i nezadovoljne načinom vođenja sudskog postupka u pogledu odlučivanja o izvođenju dokaza, saslušanju svjedoka, načinu i rezultatima provedenog vještačenja i slično, što POSI nije ovlašten procjenjivati. Stranke su upoznate da u okviru ustavnog načela neovisnosti i samostalnosti sudbene vlasti suci imaju pravo i dužnost samostalno upravljati sudskim postupkom, a POSI nije ovlašten nadzirati zakonitost sudskih postupanja niti ocjenjivati pravilnost odluka sudbene vlasti. Međutim, POSI je ovlašten ukazati na uskraćivanje prava ili neosiguravanja potrebne prilagodbe OSI u sudskom postupku.

Primjer iz prakse (1): Tako nam se obratila majka optuženika, a kasnije i on sam, radi povrede svojih prava na obveznu obranu u kaznenom postupku, tvrdeći da zbog svog invaliditeta, psiho-socijalnih teškoća nije sposoban braniti se sam. U postupku vještačenja utvrđeno je kako je isti u vrijeme počinjenja kaznenog djela bio bitno smanjeno ubrojiv te da je raspravno sposoban. S obzirom na to da je iz navoda pritužitelja i dostavljene dokumentacije proizašla sumnja u moguću povredu njegovih prava, uputili smo sudu preporuku da se utvrdi je li pritužitelj kao optuženik u kaznenom postupku zbog svog psiho-socijalnog oštećenja, ali i drugih okolnosti (socijalnih i slično) posebno ranjiva osoba sukladno definiciji Preporuke Europske komisije od 27. studenoga 2013. godine o postupovnim jamstvima za ranjive osobe osumnjičene ili optužene u kaznenom postupku, 201 3/C 378/02 te je li sposoban braniti se sam i ima li pravo na obveznu obranu. Ukoliko se ova okolnost utvrdi, preporučili smo da mu se radi zaštite njegovog prava na djelotvorni pristup pravosuđu postavi branitelja po službenoj dužnosti. Obaviješteni smo kako je na ročištu saslušan vještak na ovu okolnost te je utvrđeno kako invaliditet okrivljenika ne utječe na njegovu sposobnosti da se brani sam.

Primjer iz prakse (2): Na povredu svojih prava kao sudionice u parničnom postupku pritužila nam se i stranka s oštećenjem sluha, navodeći kako joj, unatoč traženju nisu osigurane potrebne prilagodbe da bi mogla pratiti postupak, čime joj je onemogućeno ravnopravno sudjelovanje u sudskom postupku. Pojašnjava kako nije uvaženo njezino pisano očitovanje na navode svjedoka te da joj tijekom saslušanja na raspravi nije osiguran sudski tumač/prevoditelj za gluhe osobe, iako ga je izričito zatražila, a da su joj pitanja sutkinje bila nerazumljiva, kao što su joj nerazumljivi bili i diktirani navodi u zapisnik te je prilikom uvida u zapisnik uočila netočne navode njezinog iskazivanja, kao i da su neki njezini navodi ostali nezapisani. U obrazloženju presude navodi se kako nije od utjecaja činjenica da je tuženica dostavila liječničku potvrdu da joj je potrebna razumna prilagodba da bi u potpunosti razumjela pravni razvoj stvari jer je tijekom postupka zastupana po punomoćniku odvjetniku.

S obzirom na to da u parničnom postupku stranka zadržava vlastite procesne ovlasti, bez obzira na to ima li odvjetnika kao punomoćnika, odnosno zakon ne isključuje stranku da osobno sudjeluje u postupku, mišljenja smo kako je povrijeđeno pravo tužiteljice na pristup sudu, odnosno na ravnopravno sudjelovanje u sudskom postupku. Položaj OSI mora u sudskom postupku biti izjednačen s položajem drugih stranaka, pa prema tome nije opravdano odbiti zahtjev stranke da joj se osigura komunikacijski posrednik, odnosno tumač, ukoliko i sve druge stranke imaju pravo sudjelovati u postupku, unatoč činjenici da su zastupane po odvjetniku. Sudu je dostavljeno upozorenje kako je pritužiteljici kao stranci u postupku povrijeđeno pravo na ravnopravno sudjelovanje u postupku pred sudom, onemogućavanjem učinkovitog pristupa pravosuđu, iz razloga uskraćivanja prilagodbe sudskog procesa njezinim

potrebama kao OSI. Preporučili smo poduzeti adekvatne mjere kako bi se OSI, sudionicima postupka pred istim sudom omogućio ravnopravan položaj kao sudionicima u postupku.

KPOSI u odnosu na pravo na pristup pravosuđu poziva na uklanjanje prepreka i barijera s kojima se suočavaju OSI. Pristup pravosuđu prema KPOSI je međusektorsko pravo koje treba tumačiti u skladu sa svim njezinim načelima i obvezama pa tako čl. 13. KPOSI o pristupu pravosuđu treba tumačiti zajedno s čl. 5. o jednakosti i nediskriminaciji kako bi se osiguralo da OSI imaju pristup pravosuđu ravnopravno s drugima. Pristup pravosuđu zahtijeva jednako priznavanje pred zakonom (čl. 12.) i pristupačnost, uključujući i pristup informacijama. Komunikacijske barijere mogu spriječiti pristup informacijama i razumijevanje pravosudnih postupaka, a neuspjeh u pružanju proceduralne prilagodbe kada je to potrebno određenoj osobi s invaliditetom predstavlja oblik diskriminacije na temelju invaliditeta. Zakon o parničnom postupku ne jamči izrijekom pravo na prilagodbu u smislu osiguravanja tumača/prevoditelja za osobe s oštećenjem sluha, međutim s obzirom na odredbu čl. 5. kojom se propisuje da će sud svakoj stranci dati mogućnost da se izjasni o zahtjevima i navodima protivne stranke te će omogućiti strankama da se izjasne o pravnim pitanjima spora, proizlazi obveza suda osigurati komunikacijske prilagodbe kada su one potrebne za stvarni pristup osoba s invaliditetom sudu.

U odnosu na otklanjanje arhitektonskih barijera, Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije dostavilo nam je podatke o mjerama koje su 2025. poduzete za uključivanje osoba s invaliditetom, te koje sve mjere se planira poduzeti tijekom 2026. godine:

„Županijski sud u Rijeci - otklonili su se nedostaci na ugrađenom dizalu - nastavak radova iz 2024. godine; rušenje gospodarske zgrade u dvorištu suda za prilaz i uređenje parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću, te za potrebe obavljanja poslova suda.

Općinski sud u Splitu - Stalna služba u Trogiru - izrađena je projektna dokumentacija za ugradnju dizala

Sukladno osiguranim financijskim sredstvima Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije kontinuirano rješava problematiku pristupačnosti zgradama pravosudnih tijela, a tijekom 2026. godine u planu je osigurati podršku na slijedećim lokacijama: (1) Županijski sud u Slavonskom Brodu - ugradnja pristupne rampe; (2) Općinski sud u Splitu - Stalna služba u Trogiru - nabava i ugradnja dizala; (3) Općinsko državno odvjetništvo u Pazinu - nabava koso sklopive platforme za vanjsko i unutarnje stubište; (4) Općinski sud u Koprivnici - spajanje zgrade sjedišta suda i Palače pravde radi zajedničkog korištenja dizala; (5) Općinsko državno odvjetništvo u Čakovcu - dobava gusjeničara za prelazak stepenica (gusjeničar); (6) Općinski sud u Osijeku-Prekršajni odjel - ugradnja pristupne rampe za osobe smanjene pokretljivosti; (7) Općinski sud u Rijeci -izrada projektne dokumentacije za ugradnju lifta na adresi Frana, Kurelca br. 3; (8) Općinski sud u Velikoj Gorici - izrada pristupne rampe za osobe smanjene pokretljivosti; (9) Visoki trgovački sud u Zagrebu - projektom cjelovit obnove koja se nastavila u 2025. i 2026. godini ugraditi će se dvije koso podizne platforme; (10) DORH - projektom cjelovite obnove predviđeno je rješavanje pristupačnosti (dizalo); (11) Općinski kazneni sud u Zagrebu - projektom cjelovite obnove ugraditi će se koso podizna platforma do prizemlja.

Savladavanje arhitektonskih barijera sastavni je dio projektne dokumentacije po kojoj se izvode radovi na izgradnji novih i rekonstrukciji postojećih zgrada pravosudnih tijela. Nastavno na prostorna ograničenja unutar nekih zgrada nije moguća ugradnja dizala, te se uglavnom u takvim slučajevima organizira prijem stranaka u prizemlju. U zgradama pravosudnih tijela koje

nisu u vlasništvu RH, planira se nabava pomagala za savladavanje stepenica (gusjeničara) kako bi se na primjeren i racionalan način omogućila vertikalna komunikacija."

U odnosu na osiguravanje pristupačnosti Upravnog suda u Osijeku, o čemu smo izvijestili u prošlogodišnjem izvješću, upoznati smo da se tijekom rujna 2025. godine preselio na novu lokaciju koja je pristupačna za osobe s invaliditetom. Predsjednik Suda ujedno nas je izvijestio kako se razvija sustav u kojem će prilikom slanja poziva strankama na pismenu biti QRcod uz pomoć kojega će osobe s invaliditetom dobiti virtualni info o tome gdje se nalazi najbliže parkirališno mjesto za OSI i virtualne upute kako doći do dizala i dr. elemenata pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Povodom preporuke Pravobranitelja, tijekom 2025. godine započelo se s osiguravanjem pristupačnosti svih službenih prostorija u kojima djeluje Općinski sud u Zadru.

Preporuka:

1. Preporučujemo nadležnom Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije intenzivirati mjere i aktivnosti s ciljem osiguravanja pristupačnosti svih pravosudnih tijela osobama s invaliditetom.
2. Pravosudnim tijelima preporučujemo samo u iznimnim slučajevima odabirati i nabavljati gusjeničare kao sredstva za rješavanje fizičke pristupačnosti. Uređaji poput gusjeničara i *scalamobila* ne smatraju se obveznim elemente pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika određenim važećim Tehničkim propisom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti s obzirom da nisu namijenjeni široj, javnoj uporabi, već su uz određena podešavanja pogodniji za točno određenu osobu, pojedine vrste kolica i slično, te nisu pogodni za samostalno korištenje.

2.3.2. Ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć

Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći hrvatskim državljanima i strancima omogućeno je, uz ispunjenje propisanih zakonskih uvjeta, ostvarivanje i zaštita prava pred sudovima i javnopravnim tijelima, pri čemu se troškovi pravne pomoći u cijelosti ili djelomično podmiruju iz državnog proračuna. OSI se često nalaze u nepovoljnijem socioekonomskom položaju, što im znatno otežava pristup pravnim sredstvima. Pružanjem primarne i sekundarne pravne pomoći država osigurava OSI mogućnost ostvarivanja i zaštite njihovih prava. Međutim, u svakodnevnoj praksi susrećemo se sa situacijama u kojima OSI ostaju bez pravodobnih i adekvatnih informacija o mogućnostima korištenja besplatne pravne pomoći. OSI se često nalaze u situacijama obilježenima ekonomskom ovisnošću, institucionalnim smještajem, ograničenom komunikacijom ili narušenim povjerenjem u nadležna tijela. Službenici u tijelima koja odlučuju o pravima građana, primjerice HZSR-a, HZMO-a, HZZO-a, ali i u policijskim postajama te upravnim tijelima, nerijetko se zadržavaju na formalnim odgovorima poput: „Obratite se odvjetniku" ili „Neka vam netko sastavi žalbu", bez dodatnih pojašnjenja o postojanju i funkcioniranju sustava besplatne pravne pomoći.

MPUDT je prepoznalo potrebu za većom vidljivošću sustava besplatne pravne pomoći te u 2025. godini organiziralo sastanak na temu **„Sustav besplatne pravne pomoći - informiranje javnosti i javnopravnih tijela o mogućnostima unapređenja pristupa građana besplatnoj pravnoj pomoći"**. Svrha sastanka bila je rasprava i postizanje dogovora o organiziranju edukacija namijenjenih informiranju svih dionika sustava besplatne pravne pomoći. U navedene dionike ubrajaju se službenici upravnih tijela županija koji rade na poslovima besplatne pravne pomoći, službenici HZSR-a, socijalni radnici, pružatelji primarne pravne

pomoći u ovlaštenim udrugama i pravnim klinikama, suci i službenici u pravosudnim tijelima, s ciljem unapređenja pristupa građana sustavu besplatne pravne pomoći te učinkovitijeg informiranja javnosti o istom. Na sastanku su sudjelovali i predstavnici pravobraniteljskih institucija, pri čemu je iz perspektive rada POSI ukazano na relevantna saznanja te su iznesena mišljenja i prijedlozi.

Pozdravljamo nastojanja nadležnog MPUDT u prepoznavanju potrebe za većom vidljivošću sustava besplatne pravne pomoći te s poduzetim aktivnostima usmjerenima na to da se ovaj institut učini dostupnijim građanima. Kao što je prethodno istaknuto, OSI često nisu informirane o postojanju sustava besplatne pravne pomoći, niti o tome gdje i na koji način mogu ostvariti ovo pravo. Stoga je nužno osigurati da službenici u relevantnim institucijama (HZSR, HZZO, HZMO, MUP, sudovi i dr.) budu upoznati s lokalnim pružateljima besplatne pravne pomoći te da proaktivno informiraju stranke kada prepoznaju potrebu za takvom vrstom pomoći. Kao primjer dobre prakse ističemo Policijsku upravu osječko-baranjsku i pripadajuće policijske postaje, u kojima su uspostavljeni informativni kutci s lecima i kontaktima udruga koje pružaju primarnu pravnu pomoć. Ovaj jednostavan, ali učinkovit pristup omogućuje strankama dobivanje konkretnih i dostupnih informacija.

Dodatno, službenici u navedenim institucijama trebali bi, u slučajevima kada uoče nezadovoljstvo stranaka donesenim odlukama ili potrebu za dodatnom pravnom podrškom, informirati stranke o mogućnosti korištenja besplatne pravne pomoći. Takvim pristupom značajno se povećava informiranje građana o ovom institutu te dostupnost i učinkovitost sustava besplatne pravne pomoći. Pojedine pritužbe usmjerene su i na fizičku nepristupačnost ureda osobama s različitim vrstama invaliditeta, kao i na potrebu za jasnijim objašnjenjima i prilagodbama u komunikaciji prilikom informiranja o uvjetima za ostvarivanje prava ili popunjavanja obrazaca za podnošenje zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć. Primjerice, osobama s mentalnim i intelektualnim oštećenjima nužno je pružati informacije na prilagođen i razumljiv način kako bi mogle učinkovito ostvarivati svoja prava.

U cilju dobivanja konkretnijih informacija o fizičkoj pristupačnosti ureda, edukaciji o specifičnim načinima komunikacije s osobama s različitim vrstama invaliditeta, statističkim podatcima o broju OSI o ostvarenom pravu na besplatnu pravnu pomoć te prepoznatljivosti samog instituta na njihovom području zatražili smo izvješća od strane županijskih ureda nadležnih za postupanje u predmetima besplatne pravne pomoći. Izvješće je zatraženo od dvadeset županija i Grada Zagreba. Odgovorilo je petnaest županija i Grad Zagreb. Zatražena izvješća nisu dostavile Dubrovačko-neretvanska, Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska, Bjelovarsko-bilogorska i Ličko-senjska županija. U daljnjem tekstu prikazujemo rezultate provedenog istraživanja:

Iz svih šesnaest zaprimljenih odgovora proizlazi kako su u nekom segmentu zadovoljeni pojedini elementi pristupačnosti za osobe s tjelesnim invaliditetom (npr. prisutnost rampi i rukohvata, podiznih platformi, pristupačnim sanitarnim čvorovima i dizalima). Uredi se u pravilu nalaze u prizemlju zgrada. Oni uredi koji se nalaze na katu, a nema dizala, razgovori se mogu obaviti u prizemlju. Iz pojedinih odgovora proizlazi i opis situacije/prilagodbe u smislu dolaska djelatnika ispred same zgrade. Dvije županije odgovorile su kako u objektima postoje i taktilne staze za slijepe osobe. Vezano za osiguranje uvjeta komunikacijske pristupačnosti županijski uredi prvenstveno naglašavaju kako načelno nemaju problema u komunikaciji te da službenici učine potrebnu prilagodbu osobi s obzirom na njenu potrebu. U manjoj mjeri jesu istaknuti problemi u komunikaciji s osobama s intelektualnim i mentalnim teškoćama, ali da se i u tim situacijama prilagodi postupanje. Edukacija službenika o specifičnim načinima

komunikacije s osobama s različitim vrstama invaliditeta se ne provodi. Vezano za dostavu statističkih podataka o broju OSI o ostvarenom pravu na besplatnu pravnu pomoć, većina ureda ne vodi zasebnu evidenciju, međutim, iz dostavljenih odgovora i dodatnih pojašnjenja može se zaključiti kako OSI u pravilu ostvaruju pravo. U pojedinim slučajevima kada osobe nisu ostvarile pravo, razlog je bio prelaženje imovinskog cenzusa. Vezano za prepoznatljivost instituta besplatne pravne pomoći, županijski uredi navode kako postoje informacije na njihovim mrežnim stranicama te obavijesti i letci nadležnog MPUDT-a.

Zaključak:

Iz zaprimljenih odgovora županijskih ureda proizlazi da su u većini slučajeva osigurani pojedini osnovni elementi fizičke pristupačnosti za osobe s tjelesnim invaliditetom te da se, u praksi, nastoji prilagoditi postupanje prema osobama s invaliditetom. Međutim, razina pristupačnosti i prilagodbi nije ujednačena u svim županijama, a komunikacijska pristupačnost, osobito prema osobama s mentalnim i intelektualnim oštećenjima, i dalje predstavlja izazov. Iako službenici u pravilu iskazuju spremnost na prilagodbu i navode da ne nailaze na veće teškoće, uočena je potreba za sustavnijim pristupom - kroz standardizirane prilagodbe, dodatne edukacije i jasnije, pristupačnije informiranje. Daljnjim unaprjeđenjem fizičke i komunikacijske pristupačnosti te boljim prikupljanjem podataka može se osigurati ravnopravniji i učinkovitiji pristup besplatnoj pravnoj pomoći za osobe s invaliditetom na području cijele Republike Hrvatske.

Preporuke:

1. Preporučujemo svim županijama i Gradu Zagrebu nastaviti raditi na unaprjeđenju fizičke pristupačnosti, potrebno je nastaviti s prilagodbom prostora ureda kako bi se osigurala potpuna fizička pristupačnost osobama s različitim vrstama invaliditeta, osobito u onim županijama u kojima još uvijek nisu osigurani svi elementi (dizala, pristupačni sanitarni čvorovi, taktilne staze i dr.).
2. Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije preporučujemo sustavno provjeravati i dokumentirati razinu pristupačnosti ureda za besplatnu pravnu pomoć u svim županijama.
3. Županijama i Gradu Zagrebu preporučujemo uvesti redovite edukacije za službenike ureda za besplatnu pravnu pomoć o specifičnim načinima komunikacije s osobama s invaliditetom uz uključivanje organizacija civilnog društva za pojedinu vrstu invaliditeta radi zajedničkog definiranja prioriteta u prilagodbi i upoznavanja sa specifičnosti pojedine vrste invaliditeta.
4. Županijama i Gradu Zagrebu preporučujemo posebno osnažiti službenike za rad s osobama s intelektualnim i mentalnim poteškoćama, kod kojih se najčešće javljaju komunikacijski izazovi te u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom razviti smjernice za postupanje
5. Preporučujemo unaprijediti informiranost i odgovornost službenika u tijelima koja odlučuju o pojedinom pravu osoba s invaliditetom, primjerice HZZO i HZMO, da mogu uputiti stranku u mogućnost ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć.
6. Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije preporučujemo uspostaviti sustav prikupljanja statističkih podataka o broju osoba s invaliditetom koje ostvaruju pravo na besplatnu pravnu pomoć, a kako bi se omogućila bolja analiza potreba i planiranje daljnjih mjera.

Kako je uvodno navedeno, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći omogućuje korisnicima primarnu i sekundarnu pravnu pomoć. Međutim, trenutno je mreža pružatelja primarne pravne pomoći ograničena, te je moguće da navedeno uzrokuje preopterećenost postojećih udruga koje je pružaju, ali i smanjuje dostupnost pomoći korisnicima u udaljenijim ili ruralnim područjima. U slučaju da je priznato pravo na sekundarnu pravnu pomoć, OSI se pritužuju na otežanu mogućnost pronalaska odvjetnika koji će ih zastupati. Navedeno potvrđuju i odgovori pojedinih županijskih ureda:

„Već dugi niz godina suočavamo se s istim problemom, a to je odbijanje pružanja pravne pomoći od strane odvjetnika. Iako je čl. 7. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći propisano da odvjetnici ne smiju odbiti pružiti besplatnu pravnu pomoć, osim u slučajevima propisanim st. 5. navedenog članka, veliki broj odvjetnika pokušava zaobići navedenu odredbu na način da ističe kako nije adekvatan za pružanje pravne pomoći u konkretnom slučaju budući da nema potrebno znanje u određenoj grani prava ili zbog ranije preuzetih sudskih predmeta i tekućih radnih obveza nije u mogućnosti prihvatiti pružanje pravne pomoći.“

„U manje naseljenim mjestima nedostatak je odvjetnika koji pružaju pravnu pomoć.“

Statistički podatci i praksa županijskih ureda za besplatnu pravnu pomoć potvrđuju da OSI u velikoj većini slučajeva ostvaruju pravo na besplatnu pravnu pomoć. U rjeđim slučajevima kada je zahtjev odbijen zbog prekoračenja cenzusa za odobravanjem sekundarne pravne pomoći od 441,44 eura, takvo prekoračenje ne mora nužno biti značajno niti razmjerno posljedicama koje za OSI ima uskraćivanje pravne pomoći. Posljedično, dolazi do situacija u kojima formalni kriterij prevladava nad stvarnim socijalnim položajem korisnika.

Preporuke:

S obzirom na mogućnost ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije preporučujemo:

1. Proširenje mreže pružatelja primarne pravne pomoći uključivanjem novih udruga, osobito u ruralnim i udaljenim područjima.
2. Poboljšanje dostupnosti sekundarne pravne pomoći uspostavom jasnijeg i učinkovitijeg sustava raspoređivanja odvjetnika po službenoj dužnosti za slučajeve besplatne pravne pomoći.
3. U suradnji s Hrvatskom odvjetničkom komorom razvijanje mehanizama nadzora nad primjenom članka 7. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.
4. Razmotriti izmjenu odredbi članka 15. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na način da se, uz već propisane kategorije korisnika koji ostvaruju pravo na besplatnu pravnu pomoć bez provođenja postupka utvrđivanja imovinskog cenzusa (npr. dijete u postupku radi ostvarivanja prava na uzdržavanje ili žrtva kaznenog djela nasilja u postupku radi ostvarivanja prava na naknadu štete koja je počinjenjem kaznenog djela prouzročena), uvrste i osobe s invaliditetom. Podredno predlažemo isključiti osobe s invaliditetom koji su korisnici naknada s osnova oštećenja zdravlja kao što su isključene osobe koje su korisnici pomoći za uzdržavanje prema posebnim propisima kojima je uređeno pravo iz sustava socijalne skrbi. Na taj bi se način osiguralo da i osobe s invaliditetom ostvaruju pravo na besplatnu pravnu pomoć pod jednakim uvjetima kao i druge zaštićene skupine, bez obveze dokazivanja ispunjavanja imovinskih kriterija.

2.4. PRAVA OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

POSI zaprima ili anonimne pritužbe ili nam se obraćaju članovi obitelji koji upozoravaju na ugrožavajuće uvjete u kojima žive osobe sa psiho-socijalnim teškoćama koje odbijaju pomoć sustava, a svojim ponašanjem i životnim stilom ugrožavaju interese drugih osoba u njihovom okruženju (npr. susjeda) ili svoje vlastite interese, pa i do slučajeva ugrožavanja vlastitog zdravlja i života.

Primjer iz prakse (1): Tako smo zaprimili anonimnu pritužbu kojom se traži zaštita interesa osobe sa psiho-socijalnim teškoćama, koja je lišena poslovne sposobnosti i pod skrbništvom, ali navodno skrbnik o njoj adekvatno ne brine. U pritužbi se navodi kako osoba živi u vlastitom stanu u stambenoj zgradi, bez ikakve stalne podrške, nema električnu energiju ili je ona ograničena, nema prihode, nije u kontaktu s obitelji, skrbnik ga ne obilazi, ne zna pripremiti obrok, često ne jede, ovisi o susjedima koji mu donesu hranu i daju nešto novca, stalno je u istoj neopranoj odjeći, neuredan i zapušten, stan mu je u neurednom i nehigijenskom stanju, s jakim mirisom urina i stolice, svakodnevno vrišti i viče nesuvisle rečenice na ulici, verbalno prijati prolaznicima. Često dolazi policija, liječnica opće prakse ga nikada nije obišla, niti provjerava u sustavu je li podigao terapiju. Područni HZSR-a ga je obišao samo jednom u pet godina. Anonimni pritužitelj je mišljenja kako je ovu osobu potrebno smjestiti u ustanovu. Iz očitovanja nadležnog područnog ureda HZSR-a proizlazi kako je stručni tim nekoliko puta obišao štićenika, od čega u dva navrata s obiteljskom liječnicom, a povodom dojave o ponašanju štićenika. Liječnica nije nalazila zdravstveno opravdanje za upućivanje štićenika na prisilno bolničko liječenje. On živi skromno, navodi kako nema zahtjeve, odbija smještaj u instituciju. U otporu je prema uputama o nužnost održavanja osobne higijene i higijene stana. Od liječnice se doznaje da se terapija uredno podiže, a skrbnik navodi kako redovito uzima terapiju u obliku tableta, ali da se ne odaziva na pozive bolnice radi apliciranja terapije u obliku injekcija. Štićenik ostvaruje prihode- obiteljsku mirovinu i inkluzivni dodatak te je korisnik usluge dostave obroka u kuću.

Primjer iz prakse (2): U drugom primjeru, na potrebu zaštite interesa svoga brata, koji je osoba sa psiho-socijalnim teškoćama, ukazala je sestra, tražeći intervenciju različitih službi, jer prema njezinim navodima, brat svojim postupcima ugrožava svoje interese, pa i zdravlje i život. Opisuje kako živi u vlastitom, higijenski zapuštenom stanu, bez prihoda, ne uzima prepisanu terapiju za svoju bolest - shizofreniju koja mu je dijagnosticirana prije 40 godina. Mišljenja je da ga treba smjestiti u instituciju. Iz odgovora područnog ureda HZSR-a je vidljivo kako stranka odbija bilo kakvu pomoć i suradnju, unatoč nastojanjima stručnih radnika. Sva prava i usluge iz sustava socijalne skrbi pružaju se korisniku uz njegov pristanak, a da bi se određena prava priznala, potrebno je utvrditi relevantne činjenice, što do sada nije moguće zbog odbijanja suradnje. S obzirom da se brat ipak odazvao na poziv suda te je provedeno i vještačenje, donesena je odluka o njegovom djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti pa će umjesto njega određene radnje poduzimati njegov skrbnik (ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi).

Primjer iz prakse (3): U trećem primjeru kćerka ukazuje na životno ugrožavajuće uvjete u kojima živi njezin otac, za kojega navodi da je osoba sa psiho-socijalnim teškoćama, koji se godinama ne liječi, odbija svaku pomoć, uključujući novčanu. Navodi kako je teškom psihičkom stanju, a u kući u kojoj živi nema osnovne higijenske uvjete te je mišljenja kako postoji stvarna i neposredna opasnost za njegovo zdravlje i sigurnost; on odbija hranu i tekućinu i ima izražena paranoidna uvjerenja, odbija svaku vrstu pomoći i liječenja, radi čega ga je potrebno prisilno

liječiti u psihijatrijskoj ustanovi. Nema zdravstveno osiguranje niti koristi druga prava iz sustava socijalne skrbi, iako za istim ima potrebu. Pojašnjava kako otac od nje ne želi primiti nikakvu pomoć, osim novca u gotovini. Nadležni područni ured HZSR-a obavijestio nas je kako je povodom preporuke POSI poduzeo sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi pokušao zadobiti povjerenje stranke i poduzeti radnje s ciljem zaštite njegovih interesa. Pokrenut je postupak za njegovo lišenje poslovne sposobnosti te je u tijeku postupak reguliranja njegovog zdravstvenog osiguranja. Postupak radi priznavanja prava na zajamčenu minimalnu naknadu nije moguće okončati jer kao radno sposobna osoba nije prijavljen pri HZZ-u. Prilikom obavljenog terenskog izvida na adresi korisnika utvrđeno je kako je isti nesuradljiv, a ponuđeni smještaj u instituciju je odbio.

U ovakvim slučajevima područni uredi HZSR-a nas redovno izvještavaju, kako unatoč višekratnim pokušajima stranke odbijaju suradnju, odnosno odbijaju svaku komunikaciju i svaki oblik pomoći, uključujući i liječničku pomoć.

Primjer iz prakse (4): S druge strane zaprimljena je pritužba brata koji se žali na neosnovano zadiranje u pravo na samoodlučivanje i osobnu autonomiju svoje sestre, osobe sa psiho-socijalnim teškoćama koja je, prema njegovim navodima odlukom nadležnog područnog ureda HZSR-a, a protivno svojoj volji smještena u instituciju. Opisuje kako je ona unatoč postojanju teškoća uspijevala zadovoljavajuće funkcionirati u zajednici, živeći u svojoj nekretnini, a nakon promjene nadležne socijalne radnice inicirana je njezina prisilna hospitalizacija u psihijatrijskoj ustanovi, a potom je smještena u instituciju socijalne skrbi, uz njezin formalni pristanak kojega, kako tvrdi zbog utjecaja lijekova nije bila sposobna dati. Navodi kako je razlog za poduzimanje ovih radnji njezina prijetnja samoubojstvom, što je i verbalizirala više puta i na više načina. Pritužitelj navodi da ona godinama spominje isto, da živi na osebujan način, da ne vodi brigu o higijeni niti svojim potrebama, ali da je stavljanje u instituciju prekomjerno, odnosno neproporcionalno zadiranje u njezina temeljna ljudska prava. Područni ured HZSR-a nas je obavijestio o radnjama koje je poduzeo nakon što je utvrđeno kako imenovana svojim postupcima ugrožava svoje zdravlje i sigurnost, a naročito nakon izjava da će počiniti samoubojstvo. Navodi se da, iako su joj bile osigurane izvaninstitucionalne usluge pomoći u kući, ona ih je često odbijala te se nije brinula o vlastitoj higijeni i čistoći prostora u kojem živi. Nakon hospitalizacije na odjelu psihijatrije liječnik psihijatar je konstatirao kako nije u mogućnosti živjeti sama te se predlaže smještaj u instituciju, na koji navodno svojevoljno pristaje. Na kraju je smještena u organizirano stanovanje.

Uloga je i dužnost sustava socijalne skrbi pružiti OSI pomoć i podršku, na koju ona mora pristati i na način da joj se time ne ograničavaju njezina druga prava, a posebno pravo na slobodu i samoodređenje. HZSR o smještaju u instituciju odlučuje samo kao o krajnjoj mjeri, kada su svi drugi oblici pružanja potrebne pomoći iscrpljeni, i na temelju pristanka. Pristanak na smještaj u instituciju mora postojati ne samo prilikom osiguravanja smještaja, već i cijelo vrijeme njegovog trajanja, a područni ured dužan je voditi računa o tome da stranka u svakom trenutku može izreći svoju slobodnu volji i povući taj pristanak. Sva postupanja koja predstavljaju silu i povredu autonomije svake osobe, pa tako i OSI, mogu se poduzeti samo iznimno, u zakonom propisanim slučajevima. Tako se i prisilno liječenje osobe, odnosno liječenje bez njezinog pristanka, može provesti samo prema proceduri koja je određena Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, ukoliko sama osoba zbog svojih težih duševnih smetnji ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život, zdravlje ili sigurnost.

KPOSI donosi radikalnu promjenu paradigme od paternalizma prema autonomiji OSI, i postojanje invaliditeta ne može opravdati oduzimanje slobode, prisilno liječenje ili zamjensko

odlučivanje, a čak niti rizični postupci OSI prema sebi ne mogu automatski opravdati bilo koji oblik prisilnog postupanja. Svakoj OSI jamči se poštivanje njezine autonomije i samoodređenja, kao i pravo da izabere gdje i s kim želi živjeti, odnosno da ne živi nametnutim načinom života. Prisilno zatvaranje OSI na temelju rizika ili opasnosti, navodne potrebe za njegom ili liječenjem ili drugih razloga povezanih s oštećenjem ili zdravstvenom dijagnozom suprotno je pravu na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode (Smjernice o članku 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, usvojene na 14. sjednici Odbora UN-a, rujan 2015. godine).

S druge strane, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda dopušta, odnosno obvezuje državu na intervenciju radi zaštite prava na život pojedinca (čl. 2.) u kojem slučaju država mora poduzeti razumne mjere za zaštitu života. Ipak, država smije intervenirati protiv volje osobe samo kada izostanak intervencije predstavlja stvaran i neposredan rizik za život, a svaka intervencija mora biti: nužna, razmjerna, privremena, najmanje restriktivna i strogo nadzirana. Lišenje slobode osobe je toliko ozbiljna mjera da je opravdano samo kada su razmotrene i pokazale se nedostatnima druge, manje stroge mjere kojima bi se zaštitili interesi pojedinca ili javni interes zbog kojeg bi osoba mogla biti „zadržana“.

Ovi primjeri iz naše prakse zorno pokazuju strukturnu nedostatnost sustava u odgovoru na kompleksne potrebe osoba s duševnim smetnjama. U nekim od opisanih situacija osobe postaju predmetom interesa sustava tek kada dođe do ozbiljnog narušavanja higijenskih i životnih uvjeta, njihovo ponašanje postane uznemirujuće za okolinu ili se pojavi sumnja na ugrozu zdravlja ili života pa intervenira policija ili susjedi. Drugim riječima, sustav reagira pretežito reaktivno, a ne preventivno. Često su ove osobe godinama živjele izvan dosega institucija, izolirane, bez kontinuirane podrške i bez stvarne uključenosti u zajednicu. Takva dugotrajna nevidljivost nije rezultat samo osobnog izbora ili odbijanja suradnje, već i šireg društvenog konteksta - izostanak ranog prepoznavanja potrebe za podrškom i kontinuiranog praćenja, osobito kod osoba koje žive same i nemaju razvijenu mrežu podrške.

Ne treba zanemariti i utjecaj obitelji koje su često svoje članove, osobe s duševnim smetnjama skrivale od okoline, tajile dijagnozu, pokušavale same nositi teret skrbi, izbjegavale kontakt s institucijama zbog srama ili nepovjerenja, što je posljedica duboko ukorijenjene stigme povezane s mentalnim bolestima. Umjesto da obitelj bude oslonac uključen u mrežu podrške, ona nerijetko postaje zatvoreni krug koji dodatno produbljuje izolaciju. Stigmatizacija osoba s duševnim smetnjama dovodi do povlačenja iz zajednice, gubitka radnih i socijalnih uloga, nepovjerenja prema institucijama, samostigmatizacije i odbijanja pomoći. U takvom kontekstu izolacija nije samo osobni izbor, nego i posljedica društvene isključenosti. Sustav intervenira tek kada ponašanje postane „problematično“, odnosno kada prelazi prag tolerancije okoline. Nakon smrti članova obitelji osobe s duševnim smetnjama ostaju potpuno nesposobne za samostalan život, nenaučene brinuti o sebi, o svom zdravlju, bez socijalnih kontakta i nerazvijenih socijalnih vještina. Ova njihova nesposobnost funkcioniranja na svim područjima kroz kratko vrijeme dovodi do ponašanja kojim ugrožavaju vlastito zdravlje i sigurnost ili interese drugih osoba iz svoje okoline, i tada sustav prvi put poduzima mjere radi zaštite njihovih interesa, koje su uglavnom prisilne i ograničavajuće u odnosu na njihova prava.

Prikazan primjeri ukazuju na temeljni problem: nepostojanje razvijenog, dostupnog i proaktivnog modela skrbi o mentalnom zdravlju u zajednici. Nedostaju nam: mobilni multidisciplinarni timovi koji kontinuirano prate osobe u njihovom domu, usluge psihosocijalne podrške, programi podržanog stanovanja s fleksibilnim intenzitetom pomoći, dnevni centri i klubovi koji potiču socijalnu uključenost, sustavna podrška obiteljima, koordinacija između zdravstva, socijalne skrbi i lokalne zajednice. Bez takvih usluga, osoba ostaje sama sve dok

situacija ne eskalira do razine hospitalizacije ili institucionalizacije. Kada sustav nema razvijene preventivne mehanizme, institucionalni smještaj postaje *de facto* odgovor na dugotrajno zanemarivane potrebe što produbljuje marginalizaciju osoba s duševnim smetnjama.

Jasno se razotkriva duboki jaz između normativnog okvira i stvarnog funkcioniranja sustava, osobito u svjetlu KPOSI koja zabranjuje oduzimanje slobode zbog stvarne ili pretpostavljene opasnosti povezane s invaliditetom. To znači: ne smije se lišiti slobode zato što osoba ima dijagnozu, niti zato što živi rizično; prisila mora biti strogo iznimna i ne smije se temeljiti na invaliditetu kao takvom. Opisani slučajevi pokazuju opasnost klizanja u paternalizam: kada sustavna podrška godinama izostaje, a potom se intervenira radikalno. Bez razvijenih usluga u zajednici, država se kreće između dvije krajnosti: pasivnosti (neinterveniranja) i prekomjerne restrikcije (institucionalizacije). Obje su suprotne konceptu KPOSI.

Zaključak i preporuke:

Ako država ne razvije snažnu mrežu podrške u zajednici, tada: (1) osobe ostaju izolirane, (2) sustav reagira tek u krizi, (3) institucionalizacija postaje posljedica nečinjenja i (4) pravo na život u zajednici ostaje deklarativno. Istinska provedba Konvencija o pravima osoba s invaliditetom zahtijeva pomak od modela "upravljanja rizikom" prema modelu "podrške autonomiji".

Stoga preporučujemo:

1. Ministarstvo zdravstva: (1) implementirati i pratiti mjere iz Strateškog okvira zaštite mentalnog zdravlja do 2030. godine; (2) donijeti Akcijski plan za implementaciju sustava zaštite mentalnog zdravlja u zajednici; i (3) uspostaviti mobilne multidisciplinarne timove
2. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: sustavno razvijati mrežu izvaninstitucionalnih usluga
3. Hrvatskom zavodu za socijalni rad: (1) uvesti proaktivni terenski rad, a ne samo postupanje po prijavi; (2) razviti individualne planove podrške s jasnim ciljem reintegracije pojedinca; (3) educirati stručne radnike o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom

2.4.1. Prava osoba s duševnim smetnjama u ustanovama zdravstva i socijalne skrbi

Smještaj bez pristanka

Psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti POSI koji je nadležan provjeriti opravdanost tog smještaja ako je pisani pristanak dao zakonski zastupnik i o tome sastaviti pisanu bilješku koja se unosi u medicinsku dokumentaciju osobe s duševnim smetnjama. Ako POSI posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka bez odgode će o tome obavijestiti nadležan sud koji će na odgovarajući način primijeniti odredbe zakona o postupku prisilnog smještaja.

Tablica 7. Broj zaprimljenih obavijesti tijekom 2025. godine

Psihijatrijska ustanova	Broj obavijesti
Klinički bolnički centar Split	1
Klinički bolnički centar Rijeka	201
Klinika za psihijatriju Vrapče	1

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež	795
Neuropsihijatrijska bolnica Dr. Ivan Barbot Popovača	1
Psihijatrijska bolnica Ugljan	2
Opća bolnica Slavonski Brod	2
Ukupno	**1.003**

Obavijesti KBC Rijeka i PB za djecu i mladež odnose se na smještaj maloljetnih osoba za koje su pristanke dali uglavnom njihovi roditelji kao zakonski zastupnici. Zabrinjava značajan porast broja hospitalizacija u ovim ustanovama, gotovo 100% u odnosu na prošlu godinu.

Iako nešto veći nego prethodne godine, broj zaprimljenih obavijesti iz ostalih psihijatrijskih zdravstvenih ustanova je iznimno nizak te i dalje postoji sumnja da psihijatrijske ustanove ne ispunjavaju svoju zakonsku obvezu obavještavanja POSI o smještaju bez pristanka, ili još uvijek postoji nerazumijevanje primjene ove odredbe, unatoč tome što je svim psihijatrijskim ustanovama više puta, a zadnji put početkom 2025. godine upućena uputa o primjeni odredbe čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (ZZODS-a).

Na to kako postoji nerazumijevanje primjene ove odredbe ukazuju i obavijesti o smještaju bez pristanka, koje to zapravo nisu. Tako je jedna zdravstvena ustanova obavijestila POSI o smještaju bez pristanka pacijenta za kojega se navodi kako nije lišen poslovne sposobnosti niti je za isto postupak u tijeku te stoga nema nadomjesnog potpisa skrbnika. U privitku se dostavlja mišljenje liječnika u kojem se navodi kako nisu ispunjeni uvjeti za davanje valjanog pristanka na dobrovoljni smještaj pa se obrazlaže kako se *„s obzirom na jasno utvrđene medicinske indikacije za provođenje bolničkog psihijatrijskog liječenja njegov smještaj realizira bez pristanka“*. Bolnici je dostavljena uputa kako obveza obavještavanja POSI postoji samo u slučaju kada se odlučuje o smještaju osobe u psihijatrijsku ustanovu koja je lišena poslovne sposobnosti u dijelu odlučivanja o liječenju, kada je nadležni liječnik psihijatar utvrdio da ona nije sposobna dati pristanak na smještaj, pa u tom slučaju pristanak daje njezin skrbnik.

Dostavljena nam je i obavijest o smještaju bez pristanka za pacijenta iz čije dokumentacije je vidljivo kako je lišen poslovne sposobnosti i ima skrbnika te kako je utvrđena sposobnost pacijenta za davanje pristanka. Suglasnost za smještaj dala je skrbnica, a iz dostavljene dokumentacije nije bilo vidljivo je li pacijent dao svoj pristanak na smještaj. Bolnica je dostavila očitovanje kako je prilikom slanja obavijesti o zadržavanju pacijenta uz potpis zakonskog zastupnika poslan krivi obrazac koji je automatiziran u BIS sustavu te da se radi o pacijentu koji nije sposoban dati pristanak pa je pristanak dala skrbnica.

Jedna psihijatrijska zdravstvena ustanova obavijestila je POSI o smještaju bez pristanka, ali je istovremeno zatražila od nadležnog županijskog suda „mišljenje o prisilnom zadržavanju.“ Druga zdravstvena ustanova obavijestila je POSI kako je prisilno zadržan pacijent koji nije u roku od 48 sati dao slobodni pristanak na liječenje pa je „prijavljen“ nadležnom županijskom sudu. Navodi se kako se skrbnik pacijenta nalazi u inozemstvu te je u tijeku prebacivanje skrbništva na drugu osobu.

Zaprimili smo i podnesak Odjela psihijatrije jedne bolnice kojim se ukazuje na moguće nezakonito postupanje područnog ureda HZSR-a zbog uskrate davanja suglasnosti skrbnika na

smještaj u psihijatrijsku ustanovu pacijentice, unatoč tome što pacijentica nije sposobna razumjeti razlog ostanka u bolnici. U odgovoru područnog ureda HZSR-a navodi se kako se iz dopisa Bolnice ne stječe dojam da je predmetna pacijentica nesposobna za davanje informiranog pristanka, štoviše korisnica se dobrovoljno prijavila za liječenje (vlastoručni potpis korisnice na „Izjavi bolesnika o dobrovoljnom pristanku liječenja na odjelu psihijatrije“). Ista bolnica dostavlja na znanje više dopisa upućenih istom područnom uredu HZSR-a za više pacijenata kojima se traži pristanak skrbnika na smještaj, bez navođenja je li utvrđena sposobnost pacijenta za davanje pristanka. Iz navedenog je razvidno kako bolnica ne postupa sukladno odredbama ZZODS-a, odnosno propušta kod pacijenata utvrditi sposobnost za davanje pristanka na smještaj, što je osnovni preduvjet za davanje suglasnosti od strane skrbnika. Bolnici je dostavljena uputa o primjeni odredbi ZZODS-a. Uvidom u Obrazac suglasnosti za davanje pristanka na smještaj utvrđeno je da je isti sastavljen sukladno odredbama Zakona o zaštiti prava pacijenata (ZZPP) te predviđa samo dobrovoljni pristanak, odnosno davanje suglasnosti za medicinsku intervenciju. Navedeni obrazac ne može zadovoljiti potrebe specifičnosti smještaja osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu. Naime, u psihijatrijskim ustanovama/odjelima bolnica primjenjuje se ZZODS, koji je stupio je na snagu 1. siječnja 2015. godine, dok se u ostalim zdravstvenim ustanovama/odjelima primjenjuje ZZPP. Iz prijemnog lista ili prijemnog zapisnika, odnosno sličnog dokumenta mora biti vidljivo obrazloženo mišljenje liječnika psihijatrija da pacijent nije sposoban dati pristanak na smještaj te isto obrazloženje mora biti sastavni dio obrasca kojim se traži pristanak skrbnika na smještaj. Stoga smo preporučili bolnici izraditi posebne obrasce za davanje suglasnosti za smještaj na Odjel psihijatrije koji su usklađeni sa ZZODS-om, koji se kao *lex specialis* primjenjuje prema osobama s duševnim smetnjama.

Osim upozorenja i uputa zdravstvenim ustanovama u pojedinačnim predmetima još jednom smo ponovno svim psihijatrijskim ustanovama dostavili uputu o primjeni odredbi ZZODS-a o dobrovoljnom smještaju, prisilnom smještaju i smještaju bez pristanka osoba s duševnim smetnjama.

Preporuka:

Ministarstvu zdravstva i svim zdravstvenim psihijatrijskim ustanovama preporučujemo educirati zaposlenike o primjeni odredaba Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i poštivanju zakonske obveze obavještavanja Pravobranitelja za osobe s invaliditetom o smještaju bez pristanka osoba s duševnim smetnjama sukladno čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

Primjena mjera prisile

S ciljem praćenja dinamike primjene mjera prisile u ustanovama i načinu na koji se nadzire primjena ovih mjera, kao i kako se sankcioniraju prekršitelji ljudskih prava osoba s invaliditetom od Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama MPUDT-a smo zatražili dostavu podataka o primijenjenim mjerama prisile u ustanovama tijekom 2025. godine, pojedinačnim slučajevima primjene mjera prisile koje je Povjerenstvo ispitalo i preporukama koje je isto tijelo eventualno predložilo radi otklanjanja uočenih nepravilnosti, odnosno o eventualnim sankcijama izrečenima sukladno čl. 77. st. 1. toč. 20. ZZODS-a. U prvom šestomjesečnom razdoblju 2025. godine, odnosno od 1. siječnja do 30. lipnja 2025. godine ukupan broj primijenjenih mjera prisile u 16 psihijatrijskih ustanova (od njih 30 koje su dužne obavijestiti Povjerenstvo) bio je 1.065. Navedeni broj mjera prisila bio je primijenjen na ukupno 455 pacijenata u tim ustanovama, a prosječno vrijeme trajanja mjera prisila bilo je 7,77 sati. Isti

broj ustanova dostavio je izvješće o primjeni mjera prisile i za prvo šestomjesečnom razdoblje 2024. godine, što predstavlja pad u odnosu na prvo šestomjesečno razdoblje 2023. godine kada je svoja izvješća dostavilo svih 30 psihijatrijskih ustanova.

Podatci o primjeni mjera prisile nažalost nisu usporedivi jer nije dostavljen isti broj obrazaca tijekom 2024. i 2025. godine. Kada se usporedi broj primjena mjera prisile u pojedinim psihijatrijskim ustanovama za prvo šestomjesečno razdoblje 2024. i prvo šestomjesečno razdoblje 2025. godine vidljivo je da je kod nekih ustanova došlo do porasta primjene mjera prisile (primjerice KBC Sestre milosrdnice, Opća bolnica Slavonski Brod i Psihijatrijska bolnica Ugljan), dok je kod nekih došlo do pada - primjerice KBC Split, OB Čakovec, Insula - Županijska specijalna bolnica za psihijatriju i rehabilitaciju, Specijalna bolnica za psihijatriju i palijativnu skrb „Sveti Rafael“ Strmac i Opća bolnica Šibenik. Međutim, kako nemamo podatke o ukupno zaprimljenom broju pacijenata u istim ustanovama, odnosno odjelima, ne možemo utvrditi udio pacijenata nad kojima su primijenjene mjere prisile.

U obrazac izvješća o primjeni mjera prisile Povjerenstvo je dodalo novu stavku „broj primijenjenih ograničavanja“, koji je u primjeni od 1. siječnja 2025. godine. Naime, tijekom prethodnih razdoblja zaprimljen je veliki broj izvješća u kojem se zbrajaju mjere prisile i ograničavanja (tzv. imobilizacije) primijenjene prema korisnicima. Zbog toga se Povjerenstvo suglasilo kako je potrebno voditi evidenciju i o ograničavanjima (imobilizacijama) pacijenata koji su ujedno osobe s težim duševnim smetnjama jer su i mjere prisile i ograničavanje u bitnoj mjeri ograničavanja osobe pa je potreba njihova regulirana i restriktivna primjena.

Od 16 psihijatrijskih ustanova, samo dvije ustanove dostavile su podatke na novom obrascu iz kojih proizlazi da je primijenjeno ukupno 30 ograničavanja.

Na popisu ustanova socijalne skrbi izrađenom 2024. godine (prema podatcima koje vodi MROSP) nalaze se 284 ustanove, od kojih je svoje izvješće dostavilo njih 102 (od toga i 13 ustanova koje nisu na navedenom popisu). Ukupan broj primijenjenih mjera prisile u predmetnim ustanovama iznosi 2896, a primijenjene su prema ukupno 178 osoba, s prosječnim trajanjem u svim ustanovama od 0,50 sati.

U usporedbi s prvim šestomjesečnim razdobljem 2024. godine, ne nalaze se veća odstupanja u ukupnom broju (2.775 mjera prisile u 99 ustanova koje su dostavile izvješće).

O primijenjenom broju ograničavanja obavijestilo je 50 ustanova, a iz njihovih izvješća proizlazi daje tijekom izvještajnog razdoblja primijenjeno ukupno 407 ograničavanja.

Zatvorska bolnica u Zagrebu, koja ima specifični status kaznionice i zdravstvene ustanove, tijekom prvog šestomjesečnog razdoblja 2025. godine, primijenila je 11 mjera prisile prema 11 pacijenata u prosječnom trajanju od 42 sata.

Vezano uz obvezu psihijatrijskih ustanova da obavijeste Povjerenstvo o svakoj primjeni mjera prisile prema djetetu, u prvom šestomjesečnom razdoblju 2025. godine, zaprimljeno je 25 izvješća o pojedinačnim primjenama mjera prisile prema djetetu.

Iz navedenog proizlazi kako je 36,08% ustanova ispunilo svoju obvezu slanja izvješća o primjeni mjera prisile, a što je malo veći broj nego prethodne godine u isto vrijeme (33,60%).

Glede drugog šestomjesečnog razdoblja 2025. godine, odnosno razdoblja od 1. srpnja do 31. prosinca 2025. godine, istaknuto je kako nisu zaprimljeni svi podatci o primjeni mjera prisile.

Zaključno, uzimajući u obzir prvo i drugo izvještajno razdoblje i stanje na dan 16. siječnja 2026. godine, tijekom 2025. godine primijenjeno je ukupno 8.854 mjera prisile u psihijatrijskim

ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, ukupno 52 mjere prisile prema djeci te 600 ograničavanja.

Povjerenstvo ističe kako je potrebno educirati djelatnike ustanova socijalne skrbi kako bi se pravilno razlikovale mjere prisile od mjera ograničavanja. Sukladno ZZODS-u i Pravilniku o vrstama i načinu primjene mjera prisile, mjere prisile predstavljaju sredstva i metode fizičkog ograničavanja kretanja i djelovanja osobe s težim duševnim smetnjama smještene u psihijatrijskoj ustanovi, koje se smiju primijeniti samo iznimno, kada je to jedino sredstvo za otklanjanje neposredne opasnosti koja proizlazi iz njezina ponašanja i kojom ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život ili zdravlje. Ograničavanje je definirano Pravilnikom o akreditacijskim standardima za bolničke zdravstvene ustanove u dijelu 3.9., te se primjenjuje u bolničkim zdravstvenim ustanovama radi izravnog osiguravanja fizičke sigurnosti pacijenta, zaposlenika i drugih osoba. U praksi se najčešće primjenjuje kao mjera prevencije samoozljeđivanja ili ozljeđivanja drugih osoba, primjerice tijekom noći, za vrijeme hranjenja i slično, iz sigurnosnih razloga. S tim u vezi, Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama izvijestilo nas je kako je tijekom 2024. godine pokrenulo suradnju s Ministarstvom zdravstva i MROSP-om radi unaprjeđenja regulacije primjene mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi. Aktivnosti su i dalje u fazi planiranja i izrade, a tijekom 2026. godine planira se nastavak i intenziviranje suradnje te postupno pokretanje konkretnih aktivnosti u praksi (edukacije i postupovnik za primjenu mjera prisile namijenjen specifično za ustanove socijalne skrbi).

Analizom primjene mjera prisile u devet ustanova socijalne skrbi za smještaj odraslih osoba koje smo obišli u 2025. godini, utvrđena je značajna neujednačenost u njihovoj praksi postupanja, različita tumačenja što jest, a što nije mjera prisile, nedostatci u vođenju evidencije o primjeni mjera prisile te neprijavljivanje stvarne primjene mjera prisile. Opći je dojam da je primjena mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi administrativno djelomično uređena, ali suštinski problematična u zakonitosti, transparentnosti i proporcionalnosti primjene te nedostatku preventivnih aktivnosti i edukacije radi smanjenja potrebe za mjerama prisile.

U odnosu na vođenju dokumentacije ističemo primjer jedne ustanove u kojoj se, prema njihovim navodima mjere prisile primjenjuju samo kao tzv. „humano sputavanje“, kako bi se spriječili padovi s kreveta, izvlačenje sondi za hranjenje i katetera, besciljno uznemireno noćno lutanje korisnika s demencijom, s ciljem sprječavanja nastanka različitih ozljeda ili drugog ugrožavanja zdravlja te ugrožavanja mira i sigurnosti drugih korisnika. Dom detaljno evidentira primjenu mjera humanog sputavanja te ima donesen Protokol o primjeni humanog sputavanja. Sputavaju se oni korisnici (u prosjeku njih 15) za koje je izdana dokumentacija: nalaz liječnika specijaliste s preporukom za humano fiksiranje, potpisana izjava o suglasnosti za primjenu fiksiranja skrbnika/člana obitelji odnosno same osobe, te liječnička svjedodžba koju izdaje liječnik obiteljske medicine svaka tri mjeseca ili kod promjena, kojom se prati stanje korisnika. Razlikuje se humano fiksiranje po potrebi kod izričitog nemira, ugrožavanja sebe i/ili ostalih korisnika - jedan korisnik te humano fiksiranje svakodnevnog korištenja - sastoji se od periodičnog ograničenja kretanja i razdoblja bez humane fiksacije - 13 korisnika. Primjenjuje se samo jedna metoda sputavanja - pojasom oko trbuha koji se fiksira magnetnim remenom, a ovako sputan korisnik može pomicati ruke i noge, može se okretati u krevetu te sjesti. Iz dokumentacije proizlazi da su korisnici s mjesečnih popisa za koje je određena potreba humane fiksacije fiksirani cijelu noć, neki i tijekom dnevnog odmora, a neki i za vrijeme sjedenja u kolicima. Uvidom u dokumentaciju, vidljiva je fiksacija korisnika tijekom cijele noći, od 20.00 sati navečer do 7.00 sati sljedećeg jutra. U listi evidentiranja humane fiksacije i položaja tijela upisuje se datum i vrijeme trajanja fiksacije, položaj tijela, stanje kože, vrijeme

mijenjanja položaja te potpis odgovorne osobe. Uvidom u izvješće o primjeni mjera prisile koje je dom dužan svakih šest mjeseci dostaviti Povjerenstvu za zaštitu osoba s duševnim smetnjama utvrđeno je da podatci koji su dostavljeni Povjerenstvu ne odgovaraju podatcima iz evidencije doma. Naime, u izvješću upućenom Povjerenstvu za razdoblje od 1. srpnja do 31. prosinca 2024. godine navedeno je kako je primjena mjere prisile bila primijenjena na 14 od ukupno 159 korisnika, a prosječno trajanje mjere prisile bilo je dva do tri sata. Iz listi evidentiranja humane fiksacije vidljivo je da se fiksacija primjenjuje tijekom cijele noći, u neprekidnom trajanju od 11 sati.

U većini ustanova uočeni su neki nedostatci vezano uz vođenje dokumentacije - neke ustanove nemaju pisane upute o pravilima postupanja radnika u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta niti strategiju prevencije nasilja na radnom mjestu, kod nekih obrasci za evidentiranje mjera prisile ne sadržavaju sve podatke, primjerice sestrinski protokol ne sadrži razloge primjene mjere prisile.

U ustanovama socijalne skrbi nemoguće je ispoštovati odredbu o odobrenju mjere prisile od strane liječnika psihijatra, jer te ustanove nemaju stalno zaposlenog liječnika, pa neke od njih imaju generalnu preporuku liječnika za primjenu ove mjere za neke korisnike.

Uočili smo i propuste u vidu nepotpunih podataka o trajanju i praćenju mjere, ne navode se redovita mjerenja parametara, nejasne pauze za razgibavanje. Utvrđeno je prekomjerno trajanje primjene mjere prisile - fiksacija tijekom cijele noći (11 sati) teško se može smatrati najkraćom mogućom mjerom i mjerom krajnje nužde, što upućuje na rutinizaciju mjere i njezino korištenje radi organizacijskih razloga (manjak osoblja).

Kao što je u iznesenom primjeru navedeno, mnoge ustanove informiraju nas kako se mjere prisile koriste u svrhu eliminacije rizika pada, samoozljeđivanja, kod dezorijentiranih korisnika. U drugim ustanovama, ove mjere na tzv. odjelima pojačane njege uopće se ne evidentiraju kao mjere prisile.

Kako ustanove socijalne skrbi ne mogu ispuniti zahtjeve Zakona i Pravilnika, u nekim ustanovama se umjesto indicirane primjene mjera prisile primjenjuje pozivanje HMP i policije po potrebi, radi hospitalizacije osobe, što predstavlja opasnost od nepotrebne ili prekomjerne hospitalizacije.

Gotovo niti jedna ustanova ne provodi edukacije o primjeni deeskalacijskih tehnika.

U više ustanova nam je rečeno da se mjere prisile ne primjenjuju uopće, ali su korisnici izjavili kako su vidjeli vezanje, što upućuje na zaključak o neevidentiranju mjera.

Zaprimili smo nekoliko pritužbi na povredu prava OSI u obiteljskim domovima i domovima za starije i nemoćne osobe privatnih osnivača u odnosu na primjenu mjera prisile, kao i prekomjerno sediranje korisnika. Povodom konkretne pritužbi kćerke osobe s dijagnozom Alzheimerove demencije smještene u obiteljski dom, proveden je inspekcijski nadzor MROSP-a, utvrđena je nezakonita primjena mjera prisile te je izrečena mjera zabrane primjene mjera prisile prema smještenim korisnicima s obzirom na to da je predstavnica doma fizička osoba koja profesionalno obavlja djelatnost socijalne skrbi, a ne ustanova socijalne skrbi.

Preporuke:

1. Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije i Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: potrebno je žurno izmijeniti, odnosno unaprijediti regulativu vezano uz primjenu mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi

2. Do donošenja novih propisa, potrebno je primjenjivati aktualne odredbe, posebno u dijelu: razloga primjene, trajanja mjere, pauze (razgibavanja), mjerenja vitalnih parametara; osigurati stalni nadzor nad fiksiranom osobom, voditi preciznu evidenciju o primjeni mjera; primjenjivati mjere prisile isključivo kao krajnju mjeru i u najmanjem mogućem trajanju
3. Provoditi kontinuiranu edukaciju radnika o primjeni deeskalacijskih tehnika i pravilnog evidentiranja primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama
4. U materijalnom i kadrovskom smislu osnažiti Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama - radi provođenja nadzora nad primjenom mjera prisile, ali i radi izvršavanja drugih njihovih ovlasti sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama
5. Psihijatrijskim zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi preporuča se poštivati zakonsku obvezu dostavljanja podataka o primjeni mjera prisile Povjerenstvu za zaštitu osoba s duševnim smetnjama

Otpust neubrojive osobe iz psihijatrijske ustanove

Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama jamči se osobama s duševnim smetnjama pravo na osiguranu podršku za život u zajednici, a kada se otpušta iz psihijatrijske ustanove osoba s duševnim smetnjama koja nije sposobna brinuti se o sebi niti ima druge osobe koje su po zakonu obvezne i mogu brinuti o njoj, zbrinut će se prema posebnim propisima kojima se uređuje socijalna skrb. Propisima iz socijalne skrbi određeno je kako je smještaj usluga kojom se osigurava intenzivna skrb i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba kada to nije moguće osigurati u obitelji i pružanjem drugih socijalnih usluga.

Kao i prethodne, i 2025. godine smo obaviješteni o osobama koje se kao počinitelji protupravnih djela u stanju neubrojivosti nalaze na zavodu za forenziku jedne psihijatrijske bolnice te im se produžava prisilni smještaj iz razloga što im se ne može osigurati smještaj u sustavu socijalne skrbi, zbog prekapacitiranosti ustanova, ali i zbog stigme forenzičkih pacijenata koji se smatraju opasnima. Na sastanku koji smo organizirali s predstavnicima zdravstvene ustanove, MZ-om, MROSP-om, Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama i Pučkog pravobranitelja, ukazali smo na nužnost individualiziranog pristupa kod donošenja odluke o pružanju usluga iz sustava socijalne skrbi za ove korisnike, kao i nužnost suradnje sustava zdravstva i socijalne skrbi, konkretno bolnice koja priprema pacijenta za otpust i nadležnog područnog ureda HZSR-a kako bi se za korisnika našla najbolja moguća opcija pružanja kvalitetnih socijalnih usluga koje su mu potrebne, a da se najmanje ograničavaju njegova prava, pa je tako uvijek prethodno nužno razmotriti njegovo izvaninstitucionalno zbrinjavanje u okviru socijalne skrbi, priznavanjem dostupnih socijalnih usluga - primjerice pomoći i njege u kući, psihosocijalne rehabilitacije, dnevnog boravka, osobne asistencije, usluge mobilnih psihijatrijskih timova. Ukoliko se izvaninstitucionalnim uslugama ne mogu zadovoljiti potrebe korisnika, potrebno im je osigurati stalni smještaj u instituciju socijalne skrbi, pri čemu onda ovim korisnicima treba dati prednost.

Preporuka:

Potrebno je ostvariti međuresornu suradnju sustava zdravstva i socijalne skrbi kako bi se osobama koje se otpuštaju sa forenzičkih odjela psihijatrijskih ustanova zajamčilo pravo na život u zajednici uz osiguranu podršku. Kada to nije moguće, bez odgađanja im je potrebno osigurati stalni smještaj u ustanovi, odnosno kod drugog pružatelja usluga.

2.4.2. Policijsko postupanje prema osobama s duševnim smetnjama

Europski sud za ljudska prava u lipnju 2024. godine objavio je presudu u predmetu V.D. protiv Hrvatske, u kojoj je utvrdio povredu materijalnog i postupovnog aspekta čl. 2. Konvencije za zaštitu ljudskih prva i temeljnih sloboda (dalje u tekstu ovog poglavlja: Konvencija). Izvanbračni suprug podnositeljice zahtjeva, V.D., bio je osoba sa psiho-socijalnim teškoćama, bolovao je od shizofrenije. Zbog tuče s gostom jednog hotela prema imenovanome je intervenirala policija primijenivši silu zbog nepoštivanja policijskih naredbi, što je izazvalo njegovu reakciju u vidu uznemirenosti, odupiranja i samoozljeđivanja. Po dolasku hitne pomoći na intervenciju, liječnica mu je dala sredstvo za smirenje, isti je postavljen na nosila hitne pomoći u položaju licem prema dolje i vezan. Kako je tijekom prijevoza do zdravstvene ustanove bio nemiran, liječnica mu je još jednom dala sredstvo za smirenje, a nakon nekog vremena je ustanovila je da je preminuo. Europski sud je utvrdio da su policajci koji su postupali bili svjesni da je V.D. psihički bolesnik, te da je prilikom njihove intervencije bio uznemiren. Unatoč navedenom, oni nisu odmah zatražili liječničku pomoć, kao što je to propisano Naputkom o postupanju policije prema osobama s duševnim smetnjama, već su poduzimali druge radnje, točnije upotrijebili sprej da ga smire, i držali V.D.-a u ležećem položaju dulje vrijeme. Nadalje, tijekom prijevoza u vozilu hitne pomoći, stanje V.D. nije bilo adekvatno nadzirano s obzirom da medicinsko osoblje nije sjedilo u njegovoj neposrednoj blizini kako bi mu moglo pravovremeno pružiti pomoć. Slijedom navedenog, Europski sud je zaključio da je zbog V.D. uznemirenosti i naknadnih radnji državnih tijela došlo do smrtnog ishoda, za koji se ne može reći da je bio u potpunosti nepredvidiv policiji i/ili medicinskom osoblju. Sila koja je primijenjena prema V.D. nije bila "apsolutno neophodna" u danim okolnostima, te stoga tužena država nije ispunila svoju pozitivnu obvezu zaštite života V.D. iz čl. 2. Konvencije u njegovom materijalnom aspektu. Uz navedeno, Europski sud je zaključio da istraga smrti V.D.-a nije bila brza i temeljita te da je uslijed navedenog došlo do povrede čl. 2. Konvencije u njegovom postupovnom aspektu.

Osim pojedinačnih mjera koja su poduzela nadležna tijela kao odgovor na nalaze Suda, provedene su i opće mjere:

(1) Kršenje čl. 2. Konvencije u njegovom materijalnim dijelu (neispunjavanje pozitivne obveze države da zaštiti život V.D.): U veljači 2022. izmijenjen je Kodeks ponašanja za policijske službenike kako bi se naglasilo da se sredstva prisile ne smiju koristiti nad osobama s mentalnim poteškoćama, osim u iznimnim okolnostima. U usporedbi s Kodeksom ponašanja koji je bio na snazi u relevantno vrijeme, izmijenjenim Kodeksom ponašanja sada se propisuju točne okolnosti pod kojima se sredstva prisile mogu upotrijebiti, na stroži način i detaljnije, odražavajući načelo apsolutne nužnosti. Nadalje, potreba za zaštitom ranjivih pojedinaca, uključujući osobe s mentalnim poteškoćama, sada je izričito propisana u Kodeksu. U veljači 2025. godine MUP i Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama MPUDT-a započeli su raspravu o inicijativi za izmjenu Naputka o postupanju policije u dovođenju osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu, s ciljem detaljnijeg propisivanja točnih obveza policije i medicinskog osoblja kada je riječ o osobama s mentalnim poteškoćama, a posebno tijekom transporta u bolnicu.

(2) Kršenje čl. 2. Konvencije u njegovom postupovnom dijelu (neučinkovita istraga): Nadležna tijela podsjetila su da se ustavna tužba smatra učinkovitim domaćim pravnim lijekom za pritužbe koje se odnose na neučinkovite istrage. Ustavni sud nastavio je razvijati svoju sudsku praksu u skladu s Konvencijom. Nadležna tijela navela su nove primjere sudske prakse Ustavnog suda za 2024. godinu i izvijestila da zamjenici i savjetnici državnih odvjetnika kontinuirano sudjeluju na radionicama koje organizira Europska mreža pravosudne izobrazbe i

Hrvatska pravosudna akademija o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima. Osim toga, nadležna tijela izvijestila su o radionicama 2024. i 2025. godine, s naglaskom na standardima učinkovite istrage u skladu s čl. 2. i 3. Konvencije. Presuda je objavljena, prevedena i široko distribuirana, uključujući nadležne domaće sudove i državna odvjetništva.

Iz činjenica slučaja navedenih u presudi vidljivo je kako je nedovoljna educiranost policijskih službenika u pristupu i ophođenju prema osobi s duševnim smetnjama dovela do njezine uznemirenosti, otpora naredbama policije i samoozljeđivanja, što je rezultiralo primjenom sile od strane policije, pa i prekomjerne, koja je dovela do smrti osobe. Reakcija osoba s duševnim smetnjama na primjenu uobičajenog policijskog postupanja drugačija je od postupaka osobe bez ovih smetnji. Da su policijski službenici bili svjesni ove činjenice, i imali znanja kako pristupiti osobi s duševnim smetnjama koja se nalazi u takvom uznemirenom, a kasnije rastrojenom stanju, moguće je da bi se izbjegle tragične posljedice koje su u ovom slučaju nastupile. Ovakav stav iznose autori rada Postupanje policijskih službenika prema osobama s duševnim smetnjama, dr. sc. Damir Juras, Leon Tauber i Marko Srdarević (Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51, 4/2014., str. 861.- 878.): *„Policijski službenici nemaju uvijek stručnog znanja, kao ni vremena, za utvrđivanje je li osoba u kriznoj situaciji prema kojoj treba intervenirati zapravo osoba s duševnim smetnjama, pa stoga u takvim situacijama primjenjuju uobičajene taktike policijskog postupanja. To ponekad može biti i sporno, s obzirom na to da je reakcija osoba s duševnim smetnjama specifična i takve osobe ne ravnaju se uvijek uobičajenom i očekivanom logikom, a nazočnost policije u odorama može ih dodatno iritirati i izazvati nepredvidive posljedice.“*

Stoga smo mišljenja kako je potrebno educirati policijske službenike o primjerenom postupanju prema osobama s duševnim smetnjama te pri intervencijama osigurati i sudjelovanje liječnika koji ima odgovarajuća stručna znanja. Valjalo bi razmotriti i mogućnost da se u policijskim upravama specijalizira nekoliko policijskih službenika za postupanje s osobama koje imaju duševne smetnje. Postupanje prema osobama s duševnim smetnjama nije posebno regulirano u Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima niti u Pravilniku o načinu postupanja policijskih službenika, a regulacija ovog postupanja Naputkom o postupanju policije u dovođenju osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu očito nije dovoljno učinkovita, odnosno ne pruža adekvatnu zaštitu osobama s duševnim smetnjama od postupanja policije koje može dovesti do prekomjerne upotrebe sile. Kako smo mišljenja da je iz toga razloga policijska postupanja prema osobama s duševnim smetnjama potrebno regulirati zakonom i pravilnikom, preporučili smo nadležnom MUP-u izmjenu Zakona o policijskim poslovima i ovlastima na način da se istim predvidi primjena policijske ovlasti prema osobama s duševnim smetnjama samo od strane posebno osposobljenog policijskog službenika.

Preporuka:

Ministarstvu unutarnjih poslova preporučujemo izmijeniti Zakon o policijskim poslovima i ovlastima na način da se istim predvidi primjena policijske ovlasti prema osobama s duševnim smetnjama samo od strane posebno osposobljenog policijskog službenika.

2.5. ZATVORSKI SUSTAV

Prema podatcima iz Izvješća o radu zatvorskog sustava za 2024., na dan 31. prosinca 2024. godine u kaznionicama i zatvorima boravilo je ukupno 217 osoba s invaliditetom, odnosno 11 osoba koje su se kretale uz pomoć invalidskih kolica, 53 osoba ograničeno pokretne uz pomoć štake ili drugog pomagala (od čega šest žena), 52 osobe s oštećenim sluhom (od čega jedna žena), 36 osoba s oštećenim vidom (od čega tri žene), 40 osoba kod kojih je prisutan invaliditet po više osnova (od čega dvije žene) i 35 osoba s intelektualnim poteškoćama (od čega dvije žene). Osoba s invaliditetom na odsluženju kazni zatvora u ukupnom postotku nema u velikom broju, ali su uvijek prisutni u zatvorskoj populaciji. Nastoji ih se ne odvajati od ostale zatvorske populacije već se radi na njihovom inkluziji uz podržavanje postupka njihovog uključivanja u sve one dnevne aktivnosti u kojima mogu i žele sudjelovati zajedno s ostalim osobama lišenim slobode.

Pritužbe koje zaprimamo od osoba s invaliditetom uglavnom se odnose na nepristupačnost, odnosno neprilagođenost zatvora OSI zbog postojanja arhitektonskih barijera. Upravo na nepristupačnost sanitarnih čvorova jednog zatvora pritužila se istražna zatvorenica s tjelesnim invaliditetom kojoj je bilo onemogućeno održavanje osobne higijene te nije uspijevala brzinom kojom su to od nje i ostalih zatvorenica tražili pravosudni policajci odjenuti se i obuti pa je zbog navedenog doživjela vikanje i vrijeđanje. Iako je ona ukazivala na neprilagođenost uvjeta u istražnom zatvoru njezinim potrebama, odnosno pojašnjavala je zatvorskim službenicima s kojima je bila u kontaktu zašto ne može izvršiti izdane naloge u kratkom roku, oni nisu imali razumijevanja za njezina ograničenja. Stoga se osjećala poniženo i diskriminirano. U zatraženom očitovanju zatvora navedeno je kako se pritužiteljica nije upravitelju zatvora žalila na postupanje pravosudne policije niti na uvjete smještaja iako je to mogla svakodnevno učiniti putem poštanskog sandučića, a nije se žalila niti predstavnicima sudova prilikom obilaska zatvora. Unatoč navedenom, zatvoru je dostavljena preporuka da se u svakom budućem postupanju prema OSI ispitaju odnosno utvrde njihove individualne potrebe koje proizlaze iz težine i vrste njihovog invaliditeta, a sve kako bi se izbjeglo njihovo ponižavanje uzrokovano neprimjerenim ophođenjem. Preporučeno je učiniti i potrebne prilagodbe prostora i opreme kako bi isti bili pristupačni osobama s invaliditetom.

Kao rezultat višegodišnje suradnje Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i Centra za izobrazbu Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije i tijekom 2025. godine smo sudjelovali kao predavači na četiri temeljna tečaja za službenike odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima Uprave za zatvorski sustav i probaciju s predavanjima na temu „Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“. Cilj ove suradnje je jačanja kapaciteta službenika pravosudne policije kako bi u svom radu mogli spriječiti diskriminaciju na temelju invaliditeta te osigurati poštivanje ljudskih prava zatvorenika s invaliditetom. *Više o tome i u poglavlju 2.29. Podizanje razine svijesti.*

Istražni zatvor za neubrojive počinitelje protupravnih djela

U Izvješću o radu POSI za 2024. godinu izvještavali smo o pritužbama članova obitelji osoba sa psiho-socijalnim teškoćama, kojima je utvrđena neubrojivost u vrijeme počinjenja protupravnog djela, a koje su se nalazile u istražnom zatvoru gdje nisu dobivale primjerenu zdravstvenu zaštitu, zbog svog invaliditeta nisu bile sposobne tražiti niti ostvariti svoja prava te im je bila ugrožena i sigurnost od strane drugih istražnih zatvorenika. Prema podatcima iz Izvješća o radu zatvorskog sustava za 2024., u zatvorskom sustavu u 2024. godini zaprimljeno je ukupno 238 okrivljenika kojima je sud odredio istražni zatvor sukladno čl. 135., a u vezi s čl.

551. Zakona o kaznenom postupku, među kojima je bio jedan maloljetnik. Od ovoga broja, ukupno 133 okrivljenika (55,88%) do donošenja pravomoćnog rješenja o prisilnom smještaju, ili ukidanju istražnog zatvora, bilo je smješteno u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, 50 okrivljenika (21,01%) bilo je smješteno u odgovarajuće vanjske psihijatrijske ustanove, dok čak 55 okrivljenika (23,11%) do kraja 2024. godine nije upućeno u odgovarajuću ustanovu te su se nalazili u zatvorima, među njima neki i cijelo vrijeme trajanja istražnog zatvora. Prosječno trajanje boravka ovih okrivljenika u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu tijekom 2024. godine iznosilo je 105 dana, uključujući i vrijeme nakon donošenja pravomoćnog rješenja o prisilnom smještaju i liječenju, kada bi osoba morala biti upućena u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu, na što se ponekad još neko vrijeme čeka uslijed nedostatka kapaciteta psihijatrijskih ustanova.

Grafikon 7. Broj novoprimljenih istražnih zatvorenika smještenih u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu sukladno čl. 551. Zakona o kaznenom postupku od 2020. do 2024. godine

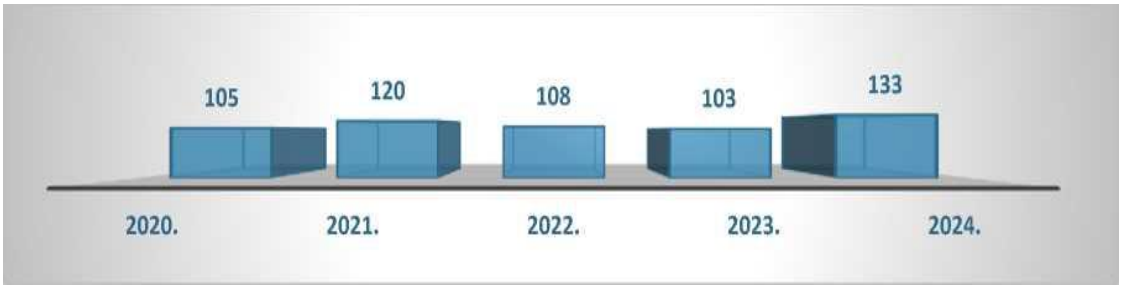

U 2024. došlo je do značajnog povećanja broja okrivljenika kojima je sud odredio istražni zatvor prema odredbama čl. 135., a u vezi s čl. 551. Zakona o kaznenom postupku za 22,56% u odnosu na 2023. godinu te kapaciteti psihijatrijskih ustanova i Zatvorske bolnice u Zagrebu ne uspijevaju adekvatno odgovoriti na povećane potrebe za smještajem ovih okrivljenika. Iako ih je Zatvorska bolnica u Zagrebu u 2024. godini primila više nego prethodnih godina, dio okrivljenika cijelo vrijeme izvršavanja mjere istražnog zatvora proveo je u nekom od zatvora, zbog nemogućnosti smještaja u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu ili Zatvorsku bolnicu u Zagrebu.

Ovi podatci ukazuju na sistemski nesrazmjer između potreba i kapaciteta za prihvat istražnih zatvorenika. Europski sud za ljudska prava ističe da osobe s teškim mentalnim poremećajima ne smiju biti zadržavane u zatvorskim uvjetima koji nisu terapijski. Tako je u predmetu Miranda Magro v. Portugal (app. no. 30138/21) sud utvrdio povredu čl. i 5. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz razloga što podnositelju nije bila osigurano individualizirano, kontinuirano i specijalizirano psihijatrijsko praćenje usmjereno na adekvatno liječenje njegove bolesti, sprječavanje njezina pogoršanja ili provođenje pripremnih aktivnosti za njegovo puštanje na slobodu i reintegraciju u zajednicu.

Kao neovisni nacionalni mehanizam za praćenje provedbe KPOSI sudjelujemo u dvogodišnjem projektu „IMPACT: Jačanje utjecaja nacionalnih mehanizama praćenja u unapređenju prava pritvorenika s intelektualnim i/ili psihosocijalnim invaliditetom“, koji financira EU, a provodi Institut Ludwig Boltzmann za temeljna i ljudska prava u partnerstvu sa Zakladom Validity.

Preporuke:

1. Potrebno je nastaviti poduzimati potrebne mjere radi osiguravanja pristupačnosti kaznenih tijela osobama s invaliditetom svih vrsta oštećenja.
2. Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije moraju iznaći zajedničko rješenje za osiguravanje primjerene zdravstvene skrbi i smještaja istražnim zatvorenicima koji su u vrijeme počinjenja protupravnog djela bili neubrojivi na način da se regulira izvršavanje istražnog zatvora na odjelima za forenzičku psihijatriju zdravstvenih ustanova gdje će im biti zajamčena sigurnost i primjerena skrb o zdravlju. S tim ciljem potrebno je zakonski propisati obvezu izvršavanja istražnog zatvora iz čl. 551. Zakona o kaznenom postupku u zdravstvenoj ustanovi te povećati kapacitete forenzičke psihijatrije.

2.6. POSLOVNA SPOSOBNOST I SKRBNIŠTVO

Petnaest godina nakon ratifikacije KPOSI nisu poduzeti koraci kako bi se ispunili njezini zahtjevi, odnosno uveo institut podrške u odlučivanju u nacionalno zakonodavstvo. Izmjene zakonodavstva u ovom smjeru nisu predviđene niti Nacionalnim planom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2021. do 2027. godine kao temeljnim strateškim dokumentom. Time u hrvatskom zakonodavstvu zadržavamo tradicionalni sustav skrbništva, koji se temelji na supstitucijskom odlučivanju, kao jedinom obliku zaštite osoba koje nisu sposobne brinuti o nekom od svojih prava, potreba ili interesa.

Upoznati smo s nemogućnošću ostvarivanja određenih prava osoba koje zbog svojih intelektualnih ili psiho-socijalnih teškoća nisu u stanju izraziti svoju volju, pa primjerice nisu u stanju dati suglasnost za smještaj u instituciju niti za bilo koju drugu uslugu koja im je potrebna, nisu u stanju sklapati pravne poslove (npr. otvoriti račun u banci), dati pristanak na liječenje (gdje ne dolazi u obzir primjena Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama već Zakon o zaštiti prava pacijenata) i slično, a nisu lišene poslovne sposobnosti, nemaju zakonskog zastupnika niti punomoćnika niti su ovlastile osobu od povjerenja da u njihovo ime da tražene suglasnosti ili pristanke. Na ovaj problem ukazuju članovi obitelji, najčešće djeca dementnih roditelja kojima je potreba skrb u smislu smještaja u instituciju ili različite zdravstvene usluge. Postupci za lišenje poslovne sposobnosti traju dugo, a odluke se moraju donijeti bez odgađanja.

2.6.1. Postupanja Hrvatskog zavoda za socijalni rad u osiguravanju skrbničke zaštite

Tijekom 2025. godine zaprimili smo više pritužbi osoba sa psiho-socijalnim teškoćama za koje je pokrenut postupak za lišenje poslovne sposobnosti. One se pritužuju jer smatraju kako su u stanju samostalno brinuti o svojim pravima, potrebama i interesima te da im skrbnička zaštita nije potrebna. Pritužitelji su savjetovani o mogućnostima zaštite svojih prava u sudskom postupku te o ulozi posebnog skrbnika, koji će ih u tom postupku zastupati, iako iz pritužbi proizlazi kako su posebni skrbnici u postupcima pasivni i ne zastupaju mišljenje i želje stranke, čime bi se toj osobi pružio i učinkovit pristup pravosuđu, a na što upozoravamo godinama. S druge strane, zaprimljene su i pritužbe osoba za čije članove obitelji nadležni područni ured HZSR nije pokrenuo sudski postupak radi lišenja poslovne sposobnosti, iako su oni smatrali kako je to nužno potrebno i jedini mogući način zaštite njihovih prava i interesa. U pritužbama su stranke navodile kako su ih područni uredi upućivali da postupke pokrenu sami, unatoč

činjenici da je iz dokumentacije osoba, koje su najčešće od rođenja osobe s teškim invaliditetom, u tretmanu HZSR-a proizlazila nužnost za oduzimanjem poslovne sposobnosti s ciljem zaštite njihovih prava i interesa.

Primjer iz prakse (1): Prilikom obilaska jedne institucije za stalni smještaj zaprimljena je pritužba korisnika koji je lišen poslovne sposobnosti prije dvije godine, ali nije sudjelovao u tom postupku niti je primjereno zastupan, a ne zna niti tko mu je skrbnik. Od nadležnog područnog ureda HZSR-a zaprimljeno je očitovanje kako štićeniku još nije imenovan skrbnik, iako je od pravomoćnosti sudske odluke o lišenju poslovne sposobnosti prošlo dvije godine.

Primjer iz prakse (2): Zaprimljena je i pritužba majke koja se nadležnom područnom uredu HZSR-a obratila još 2022. godine radi pokretanja izvanparničnog sudskog postupka preispitivanja lišenja poslovne sposobnosti za njezine sinove zbog prestanka instituta roditeljske skrbi nakon punoljetnosti djece. U međuvremenu, roditelji su se suočili s nemogućnošću izrade osobnih iskaznica za djecu te ostvarivanje zdravstvene zaštite zbog nesposobnosti za davanje pristanka na medicinske postupke. Postupci preispitivanja poslovne sposobnosti nisu pokrenuti sve do kolovoza 2025. godine kada je u nadležnom područnom uredu na prijedlog POSI proveden izvanredni inspekcijski nadzor. Nadzorom je utvrđeno kako je nadležni područni ured HZSR-a postupao protivno načelu pravodobnosti ostvarivanja socijalne skrbi i načela skrbničke zaštite te nije u zakonom određenom roku preispitao odluke o lišenju poslovne sposobnosti donesene prema prijašnjim propisima. Opisanim postupanjem došlo je do ozbiljnog propusta u osiguravanju adekvatne i kontinuirane zaštite OSI. Dugogodišnje nepokretanje postupaka radi preispitivanja poslovne sposobnosti u zakonom propisanim rokovima, rezultiralo je time da su odrasli štićenici ostali bez odgovarajuće skrbničke zaštite, izloženi pravnoj nesigurnosti i riziku povrede svojih temeljnih prava.

Osim povrede pojedinačnih prava, ovakvi propusti imaju i šire negativne posljedice jer dovode do gubitka povjerenja u institucije socijalne skrbi, koje bi po svojoj ulozi i svrsi trebale biti prva i ključna stepenica na koju se obraćaju najugroženije osobe i članovi njihovih obitelji u potrazi za zaštitom, podrškom i pravnom sigurnošću. Kada institucije ne postupaju pravodobno, zakonito i u najboljem interesu korisnika, ugrožava se njihova vjerodostojnost te se dodatno produbljuje osjećaj nesigurnosti i bespomoćnosti osoba koje su već u ranjivom položaju. Stoga je nužno naglasiti da skrbnička zaštita mora biti pravovremena, učinkovita i usmjerena na najbolji interes osobe pod skrbništvom.

2.6.2. Upravljanje imovinom i prihodom osoba pod skrbništvom

Tijekom 2025. godine prituživali su nam se roditelji koji brinu o svojoj punoljetnoj djeci, odnosno odraslim osobama s invaliditetom te i obavljaju skrbničku dužnost, a kojima je znatno otežano upravljanje i raspolaganje njihovim redovnim novčanim prihodima, posebice inkluzivnim dodatkom. Redovni prihod štićenika mora se isplaćivati na račun otvoren na ime štićenika, a skrbnici ga mogu podići samo u poslovnici banke u kojoj je račun otvoren, uz predočenje rješenja izdanog od nadležnog područnog ureda HZSR-a; nemaju mogućnost korištenja bankovnih kartica i podizanja novca na bankomatu ili u nekoj drugoj poslovnici; nemaju mogućnost korištenja internet i/ili mobilnog bankarstva. Roditeljima/skrbnicima ovo je značajno ograničenje, jer iziskuje osobni odlazak u poslovnicu, koja je često udaljena od njihovog mjesta stanovanja. Na ovaj problem ukazivali smo nadležnom MROSP-u, iznoseći svoj stav kako se skrbniku mora omogućiti da raspolaže stalnim novčanim primanjima štićenika na način koji za njega neće biti pretjerano tegoban te koji će jamčiti da su štićeniku njegova

novčana sredstva lako dostupna. Od skrbnika se ne može očekivati da radi obavljanja svoje skrbničke dužnosti bude ograničen ili onemogućen u konzumiranju nekih svojih prava, primjerice prava da nekoliko mjeseci boravi izvan mjesta prebivališta. Stoga je potrebno naći način da se osigura zaštita interesa štićenika, a da istovremeno obavljanje skrbničke dužnosti ne dovodi do ograničavanja njihovih prava.

Mišljenja smo kako samom činjenicom isplate redovnih prihoda štićenika na račun skrbnika s kojim isti živi i koji o njemu primjereno brine (a što nadzire nadležni područni ured HZSR-a putem skrbničkih izvješća i redovitih obilazaka) ne bi bilo povrijeđeno pravo štićenika da posjeduje imovinu niti je na taj način lišen svojeg vlasništva sukladno KPOSI. U odnosu na argument da se na ovaj način nastoji spriječiti moguća zlouporaba ovlasti skrbnika nad štićenikovim sredstvima, istaknuli smo kako mogućnost zlouporabe postoji neovisno o tome s čijeg računa skrbnik podiže sredstva jer on svakako njima raspolaže jednom kad ih je podigao s računa. Vezano za to, na sastancima održanim s predstavnicima Središnje službe HZSR-a te MROSP-a iznijeli smo prijedlog da se isplata redovnih prihoda štićenika regulira na način da se: (a) Omogući isplata redovnih prihoda štićenika s kojima je skrbnik ovlašten raspolagati na temelju rješenja područnog ureda HZSR-a na tekući račun skrbnika, na zahtjev skrbnika, ukoliko štićenik živi sa skrbnikom i o njemu brine; uz pristanak štićenika koji je u mogućnosti iskazati svoju volju; ili (b) Ukoliko se redovni prihod štićenika isplaćuje na njegov račun, omogućiti skrbniku podizanje novca putem bankovne kartice, na bilo kojem bankomatu ili poslovnici banke, uz ograničenje dopuštenih mjesečnih transakcija do visine redovnog prihoda, a koje ograničenje će po nalogu područnog ureda HZSR-a staviti banka u kojoj je tekući račun otvoren. Prijedlozi nažalost nisu prihvaćeni.

Primjer iz prakse (1): Tijekom 2025. godine primili smo i više pritužbi štićenika, ili njihovih skrbnika, vezano uz ograničavanja raspolaganja prihodom štićenika, iz više razloga. Tako nam se obratila osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu upravljanja redovnih prihodom, čijoj skrbnici nije odobreno podizanje dodatnih 200 eura s njezinog računa na ime isplaćenih zaostatka inkluzivnog dodatka, a za potrebe izleta.

Primjer iz prakse (2): Druga pritužiteljica obratila se nezadovoljna činjenicom da je lišena poslovne sposobnosti u dijelu raspolaganja prihodom većim od 300 eura mjesečno i odlučivanja o liječenju te je za nju ponižavajuće da treba odobrenje skrbnika kako bi popravila zube. Uz 300 eura mjesečno, koliko iznosi njezin dio obiteljske mirovine, ima pravo i na inkluzivni dodatak od 720 eura mjesečno, a kojim ne može raspolagati. S istim iznosom upravlja njezina skrbnica, sestra, koja odlučuje kako će se taj novac utrošiti, ne poštujući njezine želje. Primjerice navodi kako ima potrebu i želju nakon dugo godina obnoviti svoju garderobu, što je skrbnica odbila, tvrdeći da se inkluzivni dodatak može koristiti samo za osnovne životne potrebe i ortopedska pomagala. Pritužbom se obratila nadležnom PU HZSR, međutim ista nije uvažena.

U ovakvim slučajevima upozoravamo na nužnost poštivanja temeljnih načela skrbništva, naročito načela prihvaćanja želja i osobnih stavova štićenika, pa tako i u odnosu na raspolaganje njihovim prihodom. Iako je lišena poslovne sposobnosti u dijelu upravljanja prihodom, štićenica, ovdje pritužiteljica ima pravo odlučiti kako će se dio njezinog inkluzivnog dodatka utrošiti na izlet ili obnovu garderobe ili druge njezine potrebe, osim onih najosnovnijih, a koje nisu nerazumne, i uslijed kojeg raspolaganja novcem ne bi došlo do ugrožavanja njezinog interesa.

Primjer iz prakse (3): Prilikom obilaska ustanove za smještaj, pritužio nam se korisnik, navodeći kako tu živi 25 godina, lišen je poslovne sposobnosti, ali on sam niti ustanova nemaju podataka o njegovom skrbniku. On navodi da ima vlastiti novac, ali da mu nitko ne donosi potrepštine koje želi: cigarete, upaljač, slatkiše. Na naše traženje, nadležni područni ured HZSR-a se očitovao kako štićenik, osoba lišena poslovne sposobnosti više od dvije godine nema imenovanog skrbnika, jer se tijekom tog razdoblja vodio postupak preispitivanja poslovne sposobnosti. U konkretnom slučaju utvrđena je povreda prava štićenika jer postupak preispitivanja poslovne sposobnosti ne može biti opravdanje da osoba nema imenovanog skrbnika te je dostavljena preporuka da mu se bez odgađanja osigura ispunjenje njegovih potreba i želja.

Primjer iz prakse (4): O povredi imovinskih prava štićenika zaprimljena je pritužba u ime osobe koja je smještena u instituciju socijalne skrbi, i koji unatoč tome što ima mirovinu i značajnu uštedevinu, ne dobiva dovoljan mjesečni iznos novca za svoje svakodnevne potrebe - cigarete, kavu, šećer, izlazak. Režijski troškovi za stan u vlasništvu ne plaćaju se redovno, a ne poštuje se niti želja štićenika da se provede renoviranje jednog stana sredstvima od ranije prodanog stana u njegovom vlasništvu. U izvješću skrbnika navodi se kako on nije u mogućnosti izvesti takav opsežan posao kao što je renoviranje stana.

Dužnost je skrbnika, sukladno temeljnim načelima skrbništva, u postupanju sa štićenikom uzeti u obzir osobnost, mišljenje, želje i osjećaje štićenika i njegove izražene stavove, osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti. Uz to, skrbnik je štićeniku dužan pružiti podršku u donošenju odluka. Ako štićenik ima dovoljno financijskih sredstava za podmirenje svojih redovnih, ali i drugih potreba, nema razloga da mu se ne osigura veći mjesečni iznos novca koji bi koristio za osobne potrebe ili da se ne poštuje njegova želja da se obnovi nekretnina koju ima u vlasništvu, u što on mora biti aktivno uključen. Nemogućnost, odnosno nesposobnost osobe skrbnika da upravlja imovinom štićenika u njegovom interesu ne može biti razlogom da se dopusti propadanje imovine, smanjenje njezine vrijednosti, a naročito ako je želja štićenika obnoviti nekretninu i povećati njezinu vrijednost, i ako za to ima novčanih sredstava. U tom slučaju potrebno je iskoristiti mogućnost koju predviđa Obiteljski zakon pa za skrbnika imenovati osobu koja je sposobna na ovaj način brinuti se i upravljati imovinom štićenika. To može biti jedan od skrbnika, imenovan samo za ovo područje, a može se iskoristiti i mogućnost isplate naknade skrbniku za njegov rad. Naravno, sve ovo na način da se za mišljenje o ovim mogućnostima pita i sam štićenik.

Učinkovitost skrbničke zaštite

U svom radu primjećujemo da su OSI izložene različitim oblicima internetskih prijevara. U digitalnom okruženju trenutačno ne postoje učinkoviti mehanizmi kojima bi se unaprijed provjerilo može li neka osoba samostalno sklapati pravne i financijske poslove, zbog čega osobe pod skrbništvom mogu preuzeti obveze koje ne razumiju i koje nisu u njihovom interesu, što dovodi do ozbiljnih posljedica, uključujući financijske gubitke. Stoga naglašavamo potrebu da se sustav socijalne skrbi, financijske institucije i druge nadležne službe aktivnije uključe u zaštitu osoba pod skrbništvom, kroz bolju informiranost skrbnika i samih osoba s invaliditetom, savjetovanjima i preventivnim aktivnostima podizanja razine svijesti o internetskim prijevarama i opasnostima u digitalnom svijetu.

2.6.3. Pristanak na medicinski postupak osobe s duševnim smetnjama

Primjer iz prakse (1): Na problem davanja pristanka na medicinski postupak ukazala nam je majka punoljetne OSI, koja zbog svog intelektualnog oštećenja, prema procjeni zdravstvene ustanove nije bila sposobna dati valjani pristanak te je radi navedenog otkazano ranije dogovoreno i prema preporuci liječnika nužno obavljanje invazivnog medicinskog zahvata, dok se osobi ne odredi skrbnik koji će dati traženi pristanak. Prema navodima majke, nadležni područni ured HZSR izrazio je svoj stav kako nema osnove za postavljanje posebnog skrbnika.

Preduvjet za poduzimanje svake medicinske intervencije je davanje slobodnog i informiranog pristanka pacijenta. Iznimka od ovog pravila jasno je propisana zakonom (slučaj hitnosti, kada bi zbog nepoduzimanja postupka bio neposredno ugrožen život pacijenta ili bi mu prijetila ozbiljna i neposredna opasnost od težeg oštećenja njegovoga zdravlja). Pojam „informirani pristanak" znači da pacijent ima pravo na potpunu obaviještenost (Zakon o zaštiti prava pacijenata, čl. 8. st. 1.) o svim pitanjima koja se tiču njegova zdravlja i tretmana koji se predlaže, kao i alternativnih tretmana. Obaviještenost pacijenta temelj je za donošenje njegove odluke o (ne)pristajanju na medicinski tretman. Zakon izrijekom jamči pacijentu pravo dobiti obavijesti na način koji mu je razumljiv s obzirom na dob, obrazovanje i mentalne sposobnosti, a pacijenti s invaliditetom imaju pravo dobiti obavijesti u njima pristupačnom obliku. Da bi pristanak ili odbijanje preporučenog medicinskog postupka osobe s duševnim smetnjama (što podrazumijeva i osobe s intelektualnim teškoćama) bio valjan, potrebno je prethodno utvrditi aktualnu sposobnost za odlučivanje, odnosno davanje pristanka, sukladno standardu Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama opisanom odredbom čl. 3. st. 1. t. 13.: *„Pristanak je slobodno dana suglasnost osobe s duševnim smetnjama za primjenu određenoga medicinskog postupka, koja se zasniva na odgovarajućem poznavanju svrhe, prirode, posljedica, koristi i rizika toga medicinskog postupka i drugih mogućnosti liječenja. Osoba s duševnim smetnjama sposobna je za davanje pristanka ako može razumjeti informaciju koja je važna za davanje pristanka, upamtiti tu informaciju i koristiti ju u postupku davanja pristanka".*

S obzirom na navedeno, u konkretnom slučaju bilo je potrebno utvrditi sposobnost pacijenta za davanje pristanka, ali nakon što su poduzete sve gore navedene aktivnosti s ciljem povećanja njegovog kapaciteta za odlučivanje. Takvim rješenjem maksimalno se štiti autonomija pacijenta s duševnim smetnjama i ograničava se samo kad je to neophodno. U konkretnom predmetu, iz dostavljene dokumentacije nije bilo vidljivo da je ovlaštena osoba u zdravstvenoj ustanovi izrijekom utvrdila je li pacijent sposoban dati informirani pristanak na konkretni medicinski postupak, sukladno spomenutim standardima pa je zdravstvena ustanova upozorena kako je potrebno utvrditi ovu sposobnost, uz prethodno davanje potrebnih obavijesti na način koji je pacijentu razumljiv. Ukoliko se unatoč poduzetim aktivnostima od strane zdravstvenih djelatnika, koje je u dokumentaciji potrebno opisati, utvrdi da pacijent zaista nije sposoban za davanje pristanka, a nisu ispunjeni uvjeti hitnosti sukladno odredbi čl. 18. ZZPP-a, izrazili smo mišljenje kako je pacijentu potrebno imenovati posebnog skrbnika sukladno odredbi čl. 241. st. 1. t. 5. Obiteljskog zakona, kako bi mu isti pružio podršku o odlučivanju te u konačnici i donio odluku o ne/izvršenju medicinskog postupka. Postupak radi lišenja poslovne sposobnosti je sudski postupak koji je dugotrajan te radi navedenog u konkretnom slučaju neprimjeren. Ukoliko bi bile ispunjene pretpostavke za imenovanje posebnog skrbnika, kod odlučivanja je potrebno voditi se konvencijskim standardom najboljeg tumačenja volje i sklonosti same osobe, temeljnim načelima skrbništva propisanima Obiteljskim zakonom i Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva

ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (NN - MU, broj 13/03) koja u čl. 6. st. 1. navodi: *„nad osobama koje nisu sposobne dati pristanak smiju se poduzimati samo oni medicinski zahvati koji su od direktne korist za njih.“*

Pomirujući međunarodne standarde zaštite OSI i domaće zakonodavstvo, mišljenja smo da, kada se utvrdi kako osoba nije sposobna dati pristanak na medicinski postupak niti nakon što je dobila sve obavijesti potrebne za davanje informiranog pristanka u pristupačnom obliku i na razumljiv način, odluku će donijeti skrbnik, temeljeći je na najboljoj interpretaciji volje i sklonosti osobe, a ako to nije moguće utvrditi, rukovodit će se njezinim najboljim interesom. U konkretnom slučaju područni ured HZSR-a nas je izvijestio kako je za osobu pokrenut postupak lišenja poslovne sposobnosti te će se za potrebe tog postupka imenovati posebni skrbnik s ovlaštenjem zastupanja njegovih prava i interesa u postupku lišenja poslovne sposobnosti te poduzimanja žurnih mjera nužnih za zaštitu zdravlja istoga.

Preporuke:

1. Hrvatskom zavodu za socijalni rad: kod donošenja odluke o pokretanju postupka radi lišenja poslovne sposobnosti, tijekom trajanja sudskog postupka te prilikom izvršavanja skrbničkih ovlasti preporuča se primjenjivati načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te temeljna načela skrbništva propisana Obiteljskim zakonom.
2. Hrvatskom zavodu za socijalni rad preporuča se omogućiti skrbnicima raspolaganje redovnim prihodom štićenika na način koji za njih neće biti pretjerano tegoban.
3. Centru za posebno skrbništvo preporuča se specijalizacija i edukacija posebnih skrbnika za zastupanje štićenika u postupcima lišenja poslovne sposobnosti.
4. Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike preporuča se osigurati dodatno zapošljavanje posebnih skrbnika u Centru za posebno skrbništvo kako bi isti mogli učinkovito zastupati osobe za koje je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti pred sudom.
5. Obiteljskim zakonom trebalo bi postupke odlučivanja o poslovnoj sposobnosti učiniti žurnima.

2.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Tijekom 2025. godine zaprimili smo više pritužbi na dugotrajnost postupka ostvarivanja prava na privremeno uzdržavanje u nadležnosti Agencije za osiguranje radničkih tražbina (u daljnjem tekstu: AORT). U ovim slučajevima upozorili smo AORT na povredu prava DTUR prekoračenjem zakonskog roka za odlučivanje o priznavanju prava na privremeno uzdržavanje te preporučili o zahtjevu stranke odlučiti u najkraćem mogućem roku. Preporuke su uvažene.

Prisustvovali smo konferenciji **Udruge LET “Šest mjeseci provedbe Zakona o privremenom uzdržavanju”** gdje su se među glavnim problemima istaknuli višemjesečna kašnjenja AORT-a u donošenju rješenja, manipulacije neplatiša koji izbjegavaju preuzimanje poziva ili prikrivaju adresu prebivališta, otežana procedura kada je roditelj u inozemstvu, zloupotreba instituta povremenih uplata kako bi se izbjegla pravna odgovornost, te nije donesen pravilnik koji bi omogućio provedbu namirenja duga putem javnog rada. Zaključeno je kako je zakon donesen s ciljem da zaštiti djecu od socioekonomske nesigurnosti, ali se provedba suočava s ozbiljnim zastojima, naročito vezano uz dugotrajnost postupka.

Primjer iz prakse: Zaprimljena je pritužba OSI zbog povrede njezinih roditeljskih prava lišavanjem roditeljske skrbi i zasnivanjem posvojenja nad četvero djece. Pritužiteljica navodi kako u postupcima pred sudom nitko nije zastupao njezine interese, unatoč njezinom invaliditetu i činjenici da je lišena poslovne sposobnosti, pod skrbništvom. Iz dostavljene dokumentacije vidljivo je kako je u sudskom postupku skrbnica pritužiteljice podržala prijedlog za lišenje roditeljske skrbi svoje štićenice smatrajući kako je lišenje roditeljske skrbi nad mlt. djecom u njezinom interesu te za njezinu dobrobit, unatoč tome što se ona sama tome izričito protivila. U provedenom postupku utvrdili smo povredu ustavnog i konvencijskog prava pritužiteljice na učinkovit pristup pravosuđu kao i prava na pošteno suđenje, iz razloga propusta da joj se u sudskom postupku u kojem je odlučeno o lišenju roditeljske skrbi pruži učinkovito zastupanje, sukladno njezinim osobnim stavovima i izjavljenoj volji, kao preduvjetu njezine procesne ravnopravnosti. Iako formalno zastupana od strane skrbnice, ona nije zastupala njezinu volju i izrečene stavove, već se priklonila predlagatelju, podržavajući njegov prijedlog. Time je povrijeđeno načelo jednakosti oružja kao temeljnog elementa standarda poštenog suđenja.

U više presuda Europski sud istaknuo je i problematičan sukob interesa, odnosno sukob lojalnosti kojoj je izložen skrbnik koji je ujedno i zaposlenik predlagatelja, u postupcima u kojima se predlaže određeno ograničavanje prava OSI. U predmetu M.S. protiv RH Europski sud također smatra problematičnim što hrvatski pravni sustav ne sadržava pravila u slučaju sukoba između želja i stavova osobe pod skrbništvom i skrbnika. U konkretnom slučaju jasan je bio sukob između volje i želje pritužiteljice i stava njezine skrbnice o njezinom najboljem interesu.

POSI je preporučio nadležnom MROSP-u i Središnjoj službi HZSR-a provesti nadzor nad postupanjem skrbnice pritužiteljice i radom nadležnog područnog ureda HZSR-a.

Preporuke:

1. Preporuča se Agenciji za osiguranje radničkih tražbina poštovati zakonske rokove za odlučivanje o zahtjevu stranke
2. Preporuča se Hrvatskom zavodu za socijalni rad educirati zaposlenike područnih ureda o obavljanju skrbničkih ovlasti primjenom odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i temeljnih načela skrbništva propisanih Obiteljskim zakonom.

2.8. ŽENE S INVALIDITETOM

Izloženost dvostrukoj stigmatizaciji - po osnovi invaliditeta i spola, najveća je prepreka za ostvarivanje veće uključenosti i ravnopravnosti djevojčica i žena s invaliditetom u svim područjima života. Promatrajući brojnost osoba ženskog spola koje su u riziku izloženosti dvostrukoj diskriminaciji skrećemo pozornost na podatke HZJZ-a na dan 17. studenoga 2025. godine prema kojima u RH živi 313.078 žena s invaliditetom te na taj način one čine oko 15,7% ukupnog stanovništva ženskog spola RH. U odnosu na prethodno izvještajno razdoblje kada je prema podatcima na dan 19. studenoga 2024. godine, živjelo 295.295 žena s invaliditetom, razvidan je porast njihovog broja i udjela u broju osoba s invaliditetom sa 44,6% na 45% od ukupnog broja osoba s invaliditetom.

Najveći broj žena s invaliditetom, njih 162.467 (52%), je u dobnoj skupini 65+, dok je 116.621 (37%) žena u radno-aktivnoj dobi, 20-64 godina dok je invaliditet prisutan i u dječjoj dobi, od 0-19 godina, i to u udjelu od 11% od ukupnog postotka žena s invaliditetom.

Tablica 8. Broj žena s invaliditetom prema županijama prebivališta i dobnim skupinama (Izvor: HZJZ)

Županija prebivališta	Dobne skupine			Ukupno
	0-19	20-64	65+	
Bjelovarsko-bilogorska	673	3.554	4.786	9.013
Brodsko-posavska	872	3.568	4.596	9.036
Dubrovačko-neretvanska	757	2.560	3.233	6.550
Grad Zagreb	7.963	21.562	31.293	60.818
Istarska	985	4.463	5.693	11.141
Karlovačka	1.057	3.109	4.572	8.738
Koprivničko-križevačka	1.009	3.816	4.925	9.750
Krapinsko-zagorska	1.109	4.609	5.875	11.593
Ličko-senjska	208	1.145	1.735	3.088
Međimurska	1.100	4.096	3.525	8.721
Osječko-baranjska	2.248	9.007	10.110	21.365
Požeško-slavonska	428	2.435	3.217	6.080
Primorsko-goranska	1.601	6.166	10.001	17.768
Sisačko-moslavačka	1.830	4.369	6.106	12.305
Splitsko-dalmatinska	4.182	12.730	20.060	36.972
Šibensko-kninska	692	2.870	6.046	9.608
Varaždinska	1.326	5.333	6.938	13.597
Virovitičko-podravska	574	2.475	3.053	6.102
Vukovarsko-srijemska	965	4.598	6.056	11.619
Zadarska	981	3.580	5.082	9.643
Zagrebačka	3.025	8.787	10.198	22.010
Nespecificirano	405	1.789	5.367	7.561
Ukupno	**33.990**	**116.621**	**162.467**	**313.078**

Unatoč međunarodnim i nacionalnim zakonodavnim okvirima, žene s invaliditetom se u usporedbi sa ženama bez invaliditeta, još uvijek nalaze u životnim situacijama u kojima se moraju opravdavati za postupke koji se za žene bez invaliditeta podrazumijevaju (odlazak ginekologu, sklapanje braka, trudnoća itd.). Naime, invaliditet još uvijek ima veliki utjecaj na samo doživljavanje osobe, odnosno što bi ona s obzirom na invaliditet trebala raditi, kako bi se trebala ponašati, što bi trebala očekivati i do kojih bi granica trebala ići – u svim područjima života.

Dostupnost prilagođenih ginekoloških stolova na području Slavonije, Baranje i Srijema

POSI se tijekom rada na problematici ostvarivanja prava na zdravlje žena s invaliditetom susreo s različitim primjerima nedostupnosti ginekoloških pregleda ženama s invaliditetom koje imaju tjelesno oštećenje. Naime, vezano za obavljanje specijalističkih ginekoloških pregleda proteklih godina smo zaprimili obraćanja žena s invaliditetom u kojima ukazuju da se ne provode na primjeren način kao i da postoje prepreke i nedostatci pri njihovom obavljanju. Prethodno je uočena i nedovoljna informiranost žena, njihovo nedovoljno osnaživanje te nedostupnost zdravstvenih usluga, posebno u ruralnijim sredinama. Na temelju zaprimljenih obraćanja i pritužbi uputili smo niz preporuka nadležnim institucijama - ministarstvima, HZJZ-u i JLP(R)S. U odnosu na navedenu tematiku, POSI je tijekom 2025. godine ispitao dostupnost ginekoloških pregleda na području Slavonije, Baranje i Srijema.

Podsjećamo, posljednje prikupljene podatke o broju prilagođenih ginekoloških stolova ženama s invaliditetom koje imaju tjelesno oštećenje na cijelom području RH pa tako i na području Slavonije, Baranje i Srijema prikupio je HZJZ 2016. godine u svome istraživanju „Analiza dostupnosti ginekoloških pregleda ženama s tjelesnim invaliditetom u Republici Hrvatskoj“. Radi utvrđivanja stvarnog stanja dostupnosti ginekoloških pregleda, POSI je od kliničkih bolničkih centara, općih i županijskih bolnica te domova zdravlja na području Slavonije, Baranje i Srijema zatražio dostavu izvješća o broju pristupačnih i prilagođenih ginekoloških stolova u njihovoj ustanovi, te podatke o tome omogućuje li postojeća oprema ženama s tjelesnim invaliditetom samostalno pristupanje pregledu (samostalni dolazak i polijeganje na stol bez pomoći druge osobe). Zamolba za dostavom izvješća upućena je na 16 adresata od kojih je 14 dostavilo svoja izvješća. Izvješće nisu dostavili Opća županijska bolnica Našice i Dom zdravlja Vinkovci. Od zaprimljenih 14 izvješća, sedam zdravstvenih ustanova ima u potpunosti pristupačan prostor i opremu (Opća bolnica „Dr. Josip Benčević“, Klinički bolnički centar Osijek, Opća bolnica Virovitica, Opća županijska bolnica Vinkovci, Nacionalna memorijalna bolnica „Dr. Juraj Njavro“ Vukovar, Dom zdravlja Vukovar, Dom zdravlja Požeško-slavonske županije), dvije nemaju uopće pristupačnu opremu (Opća bolnica Nova Gradiška i Opća županijska bolnica Požega), a pet ima djelomično pristupačne prostore, odnosno opremu (Opća županijska bolnica Pakrac i Bolnica hrvatskih veterana, Dom zdravlja Brodsko-posavske županije, Dom zdravlja Osječko-baranjske županije, Dom zdravlja Virovitičko-podravske županije i Dom zdravlja Županja).

Zaključak i preporuke:

U odnosu na zaprimljena i citirana izvješća zdravstvenih ustanova na području Slavonije, Baranje i Srijema, uočavamo i pozdravljamo pozitivne pomake u pristupačnosti i dostupnosti ginekološke zdravstvene zaštite ženama s invaliditetom. U odnosu na zdravstvene ustanove koje su dostavile izvješće da u ovome trenutku nemaju pristupačne ginekološke stolove, ponovno ukazujemo na obvezu osiguranja zdravstvene zaštite ženama s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima i preporučujemo poduzimanje aktivnosti sa ciljem osiguranja istoga.

Reproduktivna prava žena s invaliditetom

Udruga Roditelji u akciji organizirala je 11. ožujka 2025. godine konferenciju i okrugli stol „RESPECT za sve! Maternalna skrb s poštovanjem“. Radi se o završnoj konferenciji projekta „RESPECT - Usmjerenost na skrb punu poštovanja za trudnice i rodilje: Unapređenje suodlučivanja i informiranog izbora na Cipru i u Hrvatskoj“. Na konferenciji se raspravljalo o važnosti uvođenja skrbi s poštovanjem u sva hrvatska rodilišta, utjecaju iskustva poroda na mentalno zdravlje majki te potrebnim koracima koji će pomoći izgradnji povjerenja između trudnica, rodilja, majki i zdravstvenih radnika i radnica. Tema je od važnosti i za žene s invaliditetom kojima je isto tako potrebno pristupati s poštovanjem i bez predrasuda, pružanjem primjerene podrške kako bi realizirale svoje temeljno ljudsko pravo na majčinstvo.

U ostvarivanju prava na seksualnost, partnerske odnose, reproduktivna prava, prava na majčinstvo, žene s invaliditetom se susreću s brojnim predrasudama i preprekama, poput otežanog pristupa zaštiti reproduktivnog zdravlja, osobito u ruralnim područjima, izostanku pravovremenih i potpunih informacija o zdravlju, trudnoći, razdoblju nakon poroda prilagođenih pojedinoj vrsti invaliditeta. Ima i situacija kada se od strane okoline ali i unutar medicinske struke propituje sposobnost žene s invaliditetom za odgoj djeteta ukoliko se žena ipak odluči za rađanje.

Istaknuto je kako konferencija naglašava važnost pružanja informacijske, emocionalne i psihosocijalne podrške kako bi se potaklo aktivno sudjelovanje žena u procesima zajedničkog donošenja odluka kroz informiranje o postupcima, poštivanje izbora i želja, čuvanje privatnosti, dostojanstva te pravovremenu zdravstvenu skrb na najvišoj mogućoj razini. Teme su u skladu s temeljnim ljudskim pravima zajamčenim ženama s invaliditetom KPOSI, preporukama Odbora UN-a za prava osoba s invaliditetom te sa III. Manifestom o pravima žena s invaliditetom EDF-a. Ženama s invaliditetom moraju biti dostupne sve informacije o trudnoći, porodu i roditeljstvu na jednakoj osnovi kao i ženama bez invaliditeta te ih se ne smije gledati isključivo kroz prizmu invaliditeta, već i kroz rodnu ulogu, koja uključuje potrebu za emocionalnom povezanošću s drugom osobom i partnerskom vezom te potrebom za majčinstvom. Važno je da medicinsko osoblje pristupa bez predrasuda, i poštuje izbore žena s invaliditetom te im pruži stručnu podršku i stvori pozitivno ozračje koje će djelovati motivirajuće i ohrabrujuće.

Primjeri dobre prakse vezani za komunikaciju sa ženama s invaliditetom, ali i općenito za komunikaciju s osobama s invaliditetom

Primjer iz prakse (1): Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka u suradnji s raznim partnerima razvila je alate za komunikaciju s osobama s invaliditetom, a koji uključuju razvoj praktičnih alata za lakšu komunikaciju između medicinskog osoblja i pacijenata s invaliditetom. Ti alati uključuju praktične smjernice, vizualne komunikacijske kartice i edukativne materijale prilagođene zdravstvenim ustanovama. U sklopu projekta „Pravo na glas u trudnoći“, koji je realiziran u suradnji s partnerima iz Inštituta Umbilica iz Republike Slovenije, razvijeni su alati namijenjeni trudnicama i rodiljama koje se suočavaju s različitim komunikacijskim izazovima. Riječ je o komunikacijskim karticama posebno osmišljenima s ciljem olakšavanja razumijevanja i razmjene informacija između zdravstvenog osoblja i trudnica ili rodilja kojima je usmena komunikacija otežana, ili kojima u zahtjevnim okolnostima treba dodatna jasnoća i podrška. Postoje dvije vrste kartica: (1) Kartice za potpomognutu komunikaciju – namijenjene ženama koje se teže izražavaju usmeno ili su neverbalne; i (2) Kartice s pojednostavljenim tekstualnim i vizualnim uputama – namijenjene ženama koje nemaju teškoće u govoru, ali u stresnim situacijama trebaju jasnu, strukturiranu i predvidivu komunikaciju. Cilj korištenja kartica je povećati razumijevanje potreba trudnica i rodilja, smanjiti razinu stresa i nesporazuma tijekom zdravstvenih postupaka te doprinijeti većoj dostupnosti i inkluzivnosti zdravstvene skrbi.

Primjer iz prakse 2: U svrhu unapređenja kvalitete zdravstvene skrbi za osobe s nevidljivim invaliditetom, a prvenstveno za osobe s poremećajem iz spektra autizma, stručni bolnički tim Kliničkog bolničkog centra Rijeka uveo je u uporabu 2021. godine bolničke putovnice. Bolnička putovnica rezultat je rada Zavoda za integriranu i palijativnu skrb Kliničko bolničkog centra Rijeka i suradnje s udrugama OSI, kao što je spomenuta Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka i Hrvatski savez gluhoslijepih osoba “Dodir“. Putovnice su osmišljene kao alat za medicinsko osoblje, pružajući im sve informacije potrebne za adekvatno pristupanje pacijentima iz autističnog spektra. Bolnička putovnica sadrži ključne informacije za ostvarivanje komunikacije s pacijentom, upute o tome kako pristupiti pacijentu, na koji način obaviti zdravstveni pregled, kako pacijent reagira na različite podražaje, informacije o prepoznavanju znakova uznemirenosti ili boli kod pacijenta te kako pomoći pacijentu da se smiri.

Primjer iz prakse 3: Platforma ZdravKom pruža podršku osobama s teškoćama u komunikaciji, njihovim obiteljima te zdravstvenim djelatnicima kroz besplatan set digitalnih i tiskanih alata. U okviru platforme dostupni su sljedeći resursi: (1) Komunikacijske knjižice - namijenjene djeci i osobama s govorno-jezičnim teškoćama, roditeljima, pratnji i zdravstvenim djelatnicima;

sadrže smjernice i preporuke za primjenu potpomognute komunikacije u zdravstvenom okruženju; (2) Komunikacijske ploče – vizualni alat koji olakšava razumijevanje i izražavanje tijekom medicinskih pregleda i posjeta zdravstvenim ustanovama; (3) Komunikacijski softver – besplatan, interaktivan digitalni alat za potpomognutu komunikaciju, namijenjen bolnicama i drugim zdravstvenim ustanovama; omogućuje komunikaciju pomoću slike, zvuka i dodira te je prilagođen korisnicima svih dobi. Korištenje ovog alata može doprinijeti kvalitetnijoj, pristupačnijoj i empatičnijoj komunikaciji između zdravstvenih djelatnika i osoba koje se suočavaju s komunikacijskim teškoćama. Osim korištenja komunikatora Zdravkom komunikaciju može olakšati i komunikator Komunikator Pilence, koji se može besplatno preuzeti s Google servisa.

Primjena potpomognute komunikacije u zdravstvenim ustanovama konkretan je korak prema ostvarivanju prava na dostojanstvenu, razumljivu i inkluzivnu komunikaciju za svaku osobu.

Preporuke:

Slijedom svega navedenog, preporučili smo:

1. zdravstvenim ustanovama primjenu ovih alata u svakodnevnom radu jer oni mogu pridonijeti boljem razumijevanju, većem povjerenju između zdravstvenih djelatnika i pacijenata te povećati ukupnu kvalitetu pružanja zdravstvenih usluga.
2. Ministarstvu zdravstva da podrži primjenu potpomognute komunikacije u zdravstvenom sustavu, kroz razvoj edukacija za zdravstvene djelatnike, promicanje dobre prakse i razmjenu iskustava među ustanovama, te uključivanje potpomognute komunikacije u nacionalne programe i politike usmjerene na pristupačnost i inkluziju.

Ovim pristupima jača se povjerenje između zdravstvenih djelatnika i pacijenata, povećava razumijevanje i kvaliteta pruženih usluga, te stvara okruženje u kojem se svaka osoba osjeća poštovano kao pacijent. Ministarstvo zdravstva je uvažilo preporuku i podržalo komunikacijske alate koje je razvila Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka.

Sudjelovanje u izmjenama propisa

U prošlom izvještajnom razdoblju uključili smo se u postupak e-Savjetovanja vezano za Nacrt prijedloga Nacionalnog akcijskog plana provedbe rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a o ženama, miru i sigurnosti za razdoblje 2025.-2029. (Nacionalnog akcijskog plana III). Uputili smo opći komentar u kojem smo se osvrnuli na broj žena s invaliditetom u RH čiji udio je prema podatcima HZJZ-a, na dan 19. studenoga 2024. godine bio oko 14,9% ukupnog broja žena u RH. Naglašeno je kako je sukladno obvezama koje je RH preuzela KPOSI, kao i smjernicama iz III. Memoranduma EDF-a o ravnopravnosti žena i djevojaka s invaliditetom, potrebno je osigurati potpuno, ravnopravno i djelotvorno uključivanje žena s invaliditetom u politički, društveni i javni život. III. Memorandum EDF-a upozorava da žene i djevojke s invaliditetom često doživljavaju višestruku diskriminaciju na temelju spola i invaliditeta te su izložene povećanom riziku od nasilja - uključujući obiteljsko, institucionalno, seksualno, psihološko i ekonomsko nasilje. Stoga je nužno razvijati politike i mehanizme koji osiguravaju prevenciju, zaštitu i podršku žrtvama, uz puni pristup uslugama i informacijama. Kako bi se ojačalo sudjelovanje žena s invaliditetom i osigurala njihova zaštita, preporučili smo da RH u okviru Nacionalnog akcijskog plana III provede sljedeće mjere: (1) Razradi i primijeni efikasne mehanizme za uključivanje žena s invaliditetom u procese donošenja odluka; (2) Osigura razumnu prilagodbu u svim fazama političkog i javnog djelovanja, uključujući: fizičku pristupačnost prostora i događanja, dostupnost informacija u prilagođenim formatima

(lakomisleni jezik, Brailleovo pismo, videozapisi s tumačem znakovnog jezika, titlovi), mogućnost korištenja augmentativnih i alternativnih komunikacijskih tehnika i potpomognutih tehnologija za žene s komunikacijskim ili kognitivnim oštećenjima, digitalnu pristupačnost mrežnih platformi i javnih servisa; (3) Uključi žene s različitim vrstama oštećenja - tjelesnim, senzoričkim, intelektualnim, mentalnim i višestrukim - u planiranje, provedbu i praćenje mjera Nacionalnog akcijskog plana III, neposredno ili putem organizacija civilnog društva koje ih zastupaju; (4) Razvije programe edukacije i osnaživanja koji potiču aktivno građanstvo, političku participaciju i samostalno zagovaranje prava žena s invaliditetom; (5) Uspostavi sustavne mjere prevencije i zaštite od nasilja, savjetovališta, pravnu i psihološku podršku te kontinuiranu edukaciju stručnjaka o specifičnim potrebama žena s invaliditetom; (6) Osigura prikupljanje podataka razvrstanih po spolu, vrsti i stupnju invaliditeta radi praćenja provedbe politika i učinkovitosti mjera; i (7) Jača međuresornu suradnju između tijela državne uprave, lokalnih zajednica, pravosudnih institucija i organizacija civilnog društva kako bi se zajamčila inkluzivna i rodno osjetljiva provedba Nacionalnog akcijskog plana III. Provedbom ovih mjera RH bi osigurala usklađenost Nacionalnog akcijskog plana s KPOSI, Rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a o ženama, miru i sigurnosti, te s III. Memorandumom EDF-a, čime bi se pridonijelo stvaranju društva jednakih mogućnosti, sigurnosti i dostojanstva za sve žene.

Podizanje svijesti o položaju žena i djevojaka s invaliditetom

U skladu s konvencijskom obvezom propisanom čl. 8. KPOSI, u prošlom izvještajnom razdoblju, tijekom 2025. godine, sudjelovali smo na sljedećim događajima na kojima se raspravljalo o položaju žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

U okviru Kampanje „Aktivne i uključene“, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH u partnerstvu s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom, obilježili su 13. ožujka 2025. godine Međunarodni dan žena **okruglim stolom naziva „Za sve žene i djevojke: prava - jednakost - osnaživanje - s posebnim naglaskom na žene s invaliditetom“.** Tijekom događanja prikazan je film *We are Power*, predstavljen je značaj tridesete godišnjice Pekinške deklaracije i svih 12 ključnih područja na koja Deklaracija ukazuje. SOIH - Mreža žena s invaliditetom objavila je dodjelu nagrade „Manda Knežević“, namijenjene promicanju prava žena s invaliditetom. Pravobranitelj je predstavio položaj žena s invaliditetom, s posebnim naglaskom na diskriminaciju i višestruku diskriminaciju, proces stjecanja prava glasa, broj žena s invaliditetom u RH i EU te relevantnu zakonodavnu regulativu, uključujući Zakon o suzbijanju diskriminacije. Također je istaknut značaj Trećeg manifesta o pravima žena i djevojaka u EU, uz preporuke za razvoj inkluzivnijih politika. U panel raspravi „Obrazovanje i zapošljavanje žena s invaliditetom i inkluzivne politike“, panelistice podijelile su osobna iskustva življenja s invaliditetom, istaknuvši raznolikost izazova zbog vrste invaliditeta, obiteljske situacije i osobnih kapaciteta, što je izazvalo snažan interes, ali i emocije sudionika.

Tijekom **30. hrvatskog simpozija osoba s invaliditetom** koji je održan 29. i 30. listopada 2025. u prostorima Sveučilišta u Zagrebu na temu **„Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom - o nama uvijek s nama - od slogana do realnosti“**, održan je **okrugli stol „Žene s invaliditetom“,** a na kojemu je sudjelovala zamjenica pravobranitelja. Panelistice su tom prilikom naglasile važnost rodne ravnopravnosti unutar pokreta osoba s invaliditetom, osnaživanja žena kroz edukaciju i zapošljavanje te jačanja podrške i zaštite od nasilja. Rasprava je potvrdila potrebu snažnog zastupanja glasa žena s invaliditetom u svim područjima društvenog djelovanja. Kroz program simpozija koji je obuhvaćao predavanja, panele i okrugle stolove sudionici su raspravljali i na teme: socijalnih usluga, inkluzivnog dodatka, obrazovanje i zapošljavanja, profesionalne rehabilitacije, asistivne tehnologije i univerzalnog dizajna,

pristupačnosti i digitalne pristupačnosti te značaja parasporta. Simpozij je organizirala Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH u suradnji sa ZOSI-em, HZZ-eom i konzorcijem Accessible EU Hrvatska, a pod pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske, Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i Grada Zagreba.

Povodom obilježavanja **Svjetskog dana poduzetnica** te na temelju zaključaka sa 15. sjednice, 19. studenoga 2025. godine, **Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora** organizirao je tematsku 25. sjednicu Odbora na temu: „Podrška ženskom poduzetništvu – unapređenje institucionalnog i financijskog okvira za žene poduzetnice“ na kojoj je sudjelovala savjetnica pravobranitelja. Kao primjer dobre prakse, istaknut je projekt *„Take your daughter to work“,* koji omogućuje da djevojčice i mlade djevojke provode jedan dan na radnom mjestu odraslih žena. Takvi inicijativi pomažu u ranom upoznavanju djece s profesionalnim svijetom te potiču razvoj samopouzdanja i ambicija. Žene s invaliditetom predstavljaju posebno ranjivu skupinu zbog intersektorske diskriminacije koja proizlazi iz njihove rodne pripadnosti i invaliditeta. No, kada govorimo o osobama s invaliditetom i poduzetništvu, bez obzira na rodnu pripadnost i nadalje još uvijek govorimo o predrasudama o osobama s invaliditetom te potrebi podizanja razine svijesti o njihovim sposobnostima, vještinama odnosno njihovom pravu na rad.

2.9. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

2.9.1. Nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju

Vršnjačko nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju

Tijekom 2025. godine zaprimili smo pet prijava na vršnjačko nasilje prema djeci s teškoćama u razvoju. Dvije pritužbe su zaprimljene od osnovnih škola, tri pritužbe od majki djece s teškoćama u razvoju koje navode kako škola nije postupila po Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima. Po dvije pritužbe je zatraženo postupanje Agencije za odgoj i obrazovanje, dok je u dvije pritužbe škola poduzela odgovarajuće mjere dok je jedna pritužba ustupljena u rad Pravobranitelju za djecu. Vezano za postupanje AZOO po pritužbi majke da je njeno dijete izloženo fizičkom i psihičkom nasilju od strane vršnjaka, školi su predložene mjere s rokovima izvršenja, s ciljem daljnjeg preventivnog djelovanja u suzbijanju nasilja. Postupanje po drugoj pritužbi je u tijeku. Iako broj zaprimljenih pritužbi nije velik, vidljivo je da se DTUR i dalje nalaze u povećanom riziku od vršnjačkog nasilja. Posebno zabrinjava činjenica da je u većini pritužbi koje su podnijele majke djece istaknuto nepridržavanje Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima od strane škola.

Iako su u dijelu slučajeva škole poduzele odgovarajuće mjere preporučujemo MZOM-u kao i AZOO-u daljnje osnaživanje stručnih kompetencija odgojno-obrazovnih radnika kroz dodatne edukacije o prepoznavanju, prevenciji i postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja nad djecom s teškoćama u razvoju kao i pojačati preventivne aktivnosti u školama, uključujući programe socijalnih vještina, senzibilizacije vršnjaka i suradnje s roditeljima.

Seksualno nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju

Na temelju Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja nad djecom i mladima od odgojno obrazovnih institucija zaprimili smo jedanaest prijava iz kojih proizlazi sumnja na seksualno nasilje. Zamijećen je porast vršnjačkog seksualnog nasilja koje je bilo prisutno u sedam obavijesti odgojno obrazovnih institucija dok su se četiri obavijesti odnosile na nasilje nad DTUR od strane odraslih osoba. Obaviješću jedne ustanove o sumnji na seksualno

uznemiravanje, policijskim postupanjem sumnja na seksualno nasilje nije potvrđena, ali je utvrđeno obiteljsko nasilje prema djevojčici s teškoćama u razvoju i to fizičko i verbalno nasilje od strane majke. U ostalim situacijama policija je provela istraživanje te su predmeti dalje u radu na državnom odvjetništvu, konkretno postupak sumnje na seksualno nasilje nad djevojčicom s teškoćama u razvoju od strane polubrata i druga situacija seksualnog nasilja od strane vozača školskog autobusa dok je postupak sumnje na seksualno nasilje od strane dviju ženskih osoba prema dječaku s teškoćama u razvoju još u tijeku.

Iz preostalih sedam obavijesti proizlaze oblici vršnjačkog seksualnog nasilja od strane dječaka s teškoćama u razvoju prema najčešće drugim dječacima s teškoćama u razvoju i to od verbalnog seksualno uznemiravanja do diranja spolovila, guranja prstiju, simulacija seksualnog odnosa do realizacije seksualnog odnosa.

Analiza zaprimljenih obavijesti o vršnjačkom seksualnom nasilju iz 2025. godine, u uzimajući u obzir i obavijesti odgojno obrazovnih ustanova iz prethodnih godina pokazuje da su počinitelji najčešće dječaci s teškoćama u razvoju na početku puberteta. Seksualizirano ponašanje je usmjereno prema dječacima i djevojčicama, neovisno o postojanju teškoća, te rjeđe i prema odraslim zaposlenicama ustanove. To ukazuje na potrebu sustavnijeg pristupa radu s djecom i mladima, osobito onima s teškoćama u razvoju, koji se suočavaju s promjenama vlastite seksualnosti, ali imaju smanjen kapacitet razumijevanja društveno prihvatljivih granica ponašanja. Iako seksualizirano ponašanje često proizlazi iz neznanja, impulzivnosti ili teškoća u regulaciji, fizički kontakt seksualne naravi bez pristanka predstavlja ozbiljno kršenje prava na tjelesni integritet i dostojanstvo te zahtijeva pravodobnu i jasnu reakciju sustava. Toleriranje takvih postupaka zbog dijagnoze („oni su takvi“) dugoročno šteti i žrtvama i samim počiniteljima, kojima se uskraćuje učenje granica, odgovornosti i društveno prihvatljivih ponašanja.

Djeca s teškoćama u razvoju, posebno u pubertetu, trebaju pojačanu strukturu, jasna pravila, kontinuirano učenje o tjelesnim granicama i privatnosti te povećani nadzor u socijalnim interakcijama. Uravnotežen pristup koji istovremeno štiti žrtve i omogućuje razvojno primjeren rad s djecom koja iskazuju rizična ponašanja jedini je stručan odgovor.

Preporučuje se razvoj i provedba ciljane prevencije i edukacije prilagođene DTUR, obuhvaćajući teme tjelesnih promjena, osobnih granica, privatnosti, pristanka te prihvatljivih i neprihvatljivih oblika ponašanja. Programi trebaju biti kontinuirani i provedeni u suradnji odgojno-obrazovnih djelatnika, stručnih suradnika, roditelja i nadležnih institucija. Poseban naglasak stavlja se na osnaživanje potencijalnih žrtava kroz učenje prepoznavanja neprimjerenog ponašanja i traženja pomoći, kao i osiguranje sigurnog okruženja u kojem mogu prijaviti nasilje bez straha od stigmatizacije.

Djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova trebaju redovito prolaziti edukacije o prepoznavanju rizičnih i seksualiziranih ponašanja, specifičnostima razvoja djece s teškoćama, kriznom reagiranju i primjeni protokola. Jasne smjernice, redovite edukacije i međusektorska suradnja ključni su za zaštitu djece i prevenciju ponavljanja nasilnih obrazaca.

Preporuke:

Preporuke Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih i Agenciji za odgoj i obrazovanje:

1. Razviti jasne smjernice za postupanje u slučajevima seksualiziranog ponašanja djece s teškoćama u razvoju.

2. Osigurati obvezne i kontinuirane edukacije djelatnika o razlikovanju razvojno uvjetovanog ponašanja od nasilja te primjerenim intervencijama.
3. Unaprijediti nadzor nad provedbom individualiziranih kurikuluma i protokola, osobito u situacijama narušavanja sigurnosti djece i djelatnika.

Primjer iz prakse: Tijekom prosinca 2025. policija je u Osijeku uhitila 46-godišnjeg psihijatra iz Kliničkog bolničkog centra Osijek, koji je radio u Zavodu za dječju i adolescentnu psihijatriju. Osumnjičen je da je godinama iskoristio svoj položaj prema maloljetnim pacijentima na način koji uključuje neprimjeren fizički kontakt. Jedna od prijava protiv psihijatra potječe od majke 16-godišnjaka koji ima autizam zbog situacije koja se dogodila u lipnju prošle godine. Ona je policiji, POSI te drugim institucijama prijavila fizički i verbalni napad na svoje dijete, uključujući udarce te vrijeđanja „*liječnik ga je pljusnuo i raskrvario mu nos. Liječnik je skinuo vjenčani prsten, ustao i viknuo da sjedne što je V.B. odbio te mu je nakon toga liječnik opalio šamarčinu od koje sam se i ja sklamenila. To je učinio još tri puta. To je strašno i nedopušteno. Moj sin je došao po pomoć, a ne da mu se još prijeti i tuče*.“ Policija je protiv psihijatra podnijela kaznenu prijavu zbog više kaznenih djela, među kojima je u ovom konkretnom predmetu povreda djetetovih prava. Budući da dijete s teškoćama u razvoju nije bila jedina žrtva, liječnika se tereti i za druga kaznena djela. Sud mu je odredio istražni zatvor, koji je potom i produljen do ožujka 2026. godine zbog opasnosti od ponavljanja kaznenog djela i ometanja postupka.

Mišljenja smo kako se povjerenje u zdravstveni sustav mora temelji na sigurnosti, brizi i poštovanju dostojanstva svakog pacijenta. Djeca s autizmom i njihove obitelji svakodnevno se suočavaju s brojnim izazovima. Umjesto podrške i razumijevanja, suočiti se s nasiljem u zdravstvenoj ustanovi, mjestu gdje bi trebali biti najsigurniji, narušava povjerenje u medicinske djelatnike i predstavlja dodatnu traumu za dijete i cijelu obitelj. Zdravstvene ustanove i stručni djelatnici obvezni su postupati u skladu s važećim zakonima, etičkim načelima i profesionalnim standardima, ali i u skladu s temeljenim ljudskim pravima. Posebna pažnja mora se osigurati u radu s maloljetnicima i osobama s teškoćama u razvoju. Svaki oblik nasilja nad djecom nespojiv s temeljnim vrijednostima zdravstvene skrbi. Očekujemo se da će nadležna tijela provesti cjelovitu istragu, utvrditi sve relevantne okolnosti te poduzeti odgovarajuće mjere kako bi se spriječilo ponavljanje sličnih događaja te kako bi se zaštitila djeca i njihove obitelji.

Statistički podatci Ministarstva unutarnjih poslova

Prema izvješću Ministarstva unutarnjih poslova, u 2025. godini zabilježena su kaznena djela povrede djetetovih prava (čl. 177. Kaznenog zakona NN, br. od 125/11 do 136/25; u daljnjem tekstu: KZ) nad djecom kao žrtvama nasilja u obitelji.

Tijekom 2025. godine počinjena su 32 kaznena djela „Povreda djetetovih prava“ prema djeci s invaliditetom (osobe do 18 godina života) od kojih je 23 muškog, a devet ženskog spola. Tijekom 2024. godine počinjeno ukupno 46 kaznenih djela „Povreda djetetovih prava“ i to na štetu 33 dječaka s teškoćama u razvoju i 13 djevojčica u razvoju.

U sljedećim navedenim tabelarnim prikazima brojčani su pokazatelji žrtava kaznenog djela „Povreda djetetovih prava“ prema vrsti invaliditeta i spolu žrtava (osoba do 18 godina života). Prema članku čl. 177. st. 1. KZ-a „roditelj, posvojitelj, skrbnik koji grubo zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta“- počinjeno je ukupno osma kaznenih djela na štetu dječaka s teškoćama u razvoju i 7 kaznenih djela na štetu djevojčica s teškoćama u razvoju.

Tablica 9. Prikaz broja žrtava kaznenog djela prema čl. 177. st. 1. Kaznenog zakona prema vrsti invaliditeta i spolu

Vrsta invaliditeta	M	Ž
Intelektualno	3	2
Mentalno	1	3
Osjetilno	-	1
Tjelesno	-	1
Nepoznato	4	-

Prema čl. 177. st. 2. KZ-a *„tko zlostavi dijete ili ga prisili na pretjerani rad ili rad koji ne odgovara njegovoj životnoj dobi na prosjačenje ili ga navodi na drugo ponašanje koje je štetno za njegovo razvoj ili na drugi način povrijedi djetetova prava*“ - počinjeno je ukupno 15 kaznenih djela na štetu dječaka s teškoćama u razvoju i dva kaznena djela na štetu djevojčica s teškoćama u razvoju.

Tablica 10. Prikaz broja žrtava kaznenog djela prema čl. 177. st. 2. Kaznenog zakona prema vrsti invaliditet*a* i spolu

Vrsta invaliditeta	M	Ž
Intelektualno	5	1
Mentalno	3	-
Osjetilno	1	-
Tjelesno	-	-
Nepoznato	6	1

Iz usporedbe podataka za 2024. i 2025. godinu može se izvesti sljedeći zaključak: U 2025. godini evidentirana su 32 kaznena djela „Povreda djetetovih prava“ (čl. 177. Kazneni zakon) počinjena prema djeci s invaliditetom, od čega 23 prema dječacima i 9 prema djevojčicama. U 2024. godini zabilježeno je ukupno 46 slučajeva (33 dječaka i 13 djevojčica s teškoćama u razvoju). Iz toga proizlazi da je u 2025. godini došlo do smanjenja ukupnog broja kaznenih djela „Povreda djetetovih prava“ prema djeci s invaliditetom u odnosu na 2024. godinu (s 46 na 32 slučaja, odnosno smanjenje za 14 slučajeva). Također, u obje godine vidljivo je da su dječaci češće žrtve ovog kaznenog djela u odnosu na djevojčice.

Zaključno, iako je zabilježen pad ukupnog broja kaznenih djela u 2025. godini, problem nasilja nad djecom s invaliditetom i dalje je izražen te zahtijeva kontinuirano praćenje i preventivno djelovanje nadležnih institucija.

2.9.2. Nasilje nad osobama s invaliditetom

Povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama u organizaciji Policijske uprave primorsko-goranske i Udruge UZOR Rijeka zatim Obiteljski centar Područne službe Osječko-baranjske pod pokroviteljstvom Osječko-baranjske županije, ali i druge organizacije, organizirali su stručne skupove na temu rodno uvjetovanog nasilja nad ženama. Naglašeno je

potreba za suradnjom i zajedničkim aktivnostima svih subjekata društva kao važan preduvjet promjena i daljnjih radnji u otklanjanju pojavnosti svih oblika nasilja nad ženama. Kroz kontinuirani rad na međusektorskoj suradnji, važnim i korisnim su se pokazale organizacije i provedba edukacija te stručnih predavanja na temu svih oblika nasilja uključujući i elektroničkog nasilja, već i od rane školske dobi djece budući da su maloljetne ženske osobe često žrtve elektroničkog nasilja

Primjer iz prakse: Važnost međusektorske suradnje u pristupu problematici nasilja nad ženama, kao i provođenje sustavnih i ciljanih zajedničkih aktivnosti usmjerenih na prevenciju i osvještavanje društva o pojavnosti svih oblika nasilja nad ženama te važnosti javnog informiranja žena o dostupnim načinima traženja pomoći i podrške, potvrđena je i u slučaju mlade djevojke oboljele od multiple skleroze. Ona se obratila POSI riječima: „*…nakon jako dugog vremena, večeras sam malo čitala o nasilju i kako se zaštititi od njega… Teško mi je bilo ovo napisati, ali shvatila sam da se trebam boriti za sebe i zaštititi se, jer inače… mislim da me možda ne bi bilo u ne tako dalekoj budućnosti…*“. Djevojci je savjetovana, pri čemu je istaknuta važnost osiguravanja odgovarajuće podrške u situacijama kakve opisuje, kako bi se što lakše nosila s cjelokupnom životnom situacijom. Naglašeno je da je stručna podrška od iznimne važnosti kada se osoba nalazi u disfunkcionalnim obiteljskim odnosima ili prolazi kroz krizne životne okolnosti. Također o načinima prijave nadležnoj policijskoj postaji u slučaju saznanja ili događaja koji bi za nju predstavljali ugrozu, kako bi se pravodobno mogle poduzeti radnje iz nadležnosti policije. Upoznata je s mogućnošću smještaja u sigurnu kuću te s potrebom obraćanja nadležnom HZSR-u radi ostvarivanja prava na uslugu smještaja u kriznim situacijama. Navedena usluga dostupna je ženama i djeci žrtvama nasilja u obitelji s područja cijele RH, a ostvaruje se putem područnog ureda HZSR, nakon prijave nasilja policiji i/ili nadležnom područnom uredu HZSR-a. Dodatno, uz dostavnu listu relevantnih institucija, skloništa i organizacija civilnog društva, preporučeno joj je da se osobno obrati i organizacijama civilnog društva na području svog mjesta stanovanja koje pružaju pomoć i podršku ženama žrtvama nasilja te svojim djelovanjem aktivno doprinose osnaživanju žena i pružanju različitih oblika stručne pomoći.

Tijekom 2025. godine održani su sastanci s djelatnicima skloništa Splitsko-dalmatinske županije i Doma za djecu i odrasle žrtve nasilja u obitelji „Duga - Zagreb“.

Kod skloništa Splitsko-dalmatinske županije potvrđeno je da djelatnici ne mogu pružiti adekvatnu podršku osobama s težim tjelesnim ili duševnim oštećenjima. Žrtve s invaliditetom mogu biti smještene ako mogu samostalno brinuti o sebi i djeci. U praksi, osobe s težim duševnim smetnjama koje su boravile u skloništu morale su se vratiti na liječenje u KBC Split zbog pogoršanja zdravstvenog stanja. Poseban problem nastaje kada se nepoznata bolest otkrije naknadno, jer djelatnici ne mogu pružiti potrebnu skrb. Također, ponekad se traži smještaj za osobe kod kojih primarna potreba nije posljedica nasilja, što zahtijeva jasnu procjenu prioritetne potrebe. U slučaju da je primarna potreba liječenje ili institucionalni smještaj zbog bolesti, potrebno je da mobilni tim ili stručnjak za nasilje pruži podršku u odgovarajućoj ustanovi, a ne traži smještaj u skloništu. Sklonište djeluje od 2011. s kapacitetom od 12 osoba, u dva stana, dok je treći u pripremi. Smještaj traje devet mjeseci do godinu dana, uz mogućnost produljenja. Sklonište prima isključivo žene, dok su muškarci upućivani u Dom „Duga - Zagreb“. Vidljiva je pozitivna promjena u ophođenju policijskih djelatnika prema žrtvama, zahvaljujući edukacijama.

Dom „Duga - Zagreb“ otvoren je 2007. godine, s kapacitetom za 25 korisnika. Smještaji osoba s invaliditetom rijetki su, a u trenutku sastanka smještene su žene s multiplom sklerozom i

djeca s teškoćama u razvoju. Osim smještaja i savjetovališta, Dom pruža i privremeno stanovanje u tri stana kao prijelaz do osamostaljivanja. Kao i u drugim skloništima, djelatnici ne mogu pružiti 24-satnu skrb osobama s težim oštećenjima, osim ako imaju vlastitog asistenta. Postoje posebno prilagođene sobe i dizalo za osobe s invaliditetom.

Obratili smo se MROSP-u za dostavom podataka koji se odnose na prikaz broja smještenih osoba žrtava nasilja u obitelji u skloništa i sigurne kuće u RH za razdoblje od 1. siječnja 2023. do 31. prosinca 2025. godine, razvrstanih po spolu koji izvještavaju:

„Tijekom 2023. godine u RH djelovalo je ukupno 25 skloništa za žrtve nasilja u kojima je bilo smješteno ukupno 862 korisnika, od kojih 414 odraslih žena (26 žena s invaliditetom), 6 odraslih muškaraca te 515 djece (od kojih 26-ero djece s teškoćama u razvoju).

Tijekom 2024. godine u ukupno 26 skloništa za žrtve nasilja bila su smještena 783 korisnika, od kojih 368 odraslih žena (23 žene s invaliditetom) te 415 djece (od kojih 17-ero djece s teškoćama u razvoju).

Tijekom 2025. godine u ukupno 26 skloništa za žrtve nasilja bilo je smješteno 807 korisnika, od kojih 367 odraslih žena (40 žena s invaliditetom), 5 odraslih muškaraca te 435 djece (od kojih 36 djece s teškoćama u razvoju).“

U odnosu na upit o ostalim aktivnostima koje se odnose na suzbijanje nasilja MROSP ističe kako dugi niz godina financijski i stručno podupire savjetovališta i skloništa za žrtve nasilja u obitelji i seksualnog nasilja. Od ukupno 25 pružatelja usluge smještaja (26 skloništa), Ministarstvo financira njih 23, dok se preostala dva financiraju iz drugih izvora. U sklopu EU projekta „Za nasilje nema opravdanja“provedena je medijska kampanja za senzibilizaciju javnosti te je osiguran 24/7 rad Nacionalnog pozivnog centra (116 006).

Održane su i brojne edukacije za stručnjake iz različitih sustava, s više od 1.000 sudionika. Novi EU projekt „NE rodno utemeljenom nasilju“ (2024.-2027.) usmjeren je na dodatne edukacije stručnjaka i volontera, jačanje međuresorne suradnje, novu medijsku kampanju te nastavak 24-satnog rada Nacionalnog pozivnog centra. Slijedom zadanih mjera Nacionalnog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja, za razdoblje do 2027. godine i Nacionalnog plana zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, za razdoblje do 2029. godine planirana je uspostava mreže specijaliziranih servisa/službi za potporu i pomoć žrtvama seksualnog nasilja u velikim gradovima (Zagreb, Split, Rijeka i Osijek), a prema potrebama naknadno i u drugim područjima RH. Ujedno je u planu i provođenje novog EU projekta „Podrška ženama žrtvama nasilja (sigurne kuće)“ kojem će cilj biti jačanje kapaciteta skloništa za rad sa žrtvama nasilja kao i osnaživanje žena s ciljem njihove aktivacije na tržište rada i povratak u život u zajednici. Uredbom o unutarnjem ustrojstvu MROSP-a osnovana je nova unutarnja ustrojstvena jedinica pod nazivom Služba za razvoj i koordinaciju politika za suzbijanje svih oblika nasilja u obitelji, nasilja nad ženama i vršnjačkog nasilja koja ima funkciju koordinacijskog tijela za provedbu Istanbulske konvencije te su joj zadaće među ostalim, koordinacija, praćenje, provedba i predlaganje mjera kojima se provode odredbe ove Konvencije kao i provođenje drugih mjera u cilju razvoja politike zaštite žrtava rodno utemeljenog nasilja te jačanja međuresorne suradnje svih tijela nadležnih za postupanje u slučajevima nasilja.

Zaključak i mišljenje:

Na temelju dostavljenih podataka i provedenih mjera može se zaključiti da Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike osigurava kontinuitet institucionalne,

financijske i strateške potpore sustavu zaštite žrtava nasilja u obitelji i rodno utemeljenog nasilja. Međutim, broj korisnika skloništa u promatranom razdoblju, uz dominaciju žena i djece među korisnicima, ukazuje na trajnu prisutnost i ozbiljnost problema nasilja u obitelji. Iako je normativni i institucionalni okvir dodatno ojačan kroz nacionalne planove, EU projekte i osnivanje posebne koordinacijske službe, dostupni podatci upućuju na potrebu daljnjeg jačanja preventivnih mjera, područne dostupnosti specijaliziranih usluga te dugoročnog osnaživanja žrtava radi smanjenja ponavljanja nasilja i njihove uspješne reintegracije u zajednicu.

Istaknuli bi provedeno istraživanje Grada Zagreba pod nazivom: Evaluaciju kvalitete rada skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja te psihosocijalnog tretmana počinitelja i počiniteljica nasilja u Gradu Zagrebu koje je provela je konzultantska tvrtka MAP Savjetovanja d.o.o. u razdoblju od studenoga 2024. do travnja 2025. godine. Istraživanje je provedeno u suradnji s pružateljima usluga skloništa i savjetovališta i provoditeljima psihosocijalnog tretmana (Dom za djecu i odrasle - žrtve obiteljskog nasilja „Duga - Zagreb“ Ženska pomoć sada - SOS telefon za žene i djecu žrtava nasilja udruga, B.a.B.e. - Budi aktivna. Budi emancipiran. i Ženske sobe - Centra za žrtve seksualnog nasilja te relevantnim institucijama i stručnjacima, a u evaluacijski proces bili su uključeni i korisnici i korisnice usluga putem intervjua i upitnika. Istraživanjem je obuhvaćena je problematika smještaja žrtava nasilja kojima je potrebna veća razina podrške, a koja je prisutna i potvrđena u svim dosada obiđenim skloništima u RH. Istraživanjem su zabilježeni rijetki, ali značajni slučajevi zahtjeva za smještaj osoba koje istovremeno imaju druge, primarno zdravstvene, rizike te stoga predstavljaju osobe s kompleksnim ranjivostima. Osim mentalnih oštećenja i ovisnosti, tu spada i skupina starijih osoba ili OSI koje nisu samostalne u obavljanju osnovnih životnih funkcija, a skloništa nemaju stručni kadar u smislu zdravstvenog osoblja ili njegovatelja da pruže adekvatnu skrb. Ovo u praksi rezultira praksom odbijanja prihvata takvih žrtava. Rješavanje ovog pitanja treba uključivati koordinirani odgovor gdje bi osoba, ako je, primjerice, smještena izvan skloništa u npr. dom za starije osobe, udomiteljsku obitelj ili zdravstvenu ustanovu, i dalje trebala imati pristup podršci i osnaživanju, možda konzilijarno, za koju su obučene djelatnice skloništa za žrtve nasilja. Prema rezultatima ovog istraživanja vezano za protokol u ovim situacijama, potreban je širi stručni konsenzus, uzimajući spomenute faktore u obzir. Evaluacija kvalitete rada skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja te psihosocijalnog tretmana počinitelja i počiniteljica nasilja u gradu Zagrebu ukazuje da su usluge skloništa, savjetovališta i psihosocijalnog tretmana uglavnom razvijene, stabilne i djelotvorne, s jasno definiranim standardima rada i pozitivnim ishodima u ključnim područjima podrške žrtvama i tretmana počinitelja nasilja.

Evaluacija potvrđuje važnost kontinuirane financijske i organizacijske podrške kako bi se održala kvaliteta i dostupnost usluga te postigao veći utjecaj na smanjenje ponavljanja nasilja. Naglašava se i značaj suradnje između institucija, civilnog sektora i stručnjaka u sustavu zaštite od nasilja te potreba za dodatnim ulaganjima i unapređenjima u određenim segmentima, uključujući pristupačnost, kontinuitet podrške nakon izlaska iz skloništa te osiguravanje stabilnog financiranja usluga.

Primjena KPOSI u praksi često izaziva nejasnoće među stručnjacima, djelatnicima skloništa i samim osobama s invaliditetom, osobito u ravnoteži između ravnopravnog postupanja, razumne prilagodbe i zaštite ljudskih prava, uz očuvanje psihosocijalnog tretmana i sigurnosti žrtava nasilja.

Skloništima, sigurnim kućama i provoditeljima psihosocijalnog tretmana izdane su smjernice za postupanje s žrtvama i počiniteljima nasilja s invaliditetom. Voditelji su dužni osigurati razumne prilagodbe uzimajući u obzir individualne potrebe, medicinsku dokumentaciju i moguće naknadno uočene potrebe zbog traume ili stresa. Nakon prilagodbi, sustav je dužan uključiti osobu u sve programe i aktivnosti na ravnopravnoj osnovi, poštujući dostojanstvo, privatnost i sigurnost. Žrtve i počinitelji s invaliditetom dužni su jasno navesti koje su prilagodbe potrebne i, ako je moguće, priložiti medicinsku dokumentaciju. Nakon osiguranja razumne prilagodbe, obvezni su ravnopravno sudjelovati u aktivnostima, a invaliditet ne smije biti razlog izbjegavanja obveza niti ostvarivanja povoljnijeg položaja bez objektivnog utjecaja na njihovo izvršavanje.

Nadalje, Pravilnikom o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana osnovano je Stručno povjerenstvo za provedbu, praćenje i nadzor provođenja zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana koje je u studenome 2019. godine donijelo Standarde za provođenje zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana. Također, Pravilnikom o izvršavanju psihosocijalnog tretmana izrečenog počinitelju kaznenog djela s obilježjem nasilja osnovano je Stručno povjerenstvo za provedbu, praćenje i nadzor izvršavanje psihosocijalnog tretmana izrečenog počinitelju kaznenog djela s obilježjem nasilja. Navedeno stručno povjerenstvo je u veljači 2019. godine donijelo Standarde za provedbu psihosocijalnog tretmana izrečenog počinitelju kaznenog djela s obilježjem nasilja. Naime, Standardi za provođenje zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, kao i Standardi za provedbu psihosocijalnog tretmana izrečenog počinitelju kaznenog djela s obilježjem nasilja, između ostalog navode isključujuće kriterije koji se odnose na postojanje akutne mentalne bolesti, odnosno duševne bolesti u akutnoj fazi, te nedovoljan intelektualni kapacitet za praćenje programa (primjerice mentalna retardacija, demencija i slična stanja). Pokazatelji koji proizlaze iz invaliditeta također se smatraju okolnostima koje isključuju mogućnost upućivanja počinitelja u psihosocijalni tretman. Slijedom navedenom može se zaključiti da postoje situacije kada počinitelj nasilja u obitelji ne izvrši sudsku mjeru psihosocijalnog tretmana zbog isključujućih okolnosti. Mišljenja smo kako u slučajevima kada počinitelj s invaliditetom, unatoč osiguranju razumne prilagodbe, zbog objektivnih zdravstvenih razloga ipak ne može biti uključen u psihosocijalni tretman, potrebno je predvidjeti odgovarajuće alternativne mjere i postupanja. Njihova svrha bila bi osigurati najvišu moguću razinu zaštite žrtve, a istodobno omogućiti počinitelju izvršavanje izrečene kazne. Situacije u kojima počinitelj nasilja u obitelji, zbog vrste invaliditeta koji onemogućava uključivanje u psihosocijalni tretman, ostaje bez stvarne sankcije, narušavaju svrhu kaznenog sustava i umanjuju razinu zaštite žrtve.

Slijedom navedenog, preporučili smo MPUDT-u kao pronalaženje odgovarajućeg normativnog i/ili praktičnog rješenja za definiranje, primjenu i nadzor takvih alternativnih postupanja ili drugog načina rješavanja predmetne problematike, a sve s ciljem osiguravanja učinkovitog sankcioniranja počinitelja i postizanja svrhe kažnjavanja.

Stručnim povjerenstvima upućene su preporuke za reviziju standarda. Stručno povjerenstvo za provedbu, praćenje i nadzor zaštitne mjere na sjednici 4. prosinca 2025. godine razmotrilo je smjernice i zaključilo da će se njihov sadržaj uključiti u Standarde prilikom prve sljedeće revizije.

Statistički podatci Ministarstva unutarnjih poslova

Prema podatcima MUP-a tijekom 2025. godine počinjeno je 40 kaznenih djela „Nasilje u obitelji“ iz čl. 179. a Kaznenog zakona prema osobama s invaliditetom, pri čemu je 12 žrtava

muškog spola, a 28 osoba su žrtve ženskog spola. Usporedbe radi, u 2O24. godine počinjena su 34 takva kaznenih djela koja su počinjena prema 24 ženske i prema 10 muških osoba s invaliditetom. Najčešće žrtve kaznenog djela nasilja u obitelji iz čl. 179. su žene s tjelesnim invaliditetom.

Tablica 11. Prikaz pokazatelji žrtava kaznenog djela „Nasilje u obitelji“ prema vrsti oštećenja i spolu žrtve za 2025. godinu

Vrsta invaliditeta	M	Ž
Mentalno	1	4
Osjetilno	-	3
Tjelesno	8	14
Nepoznato	3	7

Tijekom 2024. i 2025. godine vidljiv je porast broja kaznenih djela „Nasilje u obitelji“ iz čl. 179.a Kaznenog zakona počinjenih na štetu OSI (s 34 djela u 2024. na 40 djela u 2025. godini), što ukazuje na negativan trend rasta ove vrste kriminaliteta prema posebno ranjivoj skupini građana. Analiza prema spolu pokazuje da su žene s invaliditetom češće žrtve u odnosu na muškarce. U 2024. godini evidentirane su 24 ženske i 10 muških žrtava, dok je u 2025. godini zabilježeno 28 ženskih i 12 muških žrtava. U obje promatrane godine žene čine približno dvije trećine ukupnog broja žrtava. Dodatno, prema strukturi oštećenja proizlazi da su najčešće žrtve žene s tjelesnim oštećenjem, što upućuje na njihovu višestruku ranjivost - kako po osnovi spola, tako i po osnovi invaliditeta.

Osvrtom na prekršajnu problematiku (čl. 10 Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji) tijekom 2025. godine počinjene su kažnjive radnje nasilja u obitelji prema 123 osoba s invaliditetom, od koji je 14 osoba mlađih od 18 godina.

POSI je 2025. godini izravno od žene s invaliditetom zaprimio jednu pisanu pritužbu na nasilje u obitelji koja se pritužila na dugotrajnost postupka povodom prijave članova obitelji na verbalno, fizičko i seksualno nasilje. Telefonski pozivi na nasilje u obitelji zaprimani su u najčešće od žena s invaliditetom i bili su savjetodavnog karaktera bez povratnih informacija što je konkretno poduzeto nakon razgovora. Zaprimljeno je trinaest pritužbi na nasilje nad osobama s invaliditetom, u pravilu muškog spola, da su izloženi verbalnom, psihičkom, ekonomskom nasilju nasilje od drugih osoba (susjeda, bivšeg supružnika, djece).

Razlozi prituživanja su poremećeni susjedski odnosi, stvaranje buke, nerazumijevanje pojedinaca za invaliditet. Jedna pritužiteljica pritužila na seksualno nasilje od fizičke osobe i dugotrajnost sudskog postupka. U skladu s ovlastima, provedena su savjetovanja te su pritužiteljima pružene upute o daljnjim mogućnostima.

Primjer iz prakse: Ispitni postupak pokrenut je povodom pritužbe iz koje je proizlazila „sumnja na nasilno i diskriminatorno postupanje policijskih službenika prema državljaninu Japana, 60-godišnjoj gluhoj osobi, koji je u kolovozu prošle godine boravio u proputovanju kroz RH te posjetio Nacionalni park Plitvička jezera. U svom obraćanju podnositelj pritužbe navodi da je tijekom posjeta Nacionalnom parku bio izložen ozbiljnom nasilju i diskriminaciji, za što, prema njegovim tvrdnjama, snose odgovornost policijski službenici. Zbog navedenog događaja podnositelj pritužbe obratio se za pomoć Hrvatskom savezu gluhih i nagluhih, kao i

Veleposlanstvu Japana u RH. Prema dostupnim informacijama, Veleposlanstvo Japana proslijedilo je službenu pritužbu Policijskoj upravi ličko-senjskoj. Prema njegovim navodima, policijski službenici su ga fizički napali, udarali u glavu i tijelo, tukli pendrekom, te ga prisilno odvezli neoznačenim vozilom i ostavili na poljoprivrednom zemljištu blizu granice, bez objašnjenja i pomoći. Zbog nasilja, dezorijentacije i gluhoće bio je doveden u životno ugrožavajuću situaciju, zadobio ozljede noge i pretrpio teške emocionalne posljedice.“ Tijekom postupanja stupili smo u kontakt s Veleposlanstvom Japana u RH koji su potvrdili saznanja o događaju kao i postupanje po pritužbi. Obratili smo se Policijskoj upravi Ličko-senjskoj za dostavu izvješća o navodima podnositelja pritužbe. Iz policijskog izvješća proizlazi kako navodi o fizičkom nasilju nisu potvrđeni. Međutim utvrđeni su propusti policijskih službenika koji imali neposredni kontakt s podnositeljem pritužbe kao i propusti rukovoditelja kod kojeg je izostao nadzor i praćenje postupanja policijskih službenika po dojavi o zatjecanju stranog državljana na autobusnom stajalištu, zbog čega se provodi postupak utvrđivanja disciplinske odgovornosti svih policijskih službenika uključenih u navedeno postupanje. Ujedno je izražena i isprika podnositelju pritužbe. Podnositelj pritužbe se naknadno ponovno obratio POSI izražavajući svoje nezadovoljstvo utvrđenim navodeći kako razmatra podnošenje privatne tužbe protiv policijskih službenika. Daljnjim informacijama ne raspolažemo.

Zapošljavanje žrtava nasilja

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2025. godine u evidenciji HZZ-a prijavljene su ukupno 155 nezaposlene osobe identificirane kao žrtve nasilja u obitelji, te jedna osoba u statusu Ostali tražitelji zaposlenja, što je u odnosu na prošlu godinu kada ih je bilo evidentirano 172 smanjenje za 9,8%. U 2025. godini 27 žrtva nasilja u obitelji uključeno je u radionice aktivnog traženja posla u cilju osnaživanja za aktivno traženje posla (2024. godine bilo je uključeno 10 osoba), dok je u aktivnosti profesionalnog usmjeravanja i procjene preostalih radnih i općih sposobnosti tijekom 2025 godine uključeno 21 osoba (2024. godine bilo je uključeno 6 osoba).

U usporedbi s prošlom godinom bilježimo povećanje broja uključenih u navedene usluge. Ukupno utrošena sredstva za aktivnosti profesionalnog usmjeravanja, informiranje i zadržavanje postojeće zaposlenosti su 2.090,34 eura. U aktivacijski program HZZ-a u 2025. godini uključeno je sedam žrtava nasilja u obitelji. Aktivacijski program je dvomjesečni program/mjera aktivne politike zapošljavanja kojoj je cilj osvijestiti vlastite mogućnosti, detektirati prepreke za zapošljavanje te definirati što realniju sliku o sebi i vlastitim mogućnostima zapošljavanja te načinima kako prevladati ograničenja za ulazak na tržište rada.

U program Posao plus ove godine uključene su tri nezaposlene osobe žrtve nasilja u obitelji, prema uvjetima programa, koji su pružanje individualne podrške dugotrajno nezaposlenim osobama, korisnicima zajamčene minimalne naknade te osobama bez srednjoškolske kvalifikacije kroz uključivanje u različite mjere ovisno o individualnim potrebama korisnika, a radi radne i socijalne integracije na tržište rada.

U obrazovanje kroz instrument vaučera u 2025. godini uključeno je 25 žrtava nasilja u obitelji (16% od ukupnog broja evidentiranih žrtava nasilja u obitelji evidenciji HZZ-a) što je povećanje u odnosu na 2024. godinu za 92%. U osposobljavanje na radnom mjestu uključene su dvije osobe jednako kao i prošle godine. Osobama se za vrijeme trajanja obrazovanja/ osposobljavanja osigurava novčana pomoć i putni trošak. U razdoblju od 1. siječnja do 31.prosinca 2025. godine posredovanjem HZZ-a zaposleno je 40 osoba žrtava nasilja u obitelji, što je smanjenje u odnosu na prošlu godinu kada je bilo zaposleno 73 osoba u statusu žrtava nasilja u obitelji. Kod uključivanja u mjere aktivne politike zapošljavanja u 2025. godini

nezaposlene osobe - žrtve nasilja u obitelji, kao i druge osjetljive skupine kojima prijeti isključenost i dalje su uključivane kao ciljana skupina kojoj je potrebno posebice olakšati integraciju na tržište rada. U 2025. godini u mjeru aktivne politike zapošljavanja Javni rad ukupno je uključenih 14 žrtava nasilja u obitelji (9% od ukupnog broja prijavljenih žrtava nasilja u obitelji), sve žene. Od tog broja 13 osoba je novouključeno. U odnosu na prošlu godinu broj novouključenih osoba žrtava nasilja u obitelji u mjeru Javni rad povećao se za 116%.

Prema razini obrazovanja novouključenih nezaposlenih osoba žrtava nasilja u obitelji u mjeri Javni rad većina ima završenu srednju školu (sedam osoba), potom osnovnu školu (pet osoba) i bez završene škole (jedna osoba).

Prema županijama najviše je osoba uključeno u Sisačko-moslavačkoj županiji (4), potom Osječko -baranjskoj (3) i Vukovarsko-srijemskoj (2). Ukupno isplaćena sredstva u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2025. godine za mjere aktivne politike zapošljavanja za žrtve nasilja u obitelji su 90.281.41 eura. U cilju povećanja senzibilizacije poslodavaca za zapošljavanje osoba - žrtava nasilja u obitelji predstavnici HZZ-a tijekom 2025. godine sudjelovali su u različitim aktivnostima koje su uključivale održavanje okruglih stolova, tribina i seminara za poslodavce, te prezentacije mjera aktivne politike zapošljavanja.

Zaključak mišljenje:

U usporedbi 2024. i 2025. godine vidljiv je strateški pomak Hrvatskog zavoda za zapošljavanje s neposrednog zapošljavanja prema jačanju zapošljivosti žrtava nasilja u obitelji. Iako je u 2025. godini zabilježen manji broj zaposlenih osoba, istodobno je došlo do znatnog povećanja uključivanja u radionice, profesionalno usmjeravanje i obrazovanje, većeg obuhvata obrazovanjem putem vaučera, snažnijeg korištenja mjere Javni rad kao alata socijalne uključenosti te intenzivnije međuresorne i međuinstitucionalne suradnje. To upućuje na zaključak da se u 2025. godini naglasak stavlja na dugoročnu održivost zapošljavanja, individualni pristup i osnaživanje korisnica, dok se rezultati u zapošljavanju mogu očekivati s odmakom. Istodobno, izostanak objedinjene evidencije za osobe s invaliditetom koje su i žrtve nasilja ostaje značajan strukturni nedostatak sustava koji ograničava precizno planiranje ciljanih mjera.

Podizanje svijesti

Udruga B.a.B.e. - Budi aktivna. Budi emancipiran je u okviru **projekta SURF & SOUND 2.0** organizirala 25. veljače 2025. godine završnu konferenciju posvećenu problemu online nasilja nad ženama. Predsjednica udruge predstavila je multisektorske rasprave i novine u Direktivi o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te druge relevantne europske akte. Tijekom projekta održane su radionice za policijske službenike, suce i državne odvjetnike, a međunarodna konferencija i tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova omogućile su razmjenu iskustava i dobrih praksi.

Dana 27. ožujka 2025. održana je **11. tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova o** jačanju podrške žrtvama partnerskog nasilja, u suradnji s Autonomnom ženskom kućom Zagreb. Sjednica se fokusirala na jačanje podrške žrtvama partnerskog nasilja, s posebnim naglaskom na žene s invaliditetom. Raspravljalo se o izazovima prijavljivanja nasilja, anonimnom informiranju i zabrinutosti za uzdržavanje i stanovanje. Istaknuto je kako psihičko nasilje ozbiljno narušava mentalno i tjelesno zdravlje te predstavlja kršenje temeljnih ljudskih prava.

U Zagrebu je 9. prosinca održana tematska konferencija **Autonomne ženske kuće Zagreb** pod nazivom **„35 godina otpora i podrške: odgovori na nasilje prema ženama danas**“, organizirana povodom obilježavanja 35 godina djelovanja ove organizacije. Raspravljalo se o zakonodavstvu, institucionalnim praksama i digitalnim oblicima nasilja prema ženama. Poseban naglasak bio je na izazovima u sustavu podrške žrtvama i povezivanju teorije s praksom.

Dom za djecu i odrasle žrtve nasilja u obitelji „**Duga - Zagreb**“ obilježio je 4. travnja 2025. godine **20 godina djelovanja** u pružanju sveobuhvatne podrške žrtvama nasilja u obitelji, kao i u provedbi psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja. Svečanom obilježavanju obljetnice prisustvovali su predstavnici nadležnih institucija, organizacija civilnog društva te brojni partneri s kojima je Dom „Duga“ uspješno surađivao tijekom proteklih godina, a tom su prigodom uručene i zahvalnice za dugogodišnju suradnju.

Dana 22. rujna 2025. godine na **Policijskoj akademiji „Prvi hrvatski redarstvenik“** predstavljeno je istraživanje pod nazivom „**Ubojstva žena u Republici Hrvatskoj od 2016. do 2024**.“ Tijekom predstavljanja istraživanja izneseni su konkretni rezultati i prikazane aktivnosti usmjerene na upravljanje rizičnim čimbenicima. Poseban dio događaja bila je panel-rasprava o rizičnim čimbenicima i mjerama suzbijanja najtežih kaznenih djela. Cilj je bio informirati stručnjake i javnost o prevenciji femicida i zaštiti žrtava.

U povodu obilježavanja Dana **Caritasa Splitsko-makarske nadbiskupije,** 16. i 17. rujna 2025. godine u Splitu, održana je konferencija pod nazivom „**Tko je danas čovjek u potrebi?“.** Konferencija je okupila stručnjake iz karitativnog i socijalnog sektora radi promišljanja izazova socijalne isključenosti. Sudionici su razmjenjivali iskustva iz prakse i predstavili inovativne pristupe radu s osobama u potrebi. Drugoga dana posebno je obrađena problematika nasilja nad osobama s invaliditetom.

Povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama **Obiteljski centar, Područna služba Osječko-baranjska** pod pokroviteljstvom Osječko-baranjske županije organizirala je stručni skup i panel raspravu „**Zajedno protiv nasilja: Interdisciplinarni pristup u radu sa žrtvama nasilja“**. Stručni skup završio je zaključkom da borba protiv nasilja traje 365 dana u godini i ne smije biti ograničena na jedan dan. Sustavan rad, međuresorna suradnja i stalna podrška žrtvama preduvjet su kako bi postali društvo bez nasilja.

U Zagrebu je 10. studenoga predstavljena regionalna kampanja posvećene borbi protiv femicida koja se provodi pod sloganom **"Dok nas smrt ne rastavi**". Kampanja se provodi u osam zemalja regije - Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji, BiH, Crnoj Gori, Albaniji, Sjevernoj Makedoniji i Bugarskoj s ciljem senzibiliziranja javnosti o femicidu i pozivanja svih da se uključe u prevenciju. Kampanju su predstavile članica **Autonomne ženske kuće Zagreb,** dok je kratko izlaganje održala bivša izvjestiteljica UN-a o nasilju nad ženama koja je naglasila kako se femicid može spriječiti pravodobnim mjerama. Iako je femicid kazneno djelo, žene su i dalje svakodnevno žrtve nasilja.

U organizaciji **Centra za socijalnu inkluziju Šibenik** u Vodicama je 13. i 14. studenoga održana stručna i znanstvena konferencija “Unaprjeđenje sustava usluga i kvalitete podrške u zajednici za osobe s invaliditetom - 2025.” Zaključni tematski simpozij, organiziran u suradnji s **Obiteljskim centrom Područnom službom Šibensko-kninskom,** nosio je naziv „**Nevidljivo nasilje - nasilje nad osobama s invaliditetom**“. Otvorio je važna pitanja prepoznavanja, prevencije i pravovremene zaštite žrtava nasilja, ali i obveze institucija u stvaranju sigurnog i podržavajućeg okruženja.

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek 9. prosinca 2025. godine je 17 put svečano uručio **Mirovnu nagradu Krunoslav Sukić**, a koja se dodjeljuje se osobama, inicijativama i organizacijama koje svojim djelovanjem promiču mir, pravednost, ljudsko dostojanstvo, nenasilje i solidarnost.

Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja u Osijeku obilježilo je 25 godina rada dana 10. prosinca 2025. godine. Sklonište pruža privremeni smještaj žrtvama obiteljskog nasilja u kriznim situacijama. Svečanost je predstavila dosadašnji rad i doprinos Osječko-baranjske županije te partnera u zajednici. Kroz 25 godina rada sklonište bilježi više od 90 tisuća dana boravka, a smještaj je osiguran za više od 1.550 korisnika.

2.9.3. Govor mržnje

Primjer iz prakse: Povodom objave u medijima o fizički napadnutoj i teško ozlijeđenoj OSI na području grada Rijeke od strane trojice maskiranih napadača izrazili smo sumnju kako je moguće da je žrtva odabrana od strane napadala upravo zbog određenih osobnih karakteristika, predrasuda i teškoća koje ima, a što počinjenom kaznenom djelu daje obilježje zločina iz mržnje. Naime, OSI, kao i DTUR, često su meta nasilja koje je motivirano upravo njihovom različitošću - bilo fizičkom, mentalnom ili komunikacijskom - čime postaju posebno ranjiva skupina. Ovo nasilje najčešće ostaje neprijavljeno jer žrtve često nemaju mogućnosti prepoznati, prijaviti ili se zaštititi od nasilja. Stoga smo preporučili policiji da uzmu u obzir mogućnost da je motiv napada bio upravo invaliditet žrtve te da istraga obuhvati i aspekte zločina motiviranih mržnjom i predrasudama. Napadači su pronađeni i postupak njihova sankcioniranja je započeo, međutim, motiviranost predrasudama se nije utvrđivala.

U organizaciji **Europskog opservatorija online mržnje (EOOH)** 2. i 3. srpnja 2025. godine u Pragu je održana edukacija na temu **prevencije govora mržnje na internetu.** Tijekom dvodnevne obuke uspostavljene su brojne suradnje i održane raznolike rasprave uvažavajući različitosti brojnih europskih zemalja u uređenju, preveniranju i sankcioniranju govora mržnje kako online tako i offline. Sudionici ove edukacije bili su predstavnici europskih tijela za provođenje zakona, predstavnici tijela izvršnih vlasti, civilnog društva i dr. koji su iznijeli svoje perspektive o govoru mržnje, raspravljajući o potencijalnim izazovima i rješenjima. Ujedno je predstavljena EOOH nadzorna ploča s umjetnom inteligencijom koja ima za cilj otkriti po ključnim riječima i temama govor mržnje na glavnim online platformama. Edukacija je bila interaktivnog karaktera, tako da su se mogli čuti glavni izazovi s kojima se suočavaju brojne europske zemlje, o stanju u (borbi protiv) govora mržnje i njihovim najboljim praksama.

U organizaciji **Equinet-a** u Španjolskoj je od 22. do 24. rujna održan seminar pod nazivom **„Od polarizacije do zaštite: Komunikacijske, policy i pravne strategije za borbu protiv govora mržnje i dezinformacija.**“ Uz seminar su održani sastanci radne grupe za Komunikaciju i radne grupe za Oblikovanje politika. Europski sud za ljudska prava utvrdio je odgovornost objavitelja na društvenim mrežama za komentare koji se iznose ispod objave.

Kriminalizacija govora mržnje ovisi o težini, a u određivanju težine neprimjerenog govora korisne su preporuke Vijeća Europe o suzbijanju govora mržnje**. Preporuka CM/Rec(2022)16 Vijeća Europe iz svibnja 2022. godine** definira govor mržnje kao sve oblike izražavanja koji šire, potiču, promiču ili opravdavaju nasilje, mržnju ili diskriminaciju prema osobi ili skupini osoba, ili ih ponižavaju, zbog njihovih stvarnih ili pripisanih osobnih karakteristika ili statusa, kao što su: rasa, boja kože, jezik, religija, nacionalnost, nacionalno ili etničko podrijetlo, dob, invaliditet, spol, rodni identitet, seksualna orijentacija. Definicija obuhvaća izravno nasilje,

prijetnje, diskriminaciju, ali i širenje stereotipa i stigme. Preporučuje diferencirani pristup u suzbijanju govora mržnje, ovisno o njegovoj ozbiljnosti, šteti koju uzrokuje i kontekstu u kojem se pojavljuje. Učinak govora mržnje je dehumanizacija i istiskivanje osoba iz društva. Važno je reagirati na govor mržnje jer njegovo normaliziranje učvršćuje stereotipe i predrasude te vodi do isključivanja iz društva. Proširena definicija obuhvaća ne samo poticanje mržnje, nego i svaki oblik isključivanja. Treba razlikovati govor mržnje zabranjen kaznenim zakonom od drugih štetnih, uvredljivih ili diskriminirajućih izričaja koji potpadaju pod građansko pravo, regulatorna tijela ili Akt o digitalnim uslugama. Europski sud za ljudska prava koristi osam kriterija za procjenu ozbiljnosti govora mržnje i ograničavanje slobode izražavanja radi zaštite drugih prava. U slučaju govora mržnje prema osobama s invaliditetom, ovakvi izričaji mogu ozbiljno narušiti njihovo dostojanstvo i dovesti do društvene isključenosti. Problemi uključuju nedovoljno prijavljivanje, manjak podataka, istraživanja i sankcioniranja. Piramida mržnje pokazuje kako predrasude mogu eskalirati u diskriminaciju i nasilje.

Mišljenje i zaključak:

Slučaj fizičkog napada na osobu s invaliditetom u Rijeci, kao i širi europski kontekst borbe protiv govora mržnje, ukazuju na problem društvenih predrasuda prema osobama s invaliditetom. Iako motiv napada u konkretnom slučaju nije pravno prepoznat kao zločin iz mržnje, okolnosti događaja, ranjivost žrtve i opće poznati obrasci nasilja nad osobama s invaliditetom opravdano su otvorili sumnju da je moguće da je činjenica postojanja invaliditeta bila razlog. Izostanak razmatranja tog elementa u postupku ukazuje na širi problem - teškoće u prepoznavanju i dokazivanju motivacije mržnjom, osobito kada je riječ o invaliditetu. Predrasude, stigma i društvena neinformiranost stvaraju okruženje u kojem se nasilje i govor mržnje lakše normaliziraju, a osobe s invaliditetom ostaju nevidljive ili svedene na stereotipe. Posebno zabrinjava činjenica da se govor mržnje prema osobama s invaliditetom često prikriva kroz paternalizam, sažaljenje ili navodne šale, što dodatno otežava njegovo prepoznavanje i sankcioniranje. Upravo takvi “blaži” oblici govora čine temelj piramide mržnje - normaliziraju predrasude koje kasnije mogu prerasti u diskriminaciju i nasilje.

Edukacije i suradnje na europskoj razini, poput onih u organizaciji EOOH-a i Equineta, pokazuju važnost koordiniranog, interdisciplinarnog pristupa u suzbijanju govora mržnje, uključujući korištenje novih alata poput umjetne inteligencije. Međutim, alati i preporuke same po sebi nisu dovoljne bez dosljedne primjene u nacionalnim praksama, jačanja svijesti tijela za provođenje zakona i sustavne podrške žrtvama.

Prevencija započinje suzbijanjem predrasuda - kroz obrazovanje, odgovorno medijsko izvještavanje i uključivanje samih osoba s invaliditetom u javni prostor kao aktivnih, ravnopravnih sudionika društva. Davanjem prostora njihovim glasovima i iskustvima razgrađuju se stereotipi i smanjuje društvena tolerancija prema isključivanju i nasilju. Samo kombinacijom pravne zaštite, institucionalne odgovornosti i promjene društvenih stavova moguće je učinkovito suzbiti govor mržnje i spriječiti njegovo prerastanje u nasilje.

2.10. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

Istraživanje **My Body, (but not) My Choice** proveli su **Women Enabled International** u suradnji s međunarodnim organizacijama OSI, s ciljem utvrđivanja prepreka u ostvarivanju seksualnih i reproduktivnih prava žena s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom. U istraživanju je sudjelovalo više od stotinu žena kroz intervjue i fokus-grupe, a naglasak je stavljen na njihova

iskustva, razinu dostupne podrške i mogućnosti samostalnog odlučivanja o vlastitom tijelu i obiteljskom životu. Istraživanje potvrđuje da žene s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom i dalje često nemaju stvarnu mogućnost donošenja odluka o vlastitu tijelu, vezama i roditeljstvu. U brojnim slučajevima odluke umjesto njih donose institucije, skrbnici ili članovi obitelji, pri čemu im se ne pružaju razumljive informacije niti podrška potrebna za izražavanje vlastitih želja i preferencija. Zabilježene su značajne prepreke u ostvarivanju seksualnih i reproduktivnih prava, uključujući ograničen pristup zdravstvenim uslugama, nedostatak edukacije i savjetovanja u pristupačnom formatu te povećani rizik od rodno uvjetovanog nasilja. Posebno su ugrožene žene koje žive u institucijama, gdje su njihova autonomija i privatnost dodatno ograničene. Istraživanje ističe potrebu za zakonodavnim i političkim mjerama koje osiguravaju puno priznavanje pravne sposobnosti osoba s invaliditetom, razvojem sustava podrške u donošenju odluka kako bi žene mogle ostvariti kontrolu nad vlastitim seksualnim i reproduktivnim životom, osiguravanjem pristupačnih informacija i prilagođenih zdravstvenih usluga, jačanjem edukacije stručnjaka u području zdravstva, socijalne skrbi i pravosuđa te aktivnim uključivanjem organizacija osoba s invaliditetom u kreiranje politika vezanih uz seksualna i reproduktivna prava.

Ponovno bi se osvrnuli na istraživanje Seksualnost i osobe s invaliditetom, Buljevac, M. (POSI, Zagreb, 2022.) i istraživanja POSI objavljena u Izvješćima o radu za 2021. i 2022. godinu, koja pokazuju da dio zaposlenika sustava formalne podrške (pružatelji usluga i medicinsko osoblje) smatra sterilizaciju određenih skupina osoba s invaliditetom poželjnom. Često okolina osuđuje osobe s invaliditetom, smatrajući da bi ih sve trebalo „sterilizirati“ kako se ne bi *„rađala isto takva djeca“; „…bilo bi bolje da ih se sterilizira.“, „Ako nema kontrole trebaju se sterilizirati i sl.“, „Da je potrebno kod svih osoba s intelektualnim teškoćama i tjelesnim invaliditetom uvesti obaveznu sterilizaciju tako da nemaju potomstvo, jer se ne mogu adekvatno brinuti o sebi pa niti o svom potomstvu. Osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost trebaju se sterilizirati“; „Osobu koja je oboljela od psihičke bolesti i ulazi u rizična ponašanja potrebno je sterilizirati*.“ Iako dio zaposlenika formalne podrške ipak i pozitivno gleda na seksualnost osoba s invaliditetom i roditeljstvo, veliki dio njih, ima stereotipni način razmišljanja i ne priznaje pravo na seksualnost osobama s invaliditetom kao niti na roditeljstvo. To je još uvijek prisutno i kod nekih roditelja koji se „zaštitnički“ odnose prema djeci. U namjeri da se osobe zaštite, ne uključuje ih se u donošenje odluka o vlastitom životu što je protivno temeljenim ljudskim pravima. Rezultati spomenutog istraživanja ukazuju na potrebu rada na otklanjanju diskriminatornog razmišljanja i postupanja, kao i potrebu edukacije stručnjaka, samih osoba s invaliditetom i obitelji kako bi se postigla ravnopravnost.

Zaključak i mišljenje:

Nalazi oba istraživanja potvrđuju da ograničavanje autonomije i pravne sposobnosti, u pravilu žena, predstavlja sustavni problem koji zahtijeva koordinirane mjere zaštite i nadzora. Rezultati su posebno relevantni u kontekstu praćenja provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, osobito članaka koji se odnose na jednakost pred zakonom (čl. 12.), zaštitu od nasilja (čl. 16), poštivanje doma i obitelji (čl. 23.) te pravo na zdravlje (čl. 25). Uključivanje ovih spoznaja u nacionalne politike i prakse ključno je za unapređenje položaja žena s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom te osiguravanje njihovog punog i ravnopravnog sudjelovanja u svim aspektima društvenog života. Za stvarno unapređenje položaja žena s invaliditetom, nužno je sustavno uklanjanje diskriminatornih stavova i praksi, razvoj modela podržanog odlučivanja, kontinuirana edukacija stručnjaka, osnaživanje samih žena s invaliditetom te aktivno uključivanje njihovih organizacija u oblikovanje i provedbu javnih

politika. Samo takvim pristupom moguće je osigurati puno i ravnopravno sudjelovanje žena s invaliditetom u svim aspektima društvenog života.

2.11. ZDRAVSTVO

Onkološka skrb

U 2025. godini održani su sastanci s organizacijama civilnog društva koje se bave onkološkom skrbi za djecu i odrasle osobe na području Splitsko-dalmatinske i Karlovačke županije. **Udruga „Jak kao Jakov" Karlovac** provodi više programa, među kojima su psihološka pomoć, kreativne radionice i humanitarni projekti, te pruža i važnu podršku djeci prilikom povratka u školske obveze i svakodnevni život nakon liječenja. Uz podršku nadležnih ministarstava te lokalne zajednice Udruga je do danas pomogla više od 550 oboljele djece, dok je prošle godine pružila podršku za 70 štićenika. **Udruga djece oboljele i liječene od malignih bolesti „Sanus" Split** istaknula je probleme nedostatne institucionalne podrške, raspršenog financiranja te potrebe za jačanjem rehabilitacije nakon liječenja, te je naglašena važnost izgradnje rehabilitacijskog centra za djecu oboljelu i liječenu od malignih bolesti i njihove obitelji, a o čemu su postojale inicijative još u 2010. godini ali nije došlo do realizacije. Ukazano je na potrebu rješavanja dječje palijativne skrbi. Stoga je u okviru daljnjih postupanja zatraženo izvješće Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije i KBC-a Split na okolnost razvoja dječje palijativne skrbi, pripadajuće medicinske opreme i potrebne podrške za dijete u terminalnoj fazi bolesti i roditelje. Iz odgovora KBC-a Split i Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije proizlazi kako je u planu u Domu zdravlja Splitsko-dalmatinske županije osnivanje pedijatrijskog palijativnog stacionara što bi predstavljalo sponu između kućne i akutne bolničke skrbi. U vrijeme zaprimanja izvješća Dom zdravlja je bio u fazi opremanja stacionara Matošić potrebnom opremom i sredstvima kako bi se zadovoljili svi standardi obavljanja hospicijske pedijatrijske palijativne skrbi. Naknadno saznajemo kako je u Hospiciju Matošić otvoren Odjel za palijativnu skrb djece s pet kreveta. Od rujna 2024. godine započeo je s radom dječji mobilni palijativni tim koji brine o djeci s kroničnim bolestima i djeci ovisnoj o uređajima u obiteljskom domu čime se smanjuje broj dolazaka u bolnicu kao i hospitalizacija. **Udruga žena oboljelih i liječenih od karcinoma „Caspera" Split** je kao jedan od ključnih problema istaknula nedostatak pravovremenih i cjelovitih informacija nakon postavljanja dijagnoze, osobito u pogledu dostupnosti sustavne podrške. Sam proces liječenja uglavnom se odvija sukladno uputama liječnika, no i u tom segmentu prisutan je problem dugotrajnog čekanja. Posebno je naglašen nedostatak informiranosti o postojanju udruga kojima se žene mogu obratiti za savjetovanje, psihosocijalnu podršku te pomoć u ostvarivanju dodatnih materijalnih prava. Posebno je istaknut problem liječenja onkoloških pacijenata s otoka, koji prilikom dolaska na terapije moraju dodatno usklađivati termine s voznim redom trajekata i katamarana, što je često iznimno zahtjevno zbog dugog čekanja na preglede. U slučaju propuštanja prijevoza, pacijenti su prisiljeni snositi troškove smještaja u Splitu. Udruge nastoje ublažiti dio tih problema pružanjem smještaja u stanu kojim raspolažu, a koji je namijenjen onkološkim pacijentima iz udaljenijih krajeva tijekom trajanja liječenja. Sustav nije dovoljno međusobno povezan, a informacije se ne prenose na način koji bi pacijenticama omogućio pravovremenu i jednostavnu dostupnost potrebnih usluga. Kao dodatni problem istaknuto je naručivanje na preglede, dok je kao pozitivan primjer dobre prakse navedeno iskustvo KBC-a Rijeka, gdje postoji „*koordinator za onkološko liječenje*". Takav način rada uvelike olakšava pacijentima snalaženje u sustavu jer ne moraju samostalno obilaziti različite šaltere i službe. Za medicinsko osoblje onkološkog odjela KBC-a Split navodi se kako je empatično i predano liječenju

pacijenata, no istovremeno i nedovoljno brojno te izrazito opterećeno, što rezultira manjkom vremena za detaljnije razgovore i dodatnu podršku pacijentima.

Unutar bolničkog sustava djeluje i psiholog koji pruža onkološku psihološku podršku, no budući da je riječ o samo jednoj osobi, nije u mogućnosti pravodobno odgovoriti na sve potrebe i zahtjeve oboljelih. Slične ili gotove iste teškoće imaju i pacijenti iz ruralnih te udaljenijih urbanih područja, o čemu saznajemo na održanom sastanku s predstavnicima **Udruge oboljelih i liječenih od malignih bolesti, njihovih obitelji i prijatelja „Vila za Liku" iz Gospića.** Kao značajan problem ističe se činjenica da onkološki bolesnici u manjim, ruralnim sredinama, često nemaju pravodobne ili potpune informacije o dostupnim zdravstvenim uslugama. Posljedično, upućivanje na pojedine dijagnostičke i terapijske postupke nerijetko ovisi o privatnim poznanstvima te subjektivnoj procjeni liječnika na osobnoj razini, umjesto o jasno definiranim i jednako dostupnim kriterijima. Na daljnje teškoće dodatno ukazuje i **Udruga za pomoć u kući starijim i nemoćnim osobama Grada Novalje „Providenza",** koja djeluje na otoku Pagu kao i djelatnica Ispostave Doma zdravlja na otoku Pagu, gdje zbog geografske izoliranosti, udaljenosti od zdravstvenih ustanova viših razina, ograničene prometne povezanosti te učestalog izostanka liječnika na otoku nije uvijek moguće pravodobno, kontinuirano i kvalitetno osigurati primjerenu medicinsku skrb, osobito za starije, nemoćne i onkološke bolesnike. Palijativna skrb također nije osigurana. Istodobno, još je uvijek prisutna praksa da se obitelji koje žive na otocima, u ruralnijim krajevima i manjim naseljima u manjoj mjeri odazivaju na preventivne i kontrolne zdravstvene preglede te često zaziru od korištenja dostupnih oblika socijalne i psihosocijalne podrške, što dodatno produbljuje zdravstvene i socijalne nejednakosti.

Zaključak, mišljenje i preporuke:

Na temelju provedenih sastanaka i zaprimljenih očitovanja može se zaključiti da organizacije civilnog društva imaju važnu i nezamjenjivu ulogu u pružanju podrške djeci oboljeloj od malignih bolesti i njihovim obiteljima kao i odraslim osobama, osobito u segmentima smještaja, psihosocijalne pomoći, rehabilitacije i reintegracije u svakodnevni život. Pozitivnim pomakom ocjenjuje se razvoj pedijatrijske palijativne skrbi na području Splitsko-dalmatinske županije, osobito uspostava odjela za dječju palijativnu skrb i mobilnog palijativnog tima, što doprinosi kontinuitetu skrbi i smanjenju potrebe za hospitalizacijama. Mišljenja smo kako je potrebno unaprijediti sustav informiranja pacijentica/pacijenata nakon postavljanja dijagnoze kako u Kliničkom bolničkom centru Split tako i u ostalim zdravstvenim ustanovama. Potrebno je osigurati da onkološke pacijentice odmah po dijagnozi dobiju jasne, dostupne i standardizirane informacije o mogućnostima liječenja, dostupnim oblicima psihosocijalne podrške, radu udruga pacijenata te pravima koja mogu ostvariti s osnove oštećenja zdravlja. Nužno je osigurati veći broj zdravstvenih djelatnika, uključujući liječnike, medicinske sestre i psihologe, kako bi se smanjila preopterećenost postojećeg osoblja te omogućilo više vremena za individualni pristup i kvalitetniju komunikaciju s pacijentima.

Na temelju pozitivnog primjera Kliničko bolničkog centra Rijeka preporučujemo ostalim kliničko bolničkim centrima u Republici Hrvatskoj i Ministarstvu zdravstva uvođenje koordinatora za onkološko liječenje s ciljem organizacije termina liječenja sukladno planu liječenja svakog pacijenta. Na taj se način pacijentima omogućuje kontinuitet i bolja koordinacija liječenja, a administrativno i logističko opterećenje bolesnika se svodi na najmanju moguću mjeru. Prema dostavljenom izvješću Kliničko bolničkog centra Rijeka, reorganizacijom

rada postignuto je da onkološki pacijenti više ne moraju odlaziti na druge lokacije radi specijalističkih pregleda, umjesto toga, specijalisti dolaze u Kliniku.

Uveden je sustav naručivanja u fiksne termine, čime su ukinuta nepotrebna čekanja i gužve te je postignuta veća protočnost pacijenata. Za pojedine pacijente uvedena je mogućnost primanja kemoterapije u kućnim uvjetima.

Ujedno preporučujemo Ministarstvu zdravstva rad na jačem povezivanje zdravstvenih ustanova, zavoda za socijalni rad, udruga civilnog društva i drugih relevantnih dionika kako bi se osigurala bolja razmjena informacija i kontinuirana podrška pacijentima tijekom cijelog procesa liječenja.

2.11.1. Palijativna skrb

Tijekom 2025. godine provedeni su sastanci sa zdravstvenim ustanovama koje pružaju palijativnu skrb na području Karlovačke županije, s ciljem sagledavanja postojećih kapaciteta, izazova u praksi te identificiranja potreba za daljnji razvoj sustava palijativne skrbi. U tom kontekstu održan je sastanak u **Specijalnoj bolnici za produženo liječenje Duga Resa,** koja ima dugogodišnje iskustvo u području palijativne zdravstvene skrbi. Razgovor je bio usmjeren na organizaciju rada te zapažanja proizašla iz svakodnevne skrbi za palijativne pacijente. Istaknuto je da se Bolnica, uz svoju primarnu djelatnost, suočava s problemom zbrinjavanja pacijenata s poremećajima stanja svijesti/kome koji prema svojoj dijagnozi i potrebama ne pripadaju palijativnoj skrbi, ali za koje u sustavu ne postoje adekvatni alternativni kapaciteti. Posljedično, dolazi do smanjenja dostupnosti palijativnih kreveta za pacijente kojima je takav oblik skrbi primarno namijenjen. Kao jedan od sustavnih problema naveden je nedostatak jasnog i ujednačenog razumijevanja pojma i svrhe palijativne skrbi, uključujući i nedovoljno pravodobno prepoznavanje palijativnih pacijenata u kliničkoj praksi. Uočeno je da se palijativni status često ne uvodi na vrijeme, što može dovesti do neadekvatnog upravljanja simptomima, posebice boli, te do smanjenja kvalitete života pacijenata u završnoj fazi bolesti. Takav pristup proizlazi iz nedovoljnog razumijevanja koncepta palijativne skrbi te pogrešne percepcije da se dodjelom palijativnog statusa odustaje od pacijenta i njegova liječenja. Naglašava se da takva razmišljanja i postupci ne bi smjeli biti prisutni u medicinskoj praksi, budući da palijativna skrb ne znači prestanak liječenja, već usmjerenost na ublažavanje simptoma, očuvanje kvalitete života i dostojanstva pacijenta. Izbjegavanje dodjele palijativnog statusa pacijentu predstavlja neprimjerenu praksu koja može dovesti do zakašnjelog uključivanja palijativne skrbi i pogoršanja ishoda za pacijenta. Posebno je naglašena potreba jačeg fokusa na dostojanstvo života, holistički pristup pacijentu te sustavno uključivanje obitelji u proces skrbi. Kao dugoročna mjera istaknuta je važnost unaprjeđenja obrazovanja zdravstvenih djelatnika u području palijativne skrbi, već tijekom formalnog školovanja, kao i dodatna motivacija zaposlenika koji rade u ovom zahtjevnom području.

Dodatni pritisak na zdravstveni i socijalni sustav proizlazi iz starenja stanovništva te porasta broja osoba s demencijom, što dodatno potvrđuje potrebu za jačanjem palijativne skrbi unutar bolničkog sustava i povezivanjem sa socijalnim uslugama u zajednici. U neposrednoj blizini Specijalne bolnice za produženo liječenje Duga Resa uskoro će započeti izgradnja Doma za starije i nemoćne u kojoj se planira pružati i dnevni boravak za oboljele od demencije. Prema sadašnjem planu Karlovačke županije, planira se izgradnja više domova za starije i nemoćne osobe uzimajući u obzir potrebu za ovim oblikom usluge. Iako se planiraju novi kapaciteti za

skrb o starijim i nemoćnim osobama, izražena je zabrinutost zbog nedostatka stručnog kadra, što predstavlja jednu od ključnih prepreka daljnjem razvoju sustava.

Nakon obilaska ustanova za palijativnu skrb na razini RH te održanih sastanaka s mobilnim palijativnim timovima i organizacijama civilnog društva, održan je i sastanak s predstavnicama **Centra za koordinaciju palijativne skrbi Karlovačke županije.** Tom prilikom dobiven je uvid u organizaciju i izazove rada mobilnih palijativnih timova na županijskoj razini. Istaknuto je da broj mobilnih palijativnih timova ne odgovara propisanim normativima (dva mobilna palijativna tima na području županije) iako se trenutno nastoji odgovoriti na potrebe terena. Na području Karlovačke županije trenutno imaju 280 palijativnih pacijenata koji se nalaze u sustavu iako smatraju da je taj broj puno veći. Kao značajan problem u praksi naglašeno je kasno uključivanje pacijenata u palijativni sustav, što često rezultira nedostatnom kontrolom simptoma i povećanim brojem hitnih intervencija. Navode problem teritorijalne udaljenosti te i daljnje netrpeljivosti prema nacionalnosti. Dodatne teškoće predstavljaju velika teritorijalna raspršenost, osobito u udaljenim i ruralnim područjima, slabija prihvaćenost pomoći među starijim stanovništvom te ograničena dostupnost mobilnih timova izvan radnog vremena, vikendima i blagdanima. Posebno je problematično otpuštanje palijativnih pacijenata iz bolničkog sustava neposredno prije vikenda, kada im kontinuirana skrb u zajednici nije osigurana, što dovodi do ponovnih hitnih prijema. Sukladno navedenome, prikupljene informacije jasno ukazuju na potrebu za sustavnim jačanjem palijativne skrbi kroz bolje planiranje kapaciteta, pravodobno prepoznavanje palijativnih pacijenata, unaprjeđenje dostupnosti mobilnih timova te snažnije povezivanje zdravstvenog i socijalnog sustava, osobito u ruralnim i demografski ugroženim područjima.

Na temelju saznanja o potpisivanju sporazuma **između Primorsko-goranske županije, Grada Opatije i Doma za starije osobe „Volosko“** o izgradnji i proširenju smještajnih kapaciteta, upućene su preporuke kojima se naglašava potreba za sustavnim jačanjem skrbi za osobe oboljele od demencije. Poseban naglasak stavljen je na osiguravanje poticajne i stručne podrške, adekvatne pomoći te dostupnosti specijaliziranih usluga nužnih za pružanje kvalitetne skrbi, očuvanje dostojanstva i poboljšanje kvalitete života osoba s demencijom. Istaknuto je kako, iako je razvoj izvaninstitucionalnih oblika skrbi iznimno važan, postoje stadiji demencije i zdravstvena stanja koja zahtijevaju trajnu, specijaliziranu i institucionalnu skrb. Riječ je ponajprije o osobama u uznapredovalim fazama bolesti, korisnicima koji su u potpunosti ovisni o tuđoj pomoći, kao i onima kojima je potreban 24-satni nadzor i medicinska njega. U tom kontekstu preporučeno je da se u sklopu planiranog proširenja Doma za starije osobe „Volosko“ osiguraju odvojeni i posebno prilagođeni smještajni kapaciteti za osobe oboljele od demencije u težem stadiju bolesti, što uključuje odgovarajuće arhitektonske, sigurnosne i kadrovske prilagodbe. Ukazano je i na činjenicu da POSI zaprima pritužbe građana iz kojih je vidljivo da mnogi domovi za starije osobe odbijaju smještaj osoba s demencijom, osobito u težim stadijima bolesti, zbog složenosti njihovih potreba i nedostatka adekvatnih resursa. Demencija pritom ne pogađa samo oboljelu osobu, već snažno utječe i na svakodnevni život članova obitelji i neformalnih njegovatelja, koji često preuzimaju najveći teret skrbi. Stoga je naglašena važnost razvoja lokalnih mreža podrške i međusektorske suradnje zdravstvenog, socijalnog i civilnog sektora. U preporukama je dodatno istaknuta potreba organizacije dnevnog boravka za osobe oboljele od demencije u okviru Doma „Volosko“. Takav oblik skrbi omogućuje boravak u sigurnom i stručno nadziranom okruženju tijekom dana, pružanje terapijskih, rehabilitacijskih i psihosocijalnih aktivnosti te značajno rasterećenje obitelji i njegovatelja. Razvoj psihosocijalne podrške, savjetovališnih usluga, edukativnih radionica i grupa podrške za obitelji

prepoznat je kao ključan element prevencije preopterećenja njegovatelja i očuvanja mogućnosti ostanka oboljelih u zajednici. Posebno je naglašena važnost osiguranja stabilnog financiranja Doma za osobe s demencijom u Rijeci, čiji je daljnji rad ugrožen zbog rastućih troškova i nedostatnih financijskih sredstava. Uzimajući u obzir rastuće potrebe za ovom vrstom izvaninstitucionalne usluge, istaknuta je potreba da se njezino financiranje jasno definira na razini JLP(R)S, uz aktivno sudjelovanje resornog ministarstva. U svom odgovoru Primorsko-goranska županija navodi kako je cilj kapitalnog projekta povećanje smještajnih kapaciteta za starije osobe za najmanje 150 kreveta, uključujući 20 posebno prilagođenih kreveta za osobe oboljele od demencije u težem stadiju bolesti u Domu „Volosko“. Planirana je i uspostava multifunkcionalnog prostora za dnevni boravak. Nadalje, županija provodi niz aktivnosti usmjerenih na razvoj dodatnih kapaciteta i usluga za osobe s demencijom, uključujući nove domove, posebne jedinice te jačanje psihosocijalne i savjetodavne podrške unutar sustava socijalne skrbi i u suradnji s udrugama. Navedene aktivnosti predstavljaju primjer strateškog i sustavnog pristupa razvoju skrbi za starije osobe i osobe oboljele od demencije. Integriranjem institucionalnih i izvaninstitucionalnih usluga, planskim ulaganjima i međusektorskom suradnjom, Primorsko-goranska županija pokazuje kako se može razvijati održiv i sveobuhvatan sustav skrbi koji odgovara stvarnim potrebama zajednice te može poslužiti kao primjer dobre prakse i drugim jedinicama područne (regionalne) samouprave.

Preporukom upućenom **Gradu Splitu i Splitsko-dalmatinskoj županiji** ukazano je na probleme i teškoće na koje oboljeli od demencije i njihove obitelji nailaze u pristupu palijativnoj skrbi i njezi koje mogu unaprijediti pružanje sveobuhvatne palijativne skrbi za osobe oboljele od demencije na području Grada Splita i županije. Naime, preporukom je ukazano kako je socijalnim planom Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 2025.-2027., u dijelu koji se odnosi na dostupnost usluga za osobe starije životne dobi, utvrđeno da su starije osobe oboljele od demencije posebno ranjiva skupina kojoj je potrebna kontinuirana njega i podrška. Također, kako je utvrđena potreba za kontinuiranom njegom u kući za oboljele od demencije za 459 korisnika, no kako usluga uopće nije dostupna, što dodatno otežava situaciju obiteljima koje se brinu o oboljelima. Istaknuto je kako je demencija stanje koje uključuje progresivno i nepovratno oštećenje kognitivnih funkcija. U uznapredovanim fazama bolesti pacijenti često imaju teške tjelesne i psihosocijalne potrebe koje se ne mogu potpuno izliječiti, nego zahtijevaju palijativni pristup te fokus na ublažavanje simptoma, podršku pacijentu i obitelji te očuvanje kvalitete života uz pristup koji se prilagođava individualnim potrebama tijekom cijelog tijeka bolesti, a ne samo na kraju života. U praksi to uključuje multidisciplinarne timove i planiranje skrbi koja obuhvaća ranije uključivanje palijativne skrbi, podršku obitelji te sveobuhvatnu skrb kod kuće ili u ustanovama. U tom smislu važno je osigurati pravovremene i dostupne usluge osobama oboljelim od demencije, uključujući palijativnu skrb, socijalnu podršku te podršku neformalnim njegovateljima i obiteljima. Također, kako je važno unaprijediti dostupnost i koordinaciju palijativnih usluga za osobe s demencijom, jačati kapacitete lokalnih zdravstvenih i socijalnih timova za rad s pacijentima s demencijom, te razvijati programe usmjerene uslugama u zajednici u vidu dnevnih boravaka za osobe oboljele od demencije, ali i onih koji uključuju institucionalnu skrb te povećanja broja smještajnih kapaciteta. Analiza postojećih socijalnih usluga za starije osobe u Splitsko-dalmatinskoj županiji pokazala je alarmantne nedostatke u pružanju ključnih usluga za navedenu populaciju. Nedostatak kapaciteta za smještaj, pomoć u kući, prijevoz i psihosocijalnu podršku ostavlja velik broj starijih osoba bez adekvatne skrbi, dok se teret njege prebacuje na obitelji, koje često nemaju dovoljno resursa i podrške za brigu o starijim članovima, posebice onima oboljelima od demencije. Usluge u zajednici omogućuju boravak oboljelih kod kuće što dulje,

uz podršku mobilnih timova i dnevnih boravaka. Preporučili smo razmatranje prijedloga osnivanja dnevnog boravka za osobe s demencijom u sklopu postojećih, ali i planiranih budućih Domova za starije i nemoćne osobe kao i osnivanje mobilnih timova radi procjene i podrške osobama oboljelim od demencije i njihovih obitelji u vlastitom okruženju.

Potrebne su dodatne edukacije na temu demencije i Alzheimerove bolesti, poput edukacije koju je organizirala **Udruga za pomoć žrtvama i svjedocima pod nazivom** „Alzheimerova bolest kroz prizmu ljudskih prava“. Edukacija je bila namijenjena stručnjacima te članovima obitelji osoba oboljelih od demencije, s posebnim naglaskom na Alzheimerovu bolest. Provedena je u okviru projekta „Re(aktivacija) starijih osoba II.!“, financiranog sredstvima MROSP-a.

Mišljenje i zaključak:

Potvrđena su dosadašnja saznanja o problemima u području palijativne skrbi, na koje je već ukazivano u prethodnim izvješćima o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Komentar Vlade Republike Hrvatske na Izvješće za 2024. godinu u dijelu 2.12.2. „Palijativna skrb“ (str. 84), o tome da se palijativna skrb razvija u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, no da je zamjetan nedostatak liječnika obiteljske medicine na primarnoj razini, kao i mobilnih palijativnih timova koje čine liječnici i medicinske sestre, Vlada Republike Hrvatske ističe kako „*mobilne palijativne timove čine doktor medicine specijalist s posebnom edukacijom iz palijativne skrbi i prvostupnica sestrinstva s posebnom edukacijom iz palijativne skrbi*.“ Svjesni smo propisane stručne spreme i kompetencija koje su utvrđene za članove mobilnih palijativnih timova - liječnika specijalista s dodatnom edukacijom iz palijativne skrbi te prvostupnica sestrinstva također s posebnom edukacijom iz palijativne skrbi. Međutim, nužno je ukazati na činjenicu da je stvarno stanje na terenu bitno različito od normativno predviđenog. Unatoč jasno definiranim standardima, u praksi se suočavamo s ozbiljnim nedostatkom liječnika obiteljske medicine na primarnoj razini, kao i specijalista i medicinskih sestara sa specifičnim kompetencijama potrebnima za rad u mobilnim palijativnim timovima. U brojnim sredinama takvi kadrovi jednostavno nisu dostupni, što dovodi do teškoća u organizaciji i funkcioniranju palijativne skrbi u skladu s propisima. Dodatno, valja naglasiti kako područje palijativne skrbi, zbog svoje zahtjevnosti, emocionalnog opterećenja i često nedovoljno prepoznate vrijednosti, nije osobito privlačno za zapošljavanje među zdravstvenim djelatnicima. To dodatno otežava formiranje i održavanje mobilnih palijativnih timova diljem zemlje. Stoga smatramo važnim istaknuti da razvoj palijativne skrbi na primarnoj razini mora uzeti u obzir stvarne kapacitete sustava te potrebu za dodatnim ulaganjima u obrazovanje, kadrovsko jačanje i stvaranje motivirajućih uvjeta rada kako bi se osigurao dovoljan broj stručnjaka spremnih raditi u području palijativne skrbi.

Stoga ponovno ističemo kako je nužno razvijati nacionalne strategije koje će palijativnu skrb sustavno integrirati u zdravstveni sustav, uz istodobno prepoznavanje postojećih zahtjeva i budućih potreba bolesnika. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti aktualnim pokazateljima porasta broja palijativnih bolesnika, čije su kronične bolesti često praćene slabljenjem brojnih funkcija, pojavom različitih oblika invaliditeta te neuropsihološkim teškoćama.

Preporučuje se Ministarstvu zdravstva, kao i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave da kontinuirano povećavaju kapacitete palijativne skrbi, uključujući razvoj specijaliziranih jedinica za osobe s demencijom, te da osiguraju pravovremenu i dostupnu skrb na cijelom području Republike Hrvatske, osobito u udaljenim i ruralnim sredinama. Istodobno

je nužno unaprijediti integraciju zdravstvenih i socijalnih usluga kroz razvoj komplementarnih oblika podrške, kao što su psihosocijalne usluge, savjetovanje za obitelji i neformalne njegovatelje, edukativne radionice te grupe podrške, u partnerstvu s organizacijama civilnog društva. Nadalje, preporučuje se osigurati sustavnu edukaciju i motivaciju stručnog kadra za rad u području palijativne skrbi. Posebno važnim smatramo kontinuirano podizanje svijesti javnosti o značenju i vrijednosti palijativne skrbi, koja se u društvu još uvijek često pogrešno percipira kao faza u kojoj je život pacijenta „završen", a ulaganje resursa nepotrebno. Takav pristup zanemaruje činjenicu da pravovremena i kvalitetna palijativna skrb može značajno pridonijeti produljenju života uz minimalnu bol, očuvanju dostojanstva te poboljšanju kvalitete svakodnevnog života bolesnika, čime se istodobno pruža podrška i njihovim obiteljima.

Dostupnost zdravstvenih usluga

Primjer iz prakse (1): Obratila nam se gluha osoba opisujući problematiku dostupnosti ljekarničkih usluga u noćnim satima. Za ulazak u ljekarnu potrebno je pozvoniti na portafon nakon čega se javi ljekarnik/ca i pita za razlog dolaska u ljekarnu što gluha osoba ne može čuti. *„Iako sam svaki puta stala ispred kamere da me vide, ne žele mi otvoriti prozorčić kako bismo imali direktan kontakt i da im kažem kakav lijek mi treba. I čak sam svaki puta govorila u portafon da sam gluha i da mogu komunicirati samo čitanjem s usana. Unatoč tome svejedno ne žele otvoriti prozorčić i uspostaviti ikakav kontakt osim preko portafona. Time mi onemogućavaju dobivanje lijeka koji mi je hitno trebao u nekoliko navrata. U razgovoru s drugim gluhim osobama ustanovila sam da i druge gluhe osobe imaju isti problem. Smatramo da je to teška diskriminacija prema osobama s oštećenjima sluha.*" Za postupak ulaska u ljekarnu u noćnim satima gluha osobe saznala je od čujućih osoba. Mišljenja smo kako je u opisnoj situaciji bilo potrebno učiniti određene prilagodbe kako bi se i gluhim osobama ljekarničke usluge učinile dostupnima u noćnim satima na jednak način kao i čujućim osobama. Ovakvo postupanje dovodilo je do nepovoljnog položaja gluhih osoba, što nije u skladu s Zakonom o suzbijanju diskriminacije, ali niti s načelom nediskriminacije zajamčenim KPOSI. Važno je poduzeti i sigurnosne mjere radi zaštite djelatnika u noćnim satima, međutim, potrebno je pronaći zajedničko rješenje. Uputili smo preporuku Hrvatskoj ljekarničkoj komori i skrenuli pozornost na konvencijsko načelo „Razumne prilagodbe". S tim u vezi, podržali smo i prijedlog gluhe osobe, a koji se može smatrati oblikom razumne prilagodbe u konkretnoj situaciji: *„Možda bi moguće rješenje bilo to da kad gluha osoba dođe pred dežurnu ljekarnu i ako postoji kamera tamo da pred kamerom pokaže iskaznicu na kojoj piše da je gluha osoba pa da tad ljekarnik/ca otvori prozorčić i stupi u kontakt s gluhom osobom*". Svako postupanje prema OSI mora se temeljiti na načelu ravnopravnosti, u skladu s temeljnim ljudskim pravima zajamčenim Ustavom, KPOSI te drugim važećim propisima.

Slijedom svega navedenog, preporučili smo Hrvatskoj ljekarničkoj komori: (1) pronalazak primjerenog rješenja opisanoj situaciji kako bi ljekarničke usluge u noćnim satima bile jednako dostupne svim osobama kojima su potrebne; (2) da se o navedenom rješenju obavijeste sve ljekarne iz Registra ljekarni kako bi svi ljekarnici bili upoznati s načinom postupanja; (3) da se ljekarnicima ukaže općenito na potrebu prilagodbe u ophođenju i komuniciranju prema OSI, ovisno o vrsti invaliditeta; (4) u suradnja s organizacijama civilnog društva, razmotri mogućnosti organiziranja edukacija o specifičnostima pojedine vrste invaliditeta. Hrvatska ljekarnička komora u potpunosti je prihvatila sve preporuke.

Primjer iz prakse (2): Povjerenstvo za zaštitu prava pacijenata Grada Zagreba (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) obratilo se zamolbom za postupanjem vezano za *„problematiku transfera nepokretnih pacijenata iz invalidskih kolica na stol za snimanje. U obraćanju opisuju*

konkretnu situaciju pacijentice iz 2023. godine kojoj je bila osigurana podrška zdravstvenih radnika do travnja iste godine, ali je tada bila upućena da nadalje samostalno osigura osobe koje će joj biti podrška prilikom prijenosa. Kao alternativno rješenje predložena joj je hospitalizacija u kojem slučaju bi preko odjela mogla biti osigurana potrebna podrška".

Općenito govoreći, u zakonu ne postoji eksplicitna odredba koja izravno obvezuje zdravstvene ustanove da „stručna pratnja" uvijek bude osigurana pacijentima s najtežim invaliditetom pri svim dijagnostičkim postupcima. Međutim, iz Zakona o djelatnostima u zdravstvu proizlazi obveza zdravstvenih ustanova i zdravstvenih radnika da: primjenjuju stručne standarde u radu, osiguraju potrebne uvjete za pružanje zdravstvene zaštite (što uključuje prilagođenu opremu, tehnička pomagala, komunikacijske alate), postupaju u skladu s načelima sigurnosti i kvalitete zdravstvene usluge. Zakon o zaštiti prava pacijenata propisuje da pacijent ima pravo na *„zdravstvenu zaštitu primjerenu njegovom zdravstvenom stanju"* te na dostupnost i jednaka prava. Drugim riječima, i bez izričite norme o pratnji, ustanove imaju opću zakonsku obvezu osigurati uvjete koji omogućuju OSI ravnopravan i siguran pristup zdravstvenim postupcima. Smatramo kada je za sigurnost pacijenta nužna stručna pratnja (primjerice radi komunikacije, pozicioniranja ili asistencije), ona ulazi u obvezu zdravstvene ustanove. Imajući u vidu uvodno opisani slučaj, nije životno za očekivati od osobe s najtežim stupnjem oštećenja da još i pronalazi osobe uz čiju pomoć će obaviti pregled dok su s druge strane u zdravstvenoj ustanovi istovremeno radi zdravstveno osoblje koje može pružiti podršku. Napomenuli bi kako takve situacije ipak nisu toliko učestale.

Slijedom navedenog preporučili smo Ministarstvu zdravstva da zdravstvene ustanove izrade interne protokole kojima će se jasno definirati okolnosti i način osiguravanja stručne pratnje OSI. Konkretno, predložili smo da se već u fazi naručivanja pregleda ili postupka naznači potreba za dodatnom podrškom, primjerice u slučaju kada osoba navede da je riječ o najtežem stupnju invaliditeta. Na taj način bi se unaprijed znao datum naručivanja i potreba osiguranja pratnje zdravstvenog osoblja na konkretan datum, čime se olakšava organizacija i osigurava pravodobna podrška. Alternativno rješenje, koje se ponekad provodi, a odnosi se na hospitalizaciju osobe radi obavljanja jednog pregleda u trajanju od 15 minuta, smatramo neekonomičnim i dodatno opterećujućim za samu OSI. Takav pristup podrazumijeva dolazak u bolnicu i hospitalizaciju bez stvarne medicinske potrebe, što nije ni svrhovito ni u skladu s načelima racionalnog korištenja zdravstvenih resursa. Ministarstvo zdravstva je prihvatilo preporuku te uputilo dopis KBC-u Zagreb i drugim zdravstvenim ustanovama o potrebi osiguravanja podrške zdravstvenih radnika prilikom pružanja zdravstvene skrbi odnosno provođenja određenih dijagnostičkih postupaka.

Primjer iz prakse (3): Povodom individualne pritužbe osobe koja u turističkoj sezoni izvan mjesta prebivališta nije mogla dogovoriti termin za dijalizu, uputili smo preporuku Ministarstvu zdravstva da u koordinaciji sa zdravstvenim ustanovama na području RH organizira kontinuirane i dostupne medicinske usluge za DTUR i OSI za vrijeme turističke sezone, kako bi im se osigurala temeljna ljudska prava na mobilnost, neovisnost i zdravlje, zajamčena međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom. Naime, turistička sezona donosi povećano kretanje stanovništva, a time i potrebu da svi građani - neovisno o zdravstvenom stanju ili vrsti invaliditeta - mogu ostvariti pravo na mobilnost, odmor i ljetovanje na ravnopravnoj osnovi. OSI i DTUR, jednako kao i svi ostali, imaju pravo na slobodno kretanje i boravak izvan mjesta stalnog prebivališta. Međutim, kako bi to pravo bilo stvarno i provedivo, nužno je osigurati dostupnost primjerene zdravstvene zaštite i izvan mjesta njihova stalnog boravka. Povećan broj turista, uključujući i OSI, može predstavljati organizacijski izazov,

osobito u uvjetima nedostatka kadra. Ipak, u situacijama kada je to moguće, potrebno je da se usluge unaprijed dogovore kako bi se osigurala pravovremena i primjerena podrška te smanjio rizik od teškoća u pružanju usluga.

Sukladno KPOSI, država je dužna poduzeti sve potrebne mjere kako bi se OSI olakšala sloboda kretanja, u vrijeme i na način koji one same izaberu (čl. 18. i 20.). U kontekstu prava na neovisan život i uključenost u zajednicu (čl. 19.), to uključuje i mogućnost odlaska na ljetovanje ili boravka na drugom mjestu po vlastitom izboru, neovisno o razlogu boravka. Kako bi se to pravo ostvarilo u praksi, država i nadležna tijela imaju obvezu osigurati dostupnost zdravstvenih usluga i na drugim lokacijama, tijekom privremenog boravka OSI izvan mjesta stalnog prebivališta što je u skladu i s pravom na zdravlje iz čl. 25. KPOSI. Stoga, uskraćivanje zdravstvenih usluga OSI zbog njezina privremenog boravka na drugoj lokaciji (npr. tijekom ljetovanja), predstavlja povredu zajamčenih prava prema KPOSI i diskriminaciju po osnovi invaliditeta.

Ministarstvo zdravstva u očitovanju je pojasnilo na koji su način organizirani centri za dijalizu te navelo kako će u suradnji s Hrvatskim društvom za nefrologiju, dijalizu i transplataciju Hrvatskog liječničkog zbora ispitat mogućnosti za unapređenje dostupnosti usluga hemodijalize tijekom turističke sezone. Pritužitelj je vezano za individualnu situaciju upućen da se sa konkretnijim informacijama obrati Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje kako bi se detaljnije preispitalo postupanje zdravstvene ustanove koja nije omogućila termin.

Obilazak specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju „Biokovka“ Makarska

U vrijeme obilaska Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju „Biokovka“ Makarska je bila u fazi obnove i modernizacije u okviru projekta „Biokovka 5.0 - zelena i digitalna tranzicija Specijalne bolnice Biokovka u funkciji razvoja lječilišnog i wellness turizma visoke dodatne vrijednosti“. Tijekom sastanka doznajemo kako je na temelju ugovora s HZZO-om broj kreveta za pacijente koji dolaze na rehabilitaciju, uz odobrenje liječničkog povjerenstva HZZO-a, povećan sa 80 na 120. Ovo povećanje smatramo izuzetno pozitivnim, budući da je potreba za rehabilitacijskim kapacitetima na razini cijele RH vrlo izražena. Velika potražnja dovodi do duljih lista čekanja, ali i nezadovoljstva pacijenata dodijeljenim terminima, osobito u bolnicama uz obalu, gdje postoji izražena želja da se rehabilitacija provodi tijekom ljetnih mjeseci. Takvim zahtjevima, zbog ograničenih kapaciteta bolnica, objektivno nije moguće udovoljiti. Povećanje broja kreveta stoga predstavlja važan iskorak u smjeru poboljšanja dostupnosti rehabilitacijske skrbi. Uzimajući u obzir da Bolnica paralelno razvija zdravstveni turizam, preporučili smo i nadalje usmjeravati aktivnosti na osiguravanje rehabilitacijske skrbi pacijentima koji na liječenje dolaze na temelju odobrenja liječničkog povjerenstva HZZO-a. Na taj način osigurava se ravnoteža između tržišnog razvoja i temeljne uloge Bolnice u sustavu javnog zdravstva, pri čemu se posebna pažnja posvećuje dostupnosti i kvaliteti zdravstvene zaštite osobe koje dolaze na rehabilitaciju sa odobrenjem liječničkog povjerenstva HZZO-a. Obilaskom Bolnice vidljiva je prisutnost elemenata pristupačnosti za savladavanje visinskih razlika (kosine/rampe, rukohvati, dizalo) kao i elementa pristupačnosti neovisnog življenja (prilagođen ulaz u objekt, prilagođene sobe za OSI, prilagođeni sanitarni čvor, mogućnost kretanja u invalidskim kolicima, pristup restoranu i ostalim sadržajima u bolničkom kompleksu, pristup plaži, lifter, pristup moru, svlačionica za osobe s invaliditetom, kafić na plaži) za osobe s tjelesnim invaliditetom. Međutim, KPOSI razlikuje četiri vrste oštećenja i to tjelesno, osjetilno (sljepoća, gluhoća i gluhosljepoća), intelektualno i mentalno oštećenje (psihičke bolesti). Uvjeti pristupačnosti određeni Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (u daljnjem tekstu: Pravilnik) koji je bio na snazi u vrijeme obilaska,

konkretno za osobe s osjetilnim oštećenjem-visoko slabovidne i slijepe osobe, koje isto tako mogu biti pacijenti Bolnice, ne postoje. Naglasili bi kako je pristupačnost kako je definira zakonodavac rezultat primjene tehničkih rješenja u projektiranju i građenju građevina, kojima se OSI i smanjene pokretljivosti osigurava nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u tim građevinama na jednakoj razini kao i ostalim osobama. Obvezni elementi pristupačnosti primjenjuju se odabirom najpovoljnijeg rješenja u odnosu na namjenu i druge značajke građevine. Obveza osiguranja pristupačnosti ne postoji samo prilikom izgradnje već i u naknadnim preinakama objekta. Budući da je u tijeku obnova Bolnice ukazali smo na dosljednije poštivanje Pravilnika kao i na konvencijske standarde pod nazivom „univerzalni dizajn“ i „razumna prilagodba“ koji također propisuju obvezu osiguranja pristupačnosti, neovisno gradi li se objekt ili je objekt u obnovi. Naglasili bi kako je moguće da s razvojem zdravstvenog turizma u Bolnicu dođe i visoko slabovidna ili slijepa osoba, stoga je važno da Bolnica bude pristupačna za sve OSI neovisno o temelju dolaska na rehabilitaciju (s odobrenjem liječničkog povjerenstva HZZO-a ili bez odobrenja).

Slijedom navedenog, Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju „Biokovka“ Makarska preporučili smo: (1) osiguranje elemenata pristupačnosti i neovisnog življenja za osobe s invaliditetom na jednakoj osnovi i za osobe s osjetilnim oštećenjem (sljepoćom) - taktilne površine sukladno čl. 8. Pravilnika kao i ispunjavanje uvjeta iz čl. 35. Pravilnika koji se odnose na oglasni pano; (2) uspostavljanje otvorene komunikacije s predstavnicima osoba s invaliditetom budući da suradnja, komunikacija i konzultacija s OSI na ovakvim pitanjima dovode do odgovarajućih i kvalitetnijih rješenja na obostrano zadovoljstvo i uz manje troškove. Bolnica u očitovanju na preporuku obrazlaže kako je u planu realizacija pristupačnosti, kretanja i boravka osobama sa osjetilnim oštećenjima na jednakoj osnovi kao i ostale osobe, a sve do kraja 2026. godine. Projekt uključuje izradu dodatnih parkirnih mjesta za OSI, nabavu dva nova električna vozila prilagođena za prijevoz OSI i osoba privremeno smanjene pokretljivosti. Na više mjesta osigurat će se zvučni signali (na vanjskom dijelu parkirališnog prostora, unutar hotela), a osigurat će se i dodatne edukacije zaposlenika o postupanju s OSI, u cilju smanjenja fizičkih prepreka aktivnom uključivanju OSI u korištenje turističkih usluga. Informativno -edukativne i razvojne aktivnosti bit će usmjerene podizanju svijesti, znanja i vještina zaposlenih, kako bi se omogućila bolja informacijsko-komunikacijska pristupačnost projekt će u svim svojim informativno-edukativnim, promotivno-marketinškim aktivnostima promovirati korištenje Braillevog pisma i/ili glasovne komunikacije za kretanje za slijepe osobe, znakovnog jezika za gluhe osobe. Tekstovi će biti prilagođeni da budu jednostavni za čitanje i razumijevanje za osobe s intelektualnim teškoćama te će se koristiti formati jednostavni za čitanje, prezentiranje teksta na način pristupačan ciljnim skupinama s različitim potrebama. Uzeli su se u obzir specifične potrebe OSI, te se dizajn prostora i okruženja temelji na načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna pristupačnog svim korisnicima, uključujući i OSI. Predvorje hotela će biti izvedeno bez promjena razina i s prostranim prostorom za kretanje, a pult za prijavu će biti dovoljno nizak kako bi hotelsko osoblje na odgovarajući način moglo komunicirati s osobama u kolicima.

Razvoj tranzicijske medicine

Primjer iz prakse: Zaprimili smo pritužbe roditelja dviju osoba s višestrukim teškoćama u razvoju koje su tek stekle punoljetnost iz kojih proizlazi nemogućnost dobivanja sveobuhvatne zdravstvene skrbi na pedijatrijskom odjelu jer su starije od 18 godina, ali niti na odjelima za odrasle zbog specifičnosti invaliditeta, a što ima za posljedicu liječenja kod kuće i snalaženja roditelja. O navedenim pojedinačnim situacijama obratili smo se Ministarstvu zdravstva

individualnim preporukama, te preporučili razmotriti na koji način pristupiti rješavanju opisanih situacija kako bi se OSI osiguralo primjereno liječenje i pružila adekvatna zdravstvena zaštita. Naime, roditelji djece s invaliditetom u praksi nailaze na značajne prepreke u ostvarivanju prava na zdravlje primjerice, ne dobivaju pravovremene i konkretne informacije, nisu upućeni na nadležnu osobu ili službu kojoj se trebaju obratiti, a nerijetko su izloženi „šetanju“ od odjela do odjela. Takva situacija stvara dojam da su njihova djeca „nigdje“, što dodatno utječe na psihofizičko funkcioniranje roditelja i otežava im svakodnevnu brigu o OSI, koja zahtijeva neprekidnu skrb, zatim povećava rizik od pogoršanja zdravstvenog stanja samih osoba te dodatno opterećenje obitelji koje same preuzimaju brigu o zdravlju djece bez stručnog nadzora.

Kako se u Hrvatskom saboru, na tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu skrb, održanoj 21. siječnja 2022. godine raspravljalo o zdravstvenoj skrbi DTUR nakon punoljetnosti i razvoju „tranzicijske medicine“ zatražili smo izvješće Ministarstva zdravstva povodom planiranih aktivnosti kojima se iskazuje namjera jačanja interdisciplinarnih timova i njihova načina rada na implementaciji tranzicijske medicine u pojedinim specijalnostima u bolničkim zdravstvenim ustanovama, te smo ujedno preporučili: (1) uspostavu jasnih protokola za tranziciju OSI iz pedijatrijske u odraslu zdravstvenu zaštitu, uz definirane odgovorne osobe ili timove koji će pratiti i koordinirati proces; (2) osiguravanje kontinuiteta zdravstvene skrbi kroz multidisciplinarne timove koji će moći pružiti sveobuhvatnu podršku OSI i nakon navršene 18. godine života; (3) edukaciju zdravstvenih djelatnika o specifičnim potrebama OSI te razvoju pristupa usmjerenog na pacijenta i obitelj; (4) uspostavu kontakt-točaka (koordinatora) u zdravstvenim ustanovama na koje se roditelji i OSI mogu obratiti za pravodobne i jasne informacije, čime bi se izbjeglo nepotrebno „šetanjem“ od odjela do odjela; i (5) sustavnu informiranost i podršku obiteljima, uključujući pružanje pisanih uputa, vodiča i dostupnost savjetovanja u zdravstvenim ustanovama. Mišljenja smo da bi se na taj način spriječila praksa prepuštanja OSI i njihovih obitelji samostalnom snalaženju, a istodobno bi se osiguralo ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu u cijelosti i u skladu s načelima jednakosti, dostupnosti i sveobuhvatnosti propisanih Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, Zakonom o zaštiti prava pacijenata, pravom na zdravlje zajamčenom KPOSI te Ustavom. Rezultat postupanja povodom individualnih pritužbi je ostvareno pravo na zdravlje za svaku pojedinu osobu s invaliditetom.

Povodom opće preporuke o daljnjim aktivnostima vezanima uz razvoj tranzicijske medicine, Ministarstvo zdravstva te dostavljenog očitovanja HZZO-a ističe se da će se ovoj tematici pristupati individualno, uz uvažavanje preporuka nositelja dosadašnje zdravstvene skrbi o potrebi nastavka liječenja u okviru pedijatrijske djelatnosti, odnosno odgovarajuće subspecijalnosti. Ministarstvo zdravstva nastavit će, u suradnji sa svim relevantnim dionicima, raditi na unapređenju kvalitetne zdravstvene skrbi za osobe starije od 18 godina.

Stomatološka skrb

Na temelju obraćanja roditelja DTUR i OSI saznajemo da se roditelji sve češće obraćaju KBC-u Zagreb. Takva praksa, s jedne strane, dovodi do nemogućnosti pravodobne obrade velikog broja zahtjeva u toj zdravstvenoj ustanovi, a s druge strane predstavlja dodatno opterećenje za same obitelji. Roditelji DTUR, kao i sama djeca, osobito oni iz dijelova RH udaljenijih od Zagreba, nalaze se u izrazito nepovoljnom položaju. Osim što je potrebno osigurati termin za pregled ili uslugu u KBC-u Zagreb, obitelji su prisiljene organizirati putovanje, što za sobom povlači znatne financijske troškove. U pojedinim slučajevima nužno je osigurati i smještaj u Zagrebu. Takve okolnosti dodatno opterećuju DTUR jer se, primjerice u slučaju djece s

poremećajem iz spektra autizma, mora prilagoditi novoj i nepoznatoj okolini, što predstavlja značajan izazov kako za dijete, tako i za roditelje. Stoga smatramo kako je potrebno osnažiti regionalne kliničke bolničke centre kadrovski i prostorno, ali je ujedno potrebno i osuvremeniti stomatološke instrumente/opremu kako bi zdravstvene ustanove mogle pravovremeno pružiti stomatološku skrb ovisno o aktualnom zdravstvenom stanju zuba DTUR ili OSI (vađenje zuba treba biti posljednja opcija). Samim time usluga bi bila pružena bliže mjestu gdje obitelj stanuje što je u skladu i s čl. 25. KPOSI. Mišljenja smo da je edukacija o oralnom zdravlju i podizanje svijesti o oralnom zdravlju općenito od velike važnosti, pogotovo ukoliko je prisutan invaliditet koji iziskuje specifičan pristup zdravstvenog osoblja u pružanju usluga ovisno o vrsti i težini invaliditeta. Roditelji DTUR kao i same OSI, također, moraju raspolagati informacijama i biti educirani kako najbolje zaštiti oralno zdravlje da bi se preveniralo/usporilo daljnje oštećenje zuba.

Osvrnuli bi se i na potrebu osiguravanja mobilnih timova za osobe s težim oblikom invaliditeta, pogotovo u ruralnim područjima, gdje je zdravstvena zaštita manje dostupna. Dolazak stomatologa u kuću osobe uveliko bi olakšao dostupnost stomatološke usluge te pravovremeno saniranje zubi. Navedeni komentari upućeni su tijekom postupka e-Savjetovanja povodom donošenja novog Nacionalnog programa za jačanje preventivnih mjera, rano dijagnosticiranje liječenje oralnih bolesti, preventivne preglede, edukaciju i promicanje zdravih navika. Nemamo saznanja o ishodu.

Pristupačnost vozila hitnog i sanitetskog prijevoza

Primjer iz prakse: Obratila nam se teško pokretna osoba oboljela od multiple skleroze koja se za kretanje koristi elektromotornim skuterom/invalidskim kolicima. U svom obraćanju detaljno opisuje osobnu situaciju te ističe nemogućnost korištenja sanitetskog prijevoza zajedno s elektromotornim skuterom prilikom dolaska u zdravstvenu ustanovu. Iako ostvaruje pravo na sanitetski prijevoz, u praksi dolazi do odvajanja osobe od njezina ortopedskog pomagala, koje je potrebno naknadno organizirano dostaviti u zdravstvenu ustanovu radi korištenja. Nadalje, navodi kako tijekom bolničkih pregleda, liječenja ili medicinske rehabilitacije ima na raspolaganju standardna bolnička invalidska kolica. Međutim, ista joj zbog zdravstvenog stanja, stupnja onesposobljenosti i tjelesnih mjera ne odgovaraju, zbog čega njihovo korištenje uzrokuje dodatno fizičko opterećenje i potrebu za oporavkom nakon upotrebe. Ističe kako je za postizanje maksimalnih rehabilitacijskih učinaka, osobito tijekom medicinske rehabilitacije u trajanju od 21 dan, nužno korištenje ortopedskog pomagala koje je prilagođeno njegovim individualnim potrebama. Upravo zbog nemogućnosti prijevoza i korištenja vlastitog pomagala, kao i činjenice da su jedina dostupna opcija standardna bolnička kolica koja mu ne odgovaraju, imenovani više ne koristi pravo na medicinsku rehabilitaciju, smatrajući je u takvim okolnostima nesvrhovitom.

Osim navedene pritužbe, tijekom proteklih godina zaprimali smo i telefonske upite te pritužbe osoba s paraplegijom i tetraplegijom koje se odnose na nemogućnost prijevoza ortopedskih pomagala u vozilima hitnog i sanitetskog prijevoza. Budući da navedena vozila u pravilu nisu prilagođena za prijevoz osoba u invalidskim kolicima, jedina mogućnost prijevoza često je u ležećem položaju. Ortopedska pomagala, uključujući invalidska kolica, nisu sastavni dio vozila, što rezultira potrebom da se kolica koja osoba svakodnevno koristi, a koja su u pojedinim slučajevima posebno prilagođena njezinim potrebama, naknadno dostavljaju u zdravstvenu ustanovu te ponovno organizirano vraćaju u kućanstvo nakon završetka medicinskog postupka. Organizacija dodatnog prijevoza ortopedskog pomagala, osobito u situacijama hitne zdravstvene potrebe, izrazito je zahtjevna i često neprovediva. Zabilježene su situacije u kojima

OSI, upravo zbog nemogućnosti prijevoza invalidskih kolica zajedno s njima u vozilima hitnog ili sanitetskog prijevoza, ne koriste pravo na sanitetski prijevoz na koje imaju zakonsko pravo, već su prisiljene pronalaziti alternativne načine dolaska u zdravstvene ustanove (primjerice putem prilagođenog prijevoza koji organiziraju udruge OSI) ili u potpunosti odustaju od korištenja usluga medicinske rehabilitacije. Navedenu problematiku kontinuirano smo isticali prilikom upućivanja općih preporuka Ministarstvu zdravstva, kao i tijekom zakonodavnih izmjena, u obliku općih komentara i smjernica koje ukazuju na potrebu za dodatnim sustavnim radom i unaprjeđenjem rješenja u ovom području. Tako smo prilikom postupka e-Savjetovanja Nacrta Pravilnika o standardima i normativima u pogledu prostora, radnika i medicinsko -tehničke opreme za obavljanje djelatnosti hitne medicine i djelatnosti sanitetskog prijevoza ponovno općim komentarom ukazali na potrebu osiguranja pristupačnost vozila hitne pomoći i vozila sanitetskog prijevoza. Naveli smo pozitivan primjer Zagrebačke županije koja je 2022. godine kupila prvo specijalno sanitetsko vozilo koje je u potpunosti prilagođeno potrebama osoba s invaliditetom. Vozilo je raspoređeno u ispostavu Zavoda za hitnu medicinu Zagrebačke županije u Samoboru. Također su Nastavnom zavodu za hitnu medicinu Grada Zagreba isporučen dio naručenih novih vozila za potrebe sanitetskog prijevoza. Sagledavajući problematiku sanitetskog prijevoza i u smislu dugotrajnosti čekanja na sanitetski prijevoz o čemu smo isto tako obavještavali institucije i javnost, svakako smatramo potrebnim i pozitivnim nabavu novih vozila budući da se nedostatak vozila isto kao i nedostatak timova navodi kao razlog dugotrajnosti čekanja na sanitetski prijevoz, pogotovo u Gradu Zagrebu.

Iz zaprimljenih upita i daljnjih inicijativa osobe s invaliditetom problematika pristupačnosti vozila za OSI i nadalje je aktualna. Mišljenje smo kako je potrebno raspolagati i vozilima prilagođenim za prijevoz OSI i drugim srodnim pomagalima.

Povodom uvodno opisane pritužbe, ponovno smo se obratili Gradu Zagrebu i Nastavnom zavodu za hitnu medicinu grada Zagreba. Ponovno smo preporučili da se u budućim planiranim poboljšanjima u infrastrukturi i opremi uzme u obzir problematika prilagođenog sanitetskog vozila, a za koje proizlazi i konkretna višegodišnja potreba OSI. Zaprimili smo odgovore Nastavnog zavoda za hitnu Grada Zagreba, i Ureda gradonačelnika u kojima je istaknuto kako se po preporukama POSI postupa još od 2019. godine, ali dosada putem postupka javne nabave, vozila nisu nabavljena. Međutim, navedeno je kako se istovremeno s planom nabavke novih pristupačnih vozila putem postupka javne nabave razmatra i mogućnost preinake postojećih vozila. Slijedom navedenog, s razmakom od godinu dana, ponovno smo zatražili izvješće o napretku na ovom području. Iz odgovora Nastavnog zavoda za hitnu medicinu Grada Zagreba proizlazi kako je tijekom 2025. godine ponovno pokrenut otvoreni postupak javne nabave sanitetskog vozila s pomičnom rampom za prijevoz OSI. Međutim krajem studenog donesena je odluka o poništenju otvorenog postupka javne nabave iz razloga što nije stigla niti jedna ponuda. Vezano za moguću preinaku vozila utvrđena je da je nadopuna vozila bilo kojom spravom, napravom, rampom, alatom, nosačem, držačem ili pomagalom koje odstupa od odredaba norme EN 1789:2020 definirane za vozila za sanitetski prijevoz (TIP A1 ili TIP A2) onemogućava da se navedeno vozilo registrira kao vozilo za sanitetski prijevoz. S obzirom na nemogućnost preinake postojećeg vozila Zavod je u planu nabave za 2026. predvidio nabavu sanitetskog vozila s pomičnom rampom za prijevoz osoba s invaliditetom.

2.11.2. Ortopedska pomagala

Glavna tema 2. sastanka Stručnog savjeta pravobranitelja za osobe s invaliditetom bila je problematika ortopedskih pomagala i lijekova, s naglaskom na način oblikovanja lista

ortopedskih pomagala i lijekova te rad i postupanja nadležnog HZZO-a u tom području. Sastanku su prisustvovale predstavnice HZZO-a. Roditelji DTUR, kao i same OSI, već godinama upozoravaju da prvenstveno ortopedska pomagala uvrštena na Osnovnu i Dodatnu listu HZZO-a ne odgovaraju njihovim stvarnim potrebama. Ističu kako su brojna pomagala zastarjela, neadekvatna te ne prate suvremene standarde, zbog čega ne mogu u potpunosti podržati kvalitetu života korisnika. Zbog toga kontinuirano i uporno predlažu njihovo osuvremenjivanje i prilagodbu individualnim životnim okolnostima. Zakonski i podzakonski propisi koji uređuju područje ortopedskih i drugih medicinskih pomagala te postupke njihova uvrštavanja na liste HZZO-a ne uzimaju u dovoljnoj mjeri u obzir stvarne potrebe korisnika. Unatoč detaljnoj regulativi, uočava se nedostatak mehanizama koji bi sustavno uključili perspektivu i potrebe krajnjih korisnika, što upućuje na potrebu daljnjeg unapređenja normativnog okvira. Smatramo kako bi postupke za stavljanje određenog medicinskog proizvoda na listu HZZO-a trebalo pojednostaviti dok bi veću pozornost trebalo usmjeriti na same potrebe DTUR i OSI kojima je taj proizvod namijenjen. Različiti kriteriji i brojni uvjeti koji su propisani relevantnim pravilnicima „ne stavljaju pacijenta u središte“ već se može zaključiti kako ispunjavanje potreba pacijenata ovisi o drugim okolnostima (interesu nositelja odobrenja/ovlaštenog podnositelja i sl.). Cilj revidiranja liste pomagala i liste lijekova trebao bi biti ispunjavanje stvarne svrhe medicinskih proizvoda u smislu “uživanja najviših ostvarivih zdravstvenih standarda“ koji DTUR i OSI u najvećoj mogućoj mjeri omogućavaju neovisan život u skladu s temeljenim ljudskim pravima zajamčenim KPOSI.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo objavio je u rujnu 2025. godine Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj (u daljnjem tekstu: Izvješće). U sljedećoj tablici su prikazani podatci o korištenju pomagala kod OSI u RH pri čemu su najčešće korištena očna i tiflotehnička pomagala, pomagala za urogenitalni sustav i pomagala kod šećerne bolesti.

Tablica 12. Prikaz raspodjele vrste pomagala koje koriste osobe s invaliditetom - razrada prema spolu

Vrste pomagala koje koriste osobe s invaliditetom	Spol		Ukupno
	M	Ž	
Očna i tiflotehnička pomagala	50.592	54.109	104.701
Pomagala za urogenitalni sustav	31.260	55.082	86.342
Pomagala kod šećerne bolesti	47.072	35.486	82.558
Pomagala za kretanje	24.385	28.575	52.960
Druga pomagala	11.240	25.097	36.337
Obloge za rane	15.212	15.593	30.805
Ortoze	11.130	15.346	26.476
Slušna i surdotehnička pomagala	11.634	9.305	20.939
Ortopedske cipele	9.042	7.888	16.930
Pomagala za disanje	7.595	4.276	11.871
Pomagala za probavni sustav, stoma pomagala	5.307	3.651	8.958
Potrošni dijelovi za proteze za noge	3.344	891	4.235
Proteze za noge	3.236	853	4.089
Pomagala za govor	1.337	237	1.574
Proteze za ruke	225	73	298
Pomagala za dijalizu	189	103	292
Ortoproteze i elektronički uređaji	25	21	46
Ukupno	**232.825**	**256.586**	**489.411**

U usporedbi s tablicom objavljenom u Godišnjem izvješću HZJZ-a za 2024. godinu očna i tiflotehnička pomagala su i nadalje najzastupnjenije pomagalo, zatim su tu pomagala kod šećerne bolesti i pomagala za urogenitalni sustav dok su pomagala za kretanje na četvrtom

mjestu. Međutim, ako se uspoređuje ukupna pomagala tada je vidljivo da je u 2024. godini ukupno bilo korišteno 408.039 različitih vrsta pomagala, dok je u 2025. godini korišteno 489.411 različitih vrsta pomagala što je za 81.000 pomagalo više u odnosu na prethodnu godinu. Slijedom navedenog naglašavamo nužnost sustavnog uključivanja OSI, kao krajnjih korisnika, u faze procjene, evaluacije, odabira i praćenja učinkovitosti ortopedskih pomagala i lijekova. Takav pristup temelji se na medicinskim, ekonomskim i društvenim argumentima te na međunarodnim obvezama koje je RH preuzela u području zaštite prava OSI. Pravodobna i kvalitetna dostupnost ortopedskih pomagala izravno utječe na sprječavanje pogoršanja postojećih oštećenja te na smanjenje sekundarnih komplikacija, poput dekubitusa, kontraktura, skolioza i bolnih stanja. Učinkovita pomagala povećavaju mobilnost i samostalnost korisnika te smanjuju potrebu za hitnim i bolničkim intervencijama. Time se postiže bolja rehabilitacijska prognoza i dugoročno očuvanje funkcionalnih sposobnosti. Dok medicinski stručnjaci određuju indikaciju za pomagalo, jedino korisnik može realno procijeniti njegovu svakodnevnu funkcionalnost, udobnost, ergonomiju, sigurnost i usklađenost s osobnim zdravstvenim stanjem i životnim okruženjem. Uključivanje korisnika u proces evaluacije stoga omogućuje odabir pomagala koja odgovaraju stvarnim, a ne samo teorijskim potrebama. S obzirom na stalni napredak medicinske tehnologije, nužno je redovito ažurirati listu pomagala kako bi osobe s invaliditetom imale pristup suvremenijim, sigurnijim i učinkovitijim rješenjima. Korisnici najbolje poznaju uvjete u kojima žive - pristupačnost prostora, teren, arhitektonske barijere - kao i aktivnosti koje obavljaju te prilagodbe i dodatnu opremu koja im je potrebna. Kvalitetna ortopedska pomagala i novi lijekovi ujedno doprinose smanjenju troškova bolničkog liječenja, fizikalne terapije, rehabilitacije i farmakoterapije.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) ažurirala je svoju Prioritetnu listu asistivnih proizvoda/pomagala. Prioritetna lista asistivnih proizvoda/pomagala WHO identificira prioritetne pomoćne proizvode za potrebe stanovništva, uključujući OSI, starije osobe te osobe s ozljedama i zdravstvenim stanjima. S preko 2,5 milijardi ljudi kojima je globalno potrebna pomoćna tehnologija, ovo ažuriranje osigurava da Prioritetna lista asistivnih proizvoda/pomagala odražava trenutačne potrebe stanovišta i postojeće tehnologije. Prioritetna lista asistivnih proizvoda/pomagala uključuje 50 proizvoda/pomagala na temelju široko rasprostranjenih potreba i utjecaja na život OSI. Lista asistivnih proizvoda je prvi put objavljena 2016. godine. Ona podržava države članice WHO-a u jačanju pristupa pomoćnim proizvodima kroz uspostavu nacionalnih prioritetnih lista. Kao dio procesa ažuriranja ovoga popisa, WHO je organizirala sedam online otvorenih konzultacija s dionicima od 9. do 17. lipnja 2025**.** - po jednu za svaku od šest WHO regija i jednu globalnu online sesiju. Ove su konzultacije prilika za dionike diljem svijeta da pruže povratne informacije o preliminarnoj ažuriranoj Prioritetnoj listi asistivnih proizvoda/pomagala. Mišljenja smo kako uvrštavanje odgovarajućih medicinskih proizvoda na liste pomagala i lijekova HZZO-a, uz aktivno uključivanje osoba s invaliditetom u sve faze postupka, predstavlja nužan i opravdan korak prema učinkovitijem, pravednijem i održivijem zdravstvenom sustavu. Takav pristup je medicinski opravdan, ekonomski isplativ i društveno potreban, a istodobno je usklađen s nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom.

Preporučili smo Ministarstvu zdravstva i HZZO-u da, prilikom budućih izmjena temeljnih zdravstvenih zakona i/ili pripadajućih podzakonskih akata, u okviru svojih nadležnosti uvaže prethodne navode te razmotre uspostavu odgovarajućeg zakonodavnog rješenja kojim bi se formiralo savjetodavno tijelo sastavljeno i od predstavnika osoba s invaliditetom. Navedeno tijelo bi, zajedno s postojećim predlagateljima (distributerima, dobavljačima, trgovačkim

društvima i stručnim društvima), aktivno sudjelovalo u procesu predlaganja i odabira medicinskih proizvoda i pomagala, čime bi se osiguralo sustavno uključivanje korisničke perspektive u postupke odlučivanja. Do tog trenutka, preporučili smo HZZO-u da predlagatelje medicinskih proizvoda upozna s važnosti uzimanja u obzir potreba samih korisnika. U tom smislu ponovno smo predložili suradnju s organizacijama civilnog društva koja okupljanju OSI koje će na najživotniji način iznijeti problematiku dostupnosti zdravstvene zaštite, a pogotovo ortopedskih pomagala. Odgovor Ministarstva zdravstva i HZZO-a nije zaprimljen.

2.12. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

2.12.1. Rana intervencija

Uspostava učinkovitog sustava rane intervencije u djetinjstvu predstavlja jedno od ključnih područja razvoja javnih politika usmjerenih na promicanje dobrobiti djece i obitelji. Nakon gotovo desetljeća i opetovanih preporuka POSI o potrebi donošenja strateškog dokumenta za uvođenje sustava rane intervencije, radna skupina Ministarstva zdravstva je u 2025. godini izradila Nacrt Nacionalnog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu za razdoblje od 2026. do 2030. godine i prijedlog Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu za razdoblje 2026.-2030. godine. Svrha navedenog Nacionalnog plana je uspostava integriranog, održivog i međusektorski koordiniranog sustava rane intervencije u RH koji omogućuje pravovremeno prepoznavanje razvojnih potreba djece, njihovu stručnu procjenu te osiguravanje odgovarajućih oblika podrške. Takav sustav treba doprinijeti očuvanju i poticanju punog razvojnog potencijala svakog djeteta, uz istodobno jačanje kapaciteta obitelji kao primarnog okruženja djetetova razvoja. Posebice je važno osiguravanje ravnomjerne dostupnosti usluga na cijelom teritoriju RH, neovisno o mjestu stanovanja, socioekonomskom statusu ili pripadnosti ranjivim i manjinskim skupinama. Ovim važnim strateškim dokumentom svakako trebaju dominirati mjere koje imaju realan implementacijski ciklus, jasnu međusektorsku koordinaciju kao i svrhu kako bi se osigurala pravovremena operacionalizacija ciljeva, te dovoljno vremena za provedbu i praćenje učinaka planiranih mjera, a nikako predlaganje mjera samo da bi se zadovoljila administrativna obveza. Cilj nije samo izgraditi sustav, već stvoriti funkcionalnu, osjetljivu i pravednu mrežu podrške u kojoj nijedno dijete neće propustiti kritične razvojne faze zato što se stručnjaci nisu uspjeli dogovoriti. To zahtijeva promjenu paradigme koja je teška i dugotrajna, te treba uložiti dodatne napore u integriranje sustava koji je obilježen fragmentarnošću, nedostatkom strateške koordinacije, neujednačenom dostupnošću i ograničenim institucionalnim kapacitetima. Ovakvo stanje jasno se očituje u pritužbama roditelja DTUR, koje dolaze iz različitih područja Hrvatske, i odnose na različitu vrstu teškoće. Problemi se odnose na samu dostupnost usluge - izražene su područne razlike, nedostaje pružatelja, terapije se provode u nedostatnom intenzitetu, a mnoge obitelji moraju putovati daleko od mjesta stanovanja kako bi dijete uopće dobilo podršku.

Osim dostupnosti, roditelji ukazuju i na problem kvalitete i organizacije usluge. Podrška je često nestandardizirana i svodi se na individualni rad s djetetom u ustanovi, bez integriranog i međuresornog pristupa. Izostaje timski i multidisciplinarni rad, kao i koordinacija među stručnjacima. Dijete istodobno može biti uključeno kod logopeda u jednoj ustanovi, edukacijskog rehabilitatora u drugoj, a eventualno i kod privatnog terapeuta, pri čemu svaki stručnjak prati napredak zasebno, bez zajedničkog plana i razmjene informacija. U takvim okolnostima roditelji lutaju od jedne do druge terapije, ne znajući koje ishode treba očekivati

i gdje još dijete treba uključiti. Roditelji traže nadomjesne terapije koje se nude na tržištu očekujući proklamirani napredak u razvoju. Dodatni problem je nedostatak pravodobnog i jasnog informiranja roditelja o mogućnostima dijagnostike i daljnje podrške, pa se obitelji često same snalaze u sustavu koji je nepregledan i fragmentiran. U konačnici, ostaje otvoreno i ključno pitanje odgovornosti.

Povodom zaprimljenih pritužbi POSI ne može jasno adresirati svoje preporuke, s obzirom da nismo definirali koji je sustav odgovoran zbog izostanka rane razvojne podrške - zdravstvo, socijalna skrb, obrazovanje, da li državna razina ili JLP(R)S. Odgovornost se nerijetko prebacuje s jedne razine na drugu, ovisno o mjestu stanovanja i dostupnosti pojedinih pružatelja, pa se u praksi događa da nitko nema cjelovit uvid niti jasnu odgovornost za praćenje djetetova razvoja. Takva rascjepkanost sustava dovodi do toga da podrška ovisi više o adresi stanovanja i snalažljivosti roditelja nego o stvarnim potrebama djeteta, što je neprihvatljivo.

Rana intervencija regulirana je kroz više sektorskih zakona, pri čemu svaki sektor (zdravstvo, socijalna skrb, odgoj i obrazovanje) različito definira i operacionalizira pojam i sadržaj rane intervencije u djetinjstvu i ne prepoznaje da se radi o intersektorskom sustavu. Usluga rane razvojne podrške je usluga definirana Zakonom o socijalnoj skrbi, a pružatelji su državni domovi ili ugovorni nedržavni pružatelji koji su u Mreži. Njihov je kapacitet očigledno nedostatan, pa su česte pritužbe roditelja koji dugotrajno čekaju početak usluge ili se ona pruža u nezadovoljavajućem intenzitetu. Prema podacima dobivenim od MROSP-a, na dan 23. siječnja 2025. godine u sustavu socijalne skrbi uslugu rane razvojne podrške ostvaruje 700 djece u dobi 0-3 godine te 1.130 djece u dobi 4-7. godina. Već ovaj podatak ukazuje da se u ranu razvojnu podršku ulazi prekasno. Podatci o djeci u sustavu socijalne skrbi najčešće se temelje na pravima ostvarenim na temelju nalaza i mišljenja, ali veliki broj djece s razvojnim rizicima nisu prošla sustav vještačenja, pa postoje nerealne procjene potrebnih resursa i posljedične podkapacitiranosti sustava. Nedostatak jasnih kriterija za primarnu i sekundarnu dijagnozu dodatno otežava procjenu potreba. Posebno se to odnosi na sustav zdravstvene zaštite. Primjer iz prakse (1): Jedna majka pritužila se na Opću bolnicu Šibenik, a u pritužbi navodi da *“nakon potvrde da je djetetu potvrđena dijagnoza autizma, logopedinja je odbila bilo kakvu suradnju navodeći da „ona ne radi s djecom koja imaju dijagnozu autizma“.* Majka postavlja pitanje da li u opisu zaduženja bolničkog logopeda stoji da ne treba provoditi rehabilitaciju s djecom koja imaju teškoće iz spektra autizma ili se radi o njezinoj osobnoj odluci, te da li je politika bolnice da se u logopedski tretman ne uključuju djeca s određenom dijagnozom. O istom slučaju oglasio se i Savez udruga za autizam Hrvatske koji ističe kako je u tretman dijete uputio bolnički psihijatar, što je dodatno zabrinjavajuće i upućuje na sustavne nedostatke u organizaciju terapijskih usluga za djecu s teškoćama u razvoju. Opća bolnica Šibenik u odgovoru navodi kako logopedinja radi četiri sata dnevno s bolničkim pacijentima i stanjima poput pareze ili paralize glasnica, onkološke pacijente i pacijente nakon operativnih i drugih zahvata kod tumora glave i vrata, te zbog prostorne ograničenosti i manjka opreme za rad s djecom s teškoćama u razvoju ne može pružati adekvatnu logopedsku skrb djeci.

Potaknuti ovom i drugim pritužbama koje ukazuju na nedostupnost logopedskih usluga za djecu u sustavu zdravstva, pri čemu se na dijagnostičku obradu čeka gotovo godinu dana, dok se terapijska podrška odvija nezadovoljavajućim intenzitetom, radi dobivanja detaljnijeg uvida u problematiku dostupnosti logopedskih usluga za djecu predškolskog uzrasta na području županija, od Ministarstva zdravstva i HZZO-a zatražili smo podatke o dostupnosti ugovorene logopedske djelatnosti u okviru primarne i specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite, posebno za svaku županiju i to: broj domova zdravlja i dispanzera koji imaju ugovorenu

logopedsku djelatnost i pružaju logopedske usluge djeci predškolskog uzrasta, broj djece koja su trenutno uključena u logopedski tretman na razini primarne i specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite, prosječno vrijeme čekanja na logopedsku procjenu te broj djece koja se nalaze na listama čekanja za logopedske usluge. Također je zatražena informacija o slučajevima u kojima na području pojedine županije nije ugovorena logopedska djelatnost, te planira li se isto sukladno Mreži javne zdravstvene službe i u kojim rokovima. Ministarstvo do dana zaključenja izvješća nije odgovorilo, a HZZO je dostavio odgovor kojim upućuje na Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju prema kojima osigurane osobe mogu ostvariti pravo na zdravstvenu zaštitu na teret sredstava HZZO-a i kod privatnih zdravstvenih radnika s kojima je HZZO sklopio ugovor. Ugovaranje se provodi isključivo sukladno Mreži javne zdravstvene službe (NN, br. 49/24). Što se tiče primarne zdravstvene zaštite, HZZO trenutno nema pravnu osnovu za sklapanje ugovora o provođenju logopedske djelatnosti s potencijalnim provoditeljima budući nisu doneseni propisi kojima se uređuju standardi i normativi za obavljanje navedene djelatnosti, a koje je u nadležnosti Ministarstva zdravstva. Nadalje, obavljanje logopedske djelatnosti na sekundarnoj razini također nije moguće s obzirom da Mrežom javne zdravstvene službe nije predviđen broj timova za logopedsku djelatnost i ista se ne može ugovarati kao samostalna djelatnost. Na sekundarnoj razini ugovara se isključivo u sklopu drugih zdravstvenih djelatnosti, primjerice otorinolaringologije i psihijatrije gdje se pružanje logopedskih usluga odvija kao sastavni dio specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite, što proizlazi i iz odgovora Opće bolnice Šibenik. Zatraženi podatak o broju djece koja su uključena u logopedsku obradu u zdravstvenim ustanovama s kojima su ugovoreni timovi logopeda HZZO ne posjeduje. Iz dostavljenog očitovanja razvidno je da problem nedostupnosti logopedskih usluga za djecu predškolske dobi nije isključivo kadrovske naravi, već predstavlja sustavni i normativni problem: (1) na primarnoj razini zdravstvene zaštite ne postoji pravna osnova za ugovaranje logopedske djelatnosti zbog nedonošenja standarda i normativa u nadležnosti Ministarstva zdravstva; i (2) na sekundarnoj razini Mrežom javne zdravstvene službe nije predviđeno ugovaranje logopedske djelatnosti kao samostalne, već se ona pruža isključivo u okviru drugih specijalnosti.

Posebno nas zabrinjava što izostaje i sustavno praćenje podataka o broju djece uključene u tretman, pa se postavlja pitanje uvida u stvarne potrebe na terenu, što dodatno onemogućuje planiranje i razvoj usluge. Takvo stanje dovodi do neprihvatljive situacije u kojoj djeca na dijagnostiku čekaju gotovo godinu dana, a terapijska podrška nije dostupna u potrebnom intenzitetu, unatoč nespornoj važnosti rane intervencije. I u Izvješću za 2024. godinu ukazivali smo na potrebu uspostave timova za logopedsku djelatnost, pri čemu smo od Ministarstva zdravstva dobili odgovor da je, nakon donošenja Mreže javne zdravstvene službe, nužno donijeti dopune Pravilnika o normativima i standardima za obavljanje zdravstvene djelatnosti, bez čega nije moguće niti privatno ugovaranje ove djelatnosti. Međutim, unatoč proteku vremena, ti preduvjeti u 2025. godini još uvijek nisu stvoreni. Riječ je o kroničnoj sporosti sustava koji se mjesecima i godinama poziva na procedure, dok djeca čekaju - a kad je riječ o djeci, takvo odugovlačenje nije samo administrativni propust, nego ozbiljan i uznemirujući pokazatelj da sustav ne reagira onda kada bi morao najbrže.

Preporuke:

1. Područja kršenja dječjih prava i diskriminacija djece s teškoćama u razvoju zahtijevaju brže djelovanje državnih institucija, suradnju stručnih institucija i podizanje svijesti o odgovornosti koju imamo prema djeci i u zaštiti njihovih prava. Stoga je potrebno žurno

prihvaćanje Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu i Akcijskog plana za provedbu i time osigurati sustav rane intervencije dostupan svakom djetetu.

2. Potrebno je u sustavu zdravstvene zaštite hitno donijeti sve provedbene akte uključujući Mrežu javne zdravstvene službe na sekundarnoj razini
3. Potrebno je sustavno praćenje potreba u području logopedske podrške na primarnoj i sekundarnoj razini zdravstvene zaštite, kao i jasno planiranje potrebnih kapaciteta.

2.12.2. Osobe s poremećajem iz spektra autizma

POSI je i ove godine zaprimao zamolbe psihijatrijskih bolnica za pomoć i podršku u osiguravanju odgovarajućeg smještaja u okviru sustava socijalne skrbi za djecu i osobe s poremećajem iz autističnog spektra. Radi se u pravilu o osobama izazovnih ponašanja s izraženom auto i heteroagresijom, koje budu hospitalizirane i po više od 10 puta tijekom godine, a bolnica ne može osigurati zadovoljavanje njihovih socijalnih i obrazovnih potreba. U jednom takvom slučaju bolnica navodi da je jedini ispravni i humani način zbrinjavanja smještaj u nekoj od ustanova socijalne skrbi: "…*u ovoj zdravstvenoj ustanovi liječi se najranjivija skupina djece/djeca s mentalnim teškoćama, koja su izložena povremenim agresivnim ispadima dječaka. Smatramo i apeliramo da sve u sustavu moramo uložiti napore da se ovom dječaku pruži neophodna stručna pomoć, prvenstveno tretman edukacijskog rehabilitatora, kako bi se postigao najbolji mogući ishod za uključivanje u zajednicu i povratak u primarnu obitelj"*

HZSR u takvim slučajevima poduzima sve što je u okvirima njihovih mogućnosti, međutim, odgovarajući smještaj niti u jednoj ustanovi socijalne skrbi u pravilu se ne može pronaći bez intervencije MROSP-a. Zabrinjava da u nekim slučajevima takve intervencije nisu bile uspješne, te je pružatelj otkazao smještaj, dijete je vraćeno obitelji ili su se nastavile dugotrajne hospitalizacije. Primjer iz prakse: Najdrastičniji primjer je dječak od 17 godina koji je intervencijom MROSP-a smješten i zbrinut u domu socijalne skrbi, pri čemu se poduzelo niz aktivnosti radi kvalitetne pripreme i prihvata dječaka. Međutim, mladićevo ponašanje učestalo eskalira zbog čega ustanova nakon mjesec i pol odbija daljnji smještaj. U zahtjevu ustanove za prekid smještaja opisani su intenzitet, učestalost i posljedice eskalacije agresivnog ponašanja dječaka, nesuradljivost roditelja na način da odbijaju dati suglasnost za postupanje sukladno preporuci liječničkog tima HMP, odbijaju primjenu terapije pa čak i dodatne terapije po potrebi za smirenje u slučaju agresivnih ispada ordinirane po liječniku specijalisti, da su o navedenim okolnostima obavijestili HZSR rad te u dva navrata i bolnicu koja na njihove upite o mogućem postupanju nije odgovorila. U opsežnom izvješću ustanove opisan je i odnos roditelja prema terapiji ordiniranoj po specijalistima, te traženje roditelja da se u odnosu na davanje lijekova i količine i vrste hrane postupa isključivo po usmenim uputama roditelja. Na ove navode i pozive doma, bolnica se nije očitovala, nije komentirala problem primjene mjere fizičkog sputavanja pri čemu ustanova socijalne skrbi ne može primijeniti Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama, na što su upozorili i sami roditelj dječaka. Ustanova stoga zaključuje da kao ustanova socijalne skrbi ne može zadovoljiti potrebe dječaka, pogotovo u fazi psihičkog pogoršanja, kako sustav socijalne skrbi ima niz ograničenja u zadovoljavanju dječakovih specifičnih potreba, što je i rezultiralo zahtjevom za prekidom smještaja, a sve to nakon što je ozlijeđeno 15 djelatnika, a pet je na bolovanju zbog ozbiljnih ozljeda.

Treba se u potpunosti složiti sa stavom da zdravstvena ustanova i psihijatrijski odjel nije prihvatljivo mjesto za dugotrajni boravak jednog djeteta, s druge strane činjenica je da za dijete ili osobu s tako izraženim izazovnim ponašanjima skrb ne može osigurati niti sama ustanova

socijalne skrbi. Jedan pružatelj usluge organiziranog stanovanja također je zatražio prekid smještaja odraslog korisnika, opisujući njegovu kliničku sliku, prognozu i tijek bolesti zbog čega njegov daljnji ostanak kod istog pružatelja predstavlja ugrozu za njega i druge korisnike. Neosporno je da sustav socijalne skrbi može osigurati strukturirane terapijske programe, prilagođeno obrazovanje i uključivanje u zajednicu za djecu koja zahtijevaju dugoročnu, individualiziranu i sveobuhvatnu podršku. Međutim, sustav socijalne skrbi treba podršku zdravstvenog sustava, kako bi korisnik postao dostupan bilo kakvim rehabilitacijskim postupcima. U konkretnom slučaju smatramo nužnim uspostaviti jasnu i konkretnu suradnju sustava zdravstva i socijalne skrbi, koja je u ovom slučaju izostala - bolnica se na dva dopisa ustanove, zbog nesuradnje roditelja, oglušila. Bolnica je na ovo pitanje odgovorila da oni s roditeljima imaju dobru suradnju, te nije odgovorila o tome kakav oblik interdisciplinarne suradnje u konkretnom slučaju predlaže u interesu dječaka. S obzirom da se naglašava važnost kontinuiteta interdisciplinarne suradnje koja je primarna u uvjetima nedostatka specijalizirane ustanove, smatramo da je tijekom 56 dana boravka dječaka u ustanovi, a za koji period je gotovo svakodnevno dolazilo do eskalacije ponašanja, suradnja bolnice i ustanove bila neophodna i od ključnog značaja za ishod tretmana. Suradnja je trebala uključivati i transparentni dijalog s dječakovim roditeljima. Stoga je potrebno sada i/ili ubuduće u situacijama eskalacije, održati zajednički sastanak liječnika sa stručnjacima pružatelja usluge smještaja, nadležnog područnog ureda HZSR-a i roditelja, radi donošenja konkretnih planova daljnjeg djelovanja, sve u najboljem interesu djeteta. Slučaj ovog dječaka poziva na dijalog i zajedničko traženje rješenja, s obzirom da nijedna institucija/sustav samostalno ne može odgovoriti na odgovarajući način.

Iz perspektive zaštite ljudskih prava i najboljeg interesa djece s teškoćama u razvoju, unatoč postojanju niza novih socijalnih prava i usluga, zabrinjava izostanak koordinirane, dostupne i interdisciplinarne stručne podrške djeci i njihovim obiteljima u lokalnim zajednicama, kao i nedostatna razvijenost usluga zaštite mentalnog zdravlja u zajednici. Kao posljedica takvih sustavnih nedostataka, djeci s izraženim razvojnim i ponašajnim teškoćama onemogućen je nastavak obrazovanja i rehabilitacijske podrške uz ostanak u obiteljskom okruženju, što bi u drugačijim okolnostima predstavljalo rješenje koje je u skladu s njihovim najboljim interesom. Slučajevi neuspjelog smještavanja djece i mladih s izraženim poremećajima u ponašanju u ustanovama socijalne skrbi razotkrivaju ozbiljne manjkavosti postojećeg sustava, u kojemu nije moguće osigurati odgovarajući smještaj, liječenje, rehabilitaciju i nastavak obrazovanja u skladu s njihovim psihofizičkim potrebama. Dugotrajan boravak u psihijatrijskoj bolnici, bez adekvatnih rehabilitacijskih i psihosocijalnih programa, predstavlja ozbiljan rizik za njihov razvoj i dovodi do pojave hospitalizma i dodatnih poremećaja. Dugotrajna hospitalizacija ne smije biti zamjena za nedostatak kapaciteta u socijalnoj i obrazovnoj skrbi, ali istodobno zdravstveni sustav mora imati jasno definiranu obvezu prihvata i zbrinjavanja osoba u akutnim kriznim stanjima, bez prebacivanja odgovornosti na druge sustave. Zdravstveni sustav mora osigurati dostupnu i kontinuiranu dijagnostiku, liječenje i praćenje osoba s poremećajima iz spektra autizma, osobito onih s komorbidnim psihijatrijskim i somatskim stanjima te izraženim izazovnim ponašanjima.

Potaknuti sve učestalijim teškoćama s kojima se suočava sustav zdravstva i socijalne skrbi u pronalaženju odgovarajuće skrbi dugotrajnog smještaja za odrasle osobe i djecu s autizmom osobito kod izraženih poremećaja u ponašanju inicirali smo stručni sastanak kojemu su prisustvovali predstavnici psihijatrijskih bolnica, domova socijalne skrbi, predstavnici MROSP-a i Centra za autizam. Iz rasprave su proizašli sljedeći konkretni i operativno upotrebljivi

prijedlozi: (1) Specijalizacija ustanova prema kategorijama korisnika (osobe s autizmom i izazovnim ponašanjima odvojeno od drugih skupina) s prilagođenim uvjetima uz stručne kompetencije za rad s takvim osobama; (2) Uspostava prijelaznih (tranzicijskih) kapaciteta između bolnice i škole ili ustanove; (3) Osiguravanje ugovorenog psihijatra za svaku ustanovu socijalne skrbi te razvoj mobilnih timova u svim regijama; (4) Povećanje bolničkih i dnevnih kapaciteta u zdravstvenim ustanovama za djecu i adolescente, uz regionalnu ravnotežu, uspostave odjela za osobe s autizmom i izazovnim ponašanjima u općim bolnicama, dostupnosti kriznih stacionara u svim regijama; (5) Razvoj usluga u zajednici kao alternative institucionalizaciji; (6) Normativno uređenje kriznih intervencija i mjera prisile izvan psihijatrijskih bolnica; (7) Jačanje kadrovskih kapaciteta (povećanje kvota za edukacijske rehabilitatore, ukidanje ograničenja zapošljavanja); i (8) Međuresorna koordinacija triju ministarstava uz operativnu provedbu već donesenih akcijskih planova. Opći zaključak rasprave jest da problem nije primarno stručne naravi, već organizacijsko-financijski i međuresorni. Postoji konsenzus o potrebi jasnije podjele nadležnosti, specijalizacije kapaciteta i sustavnog financijskog ulaganja kako bi se osigurala kontinuirana i adekvatna skrb za osobe s autizmom, osobito one s izraženim izazovnim ponašanjima.

U skladu s navedenim, a polazeći od ustavne obveze RH da osigura posebnu skrb i zaštitu OSI te njihovo puno uključivanje u društveni život, MROSP je upućena preporuka: (1) Uspostaviti u najkraćem mogućem roku obvezujući, međuresorni i integrirani sustav skrbi za djecu, mlade i odrasle osobe s poremećajima iz spektra autizma, s jasno definiranim nadležnostima, odgovornostima, rokovima i osiguranim financiranjem. Nužno je normativno urediti zajedničku odgovornost Ministarstva zdravstva, Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih te Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, uz uspostavu stalnog koordinacijskog tijela s izvršnim ovlastima; (2) Preporučuje se razvoj mreže najmanje četiri regionalna specijalizirana centra za autizam koji bi objedinjavali zdravstvenu skrb, rehabilitacijske i psihosocijalne programe, prilagođene obrazovne sadržaje te stacionarne i krizne kapacitete za osobe s teškim oblicima autizma i izraženim izazovnim ponašanjima. Takvi centri trebaju predstavljati alternativu dugotrajnoj hospitalizaciji i osigurati stabilizaciju stanja te kontinuiranu podršku korisnicima i njihovim obiteljima; (3) Redefinirati pravni status postojećih centara kako bi im se omogućilo pružanje multidisciplinarnih usluga iz sustava zdravstva, socijalne skrbi i obrazovanja, zapošljavanje zajedničkog stručnog kadra te ugovaranje usluga sa zdravstvenim i socijalnim sustavom. Poseban naglasak treba staviti na osiguravanje dovoljnog broja educiranih stručnjaka, osobito edukacijskih rehabilitatora i psihijatara, te uklanjanje administrativnih prepreka zapošljavanju; i (4) Potrebno je donijeti nacionalne protokole postupanja u kriznim situacijama koje uključuju osobe s autizmom, uključujući suradnju policije, hitne medicinske pomoći, zdravstvenih i socijalnih ustanova, uz jasno normativno uređenje mjera prisile izvan psihijatrijskih bolnica i osiguranje zaštite prava korisnika. U svakoj regiji potrebno je osigurati zdravstvene kapacitete za hitne krizne intervencije te uspostaviti mobilne multidisciplinarne timove koji će djelovati preventivno i intervenirati u obiteljima i ustanovama.

Temeljni cilj predloženih mjera jest uspostava održivog, predvidivog i cjelovitog sustava u skladu s Ustavom i međunarodnim obvezama države. Dosadašnje ponavljanje preporuka bez konkretne provedbe dovelo je do produbljivanja problema i učestalih kriznih situacija. Stoga se očekuju jasni, mjerljivi i vremenski određeni koraci nadležnih tijela te izvješće o planiranim mjerama i rokovima njihove provedbe.

MROSP je dostavio odgovor o poduzetim aktivnostima povodom ove preporuke: osobe s poremećajem iz spektra autizma prepoznate su u Nacionalnom planu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2021-2027. s nizom mjera i aktivnosti iz područja sustava obrazovanja, socijalne skrbi i zdravstva; aktivnosti definiranja potrebe za psihijatrijskom podrškom osobama s kompleksnim psihijatrijskim poremećajima i poremećajima iz spektra autizma, raspoloživost postojećih stručnjaka, sklapanje sporazuma o suradnji s pružateljima socijalnih usluga, sve predviđeno Operativnim planom razvoja integrirane dugotrajne skrbi 2025.-.2030.; planiranje kapaciteta za djecu i odrasle osobe s poremećajem iz spektra autizma, s kapacitetom od 13 korisnika, uz odgovarajuće prilagodbe u budućem objektu Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava; otvoreni dodatni smještajni kapaciteti za DTUR, uključujući djecu s poremećajem iz spektra autizma u Centru za rehabilitaciju Stančić; proširenje obuhvata uslugom osobne asistencije.

Usluge za odrasle osobe s autizmom

POSI već godinama ukazuje na problem dostupnosti usluga boravka i drugih usluga za odrasle osobe s autizmom. U izvješću za prošlu godinu istaknuli smo pitanje određivanja Intervala cijena socijalnih usluga, koja prema iskustvu pružatelja usluga, ne omogućavaju kvalitetno zadovoljavanje potreba osoba s autizmom u smislu potrebnog broja radnika. Nažalost, svjedočili smo i prestanku pružanja usluge organiziranog stanovanja od strane Udruge za autizam Zagreb, koja zbog niza objektivnih okolnosti nije u mogućnosti osigurati primjerene uvjete i pružati odgovornu i kvalitetnu uslugu, pri čemu pitanje cijene usluge ističu kao odlučujuće za takvu odluku. Nedostatak sadržaja, prostora i stručnog rada za osobe s autizmom znači da dosadašnje ulaganje u obrazovanje i razvoj njihovih potencijala ostaje nedovršeno, a postignute vještine brzo se gube bez daljnje podrške. Odrasle osobe s autizmom često su visoko ovisne o rutini, strukturiranim aktivnostima i podršci - što poludnevni boravak može osigurati. Nedostatak pružatelja i usluga za odrasle osobe s autizmom potiče roditelje da samostalno ili kao grupa traže pružatelje usluge boravka da „prihvate“ i njihovu djecu te za njih osmisle prikladne programe, kako bi barem na taj način njihova djeca dobila priliku za socijalizaciju i održavanje stečenih vještina. Primjer iz prakse (1): Jedna takva grupa roditelja s područja Zaprešića obratila se POSI sa zamolbom da se podrži njihova inicijativa za osnivanje poludnevnog boravka za odrasle osobe s autizmom. Ta je grupa roditelja već ostvarila određene kontakte s MROSP-om i Gradom Zaprešićem, Centrom za rehabilitaciju Zagreb, općinskim vijećima, Zagrebačkom županijom, ali ostao je neriješen problem odgovarajućeg prostora. Važno je istaknuti da potrebne usluge za odrasle osobe s poremećajem iz spektra autizma nisu razvijene niti na razini Zagrebačke županije, pa čak niti na području Grada Zagreba, te se samo sporadično u pojedinim slučajevima ove osoba uspije uključiti u boravak primarno namijenjen osobama s drugim vrstama invaliditeta, što svakako nije primjereno rješenje. Stoga je POSI uputio preporuku Gradu Zaprešiću o razmatranju dodjele prostora za potrebe organizacije poludnevnog boravka, dok bi se u nastavku inicijative osigurala financijska i organizacijska potpora MROSP-a u suradnji s jednom od ustanova socijalne skrbi (započeti su pregovori s Centrom za rehabilitaciju Zagreb), te nastavila suradnja sa stručnjacima i civilnim sektorom, kako bi se osigurao kvalitetan program i održivost usluge. Nastavno je Grad Zaprešić ustupio na korištenje i upravljanje nekretninu Centru za rehabilitaciju Zagreb, radi pružanja izvaninstitucionalnih usluga za odrasle osobe s autizmom.

Primjer iz prakse (2): U Osijeku je posredstvom POSI uspostavljena suradnja Udruge DAR s Osječko-baranjskom županijom s ciljem proširenja Centra za autizam za potrebe boravka za odrasle osobe s autizmom, koji je tijekom 2023. godine utvrđen kao prioritet. Nakon lokalnih

izbora, županica Osječko-baranjske županije obavještava Udrugu da se od starog projekta odustalo, te se planira rekonstrukcija i prenamjena upravne zgrade nekadašnjeg OLT-a u Učenički dom, ali se naglašava i iskazana namjera MROSP-a da u Osijeku i Đakovu osnuje centar za rehabilitaciju, čime bi u potpunosti bile zadovoljene potrebe odraslih osoba s invaliditetom, stoga i osoba s autizmom. Udruga DAR ima velike dvojbe vezano za sadržaje koji bi u rekonstruiranom prostoru bili osigurani, a prvenstveno se misli na cjelodnevni boravak, smještaj i prostor za krizni smještaj. Iako su u procesu komentiranja projektnog zadatka ovi prijedlozi bili istaknuti od strane Udruge, ali u konačnici nisu uvaženi.

Izazovi skrbi za osobe s invaliditetom prisutni su na svim razinama, u svim sredinama, a planirane aktivnosti koje MROSP ističe u svojem odgovoru na naše preporuke, ne daju nam povjerenje da će se ovako složeni problemi zadovoljavajuće otkloniti. Čini se ipak da se radi o parcijalnim rješenjima, a uspjeh se često svodi na empatičnost pojedinog gradonačelnika ili župana ili dobru volju pojedinog ravnatelja ustanove socijalne skrbi. Naš je prijedlog cjeloviti i integrirani sustav skrbi za osobe s poremećajima iz spektra autizma, a nikako parcijalna rješenja i ishodi za mali broj potencijalnih korisnika. Na temelju dosadašnjih saznanja jasno je kako postoji normativno prepoznavanje problema, ali ne i sustavno rješenje. Otvaranje pojedinačnih kapaciteta (npr. 13 mjesta u budućem objektu ili dodatni smještaj u pojedinim ustanovama) ne odgovara razmjerima potreba na nacionalnoj razini, osobito u segmentu odraslih osoba s autizmom. Odgovor MROSP-a pokazuje određene aktivnosti i planove, ali ne predstavlja dokaz uspostave cjelovitog, integriranog i obvezujućeg sustava skrbi za osobe s poremećajima iz spektra autizma. Trenutno stanje i dalje upućuje na fragmentiranost, regionalne nejednakosti i nedostatak strateške koordinacije. Sustav i dalje nema razvijene usluge za odrasle osobe s autizmom, a namjera sklapanja ugovora o suradnji s pružateljima usluga vratit će u fokus pitanje održivosti cijene usluge.

Usluge boravka, strukturiranih dnevnih aktivnosti i kriznog smještaja nisu sustavno razvijene niti u Gradu Zagrebu, a još manje u drugim područjima. Postojeća rješenja su sporadična i često neprilagođena specifičnim potrebama osoba s poremećajima iz spektra autizma. Napredak u pojedinim sredinama ovisi o inicijativi roditelja, udruga i dobroj volji lokalne samouprave, a ne o jasno postavljenom državnom okviru. Takav model dovodi do područnih nejednakosti i nesigurnosti usluga. Intervali cijena i normativi radnika ne omogućuju osiguravanje dovoljnog broja stručnjaka niti intenziteta podrške koji je osobama s autizmom potreban, osobito onima s izraženim izazovnim ponašanjima. Stoga se preporučuje daljnje inzistiranje na sustavnom rješenju s jasnim rokovima, financijskim pokazateljima i preuzetom političkom odgovornošću, kako bi se izbjeglo daljnje produbljivanje problema i ponavljanje istih preporuka bez stvarne provedbe.

Preporuke:

1. Uspostaviti formalni, obvezujući model suradnje između tri nadležna ministarstva, Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstva zdravstva i Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih, kako bi se osiguralo pružanje usklađenih i kontinuiranih usluga s jasno definiranim podjelama odgovornosti i mehanizmima praćenja provedbe
2. Izraditi na nacionalnoj razini procjenu potreba odraslih osoba s poremećajima iz spektra autizma.
3. Revidirati financijske standarde i normative kako bi se osigurala održivost postojećih i budućih pružatelja.

4. Razviti mrežu specijaliziranih regionalnih centara, uz obavezno predviđene kapacitete u ustanovama socijalne skrbi za smještaj u slučaju eskalacije i kriznih stanja, uključujući suradnju policije, hitne medicinske pomoći, zdravstvenih i socijalnih ustanova, uz osiguravanje zaštite prava korisnika i sigurnosti svih uključenih.

2.13. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom svake godine ističe da u skladu s čl. 24. KPOSI države potpisnice moraju osigurati realizaciju prava osoba s invaliditetom na obrazovanje kroz sustav uključivog obrazovanja na svim razinama: predškolski, osnovnoškolski, srednjoškolski odgoj i obrazovanje te visokoškolsko obrazovanje, strukovno usavršavanje i cjeloživotno učenje. Pravo na obrazovanje mora biti ostvareno bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti, a u tom cilju DTUR/OSI trebaju imati osiguranu potrebnu razumnu prilagodbu i podršku prema individualnim potrebama unutar općeg obrazovnog sustav te trebaju biti stvoreni preduvjeti u smislu zapošljavanja i edukacije stručnjaka, osiguravanja potrebnih materijalnih uvjeta i pristupačnosti. Svake godine u svojim preporukama ponavljamo iste ključne poruke te ukazujemo na postojanje istih ili sličnih problema koji dovode do kršenja prava DTUR i mladih OSI u području odgoja i obrazovanja. Iako se bilježe određene pozitivne promjene i unaprjeđenja, proces promjena i dalje je prespor u odnosu na stvarne potrebe djece i mladih te na nove stručne spoznaje koje zahtijevaju bržu prilagodbu prakse i politika. Često se susrećemo i s tvrdnjama da povrede koje nastaju nisu povrede nego najbolji interesi djece kao i tvrdnjama da se naše preporuke baziraju na malom broju primjera. Međutim, svako dijete i odrasla osoba s invaliditetom ima pravo na obrazovanje koje ne smije biti oduzeto.

2.13.1. Predškolski odgoj i obrazovanje

„Obrazovanje - pravo, a ne dar“

Udruga SIDRO - odgojitelji u zaštiti prava djeteta: „*Polazeći od činjenice da je obrazovanje pravo svakog djeteta, a ne dar koji neka država može i ne mora dati, svjesni kako uskraćivanjem te prve stepenice obrazovanja dijete dovodimo u slabiji početni položaj, želimo utjecati na donošenje kvalitetnih nacionalnih i lokalnih propisa koji će svakom djetetu jamčiti jednakost.*“

S ciljem prepoznavanja izazova i potreba predškolskog odgoja i obrazovanja kao prve karike u obrazovanju kako s aspekta djece tako i s aspekta odgojitelja, Udruga Sidro je provodila projekt „Obrazovanje - pravo, a ne dar“ u sklopu kojeg je tijekom 2025. godine organizirala okrugli stol i završnu konferenciju na kojima je sudjelovao POSI. Cilj projekta je bilo jačanje svijesti javnosti o važnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izmjena zakonodavnog okvira na nacionalnoj i lokalnoj razini te izrada preporuka nositeljima odluka za javne politike temeljene na znanstvenim činjenicama i profesionalnom iskustvu, sve u svrhu jačanja i održivosti prve stepenice obrazovanja i zaustavljanja diskriminatornih praksi.

Stavovi odgojitelja, koji su u najbližemu i najčešćem kontaktu s djecom u vrtićima, o pravu djece na odgoj i obrazovanje pružaju temeljnu podršku u implementaciji međunarodnih ugovora vezanih uz prava OSI i DTUR. Udruga Sidro kroz svoj projekt zaključuje da zakonska prava pa i preduvjeti da se osigura pravo na odgoj i obrazovanje najvećim dijelom postoje, ali je potrebno: strateško planiranje ljudskih resursa i hitna zapošljavanja; reforma sustava obrazovanja kadrova zbog izostanka politike obrazovanja stručnih kadrova te zastarjelog i neučinkovitog modela stručnog osposobljavanja; osiguravanje mjesta za pripravničko stažiranje po završetku

studija uz osigurano mentorstvo; povećanje atraktivnosti zanimanja odgojitelja različitim mjerama, a prije svega svakako izmjena modela financiranja vrtića - kao značajnim ističu da financiranje mora biti na državnoj razini jednako za sve. Nadalje, ističu značaj jednakog pristupa i kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja za svako dijete te u tom smjeru ističu i potrebu razvoja mreže javnih i neprofitnih vrtića dostupnih svakom djetetu bez diskriminacije po osnovi mjesta rođenja, stanovanja, ekonomskog i radnog statusa roditelja, zdravstvenom stanju i razvojnim specifičnostima; dodatnog ulaganja u vrtiće u manje razvijenim područjima; podrške lokalnoj samoupravi u realizaciji projekata povećanja smještajnih kapaciteta; poštivanja propisanog broja djece u skupinama; podrške osnivačima vrtića u osiguravanju i financiranju zapošljavanja različitih stručnih suradnika i formiranja cjelovitih stručnih timove te i mnoge teme koje su dio i ovog izvješća u nastavku u kontekstu prava DTUR na odgoj i obrazovanje, na koje smo ukazali i sudjelovanjem na navedenom okruglom stolu u sklopu projekta.

Upisi u vrtiće i potrebne izmjene Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe

Prema podatcima MZOM-a u pedagoškoj godini 2024./2025. pravo na predškolski odgoj i obrazovanje ostvarilo je 14.994 DTUR. Ukupan broj upisane djece bio je 149.962 što bi značilo da je dječji vrtić pohađalo oko 10% DTUR.

Tijekom 2025. godine zaprimili smo u odnosu na prethodne godine veći broj pritužbi roditelja DTUR koja nisu ostvarila pravo upisa u vrtić. POSI se ne obraćaju svi roditelji zbog čega broj takvih slučajeva u stvarnosti može biti i veći o čemu svjedoče iskustva i udruga koje skrbe o DTUR. Vjerodostojnost naših preporuka u ovom dijelu često se promatra kroz prizmu da broj zaprimljenih pritužbi nije velik te da niti sva djeca bez teškoća u razvoju ne ostvaruju pravo na predškolski odgoj i obrazovanje zbog nedostatka kapaciteta vrtića.

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (u daljnjem tekstu u poglavlju 2.13.1: Zakon) propisuje da svako dijete rane i predškolske dobi ima pravo na predškolski odgoj i obrazovanje, a djeci starosti četiri godine te DTUR daje se i prednost prilikom upisa kada dječji vrtić kojem je osnivač JLP(R)S ne može upisati svu prijavljenu djecu. Kriterije ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječji vrtić uređuje osnivač svojim aktom te se navedeni kriteriji primjenjuju kada dječji vrtić nema dovoljno mjesta za upis sve prijavljene djece. Slijedom toga DTUR kao i ostala djeca moraju biti upisana u dječji vrtić u skladu s listom ostvarenih bodova po unaprijed definiranim kriterijima. Unatoč tome, u praksi se i dalje pojavljuju situacije u kojima DTUR nisu upisana iako ostvaruju dovoljan broj bodova, odnosno sukladno kriterijima javnih poziva i važećim zakonskim odredbama ostvaruju pravo upisa. Jedan od razloga su pravilnici dječjih vrtića koji svojim odredbama omogućuju odbijanje upisa DTUR uz obrazloženje da vrtić ne može osigurati specifične uvjete te na temelju mišljenja stručnog povjerenstva vrtića, što nije u skladu s KPOSI, Zakonom o suzbijanju diskriminacije te samim Zakonom i Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe što smo detaljnije prikazali kroz prošlogodišnje izvješće.

Prije početka postupka upisa u vrtiće u pedagoškoj godini 2025./2026. uputili smo mišljenje i preporuku MZOM. Opisali smo koje teškoće susrećemo kod upisa DTUR te naglasili učestalu pojavu neusklađenosti pravilnika dječjih vrtića o upisu s međunarodnim ugovorima i nacionalnim propisima. Naglasili smo da smatramo da je od velike važnosti da MZOM upravo kao državno tijelo odgovorno za obrazovne politike dostavi dječjim vrtićima, a i POSI jasne upute i tumačenja nacionalnih propisa koji uređuju upis DTUR te trajanje njihova boravka u vrtiću. Posebno smo istaknuli potrebu jasnog tumačenja čl. 20. st. 7. Zakona koji uređuje

nadležnosti stručnih povjerenstava dječjih vrtića koja ne mogu temeljem svojeg mišljenja uskratiti ostvareno pravo upisa kako to često vrtići smatraju. Stručna povjerenstva vrtića na temelju navedenog članka daju mišljenje o potrebnom primjerenom programu: redovitom ili posebnom programu predškolskog odgoja i obrazovanja. Budući da smo od MZOM-a zaprimili tek formalni odgovor s citiranjem zakonskih odredbi, bez jasnih smjernica i uputa vrtićima, uputili smo svim JLP(R)S - osnivačima vrtića i MZOM-u mišljenje i preporuke o diskriminatornim praksama vezanim uz upise i trajanje boravka djece u vrtićima. Preporučili smo da osnivači vrtića razmotre potrebne mjere kako bi se spriječile buduće povrede prava i osiguralo zakonsko pravo svakog DTUR na upis. Primjer dobre prakse: Postupajući po preporukama POSI dječji vrtići Grada Zagreba uskladili su ove godine pravilnike u dijelu upisa tako da više ne sadrže odredbe prema kojima bi vrtić mogao odbiti upis DTUR zbog nedostatka specifičnih uvjeta, odnosno na temelju mišljenja stručnog povjerenstva vrtića.

U nastavku prikazujemo nekoliko primjera uskrate upisa DTUR u vrtić bez opravdanih razloga:

Primjer iz prakse (1): U jednom vrtiću dvoje DTUR nisu pribrojani bodovi prema kriteriju prednosti iz razloga: *„…nije dobio bodove za teškoće…Navedeni članak propisuje da djeca s teškoćama u razvoju i kroničnim bolestima, ukoliko postoje uvjeti za njihovu integraciju u redoviti program dobivaju 20 dodatnih bodova*.“ Uvidom u Odluku osnivača o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječji vrtić utvrdili smo da osnivač nije odredio da se DTUR u opisanoj situaciji (kada vrtić nema uvjete prihvata) neće dodjeljivati bodovi prednosti. Naime, kada bi osnivač tako i propisao isto bi predstavljalo nejednake uvjete za DTUR. Preporučili smo dječjem vrtiću i upravnom vijeću vrtića razmatranje provedenog cjelokupnog postupka upisa te dodjelu bodova prema zakonskim kriterijima. Preporuka nije prihvaćena te smo predložili nadležno postupanje prosvjetne inspekcije od koje nismo zaprimili izvješće i djeca s teškoćama u razvoju su u ovim primjerima ostala neupisana.

Primjer iz prakse (2): Djetetu s teškoćama u razvoju u postupku bodovanja nisu pribrojani bodovi kao DTUR. Navedeno vrtić obrazlaže činjenicom da je iz dostavljenog Nalaza i mišljenja o težini i vrsti invaliditeta - oštećenju funkcionalnih sposobnosti utvrdio da je prošao rok u kojem je trebalo napraviti novo vještačenje. Stoga je vrtić utvrdio da se isto ne može priznati kao dokaz za kriterij prednosti i bodovanje kao DTUR. Premda je i samo povjerenstvo potvrdilo da je riječ o DTUR, bodovi za taj kriterij nisu priznati, a kao razlog uskrate prava upisa navedeno je popunjavanje skupina s već upisanom DTUR – tu su ga dakle promatrali kao DTUR. Ovo dijete, iako je ostvarilo 205 bodova, dakle znatno više od posljednje upisanog (100 bodova), nije primljeno u željeni vrtić. S jedne strane se isto dijete tretiralo kao dijete s teškoćama u razvoju, ali mu se istodobno kod upisa nije dala prednost kao DTUR. Niti nakon naših preporuka vrtiću, osnivaču i prosvjetnoj inspekciji o potrebi jednoznačnog tretiranja isti nisu utvrdili povredu prava i dijete nije ostvarilo pravo upisa iako je kako je vidljivo ostvario 100 bodova više od posljednje upisanog djeteta.

Primjer iz prakse (3): Pravilnik o upisu jednog dječjeg vrtića koji je donesen uz suglasnost osnivača određuje da se upisi za svu djecu provode svake pedagoške godine iznova što znači da djeca koja su prethodnu godinu pohađala njihov vrtić nemaju izravno pravo nastavka predškolskog odgoja i obrazovanja u sljedećoj pedagoškoj godini već svake godine konkuriraju prema ostvarenom broju bodova u odnosu na kriterije prednosti. Ističu da je cilj takvog postupanja omogućiti ravnomjerniji pristup ograničenim smještajnim kapacitetima. U tom vrtiću DTUR ove godine nije ostvarilo pravo upisa. Prosvjetnoj inspekciji uputili smo mišljenje da se do sada nismo susretali s mogućnošću ispisivanja djece pa tako i DTUR svake pedagoške godine niti smatramo da je isto primjereno za djecu kao niti da je navedeno usmjereno k

ostvarivanju ciljeva postavljenih nacionalnim predškolskim kurikulumom. Naglasili smo da smatramo da se takvim pristupom ne rješava nadležnost osnivača - JLS da osigura dostatan kapacitet za provedbu programa predškolskog odgoja i obrazovanja te smo prosvjetnoj inspekciji predložili njihovo nadležno postupanje. Prosvjetna inspekcija nas nakon pet mjeseci obavještava da pravilnik ovog vrtića nije usklađen sa zakonskim propisima, da se nisu poštivali kriteriji prednosti, naložili su usklađivanje ustroja odgojno-obrazovnih skupina s propisanim standardima i izdan je prekršajni nalog zbog utvrđenih nepravilnosti.

Drugi razlog čestog neostvarivanja prava na upis djece u predškolske ustanove odnosi se na ograničenja koja proizlaze iz Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe. Postojeće odredbe nisu usklađene s modernim shvaćanjima inkluzije, različitosti i pravičnosti. Riječ je ponajprije o odredbama koja određuju broj DTUR u skupinama te o podjeli teškoća na lakše i teže, pri čemu se ne uzimaju u obzir stvarne funkcionalne potrebe djeteta niti razina podrške i prilagodbi koje su mu potrebne. U prošlogodišnjem izvješću opsežno smo opisali da nije opravdano automatski smanjivati svaki puta broj djece u skupini zbog upisa svakog DTUR ne razmatrajući pri tome njegovo funkcioniranje i potrebne podrške. Također, za pojedine teškoće navedene u Državnom pedagoškom standardu kao „teže“ - primjerice sljepoća, gluhoća ili motorička oštećenja kod djece koja se kreću uz pomoć druge osobe ili elektromotornog pomagala - propisano je pohađanje posebnog programa, osim u slučajevima kada nije moguće ustrojiti posebnu skupinu zbog premalog broja djece. Smatramo da nema potrebe da se djecu s navedenim ili sličnim teškoćama izdvaja u posebne programe, već je nužno osigurati razumnu prilagodbu te prisutnost pomoćnika za DTUR ili stručnog komunikacijskog posrednika ili trećeg odgojitelja u skupini, što jedino odgovara načelima inkluzivnog odgoja i obrazovanja. Stoga ponovno naglašavamo potrebu usklađivanja Državnog pedagoškog standarda s važećim zakonskim propisima i načelima inkluzije. Istodobno, kao i prethodne godine, ističemo da generalno povećanje broja vrtićkih objekata te jasličkih i vrtićkih skupina predstavlja ključan preduvjet za poštivanje Državnog pedagoškog standarda, uključujući i dio koji se odnosi na broj djece s teškoćama u razvoju u vrtićkim skupinama.

U ovom trenutku, nije niti svoj djeci bez teškoća u razvoju u RH osigurano mjesto u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Unatoč porastu broja privatnih predškolskih ustanova, dostupnost usluge i dalje ne zadovoljava potrebe sve djece. Zbog toga JLP(R)S pribjegavaju alternativnim modelima podrške, uključujući financiranje usluga čuvanja djece, a u novije vrijeme i sufinanciranje tzv. „baka-deda servisa“. Međutim, predškolski kurikulum ima jasno definiranu svrhu i ciljeve vezane uz poticanje ranog razvoja, socijalizaciju i pripremu za školu. Stoga je nužno težiti stvaranju dovoljnog broja mjesta u predškolskim ustanovama za svu djecu, uključujući DTUR. Posebno je važno naglasiti da roditelji DTUR teže pronalaze osobe ili ustanove koje mogu adekvatno brinuti o njihovoj djeci. Svake godine ipak ostajemo dojma da vrtići nastoje izbjeći upis DTUR posebice djece s poremećajima iz autističnog spektra i djece koja imaju teškoće u samoregulaciji ponašanja.

Primjer dobre prakse (4): U 2025. godini posjetili smo Dječji vrtić Pahuljica na Rabu kao primjer vrtića koji upisuje svu DTUR. Udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju Pinokio ističe da vrtić prihvaća svu djecu te da s roditeljima ostvaruje kvalitetnu i partnersku suradnju. S obzirom na specifične izazove života na otoku i ograničenu dostupnost pojedinih usluga, pohvalno je što upravo takve sredine često razvijaju vrlo kvalitetne oblike podrške. Ovaj primjer pokazuje da, uz stručne preduvjete, jednako važnu ulogu ima i stav prema ljudskim pravima te spremnost na uključivanje svakog djeteta. Vodstvo Dječjeg vrtića Pahuljica taj stav jasno potvrđuje - na pitanje o načinu upisa DTUR navode kako ta djeca imaju zakonsku prednost i ostvaruju veći

broj bodova pri upisu, čime im se osigurava pravo na mjesto u vrtiću. U suradnji s osnivačem, vrtić kontinuirano radi na dogradnji i opremanju novih prostora, stvarajući time uvjete za kvalitetan boravak i razvoj sve djece, uključujući i one s teškoćama u razvoju.

Primjer dobre prakse (5): Primjer inkluzivnog vrtića je i Dječji vrtić Sopot, Zagreb koji je i referentni centar za inkluziju djece s teškoćama u razvoju i organizira edukaciju za djelatnike svih vrtića u Hrvatskoj koja se odvija u devet modula i počinje svake godine u mjesecu travnju. Dječji vrtić Sopot, koji pohađaju mnoga djeca koja žive na drugoj udaljenoj strani grada, naglašava da svoj djeci mora biti dostupan vrtić prema mjestu stanovanja jer će samo na taj način stjecati prijateljstva i s tom istom djecom se družiti i na kvartovskim igralištima i sl. te kasnije pohađati i školu.

Osiguravanje posebnih programa predškolskog odgoja i obrazovanja

Jedan od razloga koji se navodi kod neostvarivanja prava djece s teškoćama u razvoju na upis u vrtić je mišljenje stručnog povjerenstva vrtića da dijete treba uključiti u posebni program, a koji vrtić nema. Često taj program niti ne postoji u lokalnoj zajednici gdje živi. Smatramo da bi JLP(R)S kao osnivači vrtića i sami vrtići trebali aktivno razmotriti načine osiguravanja takvih uvjeta kada su oni nužni, odnosno organiziranje posebnog predškolskog programa za DTUR na svojem području ili kroz međusobnu suradnju s jednom ili više JLP(R)S. Posebno je važno osmisliti i mehanizme za uključivanje DTUR koje je ostvarilo potrebne bodove na upisu u vrtić, ali se prijavilo u vrtić koji ne raspolaže posebnim programom zbog čega u konačnici ostaje neupisan. Takav pristup osigurao bi zakonsko pravo na upis uz poštivanje individualnih potreba djece.

Primjer iz prakse (1): Dijete s poremećajima iz spektra autizma starosti 4,5 godine već dvije godine ne ostvaruje nigdje pravo na upis u vrtić na svojem području, ali niti na širem području gdje živi. Dijete prema mišljenju stručnog povjerenstva vrtića na svojem području treba posebni program predškolskog odgoja i obrazovanja za DTUR koje vrtići nemaju. JLS mu stoga sufinancira troškove čuvanja, ali koji ne mogu ostvariti istu ulogu kao vrtić.

Primjer dobre prakse (2): Dječak s poremećajima iz spektra autizma je bio uključen u posebni predškolski program koji je osmišljen s ciljem pripreme za uključivanje u redoviti program djece s poremećajima iz autističnog spektra te u skladu s time traje samo godinu, najviše dvije. Nakon dvije godine mišljenje stručnog tima vrtića bilo je da je dječaku i nadalje potreban nastavak pohađanja posebnog programa. U JLP(R)S postoji više vrtića u kojima se provodi posebni predškolski program te je dječak u tzv. prijelaznom periodu prije postupka upisa u novu pedagošku godinu ostvario pravo na prijelaz/upis te bez prekida nastavio pohađanje predškolskog programa odgoja i obrazovanja. Osnivač je dostavio svim vrtićima obavijest za roditelje o prijelazu djece iz jednog u drugi vrtić kako bi pravovremeno podnijeli zahtjev za prijelaz djeteta u drugi vrtić, pa i u ovoj situaciji u posebni program.

Upis i boravak djece s posebnom prehranom i zdravstvena skrb u odgojno-obrazovnoj ustanovi

Upis i boravak djece s određenim zdravstvenim teškoćama, poput traheostome ili potrebe za posebnom prehranom, pa ponekad i dijabetesom često je doveden u pitanje zbog navodnog nedostatka nadležnog kadra za zdravstvenu njegu tijekom boravka u vrtiću ili nemogućnosti osiguravanja specifične prehrane.

Primjer iz prakse (1): Djevojčica s traheostomom ostala je neupisana u vrtić jer zdravstveni radnici u ustanovi, iako osposobljeni, ne smiju provoditi potrebne postupke kako ne bi ugrozili

svoju licencu. U obrazloženju je navedeno da vrtić ne može osigurati sterilne uvjete prema mišljenju liječnika i stručnih komora. Zanimljivo je da iste postupke sigurno provode roditelji - koji nisu zdravstveni radnici - u kućnim uvjetima bez nadzora. Budući da je zdravstvena zaštita u nadležnosti Ministarstva zdravstva, uputili smo im preporuku o potrebi organiziranja potrebnih uvjeta u vrtićima, no odgovor u trenutku izvještavanja još nije zaprimljen. Isti problem pojavljuje se i u školama. POSI je prethodnih godina u nekoliko navrata dostavio svoje mišljenje i preporuke vezano za osiguravanje odgojno-obrazovnog procesa na svim razinama kada je djeci potrebna određena zdravstvena skrb tijekom boravka u odgojno - obrazovnim ustanovama s ciljem osiguravanja prava na obrazovanje djece koja imaju određene svakodnevne zdravstvene potrebe skrbi. Dok tri nadležna ministarstva (MZ, MZOM i MROSP) ne osmisle zajednički protokol, djeca s ovim potrebama neće imati jednak pristup predškolskom odgoju te i kasnijim razinama obrazovanja.

Primjer iz prakse (2): Dijete s dijabetesom je isključeno iz vrtića zbog nepostojanja zdravstvenog radnika u vrtiću. Vezano za boravak djece s dijabetesom u vrtićima u postupanju POSI tijekom 2023. godine Ministarstvo zdravstva je dostavilo mišljenje kojim je jasno istaknulo da *s* obzirom na napredak tehnologije i pristupačnost informacija, šećerna bolest ne bi trebala predstavljati prepreku za upis djece u dječji vrtić. S obzirom na moderne uređaje za praćenje glukoze koji omogućuju pravovremenu reakciju signalizirajući visoke i niske koncentracije glukoze djeca mogu sudjelovati u redovnim vrtićkim programima. Nadalje ističu da bi prema Državnom pedagoškom standardu svaki dječji vrtić trebao imati zdravstvenog voditelja po struci višu medicinsku sestru koji bi uz suglasnost i suradnju roditelja mogli biti zaduženi za davanje medikamentozne terapije u skladu s uputama liječnika. Osim toga bitno je i provođenje edukacija odgojitelja kako bi bili osposobljeni pružiti djeci podršku i njegu. Vrtiću i osnivaču smo uputili preporuku osiguravanja prava na predškolski odgoj i obrazovanje ovog djeteta, a koja nije prihvaćena već ističu da će tek izgradnjom novog vrtića od jeseni imati osigurane uvjete za pohađanje predškolskog programa odgoja i obrazovanja ovog djeteta.

U slučaju posebne prehrane u dječjem vrtiću (alergije, celijakija i sl.) smatramo da je potrebna aktivnija podrška osnivača u stvaranju materijalnih te kadrovskih uvjeta.

Vrijeme boravka djece s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima

Osim upisa u dječje vrtiće najčešće zaprimamo pritužbe koje se odnose na skraćivanje boravka djece s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima i to s osnove postojanja teškoća u razvoju.

Primjer iz prakse (1): Majka dječaka starosti četiri godine koji ima poremećaje koji se odnose na kratko trajanje gestacije i nisku porođajnu težinu - rođen kao palčić, nakon ostvarenog prava na upis obratila nam se iz razloga što joj je odmah ponuđen ugovor na maksimalno četiri sata dnevno. Navodi da joj je u vrtiću naglašeno kako je navedeno u skladu sa zakonskim propisima te da zbog ostvarenog prava na inkluzivni dodatak moraju tako postupati. POSI u svojem postupanju saznaje da dječji vrtić nema stručni tim, nema niti tajnicu te su stvarno bili uvjereni da tako moraju postupati. Nakon što su vrtiću pojašnjene vrste i trajanje predškolskih programa kao i obveza jednakog postupanja vrtića prema DTUR prihvatili su date preporuke i navedenom dječaku omogućili ravnopravni boravak u vrtiću u cjelodnevnom programu.

Primjer iz prakse (2): Dječak u dobi od 2,5 godine starosti se upisuje u vrtić koji s roditeljima sklapa aneks ugovora za vrijeme trajanja opservacijskog programa, a na temelju kojeg ga uključuju tri puta tjedno po tri sata. Nakon što smo ukazali na zabranu diskriminacije vrtić nas izvještava da: *„Zaključno, dječak je uključen u vrtić tri dana po tri sata uz osiguranu podršku. Smatramo da time ni na koji način ne diskriminiramo dijete, baš suprotno, djelujemo u*

njegovom najboljem interesu, jer imamo puno iskustva u radu s djecom s teškoćama iz spektra autizma te smo itekako svjesni s čime se djeca nose u vrtiću (velika buka, puno podražaja, hrana prema kojoj često iskazuju odbojnost i sl.)". POSI je predložio nadležno postupanje prosvjetne inspekcije i AZOO. U trenutku izvještavanja još nismo zaprimili izvješće prosvjetne inspekcije. AZOO je bila u stručno-savjetodavnoj posjeti u okviru kojeg su dogovorili određene aktivnosti, ali ističu: „*Duljina dnevnog, odnosno tjednog boravka djeteta u vrtiću ni opservacijski program nisu u nadležnosti Agencije za odgoj i obrazovanje već je propisana Pravilnikom i o tome odlučuje Stručno povjerenstvo vrtića.*" Majka nas obavještava da su nakon šest mjeseci i dva aneksa o boravku tri dana tjedno po tri sata dobili na potpis novi aneks ugovora prema kojem bi dječak boravio tri dana u tjednu po četiri sata.

Primjer iz prakse (3): Dječak koji je školski obveznik pohađa vrtić svaki dan pet sati dnevno. Majka nam se obraća s upitom o mogućnosti produživanja boravka i ispravnosti odluke vrtića da dječak ne pohađa vrtić kada nema njegove pomoćnice za DTUR. Nakon što vrtić potvrđuje navode majke te svoju odluku obrazlaže time da dječak zbog uključenosti u rehabilitacijske postupke treba kraće boraviti u vrtiću, ističemo kako vjerujemo da o istom roditelji vode računa te da odgovorno pristupaju osiguravanju razvojnog napretka povezanog s terapijskim postupcima. Sukladno tome predložili smo da se uključuje sukladno zakonski određenim programima predškolskog odgoja i obrazovanja. U odnosu na zamolbe da dječak ne dolazi u dane kada vrtić nije u mogućnosti osigurati podršku pomoćnog radnika za njegu, skrb i pratnju ili druge osobe zbog izostanka većeg broja djelatnika, naglasili smo da upravo to predstavlja diskriminaciju s osnove teškoća u razvoju. Naime, u situaciji bolovanja, odnosno opravdanih izostanaka drugih odgojitelja nisu zamolili druge roditelje da ne dovode svoju djecu u vrtić iako nemaju dovoljan broj djelatnika te posljedično imaju organizacijskih teškoća. Vrtić je prihvatio preporuke te produžio boravak djeteta, međutim istovremeno opisuju promjene u ponašanju kod dječaka u smislu nepoželjnih ponašanja zbog dužeg boravka. Sa zabrinutošću u ovakvim primjerima pratimo načine na koje vrtići nastoje dokazati da duži boravak nije primjeren za DTUR umjesto da se usmjere na mjere kojima će osigurati razumnu prilagodbu te time i ishod u obliku dobrobiti dužeg boravka za dijete koje uskoro kreće u školu - zahtjevniju odgojno-obrazovnu sredinu gdje postoji obveza pohađanja nastave u propisanom trajanju.

Primjer iz prakse (4): POSI se obraćaju roditelji djeteta starosti 3,5 godina koje ima govorno-jezične teškoće i kašnjenje motorike. Roditelj koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena. Dijete je upisano u prošloj pedagoškoj godini na cjelodnevni program, ali zbog zdravstvenih razloga nije uglavnom cijelu godinu pohađao vrtić. Ove godine nakon što su donijeli medicinsku dokumentaciju predloženo im je potpisivanje aneksa ugovora na pet sati dnevno uz obrazloženje da zbog terapija, vježbi i korištenja jednog roditelja prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta nema potrebe za dužim ostajanjem jer bi dječak bio premoren. Nakon postupanja POSI u okviru kojih su vrtiću jasno navedene zakonske osnove i vrste predškolskih programa vrtić nije prihvatio preporuke. Dapače zanimljivo je da nam vrtić naglašava kako očekuje da institucije ne zadiru u njihovu autonomiju, a nakon čega smo ponovili mišljenje i preporuke koje slijede u nastavku izvješća:

U odnosu na intenciju skraćivanja vremena boravka POSI naglašava da se programi predškolskog odgoja i obrazovanja dijele prema vrsti i trajanju programa. Prema čl. 19. Zakona te čl. 3. Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i obrazovanja dijete može pohađati sljedeće programe predškolskog programa odgoja i obrazovanja s obzirom na trajanje: (1) cjelodnevni predškolski program u trajanju od sedam do 10 sati dnevno; (2)

poludnevni u trajanju od četiri do šest sati dnevno; (3) višednevni u trajanju od jednoga do 10 dana (programi izleta, ljetovanja i zimovanja); i (4) programi u trajanju do tri sata dnevno.

Sukladno važećem pravnom okviru RH te obvezama koje proizlaze iz međunarodnih instrumenata o zaštiti prava djece i OSI, DTUR imaju sva prava jednakog uključivanja u sve vrste programa kao i sva druga djeca. Stručna povjerenstva dječjih vrtića, uvažavajući i mišljenja nadležnih tijela iz područja socijalne skrbi i stručnjaka koji prate djecu, razmatraju isključivo na koji način DTUR osigurati primjerene uvjete uključivanja i boravka u predškolskoj ustanovi. Ne postoji zakonska osnova za skraćivanje boravka DTUR u predškolskom programu odgoja i obrazovanja osim u slučaju kada roditelji koriste neko drugo pravo kao npr. pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege DTUR kada dijete može biti do osam sati u vrtiću. DTUR se moraju kao i ostala djeca uključivati u propisane programe, a kao i kod djece bez teškoća u razvoju ugovori u odnosu na program predškolskog odgoja i obrazovanja se sklapaju prema potrebi i želji roditelja. Navedeno mora biti primjenjivo i kod DTUR pri čemu je svakako potrebno voditi računa o interesu djeteta.

Boravak djece s teškoćama u razvoju tijekom ljetnih mjeseci

U 2025. godini smo zaprimili nekoliko pritužbi roditelja DTUR o onemogućavanju i zabrani dolaska u vrtić u određenim razdobljima.

Primjer iz prakse (1): Dječji vrtić je obavijestio roditelje o nemogućnosti boravka njihove djece u srpnju i kolovozu iz razloga što su ugovori s pomoćnicima za djecu s TUR sklopljeni do 30. lipnja 2025. godine. U centralnom vrtićkom objektu zbog godišnjih odmora biti će velika fluktuacija odgojitelja te naglašavaju da nije uputno da DTUR borave u često promjenjivom okruženju jer smatraju da te promjene nepovoljno utječu na stav djece prema vrtiću i stvaraju dodatne otpore pri dolasku u vrtić.

Možemo očekivati da će pojedina djeca vrtićke dobi nepovoljno reagirati na takve promjene posebice što su mlađi. Jednako tako mogu upravo i suprotno susresti drugu djecu s kojima će se više voljeti igrati ili odgojitelje koji će im iz nekog razloga biti bolji, a sve u svemu riječ je o potpuno prirodnim i realnim situacijama promjena u životu u kojima ih djelatnici vrtića uz podršku roditelja trebaju stručno voditi. Neka djeca će navedeno prihvatiti lakše, a neka će biti tjeskobna i tužna. Smatramo da je isto potrebno i DTUR uz njima primjereni pristup podrške i vođenja bez stavljanja u nepovoljniji položaj. Svjesni smo da još uvijek nije donesen provedbeni propis koji bi pobliže pojasnio način uključivanja pomoćnika za DTUR. Međutim, nigdje ne postoji zapreka da njihovi ugovori budu na cijelu pedagošku godinu čime se osigurava potrebna podrška DTUR. Jednako tako vjerujemo da se ugovori o provedbi predškolskog programa odgoja i obrazovanja koje vrtići sklapaju s roditeljima sklapaju na cijelu pedagošku godinu te i u ovom slučaju DTUR ne smiju biti stavljena u drugačiji i nepovoljniji položaj.

Nakon postupanja i preporuke POSI, vrtić iz navedenog primjera nas izvještava da su po zaprimanju našeg zahtjeva ponovno proveli anketu roditelja polaznika vrtića te u skladu s dobivenim potrebama organizirali i prihvat DTUR i tijekom mjeseca srpnja i kolovoza 2025. godine. Nadalje ističu da su dopis roditeljima poslali u interesu dobrobiti djece prema odredbama Konvencije o pravima djeteta i u skladu s mišljenjem stručnog povjerenstva vrtića, ali i općenito mišljenju struke o utjecaju promijenjenih uvjeta u organizaciji rada vrtića tijekom ljetnih mjeseci na DTUR. Time se ponovno vraćamo na temu najboljeg interesa djeteta koji se ovdje ističe, a prema našem mišljenju često koristi upravo u suprotne svrhe.

Uključivanje podrške djeci s teškoćama u razvoju - trećeg odgojitelja, pomoćnika za skrb njegu i pratnju te pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju i stručnih komunikacijskih posrednika

Osiguravanje potrebne podrške za djecu s teškoćama u razvoju: pomoćnika za DTUR, stručnih komunikacijskih posrednika, trećih odgojitelja ili pomoćnih radnika za njegu skrb i pratnju ovisi o dobroj volji i razumijevanju, odnosno financijskim mogućnostima JLP(R)S (kao osnivača). Svakako tome ne doprinosi niti izostanak provedbenih propisa vezanih za uključivanje pomoćnika za DTUR i stručno komunikacijskih posrednika. Na temelju zakonskih odredbi se pomoćnici/stručni komunikacijski posrednici mogu uključivati u rad vrtića kao i treći odgojitelji. Međutim, s obzirom na različite prakse u vrtićima predlažemo MZOM-u da se navedeni provedbeni propis donese što prije kako bi se izjednačila praksa uključivanja navedenih osoba u različitim lokalnim zajednicama - navedeno se ne odražava samo na DTUR nego i na rad odgojitelja s drugom djecom ukoliko u ionako prekapacitiranim vrtićkim grupama samostalno brinu i o DTUR koje kao i ostala djeca ima pravo na predškolski odgoj i obrazovanje.

Tijekom 2025. godine promijenili su se uvjeti za zapošljavanje pomoćnog radnika za skrb, njegu i pratnju te se sada traži minimalno trogodišnja srednja stručna sprema za razliku od osnovnoškolskog obrazovanja do sada. Navedena promjena svakako je smanjila i obim postojećih dostupnih radnika pa i unatoč tome što su zatečene osobe zaposlene na neodređeno vrijeme nastavile raditi i ukoliko imaju samo osnovnoškolsko obrazovanje. Smatramo da je bilo ispravnije osigurati potrebno stručno osposobljavanje ili eventualno i zadržavanje onih osoba koje su bile na određeno vrijeme budući je često teško naći osobe koje bi radile poslove koji su manje plaćeni.

Primjer iz prakse: Vrtić nas je izvijestio da nije napravio procjenu potreba za pomoćnikom prije samog polaska DTUR u vrtić i njegovog boravka u vrtiću. S obzirom da DTUR ulaskom u vrtić treba imati osiguranu potrebnu prilagodbu nismo sigurni što vrtić nije mogao procijeniti bez dugotrajnijeg boravka djeteta u vrtiću. Smatramo da je uputnije osigurati podršku pomoćnika i ostale potrebne prilagodbe i podrške prema mišljenjima stručnjaka te u odnosu na zapažanja prilikom postupka upisa, a kada se pokaže da je dijete samostalnije mijenjati potrebne prilagodbe i podrške. Činjenica je kako roditelji ponekad teško kasnije prihvaćaju promjene što ustvari utječe na postupanje vrtića iz primjera. Roditelje treba jasno upoznati s ulogama i ciljevima pojedinih oblika podrške i prilagodbe čiji je cilj stvaranje jednakih uvjeta i osamostaljivanje djeteta kao i svim ostalim aktivnostima i promjenama u vrtiću.

Stručni timovi vrtića

Tablica 13. Broj stručnih suradnika u dječjim vrtićima (Izvor: MZOM)

Godina	Stručni suradnici	Logoped	Pedagog	Psiholog	Edukacijski rehabilitator
2024.	1.181	207	539	300	135
2025	1.215	215	554	304	142

MZOM nas izvještava da u trenutku izvještavanja postoji 773 dječjih vrtića i još 259 privatnih vrtića, te da nema evidencije podataka o zaposlenim trećim odgojiteljima i pomoćnicima za DTUR. Kao i prošle godine možemo konstatirati da je ukupni broj stručnih suradnika uključenih u vrtiće premali u odnosu na broj ustanova. Kako smo naglasili i prošle godine dječji vrtići Grada Zagreba imaju zaposlene cjelovite stručne timove u sastavu: pedagog, psiholog, logoped,

edukacijski rehabilitator i zdravstveni radnik, dok smo se s druge strane susreli s primjerom dječjeg vrtića u Ličko-senjskoj županiji bez stručnog suradnika, bez tajnika/tajnice te s velikim brojem nestručnih zamjena na mjestu odgojitelja. Kao značajnim za svu djecu ne samo djecu s teškoćama u razvoju ističemo potrebu zapošljavanja stručnih timova u svim vrtićima.

Isključivanje djeteta s teškoćama u razvoju iz vrtića

Tijekom 2025. godine smo se susreli i s primjerima isključivanja djece iz predškolskog programa odgoja i obrazovanja bilo nakon isteka opservacijskog ugovora koji nema zakonskog uporišta bilo raskidom ugovora pozivajući se na odredbe u ugovoru sklopljenom s roditeljima koji daje vrtiću mogućnost raskida ugovora. Naglašavamo da ne postoji zakonsko uporište odredbe ugovora kojim se vrtiću daje mogućnost izmjene uvjeta ili otkaza ugovora, a nakon što odgojitelji i stručni tim vrtića uoče značajne promjene razvojnog ili zdravstvenog stanja djeteta, traže obavljanje određenih pregleda te na temelju dostavljenih pretraga i mišljenja smatraju da je to u interesu razvojnih potreba i sigurnosti djeteta, odnosno sigurnosti ostvarivanja odgojno-obrazovnih potreba druge djece. Drugim riječima, nije prihvatljivo, niti je u suglasnosti s konvencijskim pravom DTUR na dostupnost programa predškolskog odgoja i obrazovanja dopustiti jednostrani raskid ugovora zbog uočavanja teškoća u razvoju/zdravstvenih teškoća kod djeteta. Dječji vrtići su javne ustanove koje su dužne provoditi sve međunarodne ugovore i nacionalne propise. Činjenica je da kada je boravak u vrtićkom okruženju ugrožavajući za zdravlje ili život djeteta liječnik će kao i u slučaju bolesti na isto uputiti roditelje. Vrtić ako smatra da roditelji zanemaruju svoje dijete o istom trebaju obavijestiti HZSR, a ne raskidati ugovore. No, problem je ovdje i ukoliko roditelj ne potpiše predloženi zadani ugovor s vrtićem i ne pristane na sklapanje ugovora s navedenom stavkom mogućnosti otkaza ugovora, dijete gubi mogućnost pohađati predškolski program odgoja i obrazovanja. Potrebno je provjeriti ugovore koji se sklapaju te s koje osnove se daje pravo vrtiću otkaza ugovora, odnosno isključivanja djeteta. Svakako ne postoji zakonsko uporište za isključivanje s osnove postojanja invaliditeta ili neuključivanje djeteta u predškolski program odgoja i obrazovanja (kada ostvari pravo upisa prema kriterijima) osim kada je njegovo zdravlje i život ugroženo boravkom u vrtiću o čemu će liječnici upozoriti roditelje. Ne postoji niti zakonsko uporište za opservacijske ugovore ili anekse ugovora za vrijeme opservacijskog programa na što godinama ukazujemo. Vrtići su dužni u suradnji s osnivačima osiguravati uvjete za osiguravanje potrebne razumne prilagodbe i podrške u vrtiću kako bi se stvarali ravnopravni uvjeti za djecu s teškoćama u razvoju i zdravstvenim teškoćama.

Privremeno oslobađanje od upisa u 1. razred osnovne škole i ostanak u vrtiću

Tijekom 2025. godine ponovno smo zaprimili nekoliko upita i pritužbi roditelja kojima je odobreno privremeno oslobađanje od upisa u 1. razred što roditelji doživljavaju kao drugu odgodu od upisa u 1. razred osnovne škole. Roditelji su bivali iznenađeni činjenicom da im djeca ne mogu ići više u vrtić s obzirom da zakon obvezuje, odnosno daje mogućnost pohađanja vrtića samo u slučaju odgode od upisa u 1. razred koja može biti djetetu odobrena samo jednu školsku godinu. Činjenica je da je institut privremenog oslobađanja od upisa u prvi razred osnovne škole zakonskim odredbama vezan uz dijete kojem je zdravlje teško oštećeno ili ima višestruke teškoće te se uvjetuje i time da su roditelji u skladu s posebnim propisima stekli pravo na status roditelja njegovatelja, odnosno da je dijete s obzirom na vrstu, stupanj i težinu oštećenja steklo pravo na skrb izvan vlastite obitelji radi osposobljavanja na samozbrinjavanje u domu socijalne skrbi ili pravo na pomoć i njegu u kući, u sklopu kojeg se osigurava pružanje usluga psihosocijalne pomoć. U izvješću za 2024. godinu smo detaljno opisali obavijest koju je MZOM dostavilo svim vrtićima da je zakonom omogućena odgoda

upisa u prvi razred osnovne škole za jednu školsku godinu te privremeno oslobađanje od upisa u prvi razred osnovne škole koje nema vremensko ograničenje, a koje je namijenjeno djeci koja zbog vrlo teškog zdravstvenog stanja nisu u mogućnosti polaziti niti jedan od primjerenih programa obrazovanja. Ujedno su naglasili da u slučajevima privremenog oslobađanja od upisa u prvi razred je riječ o djeci kojima zbog vrlo teškog zdravstvenog stanja boravak u bilo kojoj vrsti institucionaliziranog odgoja i obrazovanja (uključujući i dječje vrtiće) predstavlja izraziti zdravstveni rizik. Slijedom toga se boravak u vrtiću omogućava samo u slučaju odgode od upisa u 1. razred osnovne škole. Međutim, činjenica je i da se u praksi privremeno oslobađanje od upisa u 1. razred od strane stručnih povjerenstava, a temeljem prijedloga stručnjaka koji prate djecu odobrava i u situacijama kada je DTUR razvojno potrebna još godina dana kako bi se uključilo u osnovnoškolsko obrazovanje i pokazalo svoje maksimalne potencijale, odnosno iz istih razloga kao i odgoda upisa u 1. razred. Ranijim uključivanjem i izlaganjem školskim zadacima u trenucima razvojne nespremnosti prema mišljenjima stručnjaka utječe se ustvari kasnije na razvoj i pokazivanje stvarnih i maksimalnih potencijala i sposobnosti.

Primjer iz prakse: Dječak koji se zbog postojanja zdravstvenih teškoća nije mogao uključivati u predškolski odgoj i obrazovanje do godine prije polaska u školu kada je vrtić odbio upis u vrtić, ali i program predškole na koji je imao zakonsko pravo. Sljedeće pedagoške godine kada je dječaku odobrena odgoda upisa u 1. razred osnovne škole upisuje se u vrtić, ali samo u program predškole. Dječak izrazito napreduje te i vrtić zajedno sa Specijalnom bolnicom za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama Goljak koja ga prati od rođenja predlažu još jednu godinu oslobođenja od upisa u 1. razred osnovne škole uz obvezno uključivanje u predškolski program koji je utjecao na pozitivni napredak. Uputili smo MZOM-u, osnivaču i vrtiću preporuku za iznimku od propisa koja nije prihvaćena. Istaknuli smo pri tome upravo i odgovornost vrtića koji ga nije upisao godinu dana ranije te bi moguće i ranije pokazao napredak i razvoj potreban za upis u osnovnu školu.

Stoga ponovno predlažemo razmotriti mogućnost individualnih iznimki ostanka u vrtiću u situacijama kada postoje jasni pokazatelji za daljnji razvoj sposobnosti i potencijala djeteta s teškoćama u razvoju te je značajno da se i drugi puta odgodi upis u 1. razred osnovne škole, ali i mogućnost korištenja nekog oblika organiziranog predškolskog odgoja i obrazovanja. Jednako tako smatramo bitnim da se prilikom predlaganja i odobravanja privremenog oslobađanja od upisa u 1. razred osnovne škole roditeljima jasno i nedvosmisleno pojasni kako nije riječ o odgodi od upisa u 1. razred te da u ovom trenutku ne postoji zakonska mogućnost pohađanja vrtića.

Prosvjetna inspekcija, Agencija za odgoj i obrazovanje - nadzor nad radom

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom smatra da su odredbe o vrstama, trajanju programa i upisima u dječje vrtiće u Zakonu te Državnom pedagoškom standardu vrlo jasno propisane. Stoga bi Samostalni sektor prosvjetne inspekcije MZOM i AZOO trebali, svatko u okviru svoje nadležnosti, djelovati u slučajevima kada dječji vrtići ne poštuju međunarodne ugovore i nacionalne propise. Međutim, AZOO i prosvjetna inspekcija kada postupaju u primjerima bilo povodom pritužbe roditelja ili našeg prijedloga vezano za vrijeme boravka DTUR u vrtiću uglavnom konstatiraju da nisu nadležni već da je isto u nadležnosti vrtića i osnivača. Osnivači se opet kada govorimo o upisu djece u vrtić pozivaju na to da su vrtići samostalne ustanove te da odluke donose upravna vijeća. Izvješće prosvjetne inspekcije najčešće niti ne zaprimimo.

Primjer iz prakse (1): Citiramo iz obavijesti prosvjetne inspekcije dostavljene roditeljima: „*…u skladu s odredbama čl. 13. Zakona o prosvjetnoj inspekciji (NN, br. 61/11, 16/12, 98/19 i 52/21)*

obavještavamo Vas da navodi u Vašem podnesku, vezano uz boravak Vašeg djeteta u Dječjem vrtiću…nisu u okviru ovlasti nadzora prosvjetne inspekcije te smo sukladno odredbama članka 18. stavka 1. Zakona o općem upravnom postupku (NN, br. 47/09 i 110/21) Vaš podnesak uputili u nadležnost Upravnom vijeću Vrtića te smo zatražili i očitovanje vezano za boravak Vašeg djeteta u Vrtiću. Vrtić ima Pravilnik o upisu djece i mjerilima upisa koji je objavljen na mrežnim stranicama. Povjerenstvo za upis imenovano od strane Upravnog vijeća odlučuje o upisu djece odnosno u Vašem slučaju stručno povjerenstvo zaključilo je da je u najboljem interesu djeteta nastavak boravka u vrtiću u trajanju 3 sata dnevno uz mogućnost produljenja boravka. Prosvjetna inspekcija ne može se miješati u odluke stručnog povjerenstva niti je ovlaštena nadzirati stručan rad stručnog povjerenstva."

Primjer iz prakse (2): U sljedećem primjeru navodimo mišljenje AZOO u istom predmetu na temu duljine boravka DTUR u dječjem vrtiću: „*Organizacija rada i trajanje opsega boravka djece u vrtiću regulirani su Državnim pedagoškim standardom (NN, br. 63/08) te aktima Osnivača vrtića. Sukladno navedenom, o duljini i uvjetima boravka djece u programu odlučuje osnivač vrtića i upravna ustanova, vodeći računa o propisanim pedagoškim standardima i interesu djece. Napominjemo da AZOO nije nadležna za odlučivanje o duljini boravka djece u vrtiću. Također savjetnice AZOO nemaju ovlasti odlučivati o donošenju Odluke vezane za opseg boravka djeteta u vrtiću, već u svojem djelokrugu djeluju isključivo prema uvidu u obaveznu pedagošku dokumentaciju Vrtića i stručno-pedagoški rad te na temelju istog pružaju podršku vodeći se dobrobiti i najboljim interesom djeteta*."

DTUR se moraju kao i ostala djeca uključivati u propisane programe, a kao i kod djece bez teškoća u razvoju ugovori u odnosu na program predškolskog odgoja i obrazovanja se sklapaju prema propisanim programima te potrebi i želji roditelja. Istaknuli smo zabranu diskriminacije odnosno razlikovanja i stavljanja u nepovoljniji položaj s osnove teškoća u razvoju te smo i opisali postupak upisa djece u dječje vrtiće. Svi opći akti dječjih vrtića moraju biti usklađeni s nacionalnim propisima i međunarodnim ugovorima koji su pravno jači po snazi. Stoga u primjerima navedeno mišljenje prosvjetne inspekcije i AZOO kao institucija koje mogu propisati obvezne mjere vrtićima u skladu s propisima zabrinjava te i omogućava upravo postupanja vrtića protivno propisima. Ako je prosvjetna inspekcija nadležna po pitanjima poštivanja Državnog pedagoškog standarda u dijelu broja djece u skupini, a AZOO u dijelu stručno-pedagoškog rada djelatnika, onda nam nije razumljivo kako nisu nadležni u dijelu poštivanja propisa vezanih za provedbu Zakona, Državnog pedagoškog standarda i međunarodnih ugovora kada govorimo o duljini boravka DTUR u vrtiću. Smatramo da je nedjelovanje nadležnih tijela upravo, kako smo već naglasili, jedan i od razloga zbog kojeg se u praksi ne provode Zakoni i međunarodni ugovori te se DTUR uključuju na par sati tjedno, na dva, tri sata dnevno ili kako smo ranije prikazali tri puta tjedno po tri ili četiri sara. Primjerice u predmetu isključivanja djeteta iz vrtićkog programa na temelju postojanja teškoća u razvoju te u dva predmeta neostvarenog prava na upis i bodovanja sukladno odluci osnivača - dakle po našem mišljenju nepoštivanje propisa - na prijedlog POSI za nadležno postupanje prosvjetne inspekcije, već više od šest mjeseci nismo zaprimili obavijest o poduzetim aktivnostima.

Edukacija odgojitelja i stručnih suradnika

Potrebna je opsežnija edukacija odgojitelja tijekom primarnog studija, ali i opsežnije edukacije u obliku stručnog osposobljavanja tijekom rada koje će odgojiteljima i stručnim suradnicima osigurati potrebna znanja i tehnike postupanja s DTUR, ali i svjesnosti o ljudskim pravima i načelima inkluzije i nediskriminacije.

Financiranje rada odgojitelja i stručnih suradnika u vrtićima

Neujednačeno financiranje dovodi do nezadovoljstava u radu odgojitelja te iako navedeno ne govori o povredama prava DTUR i OSI smatramo da je navedeno bitno osigurati kao preduvjet osiguravanja kvalitetnog predškolskog odgoja i obrazovanja. Stoga predlažemo da se razmotri određivanje zajedničkog koeficijenta radnog mjesta odgojitelja na razini države, odnosno poštivanje odredbi članka 51. Zakona kada je to povoljnija opcija.

Sastanak s Pravobraniteljem za djecu, stručnim sekcijama stručnih suradnika i Udrugom ravnatelja, Udrugom SIDRO i Hrvatskom komorom edukacijskih rehabilitatora (HKER)

Sve opisane uskrate prava opravdavale su se najboljim interesom DTUR i to upravo najčešće od stručnjaka koji su osposobljeni i uključeni u njihovu rehabilitaciju, obrazovanje i skrb o njima. Naše preporuke o potrebi dodatnih edukacija i osposobljavanja i naše preporuke vezane za DTUR ne nailaze na pozitivan odjek među stručnjacima gdje dolaze do izražaja već spomenuti uvriježeni stavovi da su njihova postupanja u najboljem interesu djece. Međutim u razgovorima sa stručnim suradnicima upravo na svako naše pitanje ukazuje se da postojanje medicinske dokumentacije i dijagnoza vodi u različita postupanja i oduzimanja određenih prava. POSI je tijekom godine organizirao sastanak s predstavnicima svih stručnih sekcija stručnih suradnika u vrtićima, udrugom ravnatelja te Udrugom SIDRO i Pravobraniteljem za djecu. Upoznali smo se tijekom sastanka s njihovim mišljenjem i nedostacima konkretnih potrebnih uvjeta i podrške drugih institucija, konkretno: (1) nedostatna i nepostojeća rana intervencija zbog čega se teškoće u razvoju otkrivaju tek dolaskom u vrtić, a roditelji kada ostvare pravo na vrtić ne vode djecu na rehabilitacije; (2) nedovoljan broj osiguranih posebnih predškolskih programa; (3) izazovi i iskustva s prijavama HZSR-u u situacijama kada roditelji iz različitih razloga ne prihvaćaju osiguravanje potrebnih odlazaka na dijagnostiku i rehabilitaciju; (4) pojedini vrtići imaju i 40 DTUR uključene u redovite vrtićke skupine dok pojedini imaju samo jedno dijete - djeca se upisuju u vrtiće udaljena od mjesta stanovanja; (5) potrebno je educirati pedijatre da prepoznaju, odnosno procijene teškoće posebice komunikacijske teškoće; (6) u velikom broju vrtića nedostatak stručnih timova i stručnih povjerenstva za upis (primjeri kuharica kao člana stručnog povjerenstva za upis) u sastavu kako je to određeno zakonom; (7) za otvaranje vrtića minimalni uvjeti propisuju osigurana radna mjesta: ravnatelj, pedagog i zdravstveni voditelj, a ipak isto u praksi ne postoji, 24.000 djece nema osiguranog zdravstvenog voditelja u vrtiću, pojedini vrtići još uvijek nemaju niti pedagoga; (8) nedostatak organiziranih rehabilitacijskih postupaka i nedostatak kapaciteta u ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja koje imaju i socijalne usluge (psihosocijalne podrške) kao primjerice: CZA Zagreb ima kapacitet za 38 djece dok DV Bajka u Zagrebu ima četiri vrtićke skupine po posebnom programu s 20 djece te još 40 DTUR u redovitim skupinama; (9) potreba žurnog donošenja provedbenih propisa o pomoćnicima za DTUR i stručnim komunikacijskim posrednicima koji se ne uključuju zbog nepostojanja provedbenih propisa; (10) nedostatak rehabilitacijske i psihosocijalne podrške tijekom ljetnih mjeseci; (11) pojedina djeca unatoč korištenju godišnjih odmora roditelja dolaze 365 dana u vrtić - mišljenje je da je potrebno da imaju „odmor“ od vrtića; (12) mnogi roditelji se pritužuju da se previše pažnje posvećuje DTUR; (13) istraživanje HKER o izazovima s kojima se susreću edukacijski rehabilitatori pokazuje da su najveći izazovi kod djece s ADHD-om, PuP, PAS, odnosno teškoćama samoregulacije; (14) veliki problem predstavljaju i odgode upisa čime se ne otvaraju kapaciteti upisa nove DTUR zbog Državnog pedagoškog standarda - mišljenje je da je odgoda primjerena jedino kada djeca u tih godinu dana mogu razviti određene vještine i sposobnosti bitne za školovanje, međutim roditelji često traže odgode i u slučajevima kod višestrukih teškoća ili kod npr. povučenosti djece.

Na temelju zajedničkih zaključaka na sastanku predložili smo MZOM-u da se žurno donese provedbeni propis o uključivanju pomoćnika za DTUR i stručnih komunikacijskih posrednika u vrtiće, žurno osiguravanje rane intervencije te potrebnih rehabilitacijskih postupaka, odnosno psihosocijalne podrške sustavu odgoja i obrazovanja u suradnji s drugim ministarstvima. Naglasili smo da nedostatak rane razvojne podrške te nepravovremeno uočavanje određenih teškoća u razvoju i osiguravanje potrebne rehabilitacije često utječe i na samo uključivanje djece u vrtiće, suradnju roditelja i vrtića te i prihvaćanje teškoća u razvoju od strane roditelja što je svakako bitno za daljnji razvoj. Naime, KPOSI određuje, što u svojim komentarima ističe Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom, da bi mogli govoriti o uključivanju u obrazovanje DTUR na ravnopravnoj osnovi mora im biti osigurana i potrebna razumna prilagodba i podrška kako unutar obrazovnog sustava tako i izvan.

MZOM-u smo uputili i zamolbu za sastanak, a do trenutka izvještavanja nismo zaprimili odgovor.

Preporuke:

1. Predlažemo osnivačima osiguravanje dostatnog kapaciteta predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu pa i djecu s teškoćama u razvoju.
2. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih i osnivačima vrtića da se osmisli efikasniji sustav upisa u dječje vrtiće ili pravovremeno osiguraju potrebni uvjeti koji će jamčiti upis djece s teškoćama u razvoju kada ostvare pravo temeljem postojećih propisa i kriterija prednosti u ravnopravnim uvjetima postupka upisa.
3. Predlažemo da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih osigura provedbu zakonskih odredbi vezanih uz pravo djece s teškoćama u razvoju da kao i ostala djeca borave u vrtiću prema zahtjevima roditelja uz preporuke stručnjaka i prema zakonski određenim programima predškolskog odgoja i obrazovanja te i tijekom ljetnih praznika.
4. Predlažemo dječjim vrtićima i osnivačima da se djeci s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima osigura sva potrebna razumna prilagodba te pomoćnici za djecu s teškoćama u razvoju/stručni komunikacijski posrednici i potrebni posebni programi predškolskog odgoja i obrazovanja.
5. Predlažemo osnivačima i dječjim vrtićima da osiguraju protokol nastavka prava na predškolski odgoj i obrazovanje u situacijama kada je prijedlog da se djeca s teškoćama u razvoju trebaju uključiti u posebni program. Isključivanje djece u toj situaciji iz vrtića ili oduzimanje prava na predškolski odgoj i obrazovanje pri upisu zbog nemogućnosti osiguravanja specifičnih uvjeta predstavlja diskriminaciju.
6. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih žurno donošenje provedbenih propisa vezanih za uključivanje pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju i stručnih komunikacijskih posrednika.
7. Predlažemo osnivačima vrtića zapošljavanje cjelovitih stručnih timova čiji bi sastavni dio bili i zdravstveni radnici te i zapošljavanje pomoćnika, stručnih komunikacijskih posrednika, trećih odgojitelja i sl. te time i osiguravanje potrebnih uvjeta za djecu koja trebaju zdravstvenu skrb i njegu tijekom boravka u vrtiću.
8. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih promjene dijela Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe u skladu sa suvremenim trendovima inkluzije.
9. Predlažemo visokim učilištima te Agenciji za odgoj i obrazovanje da organiziraju edukacije iz područja ljudskih prava povezano s postojanjem teškoća u razvoju/invaliditeta i načela inkluzije i nediskriminacije.

10. Predlažemo da se razmotri mogućnost da financiranje ili sufinanciranje djelatnika dječjih vrtića preuzme Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih uz jasno određen koeficijent radnog mjesta odgojitelja kako bi bili osigurani jednaki uvjeti u različitim lokalnim zajednicama.
11. S obzirom da je broj djece s teškoćama u razvoju u porastu pri čemu ističemo i povećani broj djece s poremećajima iz autističnog spektra svakako je žurno potrebno uvođenje određenih promjena odnosno osiguravanja sustava koji u skladu s odredbama KPOSI može osigurati uključivo obrazovanje.

2.13.2. Osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje

U tablici 14. su prikazani podatci o broju učenika s teškoćama u razvoju u posljednjih pet školskih godina dobiveni od Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih, a koje smo usporedili s kretanjem ukupnog broja učenika u školama u Republici Hrvatskoj.

Tablica 14. Broj učenika upisanih u osnovnim i srednjim školama u školskim godinama 2021./2022. i 2022./2023., 2023./2024., 2024./2025. i 2025./2026.

Školska godina	Ukupan broj učenika	Ukupan broj učenika s TUR	Udio učenika s TUR u ukupnom broju	Broj učenika s TUR u OŠ	Broj učenika s TUR u SŠ
2021./2022.	456.441	29.153	6,39%	24.025	5.128
2022./2023.	454.232	30.131	6,63%	24.913	5.218
2023./2024.	450.855	31.958	7,09%	26.490	5.468
2024./2025.	448.478	35.891	8,00%	29.183	6.708
2025./2026.	446.728	37.255	8,34%	29.926	7.329

Izvor: MZOM (prosinac 2021., prosinac 2022., prosinac 2023., prosinac 2024. i prosinca 2025.)

Prikazani podatci i dalje pokazuju isti trend povećanja broja učenika s teškoćama u razvoju i u osnovnoj i srednjoj školi dok je istodobno ukupni broj učenika manji. Kao i prethodnih godina pratimo nastavak školovanja učenika s teškoćama u razvoju u srednjoj školi gdje isto ne primjećujemo promjene u trendu te i ovdje bilježimo povećanje udjela učenika s teškoćama u razvoju te i znatno manji broj učenika s teškoćama u razvoju uključenih u srednjoškolsko obrazovanje u odnosu na osnovnoškolsko obrazovanje:

Tablica 15. Ukupan broj učenika i učenika s teškoćama upisanih u osnovnim i srednjim školama u školskoj godini 2024./2025. te udio učenika s teškoćama u razvoju u 2022./2023., 2023./2024.

Škola	Broj učenika 2025./2026.	Broj učenika s TUR 2025./2026.	Udio učenika s TUR u ukupnom broju 2025./2026.	Udio učenika s TUR u ukupnom broju 2024./2025.	Udio učenika s TUR u ukupnom broju 2023./2024.	Udio učenika s TUR u ukupnom broju 2022./2023.
Osnovna škola	298.480	29.926	10,03%	9,71%	8,68%	8,05%
Srednja škola	148.123	7.329	4,95%	4,53%	3,75%	3,6 %

Kao i proteklih godina učenici s teškoćama u razvoju najvećim dijelom su uključeni u redovite osnovne i srednje škole u redovite razredne odjele, njih 82,54% u OŠ te 90,54% u SŠ. U ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja školuje se 10,5% učenika u osnovnoškolskim programima te 5,14% učenika u srednjoškolskim programima obrazovanja.

Primjereni programi obrazovanja i osiguravanje potrebne razumne prilagodbe i podrške - upis u 1. razred osnovne škole

Ponavljaju se situacije prekasnog donošenja rješenja o primjerenom programu obrazovanja zbog čega do početka školske godine te i prvih tjedana nastave DTUR ne znaju koju školu će u konačnosti pohađati, nemaju osigurane sve potrebne uvjete i podršku u odgojno-obrazovnom procesu, a koja se veže uz navedeno rješenje o primjerenom programu obrazovanja. Stoga ponovno ističemo potrebu poduzimanja odgovarajućih koraka u svim županijama s ciljem osiguravanja pravovremenosti donošenja rješenja o primjerenom programu obrazovanja i potpori pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, uključujući i vrijeme potrebno za moguće žalbe roditelja ili pokretanje upravnog spora te pripremu potrebnih uvjeta: razrednog odjela, preinake prostora, pomagala, prilagođenih udžbenika, postupak zapošljavanja pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika i sl. U tom cilju potrebno je povezati podatke o DTUR iz različitih sustava (predškolske ustanove, ustanove socijalne skrbi, zdravstva) i potaknuti suradnju institucija radi lakšeg planiranja potrebnih prilagodbi i podrške. Prije svega je potrebno organizirati i osigurati da DTUR pravovremeno pristupe postupcima utvrđivanja psihofizičkog stanja djece prije upisa u 1. razred kroz suradnju škola i vrtića, ali i lokalne zajednice te primarne zdravstvene zaštite. S obzirom da postoji obveza pohađanja programa predškole u godini prije upisa u osnovnu školu vjerujemo da će veliki pomaci biti učinjeni već jačanjem suradnje osnovnih škola s vrtićima na lokalnom području. Stručna povjerenstva škola trebala bi najkasnije do kraja mjeseca travnja dostaviti svoja mišljenja o primjerenim programima obrazovanja i ostalim oblicima pomoći i podrške stručnim povjerenstvima pri županijskim upravnim tijelima nadležnim za obrazovanje, a do kraja mjeseca svibnja županije bi roditeljima DTUR trebale dostaviti rješenja o utvrđenim primjerenim programima obrazovanja i ostalim podrškama. Sve žalbe koje se dostave MZOM potrebno je riješiti najkasnije do početka kolovoza kako bi se u mjesec dana osigurale sve potrebne prilagodbe i podrške.

Na panelu „Izazovi uključivog i kvalitetnog obrazovanja“ u organizaciji Hrvatske komore edukacijskih rehabilitatora održanom 2. prosinca 2025. godine istaknuta je važnost kvalitetne organizacije tranzicije DTUR iz vrtića u školu kao i važnost osiguravanja pravovremene i kvalitetne, odnosno primjerene podrške i potrebnih informacija djelatnicima škole najmanje šest mjeseci prije dolaska DTUR u školu, a kako bi se osigurali svi potrebni primjereni uvjeti. U tom smislu važna je međusobna suradnja te dovoljan broj zaposlenih stručnih suradnika. Neke od škola niti nemaju zaposlene pojedine profile stručnjaka, a u drugim školama s cjelovitim stručnim timom ponekad iste pohađa i više od 100 učenika s rješenjima o primjerenim programima obrazovanja što ponovno utječe na kvalitetno pružanje podrške uključivanju.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio upit roditelja djeteta koje nije krenulo u školu s prvim danom nastavne godine jer nisu zaprimili rješenje o primjerenom programu obrazovanja nakon žalbe na prvostupanjsko rješenje. MZOM izvještava da su žalbu zaprimili početkom mjeseca srpnja te su drugostupanjsko rješenje donijeli u skladu s propisanim rokom od 60 dana. Iako u zakonskom roku smatramo kako je MZOM trebalo uložiti napore da rješenje bude pravovremeno za dijete te i djelovati prema školama i županijama s ciljem osiguravanja pravovremenog procesa.

Primjer iz prakse (2): Majka djeteta s poremećajem iz spektra autizma nas kontaktira prvih dana mjeseca rujna jer još uvijek nije zaprimila rješenje o primjerenom programu obrazovanja nakon žalbe, a očekuje školovanje u Centru za autizam. Svi smo upoznati sa situacijama prekapacitiranih ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja. Žurnim postupanjem MZOM-a na naš zahtjev u konačnici je ipak osigurano uključivanje djeteta u Centar za autizam Zagreb.

Primjer iz prakse (3): Preporuku o pravodobnoj organizaciji svih aktivnosti stručnih povjerenstava škole i županije uputili smo u primjeru dječaka s poremećajem iz autističnog spektra čija majka nam se pritužila početkom mjeseca listopada zbog nepravovremenog osiguravanja primjerenog programa obrazovanja i potrebnih razumnih prilagodbi. Naime, u trenutku obraćanja POSI, dakle mjesec dana od početka školske godine nije zaprimila rješenje o primjerenom programu obrazovanja. Na vlastitu inicijativu upitom županijskom upravnom odjelu nadležnom za obrazovanje saznala je u koju školu u posebni razredni odjel sin treba krenuti. S obzirom da roditelji nisu zadovoljni rješenjem na isto će podnijeti žalbu dakle više od mjesec dana nakon početka nastave. Zanimalo nas je kako je škola pripremila učenika s poremećajem iz autističnog spektra na uključivanje u sustav obrazovanja s obzirom da su saznanja usmeno dobili neposredno – dan-dva prije početka nastavne godine. Županija nas je izvijestila da sjednica stručnog povjerenstva nije održana tijekom mjeseca srpnja i kolovoza zbog korištenja godišnjih odmora. Smatramo u ovom slučaju potpuno neprihvatljivim neodržavanje sjednice stručnog povjerenstva županije tijekom cijelog mjeseca srpnja i kolovoza s obzirom na predmete odgode upisa u 1. razred te primjerenih programa obrazovanja budućih prvašića kao i zahtjeva za uključivanje pomoćnika u nastavi koja se rješavaju u navedenom razdoblju.

Svjesni smo da su članovi stručnih povjerenstava pri županijama uglavnom djelatnici škola koji prema svojim kolektivnim ugovorima tijekom ljetnih mjeseci koriste svoje godišnje odmore. No, upravo to ukazuje na potrebu da županija u suradnji sa školama dogovori krajnji rok u kojem se moraju dostaviti mišljenja i prijedlozi koji se odnose na one prilagodbe i podrške koje s početkom školske godine moraju biti poznate i odobrene.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom ne smije utjecati na mišljenja članova stručnih povjerenstava i miješati se u tijek upravnog postupka. Nadležnost stručnih povjerenstava škola, županijskih upravnih odjela te i MZOM je predlaganje primjerenih programa obrazovanja samostalno u skladu s propisima i svojima stručnim mišljenjem na temelju neposrednog pregleda djeteta, razgovora s roditelja uvažavajući mišljenja vanjskih stručnjaka koji su godinama uključeni u rehabilitacijske postupke. No, ono što ističemo svake godine je da smatramo kako postupci utvrđivanja psihofizičkog stanja djece s teškoćama u razvoju kasne i iz razloga jer se pored niza nalaza stručnjaka traže dodatni nalazi u situaciji kada je već sami postupak prekasno započeo. Nadalje smatramo da DTUR treba omogućiti upis u prvi razred osnovne škole najbliže mjestu stanovanja po upisnom području kao i drugoj djeci – osim u slučajevima kada postoji potreba za rehabilitacijskim programima koji su dostupni jedino u posebnom odgojno-obrazovnom sustavu. Praćenjem djeteta u školskom okruženju uz primjenu individualiziranih odgojno-obrazovnih programa i potrebnih prilagodbi, smatramo da se kvalitetnije i objektivnije može osigurati odgovarajuća daljnja prilagodba te utvrditi eventualna potreba promjene programa obrazovanja i sl. Svake godine ističemo da smatramo da je manji propust pružiti učenicima priliku školovanja u redovitim programima te ukoliko se pokaže da isti ne mogu svladati usmjeriti ih ka posebnim programima. Isto tako manji je propust ukoliko im se pruži prilika školovanja u posebnim programima uz individualizirani

pristup, a ne odmah u posebnom programu za stjecanje kompetencija kao najmanje zahtjevnom programu. Puno je veći propust da se nakon cijelog osnovnog školovanja utvrdi kako je određeni učenik mogao svladavati zahtjevniji program obrazovanja.

Posebni razredni odjeli i ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja

Godinama uočavamo da još uvijek veliki broj obrazovnih stručnjaka i dalje podržava stav da je uključivanje DTUR u posebne ustanove ono što je najbolje za njih iako je isto uvjetovano postojanjem potrebe za rehabilitacijskim programima odnosno potrebom za dodatnom zdravstvenom i socijalnom skrbi kako određuje Državni pedagoški standard osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Djelatnici škola sve češće govore o svojim strahovima kako roditelji kasnije neće razumjeti i pristati na nastavak obrazovanja u posebnim razrednim odjelima. Sve češće se susrećemo i sa sličnim željama roditelja, pa i iskustvima djece i roditelja o cjelovitijoj podršci u okviru posebnih razrednih odjela i ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja.

Međutim, svake godine ukazujemo i na nedostatak potrebnih kvalitetnih uvjeta za ravnopravno i kvalitetno obrazovanje u posebnim uvjetima. Unatoč otvaranju sve većeg broja posebnih razrednih odjela, svjedočimo, posebice u ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, nedostatku potrebnog kapaciteta.

Ustrojavanje posebnih razrednih odjela

Jedan od razloga nedostatka kapaciteta je izostanak volje osnivača i škola za ustrojem posebnih razrednih odjela na njihovom području u redovitim osnovnim školama. U 2025. godini u medijima smo svjedočili primjeru učenice iz Svete Nedjelje čija majka se zalagala za školovanje u školi u Gradu Zagrebu. Činjenica je da će se prema potrebi rehabilitacije i habilitacije djeca uključivati u ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja na području gdje su smještene te institucije. No, kada govorimo o posebnim razrednim odjelima pri redovitim školama svaka bi županija trebala pratiti potrebe na svojem području te surađivati sa susjednim županijama u osiguravanju potrebnih uvjeta za obrazovanje DTUR po posebnom programu što bliže mjestu stanovanja. Međutim, smatramo da nikako nije uputno bez dogovora i suradnje s drugom županijom samo donositi rješenja za škole koje nisu pod njihovom ingerencijom jer time uzrokuju moguće teškoće i nemogućnosti upisa djece s područja županije koja je osigurala dovoljan broj posebnih razrednih odjela. Posebice ovo primjećujemo kada je riječ o školovanju djece s poremećajima iz autističnog spektra. Potrebno je imati na umu kako dugotrajna putovanja nisu primjerena za učenike s teškoćama u razvoju posebice učenike s većim teškoćama u razvoju. POSI se postupajući u više predmeta ponovno i ove godine susreo sa slučajevima škola s prekobrojnim posebnim razrednim odjelima. MZOM kao tijelu odgovornom za obrazovne politike uputili smo opetovano mišljenje i preporuku da stručna povjerenstva škola, upravnih tijela županija i MZOM-a predlažu samo vrstu primjerenog programa obrazovanja. Nadležna županijska upravna tijela te MZOM potom određuju najbližu školu u kojoj će učenik nastaviti obrazovanje po primjerenom programu obrazovanja pri čemu je nužno da provjere sa školama postoji li mjesta u postojećim razrednim odjelima/skupinama. Posebni razredni odjeli i odgojno-obrazovne skupine s prevelikim brojem učenika utječu na kvalitetu poučavanja i osiguravanje jednakih uvjeta obrazovanja.

Suglasnosti na ustrojavanje odjela i zapošljavanje

Ističemo važnost pravovremenog odobravanja ustrojavanja potrebnih razrednih odjela/odgojno-obrazovnih skupina te davanja suglasnosti za zapošljavanje djelatnika koja se

daju prekasno pa i za već odobrena radna mjesta zbog odlaska u mirovinu i/ili zapošljavanja na drugom radnom mjestu od strane MZOM-a i MROSP-a. Tijekom izvještajne godine zamjećujemo od strane MZOM-a brže odobravanje zaprimljenih zahtjeva za otvaranje novih posebnih razrednih odjela/skupina. Izostanak pravovremenih suglasnosti utječe prije svega na kvalitetu školovanja DTUR i druge djece, te uzrokuje odlazak stručnjaka kojih i bez toga već sada nedostaje. Obilaskom Centra za odgoj i obrazovanje Velika Gorica (COO VG) zamjećujemo spajanje velikih posebnih razrednih odjela pa čak i odjela i odgojno-obrazovnih skupina zbog nedostatka dovoljnog broja učitelja edukatora rehabilitatora. Isti se istovremeno angažiraju i u odjelima obrazovanja i smještaja, što uzrokuje njihov prekovremeni rad i sagorijevanje. Na višestruko ponavljane natječaje ne javlja im se niti jedna osoba, a nestručne zamjene mogu zaposliti pod određenim pravilima tek nakon određenog broja natječaja. Posljedično tome kako bi organizirali nastavni proces angažirali su i stručne suradnike kao učitelje u razredu zbog čega je izostao njihov rad kao stručnih suradnika. U konačnici jednim dijelom, navedeno je uzrokovalo odlazak stručnih suradnika iz COO VG i ponovno pokrenulo proceduru dugog čekanja na odobrenje novog zapošljavanja. MZOM i lokalne zajednice bi trebale osmišljavati mjere kojima će osigurati rad stručnjaka bilo u posebnim razrednim odjelima i posebnim uvjetima bilo i kao stručnih suradnika.

Centri za odgoj i obrazovanje - obilasci

Centar za odgoj i obrazovanje Velika Gorica (COO VG) i Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava (COO Dubrava) u postupku su obnove već pet godina što svakako utječe na kvalitetu rada i obrazovanja. Teško je pronaći primjerene prostore poput novih koji se grade kao ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja ili školska ustanova. Stoga ovako dugo trajanje obnove ne možemo smatrati primjerenim u brizi i osiguravanju kvalitetnog obrazovanja DTUR. MROSP-u smo uputili preporuke za ubrzavanje obnove oba centra za odgoj i obrazovanje. Svakako je bitno naglasiti da je postojala intencija, a što i je u skladu s KPOSI da sva djeca s teškoćama u razvoju budu u najbližim školama prema mjestu stanovanja te da posebne ustanove budu centri podrške redovitim školama. Međutim, za takve promjene potrebne su i puno veće strukturne promjene prije svega kurikuluma, veličine razreda i sl.

COO Dubrava već četvrtu školsku godinu radi u privremenim prostorima koji prema odobrenju MZOM-a privremeno udovoljavaju uvjetima za rad škole prema postojećim propisima. MROSP nas je tijekom godine na zahtjev dva puta izvijestilo o tijeku aktivnosti na izgradnji nove zgrade te smo zamijetili da su rokovi početka građevinskih radova već pomaknuti i cjelokupni proces je u kašnjenju i predugo traje. Stoga je potrebno uložiti dodatne napore i ubrzati izgradnju nove zgrade. MROSP ističe da će prema projektnoj dokumentaciji ukupni prostor novog COO Dubrava imati 7.874 m^2 unutarnjeg i 3.600 m^2 vanjskog prostora. Predviđena je izgradnja šest paviljona: za smještaj korisnika, za usluge odraslim korisnicima, za boravak mladeži i psihosocijalne usluge, za djecu, za smještaj i boravak djece s poremećajima iz spektra autizma te za smještaj i boravak odraslih osoba s poremećajima iz spektra autizma. Osim paviljona predviđena je specijalizirana dvorana za pružanje socijalnih usluga, prostor za provođenje obrazovnih programa, sportsko-terapijski rekreativni prostori, a na vanjskim prostorima: igralište, senzorni park, staklenik i vrt, voćnjak, šetnica i dr. Jednako tako izvještavaju da je u tijeku i parcelacija između Agronomskog fakulteta i COO Dubrava prema postignutom dogovoru.

Za COO VG osim potrebe žurnije obnove zgrade ukazali smo na neadekvatne prostore za smještaj djece te potrebu žurnog uređenja svih prostorija gdje su smještena djeca uz nabavku primjerenog i novog namještaja. Ukazali smo i na potrebu razmatranja iskustva djelatnika

vezano za izazove žurnog oblika smještaja djece osnovnoškolske dobi bez teškoća u razvoju i smještaja u skladu s postojećom licencom. Samo smještanje korisnika zbog nedostatka drugog oblika smještaja bez popratne podrške i sadržaja ne predstavlja primjerenu brigu o djeci. Naglasili smo pravo korisnika na dostojanstven smještaj i život. MROSP nas izvještava da je u tijeku postupak ishođenja prethodne suglasnosti Vlade Republike Hrvatske za sklapanje ugovora o javnoj nabavi radova na sanaciji oštećenja od potresa i rekonstrukciji glavne zgrade COO VG. Početak radova se očekuje tijekom ožujka 2026. godine, a rok za završetak istih je 15 mjeseci od dana uvođenja u posao. Opisuju i da su prostori smještaja uređeni.

Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec (COO Čakovec) kojem je osnivač Grad Čakovec primjer je novoizgrađenog centra s prostranim i pristupačnim prostorima, sportskom dvoranom i senzornom sobom, dostatnim brojem pristupačnih higijenskih čvorova, dodatnim prostorima (kupaonice), vanjskom inkluzivnom učionicom čime u potpunosti zadovoljava potrebe svojih učenika i korisnika poludnevnog boravka, koji izražavaju zadovoljstvo boravkom u ustanovi. Primjer su i kvalitetne suradnje s lokalnom zajednicom, osiguranog potrebnog prijevoza za sve učenike te i dovoljnom broju zaposlenih učitelja edukatora-rehabilitatora. Međutim, suočavaju se s nedostatkom dovoljnog broja spremačica, stručnog radnika za tehničko održavanje i dodatnog kuhara/kuharice bitnih za održavanje novog prostora te osiguravanje prehrane učenicima – predložili smo MZOM-u odobravanje novih radnih mjesta. U odnosu na potrebe učenika i korisnika značajnu ulogu imaju i medicinske sestre/tehničari, odnosno njegovatelji čija radna mjesta više nisu predviđena postojećim propisima za ustanove u sustavu odgoja i obrazovanja, osim Državnim pedagoškim standardom. Stoga predlažemo da se najavljenim promjenama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, odnosno donošenjem novih odvojenih zakona, predvidi mogućnost zapošljavanja medicinskih sestara/tehničara i njegovatelja. Do donošenja zakonskih promjena predlažemo osiguranje nastavka rada medicinskih sestara/tehničara i njegovatelja na postojećim radnim mjestima u slučaju njihovog odlaska u mirovinu ili drugog razloga.

Individualzirani kurikulumi u posebnim programima obrazovanja

Princip individualizacije i prilagodbe obrazovanja potrebama učenika je temeljni u svim programima obrazovanja pa i kod učenika koji se školuju po posebnim programima te je potrebno točno znati koje individualizirane postupke u poučavanju učenik zahtjeva. U Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju te dokumentu Smjernice za rad s učenicima s teškoćama u razvoju propisana je obaveza izrade pisanog dokumenta kod individualiziranih postupaka kod redovitog programa te pisanog dokumenta prilagodbe sadržaja i individualiziranih postupaka kod redovitog programa uz prilagodbu sadržaja. Kada govorimo o posebnim programima ne postoji jasno propisana takva obveza izrade pisanog dokumenta individualiziranog kurikuluma i upoznavanja roditelja s istim, a zbog čega smo zaprimajući pritužbe roditelja više puta zatražili tumačenje MZOM-a kako bi se praksa škola te i AZOO i ASOO ujednačila.

Do trenutka izvještavanja nismo zaprimili zatraženo tumačenje postoji li obveza izrade pisanih dokumenata individualiziranih kurikuluma i davanja istog na uvid roditeljima kada se učenik školuje po posebnom programu. Ponovno ističemo značaj jasnog tumačenja i uputa radi ujednačene prakse.

Edukacija tijekom primarnog studija i stručno osposobljavanje te podrška u radu

Već godinama ukazujemo te ponavljamo kako je primarno obrazovanje budućih učitelja/nastavnika na studijima potrebno unaprijediti na način stjecanja temeljnog

obrazovanje iz područja uključivog obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju i područja ljudskih prava s ciljem potpunog razumijevanja prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom. Naglašavamo i potrebu osiguravanja supervizijske podrške te i kontinuirane savjetodavne potpore kroz mobilne stručne timove neovisno o pritužbama roditelja. Potrebnim nalazimo osiguravanje timova koji bi na tjednoj ili mjesečnoj razini obilazili učenike s teškoćama u razvoju i učitelje/nastavnike u redovnim školama. U tom bi cilju AZOO i ASOO trebalo kadrovski i materijalno ojačati, unaprijediti njihove uvjete rada kako bi privukli vrhunske stručnjake s bogatim iskustvom i prepoznatom kvalitetom rada u školi te mogli pružiti savjetodavnu podršku i stručno usmjeravati učitelje i nastavnike. Bez ostvarene podrške učiteljima i nastavnicima kao i drugim djelatnicima odgojno-obrazovnih ustanova nema stvorenih preduvjeta za inkluziju.

Stručni suradnici

Ponovno ističemo da je potrebno izraditi plan zapošljavanja potrebnih stručnih suradnika u svim odgojno-obrazovnim ustanovama u RH te da uz knjižničara i pedagoga mora biti zaposlen još minimalno jedan stručni suradnik: psiholog, socijalni pedagog, logoped ili edukacijski rehabilitator. Jednako tako, s obzirom na to da škole nemaju zaposlene sve profile stručnih suradnika, predlažemo u navedenom planu zapošljavanja na određenom području voditi računa o zastupljenosti svih profila kako bi si škole mogle međusobno pružati stručnu podršku - razvoj mreže stručnih suradnika različitih profila za određeno područje. Pri tome je potrebno omogućiti i administrativno rasterećivanje stručnih suradnika kako bi njihov rad bio usmjeren na potporu učenicima, roditeljima i učiteljima. Naime, tijekom već spomenute panel rasprave „Izazovi uključivog i kvalitetnog obrazovanja“ koju je organizirala HKER bilo je govora o pretpostavkama provedbe uključive odgojno-obrazovne prakse i posljedicama nedostatka stručne podrške u školama te se zaključilo kako je potrebno osiguravanje supervizije za stručne suradnike kao i za ostale djelatnike škola, dovoljnog broja stručnjaka svih profila u odgojno-obrazovnim ustanovama, primjerena i sveobuhvatna edukacija učitelja/nastavnika, organiziran prilagođen i pristupačan prijevoz, prilagođeni udžbenici, pravovremene informacije prije upisa učenika s teškoćama u razvoju u školu, holistički pristup i interdisciplinarna suradnja. Razgovaralo se i o značajnoj ulozi liječnika školske medicine, o suradnji s roditeljima, značaju rane intervencije i sl.

Prijevoz

Tablica 16. Broj učenika kojima je osiguran prijevoz na temelju Odluke MZOM za školsku godinu 2022./2023., 2023./2024. i 2024./2025.

Tip prijevoza	2022./2023.		2023./2024.		2024./2025.		2025./2026.	
	Osnovna škola	Srednja škola	Osnovna škola	Srednja škola	Osnovna škola	Srednja škola	Osnovna škola	Srednja škola
Osobni prijevoz	2.147	189	2.421	253	2.677	312	2.846	312
Osobni prijevoz putnik	82	2	97	2	91	3	91	4
Ovlašteni prijevoznik	830	91	993	109	1.055	146	1.120	143
Pratitelj u javnom prijevozu	697	0	735	3	924	4	958	4

Školski prijevoz	344	6	357	2	382	24	371	19
Ukupno	**4.100**	**288**	**4.603**	**369**	**5.129**	**489**	**5.386**	**482**

Svake godine podržavamo aktivnost sufinanciranja prijevoza učenika s teškoćama u razvoju od strane MZOM-a neovisno o udaljenosti ili školi koju pohađaju kada je potrebno organiziranje prilagođenog oblika prijevoza i pratnje, a kako je zakonski propisano. Svake godine izvještavamo o većim ili manjim izazovima u provedbi ove aktivnosti i nastojanja MZOM-a da unaprijedi navedeni sustav kako bi isplate roditeljima i pružateljima usluga bile pravovremene. Pritužbe roditelja na kašnjenje financiranja postoje svake godine, no u konačnici isto ukazuje na potrebno dodatno jačanje škola u podnošenju zahtjeva za financiranje prilagođenog prijevoza i korištenju postojeće eTur aplikacije te bolju informiranost škola.

Primjer iz prakse (1): Na potrebu edukacije djelatnika ukazuje i primjer majke prvašića koja nam se obratila: *„…molim vas informaciju u vezi povrata prijevoza za vožnju djeteta u 1.r. osnovne škole…Dijete je 8.g., boluje od Duschenne mišićne distrofije, upisan je u matičnu, a ne u područnu školu koja je 500m od nas jer je škola neadekvatno pripremljena….predala sam zahtjev za povrat prijevoza…danas javljeno da nema pravo jer nije dijete upisano u područnu školu….nama škola stvara velike probleme od prvog dana škole, za sve se ja moram raspitivati, a ne oni….*“ Učenik je ostvario pravo na prijevoz kada je majka školu upoznala s informacijama dobivenim od POSI. Škola je dužna sama istražiti koje su mjere i aktivnosti zakonski osigurane ako se do sada s istima nije susrela.

Porastom broja posebnih razrednih odjela i sve većim brojem učenika s teškoćama u razvoju veći je i broj učenika u nekom od oblika prijevoza koje financira MZOM. Međutim, ono na što kontinuirano ukazujemo i preporučujemo je da roditelji budu uključeni u prijevoz samo kada im je to primjereno. Smatramo da je realno povezano s životnim funkcioniranjem obitelji i omogućavanja potrebe za radom roditelja, očekivati da bi osnivači škola i za učenike s teškoćama u razvoju kao i učenicima koji žive tri odnosno pet kilometara dalje od škole trebali osigurati prijevoz koji neće uključivati roditelje. Primjer dobre prakse je organizacija prijevoza Osnovne škole A. G. Matoš iz Vinkovaca koji osiguravaju prijevoz uz podršku osnivača i financiranje MZOM bez uključivanja roditelja. S obzirom da nije uvijek moguće osigurati posebne razredne odjele u neposrednoj blizini, a što treba biti cilj, ponovno ističemo da je potrebno uložiti dodatne napore svih sudionika kako bi se pravovremeno organizirao odgovarajući prijevoz koji ne smije biti prvenstveno i jedino odgovornost roditelja neovisno o financiranju od strane MZOM-a. Isto se odnosi i na prijevoz do srednje škole koju upiše učenik s teškoćama u razvoju ukoliko nije samostalan u odlasku i dolasku do škole.

Primjer iz prakse (2): Školovanje učenika u posebnom razrednom odjelu 50-tak kilometara dalje od adrese prebivališta - koliko je izvedivo da roditelj koji radi odveze i doveze dijete iz škole u kojoj ne boravi dnevno osam sati ili da mu bude pratnja u prijevozu ovlaštenim javnim prijevoznikom ili taksi prijevozu.

Primjer iz prakse (3): Obratila nam se i majka čije dijete se školuje u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja. Majka nema vozačku dozvolu te je uključena kao pratnja u taksi prijevozu. Zbog neorganiziranog javnog prijevoza od mjesta posebne ustanove do mjesta prebivališta udaljenog 20 kilometara mora neovisno o vremenskim uvjetima čekati dijete do završetka nastave kako bi ga ponovno pratila natrag u taksi prijevozu. Prema Odluci MZOM-a djeca u taksi prijevozu ne mogu biti bez pratnje.

Primjer iz prakse (4): Majka njegovateljica ima dvoje djece s teškoćama u razvoju, a otac je zaposlen. Majka djecu vozi u školu udaljenu više od 40 kilometara te nakon toga na intenzivne rehabilitacijske postupke i izvanškolske aktivnosti u drugom smjeru ponovno udaljeno 30-tak kilometara od mjesta prebivališta. Budući djeca imaju teškoće u hranjenju bitno je da između terapija i škole dođu doma i pojedu ručak i odmore se. Trenutno ne postoji mogućnost bližeg školovanja jer nije bilo moguće ustrojiti posebni razredni odjel zbog nedostatka prostora.

Pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici

Ponavljamo preporuku da se pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima omogući zapošljavanje po istim propisima kao i djelatnicima škola uz određivanje koeficijenta radnog mjesta u okviru djelatnika javnih službi te se tako kvalitetnije riješi radno pravni status. Njihov radni odnos i dalje je na određeno vrijeme i najčešće nepuno radno vrijeme uz što se potom vežu zapreke Zakona o radu u odnosu na nemogućnost višestrukog zapošljavanja iste osobe na određeno vrijeme. Ovakvim se uređenjem sklapanja ugovora o radu na određeno vrijeme, ovoj vrsti posla određuje i nadalje karakter privremenosti, a neriješen i nesiguran radno-pravni status otežava angažiranje dostatnog broja osoba za pružanje kvalitetne podrške. Broj odobrenih potpora pomoćnika u nastavi svake godine je sve veći.

Kada govorimo o stručnom osposobljavanju pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika svakako je isto u odnosu na prethodne godine sveobuhvatnije i opsežnije. No, i nadalje se zalažemo za osmišljavanje srednjoškolskog strukovnog kurikuluma koji bi obuhvatio i rad pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika te sličnih potpora: osobne asistencije, videćih pratitelja i stručnih komunikacijskih posrednika za odrasle, a kao oblika stručnog osposobljavanja.

Primjeri iz prakse: Medijski su ove godine bili popraćeni zahtjevi roditelja na području Knina i Šibenika za promjenom odredbi Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima vezano za uključivanje broja pomoćnika u nastavi u posebne razredne odjele/odgojno-obrazovne skupine kojim je određeno uključivanje jednog te iznimno dva pomoćnika u nastavi u posebni razredni odjel/skupinu. U osnovnim školama u Kninu svaki učenik u posebnom razrednom odjelu/skupini imao je donedavno svojeg pomoćnika u nastavi što bi značilo da je u odjelu bio veći broj odraslih osoba u odnosu na broj učenika. Razredni odjeli/skupine imale su od četiri do pet učenika. Godinama smo izvještavali da smo obilaskom posebnih razrednih odjela uočavali da pomoćnici u nastavi poučavaju učenike s teškoćama u razvoju što nije njihova uloga niti su za isto osposobljeni. Jedino učitelji/nastavnici kao i učitelji edukatori rehabilitatori mogu biti nositelji poučavanja učenika. Zagovaramo mogućnost donošenja posebnih odluka uključivanja broja pomoćnika u nastavi u iznimnim situacijama kada je nemoguće osigurati potrebnu potporu svim učenicima na propisani način. Naime, učenici se školuju u posebnim razrednim odjelima ovisno o tome koji primjereni program obrazovanja mogu svladavati te se u jednom razrednom odjelu nalaze učenici s različitim vrstama teškoćama u razvoju, različitih odgovora na podražaje i različitih potreba. S obzirom na uvažavanje socijalnog modela pogleda na invaliditet učenici s teškoćama u razvoju u posebnim razrednim odjelima/skupinama pa i u ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja nisu podijeljeni s osnove vrsta teškoća u razvoju već kurikula kojeg mogu svladavati. Kod uključivanja pomoćnika u nastavi potrebno je uvijek individualno sagledati funkcioniranje učenika u posebnim razrednim odjelima i potrebnim podrškama. Okviri postupanja trebaju biti jasni kao i kriteriji dodjele pomoćnika u nastavi, ali je svakako potrebno sagledati i individualne potrebe i situacije te iznalaziti kvalitetna rješenja. Jednako tako na pomoćnika u nastavi ne treba gledati kao na jedini oblik razumne prilagodbe i

individualiziranog pristupa jer ne može zamijeniti druge potrebne aktivnosti i mjere koje treba poduzeti škola u cilju osiguravanja individualno potrebne razumne prilagodbe. Značajna je i uloga osnivača i MZOM u osiguravanju drugih potrebnih preduvjeta kvalitetnom obrazovanju: materijalnih uvjeta pa i kada je potrebno ustrojavanje brojčano manjih razrednih odjela. Naime, veličina redovitih i posebnih razrednih odjela, odnosno broj učenika treba biti primjeren kako bi učitelji i učitelji edukatori rehabilitatori mogli osigurati kvalitetno poučavanje svakog učenika. Na taj način osiguravat će ravnopravnije i kvalitetnije uvjete školovanja nasuprot uključivanju prevelikog broja pomoćnika u nastavi.

Prilagođeni udžbenici i univerzalni dizajn

S obzirom da je u 2025. godini na e-Savjetovanju bio Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu ponovili smo MZOM-u svoje mišljenje i preporuke kao i prethodnih godina. Kada se govori o prilagođenim udžbenicima najčešće se spominju slijepi i slabovidni učenici, no postoje brojni primjeri učenika s drugim vrstama teškoća u razvoju koji nemaju oštećenja vida ili čak i prepoznatljive uzroke i vrste teškoća, a pokaže se da im prilagođeni udžbenici trebaju. S obzirom na potrebe za knjigama na Brailleovom pismu bilo u digitalnom obliku ili u otisku koji predstavljaju zahtjevnije prilagodbe, posebna pažnja se svakako obraća slijepim i slabovidnim učenicima. Za navedene učenike kontinuirano predlažemo da u okviru Kataloga odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole objavljenima na mrežnim stranicama MZOM-a trebaju biti i gotovi kompleti prilagođenih udžbenika za slijepe i slabovidne udžbenike. Učitelji i nastavnici bi u tom slučaju trebali birati već postojeće prilagođene udžbenike za razrede koje pohađaju slijepi i slabovidni učenici. Javni pozivi za financiranje projekata za prilagodbu i izradu udžbenika/literature za slijepe i slabovidne učenike i studente za određenu školsku godinu se objave pravovremeno. Međutim, od udruga saznajemo da se ugovori s prijaviteljima projekata sklapaju prekasno (nakon početka školske godine) da bi se organizirao cijeli postupak prilagodbe udžbenika: osiguravanje osoba koje će prilagoditi udžbenike, nabava udžbenika u digitalnom ili tiskanom obliku te konačno sama prilagodba koja ovisi o potrebama učenika i formatu koji im je potreban. Organizacije civilnog društva nemaju vlastita sredstva s kojima bi osigurala navedeni postupak prije završetka odluke o financiranju po Javnom pozivu. Smatramo neprihvatljivim da udruge koje prilagođavaju navedene udžbenike moraju izdvajati visoke iznose za financiranje PDF formata nakladnicima kako bi uopće bilo omogućeno prilagođavanje udžbenika. Postavlja se i pitanje kako se opisanim postupkom pravovremeno osiguravaju udžbenici učenicima s teškoćama u razvoju za koje se postojanje potrebe za prilagodbom udžbenika pokaže tijekom školske godine kada je javni poziv završen. Nameće se i pitanje što je s učenicima za koje udruge nemaju saznanja te možemo li tvrditi da svi roditelji znaju da se trebaju obratiti udrugama kako bi njihova DTUR dobila prilagođene udžbenike. Istovremeno u cijeloj državi učenike osnovnih škola udžbenici čekaju s prvim danom škole na školskim klupama.

Udruge koje godinama prilagođavaju udžbenike za slijepe i slabovidne učenike predlažu osiguravanje e-knjižnice koja bi imala dostupne digitalne oblike udžbenika koji bi se potom jednostavnije prilagođavali većini učenika. Kako smo već istaknuli ne govorimo samo o slijepim i slabovidnim učenicima.

Primjeri iz prakse: Nedavno se POSI susreo s učenikom koji je godinama imao teškoće u učenju i svladavanju gradiva i kojem su roditelji čitali udžbenike te je na taj način učio. U trenutku kada su mu omogućeni e-udžbenici i e-lektire svladavanje gradiva mu je lakše te je samostalan u tome.

Kontinuirano skrećemo pozornost i na univerzalni dizajn kada govorimo o udžbenicima te u tom smjeru osiguravanje udžbenika za učenike s disleksijom i ADHD poremećajem. Na tragu toga zaprimili smo i prijedlog jedne majke o potrebi osiguravanja prilagođenih udžbenika za učenike s različitim teškoćama u razvoju koji trebaju grafički i vizualno prilagođene udžbenike bez sadržajne prilagodbe. Predložili smo MZOM-u da u suradnji sa stručnjacima i izdavačkim kućama razmotre oblike vizualnih prilagodbi udžbenika i radnih bilježnica pri tome promišljajući o univerzalnom dizajnu.

Izvanučionička nastava

Ove godine susreli smo s nekoliko upita i pritužbi roditelja DTUR vezano za odlaske na izvanučioničku nastavu (terenska nastava, Škola u prirodi, izleti i maturalna putovanja). Obraćanja roditelja odnosila su se na intencije škola za pratnjom roditelja ili ne uključivanjem djece u takvu nastavu zbog primjerice postojanja epilepsije koja je kontrolirana lijekovima. U primjerima savjetovanja roditelja o postojećim zakonskim pravima njihove djece nismo zaprimili povratne informacije o tome jesu li njihova djeca u konačnici ostvarila svoje pravo. Kao i prošlih godina susreli smo se i s pitanjima samih škola kako bi uputili potpune zahtjeve agencijama koja organiziraju putovanja. Kada govorimo o izvanučioničkim oblicima nastave sukladno čl. 38. st. 2. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, osim voditelja, mora biti osigurana pratnja sukladno broju učenika kao i pratnja sukladno njihovim teškoćama. Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole propisuje da su za ostvarivanje izvanučioničke nastave odgovorni učitelj voditelj, učitelj pratitelj i ravnatelj školske ustanove te da je uz voditelja potrebno imenovati i učitelja pratitelja i osigurati pratnju učenicima s teškoćama u razvoju. U izvanučioničkoj nastavi ne mogu sudjelovati osobe koje nisu učenici ili djelatnici školske ustanove, odnosno one osobe koje učitelji nisu naveli vezano uz ostvarivanje predviđenih ciljeva. Iznimno, u aktivnostima mogu sudjelovati osobe koje su pratnja učenicima s teškoćama u razvoju o čemu odlučuju ravnatelj, razrednik i stručni suradnici školske ustanove. Dakle zakonodavni okvir je osiguran, no škole se susreću s pomoćnicima u nastavi koji nisu zainteresirani za odlazak na izvanučioničku nastavu što ponovno povezujemo s njihovim nekvalitetno riješenim radno-pravnim statusom. Osim toga osnivači nisu spremni financirati troškove dodatne pratnje koje ne priznaju putničke agencije i sl. Škole osim senzibilizacije svojih djelatnika na prava učenika s teškoćama u razvoju na izvanučioničku nastavu i uklanjanju postojećih predrasuda trebaju i podršku sustava u cjelini.

Primjeri iz prakse: Kod djeteta koje boluje od dijabetesa i nije sudjelovalo u Školi u prirodi, u više navrata smo postupali, uputili preporuke te i upozorenje na sumnju na diskriminaciju školi i osnivaču i predložili nadležno postupanje MZOM-a i AZOO-a. Unatoč tome učenica nije bila uključena u Školu u prirodi. Škola je pisano tražila od roditelja da osiguraju oblike podrške za svoje dijete pa čak i da sami pronađu smještaj negdje blizu provođenja Škole u prirodi. Osnivač je unatoč našim ukazivanjima na zakonske odredbe izvještavao kako je isto u nadležnosti škole kojom upravlja ravnatelj i školski odbor, a roditelje su upućivali na isto postupanje kao i škola. Iako smatramo kako je učinjen propust i povreda prava djeteta i bilo je izravno učinjena od strane škole, u konačnici je škola uputila prijavu HZSR o sumnji na nedostatne roditeljske kompetencije i zanemarivanje roditeljske skrbi. Ovo prebacivanje svoje odgovornosti na roditelje zamijetili smo i u primjeru isključivanja djeteta iz dječjeg vrtića te ostajemo zabrinuti takvim postupanjima i nepostupanju prosvjetne inspekcije MZOM-a i AZOO-a. U ovom primjeru škola nije niti nastojala od osnivača zatražiti osiguravanje potrebne podrške, a riječ

je o JLP(R)S koja na svim razinama obrazovanja pokazuje izrazitu spremnost u pružanju podrške odgojno-obrazovnom sustavu na svojem području.

Srednjoškolski kurikuli i upisi u 1. razred srednje škole - profesionalno usmjeravanje

Kada govorimo o upisima učenika s teškoćama u razvoju u 1. razred srednje škole svake godine ponavljamo krucijalnu važnost osnovnih škola i županijskih upravnih tijela nadležnih za obrazovanje koja provode upisne postupke da roditeljima pravovremeno i jasno pojasne postupak upisa i profesionalnog usmjeravanja učenika. Navedenu preporuku dostavili smo tijekom godine svim županijskim upravnim tijelima nadležnim za obrazovanje, MZOM-u i HZZ-u. Smatramo da bi i uloga osnovne škole koja poznaje učenika s teškoćama u razvoju i prati ga osam godina školovanja u samom profesionalnom usmjeravanju trebala biti značajnija, o čemu smo također već izvještavali. Naime, vjerujemo ukoliko i kada nema određene predrasude u odnosu na postojanje teškoća u razvoju, škola najbolje poznaje interese i sposobnosti svih učenika pa i učenika s teškoćama u razvoju. U preporuci smo istaknuli kako smatramo da je bitno predlagati srednjoškolske kurikule u skladu s rješenjem o primjerenom programu obrazovanja, odnosno smatramo da nije moguće da HZZ predlaže pomoćna zanimanja koja su posebni program/kurikul kada učenik ima rješenje po kojem se školuje po redovitom programu. S obzirom na to da su samo stručna povjerenstva škola, županijskih upravnih tijela te MZOM, nastavnička vijeća i ustanove zdravstvene i socijalne skrbi jedino nadležna za iniciranje i davanje mišljenja o potrebi promjene programa obrazovanja smatramo da stručni timovi profesionalnog usmjeravanja HZZ-a ne bi uopće trebali isto dovoditi u pitanje predlažući nastavak obrazovanja po posebnom kurikulu. Stoga smo predložili da HZZ i MZOM razmotre na koji način će se navedeno prevenirati u budućnosti. U svojem radu naime susrećemo se sa činjenicom, a što je tijekom godine bilo i medijski popraćeno od strane jedne udruge kako roditelji ne znaju da su pomoćna zanimanja posebni programi/kurikuli te da nije riječ o školovanju primjerice po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja. Da je riječ o posebnom kurikulu može se naći jedino u sklopu opisa samih kurikuluma koje roditelji vrlo rijetko uopće pretražuju. Nadalje smo u preporuci ponovno istaknuli kako se prilikom predlaganja srednjoškolskih strukovnih kurikula - zanimanja treba vodi računa o sposobnostima i interesima učenika, a ne činjenici o teoretskom svladavanju određenog kurikula te kasnije nemogućnosti rada u zanimanju. Naime, vjerujemo da su pojedina zanimanja/kurikuli manje zahtjevni, no svaki strukovni kurikul/zanimanje zahtjeva i učenje temeljeno na radu i praktičnu izvedbu, a za koje se ponekad pokaže da učenici s teškoćama u razvoju jednako kao i ostali učenici nemaju sposobnosti niti interese. HZZ isto obrazlaže na način da se u svakodnevnom radu savjetnici za profesionalno usmjeravanja sve češće susreću sa situacijama u kojima primjereni programi obrazovanja ne odgovaraju stvarnim mogućnostima učenika s teškoćama u razvoju. Nastoji se podržati želje učenika, ali u određenim slučajevima uzimajući u obzir sve rezultate psihodijagnostičke obrade smatraju nužnim preporučivanje pomoćnih zanimanja neovisno o programu obrazovanja. Zaključno ističu da je postupak profesionalnog usmjeravanja otežan manjim brojem obrazovnih programa koji se mogu preporučiti učenicima s određenim teškoćama u razvoju osobito izvan područja većih gradova te kasno dobivenim informacijama o dostupnim programima u srednjim školama za određenu školsku godinu. Predlažemo stoga MZOM i županijskim upravnim odjelima nadležnim za obrazovanje da razmotre mogućnosti osiguravanja potrebne lepeze srednjoškolskih strukovnih kurikula za učenike s teškoćama u razvoju i/ili osiguravanje pristupačnosti kurikula udaljenih od mjesta prebivališta.

Srednjoškolski kurikuli i upisi u 1. razred srednje škole - zdravstveni zahtjevi i zapreke

Tijekom 2025. godine su doneseni novi strukovni kurikuli pa i pomoćnih zanimanja te uvedena modularna nastava čime je stavljen veći naglasak na učenje temeljeno na radu. S obzirom na nove strukovne kurikule MZOM je izradilo novi dokument Jedinstveni popis zdravstvenih zahtjeva potrebnih za upis u strukovne kurikule u I. razred srednje škole (u daljnjem tekstu: Jedinstveni popis zdravstvenih zahtjeva). Zakon o strukovnom obrazovanju uvjetuje postojanje zdravstvene sposobnosti za zanimanja. Prethodnih godina kontinuirano smo isticali da je navedeni dokument bio usmjeren na isključivanje učenika s osnove teškoća u razvoju/invaliditeta pa i uz naglasak na obvezu osiguravanja razumne prilagodbe i korištenja pomagala. Novi dokument koji je namijenjen učenicima, roditeljima/skrbnicima, djelatnicima školskih ustanova, liječnicima školske medicine, liječnicima medicine rada, djelatnicima HZZ-a te svim provoditeljima odgojno-obrazovne djelatnosti, uključujući školske ustanove i poslodavce uključuje i opis pojedinih zanimanja i uvjete rada u kojima će se odvijati i učenje temeljeno na radu čime svi kojima je dokument namijenjen mogu dobiti dublju i opsežniju sliku samog zanimanja prilikom donošenja svojih odluka. Postavljeni zdravstveni zahtjevi postavljeni su u odnosu na osiguravanje zdravlja učenika i sposobnosti koje se traže za određena zanimanja. Zbog još uvijek prisutnih predrasuda i ustaljenih metoda rada liječnika medicine rada usmjerenih na invaliditet, a ne sposobnosti učenika, s ciljem sprječavanja isključivanja većeg broja učenika s teškoćama u razvoju posebno su kao dio dokumenta i istaknute zdravstvene kontraindikacije koje se temelje na postojanju invaliditeta i zdravstvenih teškoća. Nitko od nas nema sposobnosti da radi sve poslove, ali svatko od nas ima sposobnosti za određene aktivnosti i rad pa tako i osobe s invaliditetom. Stoga kako je u samom dokumentu Jedinstvenog popisa zdravstvenih zahtjeva naglašeno, *„Školske ustanove dužne su svim učenicima, bez obzira na njihove zdravstvene specifičnosti, osigurati jednak pristup obrazovanju uz poštivanje njihovog prava na zdravlje i sigurnost u svakom trenutku.“*

Tijekom provedbe učenja temeljenog na radu učenici se nalaze u realnom radnom okruženju gdje uvjeti mogu predstavljati rizik za njihov život i zdravlje. Stoga je važno zdravstvenu sposobnost za pojedinu kvalifikaciju promatrati isključivo u kontekstu srednjoškolskog obrazovanja i ostvarivanja ishoda učenja. Diskriminacija s osnove invaliditeta je zabranjena, no i od učenika koji se obrazuje za određeno zanimanje se očekuje da svladaju postavljene ishode učenja kao i drugi učenici. Pri tome su im školske ustanove i poslodavci kako u dijelu nastave u školi tako i u dijelu učenja temeljenog na radu dužni osigurati potrebnu razumnu prilagodbu kako bi im omogućili svladavanje ishoda učenja i stjecanje kvalifikacije u skladu sa njihovim sposobnostima.

Razumna prilagodba tijekom srednjoškolskog obrazovanja i učenja temeljenog na radu

Prateći srednjoškolsko strukovno obrazovanje često kako od samih roditelja tako i škola, posebno ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja saznajemo da se poslodavci teško odlučuju sklopiti ugovor za praktični dio nastave (učenje temeljeno na radu) s učenicima s teškoćama u razvoju. Uvođenje novih strukovnih kurikuluma i provedba reforme srednjoškolskog obrazovanja kroz modularnu nastavu, koliko smo upoznati, stavlja još veći naglasak na učenje temeljeno na radu i zahtjeva veću suradnju nastavnika općih obrazovnih predmeta i nastavnika strukovnog predmeta, ali i vanjskih dionika - poslodavaca. Stoga smo svim županijama i ZOSI-u uputili preporuku u kojoj smo naglasili da smatramo potrebnim prije svega osmisliti mjere i aktivnosti kojima će se utjecati na svijest i spoznaje poslodavaca kako bi osigurali potrebno učenje temeljeno na radu i za učenike s teškoćama u razvoju uz obvezno osiguravanje razumne prilagodbe. Ukoliko nije unaprijed jasno definirano kako će se

osiguravati razumna prilagodba te ako poslodavci nisu o tome adekvatno informirani, postoji opasnost od nespremnosti za uključivanje DTUR u procese učenja temeljenog na radu. Naglasili smo da bi pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici trebali biti uključeni u učenje temeljeno na radu kod poslodavaca što često nije bilo osigurano te je utjecalo na uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u praktični dio nastave. Stoga, ako je podrška pomoćnika u nastavi oblik razumne prilagodbe koja je učeniku potrebna, a ta podrška nije osigurana niti na drugi odgovarajući način te učenik zbog toga nije uključen u učenje temeljeno na radu, takva situacija predstavlja izravnu diskriminaciju.

Plaćanje pregleda medicine rada prilikom upisa u srednju školu

Prilikom upisa u srednje škole u strukovne kurikulume ako je potrebno svi učenici pa i učenici s teškoćama u razvoju prolaze pregled liječnika specijalista medicine rada što roditelji sami financiraju. Učenici su jedino oslobođeni plaćanja pregleda liječnika medicine rada u sklopu profesionalnog usmjeravanja ili ukoliko je riječ o pregledu za deficitarna zanimanja koja financira HZZ. Pregledi liječnika medicine rada za sve osobe kada se zapošljavaju su besplatne, odnosno iste financiraju poslodavci kojima navedeno refundira HZZO kao i sredstva za periodičke i kontrolne preglede radnika. Pregledi nikad nisu na trošak radnika. S obzirom na navedeno te i s ciljem dostupnosti obrazovanja svakom učeniku u skladu s njegovim interesima i sposobnostima smatramo da niti učenici, odnosno njihovi roditelji ne bi trebali financirati navedeni pregled prije upisa u srednju strukovnu školu kao i da je potrebno iznaći model na koji će se navedeno osigurati. Jednako tako s obzirom da se postavljaju određeni zdravstveni zahtjevi, kada bi se pregledi medicine rada financirali i organizirali na drugi način, navedeno bi bilo moguće provesti prije upisa u srednju školu kao i profesionalno usmjeravanje. Naime, nije nikako prihvatljivo da učenik ostvari pravo upisa te potom do kraja mjeseca rujna kada treba dostaviti liječničku svjedodžbu medicine rada, sazna da nema uvjete za određeno zanimanje. Naime, iako tijekom prvog polugodišta učenici mogu mijenjati programe i upisivati se u drugu srednju školu smatramo da je primjerenije isto provesti prije samog upisa. Stoga smo MZOM-u, MZ-u, HZZO-u i HZJZ-u predložili da u međusobnoj suradnji razmotre na koji način bi bilo izvedivo financiranje pregleda liječnika medicine rada prije upisa u srednju strukovnu školu, a da to više ne bude trošak roditelja. Zaprimili smo odgovore HZJZ-a da podržava navedenu inicijativu te odgovor HZZO-a kako nije u mogućnosti navedeno financirati dok odgovore MZ-a i MZOM-a nismo zaprimili.

Zdravstvena njega i pravo na obrazovanje

Kako smo u poglavlju koje se odnosi na predškolski odgoj i obrazovanje već govorili o osiguravanju zdravstvene njege i zaštite u odgojno-obrazovnim ustanovama te posljedično ostvarivanju prava na obrazovanje ponovno ističemo preporuku da se u suradnji MZ-a, MZOM-a, MROSP-a i HZJZ-a u cilju osiguravanja prava na obrazovanje učenicima s teškoćama u razvoju i pridruženim zdravstvenim teškoćama izrade upute/smjernice prema kojima bi ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova i ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja postupali ukoliko postoje potrebe za liječničkim uslugama u ustanovama obrazovanja. Riječ je o situacijama kada zbog postojanja potrebe određene zdravstvene njege (traheostome, kateterizacija i sl.) učenici ne pohađaju nastavu u prostorima škole ili nisu smješteni u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja. Takvih učenika je mali broj i smatramo da trebaju biti osigurani uvjeti da budu ravnopravno uključeni na nastavu u prostorima škole. Smatramo da mora postojati protokol postupanja koji bi svima bio prihvatljiv budući da i kada postoje zdravstveni radnici u odgojno-obrazovnom sustavu određene zahtjeve ne mogu poduzimati u skladu s postojećim licencama. Predloženo je da se u takvim slučajevima ravnatelji

prvenstveno obraćaju domovima zdravlja, bolnicama, županijskim zavodima za hitnu medicinu te županijskim zavodima za javno zdravstvo i drugim pružateljima zdravstvene zaštite u svojem mjestu radi angažmana liječnika koji bi učeniku sukladno njegovim potrebama pružili odgovarajuću zdravstvenu uslugu, a koja bi se liječnicima dodatno financirala. MZ, MZOM i MROSP bi trebali u tom smislu zajednički iznaći tehničke i financijske mogućnosti te potom i dostaviti upute o postupanjima svojim ustanovama. Mada smo navedene prijedloge u nekoliko navrata uputili MZ-u, MZOM-u, MROSP-u i HZJZ-u potpuno su izostali mišljenje i odgovor MZ-a i MROSP-a.

Usluga smještaja i pravo na obrazovanje

Primjer iz prakse: Prilikom obilaska ustanove s posebnim uvjetima upoznali smo mladu osobu s teškoćama u razvoju na smještaju koja već dvije godine nije ostvarila pravo na srednjoškolsko obrazovanje. Predloženi srednjoškolski kurikul u skladu s njegovim psihofizičkim sposobnostima te interesima i sposobnostima ne postoji na području ustanove socijalne skrbi u kojoj je ostvario pravo smještaja. Iako obrazovanje postoji i dostupno je putem javnog prijevoza u susjednom gradu, učenik s obzirom na svoje teškoće u razvoju treba pratnju u prijevozu, a ustanova nema zaposlen kadar za osiguravanje odlaska i dolaska iz škole. Škola u kojoj je putem NispuSŠ sustava ostvario pravo na obrazovanje koja je imala i mogućnost osiguravanja smještaja neočekivano prije kraja postupka upisa uz suglasnost osnivača i MZOM-a je ugasila navedeno zanimanje te se učenik upisao u školu u udaljenom gradu u ustanovi socijalne skrbi koja u ovom trenutku nema slobodnih mjesta za njegov smještaj. Briga o njegovom pravu na obrazovanje prepuštena je njegovim odgajateljima i drugim zaposlenicima ustanove socijalne skrbi koji ostaju nemoćni u osiguravanju navedenog prava. Stoga se postavlja pitanje kako je moguće da se u ustanovama socijalne skrbi ne može osigurati dodatna podrška ili vozač koji bi zadovoljio potrebe sve djece te time i pravo na obrazovanje kada nisu u mogućnosti samostalno putovati do škole. Ili primjerice, nije li postojala mogućnost osiguranja u školi pomoćnika u nastavi koji bi mu bio i pratnja na putu do škole. Ovo upućuje na nužno potrebnu međuresornu suradnju budući da za sva rješenja nije potrebna promjena propisa već samo želja za razumijevanjem nečijeg prava, u ovom slučaju prava na obrazovanje kao i u situaciji kada postoji potreba zdravstvene skrbi i zaštite.

Učenici s autizmom

Posljednjih godina izvještavamo o brojnim izazovima školovanja učenika s autizmom kako u redovitom tako i posebnom sustavu obrazovanja te kontinuirano ukazujemo na nužnost promišljanja o potrebnim promjenama ili moguće samo većoj fleksibilnosti unutar postojećeg sustava obrazovanja i postojećih kurikula. Učenici s autizmom ne mogu biti prepušteni samo brizi svojih roditelja, a što je često kada se stvori otpor ulaska u školu ili nepoželjna ponašanja s kojima škola ne može kvalitetno upravljati.

Primjeri iz prakse (1): Obratili su nam se roditelji učenika 6. razreda koji uslijed svojih teškoća u razvoju (poremećaja iz spektra autizma) u prostorima škole za njih pokazuje određena neprimjerena i nepoželjna ponašanja. Zbog ponašanja učenika ravnatelj je zvao i policiju. Pritužba roditelja odnosila se i na zabrinutost zbog udruživanja drugih roditelja iz razreda kako bi se njihovog sina premjestilo iz te škole. Nakon predloženog nadležnog postupanja AZOO zaprimili smo vrlo opsežno izvješće o svim poduzetim mjerama i datim stručno-savjetodavnim preporukama i smjernicama. Unatoč više stručno-savjetodavnih posjeta, edukacije Edukacijsko-rehabilitacijskog fakultet, organiziranog interdisciplinarnog sastanka u konačnici

su roditelji i liječnica školske medicine podnijeli zahtjev za odobravanje nastave u kući. Učenik može svladavati redoviti program.

Primjeri iz prakse (2): Majka učenice 7. razreda OŠ koja ima dijagnoza atipičnog autizma nam se obraća zbog zahtjeva za novo testiranje ADOS2 od strane nadležnog županijskog upravnog odjela, odnosno stručnog povjerenstva županije u postupku odobravanja potpore pomoćnika u nastavi - unatoč potvrđenoj dijagnozi i već postojećem nalazu na temelju ADOS2 testiranja. Navedeno testiranje se čeka do godine dana. Učenica od prvog razreda ima potporu pomoćnika u nastavi te škola daje mišljenje da je potpora i nadalje potrebna. Nakon zatraženog izvješća, županija nas obavještava da je podrška pomoćnika u nastavi odobrena na temelju dostavljenih nalaza od strane škole, bez ADOS 2 testa. Nepravovremeno osiguravanje prilagodbe i podrške kod učenika s autizmom može značajno utjecati na njihovo funkcioniranje u školi.

Tijekom godine **Grad Zagreb je organizirao trodnevnu edukaciju o autizmu za roditelje djece i osoba s autizmom te različite stručnjake iz različitih područja.** Edukaciju je vodio dr. Raphael Béné, dječji i adolescentni psihijatar, iz Sveučilišne bolnice Laussane Vaudois (CHUV), Edukaciju je moguće pronaći na youtube kanalu Grada Zagreba na poveznici https://www.youtube.com/watch?v=Y-gYlTIHmIw . Dr. Béné uvodno je istaknuo da autizam nije bolest već neurorazvojni poremećaj kojeg osnovno opisuje: poremećaj verbalne i neverbalne komunikacije koje posljedično imaju teškoće u socijalnom funkcioniranju, stereotipije koje su im nužno potrebne u cilju samoregulacije, postojanje specifičnih interesa, potreba za rutinama (ne vole promjene), senzorička osjetljivost, postojanje navedenih teškoća odnosno funkcioniranja od djetinjstva, a zbog kojih djeca i osobe imaju teškoće u svakodnevnom funkcioniranju (utjecaj na svakodnevni život) i iste se ne mogu objasniti intelektualnim teškoćama. Unatoč teškoćama koje imaju i koje prije svega njima otežavaju svakodnevno funkcioniraju imaju niz talenata, vještina i sposobnosti te dr. Béné ističe da danas sve najuspješnije i najjače tvrtke u inozemstvu imaju odjele za osobe s autizmom koje zapošljavaju bez da ih izlažu za njih posebno traumatičnim razgovorima za posao. Njihova sposobnost da uoče i povežu ono što neurotipične osobe iste struke nisu u mogućnosti čini ih vrhunskim stručnjacima u različitim područjima. No, u svom životu susreću se s mnogim preprekama na svim poljima života zbog nerazumijevanja okoline. Svako prilagođavanje zahtjevima da funkcioniraju kao neurotipične osobe dodatno pojačava njihove teškoće i dovodi do nepoželjnih oblika ponašanja zbog kojih u svim strukama i u svim područjima života susrećemo „zaziranje“ od toga kada dijete s autizmom dolazi u vrtić i školu ili kada dolazi u trgovinu, park, igraonicu i sl. Dr. Béné je više puta naglasio da je vrtićko i školsko okruženje jako bitno za njih posebice u pogledu rane intervencije. Na temelju pritužbi koje zaprimamo, nakon ove trodnevne edukacije smatramo da naš odgojno-obrazovni sustav kontinuirano nastoji njih prilagoditi svojem okruženju, a što nije moguće. Treba ih uvažavati sa svim njihovim osobinama te vidjeti koji podražaji i na koji način se mogu ukloniti i osigurati osim primjerenih programa obrazovanja i prilagodbe prostora kao npr. promijeniti zvuk i melodiju zvona u školi koje moguće ometa i mnogu drugu senzorički osjetljiviju djecu, postaviti dovoljan broj satova na hodnicima i učionicama škola, jasno odvojiti prostor za učenje od prostora za odmor ili prostora za jelo, osigurati im mirni kutak u koji će se skloniti kada im je previše podražaja i sl. Kada se uoči da postaju agitirani potrebno im je dati predmet ili aktivnost koja im je omiljena kako bi se samoregulirali. Dr. Béné kao bitnim ističe povezivanje odgojitelja/učitelja s djetetom s autizmom na početku obrazovanja kada je potrebno uložiti više vremena i povezati se s njima kako bi postali njihovi „interni motivatori“. Svi moramo biti

svjesni da već dolazak do vrtića i škole njih preoptereti/preplavi s podražajima, „njihova čaša je već puna“ čim uđu u instituciju. Svaki „meltdown“ i posebice „shutdown“ nosi kako velike posljedice za njih tako i sredinu oko njih te bi svakako trebalo prepoznavati znakove koji ukazuju da im je previše, upoznavati koji su to podražaji koji ih preplavljuju te ponovno više puta istaknuo kao bitnim osigurati predvidljivost i rutine. Kao bitnim stručnjacima u rehabilitaciji djece s autizmom ističe: prije svega logopede zbog poremećaja komunikacije, potom radne terapeute i edukacijske rehabilitatora, a od razdoblja puberteta svakako bi trebali biti uključeni u psihološko praćenje.

MZOM-u i AZOO-u predlažemo da u skladu s funkcioniranjem učenika s autizmom razmotre na koji način je potrebno osigurati primjerene uvjete obrazovanja, na koji način omogućiti potrebnu samoregulaciju ponašanja, je li potrebno smanjivanje broja učenika u redovitim i posebnim razrednim odjelima u cilju smanjivanja podražaja, je li potrebno proširiti mogućnost posebnog kurikuluma za stjecanje kompetencija u aktivnostima života i rada i sl. Naime, upoznali smo se s dva dječaka koji pohađaju navedeni program, a likovne sposobnosti i vještine koje imaju bilo bi vrijedno razvijati kroz određene kurikule srednjoškolskih zanimanja umjetničkih škola. Svakako smatramo da su potrebne promjene obrazovnih politika te i sveobuhvatnije edukacije učitelja i nastavnika. Ujedno smatramo kako upravo svi primjeri kako predškolskog tako i osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja učenika s poremećajem iz spektra autizma ukazuju na nužnost žurnog osiguravanja rane intervencije u okviru koje će se pravovremeno detektirati određene teškoće u razvoju te pravovremeno primijeniti potrebne prilagodbe i podrške kao i podrška i edukacija roditelja. Roditelji su oni koji najviše vremena u toj dobi provode s djecom te je izuzetno bitna i edukacija njih o primjerenim i adekvatnim postupanjima vezanim za teškoće u razvoju paralelno s podrškom pravovremenih rehabilitacija i terapija te uključenosti u odgojno-obrazovni sustav. Pravodobno osiguravanjem podrške na svim razinama i u međusobno uvažavajućoj partnerskoj suradnji institucija i roditelja okosnica je daljnjeg odrastanja i razvoja djece.

Polaganje državne mature

Ove godine smo zaprimili nekoliko pritužbi najčešće roditelja punoljetnih učenika vezano za prilagodbe na državnoj maturi te vrednovanje rezultata mature. Jedan dio obraćanja obuhvaćao je iskazane potrebe za drugim oblicima prilagodbe za učenike s poremećajima iz autističnog spektra, a jedna pritužba se odnosila na način ukupnog bodovanja ispita u situacijama kada su učenici s teškoćama u razvoju u sklopu osiguravanja razumne prilagodbe - prilagodbe ispitne tehnologije oslobođeni dijela ispita. U tom slučaju kako bi im mogli iskazati ukupni broj bodova NCVVO preslikava bodove na dijelove ispita koje ne polažu sukladno postignutom postotku dijela ispita kojeg učenici polažu - pojašnjavaju da je to jedini oblik kako bi u konačnici osigurali ravnopravne uvjete pri konačnom bodovanju. Vezano za osiguravanje potrebnih prilagodbi ispitnih tehnologija NCVVO je kreirao novi opsežniji dokument koji po prvi puta obuhvaća i prilagodbe za učenike s poremećajima iz autističnog spektra, ali i detaljnije i opsežnije osigurava prilagodbe i kod drugih teškoća u razvoju.

Nastavnicima je također potrebna dodatna podrška pri podnošenju zahtjeva za prilagodbe na državnoj maturi. Naime učenica s oštećenjem sluha nije u ljetnom roku položila maturu samo iz razloga neosigurane cjelovite prilagodbe ispitne tehnologije u potpunosti primjerene njezinim potrebama. Navedeno uzrokuje i smanjuje mogućnosti prijava na studijske programe te je svakako potrebno voditi računa o tome. Osim razgovora s učenicima potrebno je razgovarati i s roditeljima te i moguće zatražiti i posebna mišljenja stručnjaka koji sudjeluju u rehabilitaciji ili stručne službe škole.

Preporuke:

Potrebno je i nadalje ustrajno graditi sustav odgoja i obrazovanja po principu inkluzivnog obrazovanja na svim razinama te u tom smjeru:

1. Predlažemo pravovremeno osiguravanje primjerenih programa obrazovanja i drugih oblika podrške za učenike s teškoćama u razvoju koji kreću u prvi razred osnovne škole, ali i s prvim danom škole osiguravanje pristupačnosti obrazovanju i individualno potrebnu razumnu prilagodbu, prilagođene udžbenike, asistivnu tehnologiju, prilagođeni prijevoz i sl. svim učenicima s teškoćama u razvoju.
2. Predlažemo da se prilikom utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta i testiranja za upis pažnja ne usmjerava prvenstveno na postojanje teškoća u razvoju već na ispitivanje sposobnosti i potrebne podrške.
3. Predlažemo ujednačavanje postupanja stručnih povjerenstava u skladu s propisima i edukacijom članova stručnih povjerenstava škola i upravnih tijela županija.
4. Predlažemo da stručna povjerenstva pri upravnim tijelima županija rade izvan redovitog radnog vremena te za isto primaju naknadu.
5. Predlažemo kvalitetno rješavanje radno-pravnog statusa pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika i njihovo stručno osposobljavanje kako bi se osigurala kvalitetna i kontinuirana potpora i olakšalo nalaženje osoba koje su spremne raditi taj posao.
6. Preporučujemo osigurati opsežniju edukaciju učitelja i nastavnika tijekom studija o inkluziji te kontinuirano stručno osposobljavanje učitelja/nastavnika za inkluzivno obrazovanje, ljudska prava te nužnost organizacije supervizije za učitelje i stručne suradnike te pomoćnike u nastavi/stručne komunikacijske posrednike odnosno kontinuiranu podršku mobilnog stručnog tima.
7. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih da omogući pravovremeno odobravanje ustrojavanja novih posebnih razrednih odjela i zapošljavanje potrebnih učitelja kao i zapošljavanje stručnih suradnika – razvijanje mreže stručnih suradnika.
8. Predlažemo Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike pravovremeno i žurno odobravanje zapošljavanja na upražnjena radna mjesta te osiguravanje i suglasnosti za nova potrebna radna mjesta u ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja.
9. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih osmišljavanje novih oblika obrazovanja i podrške posebice za učenike s poremećajima iz autističnog spektra.
10. Predlažemo školama učenicima s teškoćama u razvoju pod jednakim uvjetima kao i drugim učenicima osigurati zakonsko pravo uključivanja u produženi boravak, sudjelovanje u izvanučioničkoj nastavi i izvannastavnim aktivnostima uz potrebnu prilagodbu i podršku.
11. Predlažemo osiguravanje prilagođenog oblika prijevoza učenika s teškoćama u razvoju bez pratnje roditelja kada isti nisu u mogućnosti zbog zdravstvenih ili drugih životnih okolnosti pa i zaposlenja biti pratnja.
12. Predlažemo osmišljavanje novog oblika profesionalnog usmjeravanja s većom ulogom osnovne škole koju učenik pohađa.
13. Predlažemo obvezno osiguravanje razumne prilagodbe tijekom učenja temeljenog na radu.
14. Predlažemo osiguravanje prava na obrazovanje učenika kojima je odobrena usluga smještaja u ustanovi socijalne skrbi te učenicima koji zahtijevaju zdravstvenu skrb i njegu tijekom boravka u školi.

15. Predlažemo da učenici ne moraju financirati pregled medicine rada prije upisa u strukovna srednjoškolska zanimanja i da se iznađe na koji način će isto biti riješeno.

2.13.3. Visoko obrazovanje

Broj studenata s invaliditetom i definicija studenata s invaliditetom

Svake godine ističemo značaj ujednačene evidencije studenata s invaliditetom i ujednačavanja definicije studenata s invaliditetom kroz odredbe u okviru Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (definiciju tko su studenti s invaliditetom smo više godina i jasno predlagali) kako bi se uspješno planirale sve potrebne potpore za OSI u području visokog obrazovanja. Koordinacija pravobranitelja za osobe s invaliditetom za područje visokog obrazovanja izradila je i predložila jedinstveni obrazac evidencije studenata. Podatci koje smo prikupili ove godine i nadalje nisu ujednačeni i potpuni. Sve dok navedeni način prikupljanja broja studenata s invaliditetom kao i sama definicija studenata s invaliditetom ne bude prihvaćena i jedinstvena, taj broj i nadalje će biti samo okvirni pokazatelj i odraz različitih prava koje su studenti s invaliditetom ostvarili.

MZOM koje nam ove godine nije dostavilo podatke vodi evidenciju studenata s invaliditetom koji su dostavili potvrdu iz Registra osoba s invaliditetom kako bi ostvarili ili pravo upisa izvan odobrene upisne kvote, pravo subvencioniranog stanovanja, pravo novčane potpore za prijevoz ili državne stipendije. Visoka učilišta i sveučilišta prikupljaju podatke o studentima s invaliditetom koji su zatražili neku prilagodbu u akademskom okruženju, ostvarili pravo upisa izvan odobrene upisne kvote, zatražili potrebna pomagala i sl. te u odnosu na isto prikazuju i vrste invaliditeta. Podatci govore o većem broju studenata s invaliditetom samo ne možemo znati je li riječ o stvarnom povećanju broja ili o broju studenata koji su zatražili određeno pravo ili prilagodbu u akademskom okruženju pa su tek sada evidentirani, a razlog može biti i veći broj visokih učilišta koji su dostavili podatke.

Tablica 17. Broj studenata s invaliditetom (SSI) prema podatcima sveučilišta i veleučilišta u akademskoj godini 2022./2023., 2023./2024., 2024./2025.

Sveučilište/ Veleučilište	2022./2023.		2023./2024.		2024./2025.		2025./2026.		
	Ukupan broj SSI	Udio SSI u ukupnom broju	Ukupan broj SSI	Udio SSI u ukupnom broju	Ukupan broj SSI	Udio SSI u ukupnom broju	Ukupan broj studenata	Ukupan broj SSI	Udio SSI u ukupnom broju
Ukupno sveučilišta 10/12/11/12*	978	0,72%	1.059	0,78%	1.083	0,82%	135.457	1175	0,87%
Ukupno - 31/19/20/ veleučilišta i visokih škole*	88	0,36%	93	0,69%	102	0,61%	18.265	115	0,63%
Ukupno sveučilišta i veleučilišta	**1.066**	**0,67%**	**1.152**	**0,77%**	**1.185**	**0,79%**	**153.722**	**1.290**	**0,84%**

* Za akademsku godinu 2022./2023. zaprimili smo podatke od 10 sveučilišta i 31 veleučilišta/visoke škole, za akademsku godinu 2023/2024. od 12 sveučilišta i 19 veleučilišta/visokih škola, za 2024./2025. 11 sveučilišta i 20 veleučilišta i visokih učilišta, a 2025./2026. od 12 sveučilišta i 21 veleučilišta

Tablica 18. Broj studenata s invaliditetom (SSI) prema podatcima sveučilišta i veleučilišta u akademskoj godini 2024./2025. i 2025./2026.- vrste invaliditeta

	2024./2025.		2025./2026.	
	Broj studenata	Udio u ukupnom broju	Broj studenata	Udio u ukupnom broju
100% oštećenje organizma - tj. ošt.	33	2,82%	35	2,71%
90% oštećenje organizma - tj. ošt.	2	0,17%	0	
80% oštećenje organizma - tj. ošt.	20	1,71%	19	1,47%
60% oštećenje organizma - tj. ošt.	19	1,62%	16	1,24%
50% oštećenje organizma - tj. ošt.	1	0,09%	0	
60-100% oštećenje organizma - tj. ošt./najmanje III. stupanj funkcionalnog oštećenja	38	3,24%	44	3,41%
40% oštećenje organizma - tj. ošt.	3	0,26%	1	0,08%
IV. stupanj funkcionalnog oštećenja	6	0,51%	8	0,62%
III. stupanj funkcionalnog oštećenja	10	0,85%	7	0,54%
II. stupanj funkcionalnog oštećenja	1	0,09%	0	
I. stupanj funkcionalnog oštećenja			1	0,08%
Motoričke teškoće	173	14,76%	136	10,54%
Kronične bolesti	185	15,78%	233	18,06%
Oštećenje vida	63	5,38%	50	3,88%
Oštećenje sluha	30	2,56%	35	2,71%
Poremećaji iz spektra autizma	24	2,05%	34	2,64%
Govorno-glasovno-jezične teškoće	8	0,68%	8	0,62%
Specifične teškoće učenja	185	15,78%	243	18,84%
Oštećenje mentalnog zdravlja/psihosocijalne teškoće	161	13,74%	158	12,25%
Hiperaktivni poremećaj/deficit pažnje	26	2,22%	40	3,1%
Oštećenje unutarnjih organa	7	0,6%	9	0,7%
Višestruke teškoće	74	6,31%	89	6,9%
Privremene teškoće/nepoznato	103	8,79%	124	9,61%
Ukupno	**1.172**		**1.290**	

Službe za potporu studentima i koordinatori za studente s invaliditetom - Koordinacija pravobranitelja za osobe s invaliditetom za područje visokog obrazovanja

Koordinacija pravobranitelja za osobe s invaliditetom za područje visokog obrazovanja djeluje od 2021. godine kao savjetodavno tijelo POSI, no ujedno i kao međusobna potpora njenih članova u radu koji su najčešće na sveučilištima i visokim učilištima osobe koje pružaju potporu studentima s invaliditetom. Neprekidno naglašavamo da službe i koordinatori za studente s invaliditetom koji pružaju podršku studentima s invaliditetom trebaju biti osigurani na svim sveučilištima i veleučilištima, odnosno visokim učilištima prema broju studenata s invaliditetom i obimu poslova. Primjerice na Sveučilištu u Zagrebu koje je najveće te samim time ima i najveći broj i studenata s invaliditetom (633) svakako nije dovoljna u ovom trenutku jedna zadužena osoba. Slijede ga i Sveučilište u Rijeci (126), Osijeku (124), Zadru (105) i Splitu (98). Sveučilište u Zadru je prepoznalo potrebu osiguravanja rada dviju osoba. Njihova uloga

je značajna u cilju pružanja kvalitetne podrške i osiguravanja potrebne razumne prilagodbe studentima s invaliditetom, kvalitetnog provođenja, razvoja i unaprjeđenja svih mjera i aktivnosti podrške studentima s invaliditetom te podrške nastavnicima u provedbi i poučavanju studenata s invaliditetom. Stoga ponovno kao značajnim ističemo potrebu da se u odnosu na broj studenata s invaliditetom predvidi radno mjesto stručnog voditelja kao i dodatna stručna radna mjesta (stručni suradnici i savjetnici) na visokim učilištima/sveučilištima. Naime, nakon donošenja Zakona o plaćama u državnoj službi i javnim službama te pripadajućim uredbama o koeficijentima, navedena radna mjesta i nadalje su okvalificirana na razini administrativnog osoblja, dok njihov rad predstavlja visoko specijalizirana stručna radna mjesta koja se mogu povezati s poslovima stručnih suradnika različitih profila u osnovnim i srednjim školama.

Na Međunarodno stručno-znanstvenom skupu "Obrazovanje pristupačno svima" koje je održano na Sveučilištu u Banja Luci 13. studenoga 2025. godine kao izuzetno važnim istaknuto je učiniti vidljivom ulogu nastavnika - koordinatora za studente s invaliditetom. Njihov angažman kao koordinatora, iako čini značajan dio njihova rada, trenutno nije prepoznat kroz službena zaduženja i satnice, što, utječe i na učinkovitost obnašanja uloge koordinatora.

Suradnja Koordinacije POSI za područje visokog obrazovanja s mrežom regionalnih ureda za podršku studenata s invaliditetom

Članovi Koordinacije POSI za područje visokog obrazovanja povezali su se s predstavnicima sličnih službi sveučilišta u regiji: Sveučilište u Sarajevu, Sveučilište u Istočnom Sarajevu, Sveučilište u Banja Luci, Sveučilište u Mostaru, Sveučilište u Beogradu i Sveučilište u Novom Sadu u regionalnu mrežu suradnje. Mreža regionalnih ureda za podršku studentima s invaliditetom svake godine organizira stručne skupove/konferencije kako bi ukazivala na potrebne promjene i izazove u sustavu visokog obrazovanja. U 2025. godini održani su: Znanstveno-stručna međunarodna konferencija "Znam: Unaprjeđenje kompetencija za kvalitetno visoko obrazovanje bez prepreka na Sveučilištu u Rijeci od 2. do 3. srpnja 2025. godine te već spomenuti Međunarodni stručno/znanstveni skup "Obrazovanje pristupačno svima" na Sveučilištu u Banja Luci.

Istraživanje Koordinacije POSI za područje visokog obrazovanja i mreža regionalnih ureda za podršku studenata s invaliditetom

S obzirom na sve veći broj studenata s teškoćama mentalnog zdravlja u sustavu visokog obrazovanja (oko 1/3 ukupnog broja studenata s invaliditetom), Koordinacija POSI za područje visokog obrazovanja provela je istraživanje pod nazivom „Stavovi, iskustva i potrebe u radu sa studentima s teškoćama mentalnog zdravlja". Studenti predstavljaju iznimno ranjivu skupinu kada je riječ o mentalnom zdravlju, što potvrđuju brojni nalazi koji ukazuju da se prvi simptomi psihosocijalnih smetnji najčešće pojavljuju prije navršene 24. godine života (Mamić i sur., 2023; Milić i Vidaković, 2024). Najčešći problemi odnose se na teškoće prilagodbe, anksioznost, depresivnost i povišeni stres. Iako sveučilišta razvijaju mehanizme podrške studentima, uloga nastavnika u prepoznavanju i odgovoru na potrebe studenata s teškoćama mentalnog zdravlja ostaje nedovoljno istražena te postoji manjak podataka o tome koliko su nastavnici informirani, osnaženi i spremni pružiti podršku, kao i o njihovim iskustvima i potrebama. Slijedom navedenog osnovni ciljevi istraživanja bili su: (1) ispitati stavove nastavnika u visokom obrazovanju prema studentima s teškoćama mentalnog zdravlja; (2) utvrditi razinu njihovog znanja o studentima s teškoćama mentalnog zdravlja; i (3) dobiti uvid u iskustva nastavnika u radu sa studentima s takvim teškoćama. Dodatni cilj bio je istražiti

potrebe nastavnika za dodatnom edukacijom i podrškom u ovom području te na temelju rezultata predložiti preporuke za jačanje institucionalne podrške i razvoj edukativnih sadržaja. U istraživanju su sudjelovali nastavnici različitih zvanja i područja iz visokih učilišta u RH. Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je upitnik koji je obuhvatio opće podatke o sudionicima, prethodna iskustva s radom sa studentima s teškoćama mentalnog zdravlja, znanja i stavove te potrebe za edukacijama i institucionalnom podrškom. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno i anonimno, a podatci su obrađivani na grupnoj razini. Rezultati istraživanja u kojem je sudjelovalo 269 nastavnika pokazalo je kako je većina tijekom nastavnog rada imala studente s teškoćama mentalnog zdravlja (71%), a oko polovice slučajeva studenti nisu imali službene preporuke o prilagodbi. Kao najveće izazove sudionici navode nejasnu komunikaciju, neusklađenost potreba studenta i zahtjeva studija, osobnu nesigurnost u provedbi prilagodbi, ograničene resurse te nedostatak jasnih smjernica. U pogledu pružanja podrške, najčešće se primjenjuju prilagodbe ispita (produženo vrijeme ili promjena modaliteta), dodatne konzultacije, produženi rokovi, alternativni termini polaganja i fleksibilnost u praćenju nastave Ipak, sudionici navode da im nedostaju informacije o tome što se smatra opravdanom akademskom prilagodbom te gdje su granice njihove odgovornosti. Stavovi nastavnika prema studentima s teškoćama mentalnog zdravlja pretežito su pozitivni, uz naglašavanje važnosti dostupne stručne i institucionalne podrške. Znanja o specifičnostima teškoća i prepoznavanju simptoma procjenjuju se umjerenima, uz izraženu potrebu za dodatnim kompetencijama. Sudionici smatraju da sustav visokog obrazovanja ne pruža dovoljno jasne smjernice, protokole i koordinaciju. Naglašena je potreba za sustavnim edukacijama, posebno u sljedećim područjima: (1) prepoznavanje teškoća mentalnog zdravlja i povezanost s procesom učenja; (2) komunikacijske vještine u radu sa studentima u ranjivim situacijama; (3) postupanje u kriznim situacijama (uključujući rizična ponašanja i suicidalnost); (4) poznavanje dostupnih resursa unutar institucije i načina upućivanja studenata; (5) razlikovanje akademske prilagodbe od pogodovanja te primjena načela razumne prilagodbe; (6) emocionalna otpornost nastavnika, postavljanje granica i prevencija sagorijevanja; i (7) poznavanje specifičnosti teškoća i potreba koje proizlaze iz različitih dijagnoza mentalnog zdravlja. Sudionici također navode kako institucionalne edukacije trenutno nisu dovoljno dostupne te ističu ne postojanje jasnog sustava podrške koji bi nastavnicima bio trajno dostupan za rad i podršku.

Navedeno istraživanje i rezultati predstavljeni su na **Znanstveno-stručnoj međunarodnoj konferenciji "Znam: Unaprjeđenje kompetencija za kvalitetno visoko obrazovanje bez prepreka"** gdje su predstavljeni i rezultati petogodišnjeg istraživanja Sveučilišta u Rijeci o mentalnom zdravlju odnosno psihološkom funkcioniranju studenata. Zaključeno je da je najveća podrška potrebna studentima 1. godine te da nastavnici trebaju dodatne edukacije o mentalnom zdravlju studenata i pružanju podrške. Na konferenciji se istaknuo i značaj komunikacije za inkluzivno obrazovanje, odnosno značaj asistivne tehnologije te univerzalnog i inkluzivnog dizajna, organizirani su paneli o ulogama različitih službi koje pružaju podršku studentima s invaliditetom, odnosno ranjivim i podzastupljenim skupinama, kompetencijama nastavnika za poučavanje u inkluzivnom okruženju odnosno poučavanje ranjivih i podzastupljenih skupina te što je potrebno unaprijediti. Jasno je istaknuta važnost podrške svih dionika, kao i društva, u procesu ulaska, ali i ostanka u sustavu formalnoga obrazovanja za ranjive i podzastupljene skupine studenata. Organizirana je i „Živa knjižnica" razgovor sa studentima s različitim oblicima invaliditeta koji su dali realan prikaz osjećaja i funkcioniranja u sustavu obrazovanja kao i što im je bilo ili je potrebno i dalje. POSI uvijek ističe da su same osobe s invaliditetom najtočniji izvor potrebnih prilagodbi. Navedena konferencija održala se

na Građevinskom fakultetu u Rijeci u sklopu trogodišnjeg programa “Centar podrške studentima i mladima s invaliditetom’’ financiranog sredstvima Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Konferencija je organizirana u suradnji Udruge za mlade i studente s invaliditetom Primorsko-goranske županije “Znam” i Savjetovališta za akademsku prilagodbu Sveučilišnog savjetovališnog centra Sveučilišta u Rijeci te Koordinacije pravobranitelja za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju i Mreže regionalnih centara/ureda za podršku studentima s invaliditetom.

Na **Međunarodno stručno-znanstvenom skupu “Obrazovanje pristupačno svima**” su predstavljena provedena istraživanja o dostupnim podrškama tijekom studija te jesu li studenti s invaliditetom upoznati s podrškama koje im se mogu i jesu osigurane u visokom obrazovanju, na koje prepreke nailaze, koji su stavovi studenata bez invaliditeta o studiranja osoba s invaliditetom, perspektiva i stavovi roditelja studenata s invaliditetom o dostupnim podrškama i mogućnostima studiranja osoba s invaliditetom. U odnosu na sva predstavljena istraživanja zaključujemo kako mladi s invaliditetom većinom žele nastaviti školovanje u visokom obrazovanju te su i oni i njihovi roditelji svjesni prepreka koje ih očekuju. Kao bitnim u omogućavanju studiranja ističu potrebnu pristupačnost, senzibilitet nastavnika i svijest nastavnika o postojanju različitih oblika podrške, potreba prilagođavanja individualnim potrebama studenata, potreba za prilagođenim nastavnim materijalima - dostupnost literature u odgovarajućem formatu, računala za praćenje nastave i izvršavanje zadataka, prijateljstvo i kolegijalnost od drugih studenata, podršku u dolasku na studij, prijavi ispita i rješavanju drugih administrativnih pitanja, osiguravanje asistenata u nastavi, osiguravanje asistivne tehnologije, i sl. Sveučilište u Sarajevu je ispitalo i stavove studenata bez invaliditeta kojih oko 88% smatra studente s invaliditetom jednake u studiranju kao i druge studente pri čemu im je potrebna podrška drugih studenata te iskazuju kako im oni mogu biti podrška u pripremi materijala za učenje i ispite te svakodnevnom funkcioniranju u nastavnom procesu. Slijedom toga autorice istraživanja zaključuju kako je izuzetno bitna vršnjačka podrška studentima koja treba biti snažan resurs kojim se mogu unaprijediti vještine timskog rada i zajedništva među svim studentima. Studenti bez invaliditeta smatraju visoka učilišta uglavnom arhitektonski, ali i informacijski nepristupačnim, smatraju kako je odnos nastavnika i drugih studenata prema studentima s invaliditetom pozitivan, studenti s invaliditetom sami nisu dovoljno angažirani u osiguravanju svojih prava, ali imaju u konačnici pozitivno mišljenje o njihovom studiranju te ističu i da ne koriste invaliditet u svrhu dobivanja viših ocjena. Spremni su im pružiti potrebnu podršku te bi i prihvatili pomoć studenta s invaliditetom u izradi nekog zadatka. Također smatraju potrebnim osigurati edukaciju nastavnika posebice u smjeru ne sažalijevanja studenata s invaliditetom, prilagodbu literature i asistivnu tehnologiju.

Predstavljen je i rad Povjerenika za inkluziju pri Sveučilištu u Zagrebu kao novoosnovanog instituta. Uloga Povjerenika je savjetovanje, poticanje mobilnosti, osmišljavanje i koordinacija aktivnosti za potporu pripadnicima u nepovoljnom položaju. Sveučilište ima i imenovano Povjerenstvo za studente s invaliditetom kao stručno savjetodavno tijelo koje, između ostalog, donosi mišljenja i preporuke u slučajevima koji zahtijevaju individualno ili specifično razmatranje, osobito u pogledu primjene razumnih prilagodbi. U 2025. godini donijeli su dvije opće preporuke: preporuku vezano uz način pohađanja nastave (uživo i online) te moguće dodatne izostanke za studente s invaliditetom, namijenjenu svim sastavnicama (fakultetima i akademijama) Sveučilišta, te preporuku vezano uz korištenje psa pomagača/terapijskog psa tijekom studija, koja obuhvaća sudjelovanje u nastavnom procesu, kao i boravak psa pomagača u studentskim domovima te ostalim prostorima Studentskog centra. Navedene

preporuke obuhvaćaju pravni okvir zaštite akademskih standarda i prava osoba s invaliditetom te, u skladu s time, pružaju konkretne smjernice za primjenu individualiziranih razumnih prilagodbi.

Dakle tijekom konferencije i stručnog skupa istaknuti su svi bitni elementi visokog obrazovanja studenata s invaliditetom na koje ukazujemo godinama u našim izvješćima, odnosno: potrebno je organizirati pristupačnost visokih učilišta, prilagođenost/pristupačnost nastavnih materijala, prilagodbe u akademskom okruženju, osnažiti vršnjačku potporu te edukaciju nastavnika.

Edukacija i supervizija rada nastavnika

Na Međunarodnom stručno-znanstvenom skupu "Obrazovanje pristupačno svima" održanom u Banja Luci, kroz više predavanja i predstavljenih rezultata istraživanja naglašena je potreba edukacije nastavnika za poučavanje studenata s invaliditetom. Sveučilište u Banja Luci ispitalo je percepciju nastavnika različitih znanstvenih područja te na osnovu dobivenih rezultata zaključuju da se jako malo ispitanih nastavnika susrelo s podučavanjem studenata s invaliditetom pri čemu nisu bili educirani za isto. Stoga smatraju da su edukacija nastavnika i jasne smjernice u postupanju jako bitne, da je potrebno korištenje asistivne tehnologije i razmjena dobrih praksi između nastavnika. Naglašeno je i kako unatoč službenom odnosu nastavnika sa studentima ipak je to uvijek i osobni odnos zbog čega je nastavnicima osim edukacije svakako potrebna i supervizija. Supervizijska podrška omogućila bi nastavnicima u svakom odnosu sa studentima koji su individue za sebe razmotriti sa stručnom osobom što još mogu ili trebaju učiniti te tražiti nova i kreativna rješenja, ali i učiniti svoja znanja i iskustva dostupna drugim nastavnicima.

Upisi na studij

Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti propisuje utvrđivanje postupka upisa na studij tako da jamči ravnopravnost svih pristupnika, a autonomija i akademska samouprava visokog učilišta ne može značiti slobodno kršenje međunarodnih i nacionalnih propisa, već mora biti u skladu s njima. Unatoč tome, visoka učilišta su počela slijediti praksu koja u tekst natječaja za upis u 1. godinu prijediplomskih i integriranih studija uvrštava zapreku za upis u slučaju kada kandidati ne ispunjavaju određene zdravstvene zahtjeve, a koji se najčešće odnose na postojanje invaliditeta. Zadovoljavanje zdravstvenih zahtjeva dokazuje se potvrdom liječnika školske i sveučilišne medicine te se upis temeljem navedene potvrde i odbija. Time se izjednačava postojanje invaliditeta s određenim nemogućnostima i nesposobnostima za obrazovanje i rad, ali bez provjere stvarnih sposobnosti. Svake godine susrećemo se s primjerom takvog postupanja prilikom upisa na studij. Posljednjih godina smo opisivali, po našem mišljenju, diskriminatornu politiku posebice visokih učilišta medicinskih struka o postojanju zdravstvenih zahtjeva kao zapreke za upis na studij budući su navedeni zdravstveni zahtjevi kako smo i prethodnih godina isticali ustvari opisani kroz vrste invaliditeta. Primjer iz prakse (1): Visoko učilište o kojem smo pisali posljednje dvije godine i nadalje provodi isti postupak upisa. Osobi s oštećenjem sluha nakon svih ostvarenih kriterija upisa upravo je na temelju invaliditeta oduzeto pravo na upis na studij sestrinstva. U isto vrijeme osobi s oštećenjem sluha i sličnim potrebnim prilagodbama i podrškama nakon završene srednje medicinske škole, na drugom sveučilištu bilo je omogućeno studiranje te danas već uspješno osam godina radi kao medicinska sestra. Nitko ne traži nikakve povlastice niti govorimo o modelu milosrđa u odnosu na obrazovanje osoba s invaliditetom već ističemo njihovo pravo na obrazovanje gdje se očekuje da uz osiguranu potrebnu razumnu prilagodbu

i pristupačnost kako zgrada tako i nastavnih materijala svladavaju postavljene akademske ishode kao i ostali studenti. Zagovarali smo i da se prilikom upisa provjere potrebe sposobnosti za studij ukoliko isto visoka učilišta smatraju bitnim, ali za sve kandidate koji su pristupili upisu na isti način.

Primjer iz prakse (2): U 2025. godini smo se susreli s primjerom visokog učilišta koje također u okviru natječajne dokumentacije zahtjeva dostavu mišljenja liječnika školske i sveučilišne medicine te za kandidate s invaliditetom organizira posebne razgovore s imenovanim povjerenstvom. Kao natječajni (pred)uvjet određuju provjeru funkcionalnih sposobnosti i vještina potrebnih za studije za kandidate kojima je potvrdom liječnika školske medicine ustanovljena kontraindikacija za ispunjavanje studijskih obveza (negativna procjena je isključujući kriterij). U svojem izvješću naglašavaju da je taj kriterij uvršten iz iskustvenih razloga temeljenih na uvidu i praćenju nemogućnosti i otežanosti svladavanja ishoda učenja određenog studijskog programa. Smatraju etičnim i profesionalnim prije samog upisa ukazati na postojanje teškoća svladavanja ishoda učenja nasuprot tome da isto prešute te tijekom studija se student nađe u situaciji da ne može završiti studij. Ove godine na taj način isključili su mladu djevojku bez podlaktice koja je imala želju pokazati svoje sposobnosti i mogućnosti unatoč tjelesnom invaliditetu. U navedenom postupku nisu provjerili njezine moguće sposobnosti već su upravo samo s osnove postojanja invaliditeta zaključili da neće moći svladati ishode učenja te je isključili iz daljnjeg postupka. Navedenom dijelu postupka upisa pristupaju samo kandidati kojima je na potvrdi liječnika školske i sveučilišne medicine navedena zdravstvena kontraindikacija odnosno upravo postojanje invaliditeta. POSI je uputio preporuku da za sve studente ne samo za studente s invaliditetom organiziraju provjeru potrebnih sposobnosti koje nalaze bitnim za svladavanje ishoda, a da se isti ne temelje na iskustvenom isključivanju s osnove invaliditeta. Visoko učilište nas je izvijestilo da će o istom obavijestiti nastavnike i suradnike kako bi razmotrili preporuku. U preporuci smo ukazali kako je ulaskom u svijet obrazovanja potrebno promatrati samo potrebne sposobnosti za završetak obrazovanja, a ne rada. U potpunosti se slažemo kada osobe ulaze u svijet rada moraju zadovoljiti osnovne značajke radnog mjesta neovisno o tome jesu li one osobe s ili bez invaliditeta, a kako određuje i Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja. Jednako tako kao što niti osobe bez invaliditeta nemaju sposobnosti za sva zanimanja tako niti osobe s invaliditetom, pri čemu svakako i invaliditet kao jedna od osobina utječe i na navedene sposobnosti. No, podsjećamo da je zapošljavanje i odabir odgovarajućeg kandidata za rad dužnost i pravo poslodavca, a ne obrazovnog sustava. Obrazovni sustav ne bi trebao ulaziti u tu domenu i pretpostaviti da će se zapošljavanje odvijati samo na temelju diplome bez ocjene i utjecaja drugih karakteristika u odnosu na vrstu poslova unutar zvanja, a posebno s naglaskom na uvjete i organizaciju konkretnog radnog mjesta. Obrazovni sustav treba voditi računa o svladavanju postavljenih ishoda učenja, a koji su određeni sukladno zahtjevima tržišta rada ili bi trebali biti usklađeni. Prilikom upisa na studij kandidati moraju položiti državnu maturu te na pojedinim studijima i prijemni ispit. Tijekom studija uz osiguravanje razumne prilagodbe studenti s invaliditetom kao i svi ostali moraju svladati postavljene ishode učenja koji se vrednuju. Na način na koji je postavljen upis na predmetni studij kako smo više puta istaknuli, ukazuje da bazično postoji mišljenje i stav da osobe s određenim invaliditetom ne mogu svladati ishode učenja. Istovremeno ukoliko je riječ o mladoj osobi koja nema invaliditet smatra se da će svladati sve ishode učenja bez uvjetovanja posebnih razgovora i testiranja namijenjenog samo OSI. Navedeno naravno nije točno i na svim visokim učilištima postoje mlade osobe koje tijekom studija same shvate kako ne mogu svladati ishode učenja i

da studij nije ono što su željeli te ne uspiju položiti sve ispite i nastaviti studij ili magistrirati. Prošle godine smo naglasili podržavanje postupka profesionalnog usmjeravanja prije upisa na studij za sve mlade osobe koje nastavljaju svoje obrazovanje na visokom učilištu. Profesionalnom usmjeravanju i provjeri sposobnosti trebaju pristupiti svi kandidati za upis na studij i postupak treba niti jednak za sve te svakako temeljen na načelu nediskriminacije i sagledavanja sposobnosti osoba, a ne samo postojećeg invaliditeta. Svjesni smo da invaliditet ograničava OSI za pojedino obrazovanje, ali jednako tako niti osobe bez invaliditeta nemaju sposobnosti za sva zanimanja jer ograničenja leže upravo u svim našim osobinama, sposobnostima kao osobe u cjelini koju tako treba sagledavati. Ukazujemo na potrebu jednakog pristupa ispitivanja potrebnih sposobnosti za svladavanje praktičnih ishoda obrazovanja ukoliko se isto smatra bitnim prije ulaska u visoko obrazovanje. Krucijalno pitanje - na koji način se kod drugih kandidata za upis (bez invaliditeta/zdravstvenih teškoća) provjerava prilikom upisa vjerojatnost svladavanja svih postavljenih ishoda učenja do stjecanja diplome. Potvrda liječnika školske i sveučilišne medicine o udovoljavanju svim zdravstvenim zahtjevima na temelju postavljenih dijagnoza također ne jamči da će kandidat biti u mogućnosti svladati sve postavljene ishode učenja i jednog dana raditi. Isto tako, invaliditet i medicinska dijagnoza ne podrazumijevaju automatizmom nemogućnost svladavanja postavljenih ishoda učenja. Provjera sposobnosti svakako ne treba biti zloupotrijebljena u korist mlade osobe s invaliditetom i onemogućavanja upisa opet s osnove invaliditeta što smatramo da je bio neprovedeni pokušaj jednog medicinskog fakulteta.

Upis izvan kvote

Kandidati sa 60% i više tjelesnog oštećenja i kandidati s 2. do 4. stupnjem oštećenja funkcionalnih sposobnosti čija se oštećenja nalaze na Listi oštećenja organizma imaju pravo upisa u status redovitih studenata izvan odobrene upisne kvote uz uvjet da prijeđu razredbeni prag i zadovolje na eventualnoj provjeri posebnih sposobnosti.

Primjer iz prakse: Ove godine obratila nam se mlada osoba s oštećenjem sluha i njezina majka zbog problema s prilagodbom na državnoj maturi u ljetnom roku kada joj nije bila osigurana individualno potrebna prilagodba ispitne tehnologije te nije položila maturu u tom roku. U jesenskom roku, uz osiguranu prilagodbu, uspješno je položila maturu. Javlja se i iz razloga jer je smatrala tada da neće ostvariti pravo upisa na željeni studij u jesenskom roku zbog popunjene kvote. Sama je naglasila da smatra da se zbog svojeg invaliditeta nije u mogućnosti obrazovati na većini studija gdje je preostalo mjesta za upis. Još na ljetnom roku zadovoljila je provjeru potrebnih sposobnosti na željenom studiju te da je uspjela položiti maturu ostvarila bi tada pravo upisa izvan kvote. Digitalni sustav upisa u jesenskom roku nije omogućio biranje željenog studija zbog popunjene kvote. Uz savjetodavnu podršku POSI, djevojka je uz podršku majke uputila pravovremene upite visokom učilištu i uredu za studente s invaliditetom sveučilišta, koji su u međusobnoj suradnji riješili iako prvi puta viđenu situaciju u skladu s propisima, čime je djevojka ostvarila pravo upisa izvan kvote.

Subvencionirano stanovanje

Kako se svake godine osvrćemo na temu subvencioniranog stanovanja studenata s invaliditetom smatramo i ove godine značajnim naglasiti da nakon promjene Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava studenata u redovitom statusu na subvencionirano stanovanje (NN, br. 68/23) i usklađivanja s Uredbom o metodologijama vještačenja (NN, br. 96/23) i nadalje ne zaprimamo pritužbe o teškoćama ostvarivanja ovog prava. Ove godine nismo zaprimili podatke od MZOM koliko je studenata s invaliditetom ostvarilo ovo pravo.

Asistencija u studentskom domu

Osiguravanje osobne asistencije studentima s invaliditetom kako tijekom boravka na visokom učilištu, tako i u studentskom domu predstavlja kako smo prethodnih godina naglašavali značajan preduvjet studiranju. Prethodnih godina smo ukazivali na nedostatnu organiziranu 24-satnu asistenciju u studentskim domovima koja nije mogla biti pokrivena ograničenim brojem sati pa i uz ostvarivanje prava na najveći broj sati osobne asistencije prema Zakonu o osobnoj asistenciji. S obzirom na ukidanje te odredbe odlukom Ustavnog suda u budućnosti vjerujemo kako će svim studentima s invaliditetom biti omogućena kvalitetna potpora tijekom studija ukoliko se ostvare i ostali potrebni uvjeti.

U prošlogodišnjem smo izvješću istaknuli Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište u Rijeci koji su jedini osiguravali određeni oblik podrške asistencije u studentskim domovima na različite načine. Predstavili smo model osiguravanja podrške na Sveučilištu u Zagrebu koji je započeo na samom kraju 2024. godine u suradnji sa Zdravstvenim veleučilištem u Zagrebu i Studentskim centrom Zagreb. Sveučilište u Zagrebu u potpunosti financira, organizira i koordinira ovu uslugu dok Zdravstveno veleučilište osigurava bazu studenata koji se angažiraju kao asistenti, a Studentski centar pruža logističku podršku. Na ovaj se način studentima s invaliditetom smještenima u studentskom domu osigurava potrebna podrška u popodnevnoj (od 14.00 do 22.00) i noćnoj smjeni (od 22.00 do 06.00), svakim danom uključujući vikende, praznike i blagdane. Studentima - asistentima se ovaj rad priznaje i kao dio stručne prakse na njihovom fakultetu. Sami studenti s invaliditetom su iskazivali kako pružanje usluge od strane zdravstvene institucije njima nije primjereno te se pružanje podrške od strane studenata, dakle često njihovih vršnjaka pokazuje njima pristupačnijom i primjerenijom njihovim svakodnevnim potrebama. Ovaj model osiguravanja asistencije upravo i je rezultat mišljenja studenata s invaliditetom.

Svjesni stvarnih teškoća osiguravanja osobne asistencije te i prethodno opisanog primjera pozitivne prakse Sveučilišta u Zagrebu i iskazanih mišljenja studenata s invaliditetom, predlažemo studentskim domovima i sveučilištima da razmotre primjereni model osiguravanja potrebne podrške osobne asistencije studiranja i stanovanja u studentskim domovima.

Višegodišnje studiranje

Kao i prošle godine ponovno ističemo saznanja o studentima s invaliditetom koji po završetku jednog studija započinju drugi te tijekom višegodišnjeg studiranja i borave u studentskim domovima. Cjeloživotno obrazovanje je svakako bitan cilj kao dio stručnog osposobljavanja i usavršavanja rada pojedinca. No kako smo prethodne godine opisivali često je motiv daljnjeg obrazovanja OSI pristupačnost i prilagodbe koje su im omogućene u studentskim domovima i tijekom studija u cilju samostalnijeg života, a koje nemaju u svojim domovima i lokalnim zajednicama kao i pitanje težeg zapošljavanja OSI. Tako ostankom u studentskom svijetu osim potrebnih prilagodbi imaju i obveze, aktivni su i uključeni u društvo, a ne izolirani u njima neprimjerenim uvjetima. Međutim smatramo da višegodišnje studiranje zbog nedostatka drugih usluga i mogućnosti nije primjereno za same studente s invaliditetom. Ostanak u dugotrajnom statusu studenta s često mlađim osobama od sebe te često i u prostorima studentskih domova samo iz razloga jer nisu osigurani pristupačni stanovi, pristupačna radna mjesta, potrebne podrške na radnim mjestima i slično, ne samo da nije poticajan za njih nego sigurno utječe i na njihov osjećaj zadovoljstva, samopouzdanja i vrijednosti u životu. Stoga i ovdje ukazujemo prije svega na osiguravanje mjera za pristupačno stanovanje i zapošljavanje,

odnosno općenito uključivanje OSI u društvo. Ujedno na ovaj se način otvara i mogućnost dolaska na studij drugog mladog studenta s invaliditetom koji se prvi puta upisuje i zbog prirode svojih teškoća treba prilagođenu sobu u studentskom domu.

Prijevoz

Pristupačan i prilagođeni prijevoz studenata s invaliditetom temeljni je preduvjet za ostvarivanje prava na visoko obrazovanje pod jednakim uvjetima. Pristupačni prijevoz nije sustavno osiguran u svim lokalnim zajednicama, što studentima s invaliditetom može predstavljati zapreku za redovito pohađanje nastave i nesmetano studiranje. Svake godine ističemo kako je nužno da JLP(R)S osiguraju organizirani i prilagođeni prijevoz za sve svoje stanovnike pa uključivo i studente s invaliditetom, neovisno o njihovu prebivalištu ili boravištu. Jedino na taj način prijevoz će im biti dostupan za odlazak na studij i ispunjavanje akademskih obveza, ali i za sudjelovanje u svim drugim aspektima svakodnevnog života - uključujući odlazak na liječničke preglede, kulturne i društvene aktivnosti, te ostale oblike sudjelovanja u zajednici koja čine sastavni dio studentskog života. S obzirom da još uvijek nije tome tako, podržavamo novčanu potporu MZOM-a za financiranje dijela prijevoza studenata s invaliditetom, no ističemo važnost raspisivanja javnog poziva za ostvarivanje prava ranije kao i dodjele veće novčane potpore studentima s invaliditetom koji zbog prirode svojeg invaliditeta za pristup visokom obrazovanju trebaju prilagođeni prijevoz dok nije osiguran prethodno opisani lokalni prijevoz od JLP(R)S.

Državne stipendije

Na e-Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju na temelju socio -ekonomskoga statusa uputili smo komentar kojim smo podržali povećanje dohodovnog cenzusa za sve studente te predložili da se razmotri i dodatno povećanje dohodovnog cenzusa studentima s invaliditetom zbog većih potreba u osiguravanju jednakih uvjeta studija koje često sami financiraju. Prijedlog nije prihvaćen.

Preporuke:

S obzirom na opisana iskustva u postupcima upisa na studij, glavna preporuka svakako se odnosi na potrebu promjene svijesti i pogleda na osobe s invaliditetom kao osobe sa znanjima i sposobnostima. Preporuke koje predlažemo usmjerene su izgradnji inkluzivnog visokog obrazovanja osoba s invaliditetom, ali bez stvarne promjene svijesti i doživljaja osoba s invaliditetom kao osoba sa znanjima i sposobnostima uvijek postoji mogućnost stvaranja novih diskriminatornih okolnosti i postupanja:

1. Preporučujemo edukaciju nastavnika o ljudskim pravima i pravima osoba s invaliditetom te značenju termina različitosti, pravičnosti i inkluzije, razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna s posebnim osvrtom na studente s nevidljivim invaliditetom - psihosocijalne teškoće.
2. Preporučujemo žurno definirati tko su studenti s invaliditetom i obvezu na osiguravanje prava na razumnu prilagodbu u Zakonu o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti.
3. Preporučujemo odrediti jedinstveni način evidencije studenata s invaliditetom.
4. Preporučujemo da se kroz podzakonske akte odrede konkretna prava i potpore u okviru visokog obrazovanja (individualizirani pristup tijekom studiranja, prilagođeni nastavni materijali i sl.) kao i način/postupak ostvarivanja navedenih prava.

5. Preporučujemo osigurati prilagođeni/pristupačan prijevoz studentima s invaliditetom kao i svim ostalim građanima od strane lokalnih zajednica u kojima prebivaju ili borave.
6. Preporučujemo osnovati i/ili osnažiti središnje točke za studente s invaliditetom pri sveučilištima i visokim učilištima te ih kapacitirati odgovarajućim brojem ljudskih resursa i utvrditi navedena radna mjesta u skladu s njihovim stručnim radom.
7. Preporučujemo osnažiti kontrolne mehanizme visokih učilišta kako bi se osigurala provedba Konvencije o pravima osoba s invaliditetom uz poštivanje njihove autonomije.
8. Preporučujemo osigurati pristup osobama s invaliditetom tercijarnom obrazovanju u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom - upis na temelju sposobnosti, a ne uskraćivanje prava na osnovi invaliditeta

2.14. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI) je nositelj razvoja modela profesionalne rehabilitacije dok su centri za profesionalnu rehabilitaciju (CPR-ovi) zaduženi za njegovu provedbu. Do sada su u Hrvatskoj osnovana četiri centra: CPR Zagreb, CPR Osijek, CPR Rijeka i CPR Split.

Sustav profesionalne rehabilitacije je sustav koji se implementira na razini države i nema predloška iz prakse po kojem su CPR osnivani, već su se svi poslovni procesi, protokoli i postupanja razvijali od nule, te je izuzetno važna kontinuirana, gotovo svakodnevna uključenost ZOSI-ja kako bi se ostvario cilj da svi CPR-ovi imaju istu razinu kvalitete pružanja usluge i da su ujednačeni u svom postupanju. CPR-ovi su u 2025. godini zapošljavali ukupno 65 članova tima, a 13 stručnjaka angažirali su ugovorom o djelu. CPR Zagreb ima aktivna četiri stručna tima, CPR Rijeka tri, Osijek dva, a Split tri stručna tima.

Ukupno 12 usluga profesionalne rehabilitacije je propisano Pravilnikom o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom.

Tablica 19. Naručitelji usluga profesionalne rehabilitacije u 2025. godini.

Naručitelji usluga u 2025. godini	Broj naručenih usluga	Postotak u odnosu na sve naručene usluge
Poslodavci	797	47,93%
Fizička osoba	337	20,26%
HZZ	422	25,38%
ZOSI	107	6,43%
HZMO	0	0%
HZZO	0	0%

Suradnja s poslodavcima

Najbrojniji naručitelji usluga profesionalne rehabilitacije u 2025. godini bili su poslodavci. **CPR Zagreb** je izvijestio o intenziviranju aktivnosti Odjela za rad s poslodavcima tijekom 2025. godine. Evidentirano je ukupno 1.036 kontakata s poslodavcima, u odnosu na 770 u 2024. godini, što predstavlja porast od 35%. Povećani opseg aktivnosti upućuje na potrebu jačanja kadrovskih kapaciteta Odjela zapošljavanjem dodatnog djelatnika, kako bi se zadržala

dinamika rada i osigurala kvaliteta suradnje s novim i postojećim partnerima. CPR Zagreb upozorava da nedostatak zaštitnih i integrativnih radionica u pojedinim županijama ograničava mogućnosti zapošljavanja OSI pod posebnim uvjetima. Tijekom 2025. godine Odjel je proveo niz edukativnih i informativnih aktivnosti namijenjenih poslodavcima te sudjelovao u medijskim sadržajima na temu profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI. Takve aktivnosti doprinose informiranosti tržišta rada i jačanju javne prepoznatljivosti uloge centra u području inkluzivnog zapošljavanja**. CPR Split** je i tijekom 2025. godine aktivnosti Odjela za rad s poslodavcima usmjerio na širenje mreže suradnje te poticanje poslodavaca na zapošljavanje OSI. Provodila su se grupna informiranja za poslodavce iz više županija u suradnji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje i Hrvatskom udrugom poslodavaca, uz dodatne radionice za organizacije civilnog društva. Aktivnosti su proširene i temama prava i odgovornosti vezanih uz otkrivanje invaliditeta u radnom okruženju. Tijekom 2025. godine ostvareno je 595 kontakata s 296 poslodavaca iz različitih djelatnosti, od čega 226 s novim poslodavcima i 369 ponavljajućih kontakata, što predstavlja značajan porast u odnosu na prethodnu godinu. Najveći dio aktivnosti odnosio se na Splitsko-dalmatinsku županiju (70,55%), uz rast predmeta i u drugim županijama. Važna aktivnost odnosila se na motiviranje poslodavaca za suradnju u provedbi usluga Jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija (radni centar) te Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu. **CPR Rijeka** je nastavio razvijati mrežu suradnje s poslodavcima kroz rad Odjela za rad s poslodavcima, koji obavlja poslove informiranja, savjetovanja te analize tržišta rada i mogućnosti zapošljavanja OSI. Tijekom 2025. godine ostvareno je 238 ponavljajućih kontakata i 128 kontakata s novim poslodavcima. Ukupan broj poslodavaca upoznatih s mogućnostima zapošljavanja OSI iznosio je 195, što je za 60% više nego 2024. godine. Poslodavci čine 28% svih riješenih zahtjeva, a među njima su se rješavali zahtjevi za procjenom radne učinkovitosti, čime su 23 poslodavca za 25 radnika ostvarila pravo na subvenciju plaće. U 2025. godini CPR Rijeka je obilježio desetu godišnjicu osnutka organizacijom stručnog skupa „Moj put u svijet rada - osobe s invaliditetom od škole do posla“, koji je, uz ostale sudionike, okupio i poslodavce te doprinio daljnjem jačanju suradnje i informiranosti tržišta rada o profesionalnoj rehabilitaciji. **CPR Osijek** navodi da je tijekom 2025. godine ostvareno 730 kontakata s poslodavcima, uključujući 224 sastanka, uz istodobno održavanje postojećih i uspostavljanje novih suradnji s ciljem poticanja zapošljavanja OSI. Također bilježi veću informiranost poslodavaca o mogućnostima zapošljavanja, ali ističe potrebu daljnjeg osnaživanja i poticanja njihove spremnosti na zapošljavanje OSI. Kao poseban izazov navodi otežan ili nemoguć pronalazak odgovarajućeg poslodavca ili obrazovne ustanove za osobe koje žive u prometno slabije povezanim područjima ili na većoj udaljenosti od urbanih središta, što ukazuje na izražene teritorijalne razlike u dostupnosti usluga i mogućnosti uključivanja u rad.

Postupajući po pritužbama zbog uskraćivanja razumne prilagodbe na radnom mjestu, POSI je redovito preporučivao poslodavcima da se izravno obrate CPR-ovima. Cilj je pronaći optimalan način prilagodbe radnog mjesta kako bi OSI mogle učinkovito i ravnopravno obavljati svoj posao. Poslodavci koji su im se obratili izrazili su zadovoljstvo jer su dobili stručne i konkretne savjete o razumnoj prilagodbi radnog mjesta čime stječu sigurnost da su poduzeli sve potrebne korake za osiguravanje ravnopravnih uvjeta rada i izbjegavanje diskriminacije, pod uvjetom da preporuke CPR-ova provedu u praksi.

POSI smatra da bi u slučajevima kada OSI zatraži razumnu prilagodbu radnog mjesta, poslodavac trebao imati obvezu obratiti se CPR-u radi stručne procjene. Na taj bi se način utvrdilo koje su prilagodbe moguće i potrebne te predstavljaju li one nerazmjeran teret za

poslodavca. Takvo rješenje imalo bi uporište u pravu Europske unije, KPOSI i nacionalnom zakonodavstvu kojim se jamči zabrana diskriminacije i pravo na razumnu prilagodbu. Uključivanjem CPR-a osigurao bi se stručan i objektivan pristup svakom pojedinom slučaju, uz uvažavanje konkretnih okolnosti radnog mjesta i poslovanja poslodavca. Time bi pravo na razumnu prilagodbu bilo stvarno ostvarivo, a odluka o tome ne bi ovisila isključivo o procjeni poslodavca. Istodobno bi se rasteretila OSI, koja danas često sama snosi teret dokazivanja i inzistiranja na svom pravu, a poslodavcima bi se pružila jasna stručna podrška u postupanju u skladu sa zakonom.

U primjeni čl. 41. Zakona o radu, kojim se uređuje postupanje poslodavca u slučaju smanjenja radne sposobnosti radnika uz preostalu radnu sposobnost, smanjenja radne sposobnosti uz djelomični gubitak radne sposobnosti ili neposredne opasnosti od nastanka smanjenja radne sposobnosti koju je utvrdilo ovlašteno tijelo u skladu s posebnim propisom, u praksi se pojavljuju ozbiljne teškoće. Iako zakon propisuje obvezu ponude odgovarajućih poslova te prilagodbe radnih zadataka, rasporeda radnog vremena i drugih mjera radi zadržavanja radnika u radnom odnosu, iskustvo pokazuje da se te obveze često tumače formalno i usko. OSI koje se obraćaju POSI često izražavaju bojazan da će, unatoč zakonskoj zaštiti, ostati bez zaposlenja jer poslodavac procjenjuje da za njih „nema odgovarajućeg mjesta“ ili da se radno mjesto ne može prilagoditi. U pojedinim slučajevima takve procjene ostaju na razini općih tvrdnji, bez stručne analize mogućnosti prilagodbe radnog mjesta ili organizacije rada. Procjena mogućnosti prilagodbe radnog mjesta često zahtijeva specifična stručna znanja o utjecaju pojedinog invaliditeta na radno funkcioniranje te o mogućim oblicima razumne prilagodbe. Takva znanja u pravilu ne posjeduju ni poslodavci ni sami radnici. Stoga odluka o tome jesu li poduzete sve razumno očekivane mjere ne bi smjela ostati isključivo u domeni jednostrane procjene, već bi trebala biti utemeljena na stručnoj analizi.

Preporuka:

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom stoga preporučuje razmotriti izmjenu čl. 41. Zakona o radu na način da se u opisanim slučajevima, prije donošenja zaključka da radniku nije moguće osigurati odgovarajuće poslove, propiše obveza pribavljanja stručne procjene CPR-a. Time bi se osiguralo da su mogućnosti prilagodbe radnog mjesta, organizacije rada i rasporeda radnog vremena objektivno i stručno razmotrene, uz uvažavanje konkretnih okolnosti svakog pojedinog slučaja. Takvo rješenje doprinijelo bi pravnoj sigurnosti radnika i poslodavaca, osnažilo provedbu prava na razumnu prilagodbu te smanjilo rizik od diskriminacije u postupcima koji mogu imati dalekosežne posljedice za radni status OSI. POSI preporučuje propisivanje obveze poslodavca da se, u slučaju kada osoba s invaliditetom zatraži razumnu prilagodbu radnog mjesta, obrati CPR-u radi provedbe stručne procjene i utvrđivanja odgovarajućih mjera prilagodbe, i u situacijama kada OSI ne ispunjava uvjete iz čl. 41. st. 1. Zakona o radu.

Suradnja s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje (HZZ)

POSI ocjenjuje da se sustav profesionalne rehabilitacije sve snažnije profilira kao aktivan partner tržištu rada. Intenziviranje suradnje s poslodavcima, porast broja kontakata i naručenih usluga te veća uključenost poslodavaca u procese profesionalne rehabilitacije upućuju na rastuću prepoznatljivost i važnost CPR-ova u području zapošljavanja OSI.

U HZZ-u je uspostavljena procedura koja u jedinstvenom upravnom postupku povezuje pravo na profesionalnu rehabilitaciju s pravom na novčanu pomoć i naknadu putnih troškova tijekom

obrazovanja ili rehabilitacije, sukladno Zakonu o tržištu rada. O pravu na profesionalnu rehabilitaciju u svim uredima/službama HZZ-a zajednički odlučuje Povjerenstvo za prava nezaposlenih OSI.

Tijekom 2025. godine HZZ uputio je 406 osoba s invaliditetom u regionalne CPR-ove. Najveći broj njih upućen je na rehabilitacijsku procjenu, dok je manji dio korisnika uključen u druge usluge profesionalne rehabilitacije, poput radnog centra, virtualne radionice, radnog osposobljavanja na konkretnom radnom mjestu te obrazovanja kroz kraće programe. U 2025. godini izdano je 66 rješenja o pravu na profesionalnu rehabilitaciju, a od CPR-ova zaprimljeno je 226 nalaza i mišljenja. HZZ za osobe upućene na profesionalnu rehabilitaciju snosi troškove puta, smještaja i prehrane te troškove novčane pomoći i prijevoza, za što je tijekom 2025. godine utrošeno više od 145.000 eura. Uz odlučivanje o pravima, HZZ je tijekom godine kontinuirano provodio i aktivnosti pripreme za zapošljavanje OSI radi njihove uspješnije integracije na tržište rada. U različite oblike profesionalnog usmjeravanja (individualno i grupno informiranje i savjetovanje, psihologijsko testiranje i radionice) uključeno je 956 OSI, a aktivnosti provode savjetnici specijalizirani za profesionalnu rehabilitaciju i razvoj karijere.

CPR-ovi ostvaruju intenzivnu i kontinuiranu suradnju s HZZ-om. **CPR Zagreb** navodi da je tijekom 2025. godine od HZZ-a zaprimio 130 predmeta, što predstavlja značajan porast u odnosu na 96 predmeta u 2024. godini, odnosno povećanje od približno 35%. Suradnja sa savjetnicima za zapošljavanje OSI opisuje se kao kontinuirana i profesionalna, uz redovitu komunikaciju s područnim uredima HZZ-a, pri čemu je suradnja najintenzivnija s Područnim uredom Zagreb. Najveći broj korisnika bio je uključen u rehabilitacijsku procjenu, dok je manji dio korisnika sudjelovao u drugim uslugama profesionalne rehabilitacije, poput osposobljavanja na konkretnom radnom mjestu i aktivnosti radnog centra. Tijekom godine provedena je i jedna prilagodba radnog mjesta. Suradnja s HZZ-om obuhvaćala je i zajedničke edukativne aktivnosti. Stručni radnici CPR-a Zagreb sudjelovali su kao predavači na edukacijama za savjetnike za zapošljavanje OSI, a organizirane su i dodatne edukacije za savjetnike koji rade s poslodavcima te predavanja za poslodavce i maturante o mogućnostima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI. Prema ocjeni CPR-a Zagreb, suradnja s HZZ tijekom 2025. godine bila je intenzivnija nego prethodne godine, uz porast broja naručenih usluga i zajedničkih aktivnosti. **CPR Rijeka** navodi kako je u 2025. godini zabilježen najveći udio HZZ-a u naručivanju usluga. Za HZZ je riješeno 40,2% ukupnog broja zahtjeva, pri čemu je riječ o tri usluge: najzastupljenija je rehabilitacijska procjena (usluga 1), zatim radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu (usluga 11) te virtualna radionica (usluga 8). Ističe da je rehabilitacijska procjena temeljna usluga koju HZZ naručuje. Na temelju nalaza procjene, za nezaposlene OSI može se predložiti uključivanje u druge usluge profesionalne rehabilitacije. Za otprilike trećinu pregledanih osoba CPR Rijeka je dao konkretan prijedlog daljnjeg uključivanja, nakon čega je Povjerenstvo HZZ-a odlučilo naručiti dodatne usluge: radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu (usluga 11) ili jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija u virtualnoj radionici (usluga 8). CPR Rijeka naglašava kako su ove usluge posebno važne u pripremi OSI za zapošljavanje jer kroz njih stječu nova znanja i vještine potrebne za uspješnu radnu integraciju. HZZ se, kao kreator i provoditelj politike zapošljavanja, prema navodima CPR-a Rijeka, pojavljuje kao ključan suradnik i naručitelj usluga CPR-ova. Budući da CPR Rijeka djeluje na području triju županija (Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske), suradnja se ostvaruje s trima područnim uredima HZZ-a: Rijeka, Gospić i Pula. Kontakti su kontinuirani, a CPR Rijeka redovito izvještava savjetnike HZZ-a o nalazima i napretku korisnika, uz pisane izvještaje i mjesečne sastanke. Navodi da tijekom 2025. godine

zbog kadrovske podkapacitiranosti nije bilo moguće organizirati mobilni tim za rehabilitacijsku procjenu za Područni ured Gospić, no planira se uspostava takvog modela rada u sljedećoj godini. **CPR Split** navodi da je HZZ u 2025. godini bio njihov najveći naručitelj usluga, s ukupno 115 predmeta. Tijekom godine održavani su redoviti kontakti sa savjetnicima za zapošljavanje OSI, kako u vezi sa zajedničkim korisnicima tako i radi razmjene informacija o promjenama u sustavima, a suradnja je dodatno unaprijeđena kroz radne sastanke s predstavnicima Područne službe Split te područnih ureda Šibenik, Zadar i Dubrovnik. Stručni tim CPR-a Split proveo je tri rehabilitacijske procjene na terenu putem mobilnog tima za korisnike upućene iz Područnog ureda Dubrovnik. Na inicijativu CPR-a Split održan je regionalni sastanak s predstavnicima Središnjih ureda HZZ-a i ZOSI-ja. Usuglašene su smjernice za daljnju suradnju koje uključuju nastavak upućivanja korisnika na rehabilitacijsku procjenu i druge usluge profesionalne rehabilitacije, jačanje zajedničkih aktivnosti u radu s poslodavcima te kontinuiranu razmjenu informacija i stručnih iskustava. Dogovoreno je i da stručni radnici HZZ-a, kod osoba bez formalnog statusa invaliditeta, ali s uočenim teškoćama u radnom funkcioniranju, mogu preporučiti podnošenje narudžbenice CPR-u radi utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad. Dogovoren je zajednički angažman HZZ-a i CPR-a Split u području zapošljavanja OSI u sektoru hotelijerstva. CPR Split ocjenjuje da je suradnja sa HZZ-om na svim razinama tijekom 2025. godine bila uspješna i konstruktivna. **CPR Osijek** navodi da je HZZ tijekom 2025. godine zatražio uslugu 1 (rehabilitacijsku procjenu) za 95 OSI. Zbog povećanog broja obrada, suradnja između stručnih radnika CPR-a Osijek i savjetnika za zapošljavanje OSI iz HZZ-a odvijala se učestalo, gotovo svakodnevno, uz redovitu razmjenu podataka kako bi se za svaku osobu pronašlo najprimjerenije rješenje. Komunikacija se najčešće odvijala s Područnom službom Osijek te područnim uredima Vukovar, Požega, Slavonski Brod, Vinkovci i Virovitica. Na temelju provedenih procjena, osobe su prema potrebi uključivane u daljnje usluge CPR-a Osijek. U uslugu 11 (radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu) bilo je uključeno 11 OSI. Tijekom 2025. godine sedam osoba završilo je osposobljavanje, a njih pet zaposlilo se kod poslodavca kod kojeg su se osposobljavale. CPR Osijek ocjenjuje da radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu predstavlja važan instrument pripreme OSI za uključivanje na tržište rada.

Na temelju dostavljenih podataka, POSI ocjenjuje da je suradnja HZZ-a i CPR-ova u 2025. godini bila operativno funkcionalna i usmjerena na konkretne ishode zapošljavanja OSI. Vidljiv je porast broja naručenih usluga, redovita stručna komunikacija te sve izraženija koordinacija u upućivanju korisnika, planiranju daljnjih usluga i radu s poslodavcima. Istodobno, uočava se da učinkovitost sustava dijelom ovisi o kadrovskim i teritorijalnim kapacitetima pojedinih CPR-ova, što može utjecati na ravnomjernu dostupnost usluga, osobito u slabije prometno povezanim područjima.

U „Izvješću o procjeni radne sposobnosti u Republici Hrvatskoj“ (2025.), koje je OECD izradio u okviru projekta tehničke pomoći „Poboljšanje procjene preostale radne sposobnosti OSI u svrhu njihova uključivanja na tržište rada“, navodi se da se u postojećem sustavu osobe kojima je u okviru mirovinskog osiguranja utvrđen potpuni gubitak radne sposobnosti brišu iz evidencije HZZ-a. Osobe kod kojih je utvrđen djelomični gubitak radne sposobnosti ili preostala radna sposobnost, mogu se prijaviti u evidenciju HZZ-a, ali na to nisu obvezne. OECD upozorava da takvo rješenje, slično rješenjima u pojedinim drugim državama, u praksi dovodi do toga da se mali broj tih osoba uključuje u mjere aktivne politike zapošljavanja i druge programe usmjerene na povratak na tržište rada. U Izvješću se navodi da bi HZZ mogao proaktivnije pristupati OSI, uključujući i korisnike naknada zbog smanjene radne sposobnosti,

radi njihova uključivanja u mjere aktivne politike zapošljavanja. OECD također predlaže razmatranje modela prema kojem bi za određene skupine, primjerice mlađe osobe ili osobe s utvrđenom preostalom radnom sposobnošću, sudjelovanje u mjerama aktivne politike zapošljavanja moglo biti obvezno ili snažnije poticano.

Preporuka:

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom preporučuje Vladi Republike Hrvatske nastaviti s jačanjem kapaciteta CPR-ova te osigurati ravnomjernu dostupnost i usporedivu kvalitetu usluga profesionalne rehabilitacije na području cijele Republike Hrvatske. Prema podatcima HZMO-a, u prosincu 2025. godine evidentirano je 52.267 korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti, koji su izvan tržišta rada. Uzimajući u obzir preporuke OECD-a, POSI smatra da je potrebno bolje povezati sustav mirovinskog osiguranja i sustav zapošljavanja. Podatci upućuju na to da nakon ostvarivanja prava u mirovinskom sustavu često izostaje daljnje razmatranje mogućnosti rada osoba koje imaju preostale radne sposobnosti. Na taj se način dio osoba, iako bi uz odgovarajuću podršku mogle nastaviti raditi, u praksi trajno udaljava od tržišta rada.

Teškoće u provedbi usluga profesionalne rehabilitacije

CPR Zagreb navodi da su teškoće u provedbi usluga profesionalne rehabilitacije povezane sa strukturnim, organizacijskim i kadrovskim izazovima. Kao jedan od ključnih problema ističe se slaba prometna povezanost ruralnih i udaljenijih područja s urbanim sredinama. Dugotrajno i otežano putovanje, uz izostanak prilagođenog javnog prijevoza, znatno ograničava dostupnost rada OSI, čak i kada se radi o kraćim relacijama. U manjim sredinama i dalje je prisutna nedovoljna informiranost o mogućnostima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja, uz istodobnu prisutnost predrasuda prema radu OSI. Nedostaje i dovoljan broj zainteresiranih i informiranih poslodavaca, osobito onih koji poznaju mogućnosti prilagodbe radnih mjesta. Nedostatni su programi socijalnog uključivanja za korisnike koji trenutno nisu spremni za rad na otvorenom tržištu rada. Dodatni problem predstavlja manjak poslodavaca spremnih provoditi uslugu radnog osposobljavanja na konkretnom radnom mjestu (usluga 11), osobito u manjim sredinama, što produžuje vrijeme čekanja i trajanje rehabilitacijske procjene. Također je prisutna nedovoljna zainteresiranost korisnika koji dolaze u postupku ocjene radne sposobnosti za uključivanje u uslugu 12 (obrazovanje, osposobljavanje ili usavršavanje s kraćim obrazovnim programom), u kojoj je naručitelj HZMO. Iako dosadašnju suradnju s poslodavcima ocjenjuje uspješnom, CPR Zagreb naglašava da je postojeća razina stručne podrške nedostatna u odnosu na potrebe poslodavaca tijekom zapošljavanja, rada i održavanja zaposlenja OSI. Poslodavcima su potrebni jasni okviri podrške i konkretni protokoli koji trenutačno nisu sustavno uspostavljeni. Konačno, CPR Zagreb upozorava na nedostatan broj stručnih radnika (rehabilitatora, psihologa i liječnika medicine rada) s obzirom na kontinuirani rast broja predmeta, kao i na nemogućnost organiziranja jednogodišnjeg pripravničkog staža, koji bi omogućio sustavno osposobljavanje novih stručnjaka za samostalan rad u području profesionalne rehabilitacije. **CPR Rijeka** također upozorava na izražen nedostatak stručnjaka iz područja edukacijske rehabilitacije, naglašavajući kako je riječ o deficitarnoj i vrlo traženoj struci u RH. Ističe i nedovoljnu informiranost poslodavaca o radnim potencijalima OSI, s čime se redovito susreću u praksi. Unatoč određenim pomacima, procjenjuju da i dalje nedostaje šira društvena svijest o mogućnostima zapošljavanja OSI. Smatraju da bi provedba nacionalne javne kampanje mogla pridonijeti promjeni percepcije i poticanju zapošljavanja. Na području nadležnosti CPR-a Rijeka prisutan je manjak zaštitnih i

integrativnih radionica. Trenutno djeluje samo jedna (Tekop Nova), što znači da su mogućnosti zapošljavanja osoba koje se mogu zaposliti isključivo pod posebnim uvjetima izrazito ograničene. CPR Rijeka navodi kako aktivno radi na identifikaciji i savjetovanju potencijalnih poslodavaca koji bi mogli otvoriti integrativne radionice. Predlaže uspostavu suradnje sa zdravstvenim sustavom, odnosno mogućnost da HZZO bude naručitelj usluge rehabilitacijske procjene. Smatraju da bi pravovremeno uključivanje osoba na dugotrajnom bolovanju u postupke profesionalne rehabilitacije moglo dovesti do značajnih ušteda te spriječiti dugotrajnu radnu neaktivnost. Ističu kako velik broj korisnika dolazi na rehabilitacijsku procjenu tek nakon višegodišnjeg bolovanja, pri čemu se zbog dugog izbivanja s tržišta rada često gubi motivacija za rad i rehabilitaciju. Kao dva glavna izazova na kraju 2025. godine **CPR Split** navodi potrebu za širenjem prostornih kapaciteta te zapošljavanjem dodatnog stručnog kadra. Radi osiguravanja kontinuiteta pružanja usluge 7 (radni centar) i protočnosti korisnika u radnom centru, kao i odgovora na rastući broj narudžbenica za uslugama profesionalne rehabilitacije koje upućuje HZZ, planira se zapošljavanje dodatnih stručnih radnika, prvenstveno u Odjelu stručne podrške i praćenja. S obzirom na teritorijalnu nadležnost nad četiri županije (Splitsko-dalmatinska, Dubrovačko-neretvanska, Šibensko-kninska i Zadarska), u 2026. godini planira se zapošljavanje jednog stručnog radnika u Odjelu za rad s poslodavcima. Širenje prostornih kapaciteta omogućilo bi i nova zapošljavanja u Odjelu rehabilitacijske procjene, čime bi se povećao broj obrada i skratilo vrijeme čekanja na procjene. Međutim, dosadašnji natječaji ukazuju na deficitarnost kadra sa specifičnim znanjima i vještinama potrebnima za rad u profesionalnoj rehabilitaciji. U odnosu na uslugu 11 (radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu), CPR Split ocjenjuje kako je mjesečna naknada za mentore, odnosno radne instruktore, nedostatna u odnosu na opseg i zahtjevnost njihova stručnog angažmana. Nadalje, upozorava na nedostatne kapacitete zaštitnih i integrativnih radionica na području koje pokriva. Za korisnike koje HZZ upućuje na rehabilitacijsku procjenu, a za koje je utvrđeno da su zapošljivi pod posebnim uvjetima, zapošljavanje često nije izgledno zbog nedovoljnog broja takvih radnih mjesta, osobito u Šibensko-kninskoj i Zadarskoj županiji. CPR Split ostvaruje dobru suradnju s integrativnom radionicom Prijateljica plus d.o.o., koja je jedina u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, zatim s ustanovom Ustanova DES kao najvećom i jedinom zaštitnom radionicom u Splitsko -dalmatinskoj županiji te s integrativnom radionicom TOMS d.o.o. Međutim, navedeni subjekti objektivno ne mogu zadovoljiti potrebe tržišta rada. CPR Split smatra da je za poticanje osnivanja novih zaštitnih i integrativnih radionica te za jačanje senzibiliteta poslodavaca potreban angažman na višoj, sustavnoj razini. Također ističe kako je na otvorenom tržištu rada i dalje nedostatna spremnost poslodavaca na zapošljavanje OSI s većim teškoćama u radnom funkcioniranju, unatoč dostupnim poticajima i mjerama. **CPR Osijek** u svom izvješću ističe potrebu za početkom provedbe usluge 7 (radni centar), s ciljem dodatne motivacije i osposobljavanja korisnika koji do sada nisu bili u radnom odnosu. CPR Osijek je započeo pripremne aktivnosti te je u fazi formiranja prve skupine polaznika. Međutim, provedba je usporena zbog velikog broja predmeta u obradi te nedostatka stručnih radnika s potrebnim specifičnim znanjima. Kao najveću trenutačnu teškoću CPR Osijek navodi duljinu čekanja na početak obrade i trajanje cjelokupnog postupka. Radi ubrzanja procesa, zaposleni su novi stručni radnici te je formiran treći stručni tim. Ipak, za uspostavu stabilnog i učinkovitog ritma rada nužne su dodatne edukacije novozaposlenih i stjecanje iskustva u radu s OSI. CPR Osijek smatra kako su dodatna zapošljavanja stručnog kadra preduvjet za punu provedbu Usluge 7. Tijekom provođenja procjena uočene su i teškoće vezane uz narušenu motivaciju dijela korisnika za promjenom životnih navika te njihovu nespremnost na uključivanje u postupak i

dolazak na obradu u CPR Osijek. Istodobno je evidentirana povećana potreba za programima socijalnog uključivanja, koji trenutno ne postoje. CPR Osijek smatra kako je implementacija takvih programa nužna kao preduvjet osnaživanja korisnika prije uključivanja u zapošljavanje. Dodatne izazove predstavlja veliko teritorijalno područje koje CPR Osijek pokriva, zbog čega obavljanje izvida radnih mjesta često zahtijeva cjelodnevni angažman stručnih radnika, što produljuje trajanje postupaka. Također je otežan ili onemogućen pronalazak odgovarajućih poslodavaca ili obrazovnih ustanova za osobe koje žive u slabije prometno povezanim mjestima ili udaljenim od urbanih središta.

Preporuke:

1. Preporučuje se nadležnim tijelima poduzimanje mjera radi dugoročnog jačanja kadrovskih kapaciteta u ovom području, s obzirom na izraženi nedostatak stručnjaka na koji ukazuju centri za profesionalnu rehabilitaciju, osobito edukacijskih rehabilitatora, psihologa, liječnika medicine rada i drugih stručnjaka potrebnih za provedbu usluga profesionalne rehabilitacije.
2. Preporučuje se Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih suradnja s visokim učilištima koja izvode relevantne studijske programe, razmatranje mogućnosti prilagodbe upisnih kvota u skladu s iskazanim potrebama CPR-ova i drugih institucija koje rade s OSI.
3. Preporučuje se Ministarstvu zdravstva planiranje dostatnog broja specijalizacija iz medicine rada i sportske medicine, imajući u vidu rastuće potrebe u području profesionalne rehabilitacije. Sustavno planiranje i osiguravanje stručnog kadra nužan je preduvjet za pravodobno pružanje usluga, smanjenje vremena čekanja te osiguravanje ujednačene dostupnosti profesionalne rehabilitacije na području cijele Republike Hrvatske.
4. Preporučuje se nadležnim tijelima razmotriti provedbu nacionalne informativne kampanje usmjerene na promicanje zapošljivosti osoba s invaliditetom, s obzirom na kontinuirano uočenu nedovoljnu informiranost dijela poslodavaca o radnim potencijalima osoba s invaliditetom te prisutnost predrasuda vezanih uz njihovo zapošljavanje. Kampanja bi trebala biti usmjerena na predstavljanje primjera dobre prakse, informiranje o mogućnostima prilagodbe radnih mjesta te dostupnim poticajima i oblicima stručne podrške. Cilj takve inicijative bio bi jačanje povjerenja poslodavaca, otklanjanje predrasuda vezanih uz zapošljavanje OSI te poticanje njihova ravnopravnog uključivanja na tržište rada.
5. Programi socijalnog uključivanja trebali bi biti dostupni osobama za koje je u postupku procjene utvrđeno da su privremeno nezapošljive, ali uz odgovarajuću stručnu podršku te razvoj radnih i socijalnih vještina imaju potencijal za postupno uključivanje u svijet rada. Uspostava i razvoj takvih programa važni su kako bi se spriječilo dugotrajno isključivanje OSI iz radnog i društvenog života te osigurao postupni prijelaz prema zapošljavanju ondje gdje za to postoje realni uvjeti. S obzirom na to da CPR-ovi iznova ukazuju na potrebu za programima socijalnog uključivanja za osobe koje trenutačno nisu spremne za rad na otvorenom tržištu rada, POSI preporučuje razvijanje programa socijalnog uključivanja iz čl. 14. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI te osiguravanje većeg broja pružatelja tih programa kako bi bili dostupni u skladu s iskazanim potrebama CPR-ova.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO) kao naručitelj usluga profesionalne rehabilitacije

HZMO je dostavio podatak da tijekom 2025. godine nijednom osiguraniku nije priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju sukladno Zakonu o mirovinskom osiguranju. U tijeku je profesionalna rehabilitacija priznata 2024. godine jednom korisniku u Područnom uredu Virovitica, koja se provodi u Industrijsko-obrtničkoj školi Slavonski Brod, a troškove podmiruje CPR Osijek temeljem sklopljenog ugovora. Također je u tijeku rehabilitacija korisnice kojoj je pravo priznato u listopadu 2023. godine (rješenjem iz 2024.) u Područnoj službi Osijek, a provodi se u Srednjoj školi Isidora Kršnjavoga Našice. **ZOSI** navodi da je u svrhu daljnjeg razvoja i unaprjeđenja sustava profesionalne rehabilitacije potrebno, među ostalim, u sustavu mirovinskog osiguranja propisati obvezu upućivanja i ulaska u proces profesionalne rehabilitacije (obveza HZMO, osiguranika i poslodavca). POSI smatra nužnim preispitati način upućivanja osiguranika iz sustava HZMO-a u profesionalnu rehabilitaciju.

OECD navodi da se približno polovica zahtjeva za procjenu radne sposobnosti za potrebe HZMO-a (radi ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu) odbija, odnosno da pozitivan nalaz i mišljenje ZOSI-ja dobije tek otprilike svaki drugi podnositelj zahtjeva. Zakonski uvjeti za ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu zahtijevaju trajno i liječenjem nepovratno smanjenje radne sposobnosti za više od polovice u odnosu na zdravu osobu iste ili slične razine obrazovanja. U postupku koji za HZMO provodi ZOSI radna sposobnost procjenjuje se prvenstveno u odnosu na trenutačno radno mjesto i razinu obrazovanja osobe. U slučaju postojanja više zdravstvenih stanja utvrđuje se ono koje se smatra glavnim, te se u odnosu na njega procjenjuje sposobnost za rad. Takav pristup može dovesti do različitih ishoda za osobe s istim zdravstvenim stanjem, ovisno o poslovima koje su obavljale. Iako je individualizirana procjena opravdana, OECD upozorava da snažno vezivanje procjene uz trenutačno radno mjesto može rezultirati time da osoba koja više ne može obavljati svoj dosadašnji posao, ali bi mogla raditi neki drugi posao, bude ocijenjena kao potpuno nesposobna za rad. U slučajevima kada se utvrdi preostala radna sposobnost manja od 50%, ZOSI izrađuje popis poslova koje je osoba sposobna obavljati, oslanjajući se na pravilnik o radnim mjestima s posebnim uvjetima rada. Međutim, taj pravilnik obuhvaća ograničen broj poslova (56 vrsta) i ne pokriva cjelokupan spektar zanimanja na tržištu rada. Također ne uzima u obzir mogućnosti prilagodbe radnog mjesta, rada na daljinu ni stvarnu dostupnost poslova, što može dovesti do procjena koje nisu u potpunosti usklađene sa stvarnim okolnostima na tržištu rada. „*Iskustva iz drugih zemalja OECD-a pokazuju da su osobe kojima je odbijen zahtjev za invalidsku mirovinu posebno ranjiva skupina koja se rijetko vraća na tržište rada, a istodobno im se u većini zemalja, uključujući Hrvatsku, pruža ograničena podrška. Važno je spriječiti da te osobe napuste tržište rada i zapadnu u dugotrajnu nezaposlenost, jer bi u suprotnom mogle završiti u sustavu profesionalne rehabilitacije tek nakon više godina, kada im se zdravstveno stanje pogorša, a izgledi za uspješnu rehabilitaciju budu znatno manji. To je osobito važno za osobe kojima je zahtjev odbijen jer im je utvrđeno smanjenje radne sposobnosti manje od 50%, a čije bi se daljnje pogoršanje moglo spriječiti ranijim uključivanjem u profesionalnu rehabilitaciju. Nadalje, izražena razlika u Hrvatskoj između pretežno medicinski usmjerenog pristupa procjeni radne sposobnosti i cjelovitijeg pristupa koji se primjenjuje u profesionalnoj rehabilitaciji, može dovesti do toga da osobe kojima je rehabilitacija potrebna ne budu pravodobno prepoznate. Primjerice, osobe s poteškoćama mentalnog zdravlja možda neće biti upućene u sustav jer ne ispunjavaju kriterije ozbiljnosti ili trajnosti, iako bi mogle imati koristi od profesionalne rehabilitacije. Konačno, trenutačna dobna granica od 55 godina za uključivanje u*

profesionalnu rehabilitaciju, koja je deset godina niža od zakonske dobi za umirovljenje (65 godina), ograničava mogućnost duljeg ostanka u svijetu rada za velik broj osoba. U kontekstu starenja stanovništva potreba za produljenjem radnog vijeka raste u svim zemljama OECD-a. Stopa zaposlenosti u Hrvatskoj za osobe u dobi od 55 do 64 godine iznosila je 51,6% u 2023. godini, što je među najnižima u Europskoj uniji, u usporedbi s prosjekom EU-a od 63,9% (Eurostat, 2025.). To upućuje na potrebu jačanja politika usmjerenih na zapošljavanje starijih radnika. Podizanjem dobne granice za profesionalnu rehabilitaciju Hrvatska bi mogla doprinijeti većoj radnoj aktivnosti ove skupine. Promjene posla i karijere u pravilu su zahtjevnije u starijoj dobi, stoga su profesionalna rehabilitacija i prekvalifikacija ključne za omogućavanje ostanka na tržištu rada ili povratka u rad osobama sa zdravstvenim teškoćama ili invaliditetom. Osiguravanje da stariji radnici s kroničnim zdravstvenim stanjima ne budu isključeni iz sustava profesionalne rehabilitacije postajat će sve važnije s obzirom na starenje stanovništva te snažnu povezanost dobi i invaliditeta."

OECD u Izvješću ukazuje i na problem na koji upozoravaju CPR-ovi, a koji se odnosi na nedostatnu motivaciju dijela korisnika za uključivanje u rehabilitacijske programe. Budući da je aktivno sudjelovanje osobe jedan od ključnih preduvjeta uspješne profesionalne rehabilitacije, izostanak motivacije predstavlja ozbiljnu prepreku njezinoj provedbi. To se osobito odnosi na osobe koje su u postupak upućene putem procjene radne sposobnosti za potrebe HZMO-a, a profesionalnu rehabilitaciju često doživljavaju kao dugotrajan i neizvjestan proces, uz istodobnu financijsku neizvjesnost. U takvim okolnostima dio korisnika radije se odlučuje za sigurnost invalidske mirovine. Takva situacija može dovesti do toga da se preostale radne mogućnosti OSI ne iskoriste u mjeri u kojoj bi to bilo moguće uz pravodobnu i odgovarajuću podršku.

Preporuke:

1. Osobe kod kojih do smanjenja radne sposobnosti dođe nakon 55. godine, iako imaju preostalu radnu sposobnost, trenutno nemaju mogućnost uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju putem sustava mirovinskog osiguranja. Uzimajući u obzir nisku stopu zaposlenosti osoba u dobi od 55 do 64 godine, POSI preporučuje razmotriti izmjene zakonskog rješenja kako bi se omogućilo uključivanje u profesionalnu rehabilitaciju i osobama starijima od 55 godina, uz ispunjenje propisanih zakonskih uvjeta. Također bi trebalo razmotriti mogućnost uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju i osoba kod kojih je utvrđeno smanjenje radne sposobnosti manje od 50%, ako stručna procjena pokazuje da bi im pravodobna rehabilitacija mogla pomoći u očuvanju preostale radne sposobnosti te spriječiti njezino daljnje pogoršanje i udaljavanje iz svijeta rada.
2. Istodobno, potrebno je jasnije urediti postupak upućivanja u profesionalnu rehabilitaciju, kako bi se u svakom slučaju utvrđivanja smanjenja radne sposobnosti pravodobno i obrazloženo razmotrila mogućnost profesionalne rehabilitacije. To podrazumijeva aktivniju ulogu nadležnih tijela u informiranju i savjetovanju osiguranika, kao i poticanje suradnje s poslodavcima kada postoje realne mogućnosti očuvanja zaposlenosti. Takvim pristupom profesionalna rehabilitacija bila bi integrirani dio postupka procjene radne sposobnosti.

Profesionalna rehabilitacija za osobe na dugotrajnom bolovanju

POSI i u ranijim je izvješćima upozoravao da dulja razdoblja bolovanja znatno smanjuju vjerojatnost povratka na posao. U praksi se pokazuje da velik broj osoba na rehabilitacijsku

procjenu dolazi tek nakon dugotrajnog bolovanja, koje ponekad traje i više godina, čime se propušta ključno razdoblje za učinkovito uključivanje u usluge profesionalne rehabilitacije. Pravodobno uključivanje osoba na bolovanju u profesionalnu rehabilitaciju, usporedno s medicinskom rehabilitacijom, moglo bi skratiti vrijeme izbivanja s tržišta rada, povećati izglede za održiv povratak na posao te smanjiti troškove dugotrajnih bolovanja. ZOSI također ukazuje na potrebu uključivanja OSI u određene aktivnosti profesionalne rehabilitacije već tijekom medicinske rehabilitacije te na potrebu jačanja suradnje sa zdravstvenim sustavom u tu svrhu. OECD u Izvješću ističe da je većina korisnika upućenih u CPR-ove prethodno bila dugotrajno nezaposlena ili na bolovanju. Analize politika u više zemalja OECD-a pokazuju da se nakon četiri do šest mjeseci bolovanja vjerojatnost povratka na posao naglo smanjuje, dok nakon šest do devet mjeseci rizik trajnog izlaska s tržišta rada postaje veći od izgleda za povratak. U zemljama sa sustavom sličnim hrvatskom, poput Slovenije, osobe koje su bile odsutne s posla najmanje godinu dana znatno se češće usmjeravaju prema ostvarivanju prava na invalidsku mirovinu, a izgledi za povratak na posao s protokom vremena dodatno se smanjuju. To potvrđuje da postoji razmjerno kratak vremenski okvir u kojem je uključivanje u usluge profesionalne rehabilitacije najučinkovitije. U hrvatskom sustavu profesionalna rehabilitacija započinje tek nakon završetka liječenja i medicinske rehabilitacije, što dodatno produljuje razdoblje izbivanja s tržišta rada i smanjuje izglede za uspješan povratak. Niska razina uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju, koja je u cijelosti dobrovoljna, upućuje i na pad motivacije korisnika u fazi kada su već dulje vrijeme izvan rada i usmjereni prema ostvarivanju prava na invalidsku mirovinu. Dodatno, praksa čekanja završetka svih medicinskih postupaka prije pokretanja profesionalne rehabilitacije pridonosi zakašnjeloj intervenciji. S obzirom na to da prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i HZZO može naručiti i financirati usluge profesionalne rehabilitacije, razvidna je potreba za njegovim uključivanjem u rano upućivanje osoba na dugotrajnom bolovanju u ovaj postupak.

Preporuka:

Preporučuje se usklađivanje relevantnih propisa i prakse kako bi se omogućilo pokretanje profesionalne rehabilitacije istodobno s medicinskom rehabilitacijom, kada procjena zdravstvenog stanja i radnih mogućnosti upućuje na to da je takav pristup opravdan. Razdoblje prvih mjeseci bolovanja ključno je za uspješan povratak na posao, jer se s produljenjem izbivanja s rada izgledi za povratak značajno smanjuju.

Zapošljavanje osoba s invaliditetom pod posebnim uvjetima

Stručni nadzor nad zaštitnim radionicama, integrativnim radionicama i zaštitnim radnim jedinicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZIR) također provodi ZOSI. Stručni nadzor je proveden za ZIR koje su bile upisane u Knjigu evidencije ZIR - a na dan 31.12.2024. godine, a odnosi se na njihov rad i poslovanje u 2024. godini. Stručni nadzor za 2025. godinu bit će proveden tijekom 2026. godine. Prema rezultatima provedenog nadzora, većina zaštitnih radionica i dalje ima teškoća u zapošljavanju kvalificiranog kadra (stručnih radnika), pri tome, općenito, najveću prepreku predstavljaju niski osobni dohodci. Osim toga, teškoće nastaju i zbog neadekvatnog stečenog obrazovanja velikog dijela zaposlenika ili potencijalnih zaposlenika OSI. Osobe koje se obrazuju u posebnim odgojno - obrazovnim ustanovama, najčešće se školuju i osposobljavaju za rad u nekim zastarjelim zanimanjima s kojima su praktički nezapošljivi, dok osobe koje se obrazuju u redovnom sustavu obrazovanja u vrlo malom postotku stječu više ili visoko obrazovanje, što također doprinosi smanjenoj stopi zapošljivosti. Jedna od poteškoća u zapošljavanju je i nedostatak radnog iskustva OSI,

prethodno dulja nezaposlenost osobe te potreba za duljim osposobljavanjem i većim stupnjem podrške u radu kod zapošljavanja novih OSI. Unatoč primjetnom povećanju novozaposlenih OSI u 2024. godini, veliki problem u poslovanju većine ZIR - a i dalje predstavlja nedostatak radne snage. ZOSI ističe da se većina novoosnovanih integrativnih radionica nalazi u kontinentalnom dijelu Hrvatske (Grad Zagreb i Zagrebačka županija, Varaždinska županija i Bjelovarsko-bilogorska županija), što upućuje na potrebu poticanja osnivanja novih integrativnih i zaštitnih radionica i u ostalim regijama, osobito u područjima gdje je njihova rasprostranjenost znatno manja, poput Dalmacije. Posebno se naglašava potreba poticanja poslodavaca u regijama u kojima zaštitne i integrativne radionice uopće ne postoje, kao što je slučaj u Istri, Primorju i Lici, primjerice kroz organiziranje radionica i tribina za poslovne subjekte. ZOSI također navodi da su CPR-ovi, prepoznajući ovu potrebu, u proteklom razdoblju osnovali odjele za rad s poslodavcima te intenzivirali kontakte s poslovnim sektorom radi jačanja mogućnosti zapošljavanja OSI. Kroz stručne nadzore, većina ZIR je također istaknula potrebu za dodatnim zapošljavanjem OSI (prvenstveno sa evidencije HZZ), što je trenutno otežano i usporeno zbog premalih kapaciteta CPR-ova. Pritom, ZIR-ovi iskazuju i još veću potrebu za osposobljavanjem osoba prije samog zapošljavanja. ZOSI navodi kako su zaštitne radionice u nejednakom položaju u pogledu podrške jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, zbog čega postoji potreba za jačanjem suradnje s njihovim osnivačima te za razmjenom podataka o načinima financiranja. Ističe se i potreba za aktivnijom ulogom osnivača u razvoju i financiranju zaštitnih radionica.

Razvoj i uspostava usluge pružatelja osobne asistencije osoba s invaliditetom na radnom mjestu

U 2025. godini ZOSI je nastavio provedbu pilot projekta „Razvoj i uspostava usluge pružatelja osobne asistencije OSI na radnom mjestu“, u partnerstvu s HZZ-om, te u suradnji sa CPR-ovima i udrugama OSI. Projekt je usmjeren na uspostavu usluge osobne asistencije OSI na radnom mjestu u svrhu ravnopravnog sudjelovanja na tržištu rada, održiv rad, razvoj karijere i napredovanje. Ciljana skupina je 20 OSI kojima je provedbom usluge 9. Standarda usluga profesionalne rehabilitacije utvrđena potreba osobne asistencije na radnom mjestu - identificiranje radnih zadataka i aktivnosti u kojima je zaposleniku potrebna pomoć druge osobe (koja se ne može osigurati korištenjem asistivne tehnologije niti drugim aspektima razumne prilagodbe). Cilj projekta je osigurati uslugu osobne asistencije na radnom mjestu, kroz procjenu potreba OSI te odabir i zapošljavanje osobnog asistenta, sukladno utvrđenom opisu posla. Jedan od rezultata projekta bit će izrada programa osposobljavanja osobnih asistenata na radnom mjestu, što će doprinijeti ujednačavanju i podizanju kvalitete usluge te stvaranju baze dostupnih kvalificiranih pružatelja usluge osobne asistencije na tržištu rada. U 2025. godini nastavljeno je uključivanje novih korisnika u projekt. Usluga 9 provedena je za 8 novih korisnika, čime je od početka provedbe projekta obuhvaćeno ukupno 16 korisnika. Usluga osobne asistencije organizirana je za 7 novih korisnika, odnosno ukupno 14 korisnika od početka provedbe projekta. Tijekom 2025. godine ZOSI je, u svrhu zapošljavanja osobnih asistenata na radnom mjestu, sklopio suradnju sa 7 saveza i udruga OSI (ukupno 10 od početka provedbe projekta). Na projektu je ukupno zaposleno 22 osobnih asistenata na radnom mjestu, dok je tijekom 2025. godine uslugu pružalo njih 17. U prosincu 2025. godine aktivno je zaposleno 10 osobnih asistenata na radnom mjestu, u suradnji sa 6 udruga i saveza OSI na području Zagreba, Osijeka i Belišća. Korisnici su u najvećem broju zaposleni na otvorenom tržištu rada u javnom sektoru, dok je manji dio zaposlen u privatnom i nevladinom sektoru. Praćenje provedbe projekta provodi se kroz kontinuiranu koordinaciju s udrugama,

korisnicima, poslodavcima i osobnim asistentima na radnom mjestu. ZOSI će na temelju rezultata i zaključaka proizašlih iz evaluacije provedbe projekta, predložiti zakonski okvir sa krajnjom svrhom implementacije usluge osobne asistencije na radnom mjestu u sustav profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI, kako bi navedena usluga bila jedan od raspoloživih i dostupnih aspekata prilagodbe radnog mjesta pri planiranju i osiguravanju razumne prilagodbe (u okviru Standarda usluga profesionalne rehabilitacije).

Mišljenje:

Kada je osoba, bez obzira je li zaposlena ili nezaposlena, već dosegnula točku u kojoj se njezina radna sposobnost smanjila, profesionalna rehabilitacija može biti učinkovit način da se procijeni kako bi se njezina preostala radna sposobnost mogla najbolje iskoristiti i pomoći joj u ostvarivanju svog punog potencijala osposobljavanjem ili prekvalifikacijom, prema potrebi. To može biti ključan korak prema povratku na tržište rada, a još više ako OSI prvi put ulazi na tržište rada. Ključnu ulogu u tome imaju usluge osposobljavanja i rehabilitacije, koje moraju započeti u najranijoj mogućoj fazi, temeljiti se na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba te biti dostupne što bliže mjestu prebivališta OSI, uključujući ruralna područja. Rano uključivanje u usluge profesionalne rehabilitacije ključno je i za nezaposlene OSI jer neke od njih nikada nisu radile, dok su druge možda završile u nezaposlenosti zbog nedostatka pravodobnog uključivanja u odgovarajuće mjere podrške tijekom razdoblja dugotrajnog bolovanja (OECD). Uspješna provedba profesionalne rehabilitacije od presudne je važnosti za zapošljavanje i dugotrajno zadržavanje OSI na tržištu rada, kao i za sprječavanje preuranjenih odlazaka u mirovinu. Stoga je nužno uložiti dodatne napore kako bi se CPR-ovima osigurali odgovarajući prostorni i kadrovski uvjeti, kontinuirano stručno usavršavanje i razvoj inovativnih usluga. Budući da invaliditet utječe na sve aspekte života, neophodno je bolje povezivanje i usklađivanje rada različitih sustava koji se dotiču profesionalne rehabilitacije, posebno sustava zdravstvenog i mirovinskog osiguranja. Samo sustavnim i usklađenim pristupom moguće je postići punu inkluziju OSI i omogućiti im ravnopravno sudjelovanje u društvenom i profesionalnom životu.

2.15. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

2.15.1. Nezakonitosti i diskriminacija u postupcima zapošljavanja

Zapošljavanje u javnim službama

U pritužbama koje se odnose na zapošljavanje u javnim službama, podnositelji pritužbi, osobito OSI iz manjih sredina, navode kako se u lokalnoj zajednici često unaprijed govori o tome tko će biti zaposlen na pojedinom radnom mjestu. Kao tipične primjere opisuju situacije u kojima je poznato da zaposlenik škole, vrtića ili druge javne ustanove odlazi u mirovinu, dok se istodobno, prema njihovim navodima, već prije objave natječaja zna kojoj je osobi to radno mjesto „namijenjeno“. U takvim okolnostima OSI izražavaju uvjerenje da se natječaj provodi tek formalno, radi ispunjavanja zakonske obveze. U pritužbama OSI često spominju rodbinske i druge osobne povezanosti kao čimbenike koji, prema njihovoj percepciji, imaju utjecaj na zapošljavanje. Pritom navode i međusobnu povezanost odgovornih osoba i osnivača ustanova, zbog čega stječu dojam zatvorenog kruga odlučivanja u kojem se „štite jedni druge“. Zbog takvog uvjerenja dio podnositelja pritužbi navodi da uopće ne vidi smisao u pokretanju postupaka za zaštitu svojih prava. OSI u pritužbama ističu kako imaju dojam da se natječajni uvjeti ponekad oblikuju na način koji pogoduje unaprijed određenim kandidatima. Kao

problematične prakse navode postavljanje vrlo specifičnih ili usko definiranih uvjeta kojima može udovoljiti tek mali broj osoba, traženje iskustva stečenog u točno određenim institucijama, propisivanje nerazmjerno visokog broja godina iskustva ili neuobičajenih kombinacija kompetencija, davanje prednosti internim kandidatima u situacijama kada je natječaj formalno javan te sustave bodovanja u kojima posebne reference ili rad na određenim projektima imaju presudan utjecaj na konačno rangiranje kandidata. Javne službe imaju veći stupanj autonomije u uređenju postupaka zapošljavanja, budući da se način provedbe natječaja i kriteriji odabira u pravilu uređuju internim aktima ustanova, za razliku od državne službe u kojoj su postupci zapošljavanja i obveza objavljivanja odluke o izboru kandidata detaljno propisani Zakonom o državnim službenicima i Uredbom o postupku zapošljavanja u državnoj službi. Upravo u tom kontekstu, OSI se pritužuju da se testiranja i razgovori za posao provode na način koji, prema njihovom mišljenju, ostavlja širok prostor za diskrecijsko odlučivanje bez jasno provjerljivih kriterija. Ističu da im često nedostaju jasne i dostupne informacije o razlozima zbog kojih nisu odabrani, što dodatno pojačava njihovo nepovjerenje u sustav. POSI je zaprimio značajan broj pritužbi koje su se odnosile na diskriminatorne stavove članova natječajnih komisija u javnim službama. U tim pritužbama OSI navode da su članovi komisija, bez upućivanja kandidata na procjenu zdravstvene sposobnosti od strane nadležnog specijalista medicine rada, samostalno donosili zaključke o njihovoj navodnoj nesposobnosti za obavljanje poslova radnog mjesta za koji je raspisan natječaj. U takvim slučajevima POSI je upućivao poslodavcima upozorenja zbog sumnje na diskriminaciju na osnovi invaliditeta te obavještavao podnositelje pritužbi o mogućnosti pokretanja sudskog postupka radi zaštite svojih prava. POSI već godinama upozorava na diskriminatorne stavove komisija prema invaliditetu na koje redovito ukazuju OSI u svojim pritužbama. Unatoč zakonskim obvezama i politikama zapošljavanja, prakse provedbe natječaja često nisu usklađene s načelima jednakosti i nediskriminacije. Članovi komisija nerijetko unaprijed pretpostavljaju da OSI nisu sposobne za obavljanje radnih zadataka, iako kandidati posjeduju tražene kvalifikacije. Umjesto procjene prema kompetencijama, često se stavlja naglasak na invaliditet i moguće „ograničenje“, čime se izravno utječe na objektivnost ocjenjivanja. Iako im je formalno dostupna mogućnost podnošenja pritužbi i pokretanja postupaka pred nadležnim inspekcijama, podnositelji pritužbi svjesni su da su nepravilnosti na koje sumnjaju teško dokazive. Kao dodatne prepreke ističu dugotrajnost postupaka, financijske troškove i potrebu za stručnom pravnom pomoći. Dio OSI u pritužbama navodi i strah od prijavljivanja nepravilnosti nadležnim tijelima, osobito u manjim sredinama, zbog bojazni da će biti percipirani kao „problematični“ te da bi im to moglo dodatno otežati zapošljavanje u sredini u kojoj žive. U pritužbama se učestalo javljaju i OSI koje se kroz dulje vremensko razdoblje, nerijetko i više godina, bezuspješno prijavljuju na natječaje i oglase za zapošljavanje. Takva ponavljana iskustva, prema njihovim navodima, dovode do osjećaja obeshrabrenosti, gubitka povjerenja u sustav i odustajanja od daljnje pravne zaštite, čak i kada smatraju da im je povrijeđeno pravo na jednako postupanje.

Preporuka:

1. Preporučuje se Vladi Republike Hrvatske poduzimanje mjera radi unaprjeđenja transparentnosti i provjerljivosti kriterija odabira u postupcima zapošljavanja u javnim službama, osobito kroz poticanje jasnijeg normiranja kriterija i načina bodovanja u internim aktima ustanova.

2. Preporučuje se poslodavcima u javnim službama da odluke o izboru kandidata obrazlažu na način koji omogućuje provjeru primijenjenih kriterija i načina bodovanja, kako bi nadzorni i pravni mehanizmi zaštite od diskriminacije mogli učinkovito postupati.

Zapošljavanje u državnoj službi

Od 1. studenoga 2024. godine zapošljavanje u državnoj službi provodi se putem Centraliziranog sustava za zapošljavanje (CSZ), uspostavljenog izmjenama zakonodavnog okvira u skladu s Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021.-2026. Cilj uvođenja CSZ-a bio je uspostaviti jedinstvenu i transparentnu platformu za zapošljavanje, temeljenu na kompetencijama, stvarnim potrebama državnih tijela i osiguranim financijskim sredstvima, radi izbora najboljih kandidata uz osiguranje ustavnog prava na jednaku dostupnost javnih službi pod jednakim uvjetima. Na mrežnim stranicama Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije (MPUDT) javno su dostupne detaljne upute o osiguravanju razumne prilagodbe u natječajnom postupku za kandidate koji su OSI. POSI ovu praksu ocjenjuje pozitivnom, budući da jasno i javno objavljene informacije doprinose ravnopravnijem položaju OSI te jačaju njihovu pravnu sigurnost pravodobnim informiranjem o mogućnosti ostvarivanja prava na prilagodbu. Objavom uputa ujedno se državnim tijelima i članovima natječajnih komisija daje jasan okvir postupanja, čime se dodatno naglašava obveza osiguravanja razumne prilagodbe kao sastavnog dijela zakonitog i nediskriminirajućeg postupka zapošljavanja. POSI je zatražio od MPUDT-a podatke o primjeni razumne prilagodbe u 2025. godini u okviru CSZ-a. Prema dostavljenim podatcima, u 2025. godini šest kandidata koji su OSI zatražilo je razumnu prilagodbu u postupcima testiranja i/ili intervjua u okviru CSZ-a. Najčešće tražene prilagodbe odnosile su se na osiguravanje pristupačnosti prostora, podršku druge osobe (uključujući komunikacijskog posrednika, osobnog asistenta, videćeg pratitelja ili prevoditelja znakovnog jezika), produljeno vrijeme rješavanja ispita te pomoć pri označavanju odgovora na ispitnim zadacima. MPUDT navodi da su sve zatražene prilagodbe odobrene i omogućene, osim u jednom slučaju u kojem je zatražen prevoditelj znakovnog jezika tijekom testiranja, uz obrazloženje da je procijenjeno kako za tom vrstom prilagodbe nije bilo potrebe. Također je u jednom slučaju odbijena prilagodba vezana uz akalkuliju, uz obrazloženje da osiguravanje razumne prilagodbe ne oslobađa kandidata obveze rješavanja svih zadataka u svakoj kompetenciji potrebnoj za radno mjesto. MPUDT je izvijestilo da u 2025. godini nije zaprimilo pritužbe niti žalbe kandidata s invaliditetom vezane za provedbu razumne prilagodbe. Nadalje, navedeno je da ne postoje posebne pisane upute niti se provode posebne edukacije za osobe koje provode testiranja i intervjue o primjeni razumne prilagodbe, te da zasad nije uočena potreba za proširenjem postojećih oblika prilagodbe, uz napomenu da su moguća daljnja unaprjeđenja sustava ako se takva potreba pokaže.

MPUDT je navelo da može dostaviti samo podatke u vezi razumne prilagodbe za OSI u okviru testiranja putem CSZ-a, no ne i u postupcima intervjua, s obzirom da isto provode komisije za provedbu javnog natječaja svakog državnog tijela koje zapošljava. Sukladno Uredbi o postupku zapošljavanja u državnoj službi, komisija tijekom intervjua koristi deset pitanja iz baze pitanja za intervju u CSZ-u, a može postaviti i dodatna pitanja prema vlastitoj procjeni. Bodovi ostvareni na intervjuu te zapisnik o provedenom razgovoru unose se u CSZ. POSI ocjenjuje pozitivnim normativno uređenje strukturiranog intervjua te obvezu unošenja pitanja, bodova i zapisnika u CSZ, osobito imajući u vidu da su se prijašnje pritužbe OSI u značajnoj mjeri odnosile upravo na fazu intervjua. Uvođenje središnje baze pitanja i obveze vođenja zapisnika predstavlja važan iskorak prema većoj transparentnosti i provjerljivosti postupka, budući da je

ranije često izostajao jasan i sadržajan pisani trag o tijeku intervjua, što je otežavalo ispitivanje navoda o nepravilnostima, uključujući sumnje na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Međutim, POSI upozorava da niti strukturirani intervju sam po sebi ne isključuje mogućnost da na procjenu kandidata utječu subjektivni dojmovi ili predrasude prema invaliditetu. Iako su pitanja unaprijed definirana i evidentirana, konačnu procjenu i bodovanje odgovora i dalje provode članovi komisije državnog tijela koje zapošljava, pri čemu postoji rizik da na ocjenu utječu osobne pretpostavke o sposobnostima OSI, a ne isključivo relevantne kompetencije. U prijašnjim pritužbama OSI su navodile da su isti ili usporedivi odgovori različito vrednovani, a u pojedinim slučajevima izražavale su uvjerenje da im je dodijeljen manji broj bodova upravo zbog invaliditeta. U takvim situacijama kandidat formalno sudjeluje u jednakom postupku, ali postoji rizik da procjena njegovih odgovora ne bude utemeljena isključivo na stvarnim kompetencijama. Dodatni rizik predstavlja neosiguravanje odgovarajuće razumne prilagodbe tijekom intervjua, primjerice u pogledu načina komunikacije, razumijevanja pitanja ili fizičke pristupačnosti prostora, što može utjecati na način prezentiranja kompetencija i na konačnu ocjenu kandidata. S obzirom na to da dokazivanje diskriminacije u natječajnim postupcima, osobito u fazi intervjua, predstavlja složen i zahtjevan proces, osiguravanje redovitih edukacija članova natječajnih komisija u državnim tijelima putem Državne škole za javnu upravu (DŠJU) predstavlja nužnu preventivnu mjeru. Edukacije bi trebale biti usmjerene na objektivnu procjenu kompetencija kandidata, dosljednu primjenu načela jednakog postupanja te razumijevanje obveze osiguravanja razumne prilagodbe, uz praktične smjernice i primjere dobre prakse. Uzimajući u obzir sadržaj i učestalost pritužbi u području zapošljavanja, POSI pozitivno ocjenjuje mjere usmjerene na standardizaciju postupaka, smanjenje prostora za diskrecijsko odlučivanje i povećanje transparentnosti. Stvarne učinke reforme bit će moguće cjelovito procijeniti kroz njezinu dosljednu provedbu u praksi te učinkovite mehanizme nadzora.

Pritužbe koje se odnose na ostvarivanje prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima iz čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i ove su godine među najzastupljenijima. Iz zaprimljenih pritužbi proizlazi da OSI izražavaju sumnju kako im je u postupcima zapošljavanja u javnim i državnim službama uskraćeno pravo prednosti, iako često ne raspolažu dokazima koji bi omogućili formalno utvrđivanje povrede tog prava. Takvi navodi povezani su s nepovjerenjem u transparentnost i provjerljivost pojedinih faza natječajnih postupaka. Postupajući po pritužbama, uočeno je da u dijelu natječajnih postupaka nedostaju jasno definirani i ujednačeni kriteriji vrednovanja kandidata u odnosu na konkretno radno mjesto. U takvim okolnostima, iako zakonitost postupka nije dovedena u pitanje, može ostati ograničena mogućnost provjere načina na koji su pojedini elementi selekcijskog postupka vrednovani, osobito u dijelu intervjua. O važnosti postojanja jasnih i provjerljivih kriterija u postupcima zapošljavanja očitovao se i Visoki prekršajni sud RH u presudi, Posl. br.: Gž 1249/2017-0 od 10. srpnja 2019. godine: *„Zakonom ustanovljeno pravo ne može biti iluzorno i ovisiti o subjektivnoj ocjeni članova Povjerenstva, bez ijednog egzaktnog pokazatelja za zauzimanje određenog stava, jer bi na taj način navedeno pravo ostalo na razini proklamiranog prava bez stvarne mogućnosti njegovog ostvarenja u praksi.“* Navedena presuda dodatno potvrđuje važnost postojanja jasnih i provjerljivih kriterija u postupcima zapošljavanja, budući da bez takvih kriterija pravo prednosti može ostati na razini formalno zajamčenog, ali u praksi teško provjerljivog prava. Dodatni izazov proizlazi iz same naravi prava prednosti, koje se primjenjuje isključivo pod jednakim uvjetima. OSI u pritužbama navode kako ti jednaki uvjeti u praksi nisu uvijek osigurani, osobito u situacijama kada im, prema njihovim navodima, nije omogućena odgovarajuća razumna prilagodba tijekom testiranja i intervjua ili

kada smatraju da su bile izložene nepovoljnijem postupanju na temelju invaliditeta. U takvim okolnostima kandidati formalno sudjeluju u istom postupku, ali ne nužno i u stvarno ravnopravnim uvjetima, što može utjecati na ostvareni rezultat i posljedično na mogućnost primjene prava prednosti.

Mišljenja i preporuka:

Uključivanje obveze osiguravanja razumne prilagodbe u opći normativni okvir zapošljavanja u državnoj službi važno jer odražava pristup prema kojem se pitanja invaliditeta ne uređuju isključivo posebnim propisima, već se integriraju u opće zakonodavstvo i politike zapošljavanja, čime se doprinosi ravnopravnom sudjelovanju osoba s invaliditetom na tržištu rada. Osim toga, dodatno se naglašava odgovornost provoditelja postupaka zapošljavanja.

Ostvarivanje stvarne jednakosti prilika zahtijeva individualizirani pristup, budući da su potrebe osoba s invaliditetom različite te ih nije moguće svesti na unaprijed propisane ili standardizirane oblike podrške. Razumna prilagodba mora biti primjerena konkretnim okolnostima i usmjerena na uklanjanje prepreka s kojima se kandidat suočava. Takav pristup ne predstavlja pogodovanje, već preduvjet objektivnog vrednovanja kompetencija.

Stoga preporučujemo da se daljnji razvoj Centraliziranog sustava za zapošljavanje usmjeri na osiguravanje fleksibilnog i otvorenog pristupa razumnoj prilagodbi, koji neće biti ograničen isključivo na unaprijed definirane oblike, već će omogućiti prilagodbe sukladno individualnim potrebama kandidata u svakom konkretnom slučaju.

Postupci zapošljavanja u javnom sektoru moraju biti oblikovani i provedeni na način koji omogućuje potpunu provjerljivost kriterija i odluka, osobito u dijelu intervjua i primjene prava prednosti pri zapošljavanju. Od trenutka prijave kandidata s invaliditetom na natječaj, obveza zabrane diskriminacije i osiguravanja razumne prilagodbe postaje sastavni dio natječajnog postupka. Samo dosljedna i transparentna primjena tih načela može osigurati stvarno, a ne samo formalno, ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom te jačati povjerenje u zakonitost i pravičnost postupaka zapošljavanja.

Zapošljavanje u privatnom sektoru

U području zapošljavanja u privatnom sektoru POSI zaprima znatno manji broj pritužbi nego u javnom sektoru.

Primjer iz prakse: Zaprimljena je pritužba koja se odnosila na sumnju na diskriminaciju na osnovi invaliditeta u oglasima za posao koje je, putem društvenih mreža i internetskih stranica za oglašavanje radnih mjesta, objavljivala agencija za zapošljavanje. U oglasima za pojedina radna mjesta, osobito komunalne i pomoćne poslove, bile su navedene formulacije poput „zdrave osobe“, „fizički sposobne osobe“ ili osobe „bez kroničnih bolesti“, uz isticanje obveze zdravstvenog pregleda prije zapošljavanja. Takve formulacije predstavljaju unaprijed isključujući kriterij koji može odvratiti ili isključiti OSI iz postupka zapošljavanja, iako bi mogle ispunjavati stvarne zahtjeve radnog mjesta, uz eventualnu razumnu prilagodbu. POSI je upozorio agenciju da je takav način oglašavanja radnih mjesta protivan svrsi propisa o zabrani diskriminacije, budući da se zdravstvena sposobnost za rad utvrđuje isključivo putem stručne procjene liječnika specijalista medicine rada, a ne unaprijed isključujućim formulacijama u oglasu. Oglasi za posao moraju biti utemeljeni na objektivnim i stvarnim zahtjevima radnog mjesta, bez općih i neodređenih zdravstvenih kriterija koji mogu dovesti do neopravdanog isključivanja kandidata. U očitovanju je poslodavac naveo da će sporni oglas ukloniti i ubuduće

uskladiti sadržaj oglasa s važećim propisima. Nakon postupanja POSI nisu uočeni daljnji oglasi takvog sadržaja niti su zaprimljene nove pritužbe u vezi s istim pitanjem.

2.15.2. Diskriminacija na radnom mjestu

I tijekom 2025. godine POSI je zaprimio značajan broj pritužbi koje su se odnosile na diskriminaciju OSI na radnom mjestu, ponajprije zbog neosiguravanja razumne prilagodbe radnih uvjeta, organizacije rada i samog radnog mjesta. Osiguravanje odgovarajućih prilagodbi ključno je kako bi OSI mogle učinkovito obavljati svoje radne zadatke i ravnopravno sudjelovati u svijetu rada.

U postupcima po zaprimljenim pritužbama poslodavci se često pozivaju na to da su poduzeli određene mjere, međutim iz navoda radnika s invaliditetom proizlazi da te mjere u mnogim slučajevima nisu bile primjerene stvarnim potrebama ili su bile nedostatne, odnosno da su određene bez stvarnog dijaloga s radnikom o tome koje su prilagodbe doista potrebne i učinkovite. Postupajući po pritužbama, POSI je u više navrata uočio obrasce komunikacije u kojima se zahtjevi za dodatnim prilagodbama karakteriziraju kao pretjerani ili neopravdani, čime se odgovornost za neadekvatne uvjete rada prebacuje na samog radnika. Takav pristup može dovesti do stvaranja pritiska i nesigurnosti na radnom mjestu te rezultirati suzdržavanjem OSI od traženja dodatnih, ali nužnih prilagodbi. POSI naglašava da razumna prilagodba nije pogodnost niti stvar dobre volje poslodavca, već zakonska obveza koja proizlazi iz prava OSI na rad pod ravnopravnim uvjetima. Odluka o ostvarivanju prava iz radnog odnosa, uključujući pravo na razumnu prilagodbu radnog mjesta, ne smije ovisiti o subjektivnoj procjeni poslodavca o „opravdanosti“ zahtjeva. Prilagodba mora biti primjerena i usklađena s konkretnim radnim zadacima i uvjetima rada, s ciljem uklanjanja prepreka koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad, kako bi OSI omogućila učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u radu. Unatoč navedenom, u praksi je inicijativa za ostvarivanje prava na razumnu prilagodbu u velikoj mjeri prepuštena samim OSI. Nakon što same prepoznaju potrebu za prilagodbom, OSI su ti koji moraju zatražiti odgovarajuće mjere, obrazložiti svoje potrebe te, u slučaju odbijanja, pokretati postupke radi zaštite svojih prava. Takav položaj može OSI dovesti u neravnopravan i ranjiv položaj prema poslodavcu, osobito u okolnostima straha od pogoršanja radnih odnosa ili gubitka zaposlenja. Imajući u vidu dugotrajnost, neizvjesnost i troškove sudskih postupaka, dio OSI odustaje od daljnjeg ostvarivanja pravne zaštite. Budući da je učinkovita zaštita prava u slučajevima diskriminacije u praksi najčešće vezana uz sudske postupke, izostanak snažnijih preventivnih i nadzornih mehanizama može umanjiti stvarni učinak zakonskih odredbi o razumnoj prilagodbi. Primjer iz prakse: Jedan od takvih primjera odnosi se na pritužbu državne službenice s invaliditetom zaposlene u tijelu državne uprave, koja je zbog težih teškoća u kretanju i kroničnih bolova zatražila razumnu prilagodbu radnih uvjeta, predlažući mogućnost rada od kuće u većem opsegu. Smatrala je da bi joj takva organizacija rada omogućila lakše obavljanje radnih obveza bez pogoršanja zdravstvenog stanja. Poslodavac je naveo da joj je omogućeno pravo na rad od kuće jedan dan tjedno, jednako kao i ostalim službenicima, pozivajući se na opća pravila o radu na izdvojenom mjestu rada. U postupku nije bilo vidljivo da je provedena individualizirana procjena potreba koje proizlaze iz invaliditeta niti dijalog o mogućim razumnim prilagodbama. POSI je ukazao da formalno jednako postupanje prema službenicima koji su OSI i službenicima bez invaliditeta ne znači i stvarnu jednakost te je preporučio ponovno razmatranje zahtjeva i utvrđivanje odgovarajućih mjera razumne prilagodbe. Poslodavac nije postupio po preporuci, slijedom

čega podnositeljica razmatra mogućnost pokretanja sudskog postupka radi zaštite svojih prava.

Mišljenje:

Kada se radi o poslovima koji se, prema svojoj naravi i organizaciji rada, mogu obavljati od kuće bez narušavanja učinkovitosti rada, poslodavci bi zahtjeve radnika s invaliditetom za takvom organizacijom rada trebali razmotriti u okviru obveze osiguravanja razumne prilagodbe. U takvim okolnostima rad od kuće ne predstavlja pogodnost, već može biti nužna i primjerena mjera koja osobi s invaliditetom omogućuje ravnopravno obavljanje radnih zadataka. Pravobranitelj preporučuje da se zahtjevi za rad od kuće koje podnose osobe s invaliditetom razmatraju individualno, uzimajući u obzir potrebe koje proizlaze iz invaliditeta te objektivne zahtjeve radnog mjesta. U tom je procesu osobito važno uspostaviti dijalog sa zaposlenom osobom s invaliditetom i zajednički tražiti rješenja koja omogućuju učinkovito obavljanje posla uz poštivanje načela jednakog postupanja. Za mnoge osobe s invaliditetom rad od kuće, u punom ili djelomičnom opsegu radnog vremena, predstavlja učinkovit oblik razumne prilagodbe organizacije i uvjeta rada. Iz zaprimljenih pritužbi proizlazi da osobe s invaliditetom i dalje nailaze na teškoće u ostvarivanju ove mogućnosti, čak i kada priroda posla to objektivno omogućuje. U takvim okolnostima izostanak fleksibilnijih oblika rada može predstavljati prepreku punom i učinkovitom sudjelovanju osoba s invaliditetom na tržištu rada. Pitanje fleksibilne organizacije rada dobiva dodatnu dimenziju u situacijama kada radnici skrbe o članu obitelji koji je osoba s invaliditetom, što također zahtijeva razmatranje zahtjeva u skladu s načelom jednakog postupanja i obvezom razumne prilagodbe.

Pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju

POSI-u su se i 2025. godine obraćali roditelji koji koriste pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju, ukazujući na teškoće u dogovoru s poslodavcima oko rasporeda radnog vremena. U pritužbama navode da način organizacije radnog vremena često ne omogućuje ostvarivanje svrhe tog prava, odnosno usklađivanje radnih obveza s pojačanim zahtjevima roditeljske skrbi. Roditelji ističu da poslodavci u pojedinim slučajevima to pravo tumače isključivo kao obvezu rada četiri sata dnevno svakog radnog dana, bez fleksibilnosti u rasporedu. Takav pristup im otežava odlazak s djetetom na liječničke preglede, terapije i rehabilitacijske postupke, zbog čega su često primorani dodatno koristiti godišnji odmor ili bolovanje kako bi osigurali potrebnu skrb. Na taj način pravo koje bi trebalo olakšati usklađivanje roditeljskih i radnih obveza u praksi gubi dio svoje svrhe. U pritužbama se također navodi da korištenje ovog prava nailazi na nerazumijevanje ili negativne stavove u radnoj sredini, pri čemu se roditelje ponekad percipira kao manje dostupne radnike, što može utjecati na raspored poslova, mogućnosti napredovanja ili radnu atmosferu. Takve okolnosti mogu upućivati na nepovoljniji položaj radnika povezan s činjenicom da skrbe o djetetu s teškoćama u razvoju i koriste zakonom priznata prava.

Upozorenje i preporuka:

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom upozorava da je pri određivanju rasporeda radnog vremena potrebno primarno uzeti u obzir interese djeteta s teškoćama u razvoju i svrhu Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama, koja uključuje usklađivanje obiteljskog i poslovnog života. Slijedom toga preporučujemo poslodavcima da pri organizaciji radnog vremena roditelja koji koriste ovo pravo postupaju u skladu sa svrhom zakona, uvažavajući specifične potrebe djeteta, te da se suzdrže od postupanja koje bi moglo dovesti do

nepovoljnijeg položaja zaposlenog roditelja. U protivnom postoji rizik da pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju ostane formalno priznato, ali u praksi otežano ostvarivo.

Primjer iz prakse: Jedna od pritužbi koja ilustrira navedenu problematiku odnosila se na radnicu zaposlenu u predškolskoj ustanovi koja koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege DTUR. Pritužba se odnosila na način organizacije rada i postupanje poslodavca koje je radnici otežavalo ostvarivanje svrhe tog zakonskog prava. U provedenom postupku utvrđeno je da se raspored radnog vremena radnici učestalo dostavljao u vrlo kratkim rokovima, ponekad večer prije početka radnog dana, zbog čega nije mogla pravodobno organizirati skrb o djetetu. Organizacija rada bila je vođena pretežito potrebama ustanove, dok svrha prava na rad s polovicom punog radnog vremena nije bila uzeta u obzir, čime je to pravo u praksi svedeno na formalno skraćivanje radnog vremena. Radnica je u komunikaciji s poslodavcem bila izložena neprimjerenim komentarima zbog inzistiranja na ostvarivanju svojih zakonskih prava, a od nje se istodobno očekivala stalna dostupnost izvan radnog vremena radi izmjena rasporeda. POSI je ocijenio da opisano postupanje može predstavljati diskriminaciju na temelju povezanosti s OSI, budući da je radnica majka DTUR. Iako radnica sama nije OSI, stavljena je u nepovoljniji položaj upravo zbog korištenja prava povezanog s invaliditetom djeteta. Istodobno su utvrđeni elementi povrede prava iz radnog odnosa, osobito u dijelu koji se odnosi na obvezu pravodobnog i predvidivog utvrđivanja rasporeda radnog vremena. O utvrđenim nepravilnostima upućeno je mišljenje i upozorenje poslodavcu te su o slučaju obaviješteni osnivač ustanove i nadležno ministarstvo. Budući da postupanje poslodavca nije bilo usklađeno s preporukama, radnica je pokrenula sudski postupak u kojem je sud donio presudu zbog ogluhe i utvrdio povredu njezinih prava iz radnog odnosa, među ostalim zbog toga što joj raspored radnog vremena nije bio dostavljan u propisanom roku.

Mobing na radnom mjestu

Prema podatcima koje je POSI dostavila Udruga Mobbing, tijekom 2025. godine Udruzi su se obratile 2.223 osobe, od čega 818 prijavitelja mobinga. Među njima su bile 32 OSI, dok su u četiri slučaja zaprimljene prijave diskriminacije na temelju invaliditeta bez elemenata mobinga. U 21 slučaju prepoznata je povreda dostojanstva i/ili radnih prava, uključujući mobing, diskriminaciju i uznemiravanje, dok u 11 slučajeva nije utvrđena povezanost prijavljenog postupanja s invaliditetom. U pojedinim predmetima zlostavljanje bi postojalo i neovisno o invaliditetu radnika, no invaliditet je korišten kao dodatni element omalovažavanja ili pritiska. Većinu prijavitelja činile su žene, što upućuje na rizik višestruke diskriminacije zbog preklapanja osnova spola i invaliditeta. Svi prijavljeni slučajevi odnosili su se na okomiti mobing, odnosno postupanja nadređenih osoba prema podređenim radnicima. Najčešće prijavljeni oblici ponašanja uključivali su isključivanje iz kolektiva, omalovažavanje i profesionalno neuvažavanje, prijetnje otkazom ili premještajem te dodjeljivanje neprimjerenih radnih zadataka. Posljedice takvih postupanja često uključuju dugotrajni stres, pogoršanje zdravstvenog stanja, privremenu nesposobnost za rad i otežano profesionalno napredovanje. Udruga upozorava i na normativne i praktične izazove u zaštiti dostojanstva radnika. Zlostavljanje na radu nije uređeno posebnim zakonom kao samostalna kategorija, a dokazivanje takvih postupanja često je otežano. Mnogi radnici nisu upoznati s mehanizmima zaštite niti imaju povjerenja u osobe imenovane za zaštitu dostojanstva radnika. POSI se pridružuje tim ocjenama te naglašava da je zaštita dostojanstva na radu ključan preduvjet za ostvarivanje prava na rad i jednakost OSI.

Preporuka:

Preporučuje se razmotriti jasnije i cjelovitije zakonsko uređenje sprječavanja zlostavljanja na radu te osigurati učinkovite i dostupne mehanizme zaštite.

Mogućnosti rada sa skraćenim radnim vremenom za osobe s invaliditetom

Tijekom 2025. godine POSI je nastavio ~~je~~ sudjelovati kao umješač na strani tužitelja u sudskim postupcima koji se vode radi diskriminacije na temelju invaliditeta u području rada i zapošljavanja. Jedan od predmeta odnosi se na diskriminaciju zbog povezanosti s OSI, roditelja DTUR, kojem je zbog korištenja prava na rad s polovicom punog radnog vremena onemogućeno obavljanje poslova za koje ima sklopljen ugovor o radu te su mu dodjeljivani sporedni i manje odgovorni poslovi.

POSI su se ponovno obraćale OSI s upitom o mogućnosti rada s polovicom punog radnog vremena. Riječ je većinom o osobama koje imaju sklopljene ugovore o radu na puno radno vrijeme, ali zbog vrste i stupnja invaliditeta te osobnih potreba koje proizlaze iz invaliditeta ne mogu odraditi puno radno vrijeme. Takvo radno opterećenje otežava im oporavak i spremnost za nastavak radnih obveza idućeg dana. Jedina mogućnost prema sadašnjim zakonskim rješenjima je rad u nepunom radnom vremenu što je višestruko nepovoljno te osobe dovodi u neravnopravni položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta na istim ili sličnim radnim mjestima. OSI zaposlena na nepuno radno vrijeme ne dobiva mogućnost biti plaćena jednako kao i osoba bez invaliditeta na istom radnom mjestu koja ima kapacitete odraditi puno radno vrijeme, dok OSI upravo zbog težine invaliditeta i potreba koje proizlaze iz invaliditeta to nije u mogućnosti. Stoga su OSI primorane sklapati ugovore na nepuno radno vrijeme čime su i manje plaćene, što ih dovodi u nepovoljan položaj i to isključivo zbog invaliditeta. Osobe iz prethodno opisanih slučajeva ne moraju nužno imati neki oblik umanjene radne sposobnost pa stoga niti ne mogu ostvarivati prava prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. POSI smatra da je potrebno razmotriti mogućnosti rada sa skraćenim radnim vremenom za one OSI koje zbog vrste i stupnja te specifičnih potreba koje proizlaze iz invaliditeta ne mogu odraditi puno radno vrijeme, iako nemaju umanjenu radnu sposobnost s ciljem iznalaženja odgovarajućih rješenja kako bi se osigurale jednake mogućnosti OSI u svijetu rada.

Preporuka:

Slijedom navedenog, ponovno preporučujemo razmotriti da se osobama s invaliditetom omogući rad onoliko vremena koliko im dopušta njihov invaliditet, a sukladno procjeni ovlaštenog tijela vještačenja i/ili stručnjaka iz područja profesionalne rehabilitacije. Uz pravo na plaću ostvarenu razmjerno stvarno odrađenom i ugovorenom radnom vremenu, preporučuje se za preostalo radno vrijeme do punog radnog vremena ostvarivanje naknade plaće kao da rade puno radno vrijeme, a da za poslodavca to ne bude izdatak, odnosno trošak. Predlaže se za ovu kategoriju osoba s invaliditetom njihov status i prava urediti analogno načinu ostvarivanja statusa roditelja koji koriste pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju kojima je omogućena vremenska pošteda od rada uz naknadu plaće, kao i sva prava koja proizlaze iz rada s punim radnim vremenom. Time bi se osigurao njihov jednakopravni status u odnosu na sve zaposlenike s punim radnim vremenom. Uvođenje predložene mogućnosti omogućilo bi većem broju osoba s invaliditetom ulazak i ostanak u svijetu rada, čak i kada nisu u mogućnosti raditi puno radno vrijeme, a poslodavcima bi uklonilo financijske i organizacijske prepreke za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Vremenska pošteda rada omogućava ravnotežu između obavljanja radnih

obaveza i vremena potrebnog za oporavak, čime se osigurava kontinuitet u zaposlenju. Rad u okvirima koji odgovaraju mogućnostima osobe s invaliditetom sprječava rizik od pogoršanja zdravstvenog stanja i gubitka radne sposobnosti. Vremenska pošteda rada, uz odgovarajuće poticaje, motivira osobe s invaliditetom da ostanu radno aktivne koristeći u potpunosti svoje radne potencijale, umjesto da budu prisiljene napustiti radno mjesto zbog nemogućnosti odrađivanja punog radnog vremena.

2.15.3. Zaposlenost i nezaposlenost osoba s invaliditetom u brojkama

Pojašnjenje vezano uz praćenje statističkih podataka: Za potrebe Izvješća o radu POSI je službene podatke zatražio od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) i Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI). HZZ vodi podatke samo o OSI iz njihovih evidencija. Prijava u evidenciju nezaposlenih HZZ-a nije obavezna, a osoba se može prijaviti kada se odluči za aktivno i sustavno traženje posla. OSI se zapošljavaju ne samo posredstvom HZZ-a, nego i na druge načine (npr. samostalno traženje posla) te u svojim evidencijama HZZ nema primjerice osobe koje invaliditet steknu tijekom rada i koje su u radnom odnosu. ZOSI prati ukupan broj zaposlenih OSI upisanih u Očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom koji vodi HZMO. Stoga ukupan broj zaposlenih OSI prema podatcima iz Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom ne može biti identičan podatcima HZZ-a iz njihovih evidencija. Prilikom analize ovih podataka, potrebno je imati na umu da je riječ o različitim evidencijama.

Statistički podatci o osobama s invaliditetom iz nadležnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za 2025. godinu (Izvor: HZZ)

Nezaposlenost osoba s invaliditetom

Na dan 31. prosinca 2025. godine u evidenciji HZZ-a registrirane su ukupno 82.625 nezaposlene osobe. Od tog broja 9.200 su OSI, što iznosi 11,1% od ukupne populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji HZZ-a. U 2024. godini bilo je prijavljeno 10.801 OSI, odnosno 1.601 više osoba nego 2025. godine. U odnosu na 2024. u 2025. godini bilježimo pad broja evidentiranih nezaposlenih OSI za 14,8%. Najviše prijavljenih OSI je u dobi između 55 do 59 godina 1.310 (14,2%), slijede OSI u dobi od 50 do 54 godine, njih 1.108 (12%) i osobe u dobi od 45-49 godina, njih 1.063 (11,6%). Većina nezaposlenih OSI prijavljenih u evidenciji HZZ-a ima završenu srednju školu (6.175 ili 67,1%), od čega je 4.172 (45,3%) OSI završilo srednju školu u trajanju do tri godine, a 2.003 (21,8%) nezaposlenih OSI srednju školu u trajanju od četiri i više godina. Velik broj OSI ima završenu samo osnovnu školu, njih 1.910 (20,8%). Od ukupnog broja nezaposlenih OSI, 557 (6,1%) OSI ima više (256 osoba) ili visoko obrazovanje (301). S obzirom na trajanje nezaposlenosti najveći broj OSI je dugotrajno nezaposlen, odnosno na evidenciji je duže od 12 mjeseci (5.992 ili 65,1%). U odnosu na 2024. godinu kada je postotni udio dugotrajno nezaposlenih osoba u strukturi nezaposlenih OSI bio 74,4% bilježimo pad udjela dugotrajno nezaposlenih OSI za 9,3%. Na dan 31. prosinca 2025. u evidenciji HZZ-a bilo je ukupno 1.723 OSI koji su više od osam godina u evidenciji (18,7%). Gledajući nezaposlenost OSI s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 2.206 osoba ili 24% OSI uopće nema radnog iskustva. Do godinu dana radnog iskustva ima 1.594 OSI, odnosno 17,3% od ukupnog broja nezaposlenih OSI.

Podatci pokazuju da je među nezaposlenim OSI visok udio starijih dobnih skupina te dugotrajno nezaposlenih osoba, pri čemu se značajan broj nalazi u evidenciji HZZ-a više godina. Dugotrajno izbivanje iz svijeta rada može dovesti do zastarijevanja znanja i vještina te

smanjiti konkurentnost na tržištu rada, što dodatno otežava ponovno zapošljavanje. Istodobno, visok udio osoba bez radnog iskustva upućuje na potrebu ranijih i intenzivnijih mjera profesionalne rehabilitacije i aktivne podrške pri prvom zapošljavanju, kako bi se spriječila dugotrajna isključenost s tržišta rada. OECD u Izvješću o procjeni radne sposobnosti u RH (2025.) zaključuje da niska razina obrazovanja, a time i niža zapošljivost OSI, u velikoj mjeri pridonose jazu zaposlenosti između OSI i osoba bez invaliditeta. U Izvješću se navodi da se OSI u RH suočavaju s izraženijim nepovoljnim položajem nego u većini drugih europskih zemalja, što je djelomično povezano i s prisutnošću stigme prema invaliditetu. Taj nepovoljan položaj očituje se u značajnim razlikama u razini obrazovanja, zaposlenosti i izloženosti siromaštvu.

Zaposlenost osoba s invaliditetom

U razdoblju od siječnja do prosinca 2025. godine iz evidencije HZZ-a zaposleno je ukupno 108.508 osoba, od čega 3.947 OSI. Udio zaposlenih OSI u ukupnom broju svih zaposlenih osoba iz evidencije HZZ-a iznosi 3,6%. Podaci pokazuju da OSI čine znatno veći udio u ukupnoj populaciji nezaposlenih nego u udjelu zaposlenih iz evidencije HZZ-a, što upućuje na i dalje prisutne izazove u njihovom uključivanju na tržište rada. Od ukupnog broja zaposlenih OSI, 3.810 osoba (96,5%) zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 137 osoba (3%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.). Prema djelatnosti zaposlenja, najviše OSI u 2025. godini zaposleno je u prerađivačkoj industriji (15%), zatim u djelatnosti smještaj te priprema i usluživanje hrane (15%) te u djelatnosti trgovina na veliko i malo (11,1%). Najviše zaposlenih OSI u dobi je između 20 i 24 godine, njih 828 (21%), slijede osobe u dobi od 25 do 29 godina 676 (17,1%) te u dobi od 30 do 34 godina 428 (10,8%). Najveći broj zaposlenih OSI ima završenu srednju školu, njih 3.002 (76,1% od ukupnog broja zaposlenih OSI), od toga 2.141 (54%) zaposlenih OSI ima završenu srednju školu u trajanju do tri godine, a 861 (21,8%) OSI srednju školu u trajanju od četiri ili više godina. Zaposlenih OSI sa završenom osnovnom školom ima 472 (11,9%), a zaposlenih visokoobrazovnih OSI (završeni prvi stupanj fakulteta, stručni studij, viša škola, završen fakultet, akademija, magisterij ili doktorat) ima ukupno 368 osoba, odnosno 9,3% . Najveći broj OSI zaposlenih u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2025. godine prije zaposlenja bili su u evidenciji HZZ-a do godinu dana, ukupno 2.984 OSI tj. 75,6% od ukupnog broja zaposlenih OSI. Najbrže su se zapošljavale osobe koje su kraće u evidenciji Zavoda (do tri mjeseca), njih 1.554 ili 39,3%, od tri do šest mjeseci njih 761 (19,2%), te od jedne do dvije godine 499 osobe (12,6%). Najviše zaposlenih OSI ima do godinu dana radnog iskustva, ukupno 763 OSI, tj. 19,3% od ukupnog broja zaposlenih OSI. Slijede osobe bez radnog staža, njih je zaposleno 591 osoba ili 15% te osobe s radnim stažem između godinu do dvije, njih 528 ili 13,4%). OSI su se tijekom 2025. godine najviše zapošljavale u sljedećim zanimanjima: čistač/čistačica, radnik/radnica u održavanju, administrativni službenik/administrativna službenica, pomoćni kuhar/pomoćna kuharica, prodavač/prodavačica, vrtlarski radnik/vrtlarska radnica, radnik/radnica na proizvodnoj liniji, ručni pakirer/ručna pakirerka, skladištar/skladištarka, kuhinjski radnik/kuhinjska radnica, komunalni radnik/komunalna radnica.

Podatci pokazuju da OSI čine znatno veći udio u ukupnoj populaciji nezaposlenih nego u udjelu zaposlenih iz evidencije HZZ-a, što upućuje na i dalje prisutne prepreke u njihovom uključivanju na tržište rada. Istodobno je vidljivo da se OSI najčešće zapošljavaju u mlađim dobnim skupinama te nakon kraćeg razdoblja provedenog u evidenciji nezaposlenih, dok dugotrajna nezaposlenost značajno otežava ponovno uključivanje na tržište rada. Zapošljavanje je pritom najčešće koncentrirano u zanimanjima srednje stručne spreme i

pomoćnog karaktera, što odražava obrazovnu strukturu zaposlenih osoba s invaliditetom i aktualnu potražnju na tržištu rada.

HZZ je sredinom lipnja 2025. godine predstavio novu mrežnu stranicu osi.hzz.hr namijenjenu OSI koje traže posao te poslodavcima koji iskazuju interes za zapošljavanje OSI. Stranica je usklađena sa standardima WCAG, čime je osigurana digitalna pristupačnost sadržaja i uklanjanje digitalnih barijera za korisnike s različitim vrstama invaliditeta. Prema podatcima HZZ-a, u razdoblju od sredine lipnja do kraja prosinca 2025. godine zabilježeno je oko 11 tisuća korisnika, pri čemu je najposjećeniji dio stranice „Radna mjesta“, koji sadrži oglase u kojima je poslodavac naveo mogućnost zapošljavanja OSI. POSI ocjenjuje pozitivnim napore usmjerene na povećanje dostupnosti informacija i olakšavanje pristupa tržištu rada. Istodobno ističe da OSI imaju pravo prijavljivati se na sva radna mjesta za koja ispunjavaju tražene uvjete natječaja, neovisno o mjestu objave oglasa ili načinu na koji je oglas formuliran. Zapošljavanje OSI mora se temeljiti na ispunjavanju propisanih uvjeta i načelu jednakog postupanja, budući da su svi poslodavci obvezni postupati sukladno propisima o zabrani diskriminacije.

U 2025. godini u *Obrazovanje za stjecanje kompetencija putem vaučera* uključeno je ukupno 898 OSI, strukturom po spolu 389 muškaraca i 509 žena. Od ukupnog broja uključenih OSI u Obrazovanje za stjecanje kompetencija putem vaučera udio zaposlenih OSI je 16%. Najtraženiji obrazovni programi u 2025. godini bili su: Temeljne digitalne vještine, Pružanje usluga osobne asistencije/ Osobni asistent, Pomoćnik/ica u nastavi, Temeljne digitalne vještine- neformalni program, Njegovatelj/njegovateljica u institucionalnoj i izvaninstitucionalnoj skrbi o starijim i nemoćnim osobama, Klasične ručne masažne tehnike i Internetski marketing i brendiranje. Najtraženiji programi ukupne populacije i onih kod OSI se ne razlikuju bitno u 2025. godini. Praćenje ishoda učenja predviđeno je sustavom, no u trenutku izrade izvješća HZZ još ne raspolaže podatcima za 2025. godinu. Što se tiče osiguravanja prilagodbe, odnosno dodatne podrške OSI prilikom obrazovanja putem vaučera, uvjetima i načinima korištenja sredstava za provedbu obrazovanja za stjecanje kompetencija potrebnih za rad putem vaučera određeno je da se za korisnike vaučera koji su OSI isplaćuje 25% veći iznos vaučera prilikom upisa programa obrazovanja kod pružatelja usluge obrazovanja koji je osigurao mogućnost funkcionalne prilagodbe prostornih, tehničkih i organizacijskih uvjeta za poučavanje OSI, ovisno o vrsti invaliditeta. Pružatelj usluge obrazovanja dužan je detaljno obrazložiti osiguranu prilagodbu u odnosu na specifične potrebe korisnika.

POSI pozdravlja rješenje prema kojem se za OSI osigurava 25% veći iznos vaučera u slučajevima kada pružatelj usluge obrazovanja osigura prilagodbu, jer takav model šalje jasnu poruku o važnosti uklanjanja prepreka u pristupu obrazovanju. Istodobno, za postizanje stvarne dostupnosti obrazovnih programa OSI nužno je osigurati dovoljno široku i teritorijalno dostupnu mrežu pružatelja usluga obrazovanja koji su spremni i osposobljeni provoditi prilagodbe u praksi.

Preporuka:

Hrvatskom zavodu za zapošljavanje preporučuje se kroz kriterije odabira, ugovaranja i nadzora pružatelja usluga dodatno poticati razvoj raznolikih i pristupačnih programa, kao i da sustavno praćenje iskustava korisnika s invaliditetom radi unaprjeđenja kvalitete i dostupnosti programa obrazovanja.

Zapošljavanje osoba s invaliditetom u 2025. godini iz nadležnosti Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (Izvor: ZOSI)

Obveza kvotnog zapošljavanja OSI propisana je Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: Zakon) te je razrađena pripadajućim Pravilnikom o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom koji je na snazi od 1. siječnja 2025. godine (u daljnjem tekstu: Pravilnik o kvoti). Na mjesečnoj bazi, ZOSI u prosjeku evidentira 10.801 poslodavca koji su dužni ispunjavati kvotnu obavezu zapošljavanja OSI, a koji broj ukazuje na povećanje obveznika kvotnog zapošljavanja u odnosu na prethodne godine (na dan 31.01.2025. evidentirano 10.694 obveznika, a na dan 31.12.2025. evidentirano 10.695 obveznika).

Na dan 31. prosinca 2025. godine prema podacima ZOSI-a evidentirano je 21.607 zaposlenih osoba s invaliditetom koji podatak pokazuje porast u zapošljavanju od 2.279 OSI više u odnosu na 31. prosinca 2024. godine (19.328 OSI).

Tablica 20. Broj zaposlenih osoba s invaliditetom po poslodavcima
(stanje u Očevidniku zaposlenih osoba s invaliditetom na dan 31. prosinca 2025.)

Privatni sektor	11.442
Javni sektor	7.225
Zaštitne radionice	501
Integrativne radionice	753
Poslodavci koji zapošljavaju više od 50% OSI u odnosu na ukupan broj zaposlenih	707
Organizacije civilnog društva	413
NKD C 13-16,31	565
Izuzeti poslodavci	1
Ukupno	**21.607**

U prosincu 2025. godine ZOSI je evidentirao 10.695 obveznika kvotnog zapošljavanja, od kojih je 2.813 obveznika iz javnog sektora, 7.714 obveznika iz privatnog sektora te 168 obveznika koji su organizacije civilnog društva. Na dan 31. prosinca 2025. godine, od ukupno 10.695 obveznika: 2.528 (23,64%) u potpunosti ispunjava obvezu zapošljavanjem OSI; 1.434 (13,40%) djelomično ispunjava obvezu zapošljavanjem OSI; 5.433 (50,80%) ne zapošljava OSI te su obveznici plaćanja naknade; 903 (8,44%) obveznika najavilo je ispunjenje obveze zamjenskim načinom; 116 (1,10%) su novoosnovani poslodavci; 281 (2,62%) su obveznici izvan obveze zbog izuzeća radnika. Od ukupno 31.093 formiranih obveza u ukupnom iznosu 5.986.258,00 eura, 13.702 obveza podmireno je zapošljavanjem OSI (iznos 2.658.188,00 eura, 44.07%), 13.843 obveza se podmiruje plaćanjem naknade (iznos 2.685.542,00 eura, 44.52%), 3.312 obveza se podmiruje zamjenskom kvotom (iznos 642.528,00 eura, 10.65%), 236 obveza odnosi se na novoosnovane poslodavce (iznos 0,00 eura, 0.76%). Iako polovica obveznika kvotnog zapošljavanja ne zapošljava OSI, podatci o formiranim obvezama pokazuju da se na razini ukupnog broja kvotnih obveza zapošljavanje OSI i plaćanje novčane naknade pojavljuju u gotovo podjednakom udjelu.

Osim zapošljavanjem OSI, kvotnu obvezu zapošljavanja OSI moguće je ispuniti na zamjenski način. Stupanjem na snagu novog Pravilnika o kvoti donesene su određene izmjene u procesu zamjenske kvote, propisane su i obaveze za pružatelje zamjenske kvote. Pružatelj zamjenske kvote dužan je dostaviti popis roba i usluga koje namjerava pružati obveznicima, detaljan opis

svakog procesa proizvodnje, odnosno pružanja usluge, popis sredstava rada, dokumentaciju s kojom dokazuje pravo na korištenje tih sredstava te popis zaposlenih OSI, s naznakom procesa u kojem pojedina OSI sudjeluje; propisana je godišnja vrijednost ugovora koji pružatelji mogu sklopiti u svrhu zamjenske kvote, a koja vrijednost se utvrđuje prema broju zaposlenih OSI prethodne godine. U svrhu zamjenske kvote ne mogu se sklapati ugovori koji se odnose na preprodaju robe i/ili usluge, troškovi najma, zakupa, servisiranja, održavanja i slično, a sama vrijednost zamjenske kvote, odnosno, ugovora dijeli se na proizvodnu i neproizvodnu vrijednost robe ili usluge. Proizvodnom vrijednošću robe ili usluge smatra se iznos rada i pružene usluge s uključenim zavisnim troškovima kao što su plaće, režije, odnosno razlika u cijeni između nabave neproizvodne vrijednosti i prodaje predmeta ugovora, a neproizvodnom vrijednošću robe ili usluge smatra se sirovina, materijal, pribor, ambalaža te rad ili usluga druge fizičke ili pravne osobe koja, umjesto pružatelja zamjenske kvote, odradi pomoćni dio u procesu proizvodnje robe, odnosno pružanju usluge. Primjenom novog Pravilnika o kvoti bitno se smanjilo korištenje zamjenske kvote, dok su s druge strane povećane uplate za zapošljavanje OSI. POSI ističe da je osiguravanje stvarnog sudjelovanja OSI u radnim i proizvodnim procesima, a ne formalno ispunjavanje obveze kroz preprodaju roba ili usluga, ključan preduvjet za ostvarivanje cilja kvotnog zapošljavanja, odnosno stvarnog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada.

Do 31. prosinca 2025. godine zaprimljene su 1.523 najave ispunjenja kvotne obveze zamjenskim putem. Od toga je 97 najava odbijeno (primjerice zbog dostave izvan roka ili odustanka), dok je preostalih 1.426 najava zamjenskog ispunjenja kvotne obveze zapošljavanja OSI podnijelo 1.132 poslodavaca i to na sljedeće načine: 240 najava putem ugovora o poslovnoj suradnji sa zaštitnim radionicama; 569 najava putem ugovora o poslovnoj suradnji s integrativnim radionicama; 506 najava putem ugovora o poslovnoj suradnji s pravnim osobama u kojima više od polovice radnika čine OSI; 31 najava putem ugovora o poslovnoj suradnji s OSI koja se samozapošljava; 16 najava putem ugovora o obavljanju prakse učenika s teškoćama u razvoju; 57 najava putem ugovora o stipendiranju učenika i studenata s invaliditetom (66 obveza); sedam najava putem ugovora o obavljanju studentskog posla. POSI naglašava dodatnu vrijednost zamjenske kvote jer potiče poslovnu suradnju s gospodarskim subjektima u kojima rade OSI, podržava samozapošljavanje OSI te kroz stipendije doprinosi obrazovanju i stjecanju radnog iskustva OSI. Stoga je važno poticati poslodavce da u većoj mjeri koriste i ove oblike ispunjenja kvotne obveze, koji doprinose uključivanju osoba s invaliditetom u gospodarske aktivnosti i na tržište rada.

Obveznik kvotnog zapošljavanja koji ne ispuni kvotu zapošljavanjem OSI ili na zamjenski način, dužan je mjesečno, prilikom obračuna plaća, obračunati i uplatiti novčanu naknadu u iznosu od 20% minimalne plaće u RH za svaku OSI koju je bio dužan zaposliti kako bi ispunio propisanu kvotu. Novčana naknada za 2025. godinu iznosila je 194 eura. Na ime novčane naknade zbog nezapošljavanja osoba s invaliditetom u 2025. godini obveznici kvotnog zapošljavanja uplatili su sredstva u ukupnom iznosu od 31.439.555,27 eura.

ZOSI evidentira i poslodavce koji nisu obveznici kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju OSI, te poslodavce koji su obveznici kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju OSI preko propisane kvote. U 2025. godini novčanu nagradu su ostvarila 362 poslodavca za zapošljavanje 709 OSI, kojima je za tu namjenu isplaćeno ukupno 1.099.092,00 eura (1.027.909,63 eura više nego u 2024. godini).

U 2025. godini ukupno su za zapošljavanje 4.604 OSI - 2.309 muškaraca i 2.295 žena, od čega 3.402 na otvorenom tržištu (1.690 muškaraca i 1.712 žena), te 1.202 u zaštićenim uvjetima

(619 muškaraca i 583 žene) isplaćeni poticaji, koje dodjeljuje ZOSI, prema 1.417 poslodavaca (1.373 na otvorenom tržištu te za ukupno 44 zaštitne ili integrativne radionice (šest zaštitnih radionica i 38 integrativnih radionica), u ukupnom iznosu od 25.153.462,43 eura.

Tablica 21. Broj poslodavaca korisnika poticaja i broj osoba s invaliditetom - usporedba 2023.-2025.

Godina	Broj poslodavaca korisnika	Broj osoba s invaliditetom	Ž	M
2023.	938	3.074	1.467	1.607
2024.	1.098	3.537	1.691	1.846
2025.	1.417	4.604	2.295	2.309

Porast broja zaposlenih osoba s invaliditetom konstantno je prisutan, s druge strane povećava se i broj obveznika kvotnog zapošljavanja.

Tablica 22. Ukupan broj korisnika poticaja i iznos ostvarenih poticaja po korisnicima (poslodavci na otvorenom tržištu rada, integrativne radionice i zaštitne radionice), te broj zaposlenih osoba s invaliditetom, razvrstano prema spolu, za 2025. godinu

Vrsta korisnika	Broj poslodavca korisnika	Iznos isplaćenih sredstava (eura)	Broj osoba s invaliditetom	Ž	M
Poslodavci na otvorenom tržištu rada	1.373	17.334.510,81	3.402	1.712	1.690
Integrativne radionice	38	5.038.410,16	722	319	403
Zaštitne radionice	6	2.780.541,46	480	264	216
Ukupno	**1.417**	**25.153.462,43**	**4.604**	**2.295**	**2.309**

U 2025. godini ukupno je isplaćeno više sredstava nego u 2024. godini iz razloga što je došlo do povećanja broja novih korisnika te sukladno tome i povećanja broja zahtjeva za sve vrste poticaja.

2.15.4. Ključni komentari na izmjene Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom

Dana 8. kolovoza 2025. u NN, br. 110/25 objavljen je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, koji je stupio na snagu 1. rujna 2025. godine. U postupku javnog savjetovanja POSI je uputio više komentara na prijedlog MROSP-a. U sažetom obliku, komentari POSI-a su se odnosili na sljedeća pitanja:

1. Ograničenje osnovice za subvenciju plaće

POSI je upozorio na prijedlog ograničenja osnovice za izračun subvencije plaće fiksnim limitom od 3.000 eura. Istaknuto je da bi subvencija trebala pratiti procijenjeni stupanj smanjene radne učinkovitosti i stvarnu plaću OSI, budući da se radna učinkovitost već procjenjuje individualno kroz sustav procjene radne učinkovitosti. Uvođenje ograničenja, prema mišljenju POSI-a, moglo bi smanjiti motivaciju poslodavaca za zapošljavanje OSI na bolje plaćenim radnim mjestima i ograničiti njihove mogućnosti profesionalnog napredovanja. Komentar nije prihvaćen. MROSP je obrazložilo da je ograničenje zadržano, ali umjesto fiksnog iznosa

propisan je limit u visini tri minimalne plaće, koji će se usklađivati s rastom minimalne plaće, radi održivosti sustava poticaja.

2. Potpora za održivost samozapošljavanja osoba s invaliditetom

POSI je upozorio na prijedlog ukidanja potpore za održivost samozapošljavanja OSI te predložio njezino zadržavanje, ističući da ta potpora ima važnu ulogu u početnoj fazi poslovanja i pomaže OSI da stabiliziraju svoje poslovanje. Također je naglašeno da samozaposlene OSI često djeluju u zahtjevnijim uvjetima poslovanja te se suočavaju s dodatnim preprekama i predrasudama na tržištu. Komentar je prihvaćen.

3. Troškovi prijevoza

U vezi s prijedlogom smanjenja sufinanciranja troškova prijevoza na posao s 100% na 75% te ukidanja sufinanciranja prijevoza za potrebe obavljanja djelatnosti, POSI je upozorio da takvo rješenje može otežati zapošljavanje OSI, osobito onih koji rade na terenu ili nemaju pristup javnom prijevozu. Istaknuta je važnost zadržavanja sufinanciranja stvarnih troškova prijevoza, uključujući i mogućnost korištenja taksi prijevoza u slučajevima kada druge opcije nisu dostupne. Komentar je djelomično prihvaćen, te je zadržano financiranje troškova prijevoza u istom iznosu kao i do tada.

4. Opći komentar

POSI je također ukazao na potrebu uređenja položaja OSI koje zbog vrste i stupnja invaliditeta ne mogu raditi u punom radnom vremenu. Predloženo je razmatranje modela vremenske poštede rada uz odgovarajuću naknadu za preostali dio radnog vremena, po uzoru na rješenja koja postoje za roditelje djece s teškoćama u razvoju. Takav model mogao bi doprinijeti očuvanju zaposlenosti i osiguravanju stvarne ravnopravnosti OSI na tržištu rada. MROSP je komentar primilo na znanje te navelo da navedena materija nije predmet uređenja ovog Pravilnika, ali da će razmotriti mogućnosti za unapređenje položaja OSI koje zbog težine invaliditeta ne mogu raditi u punom radnom vremenu.

Zaključak:

Unatoč razvijenom normativnom okviru i različitim mjerama poticanja zapošljavanja osoba s invaliditetom, njihov položaj na tržištu rada u Hrvatskoj i dalje je nepovoljniji u odnosu na ostalo radno sposobno stanovništvo. Iako statistički podatci posljednjih godina pokazuju određene pozitivne pomake u pogledu povećanja broja zaposlenih osoba s invaliditetom, one i dalje čine znatan udio u ukupnoj populaciji nezaposlenih te se suočavaju s brojnim preprekama pri zapošljavanju i zadržavanju zaposlenja. Analiza prakse i zaprimljenih pritužbi pokazuje da se osobe s invaliditetom i dalje suočavaju s predrasudama i diskriminacijom u postupcima zapošljavanja i tijekom rada. Normativni okvir i postojeće poticajne mjere važan su temelj za unapređenje njihova položaja, ali sami po sebi ne mogu ukloniti diskriminatorne prakse i društvene stereotipe. Stoga je, uz dosljednu primjenu propisa, potrebno nastaviti razvijati mjere koje potiču zapošljavanje osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, jačati sustav profesionalne rehabilitacije te ulagati u obrazovanje za zapošljiva i konkurentna zanimanja te programe cjeloživotnog učenja. Jednako je važno kontinuirano informirati i educirati poslodavce i javnost o radnim potencijalima osoba s invaliditetom i načelima jednakosti i nediskriminacije. Stvarno uključivanje osoba s invaliditetom u svijet rada ostaje jedan od ključnih pokazatelja razine ravnopravnosti u društvu te zahtijeva kontinuiranu suradnju države, stručnjaka, poslodavaca, osoba s invaliditetom i društva u cjelini.

2.16. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST

2.16.1. Pristup dobrima i uslugama

Pristupačnost državnih tijela

Pristupačnost građevina i prostora u kojima djeluju državne ustanove i institucije od iznimne je važnosti za osobe s invaliditetom, kako za one koje kao stranke trebaju podnositi zahtjeve, komunicirati sa službenicima, savjetovati se i obavljati druge radnje vezane za ostvarivanje pojedinih prava, tako i za one koji rade ili se žele zaposliti u državnoj i javnoj službi na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima. Stoga, POSI od 2017. godine kontinuirano prati ispunjavanje obveze osiguravanja pristupačnosti državnih ustanova i institucija koje su za OSI važne zbog ostvarivanja prava i usluga u različitim životnim područjima (socijalna skrb, zdravstveno i mirovinsko osiguranje, zapošljavanje, vještačenje). U nastavku teksta prikazujemo podatke prikupljene tijekom 2025. godine.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO) dostavio je izvješće o pristupačnosti svojih prostora, iz kojeg izdvajamo: *„…HZZO prilikom rekonstrukcija i održavanja građevina te poslovnih prostora nastoji osigurati sve elemente pristupačnosti OSI i smanjene pokretljivosti, ako je tehnički moguće izvesti elemente pristupačnosti. Skrećemo pažnju da je velik dio građevina i prostora koje HZZO koristi upisano u Registar zaštićenih kulturnih dobara ili se nalazi unutar zaštićene povijesne cjeline gradova te je rješavanje pristupačnosti takvim zgradama i prostorima u skladu sa svim propisima koji se u tim slučajevima primjenjuju, vrlo zahtjevno, često tehnički gotovo nemoguće te ekonomski neopravdano.“*

U izvješću HZZO-a detaljno su opisane aktivnosti po pojedinim lokacijama u RH, pa je tako razvidno da su tijekom 2025. godine nastavljeni radovi u Ispostavi Šibenik, dok su u Ispostavi Sisak radovi dovedeni do završne faze, a u Ispostavama Otočac i Poreč radovi su dovršeni. HZZO je 2024. godine za 2025. najavio preseljenje Ispostava Hrvatska Kostajnica, Crikvenica i Gračac na nove lokacije, a iz izvješća koje smo zaprimili razvidno je da je za Ispostave Hrvatska Kostajnica i Crikvenica preseljenje realizirano. U Ispostavi Vukovar završeni su radovi na rekonstrukciji i modernizaciji dizala u zgradi. U izvješću za 2024. godinu najavljeno je kako će se u 2025. godini izvoditi radovi na cjelovitoj (unutarnjoj) obnovi zgrade Doma zdravlja u kojoj je smješten poslovni prostor Ispostave Novi Zagreb (investiciju vodi grad Zagreb kao osnivač Doma zdravlja Zagreb Centar), a prema ovogodišnjem izvješću početak radova planiran je za veljaču 2026. godine. Također, tijekom 2026. godine HZZO planira izvođenje radova i u Ispostavama Požega, Zaprešić i Benkovac.

Mišljenje:

Tijekom 2025. godine HZZO je povećao broj poslovnih prostora koji imaju osigurane elemente pristupačnosti ili su izmješteni na prikladnije lokacije. Radovi u Ispostavama Otočac i Poreč dovršeni su nakon višegodišnjih napora te ovim putem pozdravljamo uspješno dovršenje navedenih postupaka, kao i najavljene radove i aktivnosti usmjerene na osiguranje pristupačnosti velikog broja ostalih ispostava.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO) u svom izvješću, između ostalog navodi sljedeće: *„…Rad službi organiziran je u Središnjoj službi u Zagrebu, pet područnih službi, 14 područnih ureda i 92 ispostave sa sjedištima u gradovima i općinama RH. Poslovne zgrade u kojima se obavlja djelatnost HZMO-a smještene su vrlo često u neadekvatnim prostorima koji ne zadovoljavaju uvjete modernog poslovanja i u većoj mjeri slabo održavanima zbog*

nedostatka financijskih sredstava… …stručna služba u fazama rješava pristupačnost zgradama u kojima su smješteni poslovni prostori za rad sa strankama, a osnovni princip planiranja je rješavanje arhitektonskih barijera pri adaptaciji i rekonstrukciji pojedinih prostora. Veći broj poslovnih prostora već je u prethodnom razdoblju prilagođen osobama s invaliditetom, a svake godine podižemo standarde. Osobito važnim držimo naglasiti kako su tijekom 2025. godine završeni radovi na rekonstrukciji poslovne zgrade Područnog ureda HZMO-a u Bjelovaru, Masarykova 7. Predmetnim je radovima obuhvaćena ugradnja dizala kako bi se osigurao pristup OSI i osobama smanjene pokretljivosti do svih etaža koje koristi HZMO, prilagođena šalterska mjesta te ugradnja adekvatnog sanitarnog čvora. U 2025. godini izvedeni su radovi demontaže postojeće i montaže nove koso podizne platforme za OSI na poslovnoj zgradi HZMO-a u Gospiću, Ulica dr. Franje Tuđmana 8. Također, u završnoj fazi su i radovi na uređenju poslovne zgrade HZMO-a i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) u Šibeniku, gdje se obavlja djelatnost Područnog ureda HZMO-a u Šibeniku, na adresi Dr. fra Jerolima Milete 12, a koji obuhvaćaju pristupnu rampu do razine prizemlja, zatim dizalo kojim bi se osigurao pristup OSI do svih etaža objekta, prilagođeni sanitarni čvor te šalterska mjesta. U 2025. godini započelo je izvođenje radova sanacije fasadne obloge te unutarnjeg uređenja poslovnog prostora HZMO-a u Dubrovniku, Dr. Ante Starčevića 3. U sklopu navedenih radova planirano je izmještanje dvorane za prijem stranaka iz zone druge etaže u zonu prizemlja, također iz razloga lakše pristupačnosti OSI te osobama smanjene pokretljivosti. Nadalje, tijekom 2025. ugovorena je usluga izrade projekta uređenja za poslovnu zgradu u kojoj se nalazi Područni ured HZMO-a u Gospiću, na adresi Ulica dr. Franje Tuđmana 6 koji predviđa i rješenja za pristupačnost OSI. Za poslovne zgrade u kojima se obavlja djelatnost Područne službe HZMO-a u Rijeci i Varaždinu te Područnog ureda HZMO-a u Čakovcu izrađeni su projekti prilagodbe sanitarnih čvorova u svrhu pristupačnosti OSI i osobama smanjene pokretljivosti te se u 2026. godini planira izvođenje predmetnih radova. Završen je i projekt izmjene i dopune projekta zajedničke poslovne zgrade HZMO-a i HZZO-a u Makarskoj, u okviru kojega će biti osiguran sanitarni čvor za OSI i osobe smanjene pokretljivosti. Početak navedenih radova planira se tijekom 2026. godine. Tijekom 2026. planira se pokretanje postupka nabave usluge izrade projektne dokumentacije za otklanjanje arhitektonskih barijera i rekonstrukciju sanitarija u poslovnim prostorima HZMO-a i HZZO-a u Slatini, Šetalište Julija Burgera 3 te projektne dokumentacije kojom će se, između ostaloga, riješiti problem pristupačnosti za poslovni prostor HZMO-a i HZZO-a u Biogradu na Moru, Ulica Kralja Tvrtka 5. Potonja problematika rješava se i u okviru radova koji se izvode u svrhu sanacije štete nakon potresa i unutarnjeg uređenja poslovne zgrade HZMO-a i HZZO-a u Pakracu, Hrvatskih velikana 12. Za područni ured HZMO-a u Požegu u tijeku je dogovor suvlasnika oko konkretnih aktivnosti u svrhu rješavanja pristupačnosti poslovne zgrade u Požegi, Republike Hrvatske 1/c. Za poslovni prostor u kojem je smještena Ispostava HZMO-a u Opatiji osnovom ugovora o zakupu, s Gradom Opatija i HZZO-om, kao drugim korisnikom, postignut je dogovor da se u 2026. pristupi izradi projektne dokumentacije za unutarnje uređenje poslovnog prostora u Opatiji, Nikole Tesle 2, u okviru koje će se omogućiti pristupačnost i prilagodba prostora za osobe s invaliditetom.“

Mišljenje:

Pozdravljamo dovršenje radova na zgradi Područnog ureda HZMO-a u Bjelovaru kao i napredovanje radova koji su u završnoj fazi na poslovnoj zgradi HZMO-a i HZZO-a u Šibeniku te početak radova na uređenju poslovnog prostora HZMO-a u Dubrovniku koji predstavljaju dodatne pozitivne pomake na području osiguranja pristupačnosti prostora HZMO-a. U

prošlogodišnjem izvješću iskazali smo zabrinutost vezanu za rješavanje pristupačnosti Područnog ureda HZMO u Požegi s obzirom da se iz godine u godinu ponavlja navod da su *„u tijeku dogovori oko konkretnih aktivnosti“.* Konstatacija iz 2024. godine kako je *„Za područni ured HZMO-a u Požegi u tijeku dogovor suvlasnika oko konkretnih aktivnosti u svrhu rješavanja pristupačnosti poslovne zgrade…“* ponovljena je i u Izvješću HZMO-a za 2025. godinu, stoga preporučujemo uložiti dodatne napore kako bi se svladali postojeći izazovi i konačno osigurala pristupačnost i ovog prostora.

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI) je dostavio izvješće kojim se navodi: „*…ZOSI obavlja poslove iz svoje nadležnosti u Središnjem uredu u Zagrebu, područnim uredima u Zagrebu, Varaždinu, Osijeku, Rijeci i Splitu, te u izdvojenim mjestima rada u Bjelovaru, Karlovcu, Sisku, Koprivnici, Požegi, Virovitici, Slavonskom Brodu, Vukovaru, Puli, Gospiću, Dubrovniku, Šibeniku i Zadru. ZOSI u najvećem broju slučajeva posluje u prostorima koji su dodijeljeni od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, a ostali prostori se koriste temeljem ugovora o najmu. Tijekom 2025. godine izvršeno je preseljenje IMR Bjelovar i IMR Požega, pri čemu ove lokacije sada imaju omogućen pristup osobama s invaliditetom. Napominjemo da je ZOSI u stalnoj potrazi za adekvatnim poslovnim prostorima koji bi udovoljavali svim specifičnim potrebama OSI*.“

Tablica 23. Dostavljena tablica s podatcima o pristupačnosti prostora ZOSI-a

Područni uredi i izdvojena mjesta	**Pristup osobama s invaliditetom**
Zagreb, Tvrtkova 5	pristupačno
Zagreb, Mihanovićeva 3	pristupačno
Karlovac	pristupačno
Bjelovar	pristupačno
Sisak	pristupačno sanitarni čvor nije prilagođen osobama s invaliditetom
Varaždin	pristupačno
Koprivnica	pristupačno
Osijek	pristupačno
Vukovar	pristupačno
Požega	pristupačno
Virovitica	pristupačno
Slavonski brod	pristupačno
Rijeka	pristupačno
Pula	pristupačno
Gospić	pristupačno
Split	pristupačno
Zadar	pristupačno sanitarni čvor nije prilagođen osobama s invaliditetom
Šibenik	pristupačno sanitarni čvor nije prilagođen osobama s invaliditetom
Dubrovnik	nije pristupačno
Središnji ured, Radnička cesta 1	pristupačno
Središnji ured, Mihanovićeva 3	pristupačno

Mišljenje:

Uspoređujući prikazane podatke s prethodnom godinom i uzimajući u obzir navode ZOSI-a, uočavamo kako su izdvojena mjesta rada Bjelovar i Virovitica sada pristupačna osobama s invaliditetom, što je pozitivan pomak u odnosu na podatke iz 2024. godine kada su ova dva spomenuta izdvojena radna mjesta rada bila nepristupačna. Izdvojena mjesta rada Šibenik i Zadar su pristupačna no i dalje nemaju sanitarni čvor koji je prilagođen osobama s invaliditetom, što je nepromijenjeno u odnosu na podatke iz 2024. godine. Zabrinjavajuće je što je izdvojeno mjesto rada Dubrovnik i dalje nepristupačno osobama s invaliditetom te je u predstojećem razdoblju potrebno poduzeti aktivnosti usmjerene u osiguranje pristupačnosti i ove lokacije.

Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) u dostavljenom izvješću navodi: „*…HZZ obavlja poslove iz svoje djelatnosti kroz Središnji ured, četiri područne službe, 18 područnih ureda, 99 ispostava, te 20 Centara za savjetovanje i informiranje o karijeri (CISOK) u 19 gradova… …HZZ sa svojih 141 prostora, svojom prisutnošću i djelovanjem na cijelom prostoru RH ostvaruje svoje temeljne ciljeve i funkcije, te na taj način omogućuje dostupnost usluga na cijelom prostoru RH. Od četiri Područne službe, njih tri (75%) ima osigurane najosnovnije elemente pristupačnosti OSI, od 18 područnih ureda Zavoda njih 13 (72,2%) prilagođeno je OSI i osobama smanjene pokretljivosti na način da je ulaz u prostorije pristupačan (ulaz bez barijera-prizemni, najčešće postavljanjem kosina ili izgrađenom rampom). Od 98 ispostava Zavoda, njih 40 (40,8%) ima osiguran prilaz osobama koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala i osobama smanjene pokretljivosti. Osim u prostorima Službi, Ureda, odnosno Ispostava, HZZ obavlja poslove iz svoje djelatnosti i kroz CISOK centre, te od 20 poslovnih prostora namijenjenih pružanju usluga, njih 16 odnosno 80% ima pristupačan ulaz u prostor. U većini ureda rad je organiziran na način da se usluge OSI pružaju u prizemlju objekta ili se, ukoliko je to potrebno savjetnici prilagode na način da aktivnosti s OSI zakazuju i odrađuju u prostorima CISOK-a, partnerskih institucija (npr. Pučka otvorena učilišta, gradovi i dr.). Napominjemo kako preko 50% nekretnina u kojima HZZ posluje su u najmu/zakupu odnosno nisu u vlasništvu HZZ-a. Također, uvažavajući individualne potrebe nezaposlenih OSI i osoba smanjene pokretljivosti, savjetnici osiguravaju druge oblike pomoći ukoliko je potrebno u vidu uključivanja osobnih asistenata i/ili posrednika (npr. roditelje), vodiče, čitače i stručne tumače za znakovni jezik u procese rada s OSI. Osim toga, uvažavajući vrstu invaliditeta i mogućnosti osobe, socijalne prilike, prometnu povezanost i dr., savjetnici za zapošljavanje svakoj nezaposlenoj osobi pristupaju na individualizirani način, te se u skladu s Pravilnikom o aktivnom traženju posla i raspoloživosti za rad… …dogovaraju o najprikladnijem načinu kontakta omogućavajući korištenje različitih komunikacijskih kanala. Zaključno, od ukupno 141 poslovnih prostora u kojima se pružaju usluge HZZ u 72 objekta (51,8%) su osigurani osnovni elementi pristupačnosti OSI određeni Tehničkim propisom… …Nadalje, omogućavanjem i pružanjem e-usluga (npr. prijave na HZZ, podnošenje zahtjeva za novčanu naknadu, prijava na i praćenje radionica, korištenje digitalnih alata za razvoj karijere, podnošenje zahtjeva za mjere aktivne politike zapošljavanja i dr.) putem portala e-građani odnosno hzz.hr HZZ je povećao pristupačnost i dostupnost svojih usluga svim nezaposlenim osobama kao i OSI i osobama smanjene pokretljivosti u skladu s KPOSI… …HZZ je sredinom 2025. godine poštujući smjernice standarda za pristupačnost web sadržaja (WCAG) izradio pristupačni web portal za OSI kako bi se olakšao*

pristup i dostupnost informacija vezanih za zapošljavanje OSI. Od dana puštanja u produkciju, bilježimo 11 tisuća posjetitelja koji su pregledavali stranicu. Uz jednostavan i pregledan dizajn stranice, na jednom su mjestu objedinjena radna mjesta za koja su poslodavci iskazali mogućnost zapošljavanja osoba s invaliditetom."

Mišljenje:

Zaprimljeno izvješće HZZ-a ukazuje na određene pozitivne pomake u osiguranju pristupačnosti u odnosu na 2024. godinu, ali i na zadržavanje strukturnih izazova koji usporavaju znatnije pomake u uklanjanju prepreka koje otežavaju pristup svim prostorima u kojima djeluje HZZ. Pozitivnim se ocjenjuje i pohvaljuje razvoj i implementacija pristupačnog web portala za OSI i kontinuirano jačanje e-usluga te provedba konkretnih mjera razumne prilagodbe radnih mjesta. Međutim, zabrinjava činjenica da je tek 51,8% svih poslovnih prostora pristupačno, dok je pristupačnost ispostava i dalje na razini od svega 40,8%. Pristupačnost prostora u kojima djeluje HZZ ostaje ključni preduvjet ravnopravnog pristupa uslugama, osobito imajući u vidu da dio OSI još uvijek ne koristi digitalne alate u dovoljnoj mjeri. Također, iz dostavljenog izvješća za 2025. godinu nije razvidno jesu li realizirane konkretne infrastrukturne prilagodbe najavljene prethodnih godina za pojedine lokacije, što upućuje na potrebu sustavnijeg i transparentnijeg praćenja provedbe planiranih aktivnosti.

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike dostavilo je podatke o pristupačnosti **područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad (HZSR).** U dostavljenom izvješću navodi se, između ostalog sljedeće*: „…HZSR svoju djelatnost obavlja u Središnjoj službi sa sjedištem u Zagrebu te u područnim ustrojstvenim jedinicama, ustrojenim kao županijske službe i područni uredi. Područne ustrojstvene jedinice trenutno djeluju u 131 poslovnom prostoru. Prostori su ili u vlasništvu HZSR-a, odnosno koriste se temeljem ugovora o zakupu s fizičkim ili pravnim osobama ili su dodijeljeni na uporabu za potrebe rada HZSR-a. …poslovni prostori su većim dijelom pristupačni OSI, a dodatno se organizacijom rada i načinom pružanja usluga u svakom pojedinom područnom uredu nastoji osigurati puna dostupnost prava i usluga iz sustava socijalne skrbi svim korisnicima. Tijekom 2025. godine ostvareni su značajni pomaci u unaprjeđenju infrastrukture HZSR-a kroz izgradnju, adaptaciju i opremanje objekata, kako kroz projekte sufinancirane bespovratnim EU sredstvima, tako i iz sredstava državnog proračuna. U nove, u potpunosti pristupačne poslovne zgrade preseljeni su Područni ured Đakovo, Županijska služba Zadarske županije i Područni ured Zadar, Županijska služba Karlovačke županije i Područni ured Karlovac i Područni ured Ivanić-Grad. U tijeku je izgradnja novih, u cijelosti pristupačnih zgrada za Područni ured Crikvenica, Područni ured Knin, Područni ured Hrvatska Kostajnica i Područni ured Vrbovec… …također su temeljem ugovora o zakupu osigurani novi prostori za Županijsku službu Splitsko-dalmatinske županije, Županijsku službu Zagrebačke županije, Županijsku službu Brodsko-posavske županije i Područni ured Zabok. Prilikom zakupa vodi se računa o pristupačnosti osobama s invaliditetom, sukladno važećim standardima. Međutim, osim zahtjeva pristupačnosti potrebno je uzeti u obzir i teritorijalnu nadležnost, broj zaposlenih te potrebnu površinu prostora, što ograničava ponudu odgovarajućih nekretnina na tržištu. Budući da HZSR nije vlasnik zakupljenih prostora, mogućnosti prilagodbe dodatno su ograničene ugovornim obvezama prema vlasnicima. S MPGI sklopljeni su ugovori o uporabi poslovnih prostora u vlasništvu RH, dodijeljenih HZSR na uporabu, na neodređeno vrijeme i bez naknade u Vukovaru - za Županijsku službu Vukovarsko-srijemske županije, u Zagrebu - za Službu Grada Zagreba te u Šibeniku - za Područni ured Šibenik. Radi dugoročnog rješenja prostora u Šibeniku kupljena je nekretnina na adresi Prilaz*

tvornici 39A za potrebe rada Županijske službe Šibensko-kninske županije i Područnog ureda Šibenik. U planu je rekonstrukcija postojeće zgrade koja će biti u potpunosti prilagođena OSI. Aktivnosti osiguravanja novih i primjerenih poslovnih prostora za rad županijskih službi i područnih ureda nastavit će se i tijekom 2026. godine, uz trajnu usmjerenost na unapređenje pristupačnosti OSI.“ Uspoređujući navedene podatke s podatcima iz 2024. godine, može se zaključiti kako je većina planiranih prostornih adaptacija dovršena (Područni ured Ivanić-Grad, Područni ured Kaštela i Područni ured Zadar), a u izgradnji su prostori područnih ureda Crikvenica, Knin, Hrvatska Kostajnica te Područnog ureda Vrbovec. U prošlogodišnjem izvješću navodi se: „... *Područni ured Imotski i Područni ured Sinj preselili u nove poslovne zgrade koje su u potpunosti prilagođene OSI*…“, međutim, temeljem zaprimljenih podataka za 2025. godinu, Područni ured Sinj poslove iz svoje nadležnosti i dalje obavlja u zgradi koja je nepristupačna, a uz to je smještena na višem katu. Pozitivan pomak je dovršetak kupnje nekretnine za potrebe rada Županijske službe Šibensko-kninske županije i Područnog ureda Šibenik te planirana rekonstrukcija iste. Preseljenje u novu zgradu tijekom mjeseca travnja 2026. godine planirano je za Područni ured Crikvenica, a trenutačno se nalazi u zgradi koja je nepristupačna. Od četiri prostora koja su dodijeljena HZSR-u na uporabu, samo je onaj u Vukovaru u cijelosti pristupačan. Analizom podataka iz tablice koja je dostavljena uz izvješće razvidno je da od 131 prostora u kojima HZSR obavlja svoju djelatnost, 21 prostor nije pristupačan OSI, 53 prostora su djelomično pristupačna, dok je 57 prostora potpuno pristupačno OSI. U usporedbi s 2024. godinom, povećao se broj potpuno pristupačnih objekata za šest, djelomično pristupačnih prostora je za tri više, dok je u 2024. potpuno nepristupačno bilo 23 objekta, što znači da su u 2025. dva objekta više pristupačna osobama s invaliditetom. Zabrinjavajući je podatak da od ukupnog broja objekata, njih čak 109 nema taktilne crte vođenja, iako su neki od pobrojanih županijskih službi i područnih ureda HZSR-a naznačeni kao potpuno pristupačni, a što se detaljnom analizom potvrđuje kao netočno.

Mišljenje:

Uočavamo određene pozitivne pomake u području pristupačnosti prostora HZSR-a osobama s invaliditetom, što ukazuje na to da su poduzeti određeni koraci prema poboljšanju pristupačnosti, što je u konačnici dovelo i do postupnog smanjivanja broja prostora koji su u potpunosti nedostupni osobama s invaliditetom. Međutim, unatoč vidljivim pomacima, razina pristupačnosti i dalje je daleko od zadovoljavajuće. Naime, više od polovice objekata (74 od 131) je ili nepristupačno ili djelomično pristupačno, što znači da puna i ravnopravna dostupnost usluga svim korisnicima i dalje nije osigurana. Posebno zabrinjava podatak da čak 109 objekata nema taktilne crte vođenja. Ovakav nedostatak ukazuje na to da se pristupačnost često promatra primarno kroz fizički pristup osobama s tjelesnim invaliditetom, dok se potrebe osoba s oštećenjem vida nedovoljno uzimaju u obzir. Dodatni problem predstavlja i činjenica da su pojedini objekti u tabličnim podatcima označeni kao potpuno pristupačni, iako se detaljnijom analizom utvrđuje da ne ispunjavaju sve kriterije pristupačnosti, što dovodi u pitanje točnost procjene stvarnog stanja. Ovi su podatci posebno značajni ako se uzme u obzir uloga područnih ureda HZSR-a u sustavu socijalne skrbi. Riječ je o institucijama koje su često prva kontaktna točka za OSI prilikom ostvarivanja socijalnih prava, usluga i oblika podrške te zbog toga standard pristupačnosti tih prostora mora biti viši od minimalnog, jer svaka prepreka u pristupu može predstavljati ozbiljnu zapreku u ostvarivanju temeljnih socijalnih prava.

Od Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije zatraženi su **podatci i informacije o pristupačnosti objekata sudbene vlasti i pravosudne mreže** (upravnih,

općinskih, županijskih, prekršajnih i kaznenih sudova), a analiza odgovora i trenutnog stanja *prikazana je u ovom u poglavlju 2.3. Pristup pravosuđu.*

Uz prikupljanje i analizu prethodno prikazanih podataka, POSI je tijekom 2025. godine postupao i povodom pritužbi kojima se ukazivalo na prepreke koje osobama s invaliditetom otežavaju pristup pojedinim državnim institucijama. U nastavku teksta prikazujemo neke od zaprimljenih pritužbi i postupanja POSI poduzeta povodom istih.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio pritužbe organizacija civilnoga društva koje djeluju na otoku Rabu i promiču prava OSI, kojima je ukazano na nepristupačnost prostorija HZZ-a, Ispostave Rab. Povodom navedene pritužbe POSI je HZZ-u, Područnoj službi Rijeka ukazao kako nemogućnost pristupa uslugama koje se odnose na posredovanje u zapošljavanju, kao i ostalim djelatnostima HZZ-a, predstavlja prepreku uključivanju OSI na tržište rada, čime se OSI uskraćuje prva stepenica prema ravnopravnom sudjelovanju u zajednici. Uz ukazivanje na normativni okvir koji obvezuje na osiguranje pristupačnosti i antidiskriminacijske propise, POSI je preporučio osiguranje pristupačnosti prostorija HZZ-a, Ispostave Rab, u skladu s Tehničkim propisom i uz primjenu univerzalnog dizajna kako bi prostor bio pristupačan svima.

U odgovoru HZZ-a, Područne službe Rijeka istaknuto je da su svjesni nepristupačnosti poslovnog prostora u kojem djeluje Ispostava Rab te kako je rješavanje tog problema prioritetno, kako za Ispostavu Rab, tako i za ostale ispostave Područne službe Rijeka u kojima pristup OSI nije osiguran. HZZ je pojasnio da je Ispostava Rab smještena u zakupu na prvom katu poslovnog objekta robne kuće. Sukladno ugovoru o zakupu, HZZ može snositi troškove tekućeg održavanja, manje popravke i preinake koje ne mijenjaju konstrukciju, raspored površina, namjenu ni vanjski izgled zgrade. Takva ugovorna ograničenja onemogućuju izvođenje većih građevinskih zahvata nužnih za arhitektonsku pristupačnost. Unatoč višegodišnjem trudu HZZ-a da pronađe prikladan poslovni prostor u Rabu, prilagođen osobama smanjene pokretljivosti i prihvatljiv cjenovno, takav prostor do sada nije pronađen, unatoč intenzivnom traženju i obraćanju lokalnoj samoupravi. POSI će pratiti daljnje aktivnosti, očekujući konkretne i mjerljive rezultate koji će dovesti do osiguravanja pristupačnosti koja će osobama s invaliditetom omogućiti ravnopravno, samostalno i dostojanstveno korištenje usluga HZZ-a.

Primjer iz prakse (2): Tijekom obilaska udruga koje djeluju s ciljem unapređenja kvalitete života OSI na području otoka Raba, upoznati smo s problemom nepristupačnosti prostorija Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Ispostave Rab. Slijedom navedenog, POSI se obratio HZMO-u, Područnoj službi Rijeka i Ispostavi Rab, ukazujući na obvezu osiguranja pristupačnosti prostorija u kojima djeluje Ispostava Rab, ističući kako pristupačnost nije samo infrastrukturna i zakonska obveza, već i preduvjet za ravnopravno sudjelovanje OSI u sustavu mirovinskog osiguranja te temeljno jamstvo jednakih mogućnosti i ljudskog dostojanstva. Preporučeno je stoga žurno poduzimanje mjera usmjerenih na uklanjanje barijera i osiguranje pristupačnosti, uz preporuku uključivanja OSI i njihovih organizacija u osmišljavanje i realizaciju primjerenog rješenja. HZMO je u odgovoru istaknuo da Ispostava Rab djeluje u poslovnom objektu u vlasništvu Ministarstva financija - Porezne uprave na drugom katu, a zbog nepristupačnosti službenici silaze u prizemlje radi pružanja usluga OSI. Naglašeno je da će bez odgode pokrenuti inicijativu prema vlasniku objekta za poduzimanje aktivnosti prilagodbe pristupa OSI i osobama smanjene pokretljivosti, uključujući mogućnost izgradnje rampe, ugradnje vertikalne platforme ili dizala, ovisno o građevinskim specifičnostima zgrade. Ukoliko navedene mjere ne dovedu do zadovoljavajućeg rješenja, HZMO će razmotriti premještaj Ispostave u drugi poslovni prostor koji udovoljava uvjetima pristupačnosti.

Zaključak i preporuke:

Analiza dostavljenih izvješća, kao i iskustva stečena postupanjem po pritužbama zaprimljenim tijekom 2025. godine ukazuju na pozitivne pomake u osiguravanju pristupačnosti prostora državnih i javnih tijela, uz pohvalu onim institucijama koje su istodobno razvijale i unaprjeđivale digitalna i mrežna rješenja u skladu sa standardima pristupačnosti, čime su dodatno proširile dostupnost svojih usluga. Povećava se broj pristupačnih lokacija, provode se rekonstrukcije i izrađuju projekti, a znatan broj objekata konačno je postao pristupačan nakon višegodišnjih najava. Upravo sve brojniji pozitivni primjeri pokazuju da je osiguranje pristupačnosti moguće kada postoji jasna odluka, osigurana sredstva i učinkovita provedba. Međutim, unatoč iskazanoj volji i poduzetim aktivnostima, tempo prilagodbe i dalje je prespor u odnosu na stvarne potrebe OSI. U brojnim slučajevima projekti se iz godine u godinu zadržavaju u fazi planiranja, izrade dokumentacije ili pregovora, dok konkretni rezultati - pristupačni objekti - izostaju. Istodobno, znatan dio poslovnih prostora i dalje nije pristupačan, čime se osobama s invaliditetom otežava ili onemogućuje ravnopravno ostvarivanje prava te pristup zapošljavanju u javnoj i državnoj službi. Stoga preporučujemo da javnopravna tijela značajno ubrzaju provedbu planiranih projekata obnove, rekonstrukcije, preseljenja ili prilagodbe prostora, uz jasno definirane rokove i odgovornost za njihovu realizaciju. Pristupačnost je nužno sustavno i dosljedno ugrađivati u sve faze planiranja i provedbe projekata, osobito u postupke javne nabave, kroz precizno definirane tehničke zahtjeve i standarde koji odražavaju stvarne potrebe osoba s invaliditetom. Preporučujemo i uključivanje predstavnika OSI u procese planiranja, projektiranja i odabira konkretnih rješenja, kako bi se osiguralo da odabrani elementi pristupačnosti budu funkcionalni i primjenjivi u praksi. U svim zahvatima potrebno je dosljedno primjenjivati načelo univerzalnog dizajna, čime se osigurava da prostori i usluge budu pristupačni svima, bez potrebe za naknadnim prilagodbama. Nužno je kontinuirano educirati stručni i upravljački kadar uključen u pripremu i provedbu infrastrukturnih projekata, kako bi se ojačalo razumijevanje zakonskih obveza, standarda pristupačnosti i važnosti pravodobnog djelovanja. U slučajevima kada prilagodba postojećeg prostora objektivno nije moguća, potrebno je bez odgode osigurati alternativna, pristupačna organizacijska rješenja i lokacije, u skladu s načelom razumne prilagodbe.

Državna i javna tijela moraju biti primjer dobre prakse u stvaranju uključivog okruženja. Učinkovitije korištenje raspoloživih sredstava, bolja koordinacija i odlučnija provedba planiranih aktivnosti ključni su kako bi pristupačnost postala standard, a ne iznimka. OSI ne mogu i ne smiju godinama čekati ostvarivanje prava koja im pripadaju na ravnopravnoj osnovi s drugima, osobito kada je riječ o pravima koja su već zajamčena zakonima i međunarodnim obvezama RH, jer svaka daljnja odgoda znači produbljivanje nejednakosti i uskraćivanje dostojanstvenog sudjelovanja u društvu, a pristupačnost nije povlastica, već temeljni uvjet stvarne jednakosti.

Uloga jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u osiguranju pristupačnosti

Tijekom 2025. godine nastavili smo s aktivnostima usmjerenim na ukazivanje županijama, gradovima i općinama na njihovu ulogu u izjednačavanju mogućnosti za OSI, prije svega kroz stvaranje pristupačnog i uključivog okruženja. Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLP(R)S) svojim nadležnostima u području prostornoga i urbanističkog planiranja, uređenja naselja i javnih površina, komunalnog gospodarstva, prometa i stanovanja, kao i svojom osnivačkom ulogom u nizu javnih ustanova, imaju izravan i svakodnevan utjecaj na kvalitetu života OSI. Ukazivanje na prepreke u izgrađenom okruženju (javne površine i

općinski, gradski i županijski objekti javne namjene) te upućivanje preporuka za uklanjanje tih prepreka i sustavno osiguranje pristupačnosti za OSI, obilježilo je rad POSI i tijekom 2025. godine. Istodobno, kroz suradnju s pojedinim JLP(R)S, kao i kroz djelovanje središnjeg ureda u Zagrebu i područnih ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci, pružana je stručna i savjetodavna podrška u planiranju i provedbi infrastrukturnih zahvata, izradi lokalnih akata i osmišljavanju projekata usmjerenih na stvaranje inkluzivnog okruženja u kojem će OSI biti ravnopravni građani u svakoj lokalnoj zajednici. Iskustva stečena provođenjem opisanih aktivnosti potvrdila su kako donositelji odluka na područnoj i lokalnoj razini imaju ključnu ulogu u pretvaranju deklaratorne opredijeljenosti za poštivanje ljudskih prava i zakonima propisanih obveza i standarda u stvarnu, svakodnevnu pristupačnost javnih prostora i usluga. U nastavku poglavlja prikazujemo pojedine primjere iz prakse koji ilustriraju prethodno navedeno.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio obraćanje savjesnog građanina kojim je ukazano na nepristupačnost spuštenih rubnjaka na križanju glavnih prometnica u neposrednoj blizini željezničkog kolodvora u Rijeci. Istaknuto je kako nagib rubnjaka znatno premašuje dopuštene standarde, što ozbiljno otežava kretanje osobama koje koriste invalidska kolica, a u obraćanju je detaljno opisana situacija kojoj je građanin osobno svjedočio. Naime, djevojka koja se kretala uz pomoć elektromotornih kolica, pri pokušaju prelaska označenog pješačkog prijelaza i savladavanja previsokog nagiba rubnjaka, izgubila je ravnotežu te su se kolica prevrnula. Zbog brze reakcije pratnje izbjegnuta je teža posljedica, no događaj je jasno upozorio na ozbiljnu ugrozu sigurnosti OSI na toj lokaciji. Povodom opisanog obraćanja POSI je Gradu Rijeci ukazao na odredbe Tehničkog propisa o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, kojima su propisani uvjeti za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u građevinama javne i poslovne namjene, s posebnim naglaskom na odredbe kojima je propisan najveći dopušteni nagib rubnjaka kojima se prilazi pješačkim prijelazima, čime se osigurava sigurnost svih korisnika javnih površina. Također, istaknuto je kako pristupačnost javnih površina predstavlja temeljni preduvjet ravnopravnog sudjelovanja OSI u svakodnevnom životu, a spušteni rubnjaci pravilnog nagiba i oblikovanja, u skladu s načelima univerzalnog dizajna, omogućuju sigurno i ravnopravno kretanje osobama s invaliditetom, osobama slabije pokretljivosti, starijim građanima, roditeljima s dječjim kolicima te svim ostalim korisnicima urbanog prostora. Gradu je naglašeno kako svaki nepravilno izveden ili nepristupačan rubnjak predstavlja potencijalnu opasnost, a za OSI ta opasnost može imati ozbiljne, pa i po život opasne posljedice. Stoga sigurnost koja proizlazi iz pristupačnosti mora biti prioritet u planiranju, izgradnji i održavanju javne infrastrukture. Zbog svega navedenog POSI je preporučio žurnu prilagodbu nagiba spuštenih rubnjaka i njihovu usklađenost s važećim propisima i principima univerzalnog dizajna, kako bi se spriječile daljnje opasnosti i osiguralo sigurno i nesmetano kretanje OSI.

Zaprimljenim izvješćem Grada Rijeke potvrđeno je prihvaćanje preporuka POSI te smo informirani da će se građevinske korekcije na ukazanim lokacijama provesti tijekom 2026. godine.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbu OSI iz Osijeka koja se zbog vrste i težine invaliditeta otežano kreće i koja koristi automobil s prilagođenim komandama za upravljanje. U svom podnesku ukazuje na (ne)postupanje djelatnika komunalne tvrtke prilikom odvoza otpada i održavanja zelenila na javnoj površini, a koja joj otežavaju izlazak automobilom iz kuće te tako otežavaju njezinu mobilnost. U zaprimljenoj pritužbi navodi se, između ostalog sljedeće: „*…ostave kantu nasred kolnog ulaza u kuću i ja ne mogu nikuda. Jednom prilikom mi je prolaznik pomogao pa sam prilagođenim vozilom ipak otišla (kasnila) na posao. Danas me*

je brat dolazio voziti na hitan prijem u KBC i prvo je morao micati kantu!?! Da sam zvala hitnu, vjerojatno bi morali i oni! To se događa u zadnje vrijeme, prije nije. Već sam se obraćala komunalnoj tvrtki, očito bezuspješno, unatoč obećanjima. Molim vas da se po tom pitanju nešto poduzme, jer ovo uistinu ne može tako… …Također, problem mi je kad autom izlazim do ceste… …elektronski otvorim garažna vrata, na ručne komande izvezem auto u dvorište pred kućom. Odmah iza su pješačka staza i biciklistička staza, koje uopće ne vidim. Izlazim mic po mic i prije ceste imam još gradski dio, gdje bude i ta kanta. Još, između svakog ulaza imaju zelene površine, na 1. grm, na 2. drvo i tako redom. Od susjednog (gradskog) grma ne vidim cestu.“

Povodom ove pritužbe POSI se obratio gradskoj komunalnoj tvrtki ukazujući na opisani problem te ističući kako osobama koje se koriste pomagalima za hodanje ili prilagođenim vozilima i nemaju mogućnost korištenja javnog prijevoza, svaki izlazak iz vlastitog doma predstavlja izazov koji se dodatno otežava neodgovarajućim uređenjem javne infrastrukture. Navedeno, osim što otežava svakodnevnicu i predstavlja kršenje temeljnog prava na slobodu kretanja, u situacijama hitnosti (npr. potreba za žurnim odlaskom kod liječnika ili intervencija hitna pomoći), dodatno ugrožava zdravlje i život OSI. Suočavanje s takvim nebrojenim i svakodnevnim preprekama, a posebno kada ugrožavaju sigurnost i moguće pogoršavaju zdravstveno stanje, u velikom dijelu doprinosi gubitku samopouzdanja te odricanju od vlastitih motiva, ciljeva i htijenja te na kraju pasiviziranja i odustajanja od mukotrpnih pokušaja da se usprkos oštećenju i teškom zdravstvenom stanju vodi aktivan i ispunjen život. Uz ukazivanje na normativni okvir koji obvezuje na obvezu osiguranja pristupačnosti i mobilnosti osobama s invaliditetom i antidiskriminacijske propise, gradskoj komunalnoj tvrtki je preporučeno da žurno i bez odgode preispitaju navode iz zaprimljene pritužbe te da djelatnicima koji obavljaju poslove vezane za odvoz otpada ukažu na opisani problem, uz upozorenje da opisanim (ne)postupanjem dodatno otežavaju svakodnevicu osobe s invaliditetom. Također, preporučeno je da se s OSI koja je uputila pritužbu uspostavi otvorena komunikacija s ciljem iznalaženja primjerenog rješenja, kako u odnosu na lokaciju i primjeren način odlaganja spremnika za otpad, tako i u odnosu na uređivanje zelenila i raslinja koje joj otežava siguran izlazak automobilom na iznimno prometnu cestu.

Gradska komunalna tvrtka i Grad Osijek, izvijestili su POSI da će uvažiti upućene preporuke te poduzeti radnje usmjerene na uklanjanje opisanih prepreka. Također, stranka nas je izvijestila kako je odmah nakon preporuke POSI kontaktirana od strane stručnih službi Grada i djelatnika komunalne tvrtke te su dogovorili primjereno rješenje koje je vrlo brzo realizirano.

Primjer iz prakse (3): POSI je zaprimio pritužbe OSI s područja Osijeka kojima je ukazano na prepreke na javnim površinama koje su ostale nakon radova na modernizaciji tramvajske infrastrukture. U pritužbama se opisuju četiri iznimno frekventna pješačka prijelaza koji služe za prijelaz jedne od najširih i najprometnijih ulica u gradu, koji su za brojne OSI i DTUR dio puta kojim svakodnevno trebaju ići u osnovnu školu, vrtić, na posao i slično. Na sva četiri prijelaza nakon završetka radova ostavljeni su previsoki rubnjaci koji su predstavljali nepremostivu prepreku za osobe koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala te nije bilo oznaka za kretanje osoba s oštećenjem vida. U Izvješću za 2024. godinu opisali smo identične pritužbe, ali za drugu lokaciju. Nakon tada upućene preporuke POSI, Grad Osijek izvijestio je da je izvođača radova upozorio zbog nepridržavanja propisa kojima se obvezuje na osiguranje pristupačnosti pješačkih prijelaza te su nepravilnosti žurno otklonjene. POSI se ponovo obratio Gradu ukazujući na opisane pritužbe i naglašavajući kako su kroz svakodnevnu komunikaciju s OSI s područja Osijeka stečena saznanja o pozitivnim reakcijama u odnosu na infrastrukturne

projekte kojima su u proteklom razdoblju uređena brojna osječka naselja, nogostupi, pješački prijelazi, parkirališta i općenito javne površine čija pristupačnost je preduvjet za uključivanje OSI u svakodnevni život zajednice. Uz navedeno, provedeni su i terenski obilasci pojedinih osječkih naselja i javnih površina tijekom kojih su uočena i zabilježena rješenja koja mogu poslužiti kao primjer dobre prakse i smjernice drugim jedinicama lokalne samouprave o načinu osiguranja pristupačnosti javnih površina. Kroz daljnju komunikaciju s Gradom Osijekom, ali i terenskim obilaskom utvrđeno je kako su nepravilnosti ispravljene te je osigurana pristupačnost pješačkih prijelaza na lokacijama koje su spomenute u zaprimljenim pritužbama.

Primjer iz prakse (4): POSI je zaprimio pritužbe OSI iz Biograda na Moru, kao i turista s invaliditetom, koji ukazuju na prepreke koje OSI otežavaju kretanje javnim pješačkim površinama u središtu Biograda na Moru. U jednoj od pritužbi navodi se, između ostalog sljedeće: *„…javljam vam se kao roditelj djeteta koje se kreće u invalidskim kolicima. Prije mjesec dana bili smo kao obitelj u kratkom posjetu Biogradu i neugodno smo se iznenadili da u centru mjesta (Trg Hrv. velikana) pješački prijelazi nisu prilagođeni za kretanje osoba u invalidskim kolicima. Štoviše, postoje tri stepenice na sjevernoj strani ulice tako da budući da smo dolazili iz smjera šetališta kneza Branimira morali proći dugi put da bi smo napokon prešli na drugu stranu prema obali kralja Petra Krešimira. Isto tako sam uočio da na nekim pješačkim prijelazima jedna strana ima upuštene rubnjake dok na drugoj strani nisu upušteni, dakle nisu pristupačni za osobe u invalidskim kolicima tako da ne vidim smisao takvih pješačkih prijelaza. Moram priznati da sam bio prilično ljut, šokiran i razočaran da u današnje vrijeme nisu u samom centru jednog velikog turističkog mjesta riješeni prijelazi za osobe u invalidskim kolicima…“.* Osim citirane pritužbe, zaprimljena su i obraćanja građana Biograda na Moru iz kojih proizlazi kako opisane prepreke otežavaju njihovu mobilnost i onemogućavaju ih u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti. Predmet pritužbi bili su nepristupačni pješački prijelazi na križanju Trga Hrvatskih velikana, Ulice dr. Franje Tuđmana i Ulice kralja Petra Svačića, ali i pojedini drugi pješački prijelazi u blizini navedene lokacije.

Povodom zaprimljenih pritužbi, POSI je Gradu Biogradu na Moru uputio preporuku kojom je ukazano na obvezu osiguranja pristupačnosti i mobilnosti za OSI, opisano je kako pristupačnost i mobilnost predstavljaju osnovni preduvjet obavljanje aktivnosti svakodnevnog življenja OSI te je ujedno preporučeno poduzimanje radnji usmjerenih na uklanjanje predmetnih prepreka i osiguranja pristupačnosti svih javnih pješačkih površina. Grad Biograd na Moru dostavio je izvješće u kojem se između ostalog navodi sljedeće: *„…Ulica kralja Petra Svačića i Ulica dr. Franje Tuđmana u Biogradu na Moru dio su državne ceste D503 i u nadležnosti su Hrvatskih cesta d.o.o. odnosno o njima brigu vode i njima upravljaju Hrvatske ceste d.o.o…. …Grad Biograd na Moru svjestan je opisanog problema nepristupačnosti na navedenim pješačkim prijelazima na području grada koja ne predstavljaju problem samo osobama sa invaliditetom već i osobama starije životne dobi pa i svim građanima… …sa Hrvatskim cestama d.o.o. u nekoliko u navrata vođeni su razgovori kako bi se našlo odgovarajuće rješenje međutim isto je vrlo teško i zahtjevno izvesti obzirom na denivelaciju površine nogostupa i površine prometnice kao i postojećih okna za odvodnju oborinskih voda… …Grad Biograd na Moru svakako će nastojati u skorijoj budućnosti pristupiti rješavanju navedenog problema u suradnji sa Hrvatskim cestama d.o.o. na način pronalaženja zadovoljavajućeg i sigurnog tehničkog rješenja kojim bi se na spornom raskrižju omogućila lakša pristupačnost…“*

Uzimajući u obzir prethodno navedeno, POSI se obratio Hrvatskim cestama d.o.o. ukazavši na navedeni problem te je ujedno preporučeno uspostavljanje otvorene komunikacije i aktivne

suradnje svih dionika (Grad Biograd na Moru, Hrvatske ceste d.o.o., predstavnici osoba s invaliditetom i dr.) usmjerene na identifikaciju postojećih prepreka i žurno iznalaženje primjerenog rješenja kojim će se uz poštivanje normativnog okvira kojim su propisani elementi pristupačnosti i primjenu načela univerzalnog dizajna – osigurati pristupačnost pješačkih prijelaza i ostalih javnih pješačkih površina u središtu Biograda na Moru. Preporuka je upućena početkom 2026. godine tako da do zaključenja ovog Izvješća nije zaprimljeno izvješće o aktivnostima provedenim povodom iste.

Zaključak i preporuke:

Iskustva iz 2025. godine potvrđuju da JLP(R)S imaju ključnu i nezamjenjivu ulogu u osiguravanju pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene OSI. Upravo na lokalnoj razini najjasnije se vidi koliko je deklaratorna posvećenost izjednačavanju mogućnosti za OSI pretvorena u konkretna, funkcionalna i životna rješenja. Primjeri iz prakse pokazuju da u sredinama u kojima postoji stvarna posvećenost donositelja odluka, prepreke se prepoznaju i uklanjaju pravodobno, a pristupačnost se osigurava učinkovito i bez obzira na fiskalne kapacitete. Presudni čimbenici nisu veličina proračuna, već svijest, odgovornost i spremnost da se pristupačnost promatra kao temeljno ljudsko pravo i standard kvalitete javnog prostora i usluga. POSI je i tijekom 2025. godine upoznat sa slučajevima u kojima se, unatoč obnovi ili izgradnji javne infrastrukture zadržavaju prepreke zbog neprimjerenih projektnih rješenja, nedovoljne kontrole izvedbe radova ili formalnog, a ne stvarnog pristupa osiguranju pristupačnosti. Takve situacije upućuju na potrebu sustavnijeg planiranja i značajniju primjenu načela univerzalnog dizajna te na nužnost aktivnijeg uključivanja OSI u procese planiranja i odlučivanja na lokalnoj razini.

Stoga, općinama, gradovima i županijama preporučujemo da pristupačnost sustavno integriraju u sve faze planiranja, projektiranja, izgradnje i održavanja javnih površina, objekata i usluga, kao obvezni standard i polazišni uvjet svake intervencije u javnom prostoru, a ne kao element koji se razmatra tek naknadno ili kao zasebnu stavku koja ovisi o procjeni ili prioritetima. Pri tome je nužno osigurati da odabrana rješenja budu stvarno funkcionalna i primjenjiva u svakodnevnom životu, uz dosljednu primjenu načela univerzalnog dizajna, kako bi pristupačnost bila stvarno osigurana, a ne samo formalno zadovoljena. Posebno naglašavamo važnost osiguravanja učinkovitog nadzora nad radom projektanata, izvođača i stručnog nadzora, kako bi se spriječilo da zbog propusta u projektiranju, odabiru materijala ili izvedbi radova nastaju nove prepreke za OSI. Također, preporučujemo kontinuirano održavati već ugrađene elemente pristupačnosti i osiguravati njihovu punu funkcionalnost, uz pravodobno uklanjanje uočenih prepreka koje se pojavljuju tijekom korištenja javnih prostora.

Nadalje, preporučujemo da JLP(R)S u većoj mjeri uključuju OSI i njihove predstavnike iz lokalne zajednice u procese planiranja, odlučivanja i evaluacije projekata koji utječu na pristupačnost, u skladu s načelom KPOSI „Ništa o nama bez nas“. Takav pristup omogućuje odabir primjerenih i životnih rješenja, usklađenih sa stvarnim potrebama građana te ujedno pridonosi većoj učinkovitosti i dugoročnoj održivosti poduzetih mjera.

Zaključno, preporučujemo i kontinuirano jačanje svijesti i stručnih kompetencija donositelja odluka, stručnih službi i komunalnih sustava o obvezama i standardima pristupačnosti, naglašavajući da se neosiguravanjem pristupačnosti ne radi samo o tehničkom propustu, već o ograničavanju jednakog pristupa javnim dobrima i uslugama te o zadiranju u temeljna prava OSI. Sustavnim provođenjem navedenih preporuka moguće je, neovisno o financijskim

kapacitetima pojedine sredine, osigurati stvarnu, funkcionalnu i održivu pristupačnost te time doprinijeti ravnopravnom sudjelovanju osoba s invaliditetom u životu lokalne zajednice.

Projekti rješavanja pristupačnosti objekata za osobe s invaliditetom - rezultati javnog poziva Ministarstva hrvatskih branitelja za 2025. godinu

POSI nastavlja kontinuirano pratiti načine osiguravanja pristupačnosti na području cijele RH. Stoga, kao i proteklih godina, od Ministarstva hrvatskih branitelja (MHB) zatraženi su podatci o rezultatima Javnog poziva za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima OSI, provedenog tijekom 2025. godine. MHB u svom odgovoru, između ostalog navodi sljedeće: *„…U 2025. godini MHB je objavilo Javni poziv za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima OSI sredstvima Državnog proračuna RH… koji je bio otvoren od 20. siječnja do 18. veljače 2025. godine. Od zaprimljenog 21 zahtjeva za 23 projekta prilagodbe, sklopljeni su ugovori o sufinanciranju s 20 JLP(R)S za 22 projekata prilagodbe objekata javne namjene OSI ukupne vrijednosti 523.000 eura. S podnositeljima zahtjeva - JLP(R)S koji su odobreni za sufinanciranje sklopljeni su ugovori i isplaćena su financijska sredstva. U prilogu dostavljamo pregled odobrenih zahtjeva za sufinanciranje u 2025. godini. Važnim smatramo istaknuti kako se među odobrenim zahtjevima nalazi pet općina koje su po prvi puta sufinancirane ovim projektom.“* U nastavku tekstu prikazujemo tablicu iz koje su razvidni detalji odobrenih projekata za sufinanciranje u 2025. godini, a koju je MHB dostavilo uz svoj odgovor.

Tablica 24. Prikaz podataka o Projektu rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom

Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom - odobreni projekti 2025. godine				
Rb.	**Podnositelj zahtjeva**	**Objekt**	**Prilagodba**	**Odobreni iznos**
1.	Grad Zabok	Ulično raskrižje, Zabok	Unaprjeđenje semaforskog sustava za potrebe slijepih i slabovidnih osoba (ugradnja tipkala sa zvučnom i svjetlosnom signalizacijom i ugradnja taktilnih crta)	6.000 eura
2.	Grad Šibenik	Plaža u Zablaću	Prilagodba plaže osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti (izgradnja betonske rampe za pristup na betonski plato plaže i uređenje pristupa rampi, uređenje parkirališnih mjesta za OSI, postavljanje tuševa i kabine za presvlačenje prilagođenih OSI, postavljanje dizala za ulazak u more za OSI)	40.000 eura
3.	Grad Popovača	Zgrada mrtvačnice Voloder	Rekonstrukcija ulaza u mrtvačnicu izgradnjom pristupne rampe te opločenjem površine ispred mrtvačnice i staze do spomen obilježja poginulim HB iz DR	25.000 eura

4.	Općina Petrijanec	Općinska zgrada u kojoj se nalazi dječji vrtić, Petrijanec	Ugradnja vertikalno podizne platforme	30.000 eura
5.	Grad Vodice	Pnice, gradski trg	Izgradnja rampe za pristup trgovinama sa šetnice	15.000 eura
6.	Grad Slavonski Brod	Športska dvorana Viješ	Ugradnja vertikalno podizne platforme	45.000 eura
7.	Karlovačka županija	Specijalna bolnica za produženo liječenje Duga Resa	Ugradnja koso podizne platforme na glavnom ulazu	25.000 eura
8.	Grad Nova Gradiška	Gradska knjižnica Nova Gradiška	Ugradnja koso podizne sklopive platforme u unutarnjem stubišnom prostoru	15.000 eura
9.	Općina Pitomača	Društveni dom Velika Črešnjevica	Izgradnja pristupne rampe na ulazu	10.000 eura
		Društveni dom Otrovanec	Izgradnja pristupne rampe na ulazu	9.000 eura
10.	Grad Prelog	Poduzetnički centar Prelog	Ugradnja vertikalno podizne platforme	25.000 eura
11.	Grad Ivanec	Zgrada DVD Gačice (vatrogasni i društveni dom)	Ugradnja vertikalno podizne platforme i izgradnja pristupne rampe	15.000 eura
12.	Grad Pleternica	Društveni dom u Kaliniću	Izgradnja rampe na ulazu i prilagodba sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom	13.000 eura
13.	Požeško-slavonska županija	Đački dom	Dogradnja dizala	80.000 eura
14.	Međimurska županija	Građevina javne i društvene namjene - zgrada Scheier	Ugradnja vertikalno podizne platforme	25.000 eura
15.	Grad Novska	Zgrada gradske uprave	Prilagodba sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom	20.000 eura

16.	Općina Andrijaševci	Groblje Andrijaševci	Obnova poda natkrivenog ulaza u zgradu mrtvačnice uz prilagodbu pristupa osobama s invaliditetom	5.000 eura
		Groblje Rokovci	Obnova poda natkrivenog ulaza u zgradu mrtvačnice uz prilagodbu pristupa osobama s invaliditetom	5.000 eura
17.	Šibensko-kninska županija	Dom za starije i nemoćne osobe - Cvjetni dom Šibenik	Rekonstrukcija dizala	30.000 eura
18.	Općina Vidovec	Zgrada Općine Vidovec	Ugradnja dizala	60.000 eura
19.	Općina Dugi Rat	Javna plaža u Dućama	Postavljanje dizala (aqualiftera) za ulazak u more osoba s invaliditetom	10.000 eura
20.	Općina Starigrad	Uređena morska plaža (središnji obalni pojas)	Postavljanje dizala (aqualiftera) za ulazak u more osoba s invaliditetom	15.000 eura

Mišljenje i preporuka:

Pozdravljamo nastavak sufinanciranja projekata rješavanja pristupačnosti putem Javnog poziva MHB-a koji je i tijekom 2025. godine omogućio izjednačavanje mogućnosti za OSI u brojnim sredinama. Analizirajući dostavljene podatke uočavamo kako je nastavljen trend sufinanciranja širokog raspona prilagodbi objekata različitih namjena, a svakako je pohvalno da su ugovori sklopljeni i sa pet općina koje su po prvi puta sufinancirane ovim projektom. Značajni iznosi kojima se sufinanciraju projekti ukazuju na važnost planiranih prilagodbi, a svakako treba pohvaliti one JLP(R)S koje su ovaj Javni poziv prepoznale kao način uklanjanja prepreka i osiguranja pristupačnosti na svom području. Naime, upravo nepristupačnost plaža, knjižnica, sportskih objekata, javnih površina kao što su trgovi, pješački prijelazi i sl. te objekata u kojima djeluju upravna tijela JLP(R)S i drugih objekata javne namjene, predmet su brojnih pritužbi koje POSI gotovo svakodnevno zaprima iz cijele RH. Stoga, POSI izražava podršku nastavku provođenja ovog Javnog poziva te preporučuje razmatranje mogućnosti povećanja sredstava koja će se koristiti u tu svrhu. Također, ponavljamo preporuku svim JLP(R)S da kao nositelji vlasti koji su najbliži svojim građanima, još aktivnije osmišljavaju i prijavljuju svoje projekte na ovaj Javni poziv MHB-a te tako doprinesu uklanjanju prepreka i osiguranju pristupačnog okruženja za osobe s invaliditetom koje žive na njihovom području.

Pristupačnost osobama s invaliditetom građevinama javne i poslovne namjene - podatci građevinske inspekcije državnog inspektorata

POSI je i za 2025. godinu zatražio podatke o postupanjima iz nadležnosti građevinske inspekcije Državnog inspektorata (DIRH), a vezano za broj prijava na nepristupačnost sukladno zakonskim i podzakonskim propisima kojima se propisuju i određuju obveze osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom. U dostavljenom izvješću DIRH navodi kako je tijekom 2025. godine zaprimljena jedna prijava vezana za pristupačnost osobama s invaliditetom (PU Varaždin), po kojoj DIRH još nije postupao. U ostalim područnim uredima nije bilo prijava. Također, zatražena je i dostava ostalih relevantnih informacija i zapažanja DIRH-a vezano za

obveze osiguravanja pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, a koje smatraju važnim i korisnim za podijeliti. U odnosu na navedeno, DIRH je odgovorio sljedeće: *„…građevinska inspekcija nije ovlaštena utvrđivati stanje i potrebe prilagodbe postojećih građevina osobama smanjene pokretljivosti, inspekcijski nadzor obavlja se u slučajevima rekonstrukcije ili izvanrednog održavanja postojećih građevina, za koje radove je potrebno ishoditi građevinsku dozvolu ili glavni projekt… …napominjemo da je sukladno Pravilniku o jednostavnim i drugim građevinama i radovima… …vlasnicima postojećih građevina omogućeno izvoditi radove u svrhu poboljšanja pristupačnosti bez građevinske dozvole i glavnog projekta. Iz analize podataka građevinske inspekcije razvidno je da sudionici u gradnji tijekom projektiranja i građenja te rekonstrukcije postojećih u bitnom poštuju propise u svezi pristupačnosti građevina. U slučajevima kada se uoči nepravilnost u glavnom projektu, nadležni inspektor dostavlja prijavu protiv projektanta nadležnoj strukovnoj komori, najčešće komori arhitekata, ali tijekom 2025. godine nije bilo takvih slučajeva.“*

Mišljenje:

U odnosu na 2024., kada je bio primjetan porast prijava zbog nepristupačnosti sukladno tada važećem propisu, u 2025. godini evidentirana je samo jedna prijava. Smanjen broj prijava može upućivati na bolje poštivanje propisa u novim i rekonstruiranim građevinama, ali i na ograničene ovlasti inspekcije u odnosu na postojeće građevine. I dalje ostaje izazov nadzora pristupačnosti u objektima na kojima se provode zahvati koji ne zahtijevaju dozvolu. Zaključno, iako podatci za 2025. godinu pokazuju da su projekti i građenje bili usklađeni s važećim propisima o pristupačnosti, to ne znači da su u praksi uklonjene sve prepreke s kojima se OSI susreću. Stoga je i nadalje potrebno sustavno pratiti provedbu propisa te dodatno jačati mehanizme nadzora kako bi se osigurala stvarna i potpuna pristupačnost građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

Pristupačnost objekata, usluga, proizvoda i sadržaja namijenjenih javnosti

Nepristupačnost objekata, usluga, proizvoda i sadržaja namijenjenih javnosti bila je predmet zaprimljenih pritužbi i tijekom 2025. godine. U nastavku teksta prikazujemo nekoliko slučajeva u kojima smo postupali povodom pritužbi ove vrste.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio pritužbu kojom se ukazuje na nepristupačnost javnih usluga koje pruža HP - Hrvatska pošta d.d., a koja se odnosi na otežanu i neurednu dostavu pošiljaka, uzimajući u obzir da je korisnik usluge OSI. U pritužbi je istaknuto da su učestali propusti u dostavi dovodili do nemogućnosti pravodobnog preuzimanja pošiljaka te do neravnopravnog položaja u odnosu na druge korisnike javne usluge. Propusti su se ogledali u višekratnom odbijanju ponovne dostave pošiljki koje prvotno nisu pravilno dostavljene te zbog čega je OSI čak izgubila pojedina socijalna prava i bila financijski oštećena zbog neuredne dostave osobnih dokumenata. Povodom navedene pritužbe POSI se pisanim putem obratio HP - Hrvatskoj pošti d.d., ukazujući na normativni okvir kojim je propisana obveza osiguravanja pristupačnosti javnih usluga i razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, kao i na zabranu svakog oblika diskriminacije u pružanju usluga od javnog interesa. Zatraženo je očitovanje o konkretnom slučaju te informacija o mjerama poduzetim radi osiguravanja pristupačne i pravodobne dostave. U dostavljenom izvješću Hrvatska pošta d.d. navela je kako su njezini djelatnici senzibilizirani za potrebe OSI te da, kada je to moguće, osiguravaju dodatne oblike podrške, uključujući ponovnu dostavu pošiljaka na kućnu adresu i mogućnost dogovora oko dostave putem telefona ili elektroničke pošte. Također je istaknuta mogućnost davanja punomoći drugoj osobi za preuzimanje pošiljaka bez dodatnih troškova, putem obrasca

dostupnog na mrežnim stranicama i u poštanskim uredima, kao i opredijeljenost javne službe za kontinuirano unapređenje pristupačnosti svojih usluga. Međutim, budući da je podnositelj izvijestio o daljnjim teškoćama i neurednim isporukama, POSI je ponovno uputio preporuke Hrvatskoj pošti d.d., naglašavajući da osiguravanje pristupačnosti i razumne prilagodbe nije pitanje dobre volje, već zakonska obveza, te da prilagodba mora biti konkretna, učinkovita i usmjerena na stvarne potrebe korisnika. Posebno je istaknuta potreba poduzimanja organizacijskih i tehničkih mjera kako bi se spriječilo ponavljanje sličnih propusta te je zatraženo da Hrvatska pošta d.d. bez odgode stupi u izravan kontakt s podnositeljem, omogući mu pravodobnu i pristupačnu dostavu, uključujući ponovnu dostavu pošiljaka, te dodatno informira i educira djelatnike nadležnog poštanskog ureda.

U dopunjenom izvješću Hrvatska pošta d.d. navela je da su poduzete konkretne mjere radi otklanjanja uočenih nedostataka. Svi zaposlenici nadležnog poštanskog ureda upoznati su s pravima podnositelja kao osobe s invaliditetom te je dogovoreno da će se pošiljke, prema potrebi, uručivati osobno, uz nastojanje izravne predaje. U slučaju odsutnosti korisnika, poštanski ured obvezan je ponoviti pokušaj dostave. OSI je ujedno dobio službeni kontakt broj odgovorne djelatnice radi lakše i brže komunikacije u vezi s budućim dostavama. Nakon provedbe navedenih mjera, podnositelj je izvijestio POSI o urednoj dostavi pošiljaka i izrazio zadovoljstvo pruženom uslugom.

Postupanjem POSI u ovom predmetu ostvarena je konkretna i individualizirana razumna prilagodba, prilagođena potrebama osobe s invaliditetom, čime je omogućeno ravnopravno korištenje javne poštanske usluge. Ujedno je potaknuto unapređenje organizacijskih procedura unutar poštanskog ureda te podignuta razina svijesti zaposlenika o obvezama koje proizlaze iz prava OSI. Ovaj primjer potvrđuje kako osiguravanje pristupačnosti javnih usluga ne podrazumijeva isključivo infrastrukturne zahvate, već često zahtijeva prilagodbu načina rada, fleksibilnost u organizaciji dostave, jasnu komunikaciju i spremnost na individualni pristup. Prihvaćanjem preporuka POSI i provedbom konkretnih mjera, u ovom je slučaju unaprijeđena kvaliteta javne usluge te je osigurana razumna prilagodba kojom je podnositelju omogućeno dostojanstveno, pravodobno i jednako ostvarivanje prava na korištenje poštanskih usluga.

Primjer iz prakse (2): POSI obratila se vlasnica poslovnog prostora radi pružanja savjeta i potpore u vezi s osiguravanjem pristupačnosti prostora koji se nalazi u staroj jezgri grada Krk, a zgrada u kojoj se prostor nalazi ima status zaštićenog kulturnog dobra. Opisala je da je da je prije dvije godine upućen zahtjev nadležnom Konzervatorskom uredu u Rijeci radi odobrenja zahvata kojima bi se omogućila pristupačnost. Nedavno su zaprimili odgovor kojim se, temeljem dostavljenog upita putem elektroničke pošte, ne odobrava predloženo rješenje uz obrazloženje da bi se istim narušila statika zgrade. U razgovoru je istaknuto kako i sami vlasnici imaju dijete s poremećajem iz spektra autizma koje se kreće uz pomoć invalidskih kolica, te su osobno svjesni nedostatne pristupačnosti zgrada i javnih površina. Važno je naglasiti kako se radi o objektu koji uživa status zaštite kao kulturno dobro, što podrazumijeva poseban režim postupanja i ishođenja odobrenja nadležnih tijela prije poduzimanja bilo kakvih građevinskih zahvata. POSI je u savjetodavnom odgovoru naglasio kako neformalni upit ili zahtjev upućen elektroničkom poštom ne može zamijeniti propisani postupak koji je potrebno provesti u ovakvim slučajevima. Stoga, uz upoznavanje s normativnim okvirom i propisanom procedurom, vlasnici su upućeni na mogućnost pokretanja postupka kojim bi se u skladu s važećim zakonskim odredbama poduzele radnje usmjerene na osiguravanje pristupačnosti poslovnog prostora.

U odnosu na opisani, ali i brojne slične slučajeve, naglašavamo kako zaštita kulturne baštine ne isključuje unaprijed mogućnost prilagodbe, već zahtijeva stručno projektirana, tehnički prihvatljiva i konzervatorski usklađena rješenja. Pokretanje formalnog postupka uz izradu glavnog projekta važno je kako bi nadležna tijela imala pravnu i stručnu osnovu za donošenje odluke te eventualno definiranje posebnih uvjeta za izvedbu. Važno je naglasiti potrebu traženja razmjernog i stručnog rješenja kojim bi se uskladila dva legitimna interesa- zaštita kulturnog dobra i osiguravanje pristupačnosti osobama s invaliditetom. Osiguravanje pristupačnosti u objektima koji su zaštićena kulturna dobra predstavlja složen, ali ne nužno i nemoguć zadatak. Ključno je iznalaženje tehnički izvedivog i konzervatorski prihvatljivog rješenja kojim se istodobno štiti kulturna baština i ostvaruje pravo OSI na pristup prostoru pod jednakim uvjetima. Takvim pristupom može se osigurati da zaštita kulturne baštine i pristupačnost ne budu suprotstavljeni ciljevi, već komplementarne vrijednosti suvremenog društva koje uvažava različitosti i aktivno radi na uklanjanju prepreka i inkluziji svih građana.

Primjer iz prakse (3): POSI je zaprimio pritužbe više OSI s područja Osijeka, koje ukazuju na prepreke zbog kojih osobe koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala (npr. invalidskih kolica, hodalica i sl.) ne mogu ući u prodajna mjesta odnosno trgovine jednog velikog trgovačkog centra. Pritužbama se opisuje kako su ulazi u prodajna mjesta uređeni tako da nakon ulaska u sam objekt u kojem je trgovina, kupac mora proći kroz dodatnu rotacijsku barijeru odnosno tzv. okretna vrata kroz koja osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica ili hodalice nikako ne može proći. Uz navedena okretna vrata nalazi se i okvir predviđen za prolazak kolica za kupovinu, ali to također nije prostor kroz koji OSI može proći i ući u trgovinu. Pojedine stranke opisuju kako su u trgovinu ušle tek nakon što su ih zamijetili djelatnici koji su onda ''otvorili prolaz'' kroz jednu od blagajni, što nikako ne može biti primjereno rješenje, s obzirom da u slučaju gužve može proći i nekoliko minuta da netko od djelatnika uopće ''primijeti'' osobu s invaliditetom koja želi ući u trgovinu.

POSI se obratio trgovačkom centru ukazujući na opisane prepreke i normativni okvir koji obvezuje na osiguranje pristupačnosti građevina javne i poslovne namjene, pa tako i robnih kuća, trgovačkih i uslužnih centara te samoposluživanja. Također, naglašeno je kako pristupačnost predstavlja osnovni preduvjet za život i uopće obavljanje aktivnosti svakodnevnog življenja OSI i njihovog uključivanja u zajednicu te kako nepristupačnost prostora u kojem djeluje trgovački objekt odnosno postojanje prepreka zbog kojih OSI ne mogu ravnopravno s ostalim građanima i kupcima pristupiti prodajnom prostoru i svim sadržajima trgovine, osim što predstavlja diskriminaciju, ujedno ukazuje i na omalovažavajući odnos prema osobama s invaliditetom. Stoga je trgovačkom centru preporučeno poduzimanje radnji usmjerenih na iznalaženje rješenja kojim će se osigurati pristupačnost prodajnih mjesta, kako ovog na koje se odnosi pritužba, tako i ostalih u kojima se eventualno nalaze prepreke poput ovih opisanih predmetnim pritužbama. Preporučeno je da se prilikom iznalaženja primjerenog rješenja, uz poštivanje normativnog okvira kojim su propisani elementi pristupačnosti, ujedno primjenjuje načelo univerzalnog dizajna i po potrebi osigura razumna prilagodba, kako bi OSI, neovisno o vrsti i težini invaliditeta, imale ravnopravan pristup prostorima, proizvodima, uslugama i svim ostalim sadržajima u trgovinama ovog centra, kao i osobe bez invaliditeta.

Do zaključenja pisanja ovog Izvješća nismo zaprimili odgovor o aktivnostima koje su poduzete ili se planiraju poduzeti povodom upućene preporuke POSI.

Informacije:

Tijekom 2025. godine donesen je Zakon o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga (NN, br. 89/25), kojim se u nacionalni pravni poredak RH prenosi Direktiva (EU) 2019/882 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga (SL L 151, 7. 6. 2019.), poznata kao Europski akt o pristupačnosti (*European Accessibility Act - EAA*). Više informacija o Zakonu i njegovu značaju za osiguravanje pristupačnosti razvidno je *u poglavlju 2.16.7. Digitalna pristupačnost i umjetna inteligencija.*

Zaključak i preporuke:

Kao i prethodnih godina, slučajevi kojima smo se bavili tijekom 2025. godine potvrđuju da pristupačnost objekata, usluga, proizvoda i sadržaja namijenjenih javnosti još uvijek nije osigurana na razini koja bi OSI omogućila ravnopravno sudjelovanje u svakodnevnom životu. Uočavamo kako se preporuke POSI u ovakvim slučajevima sve češće uvažavaju, a saznanja stečena djelovanjem POSI ukazuju na to da prepreke najčešće proizlaze iz nedovoljnog poznavanja zakonskih obveza te izostanka svijesti o pristupačnosti kao temeljnom ljudskom pravu. Nepristupačnost tako često nije posljedica namjerne diskriminacije, već nedostatka informiranosti, sustavnog planiranja i primjene načela univerzalnog dizajna, dok pojedini slučajevi ukazuju i na potrebu učinkovitijeg nadzora u situacijama kada obveznici ne poduzimaju potrebne mjere. Navedeno potvrđuje da je za osiguravanje stvarne pristupačnosti nužno kontinuirano raditi na podizanju razine svijesti javnosti, educiranju svih dionika te jačanju odgovornosti onih koji su dužni osigurati pristupačnost. Stoga, preporučujemo sustavno i kontinuirano podizanje razine svijesti javnosti o pristupačnosti kao ljudskom pravu, primjerice kroz nacionalne i lokalne informativne kampanje, uz istodobno provođenje redovitih edukacija pružatelja javnih i privatnih usluga o njihovim zakonskim obvezama i specifičnim potrebama OSI. Potrebno je osnažiti nadzor nad primjenom propisa te osigurati učinkovit sustav sankcioniranja u slučajevima kada se, unatoč upozorenjima, ne osigurava pristupačnost, ali i poticati preventivno djelovanje kroz planiranje pristupačnosti već u fazi projektiranja prostora, proizvoda i usluga primjenom načela univerzalnog dizajna. Posebno je važno uključivati organizacije OSI u procese planiranja i evaluacije rješenja te osigurati jasne komunikacijske kanale i mogućnosti razumne prilagodbe kako bi se u svakom pojedinom slučaju pravodobno uklonile prepreke i osiguralo ravnopravno korištenje svih dobara i usluga namijenjenih javnosti.

Podizanje razine svijesti društva

S ciljem podizanja razine svijesti o važnosti osiguranja pristupačnosti kao temeljnog uvjeta za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom, POSI je tijekom 2025. godine sudjelovao na brojnim stručnim skupovima, raspravama, edukacijama i javnim događanjima posvećenima ovoj temi. U nastavku teksta izdvajamo neke od događanja na kojima smo sudjelovali.

U Zadru je u siječnju 2025. godine održana **radionica na temu horizontalnih načela, s posebnim naglaskom na pristupačnost kao jedno od ključnih načela u planiranju i provedbi projekata**. Radionicu je organiziralo MRRFEU uz podršku Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA. Uz zaposlenike Agencije koji rade na pripremi projekata za EU fondove, sudionici radionice su bili i predstavnici drugih lokalnih samouprava, uključujući i otočke JLS-ove. Horizontalna načela u EU fondovima su uvjeti koji omogućuju provedbu projekata Europske unije u razdoblju od 2021. do 2027 iz područja prava OSI. Dio su Mjere za osposobljavanje osoblja tijela uključenih u kontrolu i upravljanje ESI fondovima na područjima

mjerodavnih zakona i politika EU-a i Hrvatske o pravima OSI i praktične primjene KPOSI. Cilj radionice je bio povećati razinu razumijevanja važnosti osiguravanja jednakog pristupa za sve, osobito za OSI. Sudionici su imali prilike upoznati se sa svim elementima pristupačnosti, univerzalnim dizajnom, kao i primjerima dobre i loše prakse u odnosu na te važne teme. Kao predavačica na radionici je sudjelovala savjetnica POSI s temom Prava osoba s invaliditetom – primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom s naglaskom na pristupačnost.

Osim u Zadru, **radionica MRRFEU na temu „Horizontalna načela u EU fondovima 2021.-2027.“ održana je** 11. ožujka 2025. godine **i u Virovitici**, a jedan od stručnih trenera bio je savjetnik POSI. Na radionici koju je MRRFEU organiziralo u suradnji s Gradom Viroviticom sudjelovalo je osamdesetak djelatnika lokalnih razvojnih agencija i upravnih odjela gradova i općina iz četiri županije koji rade na EU projektima, ali i konzultanata i projektanata iz privatnog sektora, kao i zainteresiranih OSI. Naglasak i ove radionice bio je na aktivnostima kojima se kroz projekte koji se financiraju sredstvima EU može osigurati pristupačnost za OSI u svim lokalnim sredinama u RH. *Više detalja o ovim radionicama može se pronaći u poglavlju 2.24. Usklađenost korištenja fondova EU s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.*

Tradicionalni Zdravstveno-savjetodavni simpozij, koji je Udruga 100%-tnih hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata I. skupine (Udruga 100%-tnih HRVI I. skupine) organizirala 22. put, održan je 4. i 5. rujna 2025. godine u Hotelu Trakošćan u Trakošćanu. Simpozij je održan pod pokroviteljstvom Ministarstva hrvatskih branitelja, a na drugom radnom danu Simpozija savjetnik POSI je sudjelovao na **dva okrugla stola na temu: "*Pristupačnost osoba s invaliditetom - prava i mogućnosti*".** Uz savjetnika POSI, na ovim okruglim stolovima sudjelovali su i predstavnici MUP-a, HZJZ-a, MPGI-a, MMPI-a, Ministarstva kulture i medija te predstavnici Hrvatske zajednice županija i Udruge gradova. Kroz rasprave koje su održane tijekom okruglih stolova savjetnik pravobranitelja je upozorio kako unatoč vidljivim pozitivnim pomacima u osiguranju pristupačnosti i mobilnosti, još uvijek postoje brojne prepreke s kojima se OSI svakodnevno suočavaju, poput nepristupačnih javnih površina, nogostupa, pješačkih prijelaza, previsokih rubnjaka, nepristupačne prometne signalizacije, uključujući i nepropisno izvedene elemente pristupačnosti. Također, upozorio je na nepristupačnost građevina javne namjene, posebno onih u kojima djeluju državne institucije, ali i upravni odjeli općina, gradova i županija, kao i pravnih osoba kojima su isti osnivači (npr. vrtići, škole, domovi zdravlja, sportske dvorane, bazeni i sl.). Savjetnik POSI je okupljenim donositeljima odluka ukazao na činjenicu kako osiguravanje pristupačnosti i mobilnosti za OSI nije mogućnost ili opcija, nego zakonska obveza koja se mora ispuniti i koja je nužna kako bi se OSI ravnopravno s ostalim građanima mogle uključiti u svakodnevni život zajednice. Istaknuti su prijedlozi i preporuke o mjerama i konkretnim aktivnostima kojima donositelji odluka na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini mogu utjecati na uklanjanje opisanih prepreka i stvaranje društva jednakih mogućnosti za sve građane.

Europski forum osoba s invaliditetom (EDF) organizirao je, uz podršku tvrtke Microsoft, 5. Europski summit o pristupačnosti. Summit je održan u hibridnom obliku 14. listopada 2025. godine, u Briselu uživo za ograničen broj sudionika te online za ostale zainteresirane. Summit je putem online platforme pratio savjetnik pravobranitelja. Europski summit o pristupačnosti postao je tradicionalno događanje koje se održava s ciljem podizanja razine svijesti cijelog društva o važnosti osiguranja pristupačnosti izgrađenog okruženja, prijevoza, informacija i komunikacija te pristupačnosti svih proizvoda i usluga namijenjenih javnosti. Ovogodišnji summit okupio je više od tri stotine zainteresiranih OSI, stručnjaka iz različitih područja te predstavnika tvrtki, organizacija, ustanova i institucija iz cijele Europe, koji su se imali priliku

upoznati se s novostima u normativnom okviru važnom za osiguranje pristupačnosti za OSI, izazovima u provedbi tog normativnog okvira te prijedlozima usmjerenim na svladavanje tih izazova. Tijekom summita održane su panel rasprave s različitim temama iz područja pristupačnosti, a jedna od **rasprava bila je posvećena javnoj nabavi** koja je prepoznata kao **iznimno važan alat u osiguranju pristupačnosti.** Stručnjaci i predstavnici institucija i organizacija iz EU i Kanade raspravljali su o ulozi javne nabave u osiguranju pristupačnosti proizvoda i usluga. Ukazalo se na obveze prema Europskom zakonu o pristupačnosti i prioritete u nadolazećoj reviziji direktive o javnoj nabavi. Primjeri izneseni tijekom rasprave pokazali su kako se uključivanjem uvjeta i standarda pristupačnosti u javnu nabavu koju provode javna tijela postiže puno više od pristupačnosti nekog određenog objekta, proizvoda ili usluge. Na taj način podiže se razina svijesti o važnosti pristupačnosti i kod poslovnih subjekata koji kreiraju proizvode i usluge te se postavljaju standardi koji su nužni za stvaranje inkluzivnog okruženja. Uključivanje pristupačnosti u javnu nabavu osigurava da se sredstva iz javnih izvora ne koriste za stvaranje okruženja, proizvoda i usluga koji neće biti dostupni svim građanima. Naglašeno je kako se ispunjavanje obveze osiguranja pristupačnosti ne smije svesti samo na ispunjavanje formalnih uvjeta, nego na osmišljavanje i odabir rješenja koja će zaista biti uključiva i ''životno'' pristupačna za sve OSI, neovisno o vrsti i težini invaliditeta.

Športska udruga slijepih Svjetlost Osijek, u partnerstvu s Hrvatskim savezom slijepih, organizirala je 6. studenoga 2025. godine okrugli stol pod nazivom „Zajedno vidimo bolje“. Okrugli stol održan je u prostorijama Gradske četvrti Gornji grad u Osijeku te je na istom sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Tijekom okruglog stola održane su tri panel rasprave koje je moderirala i vodila izvršna direktorica Hrvatskog saveza slijepih. Uz predstavnike i članove ŠUS Svjetlost i Hrvatskog saveza slijepih, u panel raspravama sudjelovali su predstavnici Grada Osijeka i Zajednice osječkog sporta, predstavnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek, Centra za odgoj i obrazovanje ''Vinko Bek'', Gradskog prijevoza putnika d.o.o. Osijek te predstavnici udruga i savjetnik pravobranitelja. Jedna od panel rasprava bila je posvećena pristupačnosti javnih prostora za slijepe osobe. Tijekom rasprave se ukazalo na prepreke i izazove s kojima se slijepe osobe svakodnevno suočavaju te su izneseni prijedlozi o tome što je potrebno učiniti da bi se te prepreke uklonile i kako bi javne površine i objekti javne namjene bili pristupačni svima.

Europska iskaznica za osobe s invaliditetom

U izvješću o radu POSI za 2024. godinu opisali smo izazove s kojima su se OSI suočavale prilikom ishođenja Europske iskaznice za osobe s invaliditetom i važnoj savjetodavnoj ulozi POSI u pružanju podrške OSI prilikom provjere i ažuriranja podataka u Registru osoba s invaliditetom, što je bio ključni preduvjet za ishođenje ove javne isprave i daljnje ostvarivanje prava i povlastica na temelju invaliditeta. Također, posebno smo istaknuli i pohvalili rad HZJZ-a, Odjela za praćenje i unaprjeđenje zdravlja osoba s invaliditetom i hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, koji gotovo 25 godina razvijaju Registar osoba s invaliditetom i sustav obrade podataka o OSI te su svojim trudom, znanjem i posvećenošću stvorili snažan temelj za uspostavu automatiziranog i iznimno funkcionalnog sustava izdavanja javnih isprava važnih za život OSI. Spomenuti sustav uspostavljen je provedbom projekta koji su proveli MMPI kao korisnik te AKD kao glavni partner te se u sklopu istog izdaju Europska i Nacionalna iskaznica te Europska parkirališna karta za OSI. Na pozitivne rezultate rada svih prethodno spomenutih ukazuju i iskustva POSI iz 2025. godine tijekom koje je zabilježen pad ne samo pritužbi, nego i općenitih upita koji se odnose na izdavanje Europske iskaznice za OSI, što je svakako hvalevrijedna spoznaja.

Važno je spomenuti da se Europska iskaznica za osobe s invaliditetom (engl. *European Disability Card*) u RH izdaje nositeljima Nacionalne iskaznice za osobe s invaliditetom sukladno odredbama Zakona o povlasticama u prometu. Navedenim Zakonom propisane su povlastice za OSI te je za svaku povlasticu određen kao uvjet postojanje određenog postotka oštećenja organizma (tjelesnog oštećenja) ili stupnja funkcionalnog oštećenja. Osoba koja ispunjava uvjet za priznavanje barem jednog prava na povlasticu u prometu postaje Nositelj javne isprave - Nacionalne iskaznice za osobu s invaliditetom te će joj ista biti izdana. Stjecanjem prava na izdavanje Nacionalne iskaznice za OSI, stječe se i pravo na Europsku iskaznicu za osobe s invaliditetom. Europska iskaznica za OSI služit će kao dokaz statusa osobe s invaliditetom u svim zemljama EU-a prilikom pristupa širokom spektru usluga. Naime, usporedno sa zakonodavnim aktivnostima u RH, na razini EU-a u listopadu 2024. Vijeće EU je donijelo dvije direktive o uspostavi Europske iskaznice za osobe s invaliditetom i Europske parkirališne karte za osobe s invaliditetom. Cilj ovih zakonodavnih aktivnosti je da se nositeljima Europske iskaznice za OSI omogući jednak pristup posebnim uvjetima i povlaštenom postupanju svugdje u EU-u, a Europske iskaznice zamišljene su kao dopuna nacionalnim iskaznicama za osobe s invaliditetom, koje će nacionalna tijela nastaviti dodjeljivati na temelju vlastitih kriterija. Europska iskaznica za osobe s invaliditetom koja je izdana u jednoj od država članica, prema prijedlogu direktive EK vrijedit će za cijelo područje EU-a. Trenutno: Belgija, Cipar, Estonija, Finska, Italija, Malta, Rumunjska, Slovenija koje su u prethodnom razdoblju provele pilot projekt EU iskaznica priznaju Europsku iskaznicu za osobe s invaliditetom izdanu u RH. RH je prva država članica EU-a koja je uvela Europsku iskaznicu za OSI izvan pilot projekta i prije stupanja na snagu same direktive, a sama šira primjena Europske iskaznice za OSI na području cijele EU započet će donošenjem i primjenom spomenute direktive. Svi koji steknu prava na Nacionalnu iskaznicu automatski dobivaju i Europsku iskaznicu, koja im omogućuje jednak pristup pogodnostima u svim državama članicama Europske unije. Pogodnosti uključuju turizam, kulturu (muzeji, kazališta, koncerti) i sport. Ostalim državama članicama ostavljen je rok od 30 mjeseci za prilagodbu nacionalnog zakonodavstva navedenim direktivama i 42 mjeseca za njihovu primjenu. Time bi potpuna primjena navedenih iskaznica trebala biti realizirana u svim državama članicama EU-a tijekom 2028. godine. Uzimajući u obzir upite koje je POSI zaprimao tijekom 2025. godine, važno je naglasiti da pogodnosti (npr. besplatan ulaz u kulturnu ustanovu, niže cijene za određene usluge za OSI ili osobe koje su pratnja osobama s invaliditetom i sl.) koje će se ostvarivati u pojedinoj državi članici, mogu se razlikovati od države do države i ovisno o pojedinom pružatelju usluge. Naime, u Direktivi je navedeno: *„...javnim tijelima ili privatnim subjektima se ne nameće obveza uvođenja posebnih uvjeta ili povlaštenog postupanja za osobe s invaliditetom niti se uspostavlja centralizirani Unijin popis posebnih uvjeta ili vrsta povlaštenog postupanja za nositelje europske iskaznice za osobe s invaliditetom u svim državama članicama. Javna tijela i privatni subjekti mogu određene posebne uvjete ili povlašteno postupanje ponuditi samo nekoj specifičnoj skupini osoba s invaliditetom, ovisno o potrebama te specifične skupine…“.* Značaj uvođenja ove vrste javne isprave ogleda se i u tome što OSI konačno imaju jedinstveni dokument kojim mogu dokazati status osobe s invaliditetom te na taj način jednostavnije ostvariti pojedina prava i/ili pogodnosti na temelju invaliditeta. Ipak, u praksi se još uvijek pojavljuju brojne dvojbe vezano za prava nositelja Europske iskaznice za OSI te u nastavku teksta prikazujemo nekoliko primjera istih.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio obraćanje stranke koje se sadržajno odnosi na teškoće i prepreke na koje je stranka naišla prilikom kupnje karte za vlak u smjeru Pula-Ljubljana-Zagreb želeći kao OSI koristiti svoja prava iz područja mobilnosti uz predočenje Europske iskaznice za

osobe s invaliditetom. Naime, stranka je u svojem obraćanju navela kako je na željezničkom kolodvoru u Puli pokušala ostvariti svoje pravo na povlasticu u željezničkom prometu na temelju Europske iskaznice za osobe s invaliditetom, no navedeno nije uspjela radi neinformiranosti djelatnika Hrvatskih željeznica o pravima nositelja Europske iskaznice za OSI. Naposljetku je stranka svoje pravo uspjela ostvariti naknadnim obraćanjem djelatnicima Hrvatskih željeznica, a POSI je povodom zaprimljenoga obraćanja stranke uputio obavijest upravi društva HŽ Putničkog prijevoza d.o.o. i djelatnicima HŽ kolodvora u Puli. Navedenim pismenom POSI je ukazao na europski i nacionalni pravni okvir kojim se uređuje donošenje i primjena Europske iskaznice za OSI (sve prethodno opisano u ovom poglavlju), kao i s uvjetima i načinom ostvarivanja prava koja ostvaruje nositelj Europske iskaznice za OSI, s posebnim naglaskom na pravo na povlasticu u željezničkom putničkom prijevozu. Navedenom obavijesti je posebno istaknuta važnost mobilnosti i pristupačnosti za OSI kao osnovnog preduvjeta za uključivanje OSI u život zajednice. Kako bi se navedeno osiguralo istaknuli smo da je potrebno, uz prilagodbu javnog prijevoza i infrastrukture, ujedno i educirati zaposlenike (vozače) o pravima OSI i primjerenoj komunikaciji te načinu odnošenja prema osobama različitih vrsta oštećenja. Navedenom prilikom smo primatelje predmetne obavijesti upoznali i s tzv. „nevidljivim“ invaliditetom koji osobama otežava ostvarivanje pojedinih prava ili povlastica koje su predviđene za OSI, zbog čega se osobe s nevidljivim invaliditetom često suočavaju s predrasudama, skepticizmom i nerazumijevanjem od strane okoline.

Primjer iz prakse (2): POSI obratila se stranka s prijedlogom za poduzimanjem aktivnosti iz nadležnosti POSI u svrhu osiguravanja besplatnog ulaza za OSI i njihovu pratnju u svim javnim kulturnim i prirodnim institucijama u RH. Stranka je svoj prijedlog potkrijepila primjerima iz Francuske gdje je, kako navodi, „*…u gotovo svim značajnim kulturnim i prirodnim atrakcijama osobama s invaliditetom omogućen besplatan ulaz, zajedno s pratnjom*…“.

Primjer iz prakse (3): POSI obratila se državljanka Poljske, povodom nemogućnosti ostvarivanja prava na popust ili besplatnu ulaznicu prilikom posjeta Nacionalnom parku Plitvička jezera, a koji se priznaje osobama s invaliditetom - državljanima Republike Hrvatske.

U oba slučaja POSI je podnositeljima dao pojašnjenje zakonodavnog okvira i svrhe uspostave Europske iskaznice za osobe s invaliditetom, naglašavajući kako je njezina temeljna funkcija uzajamno priznavanje statusa invaliditeta među državama članicama EU, a ne automatsko osiguravanje konkretnih pogodnosti poput besplatnog ulaza ili popusta. Istaknuto je da niti relevantne direktive Europske unije niti nacionalno zakonodavstvo ne propisuju obvezu osiguravanja besplatnog ulaza u muzeje, kazališta, nacionalne parkove i druge javne sadržaje, niti jedinstveni popis prava koja bi se primjenjivala u svim državama članicama. Opseg i vrsta pogodnosti ovise o nacionalnim propisima, fazi provedbe direktiva u pojedinoj državi te o odlukama konkretnog pružatelja usluga. Time je pojašnjeno da Europska iskaznica služi kao dokaz statusa OSI, dok ostvarivanje pojedinih pogodnosti ostaje u nadležnosti država članica i pojedinih institucija.

Zaključak i preporuke:

Na temelju iskustava i saznanja stečenih tijekom 2025. godine možemo zaključiti kako je sustav izdavanja Europske iskaznice za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj stabilan, funkcionalan i administrativno učinkovit. Znatno smanjenje broja pritužbi i upita vezanih za izdavanje iskaznice upućuje na to da je uspostavljen kvalitetan model suradnje nadležnih tijela, utemeljen na jasno definiranim procedurama i pouzdanoj razmjeni podataka. Posebno valja istaknuti Registar osoba s invaliditetom koji vodi HZJZ, a koji predstavlja čvrst i dugogodišnje

razvijan temelj cijelog sustava. Kontinuirano unaprjeđenje i ažuriranje podataka u Registru omogućilo je automatizirano i učinkovito izdavanje javnih isprava, čime je osobama s invaliditetom osigurana pravna sigurnost i jednostavniji pristup pravima. Dodatnu vrijednost sustavu daje uspješna povezanost s Agencijom za komercijalnu djelatnost (AKD), čije mrežne stranice pružaju jasne, ažurne i korisne informacije o postupku izdavanja iskaznica te o dostupnim pogodnostima. Transparentnost i dostupnost informacija značajno doprinose razumijevanju svrhe i dosega Europske iskaznice te jačaju povjerenje korisnika u sustav. Europska iskaznica za osobe s invaliditetom predstavlja važan iskorak u priznavanju statusa invaliditeta i olakšavanju pristupa uslugama na razini EU. Ona omogućuje jednostavnije dokazivanje statusa u drugim državama članicama i doprinosi mobilnosti, većoj uključenosti i ravnopravnosti OSI. Istodobno, praksa pokazuje kako je i nadalje potrebno jasno komunicirati da sama iskaznica ne podrazumijeva automatsko pravo na besplatan ulaz ili određenu vrstu pogodnosti u svim državama članicama, budući da opseg prava ovisi o nacionalnim propisima i odlukama pojedinih pružatelja usluga. S tim u vezi, prepoznajemo i važnu ulogu institucije POSI u kontinuiranom informiranju građana, razjašnjavanju dvojbi i poticanju dosljedne primjene relevantnog zakonodavstva.

U predstojećem razdoblju potrebno je nastaviti sustavno podizati razinu svijesti OSI o svrsi i dosegu Europske iskaznice, uz jasno i pravodobno informiranje o pravima koja se njome ostvaruju, ali i o ograničenjima koja proizlaze iz različitih nacionalnih praksi unutar EU. Istodobno je važno kontinuirano educirati pružatelje usluga, javna tijela i njihove djelatnike o pravima nositelja iskaznice, osobito u područjima mobilnosti, kulture, turizma i sporta, kako bi se spriječile situacije neinformiranosti i osigurala ujednačena primjena propisa u praksi.

Preporučuje se i daljnje poticanje pružatelja usluga na uključivanje u mrežu pogodnosti za nositelje Europske iskaznice te na transparentno i javno objavljivanje informacija o dostupnim pogodnostima, čime se doprinosi većoj vidljivosti prava i jačanju društvene odgovornosti. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti podizanju svijesti o tzv. „nevidljivim“ invaliditetima, kako bi se smanjile predrasude i spriječile situacije u kojima OSI nailaze na nerazumijevanje prilikom ostvarivanja svojih prava.

Unatoč tome što daljnji razvoj sustava ne zahtijeva temeljite strukturne izmjene, preporučujemo kontinuirano ulaganje u informiranje, edukaciju i međuresornu suradnju, kako bi puni potencijal Europske iskaznice za osobe s invaliditetom bio u potpunosti ostvaren u praksi te kako bi ona doista predstavljala alat za jačanje mobilnosti, ravnopravnosti i društvene uključenosti osoba s invaliditetom.

2.16.2. Cestovni prijevoz

Mobilnost je jedan od osnovnih preduvjeta za uključivanje OSI u svakodnevne životne aktivnosti, odnosno u život zajednice, a osiguranje mobilnosti obveza je koja proizlazi i iz međunarodnih dokumenata koje je RH potpisala i ratificirala, kao i obveza koju propisuju nacionalni zakoni i propisi. Također, KPOSI je propisana obveza poduzimanja odgovarajućih mjera osiguravanja pristupačnosti prijevoza OSI, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi se OSI osigurao život neovisan o pomoći drugoj osobi i omogućilo potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Osim Konvencije, ističemo i Zakon o suzbijanju diskriminacije koji kao jedan od utuživih oblika diskriminacije propisuje, između ostalog, i propust da se OSI omogući korištenje javno dostupnih resursa. Također, Nacionalnim planom izjednačavanja mogućnosti za OSI za razdoblje od 2021. do 2027. godine posebno se ističe kako je pristupačan prijevoz temeljni preduvjet mobilnosti OSI i njihovog uključivanja u

sve sadržaje zajednice, a kao osobito važni dionici u osiguravanju pristupačnog prijevoza Nacionalnim planom se ističu JLP(R)S. Nacionalni plan podsjeća i na preporuke Odbora UN za prava OSI o nužnosti osiguranja dostatnih resursa za realizaciju pristupačnog prijevoza te kako je u planiranje i provedbu osiguranja pristupačnosti potrebno uključiti organizacije OSI. Unatoč svemu navedenom, tijekom 2025. godine POSI je i dalje zaprimao brojne pritužbe koje upozoravaju da se OSI i dalje suočavaju s preprekama kao što su nepristupačnost vozila javnog prijevoza i popratne infrastrukture (npr. autobusnih i željezničkih stajališta i kolodvora), zatim s preprekama koje se odnose na parkiranje vozila (npr. nedostatak parkirališnih mjesta ili nepropisno uređena parkirališna mjesta označena za vozila OSI, nepropisno parkiranje na takvim mjestima i zlouporaba parkirališne karte, uvjeti za ostvarivanje prava parkiranja na ta mjesta), a u brojnim sredinama i dalje je problem nedostupnost pristupačnog i prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom.

Javni prijevoz i prijevoz prilagođenim (kombi) vozilima

Iskustva stečena tijekom 2025. godine ukazuju da unatoč određenim pozitivnim pomacima, u brojnim sredinama - osobito u manjim mjestima, ruralnim područjima, zaleđima i na otocima - javni prijevoz je i dalje nedostatan, nepristupačan ili u potpunosti izostaje. Čak i ondje gdje formalno postoji, neprilagođena vozila i infrastruktura često onemogućuju njegovo stvarno korištenje osobama s najtežim invaliditetom. Nedostatak sustavno organiziranog i dostupnog pristupačnog prijevoza dovodi do toga da su OSI ovisne o pomoći članova obitelji, prijatelja ili udruga, dok vlastiti prijevoz za mnoge predstavlja financijski nedostižnu opciju. Uslugu organiziranog prilagođenog prijevoza i dalje osigurava tek dio JLS-a, dok je u pojedinim sredinama ona rezultat angažmana i inicijative udruga, a ne sustavno uređene javne politike. S obzirom da je mobilnost temelj ostvarivanja brojnih drugih prava - prava na obrazovanje, rad, zdravstvenu zaštitu, socijalne usluge i općenito sudjelovanje u društvenom životu, POSI je i tijekom 2025. godine provodio aktivnosti kojima se donositelje odluka poticalo na uspostavu održivog, ravnomjerno dostupnog i pristupačnog javnog prijevoza za osobe s invaliditetom.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio podnesak kojim OSI ukazuje na nefunkcionalnost kombi vozila prilagođenog za prijevoz OSI na području grada u kojem živi. Stranka opisuje da kao osoba s teškim oblikom invaliditeta koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, nije u mogućnosti koristiti uslugu prijevoza prilagođenim kombijem gradske tvrtke. Opisuje da je Grad nabavio novo vozilo ali da je ''…*krov novog vozila prenizak*…“ i da prilikom korištenja električne rampe koja se koristi za ulazak u kombi, njegova glava „…*bude iznad razine krova kombija*…“. Naglašava kako zbog vrste i težine invaliditeta (oštećenje kralježnice) on ne može sagnuti glavu te samim time ne može niti ući u kombi. Također, ističe kako se s istim problemom susreće više OSI s kojima je razgovarao i koji su zbog toga morali odustati od korištenja ove za život iznimno važne usluge.

POSI je na temelju dugogodišnje suradnje upoznat s brojnim mjerama koje ova jedinica lokalne samouprave poduzima s ciljem osiguranja pristupačnosti i mobilnosti za OSI, a kroz komunikaciju s OSI i udrugama upoznat je i s pozitivnim iskustvima dugogodišnjih korisnika usluge prijevoza gradskim prilagođenim kombijem i prije svega značajem koji ta usluga ima za poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva. S obzirom da su upravo OSI s tog područja nabavku novog prilagođenog kombija sredstvima gradskog proračuna isticali kao pozitivan primjer mjere izjednačavanja mogućnosti za OSI, POSI se obratio Gradu iskazujući zabrinutost zbog navoda iz opisanog podneska i moguće neprimjerenosti vozila za prijevoz svih osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Gradu je ukazano na saznanja prema kojima uspoređujući njihovo vozilo s prilagođenim vozilima drugih gradova i udruga koje pružaju uslugu ove vrste

prijevoza, ono zaista ima znatno niži krov, posebno u dijelu u kojemu osoba koja je u invalidskim kolicima uz pomoć podizne rampe ulazi u vozilo. Stoga je preporučeno poduzimanje radnji usmjerenih na uklanjanje identificiranih prepreka, odnosno preispitivanje tehničkih karakteristika vozila koje se trenutno koristi, s naglaskom na visinu krova i ulaznog prostora te ako je moguće i izvodivo - prilagodbu koja će omogućiti prijevoz svih osoba kojima je ova vrste usluga potrebna.

Gradska tvrtka zadužena za provođenje usluge prijevoza prilagođenim vozilom u svom odgovoru POSI naglašava kako je početkom 2024. godine nabavljeno novo kombi vozilo za prijevoz OSI, a u cilju nastavka provedbe mjera usmjerenih na poboljšanje pristupačnosti i mobilnosti osoba s invaliditetom. Nabava vozila provedena je putem otvorenog postupka javne nabave, sukladno važećim zakonskim propisima, a novo vozilo prema navodima Grada i gradske tvrtke „*u potpunosti udovoljava svim tehničkim i sigurnosnim uvjetima koji se odnose na prijevoz OSI*.“ Opisuju kako su svjesni da „*visina vozila može predstavljati izazov za određene korisnike*.“ U svom odgovoru dalje opisuju kako „*…zbog ograničenja tržišne ponude u trenutku provedbe postupka nabave, nije bilo dostupno vozilo većih gabarita koje bi istodobno zadovoljavalo sve druge funkcionalne i tehničke zahtjeve*. U odnosu na zaprimljenu pritužbu ističu kako su „*…dva korisnika (od ukupno 75 korisnika koji redovito koriste navedenu uslugu) morali odustati od korištenja usluge prijevoza zbog fizičkih ograničenja pri ulasku u novo vozilo.*“ Ujedno, odgovorom se kao rješenje u slučajevima u kojima netko ne može koristiti gradski kombi navodi suradnja s udrugom OSI kao dugogodišnjim partnerom u pružanju podrške OSI. Naime, udruga posjeduje vlastito prilagođeno vozilo za prijevoz koje odgovara svim OSI i koje je dostupno svim građanima te se na taj način ublažavaju eventualna ograničenja u pristupu prijevozu za pojedine korisnike. Zaključno, iskazana je otvorenost za suradnju s POSI u svim inicijativama koje će doprinijeti unapređenju dostupnosti i kvalitete usluge prijevoza za sve osobe s invaliditetom.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbu na nemogućnost korištenja gradskog specijaliziranog prilagođenog kombi prijevoza namijenjenog OSI, osiguranog od strane JLS-a, u slučaju kada se uz korisnika prevozi potrebna pratnja ili osobni asistent te malodobno dijete.

POSI je Gradu uputio preporuku kojom je pozvao na iznalaženje rješenja u organizaciji prijevoza specijaliziranim kombi vozilom, pri čemu je naglašena potreba da se u obzir uzmu individualne potrebe OSI, uključujući mogućnost prijevoza osobnog asistenta/pratnje te roditeljske odgovornosti korisnika prema malodobnom djetetu. Preporukom je naglašena važnost fleksibilnog pristupa u organizaciji specijaliziranog prijevoza OSI. Istaknuto je kako je prilikom donošenja pravila o korištenju usluge, nužno uvažiti različite životne okolnosti OSI koje standardni propisi ne mogu predvidjeti, uključujući činjenicu da mnoge OSI obnašaju ulogu roditelja, često i samohranih, te ne mogu birati hoće li u prijevozu koristiti uslugu osobne asistencije ili izvršiti roditeljsku skrb nad malodobnim djetetom. Samo takav pristup osigurava ravnotežu između prava i potreba svih korisnika te omogućuje prilagodbu usluge u skladu s individualnim okolnostima, uključujući prisustvo pratnje, asistenta i odgovornosti prema svojoj djeci.

Grad je dostavio izvješće u kojem se navodi da je trenutno moguće prevoziti uz OSI isključivo jednu osobu kao pratnju, kako se ne bi ograničio broj mjesta namijenjenih drugim korisnicima specijaliziranog prijevoza, kojima je ovaj oblik prijevoza od životne važnosti. Istovremeno, izražena je spremnost da se u okviru izrade novog Naputka o prijevozu OSI za 2026. godinu razmotre izmjene koje bi omogućile prijevoz i malodobne djece korisnika koji su njihovi skrbnici, uz očuvanje funkcionalnosti i dostupnosti usluge za sve ostale korisnike kojima je

prijevoz prijeko potreban. Spremnost jedinice lokalne samouprave na promptno djelovanje i prilagodbu pravila predstavlja hvalevrijedan i važan korak prema ravnopravnom položaju OSI u prijevozu u odnosu na osobe bez invaliditeta, osiguravajući istovremeno sigurnost i pristupačnost.

Primjer iz prakse (3): Povodom obilježavanja Europskog tjedna mobilnosti, javne kampanje Europske komisije koja se tijekom 2025. godine odvijala od 16. do 22. rujna pod sloganom „Mobilnost za sve“, POSI je uputio priopćenje za javnost putem kojega su upućene preporuke radi usmjeravanja rada prijevoznika u skladu s interesima OSI u lokalnom prometu. Dalje u tekstu prikazujemo sadržaj izdanog priopćenja za javnost. „*Važno je osvijestiti i djelovati u smjeru pozitivnih promjena u području pristupačnosti javnog prijevoza, koji mora biti dostupan, pristupačan i siguran za osobe svih vrsta invaliditeta. Mobilnost je i dalje područje u kojem se OSI pritužuju na sustavne nedostatke i prepreke. Kao institucija godinama upozoravamo i ukazujemo na važnost pristupačnosti vozila i infrastrukture javnog prijevoza te osiguravanja prilagođenog prijevoza kao temeljnih preduvjeta za uključivanje OSI u život zajednice. Osiguravanje pristupačnosti i mobilnosti za osobe s invaliditetom obveza je koja proizlazi i iz međunarodnih dokumenata koje je RH potpisala i ratificirala, kao i obveza koju propisuju nacionalni zakoni i propisi. Na taj način KPOSI uređeno je pravo na pristupačnost osobama s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima kao jedno od osnovnih prava. RH preuzela je obveze osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom izgradnjom okruženja, prijevoza, informacija i komunikacija, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugih usluga i prostora otvorenih i namijenjenih javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima. Korištenje javnog prijevoza često kod OSI i DTUR zahtjeva i primjenu razumne prilagodbe, primjerice davanju dovoljno vremena da osoba teške pokretljivosti uđe/izađe iz autobusa. Također, u osiguravanju pristupačnosti javnog prijevoza, pratećih sadržaja te prijevoznih sredstava, treba težiti rješenjima koja su u skladu s univerzalnim dizajnom, koji je i jedno od načela Konvencije, prvenstveno iz razloga što će sve ono što bude pristupačno i lakše za korištenje osobama s invaliditetom, biti pristupačno i lakše za korištenje svim ostalim putnicima, a posebice na primjer osobama starije životne dobi, roditeljima koji koriste dječja kolica, biciklistima i sl. Pristupačnost javnog prijevoza je potrebno osigurati osobama različitih vrsta invaliditeta te uzeti u obzir fizička, osjetilna i druga oštećenja. Uz otklanjanje fizičkih prepreka, potrebno je uzeti u obzir i osobe sa osjetilnim oštećenjima te i njima omogućiti samostalno i sigurno kretanje u prometu. S obzirom da su za osobe s osjetilnim oštećenjima važne informacije o dolasku i polasku javnog prijevoza, promjenama u rasporedu vožnje te nazivima stajališta, potrebno je osigurati i pristupačnost informacija. Na taj način se pristupačnost javnog prijevoza može osigurati pristupačnim vozilima koja su niskopodna, opremljena rampom, imaju osigurana mjesta za OSI, audiovizualnom signalizacijom na stanicama i u samim vozilima i slično. Nemogućnost da OSI (npr. osoba s oštećenjem vida) uđe u autobus ili bilo koje drugo prijevozno sredstvo, kao i nepristupačnost informacija, nemogućnost korištenja svih usluga/funkcionalnosti koje prijevoznik daje na raspolaganje putnicima bez invaliditeta (pristupačnost informacija, prostor za sjedenje, nepostojanje ekrana koji su od velike koristi za osobe s oštećenjima sluha i dr.), samo su neki od elemenata u okolini koji u praksi osobama s invaliditetom onemogućuju nesmetano kretanje, izlazak iz vlastitog doma, socijalni kontakt, pristup javnim uslugama, obavljanje svakodnevnih poslova i pristup proizvodima i uslugama koje koriste osobe bez invaliditeta. Nedostatak senzibiliteta i prepoznavanja važnosti prilagođenog, pristupačnog i dostupnog prijevoza te informacija za OSI dovodi do uskraćivanja osoba s invaliditetom u mogućnosti odlaska na posao, k liječniku, na sportsko ili kulturno događanje, putovanja,*

odnosno do neke druge lokacije od važnosti za njihovu društvenu uključenost. Suočavanje s takvim nebrojenim i svakodnevnim preprekama u velikom dijelu doprinosi gubitku samopouzdanja te odricanju od vlastitih motiva, ciljeva i htijenja te na kraju pasiviziranja i odustajanja od mukotrpnih pokušaja da se usprkos oštećenju i teškom zdravstvenom stanju vodi aktivan i ispunjen život. Uz prilagodbu javnog prijevoza i infrastrukture, za osiguranje potpune pristupačnosti osobama s invaliditetom važno je i educirati zaposlenike (vozače) o pravima OSI i primjerenoj komunikaciji te načinu odnošenja prema osobama različitih vrsta oštećenja. Zbog nepristupačnosti javnog prijevoza, OSI osjećaju nesigurnost i izbjegavaju njegovo korištenje te pribjegavaju vrlo često skupljim načinima prijevoza, što ih suštinski stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta. Uzimajući u obzir navedeno, preporučamo nadležnim tijelima da kroz otvoren dijalog i u suradnji s organizacijama civilnog društva koje djeluju u korist OSI i s njihovim predstavnicima identificiraju prepreke na koje OSI nailaze u korištenju javnog prijevoza, a specifične su za sredinu u kojoj žive te pronađu odgovarajuća rješenja u osiguravanju veće pristupačnosti javnog prijevoza. Navedeno preporučujemo sa svrhom osiguravanja mobilnosti osobama s invaliditetom kao osnovnog preduvjeta za uključivanje u život zajednice na ravnopravnoj osnovi.

Primjer iz prakse (4): U Izvješću o radu za 2025. godinu opisan je projekt koji je Udruga osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske pokrenula s ciljem prikupljanja financijskih sredstava za kupnju kombi vozila koje bi bilo opremljeno podiznom rampom za osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica. POSI je pružio podršku u provedbi ovog projekta koji je tijekom 2025. godine uspješno priveden kraju. Naime, sredstava su prikupljena te je vozilo kupljeno, a zahvaljujući usluzi prijevoza ovim prilagođenim vozilom OSI s područja Požeško-slavonske županije omogućit će se lakši pristup zdravstvenim uslugama, društvenim događanjima i općenito veća uključenost u svakodnevni život zajednice.

Zaključak i preporuke:

Promjene normativnog okvira i uspostavljanje sustava kojim je pojednostavljen način ostvarivanja prava i ishođenja povlastica u prometu - što je ujedno i realizacija više godina ponavljanih preporuka POSI - svakako su značajan pozitivan iskorak u osiguranju mobilnosti za OSI. Iskustva stečena tijekom 2025. godine potvrđuju važnost jednostavnijeg ostvarivanja prava na korištenje parkirališnih mjesta obilježenih znakom pristupačnosti i prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, dok su posebno pozitivne povratne reakcije na izmjene zakona (što je detaljno opisano u Izvješću o radu POSI za 2024. godinu) zahvaljujući kojima pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za osobni automobil kojim se prevoze OSI više ne ovisi o vlasništvu nad vozilom nego slijedi nositelja prava. Ipak, uzimajući u obzir brojnost i prirodu pritužbi od kojih su neke opisane u ovom poglavlju, može se zaključiti da pristupačnost cestovnog prijevoza za OSI i dalje nije sustavno i ravnomjerno osigurana na području cijele RH te da postoji potreba za odlučnim, koordiniranim i kontinuiranim djelovanjem svih nadležnih tijela na nacionalnoj, područnoj i lokalnoj razini.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom stoga preporučuje da se pristupačnost javnog prijevoza osigurava sustavno i cjelovito, na način da vozila, stajališta, kolodvori i druga prometna infrastruktura budu planirani, projektirani i prilagođeni u skladu s načelom univerzalnog dizajna, uz osiguravanje fizičke, informacijsko-komunikacijske i funkcionalne pristupačnosti za osobe svih vrsta i težine invaliditeta. Posebnu pozornost potrebno je usmjeriti na manje sredine, ruralna područja i otoke, kako bi se spriječila dodatna socijalna izolacija OSI u područjima gdje javni prijevoz često nije dostupan ili nije prilagođen njihovim potrebama.

Preporučuje se jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguravanje dostupnog specijaliziranog prijevoza prilagođenim vozilima, samostalno, u suradnji s drugim jedinicama ili kroz partnerstvo s udrugama osoba s invaliditetom, uz obvezu da tehničke specifikacije vozila i uvjete korištenja definiraju u suradnji s korisnicima. U postupcima planiranja prometnih rješenja, nabave vozila i uređenja infrastrukture nužno je pravodobno i sustavno uključivati predstavnike osoba s invaliditetom i njihove organizacije, kako bi se osiguralo da donesena rješenja budu ne samo formalno usklađena s propisima, nego i stvarno primjenjiva i učinkovita u praksi.

Dodatno, preporučuje se jačanje međusektorske suradnje te proaktivno korištenje dostupnih nacionalnih i europskih izvora financiranja radi unaprjeđenja pristupačnosti prijevoza, uključujući mogućnost zajedničkih projekata više jedinica lokalne samouprave, osobito u sredinama s ograničenim financijskim kapacitetima.

Također je potrebno kontinuirano provoditi edukaciju i senzibilizaciju zaposlenika u prometnom sustavu, osobito vozača i drugog osoblja koje je u neposrednom kontaktu s korisnicima, o pravima OSI, načelima razumne prilagodbe i primjerenoj komunikaciji.

Zaključno, preporučujemo razmatranje dodatnih poreznih rasterećenja za sve koji kupuju vozila prilagođena za prijevoz OSI.

Parkirališna mjesta uređena i označena za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom

Zbog prethodno opisane nepristupačnosti javnog prijevoza, velikom broju OSI, posebno onima koje se otežano kreću, osobni automobil je jedino prijevozno sredstvo kojim odlaze na radno mjesto, na fakultet, u trgovinu, kod liječnika ili obavljati razne poslove, čime im je olakšano kretanje i neovisno življenje. Stoga, od neizmjerne je važnosti propisno urediti i označiti dovoljan broj pristupačnih parkirališnih mjesta, posebno u blizini sadržaja koji su važni za svakodnevni život građana (npr. vrtići, škole, fakulteti, bolnice, domovi zdravlja, središta naselja, HZZ, CZSS, HZMO, HZZO, Općina, Grad, Županija, groblja i sl.), ali i u blizini različitih vrsta uslužnih djelatnosti, kako bi OSI mogle nesmetano ući/izaći iz automobila i obaviti ono što trebaju. Nedovoljan broj takvih parkirališnih mjesta ili njihovo nepropisno uređenje (nepristupačnost), za OSI znači nemogućnost obavljanja svakodnevnih aktivnosti, odnosno nemogućnost neovisnog sudjelovanja u svakodnevnom životu zajednice, što predstavlja i kršenje temeljnih ljudskih prava. Važno je naglasiti kako normativni okvir u RH propisuje minimalan broj parkirališnih mjesta za vozila kojima se prevoze OSI, kao i elemente pristupačnosti koje moraju ispunjavati takva mjesta, a dovoljan broj pristupačnih parkirališnih mjesta za vozila OSI jedan je od preduvjeta koje je potrebno osigurati kako bi se omogućila mobilnost OSI i njihovo sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima. Unatoč navedenom, pritužbe zaprimljene tijekom 2025. godine, kao i saznanja stečena kroz svakodnevnu komunikaciju s OSI, upozoravaju da je u mnogim sredinama broj parkirališnih mjesta za vozila OSI i dalje značajno manji u odnosu na stvarne potrebe, a zabrinjavajuće je da i dalje zaprimamo pritužbe na neprimjerenu izvedbu takvih mjesta (npr. neravna podloga neprimjerena za kretanje uz pomoć ortopedskih pomagala, šljunak ili tzv. betonske osmice s rupama, previsoki rubnjaci koji onemogućavaju prijelaz na nogostup i sl.). Navedene pritužbe smo ispitivali i na temelju utvrđenog činjeničnog stanja tamo gdje je bilo potrebno upućivali preporuke prema onima koji su dužni osigurati dovoljan broj i propisanu uređenost parkirališnih mjesta za vozila OSI (općine, gradovi, ustanove, poslovni subjekti i dr. na koje su se pritužbe odnosile). Dalje u tekstu prikazujemo nekoliko slučajeva kojima smo se bavili tijekom 2025. godine.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio pritužbu OSI s područja osječkog naselja Sjenjak, kojom se ukazuje na nepravilno obilježena parkirališna mjesta za vozila OSI. U pritužbi se opisuje da je *„…vertikalna signalizacija okrenuta na pogrešnu stranu te ju vozači ne mogu vidjeti, a na tabli je prikazan pogrešan broj parkirališnih mjesta (tri umjesto četiri), a najveći problem su grane obližnjeg drveta koje u potpunosti zaklanjaju pogled neovisno na znakove. Zbog svega ovog vozači ne vide da se radi o parkiralištima za osobe s invaliditetom te na njih parkiraju…".* OSI koja se obratila POSI naglašava da su on i supruga oboje osobe s teškim invaliditetom te se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala, stoga im je parking blizu njihove zgrade iznimno važan preduvjet za kretanje.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbe OSI s područja grada Osijeka kojima se ukazuje na prepreke koje otežavaju i onemogućavaju uporabu parkirališnih mjesta uređenih i označenih za vozila za prijevoz OSI, a koja se nalaze na javnoj površini, ispred zgrade u naselju u središtu grada. U jednoj od zaprimljenih pritužbi navodi se: *„Osoba sam koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica i sinoć sam trebao obaviti nešto u centru grada. Parkirao sam auto na gradskom parkingu u Gornjodravskoj obali, ispred broja… …Parkirao sam na jedno od dva mjesta za osobe s invaliditetom, ali nisam mogao s kolicima izaći iz auta. Naime, na prostoru koji je žutim crtama označen kao prostor za izlazak iz auta, nalazile su se kante za smeće, uredno poslagane preko cijelog tog prostora koji bi trebao služiti za izlazak iz auta, ali i za pristup nogostupu jer je nogostup povišen i osobe poput mene, koje su u kolicima, kada izađu iz auta jedino preko te kosine mogu doći na stazu. Zbog svega toga, bio sam nemoćan. Kante pomaknuti ne mogu, tako da sam praktično ostao zarobljen u autu, ljut i ogorčen zbog cijele situacije."* U ostalim pritužbama opisuju se slične situacije, sve na istoj lokaciji, a jedna od osoba koja nam se obratila, također OSI koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, zbog nepropisno ostavljenih spremnika za otpad nije mogla ući u svoj automobil koji je bio parkiran na predmetnom parkirališnom mjestu. Također, uz pojedine pritužbe zaprimljene su i fotografije iz kojih je vidljivo kako se spremnici za otpad zaista odlažu na parkirališna mjesta za vozila OSI odnosno na betonsku rampu/kosinu koja služi za prelazak sa parkirališnog mjesta na nogostup.

Povodom zaprimljenih pritužbi u opisana dva slučaja upućene su preporuke Gradu Osijeku da žurno i bez odgode otklone opisane prepreke i osiguraju pristupačnost parkirališnih mjesta.

U prvom slučaju Grad Osijek odgovorio je odmah po zaprimanju preporuke te izvijestio kako će žurno i bez odgode pristupiti otklanjanju svih nepravilnosti te postavljanju prometne signalizacije kojom će se u skladu s propisima obilježiti i označiti parkirališna mjesta za vozila OSI na predmetnoj lokaciji. Navedeno je i učinjeno u najkraćem mogućem roku.

U drugom slučaju, Grad je odgovorio kako su odmah po zaprimanju preporuke kontaktirali predstavnika suvlasnika zgrade ispred koje su spremnici za otpad odlagani na parkirališna mjesta za vozila OSI te je isti upućen na potrebu uklanjanja istih i upozoren da je potrebno pronaći drugo mjesto za odlaganje spremnika. Također, sukladno preporuci POSI, komunalno redarstvo je dobilo uputu za intenzivnijim nadzorom na navedenoj, ali i drugim lokacijama, s ciljem prevencije i sprječavanja opisanih nepravilnosti. Pozdravljamo brzu i učinkovitu reakciju u obje opisane situacije.

Primjer iz prakse (3): POSI je upoznat sa zahtjevom koji je mlada OSI koja živi u širem središtu jednog većeg grada uputila gradonačelniku tog grada. Zbog toga što se kreće uz pomoć invalidskih kolica, OSI je zatražila da joj se omogući ''rezervacija'' parkirališnog mjesta u neposrednoj blizini zgrade u kojoj živi. Obrazlaže to specifičnim okolnostima lokacije te

naglašava kako tijekom radnog dana nema mogućnost parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom *„…jer su ista redovito popunjena, a iako imaju istaknutu parkirališnu kartu, po njegovoj ocjeni ne radi se osobama s invaliditetom, barem ne onima koji se otežano kreću i kojima bi po njegovoj procjeni trebala pristupačna parkirališna mjesta…“.*

Iz odgovora OSI, a koji je dostavljen i POSI za znanje, razvidno je kako se upravo na njegovu zamolbu broj parkirališnih mjesta u blizini zgrade u kojoj živi u proteklom razdoblju povećao s četiri na šest, a dodatna mjesta uređena su i obilježena najbliže moguće ulazu u zgradu. Dodatno je pojašnjeno kako nije moguće rezervirati javno parkirališno mjesto isključivo za korištenje jedne osobe, budući da se takve lokacije uređuju u skladu s prometnim pravilima, zakonskim okvirima i načelom jednakog pristupa za sve korisnike. Također, istaknuto je da obilježavanje parkirališnih mjesta unutar pješačke zone nije moguće jer bi bilo u suprotnosti s propisima o sigurnosti prometa i funkciji tih zona.

Nepropisno parkiranje na parkirališna mjesta koja su uređena i obilježena za parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom

Pravo na parkiranje vozila za prijevoz OSI na parkirališno mjesto koje je za tu svrhu posebno uređeno i obilježeno imaju OSI s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno OSI kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više, kao i vozila udruga OSI. Pravo se smije koristiti, odnosno vozilo se smije parkirati na obilježena parkirališna mjesta, samo kada vozilom upravlja osoba s invaliditetom koja je nositelj prava ili kada se ta osoba nalazi u vozilu. Pritužbe koje smo zaprimali tijekom 2025. godine odnosile su se, kao i prethodnih godina, na zauzetost parkirališnih mjesta za vozila OSI od strane vozila u kojima nije propisno istaknuta Europska parkirališna karta za OSI, zatim na zlouporabu tuđe parkirališne karte i parkiranje na ova mjesta iako OSI nije u vozilu, a i dalje su učestale pritužbe na parkiranje preblizu ili djelomično preko obilježenih parkirališnih mjesta bez ostavljanja dovoljnog razmaka potrebnog da OSI izađe iz svog vozila.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio na znanje podnesak OSI koja je nadležnim tijelima željela ukazati na prepreke s kojima se svakodnevno suočava zbog nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima rezerviranim i označenim za parkiranje vozila OSI, odnosno kršenje propisa i zlouporabu prava na korištenje parkirališta obilježenih znakom pristupačnosti. Izdvajamo dijelove obraćanja: *„…pišem na različite strane po x-ti put zgrožena ponašanjem dijela naših sugrađana. Također, pišem iz razloga što želim da se nešto promijeni, da se ljudi, institucije i opće razmišljanje probudi iz hibernacije i da se barem vrškom prsta dodirnemo europskog standarda, ponašanja i mindseta. Koliko ću još puta dobiti odgovor: "službenici obavljaju nadzore, dodatno ćemo nadzirati.." ili "lokacija je pokrivena sustavom videonadzora putem kojeg se sankcionira" itd.. …Zar vas zaista nije briga? Jer nećete, nećete ništa dodatno. Eventualno manje. Postoji li javni podatak koliko je tokom proteklih godina ispisano kazni za zloupotrebu mjesta za OSI? Kako točno putem videonadzora koji se nalazi s leđa možete utvrditi ima li netko na prednjem dijelu oznaku za parking, pošto oznaka više nije vezana uz registracijsku oznaku? Jesmo li svjesni da ljudi koji imaju oštećenja donjih ekstremiteta nemaju mogućnost vožnje na bajsu, nemaju mogućnosti trčati za tramvajem, nemaju mogućnosti ili se otežano popnu u staru 4. ili 7. Osobe s invaliditetom nisu stari ljudi koji imaju staračke boljke, to su također mladi i ljudi srednjih godina koji studiraju, žive život, idu u dućan, idu svakodnevno na posao, plaćaju poreze, plaćaju zdravstveno, vani su i iza 20:00 i vraćaju se također kasnije kući. Možemo pretpostavljati i opravdavati u nedogled. Činjenica je da uvijek nađemo opravdanja za svoje postupke, a nepravda nas boli samo kada je nanesena nama,*

inače nas se ne tiče. Molim vas, učinite nešto. Educirajte ljude, pišite kazne, povećajte kazne. Reagirajte…".

U Izvješću o radu POSI za 2024. godinu detaljno je opisana preporuka koju je POSI uputio svim policijskim upravama i gradovima u RH, a kojom je preporučeno intenzivnije i dosljednije sankcioniranje nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima namijenjenima OSI te suzbijanje zlouporabe Europske parkirališne karte. Cilj preporuke bio je potaknuti provođenje ciljanih nadzornih akcija, jačanje svakodnevnog postupanja nadležnih službi te provođenje kampanja podizanja svijesti javnosti, uz naglasak da parkirališna mjesta za OSI nisu povlastica, već nužan preduvjet njihove mobilnosti i ravnopravnog sudjelovanja u životu zajednice. S ciljem praćenja provođenja preporučenih aktivnosti i rezultata istih, za potrebe ovog izvješća od policijskih uprava u RH zatražena su izvješća o aktivnostima koje su se tijekom 2025. godine provodile u odnosu na upućene preporuke te su zatraženi konkretni podatci o broju, uz kratki opis (vrijeme i mjesto provođenja, trajanje akcije, uključenost drugih lokalnih dionika) ciljanih akcija koje su tijekom 2025. godine provedene s ciljem suzbijanja nepropisnog parkiranja na mjestima rezerviranim za OSI. Također, zatraženi su i podatci o utvrđenim prekršajima i izrečenim sankcijama, za svaku akciju posebno te je broj utvrđenih prekršaja koji se odnose na zlouporabu, odnosno korištenje tuđe parkirališne karte. Zaključno, zatraženi su podatci o ukupnom broju prekršaja koji se odnose na nepropisno parkiranje na mjestima rezerviranim na mjestima za OSI, utvrđenih kako tijekom ciljanih akcija, tako i tijekom svakodnevnih nadzora tijekom 2025. godine. Izvješće o provedenim aktivnostima i zatražene podatke dostavilo je 20 policijskih uprava, a u tablici u nastavku teksta razvidni su podatci o provedenim akcijama i utvrđenim prekršajima.

Tablica 25. Podatci o provedenim akcijama suzbijanja nepropisnog parkiranja na mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom i podatci o utvrđenim prekršajima tijekom 2025. godine

Policijska uprava	Broj provedenih akcija	Broj prekršaja utvrđenih tijekom akcija	Zlouporaba (neovlašteno korištenje park. karte, ustupanje drugoj osobi, krivotvorenje)	Ukupan broj prekršaja tijekom 2025. godine
Zagrebačka	11	277	12	4.282
Splitsko-dalmatinska	34	1.368	3	-
Primorsko-goranska	1	81	0	1.109
Osječko-baranjska	2	54	5	917
Istarska	4	31	0	547
Dubrovačko-neretvanska	2	9	-	327
Karlovačka	1	30	1	297
Sisačko-moslavačka	1	29	0	486
Šibensko-kninska	12	-	-	234
Vukovarsko-srijemska	15	136	0	858
Zadarska	-	-	-	-
Bjelovarsko-bilogorska	3	35	-	-
Brodsko-posavska	2	33	0	607
Koprivničko-križevačka	4	66	0	181
Krapinsko-zagorska	1	11	0	287
Ličko-senjska	14	15	0	249
Međimurska	4	7	0	78

Požeško-slavonska	1	15	0	175
Varaždinska	5	81	3	762*
Virovitičko-podravska	-	-	0	314
UKUPNO	**117**	**2.278**	**24**	**11.710**

* Odnosi se na prekršaje parkiranja na označenim mjestima, ali i nepropisno kretanje te ugrožavanje sigurnosti sudionika s invaliditetom

Zaprimljeni podatci potvrđuju važnost provođenja ciljanih akcija usmjerenih na identificiranje i sankcioniranje kršenja propisa koji uređuju parkiranje na mjesta obilježena znakom pristupačnosti. Naime, uspoređujući broj utvrđenih prekršaja u samo nekoliko sati provođenja pojedine akcije, s ukupnim brojem prekršaja tijekom cijele godine, izvan provođenja akcija, može se zaključiti kako je kršenje propisa i dalje učestalo u većini naših sredina, ali je njihovom sankcioniranju potrebno posvetiti više pažnje i tijekom redovnih svakodnevnih nadzora. Ovaj zaključak potvrđuju podatci iz većine policijskih uprava, a kao primjer izdvajamo izvješća PU Požeško-slavonske koja je provela jednu akciju u ukupnom trajanju od dva sata te je tom prilikom utvrđeno 15 prekršaja, dok je tijekom cijele godine utvrđeno ukupno 175 prekršaja ove vrste te izvješće PU Karlovačke gdje je tijekom jedne akcije koja je trajala pet sati, utvrđeno 30 prekršaja, a tijekom cijele godine utvrđeno je ukupno 297 prekršaja ove vrste. Nadalje, analizom zaprimljenih podataka i usporedbom s podatcima iz 2024. godine, uočavamo znatno povećanje ukupnog broja prekršaja utvrđenih tijekom 2025. u odnosu na 2024. godinu, a svakako moramo pozdraviti uvažavanje preporuke POSI u odnosu na provođenje akcija i intenzivniji nadzor ove vrste prekršaja. Posebno ističemo i pohvaljujemo sve one akcije u koje su bile uključene udruge OSI i lokalni mediji te su osim represivne imale i iznimno važnu edukativnu i preventivnu ulogu podizanja razine svijesti, a pojedine policijske uprave akcije su provodile u suradnji s gradskim prometnim redarstvom. U nastavku teksta izdvajamo dijelove pojedinih izvješća koji su primjer pozitivne prakse i suradnje koju je potrebno nastaviti i u predstojećem razdoblju:

„…postaje prometne policije Dubrovnik… …održala radni sastanak s predstavnicima udruga koje djeluju na području zaštite prava i unapređenja kvalitete života osoba s invaliditetom. Na sastanku su razmotrene brojne teme od značaja za osobe s invaliditetom, među kojima su svakodnevni problemi s kojima se osobe s invaliditetom susreću, osobito u cestovnom prometu, dostupnost i pravilna uporaba parkirališnih mjesta rezerviranih za osobe s invaliditetom, upoznavanje predstavnika udruga s radom policije i mjerama koje se poduzimaju u cilju poboljšanja sigurnosti i pristupačnosti, mogućnosti zajedničke suradnje…“

„…policijski službenici Policijske postaje Metković su posjetili članove Udruge osoba s invaliditetom „Prijatelj“ iz Metkovića te su tijekom Međunarodnog dana obilazili parkirališna mjesta koja su namijenjena osobama s invaliditetom, kojom prilikom je utvrđeno osam prekršaja…“

„…akcije su provedene u suradnji s udrugama i inicijativama osoba s invaliditetom, gdje posebno želimo naglasiti akciju koja je provedena na području cijele PU splitsko-dalmatinske… …u kojoj su sudjelovali i članovi Inicijative „ŽELIŠ LI SE MIJENJATI ZA MJESTO“, te djelatnici Prometnog redarstva i Specijalna vozila za premještanje nepropisno parkiranih vozila-pauk službe… …te je od strane svih sudionika prije početka akcije u Splitu okupljenim novinarima (HTV-a, TV Dalmacije, Radio Dalmacije i Slobodna Dalmacija) dana zajednička izjava, a po završetku akcije mediji su obaviješteni o rezultatima iste…“

„…djelatnici lokalne radio postaje „Radio92“, u Slavonskom Brodu, na pet parkirališnih mjesta za vozila (redovita mjesta za parkiranje), u jednoj od najprometnijih ulica postavili su pet kolica

osoba s invaliditetom i porukama ispisanim na papirima, sadržaja: „Vraćam se za pet minuta!“, „Samo da kupim pecivo!“, „Samo da skoknem do vrtića!“ itd. ukazujući na problem nepropisne upotrebe parkirališnih mjesta rezerviranih za osobe s invaliditetom. Navedeni „performans“ objavljen je na većini medijskih portala, radio i TV kuća, kako lokalnih tako i na državnoj razini. Cijeli događaj podržala je Policijska uprava brodsko – posavska prisustvom na mjestu održavanja i sudjelovanjem u medijskim izjavama, kao i lokalne udruge osi (Loco-moto, Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije i dr.).“

Zaključak i preporuke:

Parkirališna mjesta za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom odnosno pravo parkiranja na ista, ne smijemo gledati kao povlasticu besplatnog parkiranja, nego kao mjeru koja je preduvjet mobilnosti, samostalnosti i ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu. Pritužbe zaprimljene tijekom 2025. godine, kao i podatci policijskih uprava, potvrđuju da su i dalje prisutni problemi nedovoljnog broja parkirališnih mjesta, njihove neodgovarajuće pristupačnosti i učestalog nepropisnog parkiranja. Iako su u pojedinim sredinama pozitivni vidljivi pomaci, osobito kroz ciljane nadzorne akcije i suradnju s udrugama osobama s invaliditetom, podatci ukazuju na potrebu sustavnog i kontinuiranog nadzora. Istodobno, unatoč višegodišnjim preporukama i upozorenjima Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, još uvijek je prisutan jedan od značajnijih uzroka u ovom poglavlju istaknutih prepreka i izazova s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju u prometu, a to je normativni okvir kojim su uređeni kriteriji i uvjeti za ostvarivanje prava na korištenje parkirališta obilježenih znakom pristupačnosti. Naime, kriteriji i uvjeti za ostvarivanje ovog prava i dalje su utemeljeni na „postotcima“ tjelesnog oštećenja, umjesto na kriteriju koji bi bio povezan sa stvarnim funkcionalnim potrebama osoba s invaliditetom za pristupačnim parkirališnim mjestom i koji bi na taj način doprinijeli pravednijem ostvarivanju ovog prava i ispunjavanju njegove svrhe. Slijedom svega navedenog, općinama i gradovima preporučujemo da broj i raspored parkirališnih mjesta planiraju prema stvarnim potrebama osoba s invaliditetom u svojoj sredini, a ne samo prema propisanom minimumu, te da osiguraju njihovu punu funkcionalnu pristupačnost i redovitu kontrolu stanja na terenu.

Preporučujemo nastavak i intenziviranje ciljanih akcija policije i prometnih redarstava, uz dosljedno svakodnevno sankcioniranje nepropisnog parkiranja i zlouporabe parkirališne karte, kao i daljnju suradnju s udrugama i medijima radi jačanja preventivnog učinka i podizanja razine svijesti javnosti o tome da parkirališna mjesta za OSI nisu povlastica, nego mjera izjednačavanja mogućnosti.

Upozorenje:

Ponovno upozoravamo na potrebu izmjene normativnog okvira na način da se pravo na korištenje parkirališnih mjesta obilježenih znakom pristupačnosti temelji na stvarnim funkcionalnim potrebama osobe, a ne isključivo na postotku tjelesnog oštećenja. Preporučujemo najavljene zakonodavne aktivnosti usmjerene na izmjene i dopune Zakona o povlasticama u prometu, a koje su najavljene za 2026. godinu, iskoristiti za uspostavljanje pravednijeg i svrhovitijeg normativnog okvira za ostvarivanje ovog važnog prava.

Unaprjeđenje sustava korištenja prava OSI u području mobilnosti

Iskustva stečena tijekom 2025. godine ukazuju na to da je ''prijelazno'' razdoblje koje je uslijedilo nakon početka provedbe Zakona o povlasticama u prometu i uporabe novog kompleksnog, u potpunosti automatiziranog IT sustava za dodjelu povlastica osobama s

invaliditetom u području prometa, razvijenog u sklopu projekta MMPI-a i AKD-a - uspješno završeno te kako je sve navedeno zaista dovelo do jednostavnijeg izdavanja Nacionalne iskaznice i Europske parkirališne karte za OSI. Radi praćenja rezultata ovih važnih promjena u načinu ostvarivanja prava OSI u području mobilnosti, od Agencije za komercijalnu djelatnost, proizvodno, uslužno i trgovačko d.o.o. (AKD), kao nositelja javne ovlasti za izdavanje ovih javnih isprava, zatraženi su podaci koje prikazujemo dalje u tekstu.

Prema podatcima AKD-a, *„…u 2025. godini ukupno je izdao 9.041 Europskih i nacionalnih iskaznica za osobe s invaliditetom te 6.634 Europskih parkirališnih karti za osobe s invaliditetom. U istom razdoblju poništeno je ukupno 10.602 iskaznica, od čega 8.137 zbog smrti korisnika prava, kao i 5.906 Europskih parkirališnih karti, od kojih je 5.029 poništeno iz istog razloga… …Na dan 31. prosinca 2025. godine pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autoceste i objekata s naplatom (most, tunel, vijadukt i slično) ostvarivalo je 33.264 osoba s invaliditetom, što predstavlja povećanje od 3.602 korisnika u odnosu na stanje na dan 1. siječnja 2025., kada je navedeno pravo imalo 29.662 korisnika… …Pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, koja se plaća pri registraciji motornih i priključnih vozila odnosno prilikom produljenja važenja prometne dozvole, na dan 31. prosinca 2025. ostvarivalo je 104.448 osoba s invaliditetom. U usporedbi s 1. siječnja 2025. godine, kada je to pravo ostvarivalo 93.035 osoba, riječ je o povećanju od 11.413 novih korisnika koji ostvaruju navedeno pravo… …Ukupan broj osoba s invaliditetom koje su istovremeno bili nositelji Prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta te Prava na povlasticu pri korištenju autoceste, na dan 31. prosinca 2025. iznosio je 31.891. Na dan 1. siječnja 2025. godine navedena prava istovremeno je ostvarivalo 28.379 osoba, što ukazuje na porast od 3.512 korisnika… …Broj korisnika Europske parkirališne karte na dan 31. prosinca 2025. iznosio je 104.579, dok je na dan 1. siječnja 2025. to pravo ostvarivalo 93.297 osoba s invaliditetom, odnosno 11.282 korisnika manje.“*

Oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine

Za potrebe ovog izvješća od MMPI-a su zatraženi podatci o utrošenim i planiranim financijskim sredstvima utrošenim za refundaciju prava na oslobađanja od plaćanja cestarine i prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, kao i podatci o inspekcijskim nadzorima i kontrolama poštivanja propisa koji uređuju ova prava. Iz odgovora Ministarstva izdvajamo: *„…Tijekom 2025. godine utrošeno je ukupno financijskih sredstava za refundaciju u iznosu od 5.250.671,96 eura a od toga je utrošeno za besplatnu cestarinu 3.010.330,70 eura a za oslobađanje plaćanja godišnje naknade 2.240.341,26 eura… …U 2026. godini planirano je 6.315.406,00 eura financijskih sredstava u Državnom proračunu RH za ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i oslobađanje od plaćanja cestarine (cca 20,3% više nego u 2025. godini)… …Tijekom 2025. godine nije zaprimljena obavijest o nepravilnom korištenju Nacionalne iskaznice, niti je bilo postupanja vezano za navedenu problematiku. U 2025. godini nije bilo postupanja niti su bile izrečene prekršajne sankcije.“*

Naglašavamo kako je mogućnost ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja cestarine od iznimne važnosti za OSI. Naime, navedeno pravo propisano je prvenstveno iz razloga nepostojanja dovoljno organiziranog pristupačnog međugradskog i međužupanijskog prijevoza u RH. Mnoge OSI, kao i DTUR žive u sredinama, često ruralnim i nedostupnim, što im otežava mogućnost uključivanja u život zajednice. Stoga, uzimajući u obzir najave o planiranoj promjeni dosadašnjeg sustava naplate cestarine za korištenje dionica autocesta, zbog uvođenja novog sustava i načina naplate bez zaustavljanja, POSI je nadležnim tijelima u više

navrata upućivao preporuke o važnosti uzimanja u obzir osoba s invaliditetom kao korisnika ovog prava (opisano u Izvješću o radu POSI za 2023. i 2024. godinu). Prateći zakonodavne i druge aktivnosti provedene tijekom 2025. godine, možemo zaključiti kako su preporuke uvažene te kako je Zakon o naplati cestarine (NN, br. 156/25) propisao posebne odredbe vezane za OSI koje sukladno zakonu kojim se uređuju povlastice u prometu ne plaćaju cestarinu za uporabu autoceste. U predstojećem razdoblju POSI će pratiti provedbu ovih odredbi.

Zaključak i preporuke:

Podatci AKD-a za 2025. godinu potvrđuju kako su novi normativni okvir i iznimno funkcionalan automatizirani IT sustav za dodjelu povlastica (doneseni i uspostavljeni u skladu s dugogodišnjim preporukama Pravobranitelja za osobe s invaliditetom), donijeli vidljive i mjerljive pozitivne učinke za ostvarivanje prava za osobe s invaliditetom u području mobilnosti. Značajno povećanje broja korisnika prava na oslobađanje od plaćanja cestarine i godišnje naknade za uporabu javnih cesta, kao i porast broja korisnika Europske parkirališne karte, potvrđuju stabilnost i učinkovitost sustava u praksi. Navedeno potvrđuje i smanjenje pritužbi upućenih Pravobranitelju, a koje se odnose na ostvarivanje ovih prava. Posebno valja istaknuti kvalitetu i dostupnost informacija putem mrežne stranice https://mosi.akd.hr/ , koja osobama s invaliditetom pruža jasne i ažurirane upute za ostvarivanje prava. Pozdravljamo i normativno uređivanje prava osoba s invaliditetom i u okviru novog sustava naplate bez zaustavljanja te preporučujemo da se provedba Zakona o naplati cestarine organizira na način koji će osobama s invaliditetom omogućiti pristupačno, jednostavno, jasno i administrativno neopterećujuće korištenje prava u novom sustavu naplate, uz osiguranje učinkovitih mehanizama nadzora koji će efikasno spriječiti zlouporabe prava i strogo kažnjavati prekršitelje. Također, preporučujemo i kontinuirano praćenje njegove provedbe u praksi te pravodobno uklanjanje eventualnih teškoća, uz daljnje unaprjeđivanje informiranja korisnika o svim novostima.

Sudjelovanje na događanjima

Tijekom 2025. godine nastavljeno je s održavanjem **edukativnih radionica pod nazivom „Sigurnost i kultura u prometu“, namijenjenih učenicima drugih razreda riječkih osnovnih škola**. Edukacije su provedene u svim riječkim školama tijekom cijele školske godine s ciljem upoznavanja djece drugih razreda osnovne škole s osnovnim pravilima ponašanja u prometu. Organizaciju radionica vodi Odjel gradske uprave zadužen za komunalni sustav, Direkcija za prometno redarstvo Grada Rijeke. Tijekom radionica posebno je naglašena tema pristupačnosti i razumijevanja izazova s kojima se suočavaju OSI u prometnom okruženju. Primarni cilj ovih edukacija je približiti najmlađima važnost prometne kulture, potičući ih da izrastu u odgovorne i pažljive sudionike u prometu, bilo kao pješaci, bilo kao budući vozači. Radionicama se kroz vizualne materijale i prezentaciju upoznaje učenike s pravilima ponašanja u prometu. Među temama koje su se obrađivale protekle godine su: kretanje pješaka i važnost poštivanja prometnih znakova i uputa nadležnih osoba, sigurni koridori za kretanje, problemi uzrokovani nepropisnim parkiranjem, osobito za OSI, te pravila vezana za korištenje bicikala i romobila u javnom prostoru. Djeca su aktivno sudjelovala, dijeleći svoja osobna iskustva te promatrajući kako se njihovi roditelji ponašaju u prometu. Savjetnica pravobranitelja učenicima je nastojala približiti pojam pristupačnosti, korištenja ispravne terminologije u oslovljavanju OSI kao i važnosti pridržavanja prometnih znakova koji označavaju parkirna mjesta rezervirana za OSI. Uz otklanjanje fizičkih prepreka ukazalo se na potrebu osiguravanja

samostalnog i sigurnog kretanja u prometu i za osobe sa senzornim oštećenjima zdravlja, oštećenjima vida i sluha. Projekt se provodi u suradnji s Upravnim odjelom za odgoj i obrazovanje, kulturu, sport i mlade, Grada Rijeke, a podržan je i od strane POSI.

Tijekom **22. zdravstveno-savjetodavnog simpozija Udruge 100%-tnih hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata I. skupine** održanom u Trakošćanu 4. i 5. rujna 2025. godine na okruglom stolu savjetnik pravobranitelja je upozorio na nepristupačnost vozila javnog prijevoza i popratne infrastrukture (stajališta, informacije i dr.) te je izostanak pristupačnog javnog prijevoza otežavajuća okolnost koja dovodi do izoliranosti OSI. Također je naglašen značaj koji za OSI ima usluga prijevoza prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom. Sudionici Simpozija su iskazali značajan interes za raspravu o pravima i povlasticama u prometu, stoga su pružene brojne informacije i savjeti vezano za ostvarivanje i zaštitu prava na parkiranje i mjesta uređena i označena za vozila OSI, prava na oslobođenje plaćanja cestarine i dr. Poseban naglasak stavljen je na načine prevencije i sankcioniranja nepropisnog parkiranja na mjesta za vozila OSI i zlouporabe parkirališne karte, a okupljeni HRVI i prisutni stručnjaci ukazali su na potrebu pokretanja šire javne rasprave usmjerene na mijenjanje normativnog okvira kojim su uređeni uvjeti za ostvarivanje prava na parkirališnu kartu.

Na okruglom stolu pod nazivom „Zajedno vidimo bolje“ koji je organizirala Športska udruga slijepih Svjetlost Osijek, u partnerstvu s Hrvatskim savezom slijepih 6. studenoga 2025. godine druga panel rasprava bila je usmjerena na mobilnost i pristupačnost javnih prostora za slijepe osobe. Prikazivanjem primjera prepreka i izazova s kojima se slijepe osobe svakodnevno susreću željelo se podići razinu svijesti donositelja odluka na lokalnoj razini o tome što je sve potrebno učiniti kako bi se te prepreke uklonile. Uz prepreke koje otežavaju kretanje javnim površinama i javnim objektima, poseban naglasak stavljen je na mobilnost i pristupačnost javnog prijevoza. Izneseni su prijedlozi za unaprjeđenje pristupačnosti vozila i popratne infrastrukture (stajališta, informacije, aplikacije i dr.), a ukazano je i na potrebu dodatnih edukacija vozača i osoblja GPP-a o načinu komunikacije i potrebnim prilagodbama u odnosu na specifičnosti koje proizlaze iz pojedinih vrsta invaliditeta.

Udruga osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske organizirala je 7. studenoga 2025. godine tradicionalno godišnje druženje članova na kojem je sudjelovao i savjetnik POSI. Tradicionalno druženje članova prilika je za okupljanje, razmjenu iskustava, međusobno ohrabrivanje, stjecanje novih prijateljstava i zabavu, a ovo okupljanje bilo je i prigoda za predstavljanje uspješno realiziranog projekta "Za Mobilnost našu, trebamo Podršku vašu". Naime, krajem 2024. godine Udruga je projektom "Za Mobilnost našu, trebamo Podršku vašu" inicirala prikupljanje sredstava za nabavku kombi vozila koje će biti prilagođeno za prijevoz OSI. Sredstava su prikupljanja organiziranjem sportskih turnira, koncerata i drugih događanja, a iznos od preko 62.000 eura prikupljen je uz pomoć donatora koji su doprinijeli kupovini kombija i njegovom opremanju ulaznom rampom i prilagođavanju za prijevoz osoba s invaliditetom.

2.16.3. Pomorski prijevoz

Sukladno Zakonu o povlasticama u prometu (NN, br. 133/23) koji je stupio na snagu 4. studenoga 2023. godine, čl. 6. za pomorski putnički prijevoz propisuje: „(1) Osobe s invaliditetom s tjelesnim oštećenjem na donjim ekstremitetima od 70% i 80% *te oštećenjem vida od 90% oštećenja organizma kojima nije utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja te osobe na trajnoj dijalizi sa 100% tjelesnog oštećenja kojima nije utvrđen III. ili IV. stupanj*

funkcionalnog oštećenja, ostvaruju pravo na povlasticu u pomorskom prijevozu od 75% od redovite cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje na svim linijama u pomorskom prometu. (2) Ratni vojni invalid, mirnodopski vojni invalid i civilni invalid rata I., II., III. i IV. skupine kojem je svojstvo priznato po zakonu kojim su uređuju prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, zakonu kojim se uređuju prava civilnih stradalnika iz Domovinskog rata ili prema zakonu kojim se uređuje zaštita vojnih i civilnih invalida rata, imaju pravo na povlasticu u pomorskom prijevozu od 75% od redovite prijevozne cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje na svim linijama u pomorskom prometu. (3) Pratitelj osobe s invaliditetom iz ovoga članka ostvaruje pravo na besplatni prijevoz.“ Nadalje, odredbe čl. 23. st. 3. istog Zakona vezano za iskaznice propisuju: *„Iskaznice za pomorski prijevoz osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju (Iskaznica za OSI) koje je do stupanja na snagu ovoga Zakona izdala Agencija za obalni linijski pomorski promet prema odredbama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu vrijede do izdavanja Nacionalnih iskaznica za osobe s invaliditetom, a najduže šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.“* Aktualno, pravo na korištenje povlastica u pomorskom prijevozu osobe s invaliditetom dokazuju nacionalnom iskaznicom za osobe s invaliditetom.

Tablica 26. Stanje pristupačnosti plovila flote Jadrolinija d.d. osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti

Rb.	Ime broda	Prilagođen pristup za osobe ograničene u kretanju	Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza/izlaza	Ukrcaj putnika pomagalima - eskalatori	Ukrcaj putnika pomagalima - dizala	Postoje sklopive platforme ili skalamobil	Posebni sanitarni prostori
1.	Adriana	NE	DA	NE	NE	NE	NE
2.	Bartol Kašić	NE	DA	NE	DA	NE	DA
3.	Biokovo	DA	DA	DA	NE	NE	DA
4.	Bol	NE	DA	NE	NE	DA	NE
5.	Brač	DA	DA	DA	NE	DA	DA
6.	Brestova	NE	DA	NE	NE	NE	NE
7.	Cres	NE	DA	NE	NE	NE	DA
8.	Dalmacija	DA	DA	NE	DA	NE	DA
9.	Danica	DA	DA	NE	NE	NE	DA
10.	Dora	DA	DA	NE	NE	NE	NE
11.	Dubravka	NE	DA	NE	NE	NE	NE
12.	Faros	DA	DA	DA	NE	NE	DA
13.	Hanibal Lucić	NE	DA	NE	NE	NE	NE
14.	Hrvat	DA	DA	DA	NE	NE	DA
15.	Ilovik	NE	DA	NE	NE	NE	DA
16.	Jadran	DA	DA	DA	NE	NE	DA
17.	Jelena	DA	DA	NE	NE	NE	DA
18.	Judita	NE	DA	NE	NE	NE	NE
19.	Juraj Dalmatinac	DA	DA	DA	NE	NE	DA
20.	Karolina	NE	DA	NE	NE	NE	NE
21.	Kata	DA	DA	NE	NE	NE	DA
22.	Kijevo	NE	DA	NE	NE	NE	DA
23.	Korčula	DA	DA	DA	NE	DA	DA
24.	Kornati	DA	DA	DA	NE	DA	DA
25.	Krk	DA	DA	DA	NE	DA	DA

26.	Lara	DA	DA	NE	NE	NE	NE
27.	Laslovo	NE	DA	NE	NE	NE	DA
28.	Lastovo	NE	DA	NE	NE	NE	NE
29.	Lošinj	DA	DA	NE	NE	DA	DA
30.	Lošinjanka	NE	DA	NE	NE	NE	NE
31.	Marjan	DA	DA	DA	NE	DA	DA
32.	Marko Polo	DA	DA	NE	DA	DA	DA
33.	Mate Balota	NE	DA	NE	NE	NE	NE
34.	Mljet	DA	DA	DA	NE	DA	DA
35.	Novalja	NE	DA	NE	NE	NE	NE
36.	Olea	NE	NE	NE	NE	NE	NE
37.	Oliver	DA	DA	DA	NE	NE	DA
38.	Otok Pašman	NE	DA	NE	NE	NE	DA
39.	Pelješčanka	NE	DA	NE	NE	NE	NE
40.	Petar Hektorović	DA	DA	DA	DA	NE	DA
41.	Postira	NE	DA	NE	NE	NE	NE
42.	Premuda	NE	NE	NE	NE	NE	NE
43.	Silba	NE	NE	NE	NE	NE	NE
44.	Sis	NE	DA	NE	NE	NE	NE
45.	Ston	NE	DA	NE	NE	NE	DA
46.	Supetar	NE	DA	NE	NE	DA	DA
47.	Sv. Duje	DA	DA	NE	NE	DA	DA
48.	Sv. Krševan	NE	DA	NE	NE	NE	DA
49.	Sv. Juraj	NE	DA	NE	NE	NE	NE
50.	Šoltanka	NE	DA	NE	NE	NE	NE
51.	Tin Ujević	DA	DA	DA	DA	NE	DA
52.	Ugljan	DA	DA	NE	NE	DA	DA
53.	Unije	DA	DA	NE	NE	DA	DA
54.	Valun	NE	DA	DA	NE	NE	NE
55.	Vida	DA	DA	NE	NE	NE	NE
56.	Vladimir Nazor	NE	DA	NE	NE	NE	NE
57.	Zadar	DA	DA	DA	DA	NE	DA

U 2025. godini 33 plovila su već bila, a još su dva broda, opremljena pomagalima za OSI (m/t Supetar i m/t Bol). Tijekom 2026. godine planirana je ugradnja pomagala za OSI na tri broda te su za navedeno osigurana financijska sredstva.

Iz Rapske plovidbe d.d. izvještavaju da je najnoviji trajekt u floti „Rapske plovidbe“, trajekt „Četiri zvonika“ opremljen najkvalitetnijom dostupnom opremom predviđenom za podizanje kvalitete putovanja za OSI. Na trajektu se nalazi WC za OSI koji je smješten u salonu putnika, a do palube salona vodi dizalo s platformom za OSI.

Trajekt „Barbat“ opremljen je WC-om za OSI koji se nalazi na glavnoj palubi, te mu je pristup olakšan pristupnom rampom. Najstariji trajekt u floti, „Sveti Marin“ nije opremljen dizalom za OSI, ali se WC nalazi na glavnoj palubi te je pristupačan i za OSI. Na brodici „Maslina“ s obzirom na male dimenzije plovila i tehničke mogućnosti član posade svojom asistencijom pruža maksimalnu pomoć putnicima s invaliditetom. Kompanija ističe da je kod svakog novonabavljenog ili novosagrađenog trajekta pratila trenutne zahtjeve i trendove u pogledu dostupnosti za OSI te je s razvojem flote rasla i kvaliteta usluge i pristupačnosti. Slijedom

navedenog, navode kako će Rapska plovidba d.d nastaviti podizati standarde, prateći dostupnu tehnologiju kako bi pružili maksimalnu kvalitetu prijevoza i pristupačnosti na trajektima.

Prioritetni ukrcaj vozila

Tijekom 2025. godine rezervacija za vozila bila je moguća na sljedećim trajektnim linijama Jadrolinije:

Valbiska - Lopar,

Zadar (Gaženica) - Rivanj - Sestrunj - Zverinac - Molat - Ist

Zadar (Gaženica) - Ist - Olib - Silba- Premuda - Mali Lošinj

Zadar (Gaženica) - Brbinj (Dugi otok)

Zadar (Gaženica) - Bršanj - Rava - Mala Rava

Šibenik - Zlarin - Obonjan - Kaprije - Žirje

Split - Vis,

Trogir (Soline) - Drvenik Mali - Drvenik Veli

Split - Stari Grad (Hvar)

Split - Rogač (Šolta)

Split - Vela Luka (Korčula) - Ubli (Lastovo)

Sumartin (Brač) - Makarska

Rezervacija mjesta za putnike u 2025. godini bila je moguća na svim brzobrodskim linijama te brodskoj liniji 807 Dubrovnik - Lopud - Koločep - Suđurađ. Za 2026. godinu u planu je uvođenje rezervacija za putnike na brodskim linijama 310 Mali Lošinj - Vele Srakane - Susak i 505 Šibenik - Zlarin - Šepurine - Vodice.

Rezervacija karata za vozila nije moguća na trajektnim linijama Jadrolinije:

Valbiska - Merag

Brestova - Porozina

Prizna - Žigljen

Zadar (Gaženica) - Preko

Biograd - Tkon

Split - Supetar

Drvenik - Sućuraj

Ploče - Trpanj

Orebić - Dominče

Prapratno - Sobra

Dubrovnik - Koločep - Lopud - Suđurađ

Prema podatcima Jadrolinije, sustavno su prioritet ukrcaja vozila za prijevoz OSI riješili Lučka uprava Cres (za polaske Merag - Valbiska i Porozina - Brestova) te Županijska lučka uprava Splitsko-dalmatinske županije za polaske Supetar - Split, dok ostale Lučke uprave funkcioniraju na način da osiguraju prioritetni ukrcaj na zahtjev korisnika. Jadrolinija je na linijama bez rezervacije mjesta za vozila omogućila direktan ukrcaj na trajekt putnicima s Nacionalnom iskaznicom za OSI, bez potrebe prethodnog odlaska u agenciju, kao i kupovinu karte putem web prodaje i mobilne aplikacije uz registraciju iskaznice. Korisnicima je omogućen ukrcaj na trajekte uz predočenje iskaznice. Iznimka su samo trajektne linije na kojima se prodaja karata obavlja za određeni sat polaska, odnosno gdje putna karta znači rezervaciju mjesta na trajektu za vozilo, te se na tim linijama preporučuje kupovina karte unaprijed putem jednog od prodajnih kanala Jadrolinije. Besplatni prijevoz osobnog vozila i pratitelja moguć je samo i isključivo kada putuje i OSI. Korisnicima iskaznica omogućena je kupovina karte i putem mrežne stranice Jadrolinije i putem mobilne aplikacije Jadrolinije uz registriranje iskaznice na korisničkom računu. OSI i osobe smanjene pokretljivosti u slučaju potrebe ostvaruju pravo na pomoć kod kupovine karte, ukrcaja, iskrcaja ili smještaja na brodu. Svaka osoba kojoj je

potrebna pomoć može svoj dolazak najaviti najkasnije prije početka ukrcaja na e-poštu Agencije u polaznoj luci.

Rapska plovidba navodi kako na trajektnoj liniji Stinica - Mišnjak i obratno nema mogućnosti rezervacije karata za određeno vrijeme polaska jer ne postoji odgovarajuća infrastruktura u lukama koja bi omogućila provedbu takve usluge. Vezano za prioritetni ukrcaj vozila i OSI, isto se provodi uz pomoć djelatnika lučke uprave, koji su zaduženi za red na pristaništu.

Rapska plovidba d.d. do sada nije imala mogućnosti rezervacije karata za određeno vrijeme polaska jer ne postoji odgovarajuća infrastruktura u lukama koja bi omogućila provedbu takve usluge, što je nepromijenjeno i u odnosu na 2025. godinu.

POSI je i dalje stava da se osiguravanje prioritetnog ukrcaja vozila za prijevoz OSI na trajektnim linijama, može smatrati razumnom prilagodbom, odnosno razumnom mjerom pomoći u lukama putnicima s invaliditetom sukladno Uredbi (EU) Br. 1177/2010 Europskog Parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o pravima putnika kada putuju morem ili unutarnjim plovnim putovima i o izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004.

Tijekom 2025. linijama koje održava brodar Jadrolinija d.d. prevezeno je ukupno 327.196 putnika i 143.379 vozila koji su ostvarili pravo na besplatni ili povlašteni prijevoz po osnovi invaliditeta za iznos izdanih prijevoznih karata od 4.777.882,81 eura. U usporedbi s 2024. godinom, radi se o povećanju broja putnika za 22,5%, vozila za 19% te povećanju iznosa 24%. Ukupna financijska sredstva koja su potraživana od Agencije za obalni linijski pomorski promet na temelju korištenja povlastica za OSI za 2025. godinu, ali u sklopu potpora sukladno Zakonu prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom, iznosila su 1.987.788,9 eura, dok je preostali iznos trošak brodara.

Na trajektima Rapske plovidbe d.d. tijekom 2025. godine pravo na besplatan prijevoz koristilo je 9.456 OSI, 9.216 vozila koji su prevozili OSI te je 9.382 osoba bilo u pratnji OSI.

Tablica 27. Broj prevezenih osoba s invaliditetom s pratnjom i vozila za prijevoz osoba s invaliditetom

	2022.	2023.	2024.	2025.
Jadrolinija d.d. (besplatni i povlašteni pomorski promet)	73.702 OSI + pratnja 33.324 vozila	111.517 OSI + pratnja 50.398 vozila	267.403 OSI 120.513 vozila	327.196 OSI 143.379 vozila
Rapska plovidba d.d. (besplatni pomorski promet)	2.985 OSI + pratnja 1.113 vozila	2.995 OSI + pratnja 1.487 vozila	6.947 OSI + pratnja 6.810 6.700 vozila	9.456 + pratnja 9.382 9.216 vozila

S obzirom na podatke iz 2023. i 2024. godine, vidljiv je izniman porast broja besplatnih i povlaštenih putovanja u pomorskom prometu tijekom 2025. godine, kod oba brodara.

Jadrolinija navodi kako su ukupna financijska sredstva koja su potraživana od Agencije za obalni linijski pomorski promet na temelju korištenja povlastica za OSI za 2025. godinu, ali u sklopu potpora sukladno Zakonu o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu, iznosila 1.987.788,9 eura, dok je preostali iznos trošak brodara. Rapska plovidba izvještava kako za 2025. godinu nije dobila nikakva sredstva od strane državnog proračuna ili bilo koje druge državne institucije. Ostaje nejasno koji je razlog da Jadrolinija ostvaruje potraživana sredstva vezana za korištenje povlastica za osobe s invaliditetom, dok Rapska plovidba, kako je navedeno u prvotnom izvješću brodara, ista sredstva nije zaprimila od strane

Agencije za obalni linijski pomorski promet. Također, nije poznato koji je iznos izdanih prijevoznih karata za prijevoz po osnovi invaliditeta.

Zlouporabe povlastica za osobe s invaliditetom u pomorskom prometu

Na Jadrolinijinim trajektima, kontrola korištenja Nacionalnih iskaznica za OSI obavlja se od strane časnika prilikom ukrcaja, dok od nadležnih institucija (AKD kao nositelja projekta i MUP-a) nemaju informaciju jesu li obavljali bilo kakve kontrole, a na njihove prijave potencijalne zlouporabe nisu imali reakciju s njihove strane.

Rapska plovidba navodi kako se prilikom ukrcaja putnika i vozila na trajekt provodi kontrola putnih karata pa se tako provodi i kontrola korištenja Nacionalnih iskaznica za OSI.

Edukacija osoblja

Jadrolinija ističe kako je u 2025. godini svim zaposlenicima poslana Radna uputa o postupanju s OSI i s osobama smanjene pokretljivosti te Radna uputa o Pravima putnika u slučaju neisplovljenja i kašnjenja u polasku s posebnim naglaskom na OSI. Na mrežnoj stranici Društva (https://www.jadrolinija.hr/hr/osobe-s-invaliditetom) posebno su izdvojene sve informacije za koje brodar smatra da mogu pomoći OSI u svrhu povećanja mobilnosti i češćih putovanja.

Rapska plovidba navodi kako se sukladno svim važećim propisima redovno provodi osposobljavanje i obuka svih članova posade na brodovima.

Primjer iz prakse: POSI je zaprimio prigovore osoba koje su nositelji Europske i nacionalne iskaznice za OSI s priznatim svim pravima u kontekstu mobilnosti što uključuje i pravo na prijevoz trajektom za OSI, pratnju te osobe i vozilo za prijevoz OSI. U pritužbama se konkretno radilo o nepostojanju prava ili nemogućnosti korištenja prava plaćanja umanjenog iznosa cijene karte na prijevoz komercijalnim i/ili turističkim linijama iz Hrvatske u inozemstvo. Naime, čl. 6. st. 1. Zakona o povlasticama u prometu propisuje da navedene skupine *„ … ostvaruju pravo na povlasticu u pomorskom prijevozu od 75% od redovite cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje na svim linijama u pomorskom prometu.“* Kako iz citiranog članka nije razvidno da se to pravo odnosi samo na putovanja u RH, kao i da je nejasno što podrazumijeva izraz *„na svim linijama“*, POSI je nadležnom Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture ukazao na navedenu nejasnoću. Također, dodatno je ukazano na mogući niz neusklađenih navoda i odredbi u čl. 6. Zakona o povlasticama u prometu. Naime, u navedenom čl., st. 1., navodi se: *„Osobe s invaliditetom s tjelesnim oštećenjem na donjim ekstremitetima od 70% i 80%...“* U odnosu na navedeno, istaknuto je kako je definiranjem ovakvih postotaka nejasno imaju li osobe s postotnim oštećenjem između dva navedena ili više od 80%, mogućnost ostvarivanja prava na povlastice u prometu koje su navedene u istom stavku. Stoga je POSI predložio da se navedena odredba izmjeni na način da ona glasi: *„Osobe s invaliditetom s tjelesnim oštećenjem od 70% i više.“*

Također, ukazano je i na nejasnoću iskazanu u st. 3. istog članka. Naime, u st. 2. čl. 6. navodi se kako *„Ratni vojni invalid, mirnodopski vojni invalid i civilni invalid rata I., II., III. i IV. skupine kojem je svojstvo priznato po zakonu kojim su ureduju prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, zakonu kojim se uređuju prava civilnih stradalnika iz Domovinskog rata ili prema zakonu kojim se uređuje zaštita vojnih i civilnih invalida rata, imaju pravo na povlasticu u pomorskom prijevozu od 75% od redovite prijevozne cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje na svim linijama u pomorskom prometu.“*, dok se u st. 3. istog članka navodi kako pratitelj OSI ostvaruje pravo na besplatni prijevoz. Iz navedenog se može zaključiti kako OSI ostvaruje manju povlasticu u prometu od osobe koja se nalazi u njenoj

pratnji, a koja na povlasticu nema niti pravo bez prethodno navedenog uvjeta. Istovjetno je ukazano i na čl. 5. navedenog Zakona.

Zaključak:

Predloženo je ujednačavanje propisa kako bi oni ispunjavali svoju svrhu sukladno preuzetim međunarodnim obvezama. U tom smislu, predložili smo ukidanje sufinanciranja usluge željezničkog i pomorskog putničkog prijevoza od strane OSI u svim postotnim omjerima te se preporučilo uvođenje besplatnog prijevoza za sve navedene kategorije OSI za navedeni broj putovanja godišnje kao i jasno definiranje čl. 6. Zakona o povlasticama u prometu.

POSI je naglasio kako je u dijelu korištenja povlastica u prometu potrebno uključiti sve oblike invaliditeta koji prouzrokuju funkcionalnu ovisnost osobe u svakodnevnom životu. Naime, osobe s nevidljivim invaliditetima (osobe s duševnim smetnjama, osobe s intelektualnim teškoćama i niz drugih), u cijelosti su ovakvim zakonskim odredbama izostavljene.

Mišljenje i preporuka:

Pomorski prijevoz je područje u kojem smo protekle godine zaprimili nekoliko pritužbi, dok brodari (Jadrolinija d.o.o. i Rapska plovidba d.d.) nisu zaprimili niti jednu pritužbu vezano za pružanje asistencije za osobe s invaliditetom. Dostupnost pomorskog prijevoza osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj ostaje i dalje važno pitanje ostvarivanja jednakih prava za sve kategorije OSI, socijalne uključenosti i teritorijalne povezanosti, osobito za stanovnike otoka. Iako su uočeni određeni pomaci u normativnom okviru i praksi, i dalje su prisutne prepreke u pristupačnosti infrastrukture i plovila. Nužno je sustavno i koordinirano djelovanje svih nadležnih tijela i brodara kako bi se osigurala pristupačnost plovila i pripadajuće infrastrukture. Samo takvim pristupom može se osigurati da pomorski prijevoz bude siguran, dostojanstven i ravnopravan za sve putnike, u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i načelima jednakosti.

Financijska sredstva koja su za 2025. godinu potraživana od Agencije za obalni linijski pomorski promet na temelju korištenja povlastica za osobe s invaliditetom osiguravaju se u okviru sustava državnih potpora sukladno Zakonu o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu. U kontekstu povećanog broja korisnika i intenzivnijeg korištenja prava, razvidan je i rast financijskih potraživanja, što dodatno naglašava potrebu za pravodobnim planiranjem i osiguravanjem dostatnih proračunskih sredstava, kao i za transparentnim i ujednačenim sustavom nadoknade troškova prijevoznicima. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je, postupajući po navodima Rapske plovidbe o neisplati sredstava od strane Agencije za obalni linijski pomorski promet na temelju korištenja povlastica za osobe s invaliditetom za 2025. godinu, zatražio dodatno očitovanje brodara radi razjašnjenja relevantnih okolnosti. Konkretno, zatraženo je dostavljanje podataka o tome jesu li predmetna sredstva uopće potraživana, u kojem opsegu te, ukoliko jesu, koji su razlozi njihove eventualne neisplate. Unatoč upućenom zahtjevu, traženo izvješće nije dostavljeno, čime je onemogućeno cjelovito utvrđivanje činjeničnog stanja i donošenje preciznijih zaključaka. U takvim okolnostima ostaje nejasno zbog čega dolazi do razlike u postupanju, odnosno u realizaciji financijskih potraživanja između pojedinih brodara. Naime, dostupni podatci upućuju na to da Jadrolinija uredno ostvaruje pravo na nadoknadu sredstava vezanih uz korištenje povlastica za osobe s invaliditetom, dok Rapska plovidba, prema vlastitim navodima iz prvotnog izvješća, ista sredstva nije zaprimila od Agencije za obalni linijski pomorski promet.

2.16.4. Željeznički prijevoz

Tijekom 2025. godine nastavljeno je praćenje provedbe mjera i aktivnosti započetih prethodnih godina s ciljem osiguravanja pristupačnijeg željezničkog prijevoza OSI. Uvjeti i način osiguravanja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada OSI u građevinama javne željezničke infrastrukture i željezničke prometne namjene propisani su Zakonom o gradnji, Tehničkim propisom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti te uredbama Europske unije (Uredbom Komisije (EU) br. 1300/2014 od 18. studenoga 2014. o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava EU OSI i osobama s ograničenom pokretljivošću te Uredbom Komisije (EU) 2019/772 od 16. svibnja 2019. o izmjeni Uredbe (EU) br. 1300/2014 u pogledu inventara imovine radi utvrđivanja prepreka pristupačnosti, pružanja informacija korisnicima te nadzora i ocjene napretka u pogledu pristupačnosti). Prema podatcima Državnog zavoda za statistiku 29,92% putnika u RH koji putuju javnim prijevozom odabire željeznicu, tako da je u željezničkom prometu tijekom 2025. godine na 2.605 km željezničke mreže prevezeno ukupno 26,4 milijuna putnika,

Od trgovačkog društva HŽ Putnički prijevoz d.o.o. (HŽPP) zatraženi su i zaprimljeni podatci o prijevozu OSI i njihovih pratitelja za 2025. godinu. Prema dostavljenim podatcima u 2025. godini po osnovi invaliditeta (OSI i pratitelji) ostvareno je 29.996 putovanja, što predstavlja značajno povećanje s obzirom da je 2024. godinu po osnovi invaliditeta prevezeno 13.761 putnika. Najveći broj putnika s invaliditetom otpremljen je iz kolodvora Zagreb Glavni kolodvor (Zagreb GK), a zatim iz kolodvora Vinkovci, Osijek, Koprivnica, Varaždin, Bjelovar, Slavonski Brod, Ogulin i drugih. Prijevoz OSI/osoba i smanjenom pokretljivošću omogućen je u dva vagona (po najavi se vagon uvrštava u sastav vlaka), 20 dizel-motorna vlaka, 55 elektromotorna vlaka, jednim baterijskim elektromotornim vlakom i jednim baterijskim motornim vlakom. HŽPP osuvremenio je svoj vozni park nabavom niskopodnih vlakova koji imaju rampu za ulazak/izlazak putnika s invaliditetom s smanjenom pokretljivosti. Niskopodni vlakovi prometuju u sastavu 457 vlakova dnevno na relacijama: Zagreb GK - Dugo Selo - Savski Marof, Zagreb GK - Koprivnica, Zagreb GK - Sisak, Zagreb GK - Varaždin, Zagreb GK - Ogulin - Moravice i Zagreb GK - Vinkovci - Tovarnik.

Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM), Fakultet elektrotehnike i računarstva (FER), HŽ Infrastruktura d.o.o. (HŽI) i HŽPP nastavljaju provedbu projekta postavljanja komunikacijskih ploča na željezničkim kolodvorima i u vlakovima. Cilj projekta je olakšati komunikaciju osobama s teškoćama u govoru. Od 6. prosinca 2024. do danas komunikacijske ploče postavljene su u Zagrebu GK te u 26 vlakovnih garnitura (15 u gradsko-prigradskom prometu grada Zagreba i 11 u regionalnom prometu).

HŽPP nastavlja s aktivnostima podizanja svijesti svojih radnika radi unaprjeđenja kvalitete usluge za OSI, osobito u području komunikacijskih izazova s kojima se susreće osoblje. U 2025. godini organizirana je radionica za prodajno osoblje u sklopu internog osposobljavanja, a u 2026. godini, sukladno Planu i programu redovitog poučavanja, predviđena je edukacija izvršnih radnika vezana uz potrebe osoba s invaliditetom.

Uredbom (EU) 2021/782 propisane su, među ostalim, odredbe o pružanju pomoći OSI. HŽI i HŽPP pružaju informacije o pristupačnosti kolodvora i stajališta, uvjetima pristupa željezničkim vozilima te dostupnosti prostora za OSI u vlakovima.

Na temelju navedene Uredbe HŽPP i HŽI pružaju pomoć OSI prilikom ulaska u vlak, izlaska iz vlaka i tijekom putovanja. U slučaju potrebe za pomoći potrebno je obavijestiti HŽPP i HŽI

najmanje 24 sata prije planiranog putovanja. Zahtjev za pomoć dostupan je na mrežnim stranicama oba društva, a podnosi se Kontakt centru HŽPP-a elektroničkom poštom ili telefonskim putem.

Posljednjih godina HŽPP je modernizirao vozni park nabavom niskopodnih vlakova koji su opremljeni rampama za ulazak i izlazak OSI, sanitarnim čvorovima prilagođenima osobama u invalidskim kolicima te prostorom za smještaj invalidskih kolica. Trenutačno HŽPP raspolaže sa 70 pristupačnih niskopodnih vlakova. Uz to, u voznom parku nalaze se i dva vagona za prijevoz OSI (bez ugrađene rampe). Za vlakove bez rampe u deset kolodvora osigurane su pokretne platforme u vlasništvu HŽI (Zagreb GK, Vinkovci, Osijek, Slavonski Brod, Koprivnica, Varaždin, Rijeka, Split, Split Predgrađe i Sisak). Tijekom 2026. godine u promet će biti uvedeno dodatnih šest elektro-dizelskih niskopodnih vlakova za povezivanje Zagreba i Splita, također opremljenih rampama, prilagođenim sanitarnim čvorovima i prostorom za invalidska kolica.

Od 1. siječnja 2026., na temelju Zaključka Vlade RH, OSI koje posjeduju Nacionalnu iskaznicu za OSI s oznakom mogućnosti putovanja vlakom ostvaruju pravo na besplatan javni željeznički prijevoz na području RH. Pravo se ostvaruje uz pametnu karticu HŽPP-a. Za njezinu izradu potrebno je podnijeti zahtjev (na blagajni ili putem mrežne stranice), priložiti Nacionalnu iskaznicu s odgovarajućom oznakom, fotografiju u boji (3x3,5 cm) te uplatiti iznos od 2,65 eura za profil/godišnju kartu.

Sukladno Zakonu o povlasticama u prometu, HŽPP je AKD-u omogućio zapis karata na pametne kartice bez potrebe dostavljanja potvrda o invaliditetu.

Iz HŽI-a, kao upravitelja željezničke infrastrukture izvijestili su kako su tijekom 2025. godine ostvareni pomaci u poboljšanju fizičke, informacijske i komunikacijske pristupačnosti željezničkih kolodvora i postaja, sukladno relevantnim uredbama EU, kroz provedbu projekata sufinanciranih sredstvima EU i vlastitim sredstvima, uključujući izradu studijske i projektne dokumentacije te pripremu i izvođenje radova.

Radovi su se izvodili na dionicama: Križevci - Koprivnica - DG (državna granica), Dugo Selo - Križevci, Hrvatski Leskovac - Karlovac, Sunja - Novska i Generalski Stol - Oštarije. Također su obuhvaćeni projekti izgradnje i rekonstrukcije kolodvora i stajališta (Sesvetska Sela i Laslovo -Koroď), prilagodbe graničnih prijelaza schengenskoj pravnoj stečevini (Drenovci, Slavonski Šamac i dr.), kao i priprema radova na više dionica i kolodvora diljem Republike Hrvatske. U sklopu pojedinih projekata izvedeni su radovi na izgradnji i rekonstrukciji perona, ugradnji dizala, podiznih platformi, taktilnih opločnika, prilagodbi pothodnika, rampi i drugih elemenata pristupačnosti. Radovi su na većem broju lokacija još u tijeku.

Tijekom 2025. godine pomoć pri ulasku i silasku iz vlaka zatražilo je 466 osoba te je svima pomoć pružena. Najveći broj zahtjeva evidentiran je u kolodvorima Zagreb GK, Koprivnica, Sisak, Bizovac i Rijeka.

Mišljenje:

Iz dostavljenih podataka proizlazi da su tijekom 2025. godine poduzete konkretne i mjerljive aktivnosti usmjerene na unaprjeđenje pristupačnosti željezničkog sustava osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. Posebno se ističu nastavak modernizacije voznog parka nabavom niskopodnih vlakova, provedba infrastrukturnih projekata koji uključuju ugradnju dizala, rampi i taktilnih površina, kao i aktivnosti edukacije zaposlenika te postavljanje komunikacijskih ploča radi poboljšanja komunikacijske pristupačnosti.

Pozitivnim se ocjenjuje i činjenica da je svim osobama koje su zatražile pomoć pri ulasku i silasku iz vlaka ista i pružena, kao i provedba projekta (od 1. siječnja 2026. godine) kojim je tijekom trajanja projekta uvedeno pravo na besplatan prijevoz za osobe s invaliditetom.

Unatoč vidljivom napretku, pristupačnost željezničkog sustava i dalje ovisi o određenoj mjeri o prethodnoj najavi putovanja i tehničkim rješenjima dostupnima na pojedinim kolodvorima, što upućuje na potrebu nastavka sustavnog i koordiniranog djelovanja svih nadležnih sudionika.

Preporuka:

Preporučuje se nastavak i intenziviranje aktivnosti usmjerenih na potpunu i ujednačenu pristupačnost željezničkog prijevoza na cjelokupnom području Republike Hrvatske uz: (1) daljnju modernizaciju infrastrukture i voznog parka; (2) osiguravanje tehničkih rješenja koja će u budućnosti omogućiti veću samostalnost osoba s invaliditetom bez potrebe za prethodnom najavom putovanja gdje god je to moguće; (3) kontinuiranu edukaciju zaposlenika; (4) ostvarivanja pune pristupačnosti prilikom obnove zgrade i prostora Zagreb Glavni kolodvor; i (5) daljnjeg unapređenje međusobne koordinacije između društava HŽ Putnički prijevoz d.o.o., HŽ Infrastruktura d.o.o. i regulatornih tijela.

2.16.5. Zračni prijevoz

Zračne luke u RH (Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb, Zračna luke Sveti Jeronim Split, Zračna luka Zadar, Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik, Zračna luka Rijeka, Zračna luka Pula, Zračna luka Osijek i Zračna luka Brač) većinom su prilagođene kretanju i boravku OSI, imaju odgovarajući broj prilagođenih sanitarnih čvorova za OSI kao i mjesta rezervirana za parkiranje vozila OSI. U odnosu na prethodno izvještajno razdoblje, tijekom 2025. godine većina zračnih luka nije provodila dodatne prilagodbe za poboljšanje pristupačnosti u smislu uklanjanja arhitektonskih ili drugih prepreka navodeći da za istim nije postojala potreba.

Zračna luka Sveti Jeronim Split, nakon što je u srpnju 2019. godine pustila u rad dograđeni dio putničkog terminala s novim parkiralištem i autobusnim kolodvorom, nije utvrdila potrebu za poboljšanje pristupačnosti navodeći da su svi objekti izgrađeni na način da u potpunosti zadovoljavaju pristupačnost za osobe s invaliditetom.

Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb, nakon što je u ožujku 2017. godine otvorila za promet novoizgrađeni putnički terminal koji je u potpunosti prilagođen za pristup i potrebe OSI, sukladno važećim propisima, krajem 2024. godine, zbog rasta prometa i potrebe povećanja prostora čekaonice za *non-schengen* odlaske, premješteni su komercijalni sadržaji (*pop-up* dućani) i kabina za pušenje iz čekaonice na 2. katu na 3. kat u zonu do koje putnicima s invaliditetom trenutno nije omogućen izravan, odnosno samostalan pristup dizalom. Kao nastavak istog projekta, naručeni su oprema i radovi za ugradnju dizala koji će omogućiti takav pristup. Radovi su trenutno u tijeku te je planirano stavljanje dizala u funkciju tijekom 2026. godine. Također, a u svrhu dodatnog poboljšanja usluge, u 2024. godini se započelo s planom uređenja čekaonice za putnike s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, na 2. katu terminala na zemaljskoj strani, te su postavljeni novi totemi na toj lokaciji putem kojeg putnici mogu izravno komunicirati interfonskom vezom sa službom zaduženom za usluge putnicima, uz već postojeće totеme na drugim lokacijama.

U Zračnoj luci Osijek se u svibnju 2025. godine započelo s rekonstrukcijom putničke zgrade te je u potpunosti i tijekom radova bila prilagođena osobama s invaliditetom: (1) rezervirana

parkirališna mjesta ispred putničke zgrade; (2) na parkingu postoje kosine za dolazak i odlazak s parkinga putnika sa smanjenom pokretljivošću i OSI; (3) ulaz u putničku zgradu je prilagođen ulasku/izlasku putnika sa smanjenom pokretljivošću na način da je napravljena kosa ravnina obložena keramičkim pločicama, automatska senzorna klizna vrata u putničku zgradu; (4) toaleti za OSI u putničkoj zgradi; (5) prostor i prolazi u putničkoj zgradi su tako uređeni da ostavljaju dovoljno mjesta za prolaz putnika sa smanjenom pokretljivošću; (6) izlaz/ulaz dolaznog/odlaznog prostora (*gate-a*) su u istom nivou s vanjskim prostorom te omogućuju lagani prijelaz iz/u putničke zgrade prema stajanci/zrakoplovu. Krajem listopada 2025. godine su putnički prometni tokovi privremeno preseljeni u dio upravne zgrade te je i ovim privremenim rješenjem osigurana pristupačnost za OSI. Djelatnici koji rade s putnicima te pomažu kod ukrcaja u zrakoplov redovno se osposobljavaju za prihvat i otpremu putnika s ograničenjima u kretanju (produljenje osposobljavanja svake tri godine, godišnje obnove znanja). Dodatno Zračna luka Osijek organizira edukacije i radionice po ovoj temi za svoje djelatnike.

Zračna luka Pula, pojedini dijelovi zgrade nisu u potpunosti pristupačni OSI, kao Nalazni ured za izgubljene i/ili zaboravljene stvari u putničkom terminalu, ali informacije o istima su dostupne i telefonom. Također, u prostoru međunarodnog odlaska nalazi se terasa koja se trenutno koristi kao pušački prostor, a koja nije dostupna OSI. Međutim, planira se taj prostor prenamijeniti u ugostiteljski objekt, a u njemu bit će osiguran pristup i OSI. Drugi problem koji im se ”provlači” već nekoliko godina je u prostoru međunarodnog odlaska. Radi se o terasi koja je dostupna samo putem stepeništa, koja ujedno ima i funkciju prostora za pušenje. Naručena je prenamjena prostora u ugostiteljski objekt za koji će biti osigurana i pristupačnost za OSI. Po pitanju prilagođenog prijevoza za OSI do/od Zračne luke Pula, nažalost situacija je i dalje nezadovoljavajuća. Lokalni prijevoznici koje bi se mogli uzeti u obzir za suradnju i dalje ne posjeduju potrebne resurse, konkretnije, nemaju prilagođena vozila ili rade s vrlo ograničenim kapacitetom. Budu li se stvorile financijske mogućnosti, Zračna luka Pula upustit će se u investiciju nabavke transportnog vozila, koje bi zadovoljilo putnike s invaliditetom. Do sada nismo zaprimili nikakvu pritužbu na račun prilagođenog prijevoza.

Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik - U 2025. godini su izradili rampu za OSI i osobe smanjene pokretljivosti, u skladu s važećim propisima, na spoju putničkog terminala i operativne površine (istočna strana terminala) te su ugradili podiznu vertikalnu platformu za OSI i osobe smanjene pokretljivosti na spoju putničkog terminala i operativne površine (zapadna strana terminala). Nadalje, instalirano je pet fiksnih i pet mobilnih indukcijskih petlji uz pripadajuće uređaje za gluhe i nagluhe osobe na svim ključnim kontrolnim točkama prometnih tokova. Također navode kako su ugradili novi informacijski šalter namijenjen osobama sa smanjenom pokretljivošću te su uredili zonu za osobe sa smanjenom pokretljivošću u prizemlju putničke zgrade i u zoni međunarodnih odlazaka na prvom katu zračne luke. Iste su opremili novim sjedalima, rukohvatima i oznakama te osigurali spremište za invalidska kolica. U 2025. nisu obavljane dodatne prilagodbe u pogledu uklanjanja arhitektonskih i drugih barijera, ali je tijekom 2025. godine kupljeno 13 plastičnih invalidskih kolica namijenjenih putnicima sa smanjenom pokretljivosti kako bi omogućili olakšani prolazak kroz zaštitni pregled putnika, odnosno prolazak kroz metal-detektorska vrata. Pored navedenog, navode kako su nabavili troja specijalizirana invalidska kolica za ulazak u zrakoplov te 30 standardnih invalidskih kolica. Postoji organizirani shuttle prijevoz putnika vozilima koja još nisu u cijelosti prilagođena osobama s invalidskim kolicima, ali pružatelj usluga na zahtjev svima osigurava prijevoz prilagođenim vozilom. Poslovni subjekt Platanus koji obavlja

organizirani shuttle prijevoz svojim redovnim linijama također ima na raspolaganju dva prilagođena vozila - autobus i kombi vozilo - koja su namijenjena za prijevoz OSI, te je nabavio još dva nova autobusa prilagođena za prijevoz OSI. Ova vozila su opremljena rampama za invalidska kolica i drugom potrebnom opremom kako bi u potpunosti osigurali siguran i udoban prijevoz putnicima s invaliditetom i ista će tijekom cijele godine biti na raspolaganju putnicima koji trebaju prilagođeni prijevoz.

Unatoč tome što su putnički terminali zračnih luka gotovo u potpunosti arhitektonski prilagođeni nesmetanom kretanju OSI, i dalje se ukazuje potreba za unapređenjem pristupačnosti, u pravilu nabavkom dodatne opreme.

Većina zračnih luka također navodi da provodi redovnu edukaciju i osposobljavanje djelatnika za komunikaciju i pružanja usluga osobama s različitim vrstama oštećenja. Zračna luka Rijeka odgovara da „ulaže značajna sredstva u edukaciju svojih zaposlenika i isti se redovito osposobljavaju, između ostalog, i za pružanje prve pomoći, kao i ponašanje prema putnicima s „posebnim potrebama“. Sve informacije se pružaju OSI na način da se svakome pristupa individualno i s posebnom pažnjom.

Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb takvo osposobljavanje zaposlenika obavlja inicijalno po zasnivanju radnog odnosa te kontinuirano provodi edukacije obnove znanja (svake dvije godine) za sve zaposlenike na radnim mjestima koji pružaju usluge putnicima koji su OSI ili osobe smanjene pokretljivosti. **Zračna luka Sveti Jeronim Split** obuku za zaposlenike provodi kontinuirano i obnavlja svake tri godine, a sastoji se od teorijske nastave, praktičnih vježbi i osposobljavanja na radnome mjestu sukladno programu Školskog centra Zračne luke Sveti Jeronim Split koji je odobren i nadziran od strane Agencije za civilno zrakoplovstvo.

Zračna luka Pula na upit o načinu pružanja pomoći i podrške putnicima s invaliditetom odgovara da: *„Već prije dolaska u Zračnu luku Pula, putnici “s posebnim potrebama“ mogu na našim web stranicama pročitati/dobiti adekvatnu pomoć i započeti svoje putovanje na što je moguće ugodniji način. Svjesni da obveza pružanja besplatne pomoći na zračnoj luci (odlazak, dolazak i tranzit), uključuje pravo da svakoj osobi čija je pokretljivost smanjena, zbog bilo kojeg tjelesnog invaliditeta (osjetilnog ili lokomotornog, trajnog ili privremenog), mentalnog invaliditeta ili bilo kojeg drugog invaliditeta, ili zbog dobi, a čije stanje zahtijeva odgovarajuću pozornost i prilagodbu, pružamo uslugu kako bi se zadovoljile njihove specifične potrebe. Pomoć u našoj zračnoj luci pruža osoblje Zračne luke Pula, koje dolazi po osobu na posebno postavljeno javljalište, unutar i izvan zračne luke. Osoblje, po potrebi, također pomaže OSI u operacijama prijave na let, sve do izlaza za ukrcaj gdje imaju na raspolaganju pratnju pri kretanju, a u slučaju većih distanci invalidskim kolicima ide se do autobusa za stajanku s rampom, ukoliko putnik vlastita želi predati na šalteru za registraciju. U slučaju da se radi ukrcavanje/iskrcavanje u zrakoplov pomoću stepenica koristimo ambulift vozilo. Što se tiče same edukacije naših djelatnika o ophođenju s gostima koji su OSI, vrlo blisko surađujemo s Društvom osoba s tjelesnim invaliditetom južne Istre koji u partnerstvu s Udrugom obiteljskog smještaja Istre i Turističkom zajednicom grada Pule, kao pridruženim partnerom, provode projekt „ACCESS“ - turizam za sve. Izuzetno smo zadovoljni njihovim pristupom jer edukaciju provode same OSI, osobe s motoričkim oštećenjima, intelektualnim teškoćama, slabovidne osobe te osobe oštećena sluha, koje su, u principu, eksperti na tom području i najbolje mogu prenijeti svoja iskustva, tako da naši djelatnici dobivaju znanja i kompetencije iz prve ruke za pristup i ophođenje s gostima koji su OSIi. Vjerujemo da je podizanje svijesti i jačanje razumijevanja, jedan od razloga zbog kojeg nismo imali pritužbe u vezi s pristupačnosti sadržaja Zračne luke Pula i načina pružanja usluge putnicima „s posebnim potrebama“.“*

Od osam zračnih luka, samo **Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb** navodi da se sedam prigovora odnosilo na politiku cijena parkirališta zračne luke za OSI na komercijalnim parkiralištima zračne luke te je na isti odgovoreno da je cijena parkiranja za vozila jednaka, za sve korisnike parkirališta budući da vozila u posjedu i/ili vlasništvu OSI nisu izuzeta od naplate usluge parkiranja niti imaju mogućnost plaćanja povlaštene cijene, odnosno cijene s popustom za tu kategoriju posjetitelja/putnika zračne luke. Za razliku od **Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb, Zračne luke Rijeka i Sveti Jeronim Split** za OSI osiguravaju besplatno parkiralište na posebno označenim parkirališnim mjestima za OSI uz predočenje važeće Europske parkirališne karte.

Od/do područja **Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb** postoji redoviti prijevoz putnika koji obavlja tvrtka PLESO PRIJEVOZ d.o.o., autobusima i kombi vozilima. Nadalje, od/do područja zračne luke osiguran je redoviti javni gradski prijevoz (ZET) s niskopodnim autobusima na liniji Kvaternikov trg - Velika Gorica sa stajalištem ispred zgrade putničkog terminala. Stajalište autobusa kao i samo područje Zračne luke Franjo Tuđman prilagođeno je kretanju OSI. U tom smislu, zračna luka tijekom 2025. godine nije razvijala posebnu uslugu prilagođenog shuttle prijevoza do/od zračne luke prilagođenim kombi vozilom na zahtjev putnika s invaliditetom ili kao stalnu liniju. Zračna luka raspolaže s tri vozila prilagođena za pristup i potrebe OSI za prijevoz od terminala na zrakoplov (i obrnuto).

Ubuduće, kada će se razvijati navedena usluga, vodit će se računa o uvjetima koje vozila trebaju zadovoljiti kako bi ista bila pogodna za OSI, odnosno da shuttle prijevoz bude organiziran na način da bude pristupačan za osi koje se služe invalidskim kolicima.

Tablica 28. Postojanje pristupačnog prijevoza od/do zračne luke

	Zračna luka	**Pristupačan shuttle prijevoz**	**Pristupačan javni gradski/međugradski prijevoz**
1.	Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb	Nema organiziran shuttle prijevoz	Da
2.	Zračna luka Sveti Jeronim Split	Nema organiziran shuttle prijevoz	Da
3.	Zračna luka Brač	Nema organiziran shuttle prijevoz	Nema javnog prijevoza do zračne luke
4.	Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik	Da, na zahtjev	Nema izravne linije, tri linije prometuju preko/pored zračne luke, niti jedan autobus nije pristupačan za OSI
5.	Zračna luka Osijek	Nema organiziran shuttle prijevoz	Nema javnog prijevoza do zračne luke
6.	Zračna luka Rijeka	Ne	Nema javnog prijevoza do zračne luke
7.	Zračna luka Pula	Ne	Nema javnog prijevoza do zračne luke
8.	Zračna luka Zadar	Ne	Da

Prema navedenom, Zračna luka Osijek, Zračna luka Pula, Zračna luka Brač i Zračna luka Rijeka nemaju uopće organizirani shuttle/javni prijevoz, do/od Zračne luke Zadar, Zračne luke Franjo

Tuđman Zagreb i Zračne luke Sveti Jeronim Split postoji usluga javnog prijevoza koji je pristupačan za OSI (koriste se niskopodni autobusi). Od/do područja Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb i Zračne luke Sveti Jeronim Split redoviti shuttle prijevoz putnika obavlja ista tvrtka Pleso prijevoz d.o.o. autobusima i kombi vozilima, no vozni park nije prilagođen za prijevoz osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, pa se ukrcaj/iskrcaj putnika s invaliditetom obavlja uz asistenciju osoblja. Jednaka je situacija i kod shuttle prijevoza na relaciji Rijeka - Zračna luka Rijeka. Nijedna od spomenutih zračnih luka ne navodi da je do sada razmatrala mogućnost uvođenja prilagođenog prijevoza od/do zračne luke niti razmatrala mogućnost ugovaranja ove usluge s vanjskim ponuditeljem prilagođenim kombi vozilima, bilo na zahtjev putnika s invaliditetom ili kao stalnu liniju. Tako Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik i dalje ostaje jedina zračna luka koja ima osiguran pristupačan shuttle prijevoz budući da pružatelj usluga prijevoza na zahtjev osigurava prijevoz prilagođenim vozilom. Navode i da za sada nije razmatrana mogućnost uvođenja iste kao stalne linije jer nije iskazan interes korisnika usluga. Navode i da je poslovni subjekt Platanus koji obavlja organizirani shuttle prijevoz započeo obnovu voznog parka te u svojim redovnim linijama također koristi nova dva prilagođena vozila (autobus i kombi vozilo) koja su namijenjena za prijevoz OSI. Ova vozila su opremljena rampama za invalidska kolica i drugom potrebnom opremom kako bi u potpunosti osigurali siguran i udoban prijevoz putnicima s invaliditetom i ista će tijekom cijele godine biti na raspolaganju putnicima koji trebaju prilagođeni prijevoz.

U pogledu pristupačnog javnog gradskog/međugradskog prijevoza do/od zračne luke, vidljivo je da do pojedinih zračnih luka uopće ne prometuju redovne linije javnog prijevoza (Zračne luke Brač, Zračne luke Osijek, Zračne luke Rijeka i Zračne luke Pula). Do/od Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb, Zračne luke Sveti Jeronim Split, i Zračne luke Zadar osigurane su redovne izravne međugradske autobusne linije, no pristupačni autobusi prometuju samo do/od Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb, Zračne luke Sveti Jeronim Split i Zračne luke Zadar, dok do/od Zračne luke Ruđer Bošković - Dubrovnik prometuju međugradski autobusi koji nisu svi prilagođeni za prijevoz OSI. Liburnija d.o.o. koja obavlja uslugu javnog autobusnog prijevoza u Zadru ima osiguranu liniju Poluotok (centar) - autobusni kolodvor - TL Gaženica - ZL i obratno, na kojoj su svi autobusi opremljeni klima uređajima, displejima, a većina njih i pristupnom rampom i prostorom za OSI i invalidska kolica. *„U slučaju da naš autobus nema rampu zaosobe s invaliditetom, naši vozači će pomoći OSI te joj osigurati ulazak u autobus, vožnju kao i izlazak iz istog, budući da su autobusi niskopodni ili se mogu dodatno spustiti prema tlu tako da visinska barijera na ulasku u autobus bude minimalna.“* Tvrtka Libertas - Dubrovnik d.o.o. navodi da *„…tri linije prometuju pored/preko zračne luke i to linija broj 11 (Dubrovnik - Molunat - Dubrovnik), linija broj 27 (Dubrovnik - Vitaljina - Dubrovnik) i linija broj 38 (Dubrovnik - Gruda - Dubrovnik). Na liniji broj 11, a kojoj je zračna luka usputno stajalište u oba smjera, prometuje klimatizirano vozilo prilagođeno za prijevoz osoba s otežanom pokretljivošću (Iveco Crossway LE)“* Istaknuli su da imaju preko 100 autobusa u svom voznom parku, 40-tak linija, da se autobusi u turnusima rotiraju po linijama što je nužno zbog prometno-tehničkih razloga, a nisu sva vozila prilagođena za prijevoz osoba s otežanom pokretljivošću pa je moguće da u navedenim rotacijama na predmetne linije dospije i vozilo drugačijih karakteristika. Nadalje, Libertas Dubrovnik krenuo je s procesom implementacije zvučne i vizualne najave stanica unutar sustava javnog prijevoza, a usluga je prvotno uvedena u vozila koja prometuju na gradskoj liniji. Zvučna i vizualna najava na hrvatskom i engleskom jeziku umnogome olakšava korištenje javnog prijevoza slijepim i slabovidnim te gluhim i nagluhim osobama, a u nadolazećem razdoblju isti sustav bit će postepeno uveden i u ostala vozila koja će biti raspoređena unutar sustava prijevoza.

ZET d.o.o. je od ožujka 2017. godine uspostavio autobusnu liniju 290 koja prometuje na relaciji Zagreb (Kvaternikov trg - Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb - Velika Gorica sa stajalištem ispred zgrade terminala, a na liniju se disponiraju klimatizirani niskopodni zglobni autobusi opremljeni rampama, čime su prilagođeni prijevozu OSI, posebice osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Isto tako, za slijepe i slabovidne osobe u svim vozilima nalaze se zvučne najave stanica kao i izvan vozila zvučna najava naziva linije.

Povezanost grada Splita i Zračne luke Sveti Jeronim Split odvija se na tri linije javnog autobusnog prijevoza i to linija broj 2 (Split - Zračna luka Sveti Jeronim Split - Split), linija broj 37 (Split - Zračna luka Sveti Jeronim Split -Trogir) i linija broj 38 (Split - Zračna luka Sveti Jeronim Split - Split). Kako navodi splitski Promet d.o.o. *„Svi autobusi koji prometuju na navedenim linijama prilagođeni su za prijevoz OSI, na način da imaju ugrađenu rampu za olakšani ulaz invalidskih kolica, a u samom autobusu imaju prostor za smještaj kolica koja koriste OSI. Svi autobusi su niskopodni, klimatizirani i imaju ugrađen sustav glasovne najave autobusnih stajališta.“*

Iz navedenog proizlazi da od osam zračnih luka u RH samo Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik ima pristupačan shuttle prijevoz za OSI, a da do samo dvije zračne luke (Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb i Zračna luke Sveti Jeronim Split) prometuju redovne autobusne linije koje su pristupačne za OSI.

Mišljenja i preporuka:

Zračni prijevoz i dalje je infrastrukturno najpristupačniji oblik prijevoza za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Putnički terminali u gotovo svim zračnim lukama arhitektonski su prilagođeni, osigurani su ambuliftovi za ukrcaj, pristupačni sanitarni čvorovi, parkirališna mjesta za vozila osoba s invaliditetom, taktilne vodilje te kontinuirana edukacija djelatnika.

Najveći izazov ostaje pristupačan prijevoz putnika s invaliditetom do i od zračnih luka, bilo kroz shuttle uslugu bilo kroz redovne javne linije. Zračne luke koje iskazuju interes za organizaciju takvog prijevoza ističu problem nedostatka lokalnih prijevoznika s prilagođenim vozilima.

S obzirom na važnost turizma u Republici Hrvatskoj te činjenicu da osobe s invaliditetom čine značajnu skupinu turističkih korisnika, osiguranje pristupačnog javnog prijevoza do i od zračnih luka nužno je za daljnje unaprjeđenje turističke ponude.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom smatra da je za rješavanje ovog pitanja potreban snažniji angažman svih relevantnih sudionika – zračnih luka, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te nadležnih ministarstava, osobito Ministarstva turizma i sporta te Ministarstva mora, prometa i infrastrukture.

2.16.6. Pristupačan turizam

Potpisivanjem i ratificiranjem KPOSI, RH je preuzela obvezu OSI osigurati pristup turističkoj ponudi, odnosno turističkim odredištima, proizvodima, uslugama i sadržajima, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Uzimajući u obzir brojne prepreke i izazove s kojima se OSI kao turisti još uvijek suočavaju u RH, tijekom 2025. godine nastavljeno je poduzimanje aktivnosti iz djelokruga POSI usmjerenih na poticanje donositelja odluka i ostalih dionika u turističkom sektoru na kreiranje turističke ponude koja će biti pristupačna, inkluzivna i dostupna svima, bez obzira na vrstu i težinu invaliditeta. Postupajući po zaprimljenim

pritužbama POSI je upućivao preporuke, upozorenja i prijedloge, a nastavljeno je i pružanje podrške te sudjelovanje u inicijativama i projektima usmjerenim na osiguranje pristupačnosti turističke ponude. Javnim istupima i sudjelovanjima na stručnim događanjima ukazivalo se na obvezu osiguranja pristupačnosti i činjenicu da se radi o osnovnom preduvjetu za izjednačavanje mogućnosti za OSI i njihovo ravnopravno sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima. Također, POSI je provodio aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti cijelog društva o potencijalu i benefitima pristupačnog turizma.

Postupanje po pritužbama

Pritužbe zaprimane tijekom 2025. godine, kao i saznanja prikupljena u suradnji s udrugama i dionicima u turističkom sektoru, potvrđuju da se ključni izazovi u području pristupačnog turizma i dalje ponavljaju. Prve prepreke pojavljuju se već prilikom planiranja putovanja, kada turisti s invaliditetom ne mogu doći do jasnih, pouzdanih i usporedivih informacija o razini pristupačnosti smještaja i sadržaja na odabranoj destinaciji. Informacije su često nedostupne, nepotpune ili neprecizne, a u pojedinim slučajevima i netočne, što dovodi do otežanog planiranja, dodatnih troškova i neugodnih situacija po dolasku na odredište. One informacije koje su dostupne, često ukazuju na ograničenu ponudu uistinu pristupačnog smještaja. Unatoč određenim pozitivnim pomacima, značajan broj smještajnih objekata i dalje sadrži barijere koje onemogućavaju ili znatno otežavaju samostalno kretanje i boravak (npr. stepenice i visoki pragovi, izostanak dizala ili pristupačnih rampi, neprilagođeni sanitarni čvorovi, nedostatak adekvatnih parkirališnih mjesta i sl.). U slučajevima kada je smještaj prilagođen, on je najčešće dostupan u višem cjenovnom razredu, dok je ponuda cjenovno pristupačnog i istodobno u potpunosti prilagođenog smještaja i dalje nedostatna, a u pojedinim dijelovima RH vrlo ograničena. Nakon pronalaska odgovarajućeg smještaja, sljedeća prepreka odnosi se na prijevoz. Turisti s invaliditetom i dalje ističu izazove u osiguravanju pristupačnog prijevoza do same destinacije, kao i u korištenju javnog prijevoza unutar destinacije. Nedostatak prilagođenih vozila, nepristupačna prometna infrastruktura i ograničena dostupnost informacija o mogućnostima prijevoza dodatno otežavaju mobilnost i samostalnost tijekom boravka. Boravak na destinaciji često je obilježen i nizom prepreka koje ograničavaju ravnopravno sudjelovanje u turističkim sadržajima. Godinama upozoravamo na nepristupačne plaže, kupališta i bazene, na otežano kretanje javnim površinama, neprilagođen pristup kulturnim i povijesnim znamenitostima, kao i na nepristupačne ugostiteljske i trgovačke objekte te javne sanitarne čvorove. Potpuna pristupačnost i dalje je iznimka, a ne pravilo. Dodatni izazov predstavlja primjena rješenja koja formalno zadovoljavaju minimalne uvjete pristupačnosti, ali u praksi nisu funkcionalna ili se ne održavaju redovito. Tijekom 2025. godine ponovo su zaprimane pritužbe na neispravne i nefunkcionalne koso podizne platforme, zaključane pristupačne sanitarne čvorove te nepropisno izvedena ili zauzeta parkirališna mjesta za OSI. Takve situacije ukazuju na potrebu sustavnijeg nadzora i osiguravanja stvarne, a ne samo deklarativne pristupačnosti. Također, i dalje se zanemaruju potrebe koje proizlaze iz različitih vrsta invaliditeta te stoga nedostaju prilagodbe namijenjene osobama s oštećenjem vida i sluha (npr. natpisi na Brailleovom pismu, taktilni indikatori, zvučni vodiči, reljefni prikazi, interaktivni sadržaji i sl.), prilagodbe osobama s kognitivnim teškoćama, a roditelji DTUR naglašavaju manjak prilagođenih sadržaja u prostorima poput parkova, igrališta i igraonica, što ograničava mogućnost ravnopravnog sudjelovanja u turističkoj ponudi. Na ukupno iskustvo turista s invaliditetom značajno utječe i razina informiranosti, senzibiliziranosti i educiranosti turističkih djelatnika, stoga nedovoljno poznavanje specifičnih potreba koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta može dovesti do neprimjerene

komunikacije i postupanja, čime se dodatno produbljuje osjećaj neravnopravnosti. Dalje u tekstu prikazujemo primjere pojedinih pritužbi zaprimljenih tijekom 2025. godine i postupanja POSI povodom istih.

Primjer iz prakse (1): Tijekom ožujka 2025. godine u dnevniku televizijske kuće prikazan je video prilog u kojem je javno iznesen slučaj odbijanja dviju turistkinja koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. U prilogu je detaljno opisan primjer diskriminatornog postupanja iznajmljivača apartmanskog smještaja na jadranskoj obali koji je odbio iznajmiti svoj apartman uz obrazloženje da će mu gošće „*svojim kolicima uništiti apartman*". Također, prema izjavama iznesenima u prilogu, pružatelj apartmanskog smještaja odbio je rezervaciju uz poruku: „*To nije za vas, što ćete vi na moru*?" Nakon medijske objave, POSI se izravno obratio OSI radi prikupljanja dodatnih informacija te radi pojašnjenja mogućih daljnjih koraka institucije. U razgovoru su predstavljene opcije, uključujući pokretanje pojedinačnog postupka prema iznajmljivaču, kao i mogućnost javnog reagiranja POSI s ciljem osude diskriminatornog postupanja i podizanja razine svijesti o neprihvatljivosti takvih praksi. OSI nije željela pokretanje postupka protiv konkretnog iznajmljivača. Međutim, izrazila je suglasnost s javnom reakcijom i jasnim osuđivanjem ovakvog čina, ukoliko bi to pridonijelo podizanju razine svijesti, osobito među privatnim iznajmljivačima, o tome da je odbijanje OSI kao gostiju diskriminacija, a ne „poslovna odluka". Iz razgovora moglo se zaključiti da predmetni događaj nije izoliran slučaj, već dio šireg problema s kojim se OSI susreću prilikom traženja smještaja - od prikrivene nedostupnosti do otvorenog obeshrabrivanja i omalovažavanja. Takvo postupanje smatramo ozbiljnim oblikom diskriminacije na temelju invaliditeta, jer se OSI unaprijed i bez ikakve osnove pripisuje štetno ili nepoželjno ponašanje, čime im se uskraćuje pravo na ravnopravno korištenje usluga dostupnih drugim građanima. Također, citirane izjave, osim što su duboko uznemirujuće i ponižavajuće, jasno odražavaju stav koji OSI isključuje iz uobičajenih društvenih aktivnosti, uključujući pravo na odmor i turizam. Takvi komentari ne predstavljaju samo pojedinačni ispad, već ukazuju na postojanje zabrinjavajućih stereotipa i predrasuda koje i dalje opstaju u dijelu našega društva. Zbog svega navedeno POSI je ocijenio potrebnim javno reagirati i nedvosmisleno poručiti da invaliditet nikada ne smije biti razlog uskraćivanja usluge. U priopćenju za javnost naglašeno je kako odbijanje pružanja smještaja zbog invaliditeta predstavlja oblik diskriminacije zabranjene zakonom te povredu temeljnog prava na ravnopravno sudjelovanje u društvenom životu. Javnim istupanjem u ovom slučaju cilj nije individualna stigmatizacija, već jasno i snažno upozorenje da su ovakvi postupci neprihvatljivi, pravno nedopušteni i društveno štetni. Samo sustavnim podizanjem svijesti i jasnim osudama diskriminatornih praksi moguće je doprinijeti stvaranju okruženja u kojem OSI neće morati objašnjavati zašto imaju pravo - otići na more. Istaknuto je kako je dovoljna ponuda pristupačnih smještajnih kapaciteta u turizmu jedan od osnovnih temelja razvoja pristupačnog turizma, a njegova održivost ovisi o kvaliteti i kvantiteti raspoloživih pristupačnih smještajnih kapaciteta. Pristupačni smještajni kapaciteti koji su dostupni u različitim turističkim mjestima, OSI različitog ekonomskog statusa u skladu s njihovim mogućnostima još uvijek su više iznimka nego pravilo. Javnost se željelo osvijestiti da je za OSI, kao osobe s fizičkim, osjetilnim, mentalnim ili intelektualnim oštećenjima te djecu s teškoćama u razvoju, važno da mogu posjetiti turističko odredište ili destinaciju, ne brinući pritom o nedostatku pristupačnosti. Uzimajući u obzir ovaj konkretni slučaj opisan u TV prilogu, POSI je priopćenjem upozorio kako niti osiguranje pristupačnog smještaja, prijevoza, plaža i bazena, kao i ostalih sadržaja na željenoj turističkoj destinaciji, neće imati svoga učinka na jednaki položaj OSI ukoliko se ne mijenja razmišljanje ljudi, ne vidi utjecaj našega ponašanja i naših riječi na druge. Naglašena je potreba promjene društva prema uključivom i jednakom jer u suprotnome

inkluzija kao najviša vrijednosti našega društva ostaje samo neispunjena želja. Priopćenje je zaključeno porukom da društvo kojemu svatko pripada i pridonosi, upravo svojom različitosti proizlazi iz inkluzivnog razmišljanja ljudi te da se samo inkluzivnim razmišljanjem mogu smanjiti čimbenici utjecaja na nejednakost, isključenje i marginalizaciju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbe osoba s invaliditetom, kako turista, tako i OSI s područja Trogira i okolice, koji ukazuju na nepristupačnost pješačkog mosta u Trogiru koji spaja staru gradsku jezgru s tržnicom i parkiralištem. Most se opisuje kao potpuno nepristupačan za osobe s različitim vrstama invaliditeta, kako za one koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala (invalidska kolica, hodalice, štake i dr.), tako i za osobe s oštećenjem vida. Osim kroz zaprimljene pritužbe, POSI je i kroz medijske priloge o „otvaranju" novog mosta uočio brojne primjedbe građana, ne samo OSI nego i starijih osoba i roditelja koji voze djecu u dječjim kolicima, koji su također ukazali na nepristupačnost mosta te samim time i nemogućnost kretanja istim. Slijedom navedenog, POSI se obratio Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, tražeći očitovanje o okolnostima koje su omogućile da pješački most u Trogiru ishodi potrebne dozvole za gradnju/rekonstrukciju, unatoč tome što ne sadrži obvezne elemente pristupačnosti koje bi kao javna površina morao sadržavati. Unatoč višestrukim upitima i požurnicama, do završetka pisanja ovog Izvješća nadležno Ministarstvo nije odgovorilo na postavljene upite, a Grad Trogir u svom očitovanju detaljno obrazlaže kako se nije radilo o izgradnji nove građevine, nego rekonstrukciji postojeće, što su prilikom projektiranja i izgradnje mosta, kao i prilikom ishođenja potrebnih dozvola, uzeli u obzir kao opravdanje za neosiguravanje pristupačnosti. Neovisno o tome je li u konkretnom slučaju postojala izričita zakonska obveza u pogledu prilagodbe, izostanak primjene načela univerzalnog dizajna i propuštanje da se osigura barem alternativno, funkcionalno rješenje pristupačnosti predstavlja neprihvatljivu praksu u planiranju i uređenju javnih površina. Javna infrastruktura u turističkim destinacijama, osobito u povijesnim gradovima poput Trogira, mora biti projektirana i izvedena na način da omogućuje ravnopravno i samostalno korištenje svim građanima i posjetiteljima, uključujući osobe s invaliditetom, starije osobe i roditelje s djecom. U suprotnom, nepristupačnost ključnih točaka kretanja izravno narušava kvalitetu turističke ponude, šalje poruku isključenosti te negativno utječe na percepciju destinacije kao inkluzivne i održive.

Primjer iz prakse (3): POSI je zaprimio pritužbu OSI koja ukazuje na prepreke s kojima se suočava prilikom planiranja ljetovanja u kampu u Privlaci. Pritužba objedinjuje nekoliko izazova za OSI, nepristupačnost plaže, ali i netočne informacije o pristupačnosti. U zaprimljenoj pritužbi navodi se, između ostalog sljedeće: „*…radi se o kampu u Privlaci. U veljači ove godine poslali su mi (turistička zajednica Privlaka) potvrdu da će napraviti prilagođenu rampu za ulazak u more, za osobe u invalidskim kolicima, do ljeta ove godine. Nakon te potvrde uplatili smo, obiteljski, 10 dana ljetovanja u kampu, dan je 175 eura, mobilna kućica, što nije malo novaca. …nakon toga, u travnju, 2025. poslali su mi (opet turistička zajednica) poruku da rampa ipak neće biti gotova ove godine, nego tek nagodinu. Poslao sam im poruku da sam već uplatio ljetovanje i da to nije u redu. Ali oni tu poruku ignoriraju. Također, nedugo nakon toga kontaktiram sami kamp, vezano za kolica uz pomoć kojih mogu ući u more i služe za teško pokretne osobe. Mogu se kupiti, cijena im je 1.400 eura. Kamp je proslijedio moju poruku i upit turističkoj zajednici Privlaka, ali oni i njihov upit ignoriraju. Uskoro idemo na more, ne znamo što nam je činiti... Mi bismo kupili ta kolica za plažu, ali jednostavno ne stanu u automobil jer cijeli gepek zauzmu invalidska kolica… …direktor kampa ignorira upit zaposlenika kampa,*

također su i njemu proslijedili moj upit za kolica… …Prošle godine smo bili u istom kampu, bio je teror ulazak i izlazak iz mora. Ali su mobilne kućice prilagođene, pa smo se i ove godine odlučili ići tamo…". Povodom opisane pritužbe POSI je Općini Privlaka, Turističkoj zajednici Privlaka i kampu u kojem je stranka rezervirala ljetovanje, ukazao na normativni okvir iz kojeg proizlazi obveza osiguranja pristupačnosti svih javnih sadržaja, pa tako i plaža te je posebno ukazano na odredbe propisa iz kojih proizlazi kako OSI imaju pravo na pristup turističkim odredištima i svim turističkim uslugama, sadržajima i aktivnostima, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Također, POSI je upozorio da nepristupačnost ulaza u more na plaži i uskraćivanje mogućnosti osobi s invaliditetom da ravnopravno s ostalim turistima koristi sve sadržaje pojedinog kampa, osim što predstavlja diskriminaciju, ujedno ukazuje i na omalovažavajući odnos prema OSI. Stoga je POSI preporučio žurno poduzimanje radnji usmjerenih na preispitivanje pritužbe te uspostavljanje otvorene komunikacije i suradnje s ciljem iznalaženja primjerenog rješenja predmetnog problema. Preporučeno je da se kroz suradnju kampa, Općine Privlaka i lokalne Turističke zajednice, u dogovoru s gostom i njegovom obitelji osmisli i realizira primjereno i funkcionalno rješenje kojim će se osigurati minimum pristupačnosti i mogućnost ulaska u more za OSI. Također, preporučeno je da ukoliko iz objektivnih razloga nije moguće do početka ljetovanja pravovremeno postaviti trajnu rampu za ulazak u more, da se u dogovoru s gostom razmotri mogućnost privremene prilagodbe, primjerice nabavkom i osiguravanjem mogućnosti korištenja odgovarajućih kolica za plažu za OSI ili drugog tehničkog pomagala koje omogućuje siguran ulazak u more. Općina Privlaka dostavila je izvješće o aktivnostima koje su poduzete i koje se planiraju poduzeti u odnosu na preporuku POSI. U izvješću se, između ostalog navodi kako se na ulazu u more na plaži koja se nalazi neposredno pokraj kampa u kojem stranka planira ljetovati, nalazi rampa, odnosno spust s rukohvatom koji olakšava ulazak u more osobama smanjene pokretljivosti. Također, Općina opisuje kako predmetna plaža *„…nije sadržaj kampa jer ista nije dana u koncesiju već je pomorsko dobro dostupno svima kao i svaka druga plaža na području općine, a jedina poveznica sa navedenim kampom je to što se nalazi neposredno pored istog… …u Planu upravljanja pomorskim dobrom za razdoblje od 2024.-2028. godine predviđeno je „Izgradnja rampe za ulaz/izlaz osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti na lokaciji Sabunike i Mostina-kamp", realizacija čega je bila predviđena za ovu turističku sezonu. Od realizacije istog se odustalo jer u planu nije bilo previđeno i izgradnja pristupnog puta do rampe, što svakako ne bi imalo smisla budući da se radi o pješčanoj plaži kroz koju je otežan prolazak invalidskim ili kakvim drugim kolicima, pa je u tijeku javno savjetovanje o Prijedlogu Prvih izmjena i dopuna Plana upravljanja pomorskim…* U izvješću Općine koje je dostavljeno i OSI, upućena je isprika zbog opisanih okolnosti i neugodnosti do kojih je došlo zbog pogrešnih informacija na temelju kojih je donesena odluka o ljetovanju te je naglašeno kako *„…u ovom trenutku nije moguće postaviti trajnu rampu za ulazak u more niti na drugi način omogućiti drugačiji pristup moru, a Općina Privlaka će nastojati pripremiti svu potrebnu dokumentaciju i izvesti radove do sljedeće turističke sezone kako bi se plaža i ulazak u more prilagodio i osobama s invaliditetom…*".

POSI će u predstojećem razdoblju pratiti provedbu najavljenih aktivnosti.

Primjer iz prakse (4): POSI je zaprimio podnesak majke mlade osobe s poremećajem iz spektra autizma, koja je ukazala na prepreke i neugodnost koju je njezin sin doživio kada je kao OSI želio iskoristiti pogodnost besplatnog ulaska na lokalni gradski bazen. U zaprimljenom podnesku navodi se, između ostalog sljedeće: *„…Pišem ovo jer sam ljuta i povrijeđena kao majka, po tko zna koji put! Sin 19 godina sa dijagnozom autizma, odlazi na gradski bazen u pratnji osobnog asistenta. Na stranicama Grada navedeno je da osobe sa invaliditetom i*

njihova pratnja NE PLAĆAJU ulaz. Problem nastaje kada zaposlenica na ulazu procjenjuje "Da joj ne izgleda kao da ima neke poteškoće" misleći na fizički izgled. Dotična odlučuje da će im ipak naplatiti ulaznice uz napomenu "Ne znam koji ste danas po redu s tom iskaznicom". Napominjem da ih je prošli tjedan ista ta osoba pustila uz predočenje iskaznice o invalidnosti. …nije stvar u tih 6e koje su platili, nego u tome da si svatko daje za pravo odlučivati o stvarima za koje nisu kompetentni… …Voditelj bazena je odlučio da slobodan ulaz imaju samo osobe u invalidskim kolicima, iako objekt nema adekvatan ulaz za iste. Suprug je razgovarao sa trenutnim zamjenikom direktorice na što je dotični slegnuo ramenima uz komentar: "A šta sad, bilo pa prošlo, nećeš propasti za 6e"… …Na stranicama grad nije jasno definirano koje osobe i s kakvim tjelesnim ili drugim poteškoćama imaju pravo na slobodan ulaz…". Slijedom navedenog, POSI je Gradu i tvrtki koja upravlja gradskim bazenom uputio pismeno kojim je ukazano na normativni okvir kojim je propisano da su OSI osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Dodatno, naglašeno je kako nije svaki invaliditet vidljiv na prvi pogled i zato određene vrste invaliditeta nazivamo nevidljivim. POSI je posebno upozorio kako neprimjereni komentari ili osporavanje njihova invaliditeta imaju značajan negativan utjecaj na njihovo emocionalno stanje i motivaciju za uključivanje u svakodnevne životne aktivnosti. Stoga, Gradu i tvrtki koja upravlja bazenima je preporučeno ispitivanje navoda podneska stranke i poduzimanje radnji usmjerenih na osiguravanje primjerene komunikacije djelatnika gradskih bazena s OSI. Istaknuto je kako primjerena komunikacija, osim pravilne terminologije i uvažavanja specifičnosti koje proizlaze iz pojedine vrste i težine invaliditeta, podrazumijeva i odnos u kojemu nema omalovažavanja i u kojem se na OSI ne gleda kao na teret, već kao ravnopravne članove zajednice. Pogodnosti poput besplatnog ulaza ili nekog drugog oblika prilagodbe - nisu privilegije, već mehanizmi kojima se nastoji ukloniti prepreke s kojima se OSI svakodnevno suočavaju i kojima se želi osigurati ravnopravno sudjelovanje u svakodnevnom životu zajednice. Nadalje, u odnosu na nejasnoće u objavi na mrežnim stranicama Grada prema kojoj je osiguran *„…besplatan ulaz na bazen za osobe s poteškoćama i osobu u pratnji…"*, ali i uzimajući u obzir dvojbe i opisana nejednaka postupanja od strane djelatnika bazena, preporučeno je i poduzimanje radnji usmjerenih na uklanjanje istih. Zaključno je preporučeno da se o donesenoj odluci, kriterijima i ispravama kojima će se dokazivati ispunjavanje istih, izvijesti ne samo građane, nego i djelatnike bazena koji su izravno uključeni u provedbu odluke. Jasnoća kriterija i dosljedna primjena istih ključni su kako bi se izbjegle nejasnoće, samoinicijativna tumačenja i neprimjereni postupci prema OSI, te su ujedno i temelj za izgradnju povjerenja među građanima i stvaranju pristupačnog i uključivog društva. Neposredno po upućenoj preporuci, gradonačelnica je dostavila izvješće o aktivnostima provedenim povodom iste, a u izvješću se između ostalog navodi: *„…uvažavajući važnost vaših primjedbi, zatražila sam očitovanje od tvrtke… …koja upravlja gradskim bazenom… …u svom odgovoru očitovao o dosadašnjoj praksi omogućavanja besplatnog ulaza uglavnom osobama s poteškoćama u kretanju, pri čemu su se već neko vrijeme takve osobe oslobađale plaćanja ulaza. Međutim, svjesni smo da je došlo do nesporazuma prilikom tumačenja objave na službenim stranicama Grada, posebice u pogledu pojma "osobe s poteškoćama", što je izazvalo različita shvaćanja među građanima pa i djelatnicima bazena. Grad… je poduzeo korake za jasnije definiranje kriterija i uvjeta besplatnog ulaska, a sve u skladu s vašim preporukama. Smatramo da sve osobe s invaliditetom, neovisno o vrsti i stupnju invaliditeta, imaju pravo na ravnopravan pristup javnim sadržajima. Komunikacija prema javnosti bit će korigirana s ciljem otklanjanja nejasnoća i unaprjeđenja prakse. Naša trajna opredijeljenost*

jest graditi inkluzivno društvo u kojemu je svaka osoba jednako vrijedna, a svi naši građani i posjetitelji osjećaju se dobrodošlo i poštovano. Vaša suradnja i sugestije pridonose tom cilju, na čemu vam iskreno zahvaljujemo…". Navodi iz citiranog izvješća provjereni su uvidom u mrežne stranice Grada te je na istima uočena nova obavijest iz koje je razvidno da OSI i njihova pratnja imaju besplatan ulaz na bazen, a status OSI dokazuje se važećom iskaznicom za osobe s invaliditetom.

Preporuka upućena jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i turističkim zajednicama koje djeluju na lokalnoj i regionalnoj razini

U Izvješću o radu POSI za 2024. godinu, uzimajući u obzir mjere i aktivnosti kojima je MINTS stvorilo dobre preduvjete za osiguravanje pristupačnosti i dostupnosti turističke ponude OSI, a vodeći se iskustvima stečenim postupanjem po zaprimljenim pritužbama, izraženo je mišljenje kako se značajniji pomaci u osiguranju pristupačnosti turističke ponude mogu ostvariti dodatnim angažmanom i većom posvećenošću županija, gradova, općina i turističkih zajednica koje djeluju na lokalnoj i područnoj razini i koje su ključni dionici u stvaranju inkluzivne turističke ponude. Stoga, tijekom lipnja 2025. godine POSI je svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i turističkim zajednicama, uputio preporuku o mjerama i aktivnostima kojima donositelji odluka na lokalnoj i regionalnoj razini mogu doprinijeti svladavanju izazova i prepreka s kojima se suočavaju OSI koje kao turisti žele uživati u turističkoj ponudi u različitim krajevima RH. Preporukom je prije svega ukazano na u uvodu ovog poglavlja opisane izazove s kojima se turisti s invaliditetom susreću, već od planiranja putovanja, preko putovanja pa do boravka u nekoj sredini. Naglašeno je kako ti izazovi i prepreke isključuju OSI iz turističkih iskustava te ih diskriminiraju u odnosu na ostale turiste i građane, a ujedno se propušta prilika za gospodarski rast kroz razvoj inkluzivne ponude, s obzirom da pristupačan turizam može postati ključna konkurentska prednost destinacije te poboljšati kvalitetu usluge i osigurati dugoročnu održivost. Preporukom je istaknuto kako su upravo JLP(R)S ključni dionici u stvaranju inkluzivne turističke ponude koja osim što povećava konkurentnost na tržištu pružatelja turističkih usluga, ujedno povećava kvalitetu života lokalnog stanovništva. Stoga, svim općinama, gradovima, županijama i turističkim zajednicama je preporučeno da se elementi pristupačnosti (npr. rampe, dizala, platforme, rukohvati, signalizacija, info materijali i dr.) koji služe pristupu turističkim sadržajima (npr. plaže, kupališta, bazeni, javne površine, manifestacije, znamenitosti, objekti javne namjene i dr.) redovno održavaju i provjeravaju kako bi se osigurala njihova funkcionalnost. Istaknuto je kako je poželjno da se predsezonske aktivnosti usmjere na analizu stanja i potreba te poboljšanje pristupačnosti svih turističkih sadržaja. Turističkim zajednicama je preporučeno aktivnije i predanije uključivanje u aktivnosti usmjerene na poboljšanje pristupačnosti turističke ponude, posebno u odnosu na prikupljanje i pružanje informacija o pristupačnosti. Navedeno podrazumijeva povezivanje turističkih zajednica s lokalnim pružateljima usluga i dionicima koji provode projekte usmjerene na osiguravanje pristupačnosti, informiranje o razini pristupačnosti pojedinih sadržaja na destinaciji te kontinuirano educiranje o potrebama i specifičnostima koje proizlaze iz pojedinih vrsta invaliditeta. POSI je upoznat sa sve učestalijim projektima kroz koje su provedena mapiranja turističkih sadržaja (npr. plaže) i analize pristupačnosti turističkih znamenitosti i sadržaja u pojedinoj destinaciji. Stoga je lokalnim i područnim turističkim zajednicama preporučeno intenzivnije i konkretnije korištenje postojećih resursa i alata kojima će informacije o pristupačnosti biti dostupnije te na taj način OSI pomoći prilikom planiranja putovanja. Uz opisanu preporuku koja je upućena izravno JLP(R)S i turističkim zajednicama, POSI je izdao i priopćenje za javnost koje je

preneseno u medijima i slijedom kojega se kroz javne istupe aktualizirala ova za OSI, ali i cijelo društvo iznimno važna tema.

Podizanje razine svijesti o pristupačnom turizmu

POSI je i tijekom 2025. godine provodio aktivnosti usmjerene na uklanjanje predrasuda i stereotipa zbog kojih su OSI i dalje diskriminirane u odnosu na turiste bez invaliditeta, ali i zbog kojih potencijal pristupačnog turizma još uvijek nije dovoljno iskorišten u svrhu gospodarskog rasta i dugoročne održivosti turističkog sektora. U daljnjem tekstu prikazujemo neke od provedenih aktivnosti.

Suradnja koju su POSI i MINTS uspostavili proteklih godina s ciljem poboljšanja pristupačnosti turističke ponude OSI, nastavljena je i tijekom 2025. godine. Suradnja je rezultirala brojnim zajedničkim radionicama, konferencijama, edukativnim i promotivnim materijalima te drugim aktivnostima kojima se kontinuirano aktualiziralo teme važne za osiguranje pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga. Uz ukazivanje na prepreke s kojima se OSI susreću kao turisti, dionike koji su uključeni u kreiranje turističke ponude upoznavalo se sa učinkovitim i ekonomskim načinima uklanjanja tih prepreka te se ujedno naglašavao potencijal i benefiti turizma obogaćenog ponudom koja je pristupačna za OSI.

Konzorcij AccessibleEU i UN Tourism, u suradnji s Europskom mrežom za pristupačni turizam (ENAT), Fundación ONCE i Ilunion Accesibilidad, organizirali su međunarodnu radionicu „Pristupačni turizam: Iskorištavanje prednosti inkluzivnih destinacija za tvrtke i ljude“. Radionica je održana u hibridnom obliku 23. siječnja 2025. godine, u Madridu uživo te online za sve ostale zainteresirane. Radionicu su putem online platforme pratili pravobranitelj i savjetnik pravobranitelja. AccessibleEU jedna je od vodećih inicijativa koje je predložila Strategija Europske komisije za prava osoba s invaliditetom 2021.-2030. Ovaj istraživački centar za pristupačnost provodi aktivnosti usmjerene na osiguranje pristupačnosti izgrađene okoline i prometa, pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih tehnologija i općenito pristupačnosti svih proizvoda i usluga namijenjenih javnosti, sve kako bi se osiguralo sudjelovanje OSI u svim područjima života na ravnopravnoj osnovi s drugima. Nakon uvodnih govora održana su dva panela u kojima su sudjelovali ministri, parlamentarni zastupnici te predstavnici vlada i državnih organizacija turističkih sektora Italije, Španjolske, Njemačke i Ekvadora, stručnjaci iz turističkog sektora i akademske zajednice te predstavnici poslovnih subjekata (hoteli, turističke agencije, udruženja avio prijevoznika i dr.) iz brojnih zemalja Europske unije, ali i iz SAD-a i UK-a.

Dana 28. travnja 2025. godine, **u prostoru knjižnice na Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Iki, Opatija, održana je promocija knjige „Rušenje prepreka: stvaranje uključivih turističkih destinacija“**, autorica Jelene Đurkin Badurina, Nataše Kovačić, Hane Paleka i Daniele Soldić Frleta. Knjiga se bavi aktualnom temom turizma za sve te razvojem pristupačnih i uključivih turističkih doživljaja i destinacija. Promocija knjige uključivala je i predstavljanje EU projekta SITE (*Shaping Inclusive Tourist Experiences*). Cilj projekta je povećati atraktivnost turističkih destinacija kroz promicanje univerzalnog dizajna i uključivih rješenja u turizmu, a u okviru provedbe projektnih aktivnosti nastala je i ova publikacija.

Na Murteru su 11. lipnja na završnoj konferenciji predstavljeni rezultati **projekta “Priroda na znakovnom” kojeg je provodio Hrvatski savez gluhih i nagluhih (HSGN) u partnerstvu s Udrugom poduzetnika u hotelijerstvu Hrvatske i svim našim nacionalnim parkovima.** Projektom su informativni sadržaji svih osam nacionalnih parkova u Hrvatskoj putem hrvatskog znakovnog jezika učinjeni pristupačnima i dostupnim gluhim osobama. Prijevod

tekstualnih informacija izrađen je na hrvatskom znakovnom jeziku i međunarodnoj znakovnoj komunikaciji uz titlove za sve gluhe i nagluhe posjetitelje iz Hrvatske i svijeta. U sklopu konferencije održana je i edukaciju djelatnika Nacionalnog parka Kornati o ispravnim načinima komunikacije i odnosu prema gluhim i nagluhim osobama. Također, ovom prilikom najavljeno je i objašnjeno korištenje sadržaja za gluhe osobe koji će biti dostupno putem QR kodova. Povodom 10. obljetnice proglašenja Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije za gluhe i gluhoslijepe osobe **projekt "Priroda na znakovnom"** i rezultati projekta predstavljeni su 27. lipnja 2025. godine na **online Mini festivalu pristupačnosti.** Velikim iskorakom smatramo da su svi nacionalni parkovi (Nacionalni parki Krka, Nacionalni park Plitvička jezera, Nacionalni park Risnjak, Nacionalni park Brijuni, Nacionalni park Kornati, Nacionalni park Mljet, Nacionalni park Paklenica i Nacionalni park Sjeverni Velebit) od ove godine pristupačni za gluhe i nagluhe osobe putem QR kodova koji vode na prijevod informacija o parkovima. HSGN najavio je planove pripreme istovrsnog projekta i za 12 parkova prirode u Hrvatskoj.

Ministarstvo turizma i sporta (MINTS) je petu po redu konferenciju o pristupačnom turizmu organiziralo u tjednu obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, a gosti i stručnjaci iz nekoliko europskih država doprinijeli su međunarodnom karakteru konferencije. Konferencija je održana 5. prosinca 2025. godine u Zagrebu, uz mogućnost praćenja putem online prijenosa uživo, a tema Konferencije bila je **„Oblikovanje turizma za uspješne zajednice i prostore"**. Sudionicima konferencije obratila se i zamjenica pravobranitelja, koja je podsjetila na obveze koje su preuzete potpisivanjem i ratificiranjem KPOSI, u kontekstu osiguranja sudjelovanja OSI u svim područjima svakodnevnog života. Upozorila je kako je osiguranje pristupačnosti obveza svih te da pristupačna turističke ponuda nije samo pristupačna soba ili smještajni objekt, nego da inkluzivna ponuda podrazumijeva i pristupačan prijevoz i javne površine, pristupačne znamenitosti, ugostiteljske i trgovačke objekte, pristupačne plaže, toalete i sve ostale sadržaje na destinaciji. Istaknute su hvalevrijedne mjere i aktivnosti MINTS-a kojima se nastoji unaprijediti razina pristupačnosti turističke ponude, a svi dionici koji sudjeluju u kreiranju turističke ponude potaknuti su na ulaganje dodatnog napora u stvaranju okruženja u kojemu će OSI biti ravnopravni s ostalim građanima.

POSI je na mrežnim stranicama i pratećim platformama objavio vijest o početku emitiranja promotivnog spota Ministarstva turizma i sporta o pristupačnom turizmu „Turizam za sve". Od 25. studenoga do 7. prosinca 2025. godine, kao nastavak aktivnosti MINTS-a usmjerenih na izjednačavanje mogućnosti DTUR i OSI, u programu HRT1 i HRT2 svaki je dan emitiran spot o pristupačnom turizmu kojeg je produciralo MINTS. Riječ je o spotu kojim se na jednostavan i razumljiv način nastoje potaknuti svi dionici u turizmu na promjenu paradigme i povećanje pristupačnosti u turizmu. Originalni spot je nastao kao rezultat višegodišnjih aktivnosti jačanja svijesti o pristupačnom turizmu te ga je MINTS objavilo u prosincu 2024. godine zajedno s priručnikom Pristupačan turizam, priručnik za inkluzivnu uslugu i zapošljavanje.

Praćenje provedbe preporuka upućenih prethodnih godina

Uzimajući u obzir preporuke POSI upućene proteklih godina te prijedloge Odbora za turizam Hrvatskog sabora upućene 2015. godine, POSI je nastavio pratiti implementaciju preporučenih mjera i aktivnosti. Stoga, u nastavku teksta prikazujemo podatke koje je MINTS dostavilo za potrebe ovog Izvješća.

1. Kao i prethodnih godina, MINTS u svom odgovoru navodi kako u svojoj evidenciji nema *„…kategoriziran i razvrstan niti jedan objekt za koji je utvrđen poseban standard "Za osobe s*

invaliditetom". Broj kategoriziranih objekata prema traženim vrstama je sljedeći: Hotel - 775, od toga hotel baština 4 - 27, hotel baština 5* - dva, vrsta Hotel baština (bez kategorije) - 45, Difuzni hotel - tri, Aparthotel - 20, Turističko naselje - 69, Turistički apartmani - 42, Integralni hotel -33."*

2. MINTS: „*Sukladno odredbama Zakona o turizmu JLP(R)S samouprave, odnosno turističke zajednice, izrađuju plan upravljanja destinacijom kao planski dokument koji određuje smjer razvoja destinacije, u skladu s aktima strateškog planiranja, prostornim planovima, planom upravljanja kulturnim dobrima i drugim važećim planovima i propisima. Aktivnosti prikupljanja planova su još uvijek u tijeku te će konačni podatci, uključujući i podatke o udjelu atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom, biti predmetom obrade i dostupni za daljnje korištenje nakon okončanja cjelokupnog procesa prikupljanja i obrade."*

3. MINTS: „…5. *Konferencija „Oblikovanje turizma za uspješne zajednice i prostore" održana je u hibridnom modelu u cilju uključivanja što većeg broja sudionika te je tako ukupno prisustvovalo 227 sudionika, od toga 63 u dvorani hotela te 164 online. U diseminaciju informacija i poziva bile su uključene i strukovne udruge: Udruga poduzetnika u hotelijerstvu Hrvatske, Nacionalna udruga obiteljskih i malih hotela, Udruga hrvatskih putničkih agencija, Kamping udruženje Hrvatske kao i Hrvatska gospodarska komora i Hrvatska obrtnička komora koje okupljaju/predstavljaju poslodavce u turizmu. Pozvani su bili svi dionici turističkog sektora, od poduzetnika, turističkih zajednica, razvojnih agencija, jedinica lokalne i područne samouprave do srednjih strukovnih škola. Također je bila uključena i Hrvatska komora arhitekata te se konferencija bodovala u svrhu stručnog usavršavanja arhitekata. Konferenciju su podržali i predstavnici Ministarstva kulture i medija prezentacijom Pristupačni turizam u zaštićenoj kulturnoj baštini RH, ali isto tako i dionici akademskog sektora kao i realnog i civilnog sektora. Ovogodišnja tema panela bila je „Izazovi i rješenja u prilagodbi zaštićene kulturne baštine". Predstavljen je i promidžbeno-informativni video kojeg je MINTS produciralo s ciljem podizanja razine svijesti o potrebi osiguravanja jednakih mogućnosti u turizmu te pokrenulo kampanju osvješćivanja javnosti putem Hrvatske radija i televizije. Potrebno je naglasiti kako je i ove godine konferencija bila međunarodnog karaktera."*

4. MINTS: „*Međunarodna norma ISO 21902:2021, prihvaćena je kao hrvatska norma HRN ISO 21902:2021, Turističke i srodne usluge -Turizam pristupačan svima - Zahtjevi i preporuke (ISO 21902:2021) vrlo brzo nakon objave u izvorniku na engleskome jeziku. Ovim se dokumentom utvrđuju zahtjevi i daju smjernice za turizam pristupačan svima s ciljem osiguravanja jednakog pristupa i uživanja u turizmu najširem krugu ljudi svih dobi i sposobnosti. Također, pružaju se informacije o ključnim aspektima kreiranja politike, strategije, infrastrukture, proizvoda i usluga, a namijenjen je svim dionicima u lancu turističke ponude iz javnog i privatnog sektora. Primjenjuje se na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. MINTS je financiralo prevođenje međunarodne norme na hrvatski jezik te je hrvatska jezična verzija norme objavljena u prosincu 2025. godine."*

5. Kao i prethodnih godina, MINTS je dostavilo iscrpan odgovor iz kojeg izdvajamo sljedeće: „*…Javni pozivi - u 2025. godini prilikom kreiranja i provedbe javnih politika usmjerenih na razvoj turističkih proizvoda i usluga, uzimano je u obzir i promicanje pristupačnosti osobama s invaliditetom kako slijedi: I. U sklopu Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2022. godine izrađen je Poziv na dodjelu bespovratnih sredstava Regionalna diversifikacija i specijalizacija hrvatskog turizma kroz ulaganja u razvoj turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti… …U Uputama za prijavitelje, kao jedan od uvjeta prihvatljivosti projekta se navodila i usklađenost projekta s horizontalnim EU i nacionalnim politikama… …nediskriminaciji i pristupačnosti za*

osobe s invaliditetom tj. projekt mora barem biti neutralan u odnosu na njih. U poglavlju Pristupačnost za osobe s invaliditetom je bilo propisano da projekt treba ispuniti minimalne zakonske uvjete u pogledu promicanja pristupačnosti za osobe s invaliditetom da bi se smatrao neutralnim. Također, projekt može doprinijeti promicanju pristupačnosti osoba s invaliditetom. Prijavitelji su mogli na razini projektnih prijedloga osmisliti aktivnosti pri promicanju pristupačnosti osoba s invaliditetom koje osiguravaju poboljšanu dostupnost za osobe s invaliditetom povrh zakonskih zahtjeva. U Kriterijima za dodjelu, kroz sve tri grupe projekata (Infrastruktura u funkciji razvoja lječilišnog i wellness turizma, Infrastruktura aktivnog turizma i Posjetiteljska infrastruktura), u skupini kriterija „Društvena održivost" bodove su ostvarili projektni prijedlozi koji su utvrdili barem jednu specifičnu aktivnost koja doprinosi promicanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom povrh propisanog minimuma poštivanja zakonskih odredbi. Projekti su ugovoreni u 2024. godini te je u provedbi u 2025. godini bilo 24 projekta ukupne vrijednosti 195.886.121,54 eura. Rok za realizaciju projekata je do kraja lipnja 2026. godine. II. Također, u sklopu Nacionalnog plana oporavka… …izrađen je i objavljen Poziv na dodjelu bespovratnih sredstava „Jačanje održivosti te poticanje zelene i digitalne tranzicije poduzetnika u sektoru turizma"… …u cilju postizanja većeg broja bodova kod ocjenjivanja projektnih prijedloga, Prijavitelji su bili pozvani doprinijeti promicanju pristupačnosti osoba s invaliditetom na način da osmisle aktivnosti za navedenu svrhu. Kao primjer navedene su sljedeće aktivnosti: korištenje načela univerzalnog dizajna, radna mjesta prilagođena osobama s invaliditetom, Brailleovo pismo za slijepe osobe, zvukovna rješenja za slijepe osobe, znakovni jezik za gluhe osobe, educirani prevoditelji za gluhoslijepe osobe koji poznaju sve oblike komunikacije koju koriste gluhoslijepe osobe (taktilni znakovni jezik, pisanje na dlanu i sl.), edukacija zaposlenika za ophođenje s osobama s invaliditetom, tekstovi jednostavni za čitanje i razumijevanje za osobe s intelektualnim teškoćama, dostupnost informacijsko-komunikacijske tehnologije za osobe s invaliditetom, itd. .. bodovi su se mogli ostvariti ukoliko se kroz projektne aktivnosti planiralo zapošljavanje osoba s invaliditetom iznad zakonski propisanog minimuma, kao i dodatni bodovi za usavršavanje radnika s invaliditetom. Projekti su ugovoreni u 2024. godini te je u provedbi u 2025. godini bilo 53 projekata ukupne vrijednosti 152.601.370,81 eura. Rok za realizaciju projekata je do kraja lipnja 2026. godine. MINTS je 2025. godine objavilo Javni poziv Konkurentnost turističkog gospodarstva. Korisnici bespovratnih potpora bili su subjekti malog gospodarstva (trgovačka društva izvan javnog sektora, obrti i zadruge) te OPG-obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja pružaju ili će pružati ugostiteljsku uslugu na OPG-u. Prihvatljive projektne aktivnosti su bile među ostalima i aktivnosti usmjerene na povećanje ili poboljšanje standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom. Svi subjekti koji su se prijavili na Javni poziv Konkurentnost turističkog gospodarstva, a imali su projekt povezan s povećanjem i poboljšanjem standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom te su zadovoljili kriterije za odabir, ostvarili su pravo na dodjelu potpore male vrijednosti. Ukupno je sufinancirano 138 projekata u ukupnom iznosu 3.403.700,00 eura, a od toga je osam projekata u ukupnoj vrijednosti od 159.000,00 eura među prihvatljivim aktivnostima imalo i aktivnosti vezane za poboljšanja uvjeta osoba s invaliditetom. Većinom se radi o pristupnim rampama za osobe s invaliditetom, informatičkom programu za osobe s invaliditetom, sanitarnim čvorovima za osobe s invaliditetom te ugradnji dizala u smještajne objekte. IV. Kroz Javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava za razvoj javne turističke infrastrukture u 2024. godini, kao kriterij prihvatljivosti projekta je bilo propisano da projekti moraju ispunjavati sve zakonske uvjete u pogledu promicanja pristupačnosti za osobe s invaliditetom, a u kriterijima odabira, bodove su mogli ostvariti projekti koji doprinose promicanju pristupačnosti javne turističke infrastrukture. Kroz Javni

poziv je sveukupno sufinancirano 14 projekata ukupne vrijednosti 945.892,62 eura. 9 od 14 projekata je realizirano u 2025. godini, a realizacija preostalih 5 projekata se očekuje tijekom 2026. godine. Napominjemo kako će se i u narednom razdoblju, gdje god će biti primjenjivo, koristit kriterije prihvatljivosti/kriterije odabira koji su vezani uz razumnu prilagodbu i promicanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

6. MINTS: *„…u Javnom natječaju za sufinanciranje projekata udruga u turizmu u 2025. godini udruge čije je područje djelovanja vezano uz izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom nisu bili prihvatljivi prijavitelji, no prihvatljivi su bili u svojstvu pridruženog partnera na projektu. Razlog tome je što je u nadležnosti Ministarstva u pripremi Poziv na dostavu projektnih prijedloga u okviru Europskog socijalnog fonda plus kojem je ciljano područje sufinanciranja isključivo vezano uz razvijanje svijesti o pristupačnom turizmu. Međutim, Javni natječaj za sufinanciranje projekata udruga u turizmu je bio usmjeren na osobe sa invaliditetom kroz prihvatljive aktivnosti kao što su: aktivnost uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada u turizmu, aktivnosti poticanja poslodavaca i turističkih zajednica u turizmu na razvoj pristupačnog turizma te kroz bodovanje zapošljavanja osoba s invaliditetom. Temeljem Javnog natječaja dodijeljena su sredstva u ukupnom iznosu od 1.003.972,71 eura.*

Osim prikupljanja podataka od strane MINTS-a, za potrebe ovog Izvješća analizirani su i službeni statistički podatci javno objavljeni u priopćenju Državnog zavoda za statistiku, a koji se odnose na redovito statističko istraživanje o pristupačnosti građevina turističkog smještaja na području RH. Naime, DZS u okviru ovog istraživanja prikuplja i objavljuje podatke o svim aktivnim smještajnim objektima iz skupine 55.1 - Hoteli i sličan smještaj, koji su tijekom promatrane godine ostvarili noćenja, te pruža podatke o broju objekata i smještajnih jedinica (soba i apartmana) prilagođenih osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Podatci se prikupljaju putem mrežne aplikacije uz puni obuhvat statističke populacije, čime se osigurava pouzdanost i usporedivost pokazatelja na nacionalnoj i regionalnoj razini, uz napomenu kako podatke dostavljaju izravno izvještajne jedinice koje popunjavaju obrazac, stoga na kvalitetu rezultata mogu utjecati neispravno popunjeni obrasci. Cilj provedene analize bio je sagledati razinu dostupnosti i teritorijalnu raspodjelu pristupačnih smještajnih kapaciteta, utvrditi trendove kroz promatrano razdoblje te identificirati ključne izazove i područja u kojima su potrebna dodatna unaprjeđenja radi osiguravanja ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u turističkim aktivnostima. S obzirom da su rezultati istraživanja za 2024. godinu javno objavljeni tijekom travnja 2025. godine, ovom analizom su obuhvaćeni podaci za 2018., 2021. i 2024. godinu, kako bi se utvrdili trendovi u razvoju pristupačnih smještajnih kapaciteta te njihova regionalna raspodjela.

U 2018. godini, od ukupno 1.074 smještajna objekta iz skupine Hoteli i sličan smještaj u kojima su ostvarena noćenja, njih 355, odnosno 33,1%, raspolagalo je smještajnim jedinicama prilagođenima OSI i smanjene pokretljivosti. Ukupno je bilo dostupno 1.515 pristupačnih smještajnih jedinica, od čega 1.303 sobe i 212 apartmana. Najveći udio pristupačnih jedinica bio je koncentriran u obalnim županijama, osobito u Splitsko-dalmatinskoj, Istarskoj i Primorsko-goranskoj županiji, dok je u ostalim županijama udio bio znatno manji, što ukazuje na izraženu regionalnu neravnomjernost.

Grafikon 8. Prikaz turističkih objekata s pristupačnim smještajem u 2018. godini

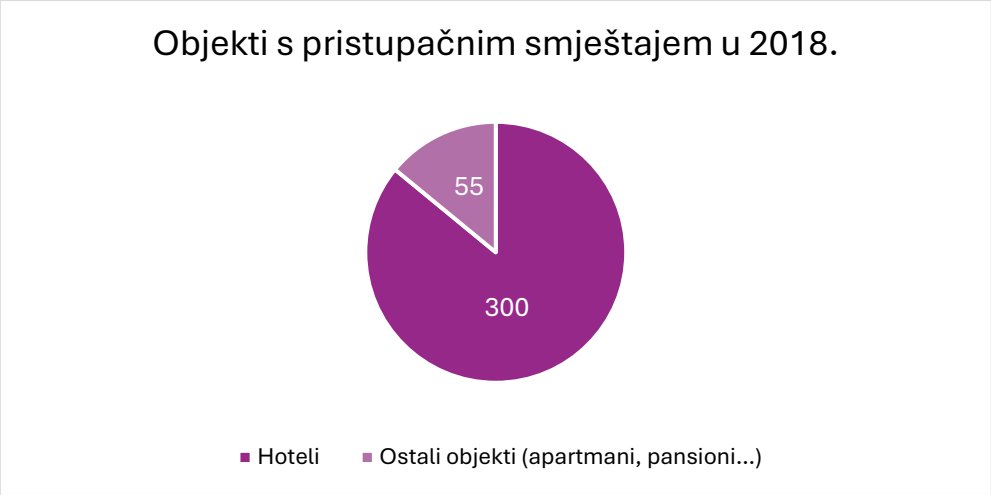

Izvor: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku RH, Pristupačnost građevina turističkog smještaja osobama smanjene pokretljivosti u 2018.

U 2021. godini zabilježen je određeni napredak. Od ukupno 1.043 objekta, njih 368, odnosno 35,3%, imalo je pristupačne smještajne jedinice. Ukupan broj pristupačnih jedinica porastao je na 1.795, od čega 1.534 sobe i 261 apartman. U odnosu na 2018. godinu vidljiv je porast i udjela objekata s pristupačnim smještajem i ukupnog broja prilagođenih jedinica. Područna raspodjela i dalje pokazuje koncentraciju u nekoliko županija, pri čemu su Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska i Istarska županija prednjačile po udjelu raspoloživih kapaciteta, dok je uočen napredak u Osječko-baranjskoj županiji.

Grafikon 9. Prikaz turističkih objekata s pristupačnim smještajem u 2021. godini

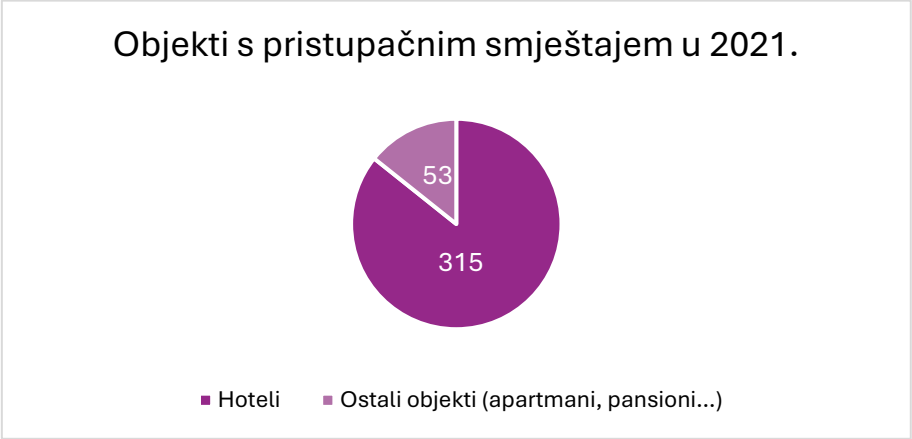

Izvor: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku RH, Pristupačnost građevina turističkog smještaja osobama smanjene pokretljivosti u 2021.

Podatci za 2024. godinu pokazuju stagnaciju, pa čak i smanjenje ukupnog broja pristupačnih smještajnih jedinica. Od 1.078 objekata, njih 370, odnosno 34,3%, raspolagalo je pristupačnim smještajem. Ukupno je bilo dostupno 1.499 pristupačnih jedinica, što predstavlja pad u odnosu na 2021. godinu. Većina pristupačnih smještajnih jedinica i dalje se nalazi u hotelima, dok je zastupljenost drugih oblika smještaja znatno manja. Područno gledano, i dalje je prisutna koncentracija kapaciteta u nekoliko županija, dok je u ostalim dijelovima RH ponuda ograničena.

Grafikon 10. Prikaz turističkih objekata s pristupačnim smještajem u 2024. godini

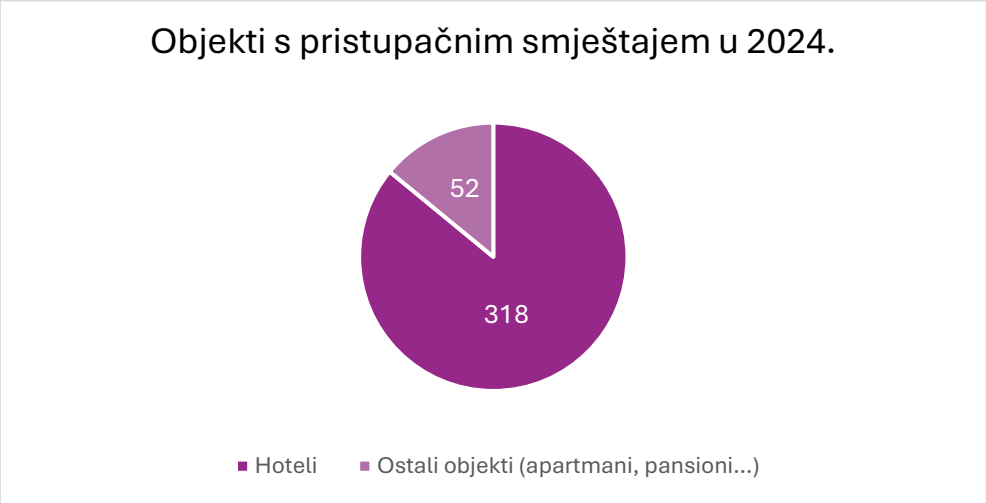

Izvor: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku RH, Pristupačnost građevina turističkog smještaja osobama smanjene pokretljivosti u 2024.

Promatrajući cjelokupno razdoblje, može se zaključiti da je u razdoblju od 2018. do 2021. ostvaren pozitivan pomak u povećanju dostupnosti pristupačnih smještajnih kapaciteta, dok podaci za 2024. godinu ukazuju na stagnaciju i potrebu dodatnih napora u području prilagodbe smještajnih objekata. Iako približno trećina objekata raspolaže prilagođenim jedinicama, to i dalje ne osigurava ravnomjernu teritorijalnu dostupnost niti zadovoljava potrebe svih OSI. Također, posebno treba uzeti u obzir da su podaci prikupljani od samih iznajmljivača te da se na temelju u ovom poglavlju opisanih iskustava koja ukazuju na nedovoljnu svijest o tome što pristupačnost zaista jest, može pretpostaviti kako je broj potpuno pristupačnih smještajnih jedinica znatno manji od prikazanog.

Zaključak i preporuke:

Iskustva stečena tijekom 2025. godine ukazuju da turistička ponuda u Republici Hrvatskoj još uvijek turistima s invaliditetom nije sustavno i ujednačeno dostupna na ravnopravnoj osnovi kao i turistima bez invaliditeta.

Na razini države, pozitivne pomake i primjere dobre prakse uočavamo u onim sredinama gdje uz korištenje poticajnih mjera postoji i aktivna suradnja gradova, općina turističkih zajednica i udruga osoba s invaliditetom. Suradnja s Ministarstvom turizma i sporta potvrđuje da su turističkom sektoru dostupne značajne poticajne mjere i financijski instrumenti kojima se mogu unaprijediti razina pristupačnosti i kvaliteta ponude. Također, analizirajući podatke prikupljene kroz istraživanje Državnog zavoda za statistiku, može se zaključiti kako postoji neujednačena razina pristupačnosti smještajnih kapaciteta, osobito u županijama s manjim udjelom pristupačnih jedinica te u nehotelskim oblicima smještaja. Stoga uz pohvalu dosadašnjih mjera i aktivnosti Ministarstva turizma i sporta, preporučujemo nastavak i snažnije promoviranje postojećih mjera, kao i njihovo daljnje unaprjeđenje i u smjeru iznajmljivača privatnog sektora.

Istodobno, očekuje se veći angažman općina, gradova i županija u aktivnom poticanju prilagodbi na svom području te osiguranju pristupačnosti svih javnih površina, objekata, plaža,

kulturnih sadržaja i prijevoza, kako bi se osigurao ravnomjerniji razvoj pristupačnosti i stvarno ostvarivanje prava na jednak pristup turističkim uslugama diljem RH.

Također, ponavljamo preporuku za snažnijim i posvećenijim angažmanom lokalnih i regionalnih turističkih zajednica, koje kroz koordinaciju dionika, točno i ažurno informiranje o razini pristupačnosti te proaktivno promicanje inkluzivne ponude mogu imati ključnu ulogu u stvaranju konkurentne i pristupačne destinacije. Pozitivni primjeri dolaze upravo iz sredina u kojima su turističke zajednice preuzele takvu aktivnu i povezujuću ulogu.

Posebno zabrinjava učestala pojava netočnog ili lažnog oglašavanja pristupačnosti smještajnih objekata. Kada se objekt oglašava kao pristupačan, a ne ispunjava propisane tehničke i funkcionalne uvjete, osobama s invaliditetom može biti onemogućeno korištenje unaprijed rezervirane i plaćene usluge, čime se narušava njihovo dostojanstvo, zdravlje, sigurnost i pravo na ravnopravno sudjelovanje u društvu. Stoga, preporučujemo da se s ciljem osiguravanja stvarne, a ne samo deklarativne pristupačnosti, osigura dosljedna primjena važećih propisa i tehničkih standarda pristupačnosti te da se osmisli i uspostavi učinkovit mehanizam provjere točnosti informacija o pristupačnosti na platformama za oglašavanje smještaja. Oznaka „pristupačno" ne smije biti općenita i neprovjerena, već temeljena na jasno definiranim i mjerljivim kriterijima, uz obvezu pružatelja usluge da potvrdi istinitost navedenih podataka i omogući provjeru primjerenosti odabranih elemenata pristupačnosti. Preporučujemo stoga razmotriti mogućnost uvođenja sustava certificiranja ili drugog oblika provjere usklađenosti s propisanim standardima pristupačnosti, kao i uspostavu jasnog mehanizma za prijavu i uklanjanje netočnih informacija.

2.16.7. Digitalna pristupačnost i umjetna inteligencija

Digitalna pristupačnost postiže se kreiranjem i prilagodbom mrežnih stranica, mobilnih aplikacija i ostalih digitalnih sadržaja i usluga kako bi im svi korisnici mogli pristupiti, koristiti ih i razumjeti bez obzira na vrstu i težinu invaliditeta. Digitalni sadržaji su pristupačni ako OSI mogu ravnopravno kao i osobe bez invaliditeta pristupiti sadržaju i percipirati informacije i sastavne dijelove korisničkog sučelja, ako tim sučeljem mogu upravljati te ako mogu razumjeti informacije i način rada korisničkog sučelja.

RH je potpisivanjem i ratificiranjem KPOSI preuzela obvezu OSI osigurati pristupačnost informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, na ravnopravnoj osnovi, kako bi se OSI osigurao život neovisan o pomoći druge osobe i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Mjere za osiguranje pristupačnosti koje uključuju identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera informacijama i komunikaciji uključuju, između ostalog: razvijanje, poticanje i praćenje provedbe minimalnih standarda i smjernica za pristupačnost prostora i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti, pružanje obuke interesnim skupinama o pitanjima pristupačnosti s kojima se suočavaju OSI, promicanje drugih odgovarajućih oblika pomoći i potpore OSI kako bi im se osigurao pristup informacijama te promicanje pristupačnosti novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i sustava, uključujući Internet.

Od 2019. godine u RH je na snazi Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (dalje u tekstu: Zakon o pristupačnosti) te je na taj način preuzeta Direktiva (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora (Tekst značajan za EGP) (SL L 327, 2. 12. 2016.). Zakonom se utvrđuju mjere kojima se osigurava

pristupačnost mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (dalje u tekstu: mobilne aplikacije) korisnicima, osobito OSI i starijim osobama. Obveznici primjene Zakona o pristupačnosti su tijela državne uprave, druga državna tijela, JLP(R)S i druga javna tijela definirana zakonskim okvirom kojim se uređuje javna nabava, kao i udruženja koje su osnovala neka od navedenih tijela ukoliko su takva udruženja uspostavljena u posebnu svrhu zadovoljavanja potreba od općeg interesa i nemaju neki industrijski ili trgovački značaj. Sukladno navedenom zakonu tijela javnog sektora dužna su prilagoditi svoje digitalne sadržaje, kako bi se stvorilo uključivo društvo, koje svima daje jednake mogućnosti za primanje, slanje i korištenje informacija u digitalnom okruženju. Iskustva i saznanja prikupljena tijekom 2025. godine potvrđuju napredak u osiguranju digitalne pristupačnosti većine tijela obveznika Zakona, ali i postojanje izazova zbog kojih dio mrežnih stranica i programskih rješenja još uvijek nije pristupačan. Kao i prijašnjih godina, izostaje intenzivnije uključivanje OSI u osmišljavanje i testiranje rješenja kojima se osigurava digitalna pristupačnost, a velik broj zaposlenika i stručnjaka zaduženih za stvaranje digitalnih sadržaja u javnim tijelima, nisu u dovoljnoj mjeri osviješteni i educirani o važnosti i načinu osiguranja digitalne pristupačnosti. Uočavamo kako su još uvijek česti i prisutni slučajevi u kojima se dokumenti i datoteke koriste u oblicima koji su nepristupačni čitačima teksta, brojna javna tijela se još uvijek - često neopravdano - pozivaju na nesrazmjerno opterećenje kao izgovor za neosiguravanje pristupačnosti, unatoč tome što iskustva i pozitivni primjeri potvrđuju da su prepreke i izazovi koji se odnose na osiguranje digitalne pristupačnosti javnih tijela u pravilu rješivi i uklonjivi, samo ako postoji dobra organizacijska struktura i educirano i stručno osoblje.

Tijekom 2025. godine donesen je Zakon o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga (NN, br. 89/25) kojim se u pravni poredak RH prenosi Direktiva (EU) 2019/882 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga (SL L 151, 7. 6. 2019.), poznata kao Europski akt o pristupačnosti (eng. *European Accessibility Act - EAA*). Zakon je stupio na snagu 28. lipnja 2025. godine te ima za svrhu osigurati da proizvodi i usluge dostupni na tržištu RH budu pristupačni OSI i osobama smanjene pokretljivosti, čime se potiče ravnopravno sudjelovanje u društvu, povećava konkurentnost poslovnog sektora te osigurava usklađenost s europskim standardima. Donošenjem Zakona provedeno je izravno usklađivanje s Direktivom (EU) 2019/882, koja je donesena kao odgovor na činjenicu da velik broj građana EU živi s nekim oblikom invaliditeta, pri čemu su različiti nacionalni zahtjevi za pristupačnost proizvoda i usluga predstavljali prepreku slobodnom kretanju roba i usluga na jedinstvenom tržištu. Naš zakon, preuzet bez sadržajnih izmjena u odnosu na Direktivu, doprinosi ujednačavanju pravila pristupačnosti na razini cijele EU te predstavlja i praktično usklađivanje s KPOSI. Zakon se odnosi na širok raspon proizvoda i usluga, uključujući, među ostalim, računala i pametne uređaje, operativne sustave, samoposlužne terminale (npr. bankomate i kioske), elektroničke komunikacijske uređaje, audiovizualne medijske usluge, e-trgovinu, e-knjige, potrošačke bankarske usluge, telekomunikacijske usluge te digitalne platforme i aplikacije. Njime se propisuje obveza da proizvodi i usluge budu dizajnirani i pružani na način koji omogućuje njihovu uporabu što većem broju korisnika, osobito OSI, uz obvezu osiguravanja pristupačnih informacija, sučelja i komunikacijskih kanala. Provedba Zakona započela je 28. lipnja 2025. godine, uz predviđene prijelazne rokove radi postupne prilagodbe. Iako je riječ o relativno novom propisu čiji se učinci tek počinju očitovati u praksi, Zakon predstavlja važan iskorak prema sustavnom uklanjanju prepreka u pristupu proizvodima i uslugama te jačanju digitalne i društvene uključenosti osoba s invaliditetom.

Preporuke:

Trenutni normativni okvir i aktivnosti koje se proteklih godina provode s ciljem osiguranja pristupačnosti mrežnih stranica, mobilnih aplikacija i ostalih digitalnih sadržaja i usluga, svakako su doprinijeli povećanju razine digitalne pristupačnosti javnih, ali i privatno-poslovnih subjekata, ali unatoč navedenom još uvijek postoje brojne prepreke i izazovi koje je potrebno svladati. Stoga, kako bi svi korisnici, neovisno o vrsti i težini invaliditeta mogli pristupiti digitalnim sadržajima i koristiti ih ravnopravno s osobama bez invaliditeta, preporučujemo nastaviti s edukacijama i jačanjem stručnih kapaciteta svih onih koji sudjeluju u kreiranju digitalnih sadržaja, kako javnih tijela, tako i privatno-poslovnih subjekata. Edukacije, ali i podizanje razine svijesti o obvezi i načinu osiguranja pristupačnosti nužni su kako bi se stvorila kultura inkluzije i na taj način spriječilo stvaranje nepristupačnih digitalnih sadržaja. Osim jačanja stručnih kapaciteta kreatora digitalnih sadržaja, preporučujemo i osmišljavanje te uspostavljanje centraliziranog sustava/platforme koja bi uz stručan kadar i odgovarajuće alate i tehnologije omogućila učinkovitiji nadzor ispunjavanja obveze osiguranja pristupačnosti digitalnih sadržaja (npr. mrežnih stranica i aplikacija). Zaključno, ponavljamo preporuku da se u osmišljavanje i testiranje rješenja kojim će se osigurati digitalna pristupačnost još intenzivnije uključe osobe s invaliditetom i njihovi predstavnici, svih vrsta oštećenja, jer upravo oni, kroz vlastito iskustvo i svakodnevno suočavanje s preprekama, najbolje poznaju svoje stvarne potrebe te mogu najpouzdanije prepoznati rješenja koja su doista funkcionalna, kao i ona koja ostaju samo formalno „pristupačna“.

Utjecaj umjetne inteligencije na prava osoba s invaliditetom

Umjetna inteligencija (u daljnjem tekstu: UI) definira se kao sposobnost nekog uređaja da oponaša ljudske aktivnosti poput zaključivanja, učenja, planiranja i kreativnosti. UI omogućuje tehničkim sustavima percipiranje okruženja, uzimanje u obzir onog što vide i rješavanje problema kako bi postigli neki cilj. Računalo prima podatke (koji su već pripremljeni ili prikupljeni s pomoću vlastitih senzora, npr. fotoaparata), obrađuje ih i daje odgovore. Sustavi UI mogu u određenoj mjeri prilagoditi svoje ponašanje analiziranjem prethodnih situacija i samostalnim radom.

Nacionalni plan za razvoj umjetne inteligencije za razdoblje do 2032. godine

Uzimajući u obzir ubrzani razvoj UI na sva životna područja, tijekom 2025. godine pokrenut je proces izrade Nacionalnog plana za razvoj umjetne inteligencije za razdoblje do 2032. godine i Akcijskog plana za njegovu provedbu. Vlada RH zadužila je MPUDT za vođenje ovog procesa, a institucija POSI sudjelovala je u radu Stručne radne skupine za izradu prijedloga Nacionalnog plana i Akcijskog plana za razvoj umjetne inteligencije u RH. Savjetnici POSI sudjelovali su na sastancima tematske podskupine zadužene za izradu posebnog cilja 3. *Uspostavljanje sustava etične i zakonite primjene UI* te su na taj način iznosili komentare i prijedloge u odnosu na analizu postojećeg stanja, izradu strateških prioriteta i definiranje mjera na području razvoja UI u RH. Osim konkretnih prijedloga upućenih tijekom sastanaka navedene tematske podskupine Stručne radne skupine, MPUDT-u upućena je i preporuka kojom je naglašeno kako će ubrzani razvoj UI utjecati, odnosno već utječe na ostvarivanje i zaštitu, ali dovodi i do mogućeg kršenja prava i diskriminacije OSI te je stoga važno donositi mjere i poduzimati aktivnosti kojima će se spriječiti diskriminacija i osigurati da razvoj UI doprinese inkluziji i neovisnom življenju OSI. Stoga, MPUDT-u ukazano je na brojne pozitivne primjere koji pokazuju kako brzi razvoj i uporaba UI može utjecati na poboljšanje kvalitete života, omogućiti neovisno življenje OSI i pomoći u inkluziji u svim životnim područjima. Između ostalog, opisani

su primjeri uređaja koji pomažu osobama s demencijom ili Alzheimerovom bolešću i koji ih podsjećaju na uzimanje lijekova i podržavaju u svakodnevnim životnim zadatcima. Također, alati kao što su pretvarači govora u tekst, automatski titlovi i drugi uređaji za poboljšanje pristupačnosti čine digitalne platforme i usluge lakše dostupnima OSI. U obrazovanju, prilagodljive platforme pružaju DTUR individualiziranu podršku u učenju i svladavanju životnih vještina, omogućujući im da uče u vlastitom tempu i s dodatnim pojašnjenjima kad je to potrebno. Za osobe s oštećenjem vida ili pokretljivosti, navigacijski sustavi koje pokreće UI čine kretanje javnim prostorima sigurnijim i lakšim. Također, UI alati omogućuju prilagodbu radnih mjesta, poboljšavajući profesionalnu inkluziju, dok roboti i chatbotovi nude različite oblike podrške. Primjeri iz prakse ukazuju kako UI pomaže i u zdravstvenoj zaštiti, omogućujući brže dijagnosticiranje bolesti i pružajući preporuke za liječenje i rehabilitaciju. Također, MPUDT-u je ukazano i na rizike i specifične izazove novih tehnologija koji mogu dovesti do diskriminacije i kršenja ljudskih prava OSI. Prikazani su primjeri sustava utemeljenih na UI koji se koriste prilikom selekcije potencijalnih zaposlenika i koji isključuju kandidate OSI, zbog nekvalitetno unesenih inputa na temelju kojih UI funkcionira i donosi odluke, a moguće je i da se teškoća koju OSI ima gleda kao otegotna okolnost, bez da se vodi računa o mogućnostima i obvezi osiguranja razumne prilagodbe. Također, UI može pogrešno procijeniti rizik temeljen na vrsti invaliditeta, što može dovesti do negativnih posljedica poput odbijanja kredita, povećanja premija osiguranja ili ukidanja socijalnih naknada ili usluga. U nekim slučajevima, alati koji koriste UI mogu OSI otežati ili uskratiti pristup digitalnim platformama, primjerice zbog neprepoznavanja netipičnog izgleda lica, naglaska ili govora. Nadalje, ukazano je na probleme s prepoznavanjem naglaska kod nagluhih osoba ili pogrešno tumačenje znakovnog jezika koji mogu dovesti do komunikacijskih barijera. Manipulativne tehnike vođene UI predstavljene su kao dodatni rizik, jer mogu narušiti autonomiju OSI koje su često izložene online agresiji i zlostavljanju. Opisane izazove POSI je tijekom izrade istaknuo kao izazove koji zahtijevaju dodatnu pažnju u razvoju UI, kako bi se osigurao ravnopravan pristup i zaštita svih korisnika. Zbog svega navedeno, POSI je preporukom naglasio da je prilikom izrade ovog strateškog dokumenta potrebno osigurati postizanje ravnoteže koja će omogućiti da uporaba UI intenzivnije utječe na poboljšanje kvalitete života OSI, ali da ujedno normativni okvir, razvoj i testiranje alata koji se koriste umjetnom inteligencijom budu u skladu s KPOSI, antidiskriminacijskim odredbama Akta EU o umjetnoj inteligenciji, standardima pristupačnosti i nacionalnim antidiskriminacijskim zakonodavstvom te da se na taj način osigura etičnost, poštivanje ljudskih prava, privatnosti i integriteta OSI. U odnosu na prijedloge općih i posebnih ciljeva Nacionalnog plana za razvoj UI u RH, POSI je podržao već iznesene prijedloge Pučkog pravobranitelja kojima je ukazano na važnost usmjerenosti na zaštitu ljudskih prava te su detaljno argumentirani prijedlozi mjera za ublažavanje rizika utjecaja na ljudska prava i jednakost. Osim navedenog, s ciljem donošenja mjera nužnih za osiguranje zaštite ljudskih prava OSI, MPUDT-u je preporučeno aktivno uključivanje predstavnika OSI u izradu svih strateških dokumenata te u provedbu antidiskriminacijskih odredbi Akta EU o umjetnoj inteligenciji na nacionalnoj razini. Naglašeno je kako OSI moraju biti uključene u sve procese razvoja novih tehnologija umjetne inteligencije (projektiranje i testiranje softwera, unos podataka, procjena učinaka, evaluacija i dr.). Samo na taj način može se osigurati da razvoj i uporaba UI budu u skladu s odredbama KPOSI te da alati koji se kreiraju budu u stanju prepoznati različitosti koje proizlaze iz invaliditeta na način koji neće biti diskriminirajući i isključujući. Nadalje, preporučeno je da se predvide mjere koje će osigurati primjerene načine informiranja i educiranja OSI o prednostima, nedostatcima, rizicima, ali i načinu funkcioniranja umjetne inteligencije. OSI, preporučeno je osigurati redovite edukacije za donositelje odluka,

developere i službenike u javnom sektoru o obvezama zaštite ljudskih prava OSI u kontekstu razvoja i primjene UI. Naglašeno je kako alati umjetne inteligencije moraju biti dostupni OSI neovisno o vrsti i težini invaliditeta, stoga je preporučeno uvođenje obveze provjere pristupačnosti alata UI osobama s invaliditetom, posebno onih koji se koriste od strane tijela javnog sektora. Poželjno je prilikom osmišljavanja i/ili nabave sustava i alata UI voditi se europskim standardima pristupačnosti i slijediti načelo univerzalnog dizajna. Nadalje, POSI je preporučio uspostavljanje obveznog testiranja podataka i algoritama kako bi se na vrijeme otkrila i spriječila diskriminacija prema OSI. S tim ciljem preporučeno je da se već u strateškom okviru obveže sustave UI na uvažavanje obveze osiguranja razumne prilagodbe za OSI, a važno je i izričito zabraniti modele UI koji iskorištavaju ranjivosti OSI radi profita ili manipulacije. Preporukom se istaknula važnost propisivanja obveze transparentnosti javnog sektora i poslovnih subjekata u vezi s načinom funkcioniranja sustava UI koje koriste u svom radu te nužnost provođenje procjena učinaka na ljudska prava koje uključuju invaliditet, kao i omogućavanje korisnicima prava na objašnjenje odluka donesenih putem sustava UI koje utječu na njihov život (ostvarivanje prava, usluga i dr.). U području socijalnih naknada i zdravstvene zaštite preporučeno je zabraniti prakse koje koriste UI za diskriminatorno uskraćivanje prava na naknade, zdravstvenu zaštitu ili osiguranje, a u području biometrije i nadzora preporučeno je ograničiti ili zabraniti primjenu sustava prepoznavanja lica i emocija koji dovode do pogrešnih ili diskriminatornih procjena OSI. Navedene preporuke upućene su s ciljem sprječavanja diskriminacije, osiguranja ravnopravnog sudjelovanja i omogućavanja da umjetna inteligencija postane sredstvo inkluzije, a ne isključenosti OSI. Uvrštavanje preporučenih mjera u strateške dokumente nužno je kako bi Republika Hrvatska osigurala usklađenost s međunarodnim i europskim obvezama te doprinijela stvaranju pravednog i inkluzivnog digitalnog društva.

Prema saznanjima stečenim kroz rad u Stručnoj radnoj skupini do kraja 2025. godine, prilikom izrade Prijedloga Nacionalnog plana za razvoj UI u RH do 2032. godine uvažena je većina opisanih preporuka POSI te će se u predstojećem razdoblju pratiti izrada konačnog teksta Nacionalnog plana, kao i pripadajućeg Akcijskog plana, uz kontinuirano praćenje provedbe strateškog dokumenta nakon njegova donošenja.

Akt Europske unije o umjetnoj inteligenciji

Osim prethodno opisanog Nacionalnog plana za razvoj umjetne inteligencije u RH, koji je u vrijeme pisanja ovog Izvješća još uvijek u izradi, važno je istaknuti Akt EU-a o umjetnoj inteligenciji, kao prvu pravno obvezujuću, sveobuhvatnu legislativu o umjetnoj inteligenciji, koja regulira utjecaj sustava UI na zdravlje, sigurnost i temeljna prava. Equinet, čiji je član i POSI, ocijenila je da bi Akt o umjetnoj inteligenciji mogao biti jedinstvena prilika za jačanje zaštite jednakosti dajući tijelima za jednakost bitne informacije za bolje praćenje, otkrivanje i rješavanje algoritamske diskriminacije i povećanje učinkovitosti zaštite putem postojećeg zakona o jednakosti uz strogu provedbu i sankcije predviđene Aktom.

Akt o umjetnoj inteligenciji stupio je na snagu 1. kolovoza 2024. i u potpunosti će se početi primjenjivati dvije godine kasnije, uz neke iznimke: (1) zabrane su stupile na snagu nakon šest mjeseci, (2) pravila upravljanja i obveze za modele umjetne inteligencije opće namjene počele su se primjenjivati nakon 12 mjeseci, a (3) pravila za UI sustave ugrađene u regulirane proizvode primjenjivati će se nakon 36 mjeseci. Kako bi olakšala prelazak na novi regulatorni okvir, EK je pokrenula Pakt o umjetnoj inteligenciji, dobrovoljnu inicijativu kojom se nastoji poduprijeti buduća provedba i poziva razvojne programere umjetne inteligencije iz Europe i šire da unaprijed ispune ključne obveze iz Akta o umjetnoj inteligenciji. Možemo istaknuti kako

je ovaj Akt obvezujući za programere i implementatore određenih sustava umjetne inteligencije od početka 2025. godine. Njime se nastoji potaknuti odgovoran razvoj i korištenje umjetne inteligencije u EU. Svrha mu je zajamčiti da sustavi UI budu sigurni i pouzdani te u skladu s etičkim načelima. Aktom o umjetnoj inteligenciji želi se osigurati odgovoran razvoj i upotreba sustava umjetne inteligencije, a pravilima koje sadrži uvode se obveze za dobavljače tehnologije umjetne inteligencije i subjekte koji takve tehnologije uvode te se uređuje odobravanje sustava UI na jedinstvenom tržištu EU-a. Aktom se odgovara na rizike povezane s umjetnom inteligencijom, kao što su pristranost, diskriminacija i nedostaci u pogledu odgovornosti, promiču se inovacije i potiče se uvođenje umjetne inteligencije.

Odredbe čl. 77. sadrže antidiskriminacijske odredbe - propisuju nadzor i provedbu obveza sukladno pravu EU i spominje tijela za jednakost. Tijela za jednakost ne pružaju podršku tijelima za nadzor tržišta, nego pružaju podršku žrtvama. Tijela za nadzor tržišta mogu opozvati proizvode i usluge, ali ako proizvodi krše načela nediskriminacije, surađivat će s tijelima za jednakost. Ukoliko tijelo za nadzor tržišta identificira rizik za zaštitu i jednakost, pružatelji i programeri trebaju surađivati s tijelima za jednakost. Bit će potrebno provesti praktično ispitivanje različitih načina na koje će različiti akteri u lancu vrijednosti umjetne inteligencije (npr. tehnološke tvrtke) i različita tijela uključena u regulatorni nadzor lanca, odnosno tijela za nadzor tržišta (čl. 74.) i Tijela za zaštitu temeljnih prava (čl. 77.) primjenjivati tehničke zahtjeve i pravne obveze Akta. Potrebno je ispitati kako se može koristiti Akt o umjetnoj inteligenciji za istraživanje pristranosti i diskriminacije umjetne inteligencije. Tehnički standardi opisuju pravila i zahtjeve koji osiguravaju kvalitetu i sigurnost proizvoda. Definiraju ih organizacije koje postavljaju standard, a s njima se usklađuju proizvođači i pružatelji usluga na dobrovoljnoj osnovi kao što su Europski odbor za standardizaciju.

Javna tijela nadležna za zaštitu temeljnih prava sukladno Aktu o umjetnoj inteligenciji

Odredbom čl. 77. st. 2. Akta o umjetnoj inteligenciji propisano je da su države članice do 2. studenoga 2024. godine morale odrediti i objaviti popis tijela javne vlasti ili javnih tijela nadležnih za nadzor i provedbu obveza vezanih uz zaštitu temeljnih prava pri korištenju visokorizičnih sustava umjetne inteligencije. Taj popis dostavljen je EK i drugim državama članicama te će se redovito ažurirati. Sukladno ovoj obvezi, RH odredila je sljedeća tijela kao nadležna: Pučki pravobranitelj, Pravobranitelj za djecu, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, Agencija za zaštitu osobnih podataka, Državno izborno povjerenstvo i Agencija za elektroničke medije. Ovaj korak osigurava usklađenost Republike Hrvatske s europskim pravilima i doprinosi zaštiti temeljnih prava građana u kontekstu razvoja i primjene umjetne inteligencije.

Zaključak i preporuke:

Uzimajući u obzir ubrzani razvoj i sve širu primjenu umjetne inteligencije u području zapošljavanja, obrazovanja, socijalnih prava, zdravstvene zaštite i javnih usluga, te istodobno prepoznajući njezin značajan potencijal za unapređenje kvalitete života i neovisnog življenja osoba s invaliditetom, nužno je osigurati da se razvoj i primjena sustava umjetne inteligencije u Republici Hrvatskoj temelje na načelima ljudskih prava, jednakosti, pristupačnosti i uključivosti.

S obzirom na to da se odredbe Akta Europske unije o umjetnoj inteligenciji, primjenjuju na nacionalnoj razini te ujedno vodeći računa da je u tijeku izrada Nacionalnog plana za razvoj umjetne inteligencije, uz pripadajući Akcijski plan, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

naglašava da ove mjere predstavljaju ključan okvir za odgovornu integraciju umjetne inteligencije u hrvatsko društvo i gospodarstvo, uz poštivanje europskih vrijednosti i učinkovitu zaštitu temeljnih prava. Stoga, preporučujemo da se tijelima nadležnim za zaštitu temeljnih prava iz čl. 77. Akta o umjetnoj inteligenciji osiguraju potrebni ljudski, financijski i tehnički kapaciteti, kako bi u provedbi Akta EU-a o umjetnoj inteligenciji i nacionalnog strateškog okvira za razvoj umjetne inteligencije mogla pravodobno, učinkovito i neovisno izvršavati svoje ovlasti. Također, preporučujemo uspostavu trajnog i funkcionalnog međuinstitucionalnog mehanizma suradnje (npr. zajedničke koordinacijske platforme, jasnih protokola postupanja i redovite razmjene informacija), kako bi se osiguralo učinkovito, ujednačeno i pravodobno postupanje svih nadležnih tijela u zaštiti temeljnih prava u kontekstu primjene sustava umjetne inteligencije.

Sudjelovanje u aktivnostima i događanjima

POSI je tijekom 2025. godine sudjelovao na događanjima usmjerenim na podizanje razine svijesti, razmjenu iskustava i jačanje stručnih kapaciteta u odnosu na osiguranje digitalne pristupačnosti i utjecaj razvoja UI na ljudska prava OSI.

Članovi radne skupine Equinet-a zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse održali su 13. veljače 2025. godine radni sastanak koji je poslužio kao **nastavak edukacijskog treninga „Praktična i etička pitanja vezana uz korištenju UI u komunikaciji“** koji je održan tijekom svibnja 2024. godine u Ljubljani. Na sastanku je kao član radne skupine sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Edukacijski trening „Praktična i etička pitanja vezana uz korištenju UI u komunikaciji“ poslužio je članovima radne skupine da se upoznaju sa sve bržim razvojem tehnologije koja se bazira na umjetnoj inteligenciji te kako bi stekli vještine kojima će djelatnici europskih tijela za jednakost na učinkovit i etički način moći koristiti umjetnu inteligenciju kao alat za zaštitu ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije.

Equinet je 16. i 17. rujna 2025. godine organizirao **seminar na temu: „Upravljanje utjecajem umjetne inteligencije na osobe s invaliditetom i starije osobe: Izazovi i prilike“.** Seminar se održavao u Briselu (Belgija) te je na njemu kao član Klastera za invaliditet Europske mreže tijela za jednakost sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Seminar je organiziran za članove nekoliko klastera i radnih skupina Equineta, između ostaloga i za članove Klastera za invaliditet, s ciljem poticanja rasprave i razmjene iskustava o prilikama i izazovima koji se pojavljuju sve bržim razvojem UI). Posebno zanimljiva bila su predstavljanja alata koji uz pomoć UI poboljšavaju kvalitetu života OSI, DTUR i starijih osoba (npr. uređaji koji pomažu osobama s demencijom ili Alzheimerovom bolešću, prilagodljive i interaktivne platforme za učenje, navigacijski sustavi, alati koji omogućavaju prilagodbu radnih mjesta, roboti, chatbotovi, pretvarači medijskih sadržaja u pristupačne sadržaje i dr.). Uz pozitivne primjere, predstavljeni su i primjeri u kojima su upravo nove tehnologije i UI dovele do kršenja ljudskih prava i diskriminacije, povrede privatnosti, manipulacije i općenito negativnih utjecaja na OSI, DTUR i starije osobe. Ovi negativni utjecaji najčešće se pojavljuju prilikom korištenja alata za selekciju prilikom zapošljavanja, ali i prilikom korištenja alata za prepoznavanje pokreta i lica koji često OSI dovode u neugodne i po život opasne situacije, zatim prilikom korištenja UI za procjenu rizika i odobravanje npr. kredita i osiguranja, a posebno su zabrinjavajući primjeri ukidanja socijalnih prava i usluga OSI na temelju procjena koje je donijela umjetna inteligencija.

MPUDT, u suradnji s Povjerenikom za informiranje, krovnim nacionalnim organizacijama OSI i Državnom školom za javnu upravu, organiziralo je šestu godinu za redom **okrugli stol o primjeni Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne**

uređaje tijela javnog sektora. Okrugli stol pod nazivom „Digitalna pristupačnost od zakona do prakse“ održan je putem videokonferencijskog sustava DŠJU-a 23. rujna 2025. godine te je na njemu sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Ovaj sada već tradicionalni okrugli stol potvrdio se kao odlična platforma za predstavljanje izazova, ali i primjera dobre prakse te pozitivnih pomaka koji se postižu na području pristupačnosti mrežnih stranica, mobilnih aplikacija i ostalih digitalnih sadržaja i usluga kako bi im svi korisnici mogli pristupiti, koristiti ih i razumjeti bez obzira na vizualne, slušne, motoričke ili kognitivne teškoće.

EDF je organizirao webinar na temu „Webinar o Aktu EU-a o umjetnoj inteligenciji: Lansiranje ažuriranog alata“. Webinar kojim je predstavljen ažurirani priručnik za provedbu Akta o umjetnoj inteligenciji u državama članicama Europske unije održan je 28. listopada 2025. godine te su na istom sudjelovali savjetnici pravobranitelja. Uzimajući u obzir brzi razvoj i utjecaj UI na živote svih, pa tako i OSI, EDF provodi brojne aktivnosti usmjerene na postizanje ravnoteže koja će omogućiti da uporaba umjetne inteligencije intenzivnije utječe na poboljšanje kvalitete života OSI, ali da ujedno normativni okvir, razvoj i testiranje alata koji se koriste umjetnom inteligencijom budu u skladu s KPOSI, antidiskriminacijskim odredbama Akta EU o umjetnoj inteligenciji, standardima pristupačnosti i nacionalnim antidiskriminacijskim zakonodavstvom. Priručnikom EDF želi osigurati da alati koji se temelje na umjetnoj inteligenciji budu uključivi, nepristrani i da ispunjavaju potrebe OSI. Priručnik je ''živi'' dokument, što znači da se oslanja na povratne informacije svojih korisnika te je otvoren za ažuriranja i nadopune. Webinar održan 28. listopada organiziran je kako bi se predstavila ažurirana verzija priručnika, ali i kako bi se podijelila iskustva i aktualnosti o načinu ostvarivanja prava i zaštite osoba s invaliditetom u kontekstu Akta o umjetnoj inteligenciji.

U sklopu projekta FAIR 9. rujna održana je **radionica s braniteljima prava: Diskriminacija u javnom sektoru na temelju algoritamskog donošenja odluka: Rješavanje novih izazova i jačanje temeljnih prava.** Radionica je uživo održana na sveučilištu Vrije u Bruxellesu, a savjetnici pravobranitelja pratili su je online. Profesorica sa Sveučilišta Vrije istraživala je kako algoritamski alati u područjima poput policijskih poslova, socijalne skrbi ili službi za zapošljavanje mogu pojačati neizravnu ili strukturnu diskriminaciju. Istraživala je alate koji se veće koriste u javnom sektoru te u kojoj mjeri su usmjereni na zaštitu jednakosti. Velika su ulaganja u korištenje umjetne inteligencije u javnom sektoru. Belgija je donijela plan za razvoj UI 2022. godine, a donosi se i Zakon o umjetnoj inteligenciji. Teško je reći koliko se koristi UI jer nema registra. Podatci se dobivaju slanjem upita, ali odgovori nisu pouzdani. Neke zemlje imaju registre iako nema obveze. Često ljudi niti ne prepoznaju da se radi o UI, a ne o automatiziranom donošenju odluka. Bilo bi korisno imati takve registre za nadzor iako ih javnost ne koristi. Neki od sustava za koje je spomenuto da bi mogli zadirati u temeljna prava: sustav video nadzora u židovskim četvrtima, teško je zaključiti radi li se o izrazu agresije, a automatski se poziva policija. Sustavi UI služe kao podrška poreznoj službi za identificiranje nepodmirenih poreza i prijevara povezivanjem više baza podataka. Govorilo se o sustavu kojim se profiliraju tražitelji nisko rangiranih poslova kako bi im se pomoglo u pronalaženju poslova.

Ured za karijere Filozofskoga fakulteta u Rijeci u suradnji s Centrom za rehabilitaciju Rijeka 13. ožujka 2025. godine održao je **predavanje na temu Informacijsko-komunikacijske tehnologije i odrasle osobe s intelektualnim teškoćama**. Predavanje se sadržajno odnosilo na osobe s intelektualnim teškoćama i uporabi informacijsko-komunikacijskih tehnologija, KPOSI, pravu na pristup informacijama te informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji. Tijekom predavanja poseban naglasak stavljen je na marginalizaciju osoba s intelektualnim teškoćama te kako unaprijediti kvalitetu njihova života.

2.16.8. Pristupačno stanovanje

Nemogućnost osiguranja pristupačnog i primjerenog stambenog prostora za život je jedna od najvećih prepreka koje OSI ugrožavaju egzistenciju i sprječavaju mogućnost neovisnog življenja. Isto tako, zbog nepristupačnosti stambenih zgrada (najčešće starije izgradnje), veliki broj OSI koje posjeduju vlastitu nekretninu, živi i nalazi se u uvjetima koji često sliče kućnom pritvoru jer bez pomoći drugih osoba nisu u mogućnosti često i godinama izaći iz vlastitog doma. U odnosu na pristupačnost stambenih prostora, POSI je i tijekom 2025. godine zaprimio različite upite i pritužbe vezane za pristupačnost stambenih zgrada i zajedničkih prostora unutar stambenih jedinica (zajedničke prostorije, hodnike, ulazne prostore i sl.) kao i nedostatak razumijevanja suvlasnika i susjeda za potrebe osiguravanja pristupačnosti i razumne prilagodbe (nerazumijevanje potrebe ugradnje dizala, rampi i nedavanje potrebnih suglasnosti i sl.).

Primjer iz prakse: POSI se obratila majka OSI iz Rijeke, pritužujući se na nemogućnost ugradnje koso podizne sklopive platforme kojom bi osigurala pristupačnost doma svojoj kćeri. U svoj pritužbi stranka navodi da živi s obitelji u zgradi u stanu smještenom u visokom prizemlju zgrade do kojega je pristupačnost onemogućena radi osam unutarnjih stepenica. U želji da kćeri osigura pristupačnost, sa zamolbom se obratila predstavniku suvlasnika koji je odbio majku pod izgovorom nedovoljnih financijskih sredstava u pričuvi zgrade. Međutim, unatoč želji stranke da podizno sklopivu platformu osigura sama i u potpunosti samostalno snosi trošak njezine nabave kao i troškove ugradnje, od strane predstavnika suvlasnika opet biva odbijena pod izgovorom da može koristi *scalamobil*. Također, sa zamolbom za sastankom svih suvlasnika i susjeda kako bi ih upoznala s teškoćama na koje njezina kćer nailazi u pristupu svome domu i prikupila potrebne suglasnosti za ugradnju podizne sklopive platforme, opet biva odbijena. Povodom zaprimljene pritužbe POSI je uputio preporuke upravitelju zgrade i predstavniku suvlasnika te zatražio dostavu očitovanja. Upućenim preporukama smo ukazali na odredbe čl. 87. st. 3. i čl. 82. st. 1. podst. 2. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima kojima se uređuje pravo izvođenja radova na zajedničkim dijelovima zgrade u korist suvlasnika smanjene pokretljivosti. Mišljenja smo da je i osnovna intencija zakonodavca bila da upravo predmetnim odredbama članka spriječi nemogućnost osiguravanja pristupačnosti svoga doma stanarima s invaliditetom ili smanjenom pokretljivosti u situacijama kada nailaze na nerazumijevanje i otpor ostalih suvlasnika odnosno susjeda. Slijedom navedenoga smo preporučili poduzimanje radnji usmjerenih na otklanjanje opisanog problema i osiguranje pristupačnosti doma korištenjem podizne sklopive platforme u zgradi. Kao moguće rješenje smo dodatno preporučili da upravitelj zgrade sazove sastanak suvlasnika na kojem bi se svim stanarima ukazalo na navedenu problematiku i važnost osiguranja pristupačnosti te prihvatilo najbolje rješenje osiguranja pristupačnosti doma. Također, preporučili smo da se prije održavanja predmetnog sastanka svim suvlasnicima na znanje proslijedi pismeno POSI-a radi upoznavanja s predmetnom problematikom. POSI je istaknuo stav da prijedlog osiguranja pristupačnosti *scalamobilom* nije dobro rješenje, posebno uzimajući u obzir nesamostalnost i neovisnost osobe u kretanju/pristupačnosti stana koja se njime ne osigurava, a posebno i nesigurnosti koja proizlazi njegovom upotrebom. Svakako treba uzeti u obzir i dob majke djevojke s invaliditetom koja ne može koristi *scalamobil*. Nakon poduzetih aktivnosti iz nadležnosti POSI i upućenih preporuka, u zaprimljenim izvješćima obavješteni smo da su predstavnik suvlasnika zgrade i upravitelj zgrade upoznati o pravima OSI te se neće protiviti ugradnji platforme, štoviše navedeno podržavaju. Ujedno smo obavješteni i o namjeri održavanja zajedničkog sastanka svih suvlasnika zgrade. Od strane predstavnika suvlasnika

smo telefonskim putem obavješteni kako je nakon poduzetih aktivnosti POSI, prikupljeno 51% glasova suvlasnika koji su sada suglasni s ugradnjom koso podizne sklopive platforme.

Sudjelovanje u izmjenama propisa u području pristupačnog stanovanja

Kroz e-Savjetovanje za Program ugradnje dizala i uređaja za olakšan pristup za slabo pokretne osobe u postojeće zgrade, POSI je osim prijedloga za izmjenu terminologije kojom se oslovljavaju OSI (koji je prihvaćen), predložio i izmjenu članka u kojemu je kriterij bodovanja invaliditeta bio postotak tjelesnog oštećenja na način da se pored navedenog uzme u obzir i težina invaliditeta-oštećenja funkcionalnih sposobnosti na način: *„Čl. 14. st. 1. (u predloženom tekstu Programa je pogrešno označen kao st. 2.) … Predlažemo promjenu ovog stavka na način kako slijedi: (1) Osobe s invaliditetom koje žive u zgradi: - 80% do 100% tjelesno oštećenje na donjim ekstremitetima ili IV stupanj težine invaliditeta - oštećenja funkcionalnih sposobnosti koji se odnosi na tjelesno oštećenje, oštećenje vida, gluhosljepoću ili poremećaj iz autističnog spektra: 100 bodova, - 50% do 79,99% tjelesno oštećenje na donjim ekstremitetima ili III stupanj težine invaliditeta - oštećenja funkcionalnih sposobnosti koji se odnosi na tjelesno oštećenje, oštećenje vida, gluhosljepoću ili poremećaj iz autističnog spektra : 60 bodova, - 20% do 49,99% tjelesno oštećenje na donjim ekstremitetima: 40 bodova. Obrazloženje: Uvažavanjem ovog prijedloga odredbe Programa bile bi usklađene s odredbama čl. 21. Zakona o upravljanju i održavanju zgrada (određivanje kriterija za ostvarivanje bodova na temelju oštećenja funkcionalne sposobnosti). Također, određivanjem osoba s najtežim oštećenjem vida, gluhosljepoćom i poremećajem iz spektra autizma, omogućuje se i navedenim kategorijama osoba s invaliditetom da ravnopravno s ostalima budu u mogućnosti osigurati pristup zgradama i stanovima u kojima žive.* Iz izvješća o provedenom e-Savjetovanju razvidno je da je prijedlog *djelomično prihvaćen* uz obrazloženje: *„Sustavom bodovanja obuhvaćene su osobe u 3. ili 4. stupnju oštećenja zbog kardiovaskularnih bolesti. Dodatno, bodovi će se dodjeljivati za svaku osobu s invaliditetom koja stanuje u zgradi i za svaku osobu u 3. ili 4. stupnju oštećenja zbog kardiovaskularnih bolesti.“*

Inicijativa POSI na području pristupačnog stanovanja

Javnim pozivom za nominiranje projekata i aktivnosti za dodjelu financijske potpore za održivi povratak na potpomognuta područja Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine od 21. ožujka 2025. godine poziva sve zainteresirane jedinice lokalne samouprave (općine/gradove) na potpomognutim područjima da dostave prijedloge projekata koji se odnose na održivi povratak, ostanak i naseljavanje u svrhu pristupačnosti i unapređivanja lokalne infrastrukture, osobito izgradnje, obnove i rekonstrukcije objekata socijalne i komunalne infrastrukture, vodeći računa o zaštiti okoliša, energetskoj učinkovitosti i neovisnosti. Također, tekstom Javnog poziva detaljno su pojašnjeni i kriteriji i broj bodova koje pojedina prijava može ostvariti po pojedinom kriteriju (npr. radovi obnove/izgradnje objekata socijalne infrastrukture - 10 bodova, … objekti koji se grade/obnavljaju sa ciljem povećanja energetske učinkovitosti - dodatnih 5 bodova). S obzirom na važnost osiguranja pristupačnosti POSI je Ministarstvu preporučio u sljedećem javnom pozivu kao dodatni kriterij bodovanja dodati kriterij „objekti koji se grade/obnavljaju sa ciljem osiguranja pristupačnosti“. Naime, sličan pristup dodatnog bodovanja zagovaramo u različitim vrstama projekata i javnih poziva, a jedan od pozitivnih primjera je Javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava za razvoj javne turističke infrastrukture, Ministarstva turizma i sporta koji u javnom pozivu od 2024. godine dodatno boduje prijave u kojima se projektom osigurava promicanje pristupačnosti javne turističke infrastrukture. Navedeno smatramo važnim za usvojiti s obzirom da su potpomognuta područja su ona područja koja prema stupnju razvijenosti

zaostaju za prosjekom RH, odnosno da se najčešće radi o ruralnijim dijelovima u kojima često kao društvo po pitanju osiguranja pristupačnosti ne udovoljavamo zakonskim i konvencijskim uvjetima.

Sudjelovanje na događanjima

Na Zagrebačkom velesajmu je 27. rujna 2025. godine u okviru **52. Ambienta - međunarodnog sajma namještaja, unutarnjeg uređenja, graditeljstva, niskoenergetske montažne gradnje i hotelsko-ugostiteljske oprem održana konferencija „Hoću lift!“** koju su zajednički organizirali **portal ZGRADOnacelnik.hr i Zagrebački velesajam.** Prema podatcima organizatora aktualne procjene ukazuju da u RH danas ima 17.000 stambenih zgrada s više od tri kata koje nemaju dizalo, a moglo bi se ugraditi. Također, procjenjuje se da u takvim zgradama živi više od 700.000 građana. Ukoliko je prosječna cijena ugradnje dizala za zgradu od četiri kata oko 70.000 eura, govorimo i o tržištu vrijednom čak 1,19 milijardi eura. Podatci izneseni na konferenciji govore da je RH u iduće tri godine osigurala devet milijuna eura za sufinanciranje, što znači da će se ugraditi dizala ukupne vrijednosti od 27 milijuna eura, a što je 2,3 posto ukupnog potencijala ugradnje dizala u Hrvatskoj. Konferencija je ponudila uvid u rješenja i izazove vezane uz ugradnju i održavanje dizala u trenutku kad je država razmatra načine i mogućnosti pružanja podrške procesu ugradnji dizala. Konferenciji je prisustvovalo više od 200 sudionika, što dovoljno govori o velikom interesu za izazov ugradnje dizala u višeetažne stambene zgrade. Prve informacije govore o mogućnosti sufinanciranja troškova ugradnje dizala od strane i države i gradova/općina. Pravobranitelj je u pozdravnom govoru prilikom otvorenja konferencije i ovog puta istaknuo da institucija POSI kontinuirano ukazuje na važnost uključivanja pristupačnosti u sve javne politike - od stanogradnje, preko obnove, do energetskih ulaganja. I ovom smo prilikom pozvali na proaktivne mjere - od snažnijeg poticaja za ugradnju dizala, do jače kontrole poštivanja standarda pristupačnosti u novogradnji.

Dana 5. prosinca 2025. godine u konferencijskoj dvorani Predstavništva Europske komisije u Zagrebu u organizaciji **platforme Zgradonačelnih.hr** održana je **konferencija i dodjela nagrade Cigla stanovanja**. Kroz program konferencije održana su izlaganja o tome što znači stanovati „po mjeri“, kako urbanistički i financijski modeli mogu funkcionirati te primjeri dobre prakse koji pokazuju da promjena nije samo moguća, nego već vidljiva. **Cigla stanovanja 2025.** je priznanje koje slavi najbolje prakse, projekte i pojedince koji stvaraju kvalitetnije, priuštivije i održivije stanovanje u Hrvatskoj, a dodijeljene su dvije nagrade (jedna nagrada po kategoriji) za postignuća ostvarena u 2024. godini. **Udruga AjA** (u kategoriji Organizacije i poslovni subjekti) i **Grad Slavonski Brod** (u kategoriji Javne institucije) dobitnici nagrade Cigla stanovanja za najbolje projekte stanovanja za 2024. godinu. U ime POSI-a konferenciji je nazočio savjetnik pravobranitelja.

Zaključak i preporuke:

U prethodnim izvješćima POSI je kontinuirano ukazivao na problem brojnih građana koji zbog bolesti, invaliditeta ili visoke životne dobi žive u vlastitim stanovima u kojima su gotovo zatočenici zbog potpune nepristupačnosti tih stanova. Kako se radi o privatnom vlasništvu, svaku prilagodbu stana, prilaza i ulaza u nekretninu treba financirati vlasnik samostalno, ali za ovu kategoriju vlastito financiranje u najvećem broju slučaja nije moguće. Stoga, ovim putem pozdravljamo započeti postupak donošenja Programa ugradnje dizala i uređaja za olakšan pristup za slabo pokretne osobe u postojeće zgrade kojim se, između ostaloga, razrađuju mjere za poticanje ugradnje dizala i uređaja za olakšan pristup za slabo pokretne osobe u postojeće zgrade radi povećanja kvalitete života stanara i detaljno propisuju uvjeti za

sufinanciranje ugradnje dizala i uređaja za olakšan pristup za slabo pokretne osobe u postojeće zgrade.

Po donošenju Programa i raspisivanjem javnog poziva, jedinicama lokalne samouprave sukladno vlastitim financijskih mogućnostima i proračunima preporučujemo uključivanje u navedeni program kako bi doprinijeli neovisnom življenju i uključenosti u zajednicu građanima svoga grada ili općine.

2.16.9. Stambeno zbrinjavanje

S prosječnim povećanjem cijena stambenih nekretnina za više od 60% i najamnina za više od 20% u posljednjih deset godina (prema podatcima Eurostata), milijuni Europljana teško pronalaze dom koji si mogu priuštiti. Za osobe s invaliditetom, ostvarivanje prava na stanovanje dodatno je povezano s nizom prepreka: od visokih cijena, fizičke nepristupačnosti prostora i neadekvatnih prilagodbi, do nedostatka podrške u zajednici i društvenih predrasuda. KPOSI kao najvažniji međunarodni pravni akt o pravima OSI u čl. 19. obvezuje države potpisnice na poduzimanje djelotvorne i odgovarajuće mjere kako bi olakšale OSI puno uživanje prava na neovisno življenje, dok u čl. 28. propisuje: *„Države potpisnice priznaju pravo osobama s invaliditetom na odgovarajući životni standard za njih i njihove obitelji, uključujući odgovarajuću prehranu, odijevanje, stanovanje, kao i na stalno unaprjeđenje životnih uvjeta.“*

Na 77. sjednici Vlade RH, 26. ožujka 2025. godine, donesen je prvi dokument strateškog planiranja koji se bavi temom stanovanja - Nacionalni plan stambene politike Republike Hrvatske do 2030. *„koji će strukturirati javne politike i definirati posebne ciljeve u području stanovanja s pripadajućim pokazateljima uspješnosti“* kako se navodi u uvodu. Nacionalni plan predstavlja okvir za oblikovanje mjera i aktivnosti u području stanovanja. Nacionalni plan kao tri posebna cilja utvrđuje: 1. priuštivo stanovanje, 2. održivo stanovanje i 3. prostor u funkciji stanovanja te navodi da: *„…usmjereni su na ciljane inicijative i prioritete rješavanja specifičnih izazova u stanovanju, kao i postizanje strateških razvojnih ciljeva Republike Hrvatske. Ovi ciljevi odražavaju višestruku prirodu stambenih pitanja i naglašavaju predanost promicanju uključivih, učinkovitih i održivih stambenih rješenja za građane Republike Hrvatske. U ciljnu skupinu hrvatskih građana koju zahvaća Stambena politika ulaze kućanstva koja nemaju riješeno stambeno pitanje niti stambenu nekretninu u svojem vlasništvu, a nalaze se u rasponu od minimalnih do prosječnih prihoda kućanstva. Osim prihodovnog cenzusa, kroz razradu pojedinih stambenih programa poseban naglasak bit će na mladima, osobama s invaliditetom, onima s deficitarnim zanimanjima i građanima koji rade u prekarnom radu.“* Istražujući problematiku stanovanja u RH, Nacionali plan donosi podatke o broju praznih nekretnina u Republici Hrvatskoj te konstatira: *„Istodobno dok brojni građani ne mogu riješiti svoje stambeno pitanje kroz analize HEP-a, za potrebe izrade Stambene politike, objavljen je podatak o cca 400.000 stanova u gradovima koji se ne koriste. Također, DZS u Popisu stanovništva iz 2021. objavljuje da na cijelom području Republike Hrvatske ima 595.280 praznih stanova, s tim da je taj broj u odnosu na popis stanovništva iz 2011. godine narastao za 43,0%.“* Vezano za kretanje cijena nekretnina ovaj strateški dokument daje nam podatak*: „Nakon sloma tržišta nekretnina 2008. godine, cijene stambenih nekretnina su oscilirale i padale do 2016. godine. Puno brže od pada cijena, pada izgradnja stanova. Od 2016. godine počinje konstantan rast cijena i povećava se broj završenih stanova u RH, a od 2022. godine vidljiv je nagli skok koji posebno otežava priuštivost stanovanja.“*

Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana stambene politike Republike Hrvatske za razdoblje od 2025. do 2027. godine također potvrđuje tri posebna cilja: 1. priuštivo stanovanje, 2. održivo stanovanje i 3. prostor u funkciji stanovanja te navodi: *„ciljevi će se ostvariti kroz šest ključnih mjera te međuresornim aktivnostima kojima će se postići željeni učinci i unaprijediti priuštivo stanovanje u Republici Hrvatskoj. U razradi svake mjere prikazane su aktivnosti koje se raspoređuju prema nadležnostima tijela zaduženih za provedbu ili suradnju u provedbi. Svaka mjera ima pokazatelj rezultata s naznačenom početnom vrijednosti, a svi pokazatelji rezultata pratit će se na godišnjoj razini putem godišnjih izvješća o provedbi Nacionalnog plana stambene politike.“*

Nadalje, nastojeći odgovoriti na rastuću stambenu krizu 16. prosinca 2025. godine Europska komisija objavila je prvi Europski plan za cjenovno pristupačno stanovanje na EU razini. Europski plan za cjenovno pristupačno stanovanje dokument je na 22 stranice kojim se nastoji odgovoriti na jednu od najhitnijih potreba europskih građana: pristup cjenovno pristupačnom, održivom i kvalitetnom stanovanju. Uvodni dio plana konstatira: *„Ono s čime se Europa suočava više je od stambene krize. To je društvena kriza. Ona slabi našu koheziju i prijeti našoj konkurentnosti ograničavajući mobilnost radne snage i obrazovanja, čime pogoršava nedostatak radne snage u polovima rasta. Europa mora odlučno djelovati kako bi pomogla da stanovanje bude pristupačnije svim Europljanima. Istovremeno, napori za poboljšanje pristupačnosti trebali bi ići ruku pod ruku s održivošću i kvalitetom. Energetski učinkoviti, otporni domovi koji su izgrađeni s najnižim mogućim ugljičnim otiskom smanjuju troškove održavanja i komunalnih usluga, a istovremeno povećavaju dugoročnu vrijednost, dok je dovoljna kvaliteta ključna za pružanje zdravih, sigurnih i dostojanstvenih životnih uvjeta. Integriranje ovih ciljeva osigurat će da europske stambene politike ostvare trajne društvene, ekonomske i ekološke koristi… Ovaj prvi europski Plan pristupačnog stanovanja predstavlja niz konkretnih akcija koje će pomoći u rješavanju strukturnih uzroka ove krize i postići rezultate za Europljane. Cilj mu je povećati ponudu stambenog prostora, pokrenuti ulaganja i reforme te podržati ljude i područja koja su najviše pogođena. Također oblikuje novi način na koji institucije EU-a, nacionalne, regionalne i lokalne vlasti, financijske institucije i dionici mogu surađivati u rješavanju stambene krize. Stambeno zbrinjavanje ostaje prije svega nadležnost država članica, regija i gradova.“* Plan je usmjeren na povećanje ponude nekretnina za stanovanje, poticanje ulaganja i reformi, rješavanje problema kratkoročnog iznajmljivanja smještaja u područjima izloženima stambenom stresu i potporu najpogođenijim osobama.

U odnosu na područje stambenog zbrinjavanja, kod POSI je i 2025. godina obilježena upitima o eventualnim olakšicama koje osobe s invaliditetom mogu koristiti prilikom rješavanja stambenog pitanja kao i načinima na koje mogu podnijeti zahtjev za najam i korištenje stanova i kuća u državnom ili vlasništvu jedinica lokalne samouprave, ali i zamolbama za pomoć u stambenom zbrinjavanju u odnosu na životne okolnosti pojedinca ili obitelji.

Primjer iz prakse (1): POSI se obratila sa zamolbom za pomoć u stambenom zbrinjavanju majka troje djece s područja grada Pule, od kojih su dvoje djeca s teškoćama u razvoju. U svojem obraćanju majka je navela da se, uz zahtjevnu i dugotrajnu brigu o djeci, nalazi u izrazito nepovoljnim životnim okolnostima obilježenima nezaposlenošću, ovisnošću o socijalnim naknadama te narušenim obiteljskim odnosima. Dodatno je istaknula da neriješena stambena situacija i dugotrajna egzistencijalna nesigurnost ozbiljno ugrožavaju stabilnost i opstanak obitelji. Zahvaljujući privremenoj pomoći prijatelja, obitelj se zbrinula na ruralnom području Istre, no bez osiguranih osnovnih infrastrukturnih uvjeta, priključaka na električnu energiju i vodu. Iako se obitelj nalazila na četvrtom mjestu Liste prioriteta za davanje stanova u najam u

vlasništvu Grada Pule, navedena okolnost nije predstavljala trenutačno rješenje, s obzirom na to da obitelj nije imala mogućnost osigurati stanovanje na tržištu nekretnina pod komercijalnim uvjetima. Povodom zaprimljenog obraćanja POSI je nadležnom PU HZSR i Gradu Puli preporučio da u okviru svojih ovlasti i raspoloživih resursa, zajednički razmotre mogućnosti pružanja pomoći u stambenom zbrinjavanju obitelji, provedu odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti te utvrde postojanje dodatnih čimbenika koji zahtijevaju koordinirano postupanje, s ciljem sprječavanja daljnjeg pogoršanja nepovoljnih socijalnih okolnosti obitelji. Uz upućene preporuke zatraženo je i očitovanje o poduzetim i planiranim mjerama.

Nakon upućenih preporuka POSI te zaprimljenih očitovanja Grada Pule i nadležnog PU HZSR, podnositeljica nas je povratno obavijestila da je obitelj ostvarila pravo na korištenje stana u vlasništvu Grada Pule. Navela je kako će preseljenje u urbano okruženje znatno unaprijediti njihovu kvalitetu života te olakšati pristup tržištu rada. Dodatno je potvrđena i važnost uloge JLS-a i HZSR-a u prepoznavanju i pravodobnom odgovaranju na potrebe obitelji s DTUR i OSI, osobito onih koje su, uz invaliditet, često izložene i socijalnoj deprivaciji. U ovom je primjeru jedinica lokalne samouprave pokazala visok stupanj socijalne osjetljivosti i odgovornosti, prepoznavši višestruke teškoće s kojima se obitelj suočavala te osiguravši primjereno rješenje u području socijalnog stanovanja. Takvo postupanje predstavlja primjer dobre prakse u pružanju podrške najugroženijim skupinama građana te potvrđuje važnost sustavne, koordinirane i međuinstitucionalne suradnje u cilju osiguravanja dostojanstvenih životnih uvjeta, socijalne uključenosti i dugoročne stabilnosti obitelji DTUR i OSI.

Nadalje, tijekom 2025. godine POSI je zaprimio i nekoliko obraćanja OSI i članova njihovih obitelji s potresom pogođenih područja u kojima ukazuju na teškoće ostvarivanja prava na obnovu, dugotrajnost postupka, teškoće prilikom pronalaska privremenog smještaja tijekom obnove i sl. Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio obraćanje majke dvije djevojčice s teškoćama u razvoju koja pojašnjava da žive u neprimjerenom stanu nakon potresa te ukazuje na teškoće na ostvarivanje prava na obnovu odnosno stambeno zbrinjavanje. U odnosu na obraćanje i zamolbu, POSI je Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine preporučio preispitati navode stranke, informirati ju o mogućnostima koje ima te u suradnji s ostalim nadležnim tijelima poduzeti aktivnosti usmjerene na realizaciju primjerenog stambenog rješenja obitelji. Ministarstvo je dostavilo POSI izvješće u kojemu, u bitnome, ukazuje: *„iako točno podnositeljica predstavke ukazuje da je rješenjem utvrđeno da ona ne ostvaruje pravo na stambeno zbrinjavanje davanjem u najam stambene jedinice, ukazuje se na to daje to pravo utvrđeno u odnosu na članove njezine obitelji… koje će sukladno dispozitivu 2. rješenja sa Ministarstvom prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine sklopiti ugovor o najmu temeljem izvršnog rješenja o utvrđenom pravu na stambeno zbrinjavanje. Budući daje ovo rješenje osporavano žalbom, isto nije postalo izvršno jer o žalbi koja je zaprimljena u Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine… još nije odlučeno. Shodno tome, gđa… biti će obaviještena o postupku izvršenja tog rješenja (sklapanju ugovora o najmu) po izvršnosti, o čemu je imenovana obaviještena pismenom...“*

Tijekom 2025. godine POSI je zaprimio više upita i pritužbi na uvjete stanovanja u stanovima koje su OSI dobili na korištenje od jedinica lokalne samouprave pri čemu se najviše pritužbi odnosilo na vlagu, odnosno prokišnjavanje, te na učinkovitost sustava grijanja. Jedan od primjera u kojemu, unatoč subjektivnom dojmu osobe, nisu utvrđeni nedostaci stanu koji je dobila na korištenje donosimo u nastavku. Primjer iz prakse (3): POSI je zaprimio podnesak OSI koja je korisnica stana u vlasništvu Grada Zagreba. U podnesku stranka ukazuje na okolnosti radi kojih nije u mogućnosti boraviti u stanu i pojašnjava da stan *„nalazi se u suterenu te je u*

potpune neadekvatnim i nesigurnim uvjetima za život osobito s obzirom na moj invaliditet i zdravstveno stanje". Slijedom zaprimljenog obraćanja POSI je nadležnim gradskim uredima preporučio preispitati navode iz obraćanja, informirati stranku o mogućnostima koje ima te poduzeti aktivnosti usmjerene na osiguranje primjerenih životnih uvjeta. Uz navedeno, zatraženo je i izvješće o poduzetim i planiranim aktivnostima povodom upućenih preporuka. U zaprimljenom izvješću nadležnog gradskog ureda, navodi se: *„stan… razizemlje, površine 23,81 m^2, dan je u najam gđi…, kao samačkom kućanstvu koje se nalazi u iznimno teškom socijalno-zdravstvenom položaju. Prije predaje predmetnog stana u posjed imenovanoj, isti je uređen o trošku Grada…, te u potpunosti predstavlja cjelinu stabilnu i sigurnu za korisnike i okolinu, ima prostore za pripremu hrane, odmor i osobnu higijenu te je opremljen potrebnim energentima (dokaz: fotodokumentacija u privitku). U prilog navedenom ide i činjenica da gđa… nije istakla niti jednu primjedbu na zapisnik prilikom predaje predmetnog stana u njen posjed dana 22.10.2025. Isto tako napominjemo da su grijaća tijela postavljena prilikom same primopredaje, s čime je imenovana također bila suglasna, kao i da predmetni stan ima ugrađenu pvc stolariju. U svezi njenog subjektivnog dojma nesigurnosti zbog položaja stana u zgradi, na isto nismo u mogućnosti utjecati, ali gđa može zatražiti suglasnost Grada da o vlastitom trošku ugradi opremu koja bi joj povećala razinu osobne sigurnosti ukoliko za isto ima potrebu (rešetke na prozore, alarmni sustav i sl.)."*

Tijekom 2025. godine zaprimili smo i nekoliko obraćanja OSI u kojima se protive pravomoćnim sudskim odlukama o ovrsi nad nekretninom u postupcima koje su pokrenule jedinice lokalne samouprave i/ili nadležna ministarstva radi vraćanja u posjed stanova od strane korisnika koji ga formalno-pravno u ovome trenutku koriste bez valjane pravne osnove odnosno *„po osnovi koja je otpala"*. U navedenim situacijama POSI je stranke savjetovao o besplatnoj pravnoj pomoći, uputio ih na predaju zahtjeva za stambeno zbrinjavanje kod jedinica lokalne samouprave i/ili na prijavu na javni poziv za stambeno zbrinjavanje na potpomognutim područjima Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine i/ili jedinicama lokalne samouprave uputio preporuke za poduzimanje mjera i aktivnosti usmjerenih na osiguranje primjerenog rješenja stambenog pitanja.

Sudjelovanje u izmjenama propisa u području stambenog zbrinjavanja

U prijedlogu Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana stambene politike Republike Hrvatske do 2030. godine, za razdoblje od 2025. do 2027. godine - navodi se: *„Posebni ciljevi stambene politike usmjereni su na ciljane inicijative i prioritete rješavanja specifičnih izazova u stanovanju, kao i postizanje strateških razvojnih ciljeva Republike Hrvatske. Ovi ciljevi odražavaju višestruku prirodu stambenih pitanja i naglašavaju predanost promicanju uključivih (*predložili smo u tekstu dodati: i pristupačnih*), učinkovitih i održivih stambenih rješenja za građane Republike Hrvatske. U ciljnu skupinu hrvatskih građana koju zahvaća Stambena politika ulaze kućanstva koja nemaju riješeno stambeno pitanje niti stambenu nekretninu u svojem vlasništvu"* Osim OSI, predložili smo dodati: „obitelji s djecom s teškoćama u razvoju" Navedeni prijedlog djelomično je prihvaćen uz obrazloženje: *U tekst NPSP-a dodan je dio navedenih posebnih skupina građana, a o pravima prednosti obitelji s djecom s teškoćama u razvoju dodatno će se voditi računa prilikom izrade propisa koji proizlaze iz NPSP-a te javnih poziva za provedbu mjera.* Osim opisanog prijedloga POSI je kroz navedeno savjetovanje uputio još tri prijedloga od kojih je jedan primljen na znanje, a dva nisu prihvaćena.

Kroz e-Savjetovanje za Prijedlog odluke o donošenju Programa priuštivog najma, POSI je uputio osam prijedloga za izmjenu od kojih su četiri prihvaćena, dva djelomično prihvaćena i

dva nisu prihvaćena, a u nastavku donosimo kratak presjek usvojenih prijedloga: (1) Kao kriterij bodovanja invaliditeta uz postotak tjelesnog oštećenja uzeti u obzir i težinu invaliditeta-oštećenja funkcionalnih sposobnosti. *Prihvaćen; (2)* Unutar uvjeta za podnošenje prijava predloženo je dodatno navesti/obrazložiti da su isprave kojima se dokazuje invaliditet podnositelja, odnosno člana obitelji. *Prihvaćen; (3)* U čl. 2. st. 5. Prijedloga navodi se: „*Na javni poziv iz st. 1. ovoga članka ne može se kao najmoprimac javiti osoba koja obavlja gospodarsku djelatnost, odnosno u vlasništvu ima aktivnu vlastitu tvrtku ili obrt.“* POSI je ukazao kako se brojne OSI zbog svoje teške zapošljivosti na otvorenom tržištu rada odlučuju na otvaranje vlastitih tvrtki ili obrta, te se okreću samozapoljšljavanju što različite institucije podržavaju i pomažu raznim subvencijama i mjerama (npr. poticaji Hrvatske banke za obnovu i razvoj koji se koriste za samozapošljavanje, poticaji Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom itd.) da bi se u slučaju priuštivog najma ovo smatralo preprekom. Izrazili smo i mišljenje da predloženo ograničenje ne treba biti isključivo nego eventualno uvjetovano godišnjim primanjima tvrtke ili obrta (npr. godišnje dobiti). *Prihvaćen;* (4) U čl. 4. navodi se prioritetni iskaz interesa najmoprimaca za stanove za najam po jedinicama lokalne samouprave. POSI je u bitnome, predložio da se, s pretpostavkom postojanja liste stanova po jedinicama lokalne samouprave, prednost pri izboru stana da osobama s invaliditetom uzimajući u obzir arhitektonsku pristupačnost stanova u ponudi. *Djelomično prihvaćen*; *Članak 17., stavak 4. nadopunjen je tako da sada glasi „Nakon utvrđivanja liste prvenstva, APN će voditi računa o pristupačnosti građevine u kojoj je stambena nekretnina za najmoprimce iz članka 13. ovoga Programa.“; (5)* U čl. 8. st. 2 koji je glasio: *„Ako je najmoprimac samohrani roditelj ili posvojitelj, na bodove ostvarene na temelju stavka 1. ovoga članka dodaju se 2 boda.“,* POSI je predložio: „U čl. 8. st. 2. predlažemo u tekstu dodati i "jednoroditeljska obitelj". *Prihvaćen;*

Prijedlozi POSI upućeni kroz e-Savjetovanje za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima bili su: (1) POSI je ukazao da je bitno voditi računa o pristupačnosti stambenih jedinica koje se dodjeljuju u najam korisniku stambenog zbrinjavanja koji je osoba s invaliditetom ili je član njegova kućanstva osoba s invaliditetom ili dijete s teškoćama u razvoju. Stoga je predložio u čl. 22. nakon st. 2. dodati čl. 3. koji bi glasio: U slučaju da se useljiva, ali nepristupačna stambena jedinica dodijeli u najam korisniku stambenog zbrinjavanja koji je osoba s invaliditetom ili je član njegova kućanstva osoba s invaliditetom odnosno dijete s teškoćama u razvoju, odbijanje ponuđene stambene jedinice radi nepristupačnosti smatra se opravdanim razlogom. *Prihvaćen;* (2) U čl. 34. st. 21. predloženo je dodati odredbu koja glasi: Dohotkom se ne smatraju naknade iz sustava socijalne skrbi (socijalna primanja, pomoći, naknade, inkluzivni dodatak i sl.), povremena primanja preko HZMO-a (npr. doplatak za djecu) te druga povremena primanja (preko učeničkih/studentskih servisa) i učeničke i studentske stipendije. U slučaju naknade iz sustava socijalne skrbi smatraju dohotkom prilikom bodovanja za druge oblike stambenog zbrinjavanja predlažemo navedenu odredbu usvojiti na području primjene cijelog zakona. *Prihvaćen;* (3) U odnosu na čl. 16. Zakona o izmjenama i dopunama POSI je kroz e-Savjetovanje istaknuo da podržava i pozdravlja odredbu u prijedlogu da se u čl. 45. st. 3. briše podstavak 3. te pojasnio da je prethodno ograničenje visine dohotka po članu kućanstva koji „mjesečno ne prelaze po članu kućanstva iznos od jedne proračunske osnovice“, dovodilo žene s invaliditetom koje su ujedno i žrtve nasilja u obitelji u nepovoljan položaj i nemogućnost ostvarivanja prava na stambeno zbrinjavanje na temelju statusa žrtve nasilja u obitelji ostvarivanjem prava na inkluzivni dodatak u višim razinama potpore temeljem najtežih vrsta invaliditeta. Naime, ubrajanjem inkluzivnog dodatka u dohodak žene s invaliditetom i majke djece s teškoćama u

razvoju bi u odnosu na dohodovni cenzus bile onemogućene u ostvarivanju prava na stambeno zbrinjavanje temeljem statusa žrtve nasilja u obitelji.“ isti je *Primljen na znanje.*

Inicijativa Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na području stambenog zbrinjavanja

S obzirom da se prema javnom dostupnim informacijama provedbom Programa izgradnje i obnove stambenih jedinica u državnom vlasništvu na potpomognutim područjima RH za stambeno zbrinjavanje mladih osoba i mladih obitelji, planira izgraditi oko 50 višestambenih zgrada sa 363 stana te 130 obiteljskih kuća za otprilike 1.726 budućih korisnika POSI je pismenom Ministarstvu prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine ukazao na obvezu osiguranja pristupačnosti. POSI je tim putem preporučio zaposlenima na radnim mjestima zaduženima za osmišljavanje projekata, provođenje javne nabave i ostale radnje u sklopu Programa te izvođačima radova koji će biti zaduženi za obnovu, izgradnju i uređivanje prostora, ukazati na važnost stvarnog osiguranja pristupačnosti, uključujući razumijevanje zakonskih obveza i standarda pristupačnosti u svim fazama projekata. U slučaju dvojbi prilikom izgradnje i obnove stambenih jedinica na pojedinim lokacijama preporuka je konzultirati se s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom. Konačno, u odnosu na navedeno, POSI je zamolio pismeno s preporukama proslijediti i svim jedinicama lokalne samouprave koje će biti uključene u provedbu Programa.

Sudjelovanje na događanjima

Savjetnica pravobranitelja sudjelovala je na sastanku koji je 16. rujna 2025. godine organizirala **Kuća ljudskih prava u suradnji s organizacijom „Danes je nov dan“ iz Republike Slovenije vezano uz razmjenu iskustava u zagovaranju prava na stanovanje**. Predstavnici udruge Danes je nov dan predstavili su platformu za podršku podstanarima Najemniški SOS te izvještaj o krizi na tržištu najma stanova u Sloveniji iz 2024. godine. Osvrnuli su se i na prijedlog regulacije kratkoročnih turističkih najmova (tzv. Airbnb zakon), koji su slovenski zastupnici usvojili u srpnju 2025. godine, a nakon veta drugog doma o njemu će se ponovno odlučivati na jesen. Slovenija se usprkos određivanju socijalnog stanovanja jednim od strateških prioriteta Vlade suočava s nedostatkom stambenog fonda za priuštivo stanovanje. Stanje na tržištu iznajmljivanja stanova dodatno je pogoršano davanjem stanova u kratkoročni najam koji trenutno čini 80% najmova. Takvi najmovi su izuzetno isplativi, ali dovode do odlaska lokalnog stanovništva. U okviru Zakona o ugostiteljstvu ograničen je broj dana najma u općinama s visokim pritiskom na tržište stanovanja, traži se suglasnost za najam 75% suvlasnika i registracija. U zagovaranju prava na stanovanje pred kratkoročnim najmom ističu se tri argumenta: (1) pravo na stanovanje je ustavna kategorija koju treba štititi, (2) pravo drugih suvlasnika da uživaju u svom vlasništvu u miru i (3) izostanak standardizacije i zaštite sigurnosti gostiju kakva se pruža u hotelima čime stanovi za najam postaju nelojalna konkurencija hotelima. U općem nedostatku stanova za najam posebno je težak položaj OSI jer su još manje dostupni pristupačni i prilagođeni stanovi. Situacija je dodatno pogoršana smanjenjem stambenog fonda iznajmljivanjem stranim radnicima. Organizacije civilnog društva zagovaraju gradnju priuštivih stanova za najam.

U organizaciji **Hrvatskog saveza udruga cerebralne i dječje paralize (HSUCDP)** 16. listopada je u Zagrebu održana **konferencija “Stanovanje osoba s invaliditetom: specifični izazovi i moguća rješenja”**. Sudionicima su se uvodno obratili predsjednik HSUCDP-a, pomoćnica za sustavne podrške i vidljivost EU fondova Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva i pravobranitelj za osobe s invaliditetom koji je predstavio zakonodavni okvir i konvencijsko načelo neovisnog življenja OSI te naglasio kako nedostatak financijskih sankcija za

nepristupačnu obnovu i gradnju procesa uključivanja OSI čini sporim i prostorno ograničenim. Uvodno izlaganje o stanovanju mladih osoba s invaliditetom održala je zamjenica pravobranitelja koja je iznijela svoja iskustva kao OSI u traženju odgovarajućeg rješenja za stambeno pitanje svoje obitelji i naglasila o kojim sve pojedinostima OSI mora voditi računa u tom procesu da bi mogla što samostalnije funkcionirati.

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom **Udruga osoba s invaliditetom „Loco -Moto“** organizirala je javnu tribinu naziva **„Dom po mjeri svakoga - modeli stanovanja osoba s invaliditetom“**. Javna tribina održana je 4. prosinca 2025. godine u prostorijama Udruge HVIDRA u Slavonskom Brodu, a okupila je brojne stručnjake, predstavnike institucija i OSI s ciljem poticanja razgovora o mogućnostima i modelima stanovanja, predstavljanja primjera dobre prakse te otvaranja prostora za dijalog unutar zajednice. Tribinu je pozdravnim govorom i opisom trenutnog stana prava i mogućnosti OSI otvorila predsjednica Udruge „Loco-Moto“. Tema prvog dijela tribine bili su aktualni izazovi i mogućnosti podrške OSI unutar kojega su izlaganja održali savjetnica pravobranitelja koja je u svome predavanju dala kratki presjek trenutnog stanja na području stanovanja OSI i pročelnik Upravnog odjela za društvene djelatnosti, Grada Slavonskog Broda koji je okupljenima predstavio aktivnosti i mjere koje Grad provodi u području podrške osobama s invaliditetom. Drugi dio tribine bio je posvećen različitim oblicima stanovanja i podrške u zajednici tijekom kojega su kroz izlaganja predsjednice Udruge „Regoč“ i Centra za inkluzivnu podršku Slavonski Brod predstavile rad i usluge koje pružaju dok je izlaganje na temu udomiteljstva održala socijalna radnica iz Hrvatskog zavoda za socijalni rad. U završnom dijelu održana je panel rasprava posvećena osobnim iskustvima OSI, te su osobe s različitim oštećenjima kroz vlastite životne priče, izazove i primjere dobre prakse - ukazali na važnost podrške obitelji, prijatelja i zajednice u kojoj živimo.

Zaključak i preporuke:

Iz raznovrsnih primjera iz prakse i zaprimljenih upita opisanih u ovome poglavlju možemo zaključiti da je područje stanovanja i stambenog zbrinjavanja jedno od najvažnijih pitanja svakoga pojedinca pa tako i osobe s invaliditetom. Godina iza nas obilježena visokim cijenama najamnina i nekretnina u prodaji dodatno je potaknula interes i upite ovoj instituciji vezane za „državne i/ili gradske stanove“ odnosno korištenje nekretninama u vlasništvu jedinica lokalne samouprave ili Republike Hrvatske. Pri tome osobe s invaliditetom često naglašavaju da im visoke cijene najma (najmoprimci u privatnim stanovima po tržišnim cijenama) osim plaće ili mirovine - s režijskim troškovima - „oduzimaju“ i dio inkluzivnog dodatka, a što je u nesuglasju sa samom svrhom inkluzivnog dodataka i dodatno objašnjava zainteresiranost za cjenovno pristupačnijim „državnim ili gradskim stanovima“.

U prethodnim Izvješćima o radu zagovarali smo *„donošenje cjelovitog strateškog okvira socijalnog stanovanja“* kao i Zakona o socijalnom stanovanju kao posebnoj vrsti stanovanja s odgovarajućim standardima kojima se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih opravdanih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja. Ohrabrujuća je činjenica da je i na razini Republike Hrvatske i Europske unije problematika stanovanja prepoznata kao bitna. Ovim putem pozdravljamo donošenje Nacionalnog plana stambene politike Republike Hrvatske do 2030. kao dokumenta strateškog planiranja i popratnog Akcijskog plana kao i upućivanje u saborsku proceduru Zakona o priuštivom stanovanju.

U odnosu na sve navedeno, ovim putem preporučujemo svim razinama vlasti, a posebno jedinicama lokalne samouprave, poduzimanje radnji i aktivnosti s ciljem povećanja broja priuštivih stambenih jedinica te uključivanje u dostupne mjere, a sve kako bi djelovanjem u okviru svojih nadležnosti doprinijeli ostvarenju posebnih ciljeva stambene politike odnosno priuštivom i održivom stanovanju.

2.17. RIZIČNE SITUACIJE I HUMANITARNA KRIZNA STANJA

2.17.1. Sigurnost i zaštita osoba s invaliditetom u rizičnim situacijama

Osobe s invaliditetom predstavljaju posebno ranjivu skupinu u kontekstu kriznih i izvanrednih situacija poput potresa, požara, poplava ili drugih prirodnih katastrofa. U RH sustav civilne zaštite danas prepoznaje njihove specifične potrebe, no praksa pokazuje da i dalje postoje značajni rizici, osobito u području evakuacije i pravovremenog reagiranja. Slijedom iskustava stečenih proteklih godina u situacijama katastrofa (posebno potresa, poplava i požara) prepoznati su rizici prvenstveno u pogledu ograničene mogućnosti pravovremene evakuacije, jer OSI često imaju smanjenu mobilnost, osjetilne teškoće ili kognitivna ograničenja, što otežava brzu reakciju u kriznim situacijama. Evakuacija OSI može biti dodatno otežana zbog nepristupačnih izlaza (stepenice, uski prolazi) i zbog nedostatka prilagođene opreme i nedostatka pravovremene pomoći ili asistencije u trenutku nesreće. Također, standardni sustavi uzbunjivanja (sirene, zvučne obavijesti) nisu uvijek prilagođeni osobama s oštećenjem sluha, osobama s oštećenjem vida i osobama s intelektualnim teškoćama. Zbog toga postoji rizik da OSI ne dobiju informaciju na vrijeme, pogrešno interpretiraju upute ili ne reagiraju adekvatno na opasnost. Današnji planovi civilne zaštite naglašavaju potrebu za prilagođenim načinima komunikacije i uzbunjivanja, ali njihova rješenja i mogućnosti implementacije variraju od jedinice do jedinice lokalne samouprave.

Primjećujemo kako je tijekom 2025. godine značajan iskorak ostvaren kroz suradnju zdravstvenog sustava i sustava civilne zaštite, konkretno HZJZ-a i MUP-a, Ravnateljstva civilne zaštite. Naime, u 2025. godini pokrenuta je inicijativa da OSI dobrovoljno dostave svoje kontakt podatke i podatke o specifičnim potrebama Registru osoba s invaliditetom, kako bi hitne službe u slučaju potrebe mogle što bolje i učinkovitije reagirati. HZJZ i dalje prikuplja navedene podatke u sustavu eGrađani, tj. izravno na poveznici: https://hana.hzjz.hr a kao alternativa HZJZ je osigurao pozivni centar za OSI na broj 091/4683-065 ili e-pošte: invaliditet@hzjz.hr gdje se javlja djelatnik koji ih upućuje kako mogu izvan sustava eGrađani sigurno dostaviti tražene podatke u Registar. Dopunjeni podatci u Registru osoba s invaliditetom trebaju omogućiti operaterima hitnih službi (112) da odmah po javljanju znaju kako se radi o OSI, olakša lociranje i evakuacija ako je potrebna, te prilagodi načine komunikacije i pružanja potrebne pomoći. Ovom mjerom omogućuje se često potrebna individualizacije pristupa potrebna za OSI u različitim kriznim situacijama.

Tijekom 2025. nastavljen je (i 31. prosinca završen) projekt SEE ME 2 - *Safe and Equal in Emergencies 2*, započet 1. siječnja 2024. godine kao nastavak projekta SEE ME 1. Ovim projektom Ravnateljstvo civilne zaštite nastavilo je raditi na osiguravanju sigurnosti i jednakosti OSI u hitnim situacijama. Projekt je bio vrijedan 407.370,40 eura, a s 95% je bio financiran sredstvima Mehanizma Unije za civilnu zaštitu. Projekt je u 2025. godini bio usmjeren povećanju sigurnosti OSI, izjednačavanju njihovih mogućnosti u hitnim situacijama i edukaciji pripadnika hitnih službi i javnosti. U izvješću o provedbi projekta istaknuto je kako je

projektom ostvarena bolja koordinacija žurnih službi, razvijene su smjernice za postupanje i u aktivnosti planiranja i ostvarena su uvježbavanja u koja su bile uključene OSI i udruge OSI.

Unaprjeđenje planova civilne zaštite

Primjećujemo kako planovi civilne zaštite na lokalnoj i područnoj razini sve više uključuju specifične potrebe OSI, definiraju odgovornosti nadležnih hitnih službi i sve više prepoznaju potrebu za prilagodbama komunikacije i evakuacijskih postupaka. U kontekstu OSI naglasak je stavljen na individualiziranje pristupa, uključivanje OSI u planiranje i koordinaciji između različitih nadležnih službi i sustava.

Zaključak:

Godina 2025. donijela je dodatan važan pomak u području zaštite osoba s invaliditetom u žurnim situacijama u Republici Hrvatskoj, osobito kroz unapređenje Registra osoba s invaliditetom i jačanje sustava civilne zaštite provedbom projekta SEE ME 2. Ipak, ključni izazov ostaje prelazak s formalnih planova na stvarnu operativnu spremnost, posebno u području evakuacije i komunikacije. Za dugoročno poboljšanje nužno je vođenje obveznih individualnih evakuacijskih planova, daljnje jačanje edukacije pripadnika žurnih službi, aktivno uključivanje osoba s invaliditetom u planiranje i razvoj pristupačne infrastrukture i tehnologija.

Tijekom 2025. godine na poziv HZJZ-a na dostavu kontakt podataka Registru za osobe s invaliditetom kao nužnih podataka za učinkovitije spašavanje, odgovorilo je samo 5.000 OSI.

Preporuke:

1. Preporučujemo sustavu civilne zaštite nastavak aktivnosti na povezivanju sastavnica sustava - hitne medicine, policije, vatrogastva, Crvenog križa, Hrvatske gorske službe spašavanja, Državne intervencijske postrojbe civilne zaštite, županijskih centara 112, Sektora 112, kao i djelatnika područnih ureda i službi civilne zaštite.
2. Preporučujemo Ravnateljstvu civilne zaštite planiranje i realizaciju aktivnosti kojima će se raditi na razvijanju svjesnosti i vještina samih osoba s invaliditetom za samopomoć i njihovo osnaživanje.
3. S obzirom da je tijekom 2025. godine na poziv Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo za dostavu nužnih kontakt podataka za učinkovitije spašavanje Registru za osobe s invaliditetom odgovorilo samo 5.000 osoba s invaliditetom, preporučujemo provođenje kampanje o informiranju s pozivom na javljanje i dopunu podataka.

Sudjelovanje na događanjima

U organizaciji **Europske komisije i Europskog foruma osoba s invaliditetom (EDF)** u Bruxellesu je 4. i 5. prosinca održana **konferencija Europski dan osoba s invaliditetom 2025.** koja je okupila kreatore politika, organizacije i osobe s invaliditetom s ciljem unapređenja uključivanja i jednakosti osoba s invaliditetom diljem Europe. RH su na konferenciji predstavljali predstavnici MROSP-a, SOIH-a i pravobranitelj za osobe s invaliditetom. Jedna od održanih panel rasprava bavila se temom pripravnosti i upravljanja krizama s naglaskom kako EU i države članice mogu osigurati da su OSI uključene u osiguravanje pripravnosti za hitne slučajeve i upravljanje krizama, sve nadograđujući lekcije naučene iz nedavnih kriza. Govornici su, između ostalog, istaknuli potrebu za pristupačnim sustavima ranog upozorenja, uključivim mjerama civilne zaštite i aktivnim uključivanjem OSI u planiranja rješenja kojima bi se osigurala otpornost, sigurnost i jednaka zaštita za sve tijekom izvanrednih situacija. Više govornika

istaknulo je važnost i odgovornost samih osoba s invaliditetom za svoje osnaživanje i razvijanje alata samopomoći.

Ravnateljstvo civilne zaštite je 2. lipnja organiziralo u Zagrebu **svečanost dodjele nagrada sudionicima natječaja za izradu radova DTUR,** provedenog u sklopu projekta SEE ME 2. Na natječaj su se prijavile udruge i institucije, pružatelji socijalnih usluga za DTUR s područja grada Zagreba, čiji su članovi izrađivali likovne, literarne i kreativno-izražajne radove na temu katastrofa i velikih nesreća. Prijavitelji dječjih radova nagrađeni su peharima: obitelj Štelma, Centar za pružanje usluga u zajednici - Zagrebački centar za neovisno življenje (ZAC), Udruga Sve pod istim krovom (SPIK), Kuća za zbrinjavanje djece i odraslih osoba s tjelesnim i mentalnim oštećenjem „Bl. Alojzije Stepinac“ u Brezovici, Osnovna glazbena škola Schola musica, Udruga Progovori autizam, Centar za neurorazvojnu integraciju refleksa, Centar za rehabilitaciju Zagreb, Podružnica Sloboština, Centar za edukaciju i savjetovanje Sunce. Dodijeljene su i zahvalnice udrugama te institucijama s kojima je ostvarena suradnja kroz projekt SEE ME 2: Zajednici saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH, Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo, Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, Udruzi Spektar, Udruzi gluhih i nagluhih osoba grada Splita i Županije splitsko-dalmatinske, Županijskoj udruzi slijepih Split i Košarkaškom klubu invalida Varaždin. Svečanosti je prisustvovala zamjenica pravobranitelja Nakon svečanosti, započelo je dvodnevno osposobljavanje pripadnika hitne medicine, policije, Crvenog križa, vatrogastva, HGSS-a, Državne intervencijske postrojbe civilne zaštite, područnih ureda civilne zaštite i službi civilne zaštite iz Zagrebačke, Krapinsko-zagorske, Sisačko-moslavačke, Karlovačke županije i Grada Zagreba. Ovo je posljednje u nizu pet regionalnih osposobljavanja u sklopu projekta SEE ME 2, tijekom kojih je bilo educirano 260 predstavnika hitnih službi i operativnih snaga, uključujući i 55 operatera Županijskih centara 112.

U organizaciji **Ravnateljstva civilne zaštite** u Zagrebu, 15. travnja 2025. godine, održana je **press konferencija na kojoj su predstavljene aktivnosti projekta See Me 2** U sklopu projekta pokrenuta je inicijativa za proširenjem Registra osoba s invaliditetom s kontakt podacima koji su nužni za učinkovitije spašavanje. Tako prikupljeni podatci omogućavaju brže, točnije i primjerenije spašavanje OSI, uzimajući u obzir njihove specifične potrebe. U kriznim situacijama, životi osoba s invaliditetom često ovise o spremnosti i dostupnim informacijama spašavatelja. Tom prilikom Pravobranitelj za osobe s invaliditetom pozvao je sve OSI da se odazovu ovom pozivu i u sustav eGrađani s povjerenjem unesu svoje podatke. Podatci su još važniji ako osvijestimo da ne znamo kada se i kakve hitne situacije mogu dogoditi svima nama. Poučeni ranijim iskustvima od poplave u Gunji, preko potresa u Zagrebu i Banovini do pandemije, spašavanje OSI je tijekom hitnih situacija otežano. Stoga je potrebno da sustav, ali i same OSI poduzmu i poduzimaju mjere koje će njima i ostalim građanima pomoći u situacijama ugroze od katastrofa i velikih nesreća. Na događanju su predstavljeni i promotivni video spotovi koji promoviraju dopunu Registra

Policijska uprava brodsko-posavska i partneri, uz podršku Ravnateljstva policije, organizirali su 24. travnja 2025. godine u Slavonskom Brodu **tribinu „Lajk za sigurnost i kvalitetu života osoba s invaliditetom“.** Tribina je održana u sklopu preventivnog projekta MUP-a i partnera „Mogu kao i ti“, s ciljem razmjene iskustava i poticanja rasprave usmjerene na osiguranje inkluzije i učinkovitije ostvarivanje prava te jačanje sigurnosti i povećanje kvalitete života osoba s invaliditetom. U sklopu tribine su održane dvije panel rasprave, a sve je pratio velik broj sudionika - učenika i djelatnika srednjih škola, predstavnika i djelatnika ustanova i institucija koje djeluju na području Brodsko-posavske županije, predstavnici lokalnih udruga, medija te OSI i drugi zainteresirani građani. Odgovarajući na pitanja sudionici su predstavili

aktivnosti koje se provode na području njihova djelovanja s ciljem ostvarivanja pune inkluzije te veće sigurnosti i kvalitete života OSI. Tijekom obje panel rasprave savjetnik pravobranitelja upozorio je na brojne prepreke i izazove s kojima se OSI svakodnevno suočavaju i zbog kojih su izložene diskriminaciji, ali i riziku od siromaštva i isključenosti u većoj mjeri nego osobe bez invaliditeta. Predstavio je najbitnije odredbe EU Strategije za prava 2021.–2030., kao i Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine te istaknuo kako ovi trenutno važeći strateški dokumenti, koji su usklađeni s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, daju okvir za oblikovanje politika, mjera, projekata i aktivnosti kojima će se osigurati uklanjanje prepreka i izazova koji osobama s invaliditetom otežavaju sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima. Sudionici tribine su imali priliku pogledati nekoliko zanimljivih video uradaka, od kojih izdvajamo kratkometražni film redatelja Dejana Aćimovića „Mogu kao i ti“ koji je nastao pod pokroviteljstvom Ministarstva unutarnjih poslova i u kojem je svoju priču o uspješnom uključivanju u svijet rada iznijelo četvero osoba s invaliditetom te film Ministarstva unutarnjih poslova „S osmjehom na licu“.

2.17.2. Osobe pod privremenom i međunarodnom zaštitom, migranti i izbjeglice

POSI u skladu s djelokrugom propisanim Zakonom prati, štiti i promiče i prava OSI koje se zateknu u situacijama migracija i traženja azila. Savjetnica pravobranitelja članica je Koordinacije za azil koja okuplja predstavnike nadležnih institucija i organizacija uključenih u sustav azila.

Tijekom 2025. godine POSI nije zaprimio obraćanja migranata, izbjeglica ili službi koje im pružaju podršku. Jedan od razloga tome može biti što se smatra da su OSI samo osobe s vidljivim, odnosno tjelesnim ili osjetilnim invaliditetom, a ne prepoznaje se da su to i osobe s drugim nevidljivim vrstama invaliditeta, kroničnim zdravstvenim stanjima i/ili teškoćama mentalnog zdravlja koji im znatno otežavaju funkcioniranje, odnosno zahtijevaju dodatnu podršku i prilagodbe.

Vezano za ovo područje rada POSI je pozdravio donošenje **Akcijskog plana za provedbu plana upravljanja migracijama i azilom Republike Hrvatske za razdoblje 2025.-2027. godine** i uputio preporuke tijekom postupka e-Savjetovanja. U dijelu Akcijskog plana upravljanja migracijama i azilom 3.3.2. Procesne zaštitne mjere i temeljna prava, vezano uz očekivani ishod: poboljšana identifikacija i individualizirana podrška ranjivim skupinama unutar sustava međunarodne zaštite - napomenuli smo da je praksa pokazala da ne postoji dovoljna svijest o tome tko se sve smatra OSI prema KPOSI i zakonskom okviru. Prema mjerama spomenutim u predmetnom Prijedlogu Akcijskog plana dalo bi se zaključiti da se pod pojmom OSI misli samo na osobe s vidljivim tjelesnim invaliditetom, odnosno osobe smanjene pokretljivosti kojima je potrebno osigurati elemente fizičke pristupačnosti prostora. Sukladno KPOSI i Zakonu o socijalnoj skrbi potrebno je prepoznati i uključiti sve osobe s invaliditetom, uključujući: osobe koje imaju dugotrajna (1) tjelesna, (2) mentalna, (3) intelektualna ili (4) osjetilna oštećenja, a koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima (čl. 15. toč. 11. Zakona o socijalnoj skrbi). Dakle, i osobe s psihičkim teškoćama, odnosno teškoćama mentalnog zdravlja, te osobe s višestrukim ili rijetkim oblicima invaliditeta i posljedicama raznih kroničnih bolesti. Također, istaknuli smo kako 80% invaliditeta nije vidljivo, a u prosječnoj populaciji između 15 i 20% osoba ima neki oblik invaliditeta. Stoga smo predložili proširenje definicije i identifikaciju korisnika na način da se jasno navede kako se sve mjere odnose na sve OSI, neovisno o vrsti

teškoće. Također, predložili smo uvesti sustav identifikacije i individualne procjene potreba svakog korisnika s invaliditetom u prihvatnim centrima. Kod Aktivnosti Razvoj informativnih materijala (brošure, letci, vodiči) osigurati materijale na više jezika, uključujući jezike najčešćih zemalja podrijetla tražitelja zaštite, s jednostavnim objašnjenjem postupka azila i pravima na besplatnu pravnu pomoć. Pod mjerom Osiguranje pristupa besplatnoj pravnoj pomoći, zastupanju i informiranju tražitelja međunarodne zaštite o njihovim pravima i obvezama, preporučili smo da se pridodaju i informacije o pravima koja se ostvaruju na temelju invaliditeta. Preporuka je djelomično prihvaćena na način da informativni materijali uz prilagodbu informacijama za ranjive skupine, uključuju i osobe s invaliditetom. U dijelu Stabilan sustav prihvata preporučili smo da se pridoda individualizirana podrška i prilagodbe za osobe s različitim vrstama invaliditeta. Predložili smo i da se osiguraju individualni planovi podrške koji uključuju asistenciju u svakodnevnim aktivnostima, komunikaciju, podršku za mentalno zdravlje i pristup informacijama. Posebno smo naglasili da se pristupačnost smještaja ne smije odnositi samo na fizičke prilagodbe, već treba uključivati i elemente informacijsko-komunikacijske pristupačnosti, te osiguravanje senzorne i privatne zone te prilagodbi za osobe s mentalnim teškoćama. Vezano uz prilagodbu informacija i edukacija osoblja ,preporučili smo da svi dokumenti i upute trebaju biti dostupni u pristupačnim formatima (Brailleovom pismu, lako čitljivom tekstu i znakovnom jeziku) te da edukacija osoblja treba obuhvatiti sve oblike invaliditeta i principe inkluzivnog pristupa, a ne samo fizičku pristupačnost.

Vezano uz prilagodbu prehrane i higijenskih potrepština, preporučili smo da prehrana mora uzimati u obzir medicinske dijetetske potrebe i posebne prehrambene zahtjeve, a da higijenski paketi trebaju uključivati proizvode potrebne za osobe s različitim vrstama invaliditeta (npr. katetere, pelene za odrasle, sredstva za njegu kože i sl.). Te preporuke nisu uvažene.

Savjetnica pravobranitelja sudjeluje na sastancima **Koordinacije za azil** koju vodi Hrvatski pravni centar (HPC). Na sastanku održanom u svibnju 2025. godine predstavnik Uprave za europske poslove, međunarodne odnose i fondove EU pri MUP-u i predstavnik Službe za nezakonite migracije predstavili su aktivnosti MUP-a u kontekstu implementacije Pakta o migracijama i azilu, uključujući nacionalni implementacijski plan, već provedene aktivnosti te planirane korake. Naglašeno je kako se predviđa značajno povećanje kapaciteta objekta u Dugom Dolu, koji će služiti za provedbu postupaka dubinske provjere i graničnog azilnog postupka. Na sastanku održanom u studenom 2025. raspravljalo se o zaštiti djece bez pratnje u sustavu međunarodne zaštite. Istaknuto je da se ona smještaju u ustanove socijalne skrbi, a iznimno u prihvatilišta. Prema podatcima MUP-a, do rujna 2025. u Hrvatskoj je registrirano 6.126 tražitelja međunarodne zaštite maloljetnika bez pratnje. Najčešće zemlje podrijetla su Egipat, Turska, Ruska Federacija, Sirija, Bangladeš, Afganistan, Palestina i Pakistan. Kao glavni izazovi navedeni su smještanje u neadekvatne ustanove koje u pravilu zbrinjavaju djecu s problemima u ponašanju, nesrazmjer između prijavljene maloljetnosti i fizičkog izgleda, nepotpunu primjenu Protokola o postupanju prema djeci bez pratnje, pokušaje smještaja djece mlađe od 16 godina u prihvatilišta, neadekvatan smještaj za mlađe maloljetnike te vrlo kratko zadržavanje djece u RH (jedan do dva dana). MUP je predstavio novosti vezane uz Pakt o migracijama i azilu koji predstavlja najveću reformu sustava u posljednja dva desetljeća. To će posebno utjecati na djecu bez pratnje zbog uvođenja obveznog *screeninga* na granici i unutar teritorija. Pozitivan pomak u Centru Dugave predstavlja zapošljavanje kulturne medijatorice. UNICEF je predstavio program Podrška djeci i obiteljima u migracijama u procesu zaštite i integracije u Hrvatskoj, financiran sredstvima Vlade Švicarske Konfederacije.

Naglašena je i važnost višejezičnog savjetovanja putem chata Hrabrog telefona, dostupnog od ožujka 2025. godine na šest jezika: engleskom, francuskom, turskom, ukrajinskom, paštu i arapskom. Predstavljeno je i izvješće Put k osnaživanju: unaprjeđenje usluga za djecu u pokretu, nastalo u suradnji s Centrom za nestalu i zlostavljanu djecu te stručnjacima s akademske zajednice. Izvješće donosi iskustva djece bez pratnje i stručnjaka te preporuke za razvoj specijaliziranih intervencija i edukacija.

U Zagrebu je u sklopu projekta Sinergy 15. listopada 2025. godine u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH održan okrugli stol na kojem je predstavljeno izvješće o **pravu na rad državljana trećih zemalja u RH**. Svrha ovog izvješća o politikama integracije nastalog u okviru projekta „SINERGY - Osiguravanje sinergijskog pristupa integraciji državljana trećih zemalja“, sufinanciranog EU sredstvima, jest pružiti uvid i potencijalna rješenja za prava vezana za rad državljana trećih zemalja, s naglaskom na stajalištima i iskustvima državljana trećih zemalja. Navedena skupina obuhvaća osobe različitih pravnih statusa, osobe s radnim dozvolama, osobe pod međunarodnom i privremenom zaštitom te studente, čija su iskustva izravno povezana s administrativnim procedurama, uvjetima rada i integracijom u društvo. Predstavnica MROSP-a istaknula je da se nedostatak radne snage popunjava zapošljavanjem stranih radnika. Do rujna je izdano 136.000 dozvola za rad, što je manje u odnosu na 2024. godinu kad ih je izdano preko 200. 000. Istovremeno je zabilježeno preko 138.000 građana trećih zemalja - osiguranika HZMO-a. Ovakvo smanjenje broja izdanih dozvola uz povećanje broja osiguranika smatra se pokazateljem stabilizacije. Raste postotak udjela produljivanja dozvola. MROSP čini sve da zadovolji potrebe gospodarstva za radnom snagom. Trebalo bi pojednostavniti procedure. Dozvole se odobravaju usporeno. Poslodavci su spomenuli da su im na radno mjesto gdje se zahtijevaju teški uvjeti rada poslali osobu s invaliditetom jer očito postoji tendencija da se što više iskoristi bazen domaće radne snage.

Dana 24. travnja u hotelu Dubrovnik u sklopu Laboratorija za otpornost zajednice održana je konferencija **Promišljanje integracije kroz različite discipline i područja**. Laboratorij za otpornost zajednice bio je trodnevno događanje posvećeno istraživanju, aktivizmu i kreiranju politika povezanih s migracijama u organizaciji Instituta za razvoj i međunarodne odnose (IRMO) i njegovog Centra za studije migracija (CEMIS) u suradnji s Centrom za mirovne studije. Događanje je okupilo izbjegličke i migrantske zajednice, istraživače, predstavnike institucija, donositelje politika i praktičare koji rade na izgradnji zajednica kako bi zajedno promišljali kolektivne odgovore na pitanja migracija i integracije. Ovo događanje poslužilo je kao platforma za produbljivanje veza među ovim raznolikim grupama kroz zajedničko promišljanje politika integracije. Govorilo se o osjetljivostima, nedostacima i mogućim prilikama za promjenu unutar postojećih integracijskih praksi i politika, s posebnim naglaskom na stvaranje uključivih zajednica. Migrante i izbjeglice doživljava se kao pasivne primatelje pomoći, teret društvu i prijetnju. Te uobičajene predrasude kroz koje se gledaju izbjeglice i migranti utječu na kreiranje politika integracije. U kontekstu RH posebno su u posljednje vrijeme izloženi strani radnici. Govoreći o pristupu zdravstvenim uslugama i mentalnom zdravlju, istaknuto je kako je pristup OSI dodatno otežan uz sve veću nedostupnost zdravstvenog sustava svim građanima zbog manjka zdravstvenih djelatnika. Posebno je zabrinjavajući nedostatak izvanbolničkih usluga na području mentalnog zdravlja i nedostatne psihoterapije što će dodatno pogoršavati situaciju migranata i izbjeglica čije je mentalno zdravlje narušeno zbog traumatskih događanja. Osobe s invaliditetom se dodatno suočavaju s teškoćama zbog needuciranosti medicinskog osoblja o specifičnostima osoba s invaliditetom i njihovih stanja i bolesti, neprilagođenosti i

nepristupačnosti objekata i nerazvijenosti usluga podrške za neovisni život u zajednici. To će sve još dodatno otežavati pristup osobama s invaliditetom koje su migranti ili izbjeglice.

2.17.3. Utjecaj klimatskih promjena na osobe s invaliditetom

Primjećujemo kako je u hrvatskoj javnosti, a tako i među osobama s invaliditetom, prilično niska razina svijesti o utjecaju klimatskih promjena na život. Jako je važno da osobe s invaliditetom preko svojih predstavnika sudjeluju u donošenju nacionalnih socijalnih planova za klimu u sklopu *Socijalnog fonda za klimu* kako bi se predvidjele mjere kojima će se negativni učinci mjera za suzbijanje klimatskih promjena spriječiti i umanjiti kroz primjerice sufinanciranje povećanih troškova proizašlih iz klimatske tranzicije. Organizacijama osoba s invaliditetom treba osigurati sredstva za zagovaranje za pravednu tranziciju jer im zasigurno nedostaje kapaciteta za to. Osim toga, radi se o složenim pitanjima i mjerama za koje se potrebno dodatno educirati.

POSI je nadležnom Ministarstvu zaštite okoliša i zelene tranzicije dostavio niz komentara i prijedloga na **Prijedlog Socijalnog plana za klimatsku politiku**. U uvodu ovog dokumenta opisani su ciljevi i ključni pojmovi: RH je Zakonom o klimatskim promjenama i zaštiti ozonskog sloja utvrdila cilj postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine. Ostvarenje ovog cilja zahtijeva snažan angažman javnog i privatnog sektora, te uključivanje svih društvenih skupina, osobito najranjivijih, koje su najviše izložene socijalnim rizicima povezanim s tranzicijom na nisko ugljično gospodarstvo.

Socijalni plan za klimatsku politiku (u daljnjem tekstu: SPKP) predstavlja strateški instrument RH za osiguravanje pravedne, uključive i učinkovite provedbe mjera zelene tranzicije. Njegov cilj je ublažiti socijalne posljedice zelene tranzicije, zaštititi ranjive skupine, poticati zapošljavanje u zelenim sektorima i podržati regionalnu koheziju u skladu s europskim i međunarodnim obavezama Republike Hrvatske. Mjere i ulaganja podijeljeni su na: (1) sektor zgradarstva (alocirano 39% iznosa); (2) sektor cestovnog prometa (57%); i (3) razradu tehničke pomoći (2.5%). Odabrane mjere i ulaganja za rješavanje energetskog siromaštva su podrška u osnivanju energetskih zajednica, energetska obnova obiteljskih kuća za kućanstva u riziku od energetskog siromaštva, suzbijanje energetskog siromaštva na potpomognutim područjima i područjima posebne državne skrbi, povećanje energetski učinkovitog stambenog fonda za socijalno i priuštivo stanovanje. Odabrane mjere i ulaganja za rješavanje siromaštva u pogledu prijevoza su poticanje vožnje biciklom u urbanim, prigradskim i ruralnim područjima, poboljšanje dostupnosti javnog prijevoza u prigradskim, ruralnim i udaljenim područjima, uspostava i upravljanje uslugama mobilnosti na zahtjev, potpora kupnji vozila s nultom emisijom za ranjiva mikro-poduzeća, daljnji razvoj željezničke infrastrukture na lokalnim i područnim prugama i ono što je posebno značajno za OSI - smanjenje siromaštva u pogledu prijevoza za korisnike socijalnih usluga. Odabrane mjere u okviru tehničke pomoći su osiguravanje odgovarajućih ljudskih resursa za učinkovitu provedbu Socijalnog plana za klimatsku politiku, podrška učinkovitoj provedbi, praćenju i evaluaciji SPKP-a, podrška informiranju javnosti i podizanje kapaciteta potencijalnih korisnika za pripremu projekata i njihovu provedbu

Nadalje, procjenjujemo kako će se mjere implementacije *Zelenog plana* negativno odraziti na kućanstva sa smanjenim mogućnostima zbog različitih intersektorskih čimbenika. Primjerice, problemi s grijanjem i energetsko siromaštvo će se povećati kako se budu provodile mjere ovog plana. Teškoće s grijanjem zbog energetskog siromaštva su posebno izražene za OSI koje

su češće u riziku od siromaštva. Princip da zagađivač plaća cijenu imat će vrlo negativni utjecaj na njih jer si siromašni neće moći priuštiti alternative koje manje zagađuju kao što je primjerice kupovina električnih automobila ili bojlera. OSI imaju u prosjeku niska primanja, a veću potrebu za energijom (npr. za napajanje opreme). Primjeri iz rada POSI koji se tiču sjecišta invaliditeta i utjecaja klimatskih promjena su zasad malobrojni i uglavnom se tiču negativnog utjecaja mjera za borbu protiv klimatskih promjena na OSI. Tako npr. u svakodnevnom životu slijepe osobe ne čuju električna vozila što povećava rizik od nesreća. OSI su se pritužile da imaju veće troškove odlaganja medicinskog otpada jer imaju više otpada zbog pelena, dodatne medicinske opreme i asistivnih tehnologija. Također spremnici za odlaganje otpada uglavnom nisu pristupačni.

U skladu s revidiranim Nacionalnim energetskim i klimatskim planom RH se obvezala do 2030. godine: smanjiti emisije stakleničkih plinova u sektorima koji su obuhvaćeni sustavom trgovanja emisijama za najmanje 62% u odnosu na 2005. godinu (na EU razini), smanjiti emisije u sektorima izvan tih sektora za 16% na nacionalnoj razini, povećati udio obnovljivih izvora energije (u daljnjem tekstu: OIE) u bruto neposrednoj potrošnji energije na 42,5%, povećati udio obnovljivih izvora energije u neposrednoj energetskoj potrošnji u prometu na 24,6%.

Energetsko siromaštvo definira se kao nemogućnost kućanstva da osigura osnovne energetske usluge (grijanje, topla voda, hlađenje i rasvjeta) zbog kombinacije niskih prihoda, visokih cijena energije, loših energetskih svojstava zgrada i slabije energetske učinkovitosti doma. Prema dostupnim analizama (DZS, Eurostat, EPAH/POWERPOOR), procjenjuje se da je između 10 i 15% kućanstava u RH izloženo riziku energetskog siromaštva, ovisno o korištenom pokazatelju.

Izazovi u rješavanju siromaštva u pogledu prijevoza

Iako RH nema službenu definiciju **siromaštva u pogledu prijevoza**, pokazatelji upućuju na problem ograničene pristupačnosti i priuštivosti prijevoza, osobito u ruralnim područjima i na otocima. RH prepoznaje da bez snažne socijalne dimenzije klimatske politike - koja uključuje rješavanje energetskog i siromaštva u pogledu prijevoza - ciljevi klimatske neutralnosti do 2050. neće biti ostvarivi na pravedan način. Socijalni plan za klimatsku politiku će osigurati da mjere i ulaganja u obnovu, energetsku učinkovitost i održivi promet budu pristupačne, pravedne i usmjerene prema najranjivijim skupinama: stanarima u starim i loše izoliranim kućama, zajednicama udaljenim od javnog prijevoza, kućanstvima s malim prihodima te područjima s ograničenim kapacitetom financiranja. Time se osigurava da zelena tranzicija u RH bude istodobno klimatski učinkovita i socijalno uključiva. Socijalna dimenzija odnosi se na pravednu i uključivu tranziciju koja ne opterećuje najranjivije skupine u društvu. Visoki troškovi povezani s energetskom obnovom zgrada, kupnjom vozila s nultom emisijom ili instalacijom solarnih panela su za te skupine ozbiljna prepreka. Sufinanciranje zahtijeva da korisnik sam pokrije dio troškova. Za siromašnija kućanstva ili mala poduzeća koja nemaju uštedevinu ili pristup kreditima, to je često nepremostiva prepreka, bez obzira na visinu poticaja. Stoga se beneficije zelene tranzicije neravnomjerno raspodjeljuju, pogodujući onima koji si to već mogu priuštiti.

Oni koji najviše žive u energetski neučinkovitim kućama često su i oni koji si najmanje mogu priuštiti njihovu obnovu. Postojeće mjere prvenstveno podupiru inovatore i kućanstva s višim primanjima u urbanim sredinama. Ranjive skupine i skupine s niskim primanjima, kao i stanovnici udaljenih područja, imaju ograničen pristup uslugama mobilnosti prilagođenima osobama s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću.

POSI je pozdravio prepoznavanje važnosti inkluzivnosti i potreba OSI kao što su potreba za specijaliziranim prijevozom od vrata do vrata, promociju inkluzivnih i socijalno pravednih pristupa u provedbi mjera i ulaganja, s naglaskom na smanjenje energetskog siromaštva i olakšavanje mobilnosti ranjivih korisnika. Pozdravili smo prepoznavanje OSI ili oštećenjem funkcionalnih sposobnosti kao ranjivih korisnika prijevoza. Podržali smo prijedlog predstavnika gluhih i nagluhih osoba iznesen tijekom e-Savjetovanja da se organizacijama osoba s invaliditetom osigura financijska podrška za sudjelovanje u provedbi i praćenju mjera.

U odnosu na objavljeni tekst Prijedloga Socijalnog plana za klimatsku politiku predložili smo sljedeće izmjene: Sve informacije, digitalne platforme i aplikacije povezane s provedbom Socijalnog plana moraju biti dostupne u pristupačnim formatima, uključujući lako razumljiv jezik, digitalnu pristupačnost, alternativne formate i, prema potrebi, znakovni jezik. Bez pristupačnih informacija OSI ne mogu ravnopravno sudjelovati u mjerama niti ostvarivati svoja prava. Potrebno je osigurati da naknade i potpore ne budu uvjetovane složenim administrativnim postupcima te da se OSI osigura potrebna individualizirana podrška i prilagodba za njihovo ispunjavanje. Potrebno je osigurati da ulaganja u zelenu mobilnost obvezno uključuju: potpuno pristupačan javni prijevoz (vozila, stanice, informacijski sustavi), te osigurati da energetska obnova, zelene zgrade i javni prostori budu projektirani prema načelima univerzalnog dizajna, ne rezultiraju dodatnim troškovima prilagodbe za OSI te uključit obvezu pristupačnosti digitalnih rješenja (aplikacije, platforme za prijave, informiranje). Potrebno je osigurati da komunikacijski alati kao što su javna događanja, mrežna stranica i informativne kampanje na društvenim mrežama, radionice, edukacije i materijali budu pristupačne gluhim i nagluhim osobama, slijepim osobama i osobama s intelektualnim teškoćama uz osiguranu digitalnu pristupačnost i održavanje u pristupačnom prostoru

Preporučili smo da se u definiciji ranjivih kućanstava izričito navedu kućanstva u kojima žive OSI i DTUR. Iako će velika većina kućanstava u kojima žive OSI i DTUR vjerojatno ući u tu kategoriju zbog niskih prihoda i energetskog siromaštva, smatramo da ih je potrebno izričito navesti kako bi se izjednačile mogućnosti, spriječila neizravna diskriminacija i priznale dodatne teškoće koje proizlaze iz često povećanih troškova energije i prijevoza i nerazmjerne pogođenosti klimatskim mjerama. Vezano uz energetsku obnovu obiteljskih kuća za kućanstva u riziku od energetskog siromaštva, sveobuhvatna obnova obuhvaća: Ulaganje u energetsku obnovu obiteljskih kuća. Predložili smo dodati uz energetsku obnovu obiteljskih kuća za kućanstva u riziku od energetskog siromaštva da je potrebno izvesti elemente pristupačnosti za kućanstva u kojima žive OSI i osobe smanjene pokretljivosti: svladavanje visinskih razlika i pristupačne kupaonice.

U planu se navodi da će se u sklopu energetske obnove izvesti elementi pristupačnosti za OSI (npr. spominju se dizala.) POSI u tim mjerama preporučuje dodati: Uz osiguranje elemenata pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika potrebno je: da se stanovi grade po načelu univerzalnog dizajna kako bi se u slučaju potrebe uz najmanje preinake i troškove mogle prenamijeniti za stanovanje OSI (posebno kupaonice: određena širina vrata, dovoljno prostora za kretanje, tuševi umjesto kada), osigurati da određeni postotak stambenog fonda bude u potpunosti prilagođen osobama s invaliditetom kojima su potrebne prostorne prilagodbe.

U mjere Povećanje energetski učinkovitog stambenog fonda za socijalno i priuštivo stanovanje, Obnova višestambenih zgrada u vlasništvu/suvlasništvu javnih tijela za potrebe socijalnog i priuštivog stanovanja, Adaptacija i izgradnja energetski učinkovitih objekata za potrebe socijalnog i priuštivog stanovanja na postojećim zapuštenim (*brownfield*) područjima

i Izgradnja novih energetski učinkovitih stanova namijenjenih socijalnom i priuštivom stanovanju preporučili smo da se doda: uz osiguranje elemenata pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika potrebno je da se stanovi grade po načelu univerzalnog dizajna kako bi se u slučaju potrebe uz najmanje preinake i troškove mogle prenamijeniti za stanovanje OSI (posebno kupaonice: određena širina vrata, dovoljno prostora za kretanje, tuševi umjesto kada), osigurati da određeni postotak stambenog fonda bude u potpunosti prilagođen OSI kojima su potrebne prostorne prilagodbe. Preporučili smo da se isto navede i uz mjeru Obnova višestambenih zgrada u vlasništvu/suvlasništvu javnih tijela za potrebe socijalnog i priuštivog stanovanja - intervencije za osiguranje pristupačnosti (dizala, kosine), Izgradnja novih energetski učinkovitih stanova namijenjenih socijalnom i priuštivom stanovanju te Povećanje energetski učinkovitog stambenog fonda za socijalno i priuštivo stanovanje. Navodi se da će se „prilikom adaptacije i izgradnje novih zgrada poticati visokoučinkoviti alternativni sustavi … te intervencije za osiguranje pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti (npr. ugradnja dizala i slična rješenja). Potrebno je uključiti i aktivnosti ulaganja u infrastrukturu za održivu mobilnost i elektromobilnost (parkirališta za bicikle, punionice za električna vozila i vodove za električne kabele itd.). S obzirom na važnost osiguranja pristupačnosti osobama s invaliditetom predložili smo da se doda aktivnost osiguranja pristupačnosti i to kod izgradnje novih energetski učinkovitih stanova namijenjenih socijalnom i priuštivom stanovanju.“ Naglasili smo da sve mjere usmjerene na razvoj održive mobilnosti moraju osigurati potpunu fizičku, komunikacijsku i informacijsku pristupačnost javnog prijevoza OSI, uključujući vozila, stajališta, kolodvore i digitalne sustave informiranja; ulaganje u nabavu autobusa i kombi vozila s nultom emisijom, potpuna pristupačnost autobusnih terminala i pristupne infrastrukture kretanju osoba s invaliditetom, kod nabave elektrobaterijskih vlakova, vlakova na vodik i punionica, nabave autobusa i kombi vozila. Pozdravili smo što se usluga prijevoza na zahtjev predviđa za cjelokupno stanovništvo, a ne samo za ranjive korisnike jer se tako izbjegava njihova segregacija i povećava iskorištavanje kapaciteta. Naglasili smo da se kod uređenja kolodvorskih zgrada i stajališta treba osigurati elemente pristupačnosti za kretanje osoba s invaliditetom cjelokupnim prostorom i pristup do svih perona.

Pozdravili smo mjeru kojom se predviđa osiguranje prijevoza za korisnike socijalnih izvaninstitucionalnih usluga i posebno spominjanje prijevoza za osobne potrebe, ali smo naglasili da osobe s invaliditetom imaju potrebu i pravo biti uključene u sve aktivnosti u zajednici uključujući sportske, zabavne, kulturne, rekreacijske i aktivnosti slobodnog vremena. Tek se osiguravanjem prijevoza za sve te aktivnosti omogućuje stvarna inkluzija. Stoga preporučujemo da se u tekst uz osobne potrebe navedu i ove potrebe.

Trenutno u RH djeluje oko 612 pružatelja socijalnih izvaninstitucijskih usluga za navedene ranjive skupine koji pružaju socijalne izvaninstitucijske usluge za oko 8.500 korisnika. Ulaganje predviđeno Socijalnim planom za klimatsku politiku ima za cilj povećati obuhvat starijih osoba i OSI socijalnim izvaninstitucijskim uslugama i broj pružatelja socijalnih usluga koji osiguravaju uslugu prijevoza. Nabavom 500 vozila s nultom emisijom i uspostavom aktivnosti prijevoza povećat će se broj korisnika socijalnih izvaninstitucijskih usluga (starijih osoba i osoba s invaliditetom) za 20%

Pozdravili smo mjeru nabave specijaliziranih kombi vozila za prijevoz od vrata do vrata, ali smatramo i da je kod nabave vozila za mikroprijevoz nužno osigurati da ta vozila budu pristupačna osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću odnosno da imaju ugrađenu

podiznu platformu i mjesto za prijevoz osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Jedino se na taj način može izbjeći da dođe do segregiranja u području prijevoza.

U dijelu Ulaganje: Suzbijanje energetskog siromaštva na potpomognutim područjima i područjima posebne državne skrbi dodati Ulaganje ne uključuje luksuzne zahvate, već isključivo toplinsku zaštitu ovojnice, zamjenu neučinkovitih sustava, ugradnju OIE, sustave automatizacije, sanacije povezane s požarnim rizikom, klimatskom otpornošću i seizmičkom sigurnošću preporučili smo da se dopuni: I elemente pristupačnosti za kućanstva u kojima žive osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju koja se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili imaju smanjenu pokretljivost.

U dijelu Podrška u razvoju vještina i kapaciteta korisnika za pripremu kvalitetnih projektnih prijava i učinkovitu provedbu odobrenih aktivnosti preporučili smo da se doda: uz osiguranje dodatne prilagođene podrške za osobe s invaliditetom kojima je to potrebno. Upozorili smo da je segregirajuća aktivnost kojom se predviđa ulaganje namijenjeno isključivo starijim osobama i osobama s invaliditetom korisnicima socijalnih usluga (kojima se usluga prijevoza neće naplaćivati) te se isti smatraju ranjivim korisnicima u pogledu prijevoza. Ostali korisnici koji nisu korisnici socijalnih usluga neće imati pristup ovoj usluzi prijevoza. Predložili smo da se, ukoliko postoje kapaciteti, omogući prijevoz i drugim osobama koje nisu korisnici socijalnih usluga umjesto da vozila prometuju prazna, a da se korisnici socijalnih usluga segregiraju.

2.18. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

2.18.1. Povreda prava na život u zajednici

POSI svake godine zaprimi više podnesaka osoba koje su odlukom skrbnika i HZSR-a stalno smještene u instituciji socijalne skrbi, u kojoj više ne žele živjeti. Ujedno često ističu kako su im njihovi skrbnici nedostupni, kako s njima ne mogu ostvariti kontakt, a neki niti ne znaju tko su im skrbnici. Njihove zahtjeve za prekidom smještaja često iskazane telefonskim putem se ne razmatra i o njima se ne donosi formalna odluka. Kada postupajući po pojedinačnim pritužbama smještenih osoba zaprimimo izvješće nadležnih područnih ureda HSZR-a u njima se kao zapreku izlasku štićenika iz institucije navodi nemogućnost samostalnog života u zajednici, iz razloga nedostupnosti izvaninstitucionalnih usluga, ali često bez prethodnog identificiranja koje su to konkretne usluge koje je štićenicima potrebno osigurati. Drugi razlozi koje područni uredi HZSR-a navode kao zapreku prekidu smještaja korisniku u instituciji je „neadekvatnost“ njihovih nekretnina za život. Povodom konkretnog zahtjeva stranke da je se otpusti iz institucije, područni ured HZSR-a navodi kako je njezin stan derutan i zapušten, kuhinja i kupaonica nisu adekvatni za život, a struja i voda su isključeni. Uz to se navodi kako na području nadležnog područnog ureda HZSR nije moguće ostvariti potrebnu podršku „24 sata dnevno“ jer korisnica koristi terapiju medikamentima više puta dnevno, što nema tko nadzirati.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio i pritužbu korisnika koji živi u udomiteljskoj obitelji, mlađe je životne dobi i želi živjeti samostalno, iznajmiti stan i zaposliti se. Nadležni područni ureda HZSR-a se očitovao kako je činjenica da je pritužitelj lišen poslovne sposobnosti u dijelu odlučivanja o smještaju zapreka za prekidom usluge udomiteljstva, odnosno da je primoran živjeti kod udomiteljice dok mu se ne vrati poslovna sposobnost u dijelu odlučivanja o smještaju, a koji postupak je upravo pokrenut.

U svojim izvješćima ranijih godina pisali smo o tome kako područni uredi HZSR-a nikada neće donijeti odluku o prekidu smještaja u instituciji, čak i kada su mišljenja da su za isto ispunjene pretpostavke, već se odluče pokretati postupak radi vraćanja poslovne sposobnosti, kako bi osoba sama donijela tu odluku i kako za istu odluku ne bi bili odgovorni skrbnik i područni ured HZSR-a. Iako je temeljnim skrbničkim načelima za odrasle osobe koja su propisana Obiteljskim zakonom propisano da se u postupanju sa štićenikom moraju uzeti u obzir njegovi stavovi te ga poticati na samostalno donošenje odluka i pružati mu podršku u donošenju odluka, kao i u sudjelovanju u životu zajednice te da je skrbnik dužan prihvatiti želje i osobne stavove štićenika osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti, u konkretnom slučaju skrbnik nije pružio pomoć i podršku štićeniku u stvaranju preduvjeta za ostvarivanje života u zajednici, kao što je pronalazak zaposlenja i mjesta stanovanja. Iz izvješća koje smo zaprimili od područnog ureda HZSR-a nije vidljivo niti mišljenje skrbnika o tome što je dobrobit štićenika i da li bi prekid smještaja u udomiteljskoj obitelji bio protivan njegovoj dobrobiti, a niti koji bi mu oblici eventualne podrške bili potrebni za funkcioniranje u zajednici. Činjenica da je štićenik lišavanjem poslovne sposobnosti izgubio mogućnost samostalno donositi odluke o tome gdje će živjeti, odnosno da nema mogućnost samostalno donijeti odluku o prekidu smještaja u udomiteljskoj obitelji ne znači da se ta odluka ne može donijeti.

Primjer iz prakse (2): POSI se obratila korisnica mlađe životne dobi, koja protivno svojoj volji živi u instituciji već šest godina, navodeći kako želi prekid smještaja i povratak životu u zajednici, gdje je živjela u stanu s majkom. Majka podržava kćerku u njezinoj želji i nastojanju. Stoga smo preporučili nadležnom područnom uredu HZSR-a individualnim planom promjene za štićenicu utvrditi vrstu podrške koja joj treba za život u zajednici i vrste usluga koje bi joj bilo potrebno osigurati. Područni ured HZSR-a nije utvrdio koje bi izvaninstitucionalne usluge istoj trebalo osigurati da bi ona mogla funkcionirati u zajednici, već je dostavio mišljenje kako nisu ispunjeni uvjeti za njezin povratak u obitelj jer „ne postoje objektivne okolnosti koje bi ukazivale na mogućnost sigurnog i stabilnog funkcioniranja štićenice izvan institucionalne skrbi“. Svoje mišljenje zasnovao je isključivo na nalazu liječnika psihijatra koji je naveo kako s obzirom na njezinu kroničnu psihijatrijsku bolest i na činjenicu da je zadnjih četiri godine pet puta bila na liječenju na odjelu psihijatrije opće bolnice i dva puta na produženom liječenju u specijalnoj psihijatrijskoj bolnici ona „nije u adekvatnoj psihičkoj kondiciji za življenje u obiteljskoj sredini“. Korisnica je istaknula kako u instituciji ničim nije zadovoljna - *„ni mjestom, ni prirodom, ni drugim korisnicima“*, nije uspostavila gotovo nikakvo prijateljstvo i ne zanimaju je aktivnosti ponuđene u okviru radne terapije, čak niti organizirano stanovanje i navodi da želi ići kući. Iz ovih izjava i čestih hospitalizacija čini se kako boravak u instituciji ne djeluje pozitivno na zdravstveno stanje pritužiteljice i upitno je doprinosi li njezinoj rehabilitaciji, što bi trebala biti svrha boravka u instituciji. Zakonom o socijalnoj skrbi propisano je kako je smještaj usluga kojom se korisniku osigurava intenzivna skrb i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba kada to nije moguće osigurati u obitelji i pružanjem drugih socijalnih usluga. Stoga je prilikom odlučivanja o zahtjevu štićenika za prekidom smještaja u instituciji/drugom obliku smještaja nužno utvrditi koje se to njegove osnovne životne potrebe ne mogu zadovoljiti u obitelji i definirati koje je usluge potrebno osigurati da bi osoba mogla živjeti u zajednici te ih prema raspoloživosti i osigurati, sa svrhom pomoći, podrške i nadzora štićeniku. Ukoliko se i nakon ovako provedenog postupka utvrdi kako se zahtjevu štićenika za prekidom smještaja u instituciji ne može udovoljiti, o tome je potrebno donijeti odluku koju štićenik može pobijati redovnim pravnim lijekom i time si osigurati pravnu zaštitu protiv odluka HZSR.

Proces deinstitucionalizacije

Za OSI ovaj proces je od krucijalnog značaja jer im omogućuje život prema svojem izboru, umjesto nametnutog institucionalnog zbrinjavanja, bez stvarne mogućnosti utjecaja niti na jedan segment života. Širenje skrbi u zajednici kolektivna je odgovornost, a njezin uspjeh ovisi o nepokolebljivoj predanosti svih dionika, uključujući osiguravanje i drugih pretpostavki potrebnih za uključivanje pojedinca u život zajednice, kao što je dostupnost socijalnih, zdravstvenih, obrazovnih, usluga, dostupnost rada i zapošljavanja, ali i promjena stavova stručnjaka, javnosti, suradnje različitih tijela i slično.

U svim strateškim dokumentima RH proces deinstitucionalizacije socijalno osjetljivih skupina pa tako i OSI istaknut je kao prioritet. S procesom se započelo devedesetih godina prošlog stoljeća, a u konačnici i donošenjem 2010. godine Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi. Planom deinstitucionalizacije su bili određeni ciljevi, kao i daljnje aktivnosti na tom području sa svrhom smanjenja ulazaka u institucije i povećanja izlazaka iz institucija u nove oblike skrbi. Intenziviranje procesa premještaja korisnika u jedan od predviđenih oblika skrbi - povratak u vlastitu obitelj, posvojenje, udomiteljstvo, organizirano stanovanje i samostalan život te razvoj novih i širenje postojećih izvaninstitucijskih socijalnih usluga, nije rezultiralo zadovoljavajućim brojem smanjenja korisnika smještaja kao institucijskog oblika skrbi izvan vlastite obitelji. Broj OSI smještenih u domovima se godinama ne smanjuje, liste čekanja na smještaj također, a stvarne osobe - korisnici smještaja ni uz najveće napore ne uspijevaju se iz institucije vratiti u svoju životnu sredinu.

U svrhu daljnjeg nastavka procesa deinstitucionalizacije, u 2022. godini donesen je novi Operativni plan deinstitucionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine. Radi osiguravanja preduvjeta za nastavak procesa, MROSP je ugovorilo tehničku pomoć Svjetske banke (savjetodavne usluge) u okviru ESF + projekta Prijelaz s institucionalne skrbi na skrb i podršku u zajednici za djecu, mlade i osobe s invaliditetom u RH koji je završio u veljači 2025. godine. Konkretan cilj tehničke pomoći bila je potpora u izradi pojedinačnih planova deinstitucionalizacije i transformacije za 38 ustanova socijalne skrbi koje tek treba uključiti u proces deinstitucionalizacije i potpora u razvoju mehanizma za praćenje prijelaza s institucionalne skrbi na skrb i podršku u zajednici te pomoć MROSP-u i ustanovama socijalne skrbi u njegovoj redovnoj primjeni.

Kroz pozive Europskog fonda za regionalni razvoj planirana je većinom infrastruktura za uslugu organiziranog stanovanja, ali i infrastruktura za širenje mreže izvaninstitucijskih usluga (posebice poludnevnog boravka i psihosocijalne podrške za odrasle osobe s invaliditetom te usluge rane razvojne podrške i psihosocijalne podrške za DTUR) radi smanjenja broja ulazaka korisnika u domove i osiguravanje usluga podrške u lokalnoj zajednici u kojoj žive. U okviru dva EU infrastrukturna poziva prijavljena su 32 projekta domova socijalne skrbi kojima je između ostalog planirana izgradnja, rekonstrukcija ili adaptacija ukupno 100 stambenih jedinica za organizirano stanovanje za 459 korisnika. Provedbom se očekuje, prema navodima MROSP-a, smanjenje broja korisnika institucionalnog smještaja za oko 230 osoba. Vrijednost investicije u dijelu koji se odnosi na OSI je oko 61 milijuna eura. U odnosu na ukupan broj institucionaliziranih osoba, riječ je o vrlo ograničenom pomaku. Drugim riječima, velika većina ljudi ostat će ondje gdje se nalazi i danas. Administrativno gledano, provedeni su ključni koraci planirani u okviru programa. Međutim, temeljno pitanje ostaje: je li se time stvarno promijenio život korisnika?

Trenutno je prisutan evidentni manjak kapaciteta za izvaninstitucionalne usluge, posebno usluge boravka, a dodatno boravka za osobe s određenom vrstom invaliditeta, posebno osoba s mentalnim oštećenjima i autizmom. Izlazak iz ustanove samo manjeg broja ovih osoba, neće biti moguć bez značajnog povećanja kapaciteta usluge boravka i psihosocijalne podrške, mobilnih usluga i međuresorne suradnje, ali i jasnog odmicanja cijelog sustava od institucionalne kulture koja smještaj u ustanovu i dalje percipira kao primarni oblik skrbi prema modelu podrške u zajednici, u kojem je smještaj u ustanovi krajnja i privremena mjera, a ne dugotrajni oblik života.

Osvrt na plan deinstitucionalizacije MROSP-a (2022.-2027.)

Prema posljednjim objavljenim statističkim podatcima MROSP-a za 2024. godinu, 3.323 odrasle osobe s invaliditetom smještene su u udomiteljskim obiteljima, a 8.668 odraslih osoba kod drugih pružatelja smještaja, iako sustav formalno već više od desetljeća provodi proces deinstitucionalizacije.

U međuvremenu su izrađeni individualni planovi za 38 ustanova, razvijen je mehanizam praćenja prijelaza korisnika, a infrastrukturni pozivi zatvoreni su krajem 2025. godine.

Opis projekata pokazuje da je najveći naglasak stavljen na izgradnju, rekonstrukciju, adaptaciju i opremanje stambenih jedinica. Planira se oko 100 novih stambenih jedinica, većinom za uslugu organiziranog stanovanja. No postavlja se pitanje predstavlja li preseljenje iz velike zgrade doma u nekoliko manjih objekata na istoj parceli doista deinstitucionalizaciju. Ako su ustanove smještene u ruralnim i izoliranim područjima, udaljene od aktivnog društvenog života i često neprivlačne za radnu snagu, izgradnja novih jedinica na istoj lokaciji ne rješava temeljni problem društvene izolacije. Zajednica nije prostor ustanove, nego život među drugima. Deinstitucionalizacija nije prvenstveno infrastrukturni ili arhitektonski projekt. Ona podrazumijeva dostupnost stanovanja u stvarnim zajednicama, pristup tržištu rada, dostupne zdravstvene i psihijatrijske usluge u lokalnoj sredini, podršku u donošenju odluka, mobilne timove, osobnu asistenciju te fleksibilne i individualizirane oblike podrške. Ako je krajnji cilj ostvarivanje prava na život u zajednici, uspjeh se ne može mjeriti samo brojem izgrađenih jedinica, nego brojem ljudi koji doista žive izvan institucionalnog okruženja i koji nikada ne trebaju doći u instituciju. Bez jasnih mehanizama odgovornosti za stvarni izlazak ljudi iz institucija postoji rizik da se ulaganja prvenstveno usmjere na modernizaciju postojećeg sustava, a ne na njegovu transformaciju. U takvom modelu infrastruktura se unapređuje, organizacijska struktura ustanova ostaje ista, a oslobođeni kapaciteti često se ponovno popunjavaju novim korisnicima.

U izvješćima o radu POSI već se niz godina ukazuje na teškoće u ostvarivanju prava na neovisno življenje i povratak iz institucije u zajednicu. U praksi, osobe koje su se obratile s takvim zahtjevom nisu uspjele ostvariti povratak u obitelj ili sredinu iz koje su izmještene. Istraživanje stavova stručnih radnika domova socijalne skrbi i HZSR-a pokazalo je zabrinjavajuće obrasce razmišljanja: značajan dio stručnjaka smatra da je korisnik najbolje zbrinut u ustanovi, dok se smještaj u instituciji često ne percipira kao ograničenje ljudskih prava. Istodobno, mnogi ispitanici ističu da je obitelj jedini realni oslonac za izlazak iz institucije. Anketni rezultati dodatno pokazuju i institucionalne prepreke promjenama. Velik broj ispitanika smatra da bi zajednička odluka više stručnih dionika olakšala otpust iz ustanove, dok dio stručnjaka ističe strah od preuzimanja odgovornosti i negativnih javnih reakcija. Dio ispitanika također smatra da ne postoji dovoljno snažna politička volja za sustavno zatvaranje institucija. Država kontinuirano financira institucionalni smještaj, dok istodobno razvoj usluga koje bi spriječile

institucionalizaciju - poput fleksibilnih oblika podrške u zajednici - napreduje znatno sporije. U praksi se i dalje uočava nekoliko strukturnih problema: povezanost institucionalnog smještaja s postupcima ograničavanja poslovne sposobnosti, nedostatak programa koji korisnike pripremaju za izlazak iz institucije, izostanak vremenskog ograničenja smještaja te nepostojanje jasne metodologije procjene spremnosti za život u zajednici.

Poseban izazov predstavlja i financijska održivost organiziranog stanovanja. Riječ je o usluzi koja u najvećoj mjeri odražava načela KPOSI i predstavlja najbližu alternativu institucionalnom smještaju, no dugogodišnje analize ukazuju na potrebu njezina sustavnog organizacijskog i financijskog jačanja.

Preporuke:

Kako bi proces deinstitucionalizacije prestao biti administrativna aktivnost, a postao stvarno ostvarenje prava na život u zajednici, nužno je poduzeti sljedeće mjere:

1. Propisati obvezu donošenja upravne odluke o svakom zahtjevu za prekid smještaja - svaki zahtjev štićenika za izlazak iz institucije mora se provesti u upravnom postupku i završiti formalnim aktom protiv kojeg je dopušten pravni lijek. Time se osigurava pravna zaštita i sprječava praksa neformalnog odbijanja zahtjeva bez jasnog obrazloženja. Po mogućnosti uvesti obvezno godišnje preispitivanje svakog dugotrajnog smještaja, te procijeniti proces oporavka korisnika i usluge koje bi trebale osigurati kako bi osoba mogla živjeti u zajednici.
2. Uspostaviti zajedničku procjenu rizika s podijeljenom odgovornošću; kod odlučivanja o otpustu iz ustanove potrebno je propisati obvezu zajedničke procjene rizika koju potpisuju ustanova, nadležni stručni radnik Hrvatskog zavoda za socijalni rad i liječnik psihijatar.
3. Uspostaviti mjerljive pokazatelje smanjenja institucionalizacije - uvesti javno dostupne i mjerljive pokazatelje o broju podnesenih zahtjeva za otpust, broj odobrenih zahtjeva, broj osoba koje su se vratile u vlastitu nekretninu ili započele samostalan život uz podršku.

Smještaj protivno volji osobe ne može se smatrati socijalnom uslugom - on predstavlja ograničenje slobode. Deinstitucionalizacija se ne mjeri brojem izgrađenih jedinica, nego brojem ljudi koji sami biraju gdje će i s kim živjeti, imaju podršku koja im je potrebna, mogu pogriješiti bez da izgube slobodu i koji mogu sudjelovati u zajednici kao ravnopravni građani.

2.18.2. Osobna asistencija

U ostvarenju prava na neovisno življenje i život u zajednici, dostupnost usluge osobne asistencije jedan je od temeljnih čimbenika. Od stupanja na snagu Zakona o osobnoj asistenciji, prvi puta je ova usluga uvedena u sustav, nakon desetljeća projektne provedbe. Zakonom su utvrđeni korisnici, definirana usluga i opseg prava, utvrđena cijena usluge i propisani uvjeti za pružatelje.

Osvrt na ključne probleme u normativnom uređenju osobne asistencije

U javnoj raspravi o Zakonu o osobnoj asistenciji (ZOA), POSI je upozorio da, iako su u uvodnim odredbama istaknuti ciljevi samostalnosti, uključenosti i zaštite ljudskih prava, konkretna zakonska rješenja te ciljeve bitno ograničavaju. Posebno je istaknuto da procjena potrebe za osobnom asistencijom mora obuhvatiti cjelokupne životne okolnosti korisnika - njegove potrebe, okruženje i životne uvjete - kako bi se omogućilo stvarno neovisno življenje u vlastitom domu te funkcioniranje u obrazovnom i radnom okruženju. POSI je predložio drugačiju definiciju osobne asistencije - ne kao socijalne usluge vezane uz „nemogućnost“ i

stupanj invaliditeta, već kao instrument ostvarivanja prava na neovisno življenje i ravnopravnu uključenost u zajednicu. Time je fokus premješten s deficita na sposobnost osobe da živi samostalno i aktivno, u skladu s Konvencijom i Općim komentarom br. 5. Upozoreno je i na široko postavljene zapreke za ostvarivanje prava, koje velikom broju OSI onemogućuju pristup usluzi, unatoč stvarnoj potrebi. POSI je izričito naveo da se osobna asistencija ne smije automatski umanjivati zbog korištenja drugih prava (npr. pomoći u kući) niti isključivati zbog statusa roditelja njegovatelja ili njegovatelja, budući da potreba za podrškom u mobilnosti, obrazovanju i društvenom životu nadilazi samu njegu.

Što se tiče opsega usluge, POSI je predložio raspon od 30 do iznimno 720 sati mjesečno, uz mogućnost 24-satne podrške kada to zahtijevaju vrsta i težina invaliditeta te okolišne okolnosti. Istaknuto je da je diskriminatorno ograničavati opseg usluge prema obiteljskom ili radnom statusu te da se te okolnosti mogu vrednovati isključivo kroz individualnu procjenu potreba. POSI je time jasno upozorio da unaprijed zakonom ograničen raspon sati može pravo na osobnu asistenciju učiniti formalnim, ali sadržajno nedostatnim. Takva argumentacija u skladu je s ustavnosudskom praksom prema kojoj formalno priznato pravo ne smije postati iluzorno, niti se smiju uvoditi nerazmjerna ograničenja koja pogađaju najranjivije skupine. U cjelini, prijedlozi POSI predstavljaju ustavnopravno koherentan model osobne asistencije kao prava temeljenog na individualnim potrebama, a ne kao ograničene socijalne povlastice.

Iz tablične usporedbe prikazane u nastavku razvidno je da su prijedlozi POSI bili u bitnim elementima usmjereni na osiguravanje prava OSI u skladu s načelima ravnopravnosti, samostalnosti i neovisnog življenja, što je u konačnici potvrdio i Ustavni sud donesenom Odlukom i Rješenjem. POSI je naglašavao potrebu individualne procjene potreba, ukidanje neopravdanih ograničenja satnice (uključujući ona vezana uz obiteljski status), mogućnost 24-satne podrške prema individualnoj potrebi te jasnije normiranje sadržaja i kvalitete usluge osobne asistencije. Time je pristup POSI bio usmjeren na model prava i samoodređenja, a ne na model deficita. U nizu elemenata prijedlozi POSI bili su čak širi i precizniji od zakonskog rješenja, osobito u dijelu naglašavanja prava na izbor, ravnopravnu participaciju i usklađenost s Konvencijom, čime su anticipirali standarde koje je svojim odlukama potvrdio Ustavni sud.

Tablica 29. Usporedni pregled prijedloga odredbi Zakona o osobnoj asistenciji

Zakon o osobnoj asistenciji	**Prijedlozi POSI**	**Usklađenost POSI s Ustavnim sudom**	**Zakon o osobnoj asistenciji**
Opći komentar POSI	ZOA u suprotnosti sa načelima i odredbama Konvencije, posebno u dijelu osiguravanja ravnopravnosti s drugima, pravu na izbor, te potrebi ostvarivanja prava na neovisno življenje. Nije definirano postupanje u slučaju zahtjeva za promjenom osobnog asistenta ili pružatelja	➢	Ograničena satnica ne podržava ravnopravnost, samostalnost, neovisnost življenja, manjkava definicija usluge Manjkava regulativa kroz Standarde kvalitete usluge OA

	Predvidjeti edukaciju korisnika za upravljanje uslugom Definicija - OA je usluga koja osobi s invaliditetom omogućava u što većem stupnju živjeti samostalno i aktivno u kući i izvan kuće, u komunikaciji i primanju informacija, u privatnom, radnom i obrazovnom okruženju - Fokus na mogućnost osobe da živi samostalno i aktivno - polazi od prava na samoodređenje i punu društvenu participaciju Ukinuti ograničenje satnice zbog obiteljskog statusa		Nije predviđeno Definicija - OA je socijalna usluga kojom se osigurava pomoć i podrška OSI u aktivnostima koje ne može izvoditi sama - Fokus na deficit i nemogućnost
Broj sati	Odobriti prema individualnim potrebama	➢	-
24 sata	Iznimno omogućiti prema individualnoj potrebi	➢	-
Pomoć u kući	Istovremeno omogućiti za poslove koji nisu obuhvaćeni	➢	-
Status roditelja njegovatelja	Istovremeno omogućiti za poslove koji nisu obuhvaćeni	➢	djelomično
Sadržaj procjene	Procjena treba obuhvatiti korisnikove potrebe, okruženje, životne okolnosti	➢	djelomično
OA za djecu	Bez prijedloga	➢	-

Provedba usluge

Tijekom 2025. godine POSI nije zaprimio značajan broj pritužbi koje se odnose na uslugu osobne asistencije u smislu određivanja opsega usluge, broja odobrenih sati i vrste podrške. Ipak, zamjetan broj obraćanja građana ukazao je na neke probleme u praktičnoj provedbi ZOA na terenu. Najučestalije takve pritužbe odnosile su se na problem zamjene za vrijeme godišnjeg odmora ili bolovanja asistenta, koje pružatelji usluge gotovo u pravilu ne osiguravaju,

tako da korisnici za to vrijeme ostaju bez usluge. Nekoliko osoba obratilo se zbog trajanja postupaka procjene potreba, odnosno dugotrajnog čekanja na donošenje rješenja. Veći broj pritužbi dobili smo zbog sporne zakonske odredbe prema kojoj potreban broj sati osobne asistencije korisnik ne može ostvariti ukoliko nije samac.

Primjer iz prakse (3): Obratila nam se osoba s tjelesnim invaliditetom koja bi prema težini oštećenja funkcionalnih sposobnosti i prema Listi procjene potreba trebao 12 sati usluge, ali mu je odobreno samo osam sati jer je u braku. Njegova supruga također je osoba s istim teškim stupnjem i vrstom invaliditeta, te je i njoj i njemu odobreno samo po osam sati usluge jer nije samac. Oboje navode da zakonsko rješenje nije životno niti logično, jer s obzirom da svaki od njih treba podršku asistenta kojega ne mogu „dijeliti". To je najdrastičniji primjer nelogičnosti ovakve odredbe, na koju je POSI intenzivno ukazivao od samog donošenja ZOA.

Primjer iz prakse (4): Jedna osoba na rješenje o usluzi OA uložila je žalbu, jer u kućanstvu živi s ocem visoke životne dobi i narušenog zdravlja, koji joj kao osobi s teškim motoričkim invaliditetom ne može pružiti podršku, pogotovo u dijelu njege, osobne higijene i drugo. Nakon drugostupanjskog rješenja kojim je njezina žalba odbijena pokrenula je upravni spor, a Upravni sud poništio je rješenje MROSP-a i HZSR-a pozvao da donese novo rješenje u skladu s pravnim shvaćanjima i primjedbama suda. U obrazloženju se navodi da je tužiteljica prema Listi procjene potreba ostvarila 40 bodova, te joj je temeljem toga potrebno odobriti sedam do osam sati dnevno (154 do 176 sati mjesečno), ali budući živi u obitelji odobreno joj je 88 sati mjesečno, koja odluka obzirom na okolnosti nije donesena s argumentom zdravog razuma, na koji je višekratno ukazano u ustavnosudskoj praksi, kao npr. odluka Ustavnog suda RH, broj: U-III-5989/2013 od 9. veljače 2016.godine. POSI je od početka rasprave o ZOA ukazivao na ovakve situacije u praksi koje će dovesti do ograničavanja prava.

Osobni asistent - član obitelji

POSI je zaprimio nekoliko pritužbi koje su se odnosile na traženje da se člana obitelji/supružnika zaposli kao osobnog asistenta. U takvim slučajevima istaknuli smo da je osnovna svrha osobne asistencije poticanje i osiguravanje veće samostalnosti, uključenosti u zajednicu, izjednačavanje mogućnosti, neovisnog življenja, osnaživanja te poboljšanja kvalitete života OSI. Uz navedeno, ova usluga ima za cilj omogućiti i rasterećenje članova obitelji od skrbi, a s druge strane umanjiti ovisnost OSI o članovima obitelji, sve u cilju postizanja osobne autonomije uključujući slobodu osobnog izbora. Zbog potrebe poštivanja ovih temeljnih principa i ciljeva osobne asistencije, načelno iz zakonskih određenja proizlazi da pružanje osobne asistencije od strane člana vlastite obitelji nije u interesu OSI, stoga je takva mogućnost ograničena čl. 18. st. 3. Zakona o osobnoj asistenciji. Za izbor osobnog asistenta korisniku za kojega je HZSR donio rješenje o broju sati i pružatelju, odgovoran je isključivo pružatelj usluge. Za zapošljavanje osobnog asistenta Zakonom su propisani uvjeti koji trebaju biti ispunjeni, uključujući i odgovarajuću edukaciju osobnog asistenta. Ukoliko nije moguće osigurati zapošljavanje odgovarajućeg osobnog asistenta, ukoliko je procjena potrebe korisnika da je usluga osobne asistencije nužna za svakodnevno funkcioniranje osobe s invaliditetom, pružatelj usluge ima mogućnost postupiti i prema čl. 18. st. 3. Zakona o osobnoj asistenciji koji glasi: *„Osobni asistent ne može pružati uslugu osobne asistencije svom članu obitelji, osim kada na području pružanja usluge nije moguće zaposliti osobnog asistenta ili ako to zahtijeva korisnik zbog specifičnih uvjeta pružanja usluge i potreba korisnika, ako to nije u suprotnosti s interesima korisnika."* Ukoliko bi bili ispunjeni svi uvjeti iz navedene odredbe, držimo da je od ključnog značaja i procjena pružatelja da omogućavanjem članu obitelji pružanje usluge ne bi bilo ugroženo načelo autonomije i samostalnosti, a svakako je potrebno procijeniti i posljedice

koje mogu nastati zbog nekorištenja usluge u odobrenoj satnici. Međutim, smatramo i nadalje da ovakva rješenja trebaju ostati rijetka iznimka.

Ustavni sud u odluci o ustavnosti Zakona o osobnoj asistenciji nije osporio primjerenost ovog članka, upravo naglašavajući da u svrhu postizanja više razine uključenosti osoba s invaliditetom u društvene odnose država ima legitiman interes ograničiti mogućnost pružanja usluge osobne asistencije na osobe »izvan četiri zida« obiteljske zajednice. Jednako tako, Ustavni sud priznaje da država također ima legitiman interes brinuti o mogućem sukobu interesa do kojeg može doći u situacijama u kojima članovi obitelji pružaju ovu vrstu usluga osobama s invaliditetom. S obzirom na opseg različitih oblika podrške koji su sadržani u usluzi osobne asistencije nije nerazumno uzeti u obzir mogućnost da će u takvim situacijama biti teže ispitati razinu odgovornosti za kvalitetu pružene usluge nego što je to slučaj kada je u pitanju odnos između primatelja i pružatelja usluge koji je lišen te razine emocionalne povezanosti. Posljedično, Ustavni sud nalazi da odredba stavka 3. članka 18. ZOA-a nije ustavnopravno suspektna.

Poslovi osobne asistencije i zdravstvena njega u kući

U komunikaciji s dugogodišnjim pružateljima usluge osobne asistencije učestalo se ukazuje na teškoće koje proizlaze iz nedovoljno precizno definirane svrhe usluge, osobito kad se radi o korisnicima sa složenim zdravstvenim stanjima. Osobna asistencija u svojoj je biti usluga podrške usmjerena na svakodnevno funkcioniranje i aktivno sudjelovanje OSI u životu zajednice, uz visoki stupanj individualne kontrole nad načinom, vremenom i svrhom pružanja podrške. Takav model pretpostavlja da korisnik, samostalno ili uz podršku, upravlja uslugom i daje upute asistentu. Međutim, u praksi postoje situacije u kojima priroda potreba korisnika prelazi okvire asistencije i ulazi u područje zdravstvene njege. To se osobito odnosi na osobe sa složenim neurološkim i kroničnim stanjima (npr. nakon moždanog udara), kod kojih asistent nerijetko preuzima poslove koji uključuju zdravstvene postupke ili procjene zdravstvenog rizika. S obzirom da ove aktivnosti ulaze u područje zdravstvene skrbi, za koju asistent nije niti osposobljen niti ovlašten, otvara se pitanje sigurnosti korisnika, profesionalne odgovornosti i pravne zaštite asistenta. Primjer iz prakse (5): O ovome najbolje svjedoči predstavka stranke koja ima tjelesni invaliditet, ostvarila je inkluzivni dodatak 2. razine i četiri sata osobne asistencije. U podnesku navodi: "*Osobna asistencija je za inkluziju osoba s invaliditetom, a umjesto inkluzije pretvorili su osobnu asistenciju u njegu za palijativu. Je li to normalno? Inkluzivnim dodatkom plaćat će se domovi za starije na palijativi, a oni se više ne uključuju u zajednicu. Zakoni zapravo nisu niti pravedni niti logični. Meni se sa 38 godina nudi smještaj jer mi inkluzivni dodatak i četiri sata asistenta dnevno ne omogućava stvarnu inkluziju, a osoba duplo starije životne dobi dobila je duplo više asistencije i veći inkluzivni dodatak. Njihove obitelji će dobiti inkluzivni dodatak, a oni neće biti uključeni u ništa. Meni s nepunih 40 godina nude jeftini starački dom, a osobama starije životne dobi podijelili su osobne asistente kako bi bili sluge obitelji i da se odrasla i zdrava djeca ne moraju brinuti o starim i bolesnim roditeljima, premda je svima jasno da to nema veze s osobnom asistencijom i inkluzijom.*"

Određene dileme pojavljuju se i kod osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama koje zbog prirode oštećenja ne mogu u potpunosti samostalno upravljati uslugom radi uključivanja u život zajednice. U sustavu organiziranog stanovanja takva se podrška pruža uz sudjelovanje stručnog radnika koji planira i usmjerava rad asistenta (zastupnik). U modelu osobne asistencije takva sustavna stručna podrška i nadzor nisu uvijek normativno jasno uređeni, što može dovesti do situacija u kojima usluga faktično poprima obilježja dugotrajne skrbi, a ne osobne asistencije u njezinom izvornom smislu. Stoga smo u više navrata ukazivali na potrebu

provedbe stručne i normativne evaluacije usluge osobne asistencije, s naglaskom na jasno razgraničenje poslova osobne asistencije od zdravstvene njege u kući, definiranje postupanja u slučajevima složenih zdravstvenih stanja, osiguravanje odgovarajuće stručne podrške i nadzora u situacijama kada korisnik ne može u potpunosti samostalno upravljati uslugom. Takva evaluacija doprinijela bi zaštiti prava korisnika, sigurnosti asistenta te jasnoći i održivosti sustava u cjelini, uz očuvanje temeljnih načela osobne asistencije.

Otkazivanje usluge osobne asistencije

U području provedbe usluge osobne asistencije i dalje zaprimamo određeni broj pritužbi ponajprije zbog otkazivanja usluge od strane pružatelja. Najčešće se to događa nakon više pritužbi upućenih na rad asistenata ili organizaciju rada pružatelja. OSI navode da im nije osigurana zamjena za asistenta kada je na bolovanju ili godišnjem odmoru, a posebno što o takvim okolnostima nisu na vrijeme obaviješteni. Česte su pritužbe korisnika usluge zbog velike fluktuacije asistenata i dugi period do pronalaska novog asistenta. Kao čest razlog prekida navode se „teško narušeni odnosi“, često potaknuti prigovorima korisnika ili članova obitelji. Iako se radi o situacijama koje mogu uključivati subjektivne procjene, inspekcijski nadzori u pravilu potvrđuju odluke pružatelja, bez detaljne provjere jesu li primijenjeni Standardi kvalitete usluge osobne asistencije, osobito u dijelu koji se odnosi na pažljivu pripremu prestanka usluge i obveznu suradnju s nadležnim područnim uredima HZSR-a. Također se nedovoljno ispituje provedba Standarda 9 - Prigovori i žalbe, pa prigovori korisnika nerijetko rezultiraju otkazivanjem usluge, čime se dovodi u pitanje pravo na prigovor bez straha od negativnih posljedica. Nesuglasice i komunikacijske teškoće ne bi smjele biti razlog za prekid usluge, s obzirom na ozbiljne posljedice za OSI. Prekidu bi trebala prethoditi otvorena komunikacija, provedba postupka po prigovorima i suradnja s HZSR, koji je dužan procijeniti najbolji interes korisnika i planirati daljnju skrb.

Osobito se ističe problem obustavljanja usluge i prije izvršnosti rješenja o prestanku usluge ili prije osiguravanja novog pružatelja. Time se prekida kontinuitet podrške i ugrožava sigurnost korisnika i njihovih obitelji. Čl. 28. Zakona o osobnoj asistenciji propisuje da pružatelj prestaje s pružanjem usluge izvršnošću rješenja donesenog na temelju njegova zahtjeva. Takva formulacija u praksi omogućuje prestanak usluge već na sam zahtjev pružatelja, iako je pravo korisniku priznato zbog utvrđene potrebe. U predmetima na kojima smo radili uočena je slabija uključenost HZSR u prethodnu medijaciju između korisnika i pružatelja, a rješenja o prestanku usluge donosi i prije osiguravanja njezina nastavka kod drugog pružatelja. Smatramo da, ako se potrebe korisnika nisu promijenile, zahtjev za prestanak mora biti jasno i argumentirano obrazložen te utemeljen na objektivnim razlozima. Objektivne teškoće u provedbi usluge osobne asistencije, poput nedostatka osobnih asistenata ili financijskih izazova pružatelja, ne bi smjele opravdavati praksu jednostranog prekidanja usluge bez mogućnosti učinkovitog i formalnog prigovora. Takva praksa korisnike dovodi u izrazito nepovoljan i podređen položaj. Prestanak pružanja usluge osobne asistencije koji nije opravdan, obrazložen i utemeljen na propisima predstavlja jednostrani prekid iz pozicije moći pružatelja usluge, što je protivno svrsi zakona, standardima kvalitete i temeljnim pravima osoba s invaliditetom. Valja uzeti u obzir da je zanimanje osobnog asistenta vrlo specifično, te iziskuje visoki stupanj uzajamnog povjerenja, razumijevanja i prilagodbe. Ako odnos ne funkcionira (bilo zbog stila komunikacije, međusobnog nerazumijevanja ili drugih osobnih razlika), može doći do prekida suradnje. U takvom slučaju potrebno je utvrditi uzroke otkaza - jesu li problemi organizacijske, osobne ili komunikacijske prirode, te osim podrške osobnom asistentu potrebna je i podrška korisniku u obliku savjetovanja ili medijacije u odnosu.

Anketa pružatelja osobne asistencije

Pružatelje usluge osobne asistencije povodom uočenih izazova anketirali smo o provedbi usluge osobne asistencije (OA), postupanju u prigovornim i konfliktnim situacijama te teškoćama s kojima se pružatelji susreću u svakodnevnoj praksi. Poseban naglasak stavljen je na pitanja koja se u praksi često pokazuju osjetljivima - poput granica uloge osobnog asistenta, postupanja u slučaju „teško narušenih odnosa“, primjene standarda kvalitete te uloge institucija u zaštiti najboljeg interesa korisnika, ali i u pružanju podrške samim pružateljima usluge. Anketi se odazvalo 60 pružatelja usluge osobne asistencije.

Na pitanje „Je li Vaša organizacija u posljednje dvije godine zaprimila prigovore ili žalbe korisnika i/ili članova obitelji“ 86,7% pružatelja odgovorilo je potvrdno. Pisane interne akte koji uređuju postupak prigovora i žalbi korisnika, postupanje u slučaju konflikta s korisnikom ili obitelji i postupak prestanka pružanja usluge ima samo 56% pružatelja, dok ostali nemaju ili su u izradi. Sa sadržajem ovih akata korisnici su u pravilu upoznati usmenim putem (50,2%), a svega 21% pisanim putem.

Rezultati ankete pokazuju da su prigovori i konfliktne situacije u provedbi usluge osobne asistencije relativno česti, budući da je čak 86,7% pružatelja navelo da su u posljednje dvije godine zaprimili prigovore korisnika ili članova njihovih obitelji. Iako nešto više od polovice pružatelja ima interne akte za postupanje u takvim situacijama, korisnici su s njima najčešće upoznati samo usmeno, što može ograničiti transparentnost i jasnoću postupaka. Na pitanje „Koji su najčešći razlozi prigovora ili narušenih odnosa, dobiveni su sljedeći odgovori:

- 37 pružatelja navodi nezadovoljstvo radom ili ponašanjem asistenta
- 37 pružatelja navodi nemogućnost osiguravanja zamjene asistenta
- 35 pružatelja ističe nezadovoljstvo oko opsega i sadržaja rada asistenta
- 33 pružatelja navodi nesuglasice s članovima obitelji korisnika
- 19 pružatelja navodi da je problem rasporeda satnice, a kod njih 11 prisutan je problem s učestalim promjenama asistenta.

Na pitanje o postupanju u situacijama prigovora ili narušenih odnosa, ističe se kod njih 60 pokušaj mirnog rješavanja i posredovanje, samo njih 11 je uključilo HZSR, a 12 pružatelja pokrenulo je postupak prestanka pružanja usluge. Pet pružatelja navelo je uključivanje krovne organizacije civilnog društva. Najčešći razlozi prestanka pružanja usluge neovisno tko inicira prekid, na prvom mjestu su specifični zahtjevi korisnika (njih 26). Po 20 pružatelja navelo je nemogućnost osiguravanja osobnog asistenta i teško narušene odnose. Pet pružatelja ističe zdravstvene potrebe korisnika kao razlog prestanka usluge, a njih četiri navodi organizacijske razloge. Odgovori vezano za „teško narušene odnose“ kao razlog prestanka usluge, u praksi se to najčešće odnosi na nesuglasice s članovima obitelji, a odmah iza toga učestale verbalne nesuglasice s korisnikom. Kao najčešći razlozi prigovora ističu se nezadovoljstvo radom osobnog asistenta, nemogućnost osiguravanja zamjene te nesuglasice oko opsega poslova asistenta, dok se „teško narušeni odnosi“ u praksi najčešće odnose na sukobe s članovima obitelji ili učestale verbalne nesuglasice s korisnikom. Iako pružatelji u pravilu najprije pokušavaju riješiti sporove mirnim putem, rezultati upućuju na potrebu jasnijih procedura, bolje komunikacije s korisnicima te snažnije institucionalne podrške u rješavanju konfliktnih situacija.

Grafikon 11. Prikaz odgovora o razlozima prestanka pružanja usluge u slučaju „teško narušenih odnosa“

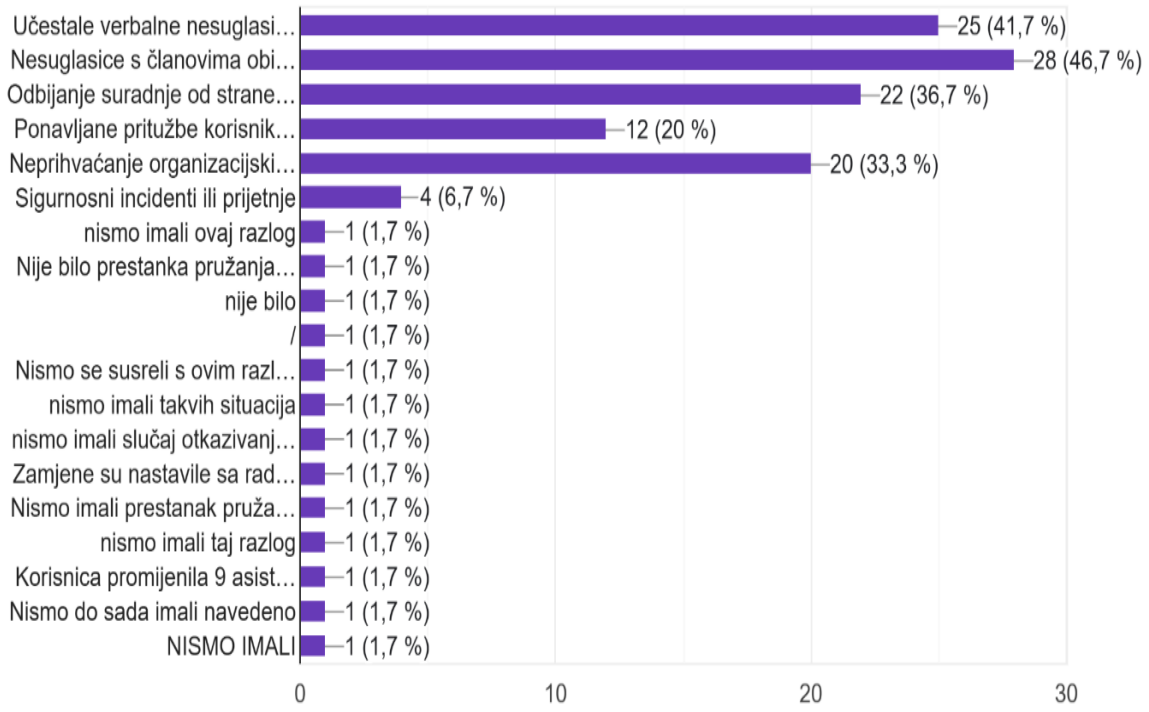

Obustava usluge asistencije kod 50% pružatelja vezana je za dan izvršnosti rješenja HZSR-a, Obustava usluge asistencije kod 50% pružatelja vezana je za dan izvršnosti rješenja HZSR, dok kod 31,7% pružatelja s danom naznačenim u pisanoj odluci pružatelja. 18,3% pružatelja navodi prestanak usluge odmah, iz organizacijskih razloga.

Što se tiče osobnih asistenata i održivosti usluge, dobili smo zanimljive odgovore: s odlascima osobnih asistenata pružatelji se susreću uglavnom rijetko ili gotovo nikada, dok svega 28% pružatelja navodi da je to uglavnom teško. Međutim, 53% pružatelja teško ili uglavnom teško može osigurati dovoljan broj asistenata.

Grafikon 12. Prikaz odgovora vezano za kadrove i održivost usluge

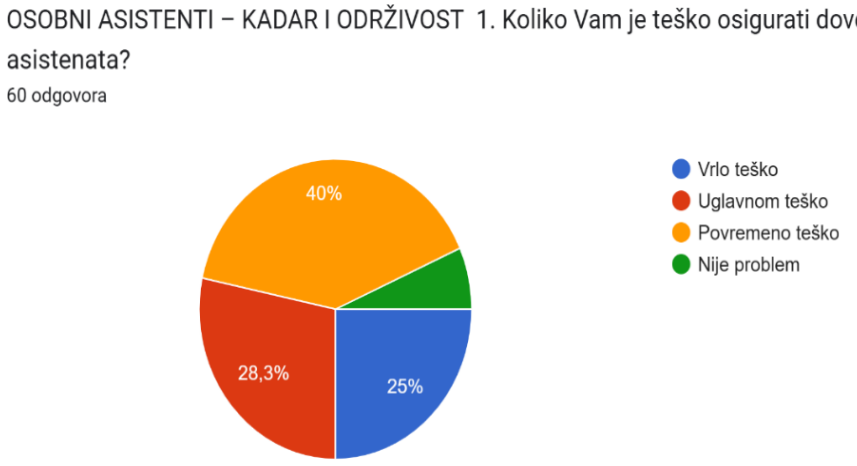

Iz ovih podataka proizlazi da više od 50% pružatelja vrlo ili uglavnom teško osigurava dovoljan broj osobnih asistenata. Na pitanje o glavnim razlozima odlaska ili slabog interesa za posao

osobnog asistenta, 54% pružatelja navelo je nisku plaću, 40% zahtjevnost posla, 27% traženje obavljanja poslova koji obuhvaćaju zdravstvenu njegu, a 18% ističe problem radnog vremena.

Grafikon 13. Prikaz strukture i potrebe korisnika

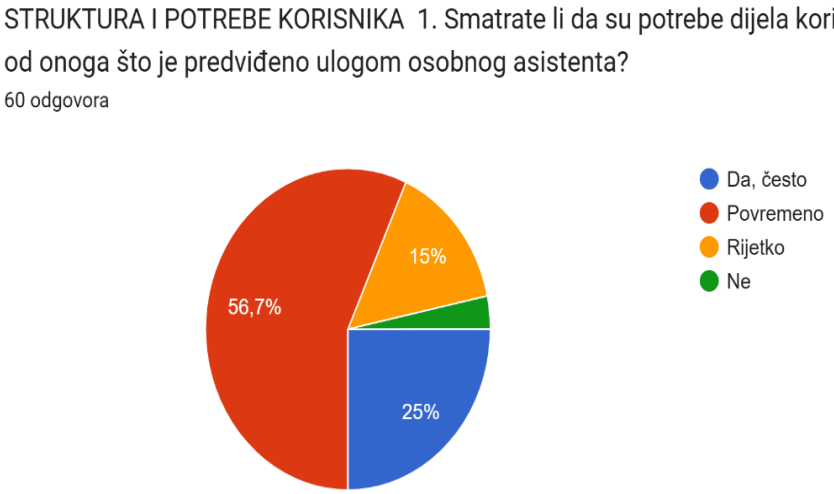

Većina pružatelja (81,7%) smatra da su potrebe dijela korisnika barem povremeno veće ili drugačije od onoga što je predviđeno ulogom osobnog asistenta, pri čemu više od polovice (56,7%) to navodi kao povremenu pojavu, a četvrtina (25%) kao čestu.

Anketom smo također željeli detaljnije podatke potrebama korisnika koje nisu obuhvaćene uslugom osobne asistencije.

Grafikon 14. Prikaz potreba korisnika koje nisu obuhvaćene uslugom osobne asistencije

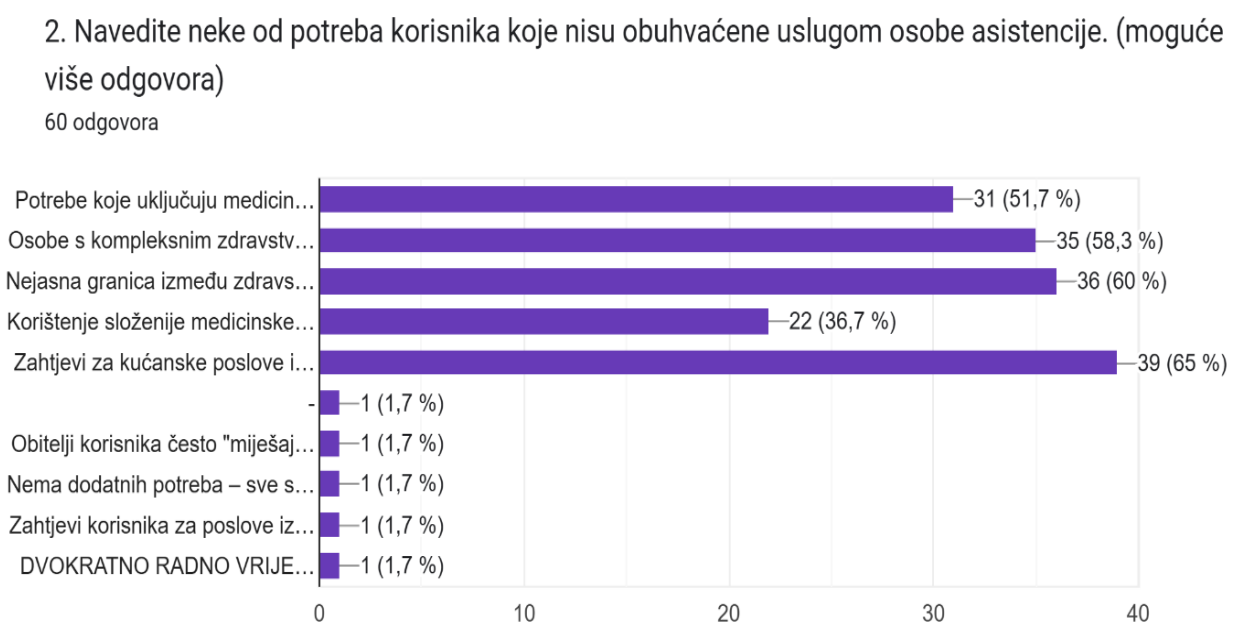

Grafikon pokazuje da pružatelji najčešće ističu zahtjeve za kućanskim poslovima izvan osnovnih (39), nejasnu granicu između zdravstvenih i asistentskih usluga (36) te potrebe osoba s kompleksnim zdravstvenim stanjima (35) kao područja koja nisu obuhvaćena uslugom osobne asistencije, ali korisnici imaju očekivanja za njihovu provedbu.

Rezultati ukazuju na izražen nesrazmjer između definiranog opsega usluge i očekivanja u praksi. Iako su kao ključni izazovi prepoznata kompleksna zdravstvena stanja i nejasna granica između zdravstvene njege i osobne asistencije, posebno je indikativno da su na prvom mjestu zahtjevi za kućanskim poslovima (65%), iako su normativno predviđeni samo manji kućanski poslovi. To očito upućuje na čestu pojavu da članovi kućanstva imaju proširena i nerealna očekivanja od osobnih asistenata, uključujući poslove koji nisu dio usluge (npr. zahtjevniji kućanski radovi).

Takva praksa dodatno potvrđuje potrebu jasnijeg normativnog razgraničenja opsega usluge, ali i sustavne edukacije korisnika i njihovih obitelji, kako bi se spriječili konflikti i zaštitila profesionalna uloga osobnog asistenta. Istodobno, visoka zastupljenost odgovora vezanih uz zdravstvene potrebe ukazuje i na potrebu razvoja komplementarnih oblika podrške za korisnike s kompleksnim stanjima, koji nadilaze okvir osobne asistencije.

Konačno, iz slobodnih komentara pružatelja usluge osobne asistencije jasno se izdvajaju ponavljajući i sustavno važni problemi te ključni naglasci rangirani prema učestalosti i značaju za poboljšanje sustava:

Povećanje satnice i plaća osobnih asistenata (najčešće isticano) - Pružatelji ističu: sadašnja satnica od 11 eura nije dostatna, traži se povećanja satnice na 15 eura ili više, plaće su blizu minimalne i nisu konkurentne, zbog niskih primanja teško je zaposliti i zadržati radnike, postoji velika fluktuacija kadra, sezonski i drugi poslovi odvlače radnu snagu, nedostaju sredstva za bolovanja, godišnje odmore i zamjene. Posebno se naglašava potreba usklađivanja satnice s inflacijom i rastom minimalne plaće i uključivanja svih realnih troškova u cijenu usluge (administracija, koordinacija, prijevoz, edukacije, zamjene)

Financiranje bolovanja, godišnjih odmora i zamjena (vrlo često isticano) - Sustav financiranja ne prati realne radnopravne obveze. Predlaže se poseban model financiranja bolovanja i godišnjih odmora i uvođenje sustava educiranih zamjenskih asistenata

Nedostatak radne snage i fleksibilniji uvjeti zapošljavanja (učestalo se navodi) - Ističe se problem manjka zainteresiranih radnika, preuski uvjeti zapošljavanja (SSS, dodatne edukacije) i potrebu za zapošljavanje osoba s osnovnoškolskim obrazovanjem i priznavanje edukacije njegovatelja, te mogućnost zapošljavanja stranih radnika. Potrebno je sustavno riješiti pitanje kvalifikacija uz balans između dostupnosti kadra i profesionalizacije zanimanja.

Jasnije definiranje opsega usluge i razgraničenje (česta tema) - Pružatelji često navode da su problem nedovoljno jasno definirani poslovi osobnog asistenta, miješanje osobne asistencije i zdravstvene njege, korisnici očekuju poslove izvan opsega usluge (24-satna skrb, kućanski poslovi za cijelu obitelj), te navode da kompleksna zdravstvena stanja zahtijevaju drugačiji model podrške. Potrebna je i edukacija korisnika o stvarnom opsegu usluge, jer normativna nejasnoća generira konflikte i nerealna očekivanja.

Jačanje uloge i odgovornosti HZSR-a (više puta se navodi) - Sustav je previše prepušten udrugama bez institucionalne podrške. Spominje se nedovoljna uključenost HZSR-a u rješavanje konflikata, određivanje satnice koje stvara organizacijske probleme, te potreba za aktivnijim posredovanjem u sukobima.

Sva ova zapažanja u potpunosti odgovaraju onome na što je POSI u više navrata i upozoravao nadležna tijela. Osim navedenog, uočeni su i značajni financijski i organizacijski izazovi u provedbi usluge osobne asistencije koji proizlaze iz trenutačno propisane cijene usluge od 11 eura po satu. Takav iznos u praksi često ne omogućuje pokrivanje svih troškova koje pružatelji

imaju, uključujući plaću osobnog asistenta, troškove zamjene tijekom bolovanja i godišnjih odmora, kao ni osnovne organizacijske troškove pružatelja, osobito kod manjih pružatelja s manjim brojem zaposlenih. Dodatni problem predstavlja način obračuna sati, budući da se financiranje veže uz broj sati pruženih korisniku, dok vrijeme dolaska i odlaska asistenta do korisnika nije obuhvaćeno, iako predstavlja dio stvarnog radnog vremena.

Preporuke:

1. Preporučujemo razmotriti povećanje cijene sata usluge osobne asistencije te jasnije normativno urediti strukturu troškova, uključujući propisivanje minimalne plaće osobnih asistenata, odnosno minimalnog udjela cijene sata koji mora biti namijenjen njihovoj plaći, kao i model financiranja koji bi uzeo u obzir troškove zamjena i stvarno radno vrijeme asistenata.
2. Predlažemo nakon detaljne stručne evaluacije izmijeniti i dopuniti Zakon o osobnoj asistenciji radi jasnijeg definiranja postupka prestanka pružanja usluge te preciznog razgraničenja obveza pružatelja i HZSR-a. Potrebno je normativno urediti obvezu edukacije korisnika (i članova obitelji) o pravima i odgovornostima te uvesti stručni monitoring u slučajevima kada korisnik nije u mogućnosti samostalno upravljati uslugom. Također, nužno je izričito razgraničiti uslugu osobne asistencije od usluga zdravstvene njege kako bi se spriječile neujednačene interpretacije i praksa. Cilj izmjena je osigurati pravnu sigurnost, ujednačenu provedbu i zaštitu autonomije korisnika.

2.18.3. Povrede prava na smještaju u instituciji

POSI provodi obilaske domova socijalne skrbi i drugih pružatelja usluge smještaja i organiziranog stanovanja odraslih OSI, prema godišnjem planu obilazaka, te po pojedinačnim pritužbama. Tijekom 2025. godine proveli smo obilaske pet domova za odrasle osobe koji pružaju uslugu stalnog smještaja i organiziranog stanovanja i tri pružatelja usluge organiziranog stanovanja drugih osnivača. Cilj obilazaka je upoznati se s načinom pružanja usluge, uvjetima smještaja OSI, te dobivanje uvida u poštivanje njihovih prava sukladno KPOSI. Nakon obilaska upućujemo izvješće i preporuke pružatelju usluge, o čemu obavještavamo i MROSP. Po potrebi MROSP-u upućujemo prijedlog za provođenje inspekcijskog nadzora, ukoliko naši uvidi uključuju značajnije povrede prava smještenih korisnika. Obilaskom pratimo ustrojstvo i materijalne uvjete u domu, uvjete života korisnika, i poštivanje njihovih ljudskih prava. Kroz obilaske domova socijalne skrbi dobili smo uvide koji ukazuju na heterogenu praksu u području poštivanja prava korisnika. U većini ustanova osigurani su donekle zadovoljavajući uvjeti smještaja i skrbi, no uočene su značajne razlike u pristupu korisnicima, razini individualizacije te stvarnoj primjeni načela autonomije i deinstitucionalizacije.

U većini domova formalno se poštuju temeljna prava korisnika - pravo na pritužbu, korištenje komunikacijskih sredstava, sloboda kretanja i sudjelovanje u životu zajednice, u mjeri u kojoj to institucionalni uvjeti dopuštaju. Međutim, u pojedinim ustanovama uočena je praksa pretjerano zaštitničkog pristupa koji u stvarnosti dovodi do ograničavanja slobode i osobne autonomije korisnika. Potpuna zabrana izlaska iz ustanove, bez individualne procjene rizika, predstavlja ozbiljno ograničenje prava na slobodu kretanja. Također su zabilježeni primjeri ograničavanja prava na intimne i partnerske odnose, što dodatno ukazuje na potrebu jačanja pristupa temeljenog na ljudskim pravima. Jedno od ključnih područja nalaza odnosi se na **ograničenu uključenost korisnika u život zajednice.** Iako u većini domova postoje aktivnosti unutar ustanove, sudjelovanje u sadržajima izvan doma je nedostatno organizirano. Posebno

zabrinjava praksa u jednom privatnom domu, gdje korisnici nikada ne napuštaju ustanovu niti samostalno niti u pratnji, uključujući i nepokretne korisnike kojima nije omogućen boravak na svježem zraku. Takva praksa predstavlja grubo ograničavanje slobode kretanja bez jasne pravne osnove. **Lokacija pojedinih ustanova** dodatno otežava socijalnu uključenost zbog udaljenosti od urbanih sadržaja i prometne nepovezanosti. Smještaj ustanova izvan naseljenih područja, bez adekvatne prometne povezanosti, dovodi do izolacije korisnika i ograničava njihovu mogućnost korištenja obrazovnih, zdravstvenih, kulturnih i drugih društvenih sadržaja. Time se objektivno smanjuje razina njihove uključenosti u zajednicu i otežava ostvarivanje prava na život u zajednici. Iako Pravilnik o mjerilima za pružanje socijalnih usluga jasno propisuje da lokacija ustanove mora omogućavati dostupnost usluga i prometnu povezanost s naseljem, u praksi su mnoge ustanove smještene na izoliranim lokacijama. Takav položaj otežava korisnicima ostvarivanje prava na socijalnu uključenost, pristup zdravstvenim i drugim javnim uslugama te sudjelovanje u životu lokalne zajednice. Institucionalni smještaj u takvim uvjetima može poprimiti obilježja prostorne ali i društvene izolacije, što je suprotno suvremenim načelima deinstitucionalizacije i razvoja usluga u zajednici.

Većina domova provodi **okupacijske aktivnosti i radnu terapiju,** što je pozitivno ocijenjeno. U nekim ustanovama aktivnosti su raznovrsne i korisnici u njima sudjeluju u velikom broju. Međutim, u pojedinim domovima aktivnosti nisu dovoljno prilagođene interesima korisnika, već su organizirane prema ustaljenim obrascima (uglavnom likovna terapija) što korisnici doživljavaju neprimjerenim za dob i svoje potrebe. Uočena je potreba za osmišljavanjem sadržaja koji oponašaju „normalan život“, jačanjem osjećaja smisla, samostalnosti i društvene uključenosti. Zbog izostanka strukturiranih, poticajnih aktivnosti u nekim domovima uočena je pasivnost korisnika, što je dijelom posljedica nedostatka stručnog kadra, ali i prevladavajućeg medicinskog modela u pristupu skrbi za korisnike. **Sustavi pritužbi** u većini domova formalno su uspostavljeni i funkcionalni. Međutim, zabilježene su pojedinačne pritužbe na neprimjeren odnos osoblja (vikanje, omalovažavanje). U pravilu u takvim slučajevima ustanovama preporučujemo, uspostaviti jasne mehanizme prijave nasilja, redovito analizirati zaprimljene pritužbe i poduzimati korektivne mjere te kontinuirano educirati osoblje o ljudskim pravima i dostojanstvu korisnika. **Analizom primjene mjera prisile,** koja je prisutna u nekim ustanovama, utvrđena je značajna neujednačenost u praksi postupanja, različita tumačenja što jest, a što nije mjera prisile, utvrđeni su nedostatci u vođenju evidencije o primjeni mjera prisile. Opći je dojam da je primjena mjera prisile administrativno djelomično uređena, ali suštinski problematična u zakonitosti, transparentnosti i proporcionalnosti primjene te nedostatku preventivnih aktivnosti i edukacije radi smanjenja potrebe za mjerama prisile. U gotovo svim ustanovama istaknut je n**edostatak stručnog kadra (socijalni radnici, psiholozi, radni terapeuti).** U privatnom domu taj nedostatak ima ozbiljne posljedice - boravak poprima obilježja pasivnog „čuvališta“, bez rehabilitacijskog pristupa.

Opći zaključak:

U većini obiđenih domova osigurani su osnovni uvjeti skrbi te formalno poštivanje prava korisnika. Međutim, ključni izazovi odnose se na: (1) nedovoljnu individualizaciju pristupa; (2) ograničavanje slobode kretanja bez individualne procjene; (3) nedovoljnu uključenost u zajednicu; (4) manjak stručnog kadra; i (5) potrebu jačanja kulture poštivanja dostojanstva i autonomije.

Anketa za korisnike usluge stalnog smještaja

Tijekom obilazaka ustanova socijalne skrbi u 2025. godini poseban naglasak stavljen je na neposredno prikupljanje povratnih informacija od samih korisnika usluge stalnog smještaja. Cilj je bio dobiti što autentičniji uvid u njihovo iskustvo života u instituciji, razinu poštivanja njihovih prava, kvalitetu svakodnevice te osjećaj sigurnosti i osobnog dostojanstva. U tu svrhu provedena je strukturirana Anketa za korisnike usluge stalnog smještaja, koja je obuhvatila pet ključnih područja kvalitete života - Pravo na izbor i pravo na pritužbu, Osjećaj sigurnosti i zaštita od nasilja, Sloboda kretanja i osobnih odnosa, Aktivnosti, rad i slobodno vrijeme, Osjećaji i psihološko stanje.

ANKETA ZA KORISNIKE USLUGE STALNOG SMJEŠTAJA:

1. Pravo na izbor i pravo na pritužbu:

Osjećate li da vas osoblje poštuje i uvažava kao osobu? ☐ Da ☐ Djelomično ☐ Ne

Uvažava li se Vaša pritužba ili molba? ☐ Da ☐ Ponekad ☐ Ne

U domu slobodno odlučujem: ☐ kada ću gledati TV ☐ što ću obući ☐ kada ću se kupati

☐ s kim ću biti u sobi ☐ kako urediti sobu (fotografije, ukrasi)

2. Osjećaj sigurnosti i zaštita od nasilja:

Jeste li ikada u ovoj ustanovi doživjeli nasilje (vrijeđanje, vikanje, udaranje, prijetnje…)? ☐ Da ☐ Ne

Ako je odgovor DA, tko to čini? ☐ Osoblje ☐ Drugi korisnik

Ako ste doživjeli nasilje, jeste li to nekome prijavili? ☐ Da ☐ Ne

Ako ste prijavili nasilje, je li nasilje prestalo? ☐ Da ☐ Ne

Znate li kome se možete obratiti u vezi nasilja? ☐ Da ☐ Ne

Jeste li ikada u domu bili kažnjeni? ☐ Da ☐ Ne

Jeste li ikada u ovom domu bili vezani ili ste vidjeli da se drugog korisnika vezalo? ☐ Da ☐ Ne

3. Sloboda kretanja i osobnih odnosa:

Smijete li izlaziti iz ustanove kada želite? ☐ Da ☐ Da, uz dozvolu ☐ Ne

Ako ne smijete slobodno izlaziti, znate li zašto? ☐ Da ☐ Ne

Smijete li održavati ljubavne odnose? ☐ Da ☐ Ne

4. Aktivnosti, rad i slobodno vrijeme:

Sviđaju li vam se aktivnosti ponuđene u domu (npr. kreativne radionice, sport, radna terapija, koristan rad, igre i sl.)? ☐ Da ☐ Djelomično ☐ Ne

Postoje li izvan ustanove sadržaji i aktivnosti koji vas zanimaju (npr. kino, kazalište, crkva, izleti, događanja, sport)? ☐ Da ☐ Ne

Sudjelujete li u bilo kojim aktivnostima i sadržajima izvan ustanove ? ☐ Da ☐ Ponekad ☐ Ne

5. Osjećaji i psihološko stanje:

Je li za vaš život, zdravlje i sigurnost najbolje da ste u domu? ☐ Da ☐ Ne

Kako se najčešće osjećate u ustanovi? (možete zaokružiti više): ☐ Zadovoljno ☐ Nezadovoljno ☐ Tužno ☐ Ljutito ☐ Dosadno ☐ Isključeno od vanjskog svijeta ☐ Usamljeno

Biste li željeli otići iz ove ustanove? ☐ Da ☐ Ne

6. Što vam u životu najviše nedostaje? _____

7. Osobno mišljenje i prijedlozi:

Što biste željeli da u ustanovi bude drugačije?_____

Ako želite, možete upisati svoje ime: _____

Odabir navedenih područja temelji se na standardima zaštite ljudskih prava, relevantnim propisima iz područja socijalne skrbi te načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Posebno je bilo važno ispitati ne samo formalnu usklađenost rada ustanova s propisima, već i subjektivni doživljaj korisnika - osjećaju li se uvaženo, sigurno, uključeno i poštovano. Anketa je sadržavala kombinaciju zatvorenih pitanja radi dobivanja mjerljivih podataka te otvorenih pitanja koja su omogućila korisnicima da izraze osobna iskustva, potrebe i prijedloge za poboljšanje. Na taj način osigurana je šira i dublja perspektiva o svakodnevnom životu u ustanovama. Dobiveni odgovori služe kao važan pokazatelj stvarnog stanja u domovima, ali i sagledavanje ustanova ne samo kroz administrativne i organizacijske pokazatelje, već prvenstveno kroz perspektivu osoba koje u njima žive:

1. Pravo na izbor i pravo na pritužbu ima za cilj procijeniti stvarnu razinu uvažavanja korisnika od strane osoblja, te ispitati funkcionalnost sustava pritužbi. Isto tako, želi se utvrditi u kojoj mjeri korisnici doživljavaju poštivanje svog dostojanstva, osobne autonomije i prava na izražavanje mišljenja.
2. Osjećaj sigurnosti i zaštita od nasilja ima za cilj ispitati razinu sigurnosti u ustanovi te postojanje i učinkovitost mehanizama zaštite od nasilja i neprimjerenog postupanja. Ovo područje posebno je važno za procjenu poštivanja temeljnih ljudskih prava, transparentnosti postupanja i usklađenosti s propisima.
3. Sloboda kretanja i osobnih odnosa ima za svrhu procijeniti u kojoj mjeri korisnici ostvaruju pravo na slobodu kretanja i privatni/partnerski život.
4. Aktivnosti, rad i slobodno vrijeme usmjereno je na procjenu kvalitete organiziranog slobodnog vremena i stupanj uključenosti korisnika u život zajednice. Ova pitanja pomažu prepoznati postoji li jaz između potreba i mogućnosti, odnosno u kojoj mjeri ustanova doprinosi socijalnoj uključenosti i „normalizaciji“ životnih iskustava korisnika.
5. Osjećaji i psihološko stanje ima za cilj dobiti subjektivni uvid u emocionalno stanje korisnika i njihovu percepciju vlastite situacije. Ovo područje daje širu sliku kvalitete života i pomaže prepoznati rizik od institucionalne apatije, usamljenosti ili osjećaja isključenosti.

Anketa je koncipirana tako da obuhvaća ključne dimenzije kvalitete života u institucionalnom smještaju: autonomiju, sigurnost, slobodu, socijalnu uključenost i emocionalno stanje. Kombinacijom objektivnih pitanja (npr. o izlascima, kaznama, vezivanju) i subjektivnih procjena (osjećaji, zadovoljstvo) omogućuje se cjelovit uvid u stvarno stanje prava i dobrobiti korisnika. Anketu su ispunila 123 korisnika.

Zbirni podatci ankete

1. Pravo na izbor i pravo na pritužbu:

Sljedeći rezultati pokazuju kako se većina korisnika (95) osjeća uvaženo i poštovano, što upućuje na postojanje osnovne razine profesionalnog odnosa i komunikacije u ustanovi. Međutim, 22 korisnika navode da su uvaženi samo djelomično, a četiri da nisu, što znači da više od petine ispitanika ne doživljava odnos osoblja u potpunosti dostojanstvenim. Sukladno čl. 3. KPOSI, poštivanje dostojanstva, autonomije i osobnog integriteta mora biti univerzalno

zajamčeno, a ne ovisiti o pojedincima ili organizacijskoj kulturi pojedinog odjela. Iako rezultati ne upućuju na sustavno kršenje prava, broj djelomično negativnih odgovora indicira potrebu za daljnjim jačanjem kulture poštovanja, osobito u segmentu uključivanja korisnika u odluke koje se tiču njihova svakodnevnog života.

Grafikon 15. Procjena percepcije uvažavanja i poštivanja

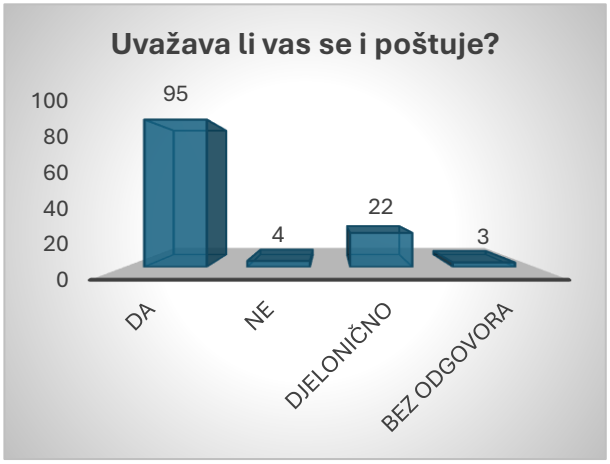

Grafikon 16. Percepcija uvažavanja pritužbi

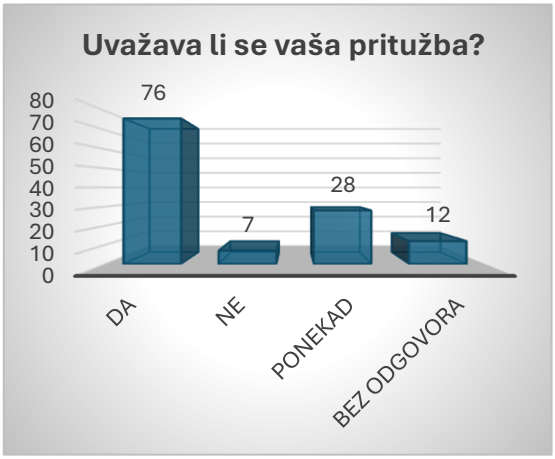

Grafikon 17. Percepcija o mogućnosti samostalnog odlučivanja

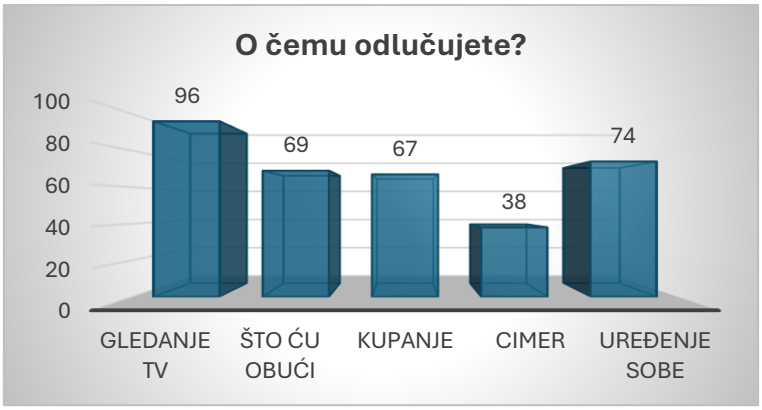

Kod ovog pitanja korisnici su mogli izabrati više odgovora. Ukupno gledano, može se zaključiti da su temeljna prava u ovom području pretežno ostvarena. Korisnici odlučuju o osobnim i svakodnevnim stvarima (TV, odjeća, djelomično kupanje). Međutim, primjetno je da je razina odlučivanja veća kod trivijalnih izbora, a manja kod strukturnih pitanja: izbor cimera, odabir vremena kupanja i pitanje osobnog integriteta. Ovo upućuje na ograničenu autonomiju u bitnim životnim odlukama, što je tipičan institucionalni obrazac. Ustanova pokazuje elemente poštovanja autonomije, ali podatci ukazuju na pretežno institucionalni model odlučivanja s elementima ograničene participacije korisnika.

Analizirani podatci pokazuju da se stanje može ocijeniti kao djelomično usklađeno s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, uz elemente institucionalnog pristupa koji zahtijevaju daljnje unaprjeđenje, osobito u području podržanog odlučivanja i osnaživanja korisnika u donošenju odluka koje bitno utječu na njihov svakodnevni život.

2. Osjećaj sigurnosti i zaštita od nasilja:

Grafikon 18. Percepcija o sigurnosti i zaštiti od nasilja

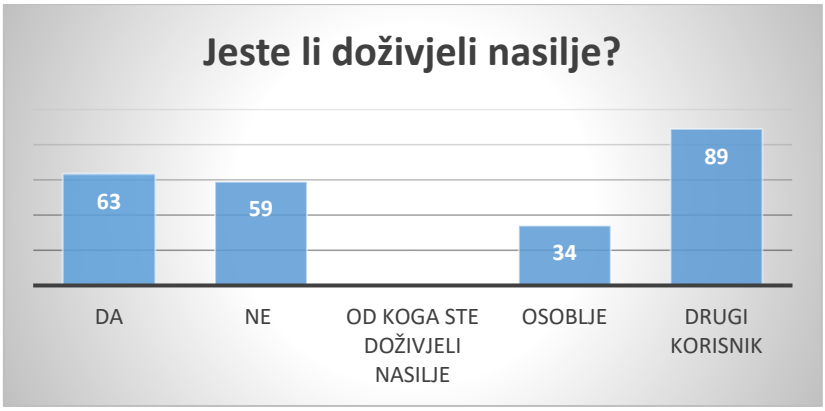

Podatak da su 63 korisnika doživjela nasilje iznimno je ozbiljan. Radi se o gotovo polovini ispitanika, što upućuje na značajnu razinu sigurnosnog rizika unutar ustanove. Najveći broj odgovora (89) odnosi se na nasilje od strane drugih korisnika. To može ukazivati na potrebu jačanja nadzora, medijacije i preventivnih programa unutar samih odjela, osobito u kontekstu međusobnih sukoba, verbalnih ispada i napetosti među korisnicima. Podatak da 34 korisnika navodi osoblje kao počinitelja nasilja izuzetno je ozbiljan iako je još kod ispunjavanja ankete utvrđeno da se ovo odnosi isključivo na verbalno ponižavanje, neprimjeren ton ili postupanje, a ne i na fizičku silu ili restriktivne mjere. I verbalni oblici neprimjerenog postupanja (vrijeđanje, povišen ton, ponižavanje) predstavljaju kršenje profesionalnih standarda i mogu negativno utjecati na osjećaj sigurnosti i dostojanstva korisnika. Čak i ako se radi o manjem broju u odnosu na nasilje među korisnicima, nasilje od strane osoblja upućuje na potrebu poduzimanja svih odgovarajućih mjera kako bi zaštitile osobe s invaliditetom od svih oblika iskorištavanja, nasilja i zlostavljanja, osobito u institucionalnim okruženjima.

Grafikon 19. Iskustvo nasilja i prijavljivanje

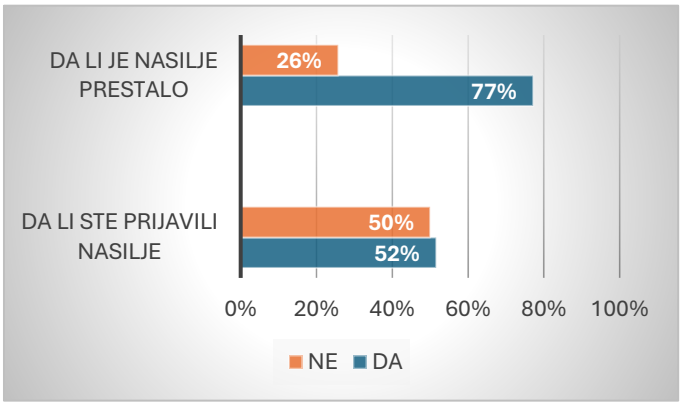

Grafikon 20. Poznavanje načina prijave

Podatak da gotovo polovica korisnika (50%) od onih koji su doživjeli nasilje nije prijavila nasilje izuzetno je značajan. Iz razgovora s korisnicima najčešći razlozi neprijavljivanja su radi osjećaja da prijava neće dovesti do promjene. Ovakav rezultat pokazuje da sustav prijave nasilja nije u potpunosti funkcionalan iz perspektive korisnika. Rezultat pokazuje da velika većina korisnika (103) navodi da zna kome se može prijaviti nasilje. Korisnici znaju kome prijaviti nasilje, ali dio njih to ipak ne čini. Kada se radi o nasilju među korisnicima (svađe, krađe, vrijeđanje) oni kažu

„nema koristi od toga“, što upućuje na neučinkovitost prijava. Zbog ograničenja institucionalnog okruženja osoblje ne uspijeva razriješiti sukobe između korisnika.

Grafikon 21. Percepcija o primjeni vezivanja

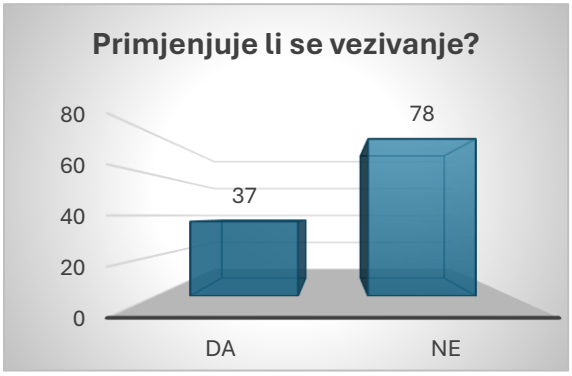

Grafikon 22. Podatak o kažnjavanju

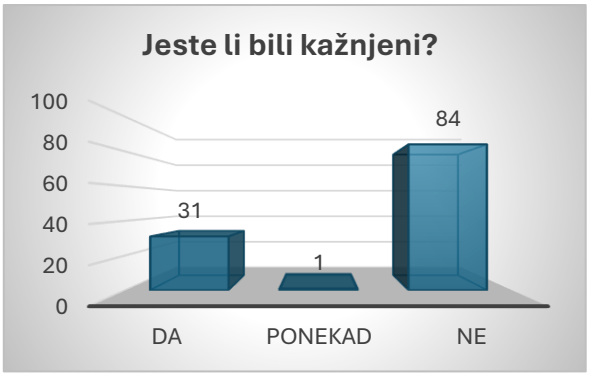

Podatak da je 31 korisnik bio kažnjen zahtijeva posebnu pažnju, bez obzira na to što većina navodi da nije. U individualnim, izravnim razgovorima s korisnicima prilikom ispunjavanja ankete dobili smo informaciju da pojam „kažnjavanje“ uglavnom podrazumijeva uskraćivanje pogodnosti (npr. cigarete), zabranu korištenja mobitela ili ograničavanje kretanja, odnosno izlazaka. Zaposlenici ističu da kažnjavanje u pravilu ne primjenjuju, te da uskrata izlaska iz doma ili ograničenje korištenja mobitela u stvari koristi kao korektivna mjera nakon što su uočena ponašanja na štetu samog korisnika (npr. alkoholiziranje prilikom izlaska) ili druge osobe (npr. uznemiravanje mobitelom).

Prema podatcima ankete, 78 korisnika istaknulo je da se vezivanje ne primjenjuje, a 37 korisnika da se primjenjuje. Pitanje je postavljeno o osobnom iskustvu vezivanja ili saznanju da se vezivanje primjenjuje kod drugih korisnika. U osobnom razgovoru s korisnicima prilikom ispunjavanja ankete nismo dobili niti jedan odgovor koji se odnosi na osobno iskustvo - korisnici su isključivo isticali da se vezivanje primjenjuje radi sigurnosti korisnika na odjelu pojačane njege. Prema međunarodnim standardima, fizičke restriktivne mjere smiju se primjenjivati isključivo kao krajnja mjera, u izvanrednim situacijama, na najkraće moguće vrijeme, uz stalni nadzor, uz dokumentiranje i medicinsko opravdanje. Ako se vezivanje koristi kao redovita metoda kontrole ponašanja, to predstavlja ozbiljno odstupanje od standarda ljudskih prava.

3. Sloboda kretanja i osobnih odnosa

U institucionalnom okruženju ograničenje izlaska može biti zakonito samo ako je individualno procijenjeno, proporcionalno, vremenski ograničeno, utemeljeno na stvarnom riziku. Ako se zabrana izlaska primjenjuje općenito, to predstavlja obilježje institucionalnog modela, a ne individualizirane skrbi.

Iz sljedećeg grafikona (grafikon 23.) pozitivan je podatak da 73 korisnika navodi da zna razloge zabrane izlaska. Međutim, 37 korisnika ne zna razloge, što je problematično jer ograničenje prava bez jasnog obrazloženja može pojačati osjećaj bespomoćnosti i ovisnosti, a ograničenje bez transparentnosti može imati obilježja arbitrarne mjere. Prema standardima ljudskih prava, svako ograničenje slobode mora biti jasno obrazloženo i razumljivo osobi na koju se odnosi.

Grafikon 23. Percepcija korisnika o slobodi kretanja

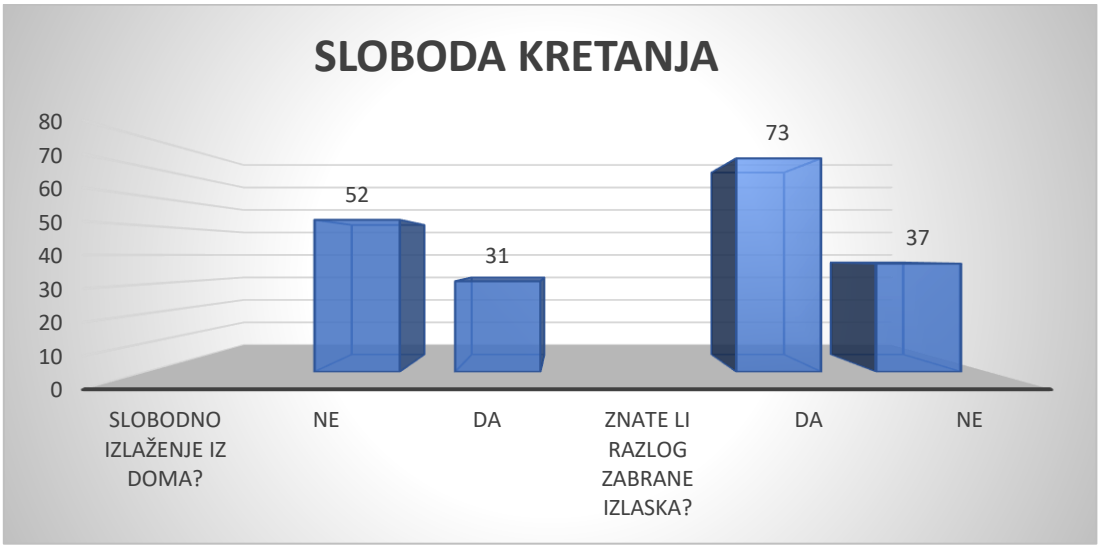

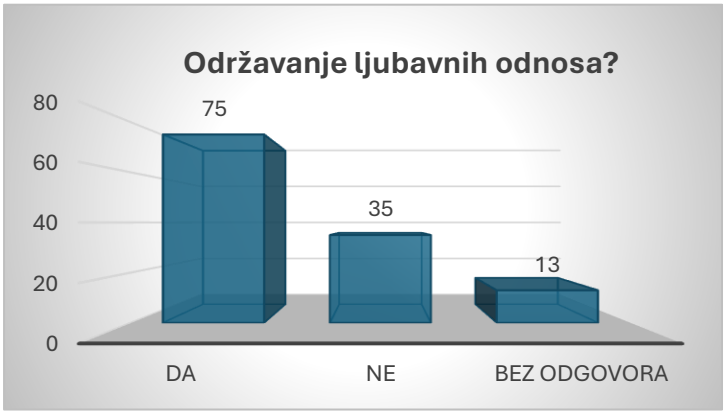

Grafikon 24. Percepcija korisnika o mogućnosti održavanja ljubavnih odnosa

Podatak da 75 korisnika navodi mogućnost održavanja ljubavnih odnosa ukazuje na određeni stupanj poštivanja prava na privatni i obiteljski život. Međutim, činjenica da 35 korisnika navodi da ne može održavati ljubavne odnose predstavlja ozbiljno pitanje u kontekstu prava na privatnost, poštivanje doma, obitelji i osobnih odnosa te prava na život u zajednici. U institucionalnim uvjetima ograničenja ljubavnih odnosa često proizlaze iz nedostatka privatnog prostora ili procjene „prikladnosti“ odnosa od strane osoblja. Iz razgovora sa zaposlenicima domova u kojima smo proveli ankete, nismo dobili povratnu informaciju da bi korisnicima branili ljubavne ili intimne odnose, međutim, ako korisnicima nije omogućena privatnost to znači da im se onemogućuje ostvarivanje partnerskih odnosa, što predstavlja ograničenje temeljnih osobnih prava.

4. Aktivnosti, rad i slobodno vrijeme

Pitanje uključenosti u aktivnosti, rad i slobodno vrijeme nije samo jedno od anketnih pitanja – ono je srž kvalitete života u instituciji. Način na koji korisnici provode svoje dane izravno određuje njihovo dostojanstvo, osjećaj smisla i psihološku dobrobit. Bez sadržajnih i raznolikih aktivnosti, život u domu može se svesti na pasivno „čekanje“, što dugoročno vodi do apatije, gubitka interesa i pogoršanja općeg stanja korisnika.

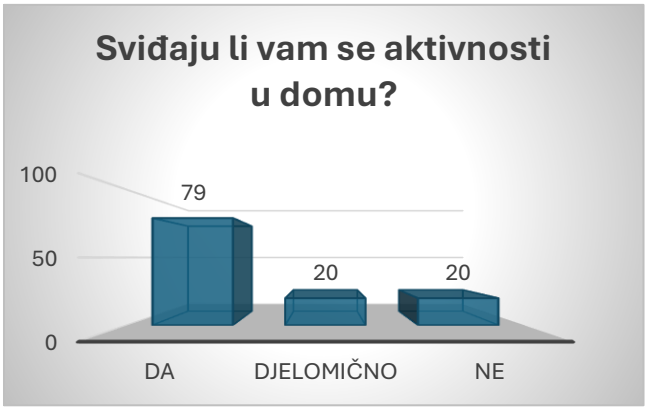

Grafikon 25. Percepcija korisnika o aktivnostima ustanovi

Većina korisnika zadovoljna je aktivnostima u domu, a oko trećine korisnika nije u potpunosti zadovoljno. Iako sadržaji izvan ustanove postoje, većina korisnika u njima ne sudjeluje redovito. Postojanje organiziranih aktivnosti u domu je pozitivno, ali nedovoljna je razina uključenosti u život zajednice, što znači da je prisutan dominantno institucionalno organiziran model slobodnog vremena.

Jasan nesrazmjer između interesa i stvarnog sudjelovanja u aktivnosti izvan ustanove vidljiv je iz sljedećih podataka.

Grafikon 26. Interes i sudjelovanje u sadržajima izvan ustanove

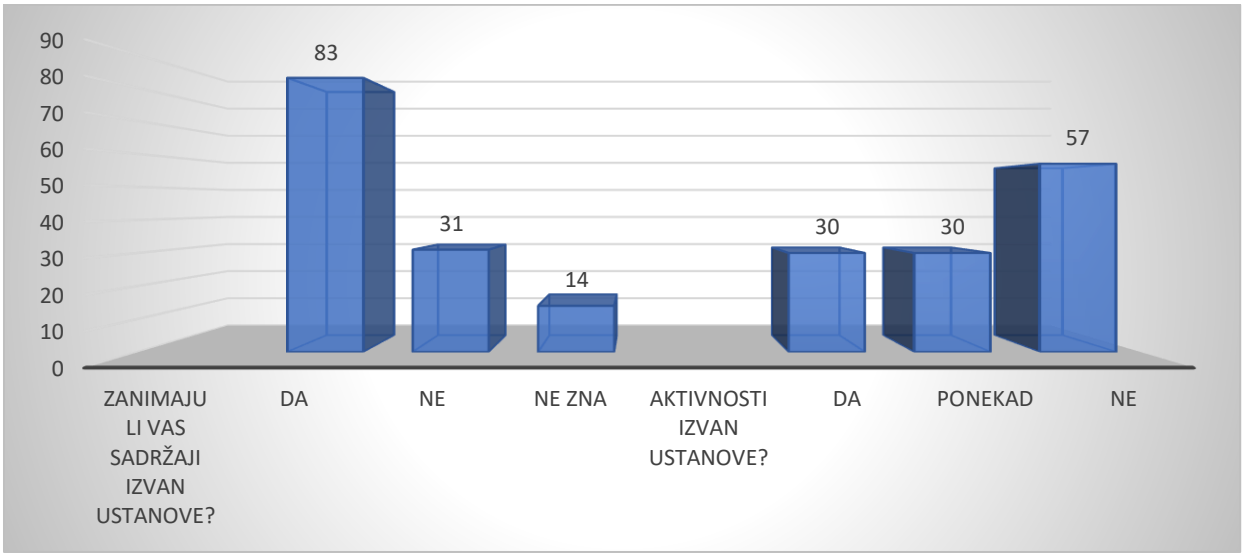

Iako 83 korisnika izražavaju interes za sadržaje izvan ustanove, samo 30 redovito sudjeluje, dok gotovo polovica anketiranih uopće ne sudjeluje. Ovaj podatak potvrđuje i naša zapažanja o primarnim razlozima za ovakvu situaciju: udaljenost ustanove od naselja i loša prometna povezanost, nedostatak organiziranog prijevoza, organizacijska ograničenja, manjak osoblja za pratnju ili zdravstvena ograničenja korisnika. Ovaj jaz između želje i realne participacije posebno je važan pokazatelj stupnja socijalne isključenosti korisnika. Stoga u pravilu preporučujemo ustanovama da poduzmu mjere radi povećanja uključenosti korisnika u aktivnosti izvan ustanove, osobito kroz osiguravanje redovitog prijevoza, organizirane pratnje te aktivnije suradnje s lokalnom zajednicom, kako bi se smanjio jaz između iskazanog interesa korisnika i njihova stvarnog sudjelovanja.

Pozitivni primjeri nekih domova koji osmišljavaju i neke inovativne sadržaje, poput aromaterapije, meditacije ili organiziranje dana obitelji, pokazuju da je moguće stvoriti okruženje koje potiče aktivno sudjelovanje, socijalnu povezanost i osjećaj pripadnosti. Takve aktivnosti nisu luksuz, nego nužan dio suvremene, humane skrbi. One vraćaju korisnicima osjećaj kontrole nad vlastitim životom i omogućuju im da zadrže identitet izvan same

institucije. S druge strane, ograničavanje aktivnosti na jednolične i pasivne sadržaje, poput crtanja u koje se veliki dio korisnika niti ne uključuje, ukazuje na nedostatak razumijevanja stvarnih potreba korisnika. Aktivnosti moraju biti raznolike, prilagođene interesima i sposobnostima, te osmišljene tako da potiču sudjelovanje, a ne samo formalno „ispunjavanje vremena“.

U konačnici, kvaliteta aktivnosti nije dodatak skrbi – ona je njezin ključni pokazatelj. Dom koji uspijeva korisnicima ponuditi smislen, ispunjen i aktivan svakodnevni život zapravo ispunjava svoju temeljnu svrhu: ne samo zbrinjavanje, nego i očuvanje ljudskog dostojanstva i kvalitete življenja.

Upravo kvaliteta i smislenost svakodnevnih aktivnosti izravno se reflektiraju na unutarnji doživljaj korisnika, zbog čega je važno dalje sagledati rezultate ankete u području osjećaja i psihološkog stanja – osobito u kontekstu podataka koji ukazuju na to da korisnici svoj smještaj često doživljavaju kao „najbolje dostupno rješenje“, iako istovremeno izražavaju želju za odlaskom.

5. Osjećaji i psihološko stanje - percepcija „najboljeg rješenja“

Grafikon 27. Percepcija korisnika o želji za ostankom/napuštanjem ustanove

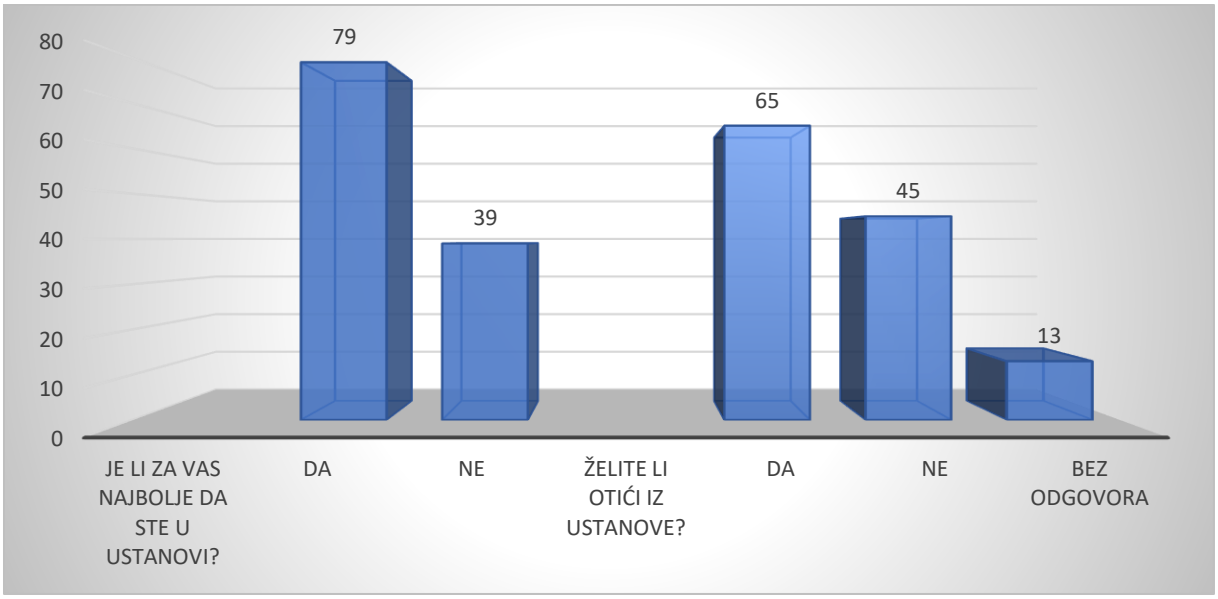

Zanimljivo je da 79 korisnika smatra kako je za njih „najbolje“ da su u ustanovi, dok istovremeno njih 65 želi otići iz ustanove. To je više od polovice ispitanika. Ovo ukazuje na potencijalni institucionalni paradoks: korisnici se prilagođavaju uvjetima, ali ne doživljavaju ustanovu kao trajni izbor. Ovaj nesklad upućuje na osjećaj da je ustanova trenutno jedina dostupna opcija, da nema druge alternative u zajednici, ukazuje i na emocionalnu ambivalenciju (sigurnost nasuprot želji za samostalnošću), te prilagodbu institucionalnim uvjetima. Ustanova se doživljava kao sigurno i stabilno okruženje, ali istodobno značajan broj korisnika izražava želju za odlaskom, što upućuje na potrebu daljnjeg razvoja usluga u zajednici, stanovanja uz podršku i individualiziranog planiranja skrbi. Ovi podatci snažno podupiru važnost procesa deinstitucionalizacije i osiguravanja realnih alternativa institucionalnom smještaju. Prema KPOSI, želja za izlaskom mora biti ozbiljno shvaćena i povezana s planiranjem deinstitucionalizacije i razvojem podrške u zajednici.

Grafikon 28. Percepcija korisnika o osjećajima unutar ustanove

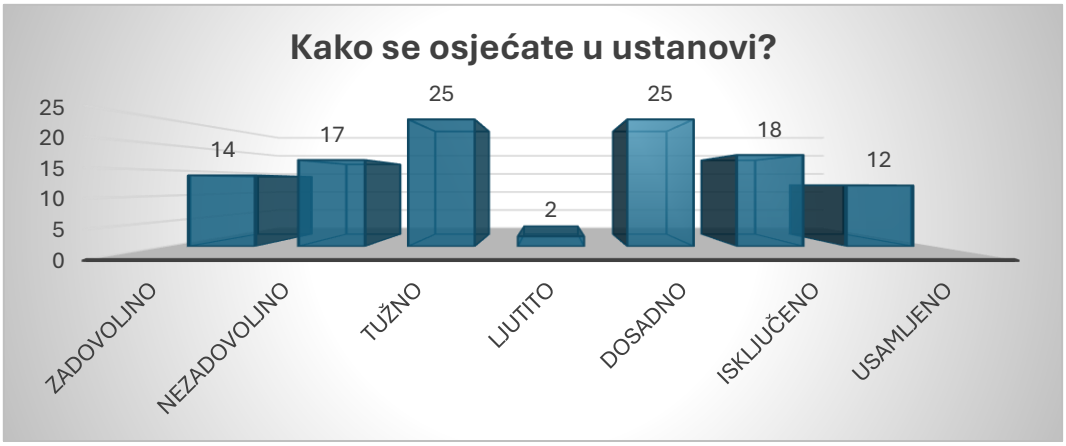

Podatci o osjećajima predstavljaju konkretnu dodatnu potvrdu onoga što život u instituciji predstavlja za čovjeka. Najizraženiji osjećaji kod korisnika su tuga (25) i dosada (25), osjećaj isključenosti (18) i usamljenosti (12). Samo 14 korisnika navelo je da je zadovoljno. Velika većina korisnika izražavaju potrebu za održavanjem interpersonalnih odnosa i kontakta s vanjskim okruženjem, a evidentno emocionalni profil korisnika ukazuje na pretežno sniženo raspoloženje i elemente socijalne izolacije. Ovi rezultati još su jedna potvrda da institucionalni život čovjeku nije primjeren, neovisno o ponuđenim aktivnostima ili sadržajima koje ustanova nudi. Odnosi sa ljudima temelj su sretnog života. Jedan od djelatnika ustanove koja se transformirala rekao je sljedeće o mogućnostima da se u uvjetima institucije osigura život dostojan čovjeka bez obzira na svu kvalitetu stručnog rada: ***„Sad sam uvjeren kako su mnogi naši postupci, radnje, tzv. terapije, razne grupne aktivnosti i slično, u većine korisnika stvarali otpor, ponekad i agresiju s mnogim licima, a možda i najgore, prepuštanje pasivnosti i bezvoljnosti, što je onda smatrano poželjnim i dobrim ponašanjem osobe prilagođene zatvorenom sustavu“.*** Podatci o tome da se velika većina korisnika dugotrajno osjeća tužno, dosadno, a potom i usamljeno i isključeno, ne mogu se promatrati kao usputni nalaz – oni su snažan pokazatelj duboko narušene kvalitete života. Kada to sagledamo iz osobne perspektive, ne govorimo o prolaznom nezadovoljstvu, nego o godinama života provedenim bez smisla, bez stvarne uključenosti i bez osjećaja pripadanja. To znači da osoba ne živi, nego preživljava u sustavu koji joj ne uspijeva pružiti ono što je temelj svake ljudske egzistencije - odnose, svrhu i mogućnost izbora. Ako netko 20 ili više godina svakodnevno osjeća tugu i dosadu, to više nije individualni problem nego jasan pokazatelj da okruženje i model skrbi ne odgovaraju njegovim potrebama. Takvo stanje postupno dovodi do emocionalnog povlačenja, gubitka interesa, pa i identiteta osobe. U tom kontekstu, osjećaji usamljenosti i isključenosti logična su posljedica sustava koji, unatoč brizi za osnovne potrebe, ne uspijeva osigurati istinsku socijalnu uključenost. Ovi nalazi snažno su povezani s načelima KPOSI, koja naglašava pravo svake osobe na život u zajednici, uključenost i sudjelovanje na ravnopravnoj osnovi s drugima. Dugotrajni osjećaji tuge, dosade i izolacije ukazuju da institucionalni smještaj koji nije čovjekov osobni izbor, uglavnom ne uspijeva ostvariti ta prava u punom smislu. Zato je važno jasno naglasiti: ovdje se ne radi samo o „poboljšanju uvjeta“ unutar institucije, nego o temeljnom pitanju primjerenosti samog modela skrbi. Sustav koji kod većine korisnika generira takve dugotrajne emocionalne ishode teško može biti smatran adekvatnim odgovorom na njihove potrebe. Upravo ovi podatci daju snažan argument za razvoj alternativnih oblika podrške u zajednici, koji će osobama omogućiti život ispunjen dostojanstvom, smislom i stvarnim osjećajem pripadanja, na što Pravobranitelj kontinuirano ukazuje.

Grafikon 29. Percepcija ključnih potreba

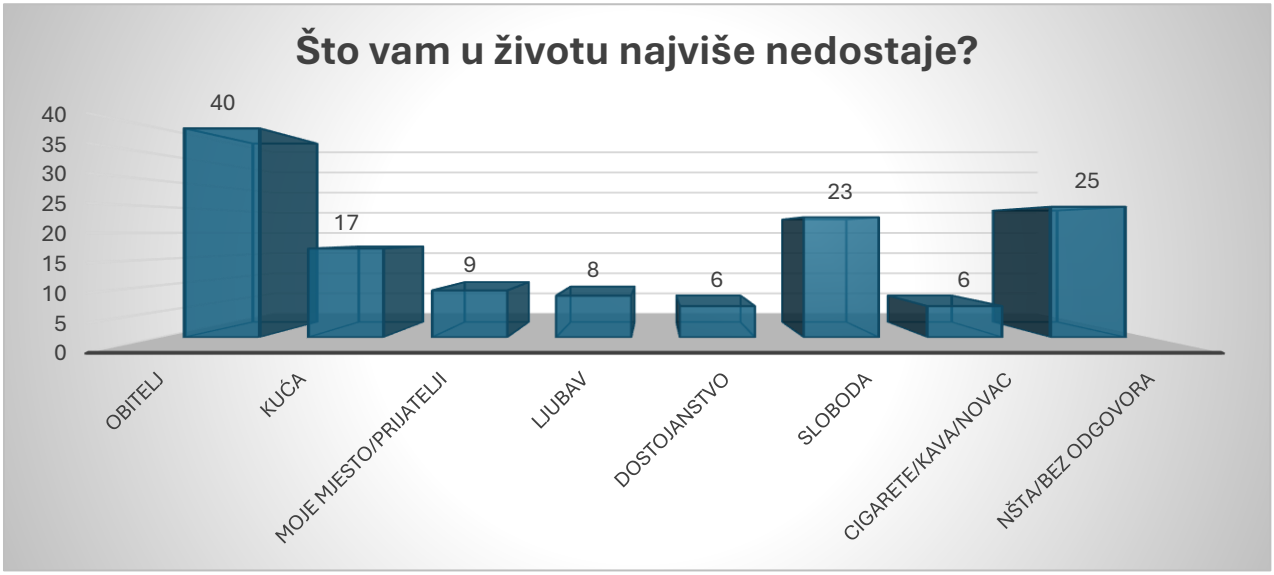

Veliki broj korisnika navodi da im nedostaje obitelj (40), što jasno pokazuje koliko su obiteljske veze i pripadnost primarnoj zajednici i dalje temeljna emocionalna potreba, bez obzira na duljinu boravka u ustanovi. Ovo upućuje na potrebu osmišljavanja prava i usluga podrške obitelji, kako bi u što manjoj mjeri dolazilo do gubitka obiteljske podrške i kapaciteta za skrb, koja je često odlučujući razlog za smještaj. Na drugom mjestu ističe se sloboda (23), što je snažan indikator doživljaja institucionalnih ograničenja. Ovaj odgovor može se povezati s prethodnim rezultatima o želji za odlaskom iz ustanove te osjećajima dosade, tuge i isključenosti. Odgovor kuća/vlastiti dom (17), moje mjesto i prijatelji (9), te ljubav (8) dodatno potvrđuje čežnju za privatnošću, autonomijom i osobnim prostorom, što nadilazi puku materijalnu potrebu za smještajem i odnosi se na osjećaj pripadanja i identiteta.

Rezultati pokazuju da korisnicima najviše nedostaju odnosi, pripadnost i sloboda, a manje materijalni aspekti života. Ovi odgovori snažno potvrđuju da institucionalna skrb, iako osigurava sigurnost i osnovne potrebe, ne može nadomjestiti obiteljsku povezanost, osobnu autonomiju i osjećaj životne svrhe. Ovi podatci dodatno naglašavaju važnost: (1) podrške jačanju kontakata s obitelji i uspostava preventivnih usluga podrške obitelji; (2) razvoja usluga u zajednici i alternativnih oblika stanovanja; (3) poticanja socijalne uključenosti; i (4) očuvanja i promicanja dostojanstva korisnika u svakodnevnom radu.

Glas korisnika - ključne poruke

Slobodni odgovori korisnika u kategoriji „Mišljenja i prijedlozi o poboljšanju kvalitete smještaja“ iznimno su relevantni jer predstavljaju izravan uvid u ono što korisnicima u svakodnevnom životu najviše nedostaje ili što bi željeli promijeniti. Dobiveni podatci jasno ukazuju na nekoliko ključnih područja. Najveći broj odgovora odnosi se **na želju za izlascima i djelovanjem u životu zajednice.** Korisnici žele odlazak u grad, kafić, šetnje, kulturna i sportska događanja, izlete i posjete obitelji. Korisnici izražavaju želju **za više kreativnih, glazbenih, rekreativnih i strukturiranih aktivnosti.** Ovi prijedlozi upućuju na potrebu raznovrsnijeg programa, većeg poticanja aktivnog sudjelovanja, sadržaja koji donose radost i smisao svakodnevici.

Grafikon 30. Mišljenja i prijedlozi korisnika

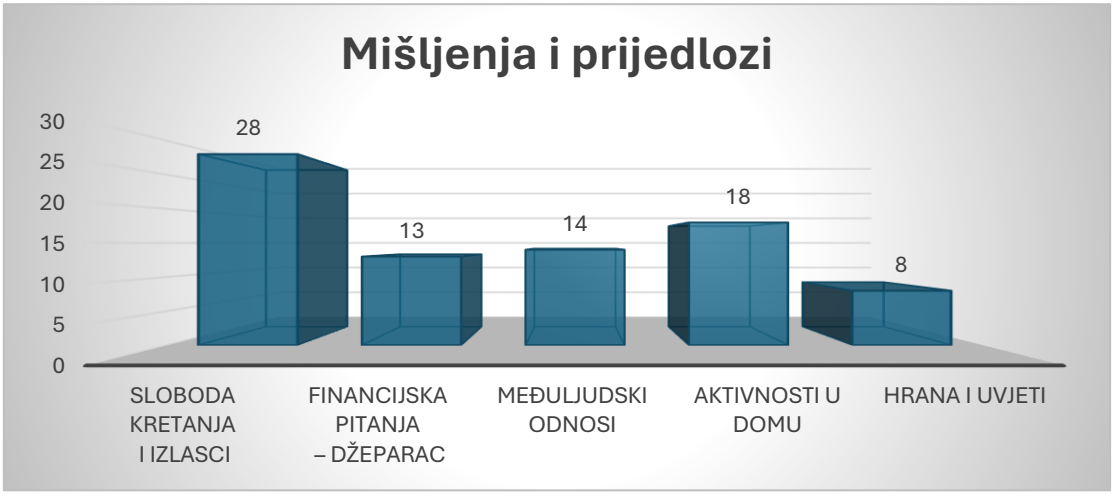

Završni zaključak ankete za korisnike usluge stalnog smještaja

Provedena anketa pruža vrijedan uvid u subjektivni doživljaj života korisnika u ustanovama socijalne skrbi. Rezultati pokazuju složenu i višeslojnu sliku institucionalnog života - istodobno su prisutni elementi sigurnosti i stabilnosti, ali i osjećaji ograničenja, socijalne izolacije i emocionalne uskraćenosti. Iako većina korisnika smatra da je za njih trenutačno najbolje biti u ustanovi, prvenstveno zbog sigurnosti i skrbi, istodobno više od polovice izražava želju za odlaskom. Ova ambivalentnost jasno pokazuje da institucionalni smještaj pruža stabilnost, ali ne može zadovoljiti njihovu potrebu za autonomijom i samostalnim životom. Emocionalno stanje i osobne potrebe pokazuju da su dominantni osjećaji korisnika tuga, dosada i isključenost. U otvorenim odgovorima najčešće se ističu nedostatak obitelji, slobode i vlastitog doma. Subjektivni glas korisnika jasno pokazuje da kvaliteta života u ustanovi ne ovisi samo o materijalnim uvjetima, već prvenstveno o osjećaju dostojanstva, pripadnosti i slobode. Ovi podatci upućuju na potrebu jačanja programa u okviru ustanova: psihosocijalne podrške, povećanja raznovrsnosti i učestalosti aktivnosti, poticanja međusobnih odnosa i uključivanja u zajednicu, individualiziranog pristupa planiranju slobodnog vremena i životnih ciljeva korisnika. Na sustavnoj razini nalazi snažno podupiru potrebu daljnjeg razvoja usluga u zajednici, individualiziranog planiranja skrbi, programa psihosocijalne podrške, te procesa deinstitucionalizacije sa konkretnim pokazateljima njihove uspješnosti.

Organizirano stanovanje

Obilaskom domova i drugih pružatelja socijalne skrbi koji pružaju uslugu organiziranog stanovanja, u pravilu se uočava da se u većoj mjeri poštuju principi neovisnog življenja, individualnog pristupa i uključenosti u zajednicu - opseg podrške asistenta primjerena je potrebama svakog korisnika, a zastupnik i stručni tim ustanove istu planiraju na osnovu osobno usmjerenog pristupa. Korisnici koriste primjerene sadržaje u zajednici umjesto umjetno stvorenih aktivnosti za ispunjavanje vremena - odlaze u mjesto, trgovinu, samostalno ili uz podršku raspolažu novčanim sredstvima,. Oni koji nemaju sposobnost samostalnog izlaska odlaze u pratnji asistenta ili drugog korisnika.

Unatoč nedvojbeno većoj kvaliteti podrške u organiziranom stanovanju, rješenjem HZSR uslugu koristi tek 1 006 osoba. Čak i planiranih dodatnih 100 stambenih jedinica kroz projekt Svjetske banke neće značajnije povećati potrebne kapacitete. Osim toga, nedržavni pružatelji

imaju problem utvrđene cijene usluge koja se određuje prema jedinstvenoj metodologiji određivanja cijena socijalnih usluga, s Intervalima cijena koje se periodično mijenjaju. Državni domovi ne podliježu ovako utvrđenoj cijeni usluge, a materijalne potrebe u potpunosti su od osnivača pokrivene. Ovo je primjer kako se i dalje stimulira institucionalna skrb, umjesto podržavanja izvaninstitucionalnih oblika skrbi. Ranijih godina intenzivno smo ukazivali na nedostatnu cijenu usluge za nedržavne pružatelje, jer se sa ugovorenom cijenom usluge ne može osigurati potreban broj radnika, podmiriti trošak najma nekretnina (posebno u većim urbanim sredinama), a gotovo da ne mogu osigurati skrbi o zahtjevnim korisnicima. Takve okolnosti „tjeraju“ pružatelje na kompromis - formiranje stambenih zajednica s većim brojem korisnika i smanjenje individualizacije pristupa, čime se općenito narušava kvaliteta ove usluge. Prošle godine na žalost svjedočili smo i prestanku rada jednog nedržavnog pružatelja organiziranog stanovanja (Udruga za autizam Zagreb) zbog neodržive ugovorene cijene usluge, čiji su korisnici onda premješteni kod drugih, u pravilu, državnih pružatelja smještaja.

Ukoliko se ne može osigurati provedba svih temeljnih principa na kojima se temelji usluga organiziranog stanovanja, postoji realna opasnost da jedina razlika između usluge smještaja i organiziranog stanovanja bude isključivo u infrastrukturi ili arhitekturi, kao što je u tekstu već naznačeno. Tome doprinose i zaključci stručne rasprave na temu „Redefiniranje usluge organiziranog stanovanja“ koje su ujedno i preporuke za izgradnju sustava podrške koji omogućuje barem dijelu osoba s invaliditetom da, iako možda ne žive tamo gdje žele, imaju značajno veću mogućnost izbora, uključenosti i individualne podrške.

Preporuke za uslugu organiziranog stanovanja:

1. Potrebno je redefinirati/promijeniti zakonski okvir usluge organiziranog stanovanja (počevši od naziva - podrška neovisnom življenju), njenog sadržaja i ciljeva. Stambeni prostor u kojem osoba živi je njen dom i kao takav ne bi trebao biti podložan licenciranju (kao što nisu licencirani niti stanovi osoba koje koriste uslugu osobne asistencije ili osoba koje su pod statusom njegovatelja). U odnosu na samu podršku, koja se osobama pruža ista bi trebala u intenzitetu i opsegu odgovarati podršci koja je dostupna drugim osobama s invaliditetom koje žive u zajednici.
2. Uskladiti zakonske i podzakonske akte - odredba o četiri razine podrške iz sadašnjeg Pravilnika o mjerilima za pružanje socijalnih usluga ali i Pravilnika o metodologiji za izračun cijena socijalnih usluga ne proizlazi iz zakonske odredbe; osim toga, takva je podjela teško provediva u praksi obzirom da ne prati individualne potrebe korisnika te ograničava mogućnost izbora sustanara. Usluga organiziranog stanovanja je po svojoj prirodi sveobuhvatna što proizlazi i iz njene sadašnje zakonske definicije.
3. Uskladiti cijene usluge s njezinim sadržajem i realnim troškovima; cijena usluge mora odražavati njezin stvarni sadržaj i trošak koji pokriva sve tri komponente – stanovanje, stručnu podršku i asistenciju, sukladno intervalima cijena za svaku uslugu i sukladno cijeni usluge osobne asistencije. Cijena usluge treba na vidljiv način sadržavati i sredstva namijenjena socijalnom uključivanju osobe u zajednicu (umjesto inkluzivnog dodatka kojeg osobe u organiziranom stanovanju temeljem rješenja trenutno ne primaju)
4. Izjednačiti položaj državnih i nedržavnih pružatelja - nedržavni pružatelji usluge moraju imati jednaka financijska i operativna prava kao i državni, uključujući mogućnost pokrivanja razlike između ugovorene cijene i stvarnog troška.
5. Uspostaviti sustav praćenja kvalitete usluge koji uključuje glas korisnika i njihove obitelji, a ne samo administrativne pokazatelje. Neovisno praćenje kvalitete usluge ali i akreditacija

pružatelja ove usluge nužni su kako bi se postigla transparentnost i ujednačenost ove socijalne usluge bez obzira na osnivača.

6. Akademska zajednica treba imati ključnu ulogu u izradi standarda kvalitete, edukaciji stručnog kadra i evaluaciji učinaka zakonskih promjena.
7. Potrebno je regulirati sudjelovanje korisnika u plaćanju cijene usluge organiziranog stanovanja na način da u odnosu na samu podršku korisnik sudjeluje na jednak način kako je definirano sudjelovanje korisnika u cijeni usluge osobne asistencije. Sadašnja praksa po kojoj korisnici sudjeluju svim svojim sredstvima je diskriminirajuća pogotovo u svjetlu činjenice da za uslugu smještaja kroz udomiteljstvo korisnik ne sudjeluje u cijeni čime država udomiteljstvu daje prednost u odnosu na uslugu organiziranog stanovanja.

2.18.4. Odmor od skrbi

Neformalni njegovatelji, a osobito roditelji njegovatelji, u RH nose dugotrajni, intenzivni i često iscrpljujući teret skrbi. Iako zakon prepoznaje njihov status, ne osigurava sustavnu i dostupnu uslugu predaha. U RH trenutno usluga odmor od skrbi još nije zakonski definirana kao standardna socijalna usluga unutar postojećeg sustava, ali se aktivno uvodi kroz pilot-projekt i planira se zakonski ugraditi u sustav socijalne skrbi.

MROSP je 22. srpnja 2024. godine objavio otvoreni privremeni poziv na dostavu projektnih prijedloga „Inovativne socijalne usluge - odmor od skrbi (pilot projekt)“ ukupne vrijednosti 5,47 milijuna eura. Radi se o pilot projektu kojim se financira nova, inovativna usluga odmora od skrbi osobama koje imaju priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja za njegu djeteta/DTUR i/ili osobe/OSI, a osobama o kojima skrbe, uključivanje u zajednicu neovisno o članovima kućanstva. U okviru poziva ugovorena su 33 projekta u vrijednosti 4,59 milijuna eura čija je provedba bila u 2025. godini i sada je još u tijeku. Usluga odmora od skrbi koja se pruža roditeljima njegovateljima/njegovateljima u okviru ugovorenih projekata obuhvaća aktivnosti kao što su npr. aktivnosti rekreacije, kulinarske radionice, komunikacijske radionice, edukativne radionice, anti-stres radionice, plesne i glazbene radionice, radionice psihosocijalne podrške i savjetovanja, pružanje emocionalne podrške, izleti u prirodu, razne aktivnosti u zajednici i sl. dok se DTUR i/ili OSI pružaju aktivnosti kao što su npr.: dnevni i poludnevni boravci, kreativne radionice, terapijske radionice, pomoć u učenju, igraonice za djecu, radionice digitalne pismenosti, terapijsko jahanje, organizirani izleti, odlasci u toplice, odlasci na kazališne predstave i sl. Cilj projekta je da postane sastavna socijalna usluga temeljem Zakona o socijalnoj skrbi i da se nastavi bez rezerve podržavati osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Odmor od skrbi je korisna i često nužna podrška za roditelje njegovatelje/njegovatelje jer omogućuje privremeno preuzimanje skrbi (na sate, dane ili tjedne) kako bi se njegovatelj mogao odmoriti, obaviti obveze ili se jednostavno regenerirati - bez osjećaja krivnje. Također poboljšava kvalitetu skrbi dugoročno, jer odmoran njegovatelj bolje funkcionira, te korisniku skrbi pruža dodatnu socijalnu interakciju i nove aktivnosti. Posebno je efikasna kod dugotrajne skrbi (demencija, teški invaliditet, kronične bolesti) i kada njegovatelj osjeća iscrpljenost, razdražljivost ili zdravstvene probleme i kada obitelj nema širu mrežu pomoći. Usluga odmor od skrbi nije povlastica, već nužan alat za održivu skrb u zajednici. Ulaganje u predah njegovatelja znači ulaganje u stabilnost obitelji, dostojanstvo korisnika i racionalnost sustava. Uvođenjem usluge odmora od skrbi doprinijet će se: (1) smanjenju rizika od sagorijevanja i zdravstvenih problema njegovatelja; (2) produljenju mogućnosti skrbi u obitelji; (3) sprječavanju prerane institucionalizacije; i (4) dugoročnom smanjenju troškova sustava.

2.19. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

U odnosu na prirodu pritužbi za područje socijalne skrbi uvjerljivo najveći broj odnosio se na postupke za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak. Drastično povećanje broja pritužbi i telefonskih poziva opteretilo je gotovo sve kapacitete POSI, a iz obraćanja građana vidljivo je da i svi drugi sustavi i službe imaju isti problem. To je stvorilo bojazan kako se ostala problematika iz djelatnosti socijalne skrbi stavlja u drugi plan. Iako je tema inkluzivnog dodatka prevladavala i dalje se značajan broj građana obraćao zbog drugih životnih teškoća, teške životne i materijalne situacije, nemogućnosti ostvarivanja smještaja, teškoća zbog podmirivanja osnovnih životnih potreba. Uz invaliditet i radnu nesposobnosti ističu se problemi malih primanja (mirovine), nedostatka osnovnih sredstava za život, podstanarstvo, neprimjereni stambeni uvjeti i nemogućnost dobivanja stana na korištenje.

Prema podatcima MROSP-a broj korisnika zajamčene minimalne naknade (ZMN) u 2024. godini bio je 44.173, a broj korisnika jednokratne naknade sa isplatom u novcu je 44.290. Usporedba iznosa zajamčene minimalne naknade i službenog praga rizika od siromaštva pokazuje značajan jaz, pri čemu naknada pokriva tek manji dio iznosa koji se statistički smatra nužnim za izbjegavanje siromaštva.

Tablica 30. Usporedba Zajamčene minimalne naknade za samca (od 2022. do 2025.)

Godina	Prag siromaštva mjesečno za samca	Iznos zajamčene minimalne naknade za samca mjesečno	% pokrivenosti praga naknadom
2022.	5.256 eura godišnje 438 eura mjesečno	132,72 eura	30,3%
2023.	5.924 eura godišnje 493,67 eura mjesečno	132,72 eura	26,9%
2024.	7.407 eura godišnje 617,25 eura mjesečno	150 eura	24,3%
2025.	Podatci još nisu objavljeni	208 eura	33% u odnosu na prag siromaštva iz 2024. godine

U odnosu na podatak o postotku pokrivenosti praga naknadom iz 2025. godine trend rasta praga siromaštva očekuje se i u idućim objavama. Iz navedenih podataka je vidljivo kako samac koji prima samo ZMN raspolaže s iznosom koji je tri puta manji od službenog praga siromaštva, što znači da se značajan broj građana nalazi u stanju materijalne deprivacije. Iako je iznos ZMN u razdoblju od 2023. do 2025. godine nominalno rastao, usporedba s pragom rizika od siromaštva pokazuje dubok i trajan jaz. Samac koji prima ZMN raspolaže s tek oko jedne trećine iznosa koji se statistički smatra minimalnim za izbjegavanje siromaštva. Povećanja naknade nisu dostatna za pokrivanje realnih troškova života, osobito imajući u vidu da su cijene hrane i energije - kategorije koje najviše pogađaju socijalno ugrožene - rasle brže od opće stope inflacije.

Iz pritužbi koje zaprimamo jasno je vidljivo da značajan broj OSI ne može podmirivati osnovne životne potrebe - troškove hrane, stanovanja, režija i lijekova - osobito kada je riječ o samcima, podstanarima ili osobama koje žive u neadekvatnim stambenim uvjetima. Pritužbe redovito odražavaju opće životne teškoće uzrokovane invaliditetom, nezaposlenošću i nedostatkom obiteljske ili društvene podrške. Iako se HZSR u očitovanjima poziva na sva prava koja su korisnicima odobrena u okviru zakonskih mogućnosti, korisnici i dalje postavljaju

egzistencijalna pitanja poput: „Kako da platim stanarinu?“ ili „Naknade su male, a posla nema.“ Porast zahtjeva za jednokratnu naknadu potvrđuje kako redovite socijalne naknade ne osiguravaju niti minimalnu egzistencijalnu sigurnost. Jednokratna naknada tako postaje svojevrsni mehanizam „gašenja požara“, odnosno kratkoročno rješenje u situacijama ozbiljne ugroženosti. U praksi korisnici često ostvaruju maksimalni godišnji iznos (za samca 500% osnovice, za kućanstvo 700%), što dodatno pokazuje dubinu njihovih potreba. Istodobno, građani upozoravaju na dugotrajnost postupaka i čekanje isplate, ponekad i dulje od dva mjeseca. U slučajevima hitnih potreba - hrane, režija ili liječenja - takva odgađanja mogu dovesti do dugova, ovrha i gubitka stanovanja, produbljujući krug siromaštva. Stoga je nužno skratiti rokove odlučivanja i isplate te razviti preventivne mjere koje će spriječiti daljnju socijalnu isključenost.

Zaprimljene su i pritužbe na visinu naknade za status roditelja njegovatelja ili njegovatelja. Naknada iznosi 1.000% osnovice (800 eura), odnosno 1.200% osnovice (960 eura) kada se radi o djetetu ili osobi koja se zbog zdravstvenog stanja ne može uključiti u programe u zajednici, dok roditelj koji samostalno njeguje dvoje ili više djece s teškoćama ostvaruje 1.500% osnovice (1.200 eura). Budući da je ta naknada njihov jedini prihod i da se kreće u okviru minimalne plaće, unatoč povećanjima osnovice ne osigurava dostatan egzistencijalni minimum osobama koje skrbe o djeci i osobama s najtežim invaliditetom. Stoga smatramo opravdanim razmotriti povećanje tih naknada.

Također smatramo da je nužno preispitati visinu inkluzivnog dodatka za najviše razine potpore, osobito 1. i 2. razinu, kako bi se osiguralo da iznos naknade realno odgovara stvarnim potrebama korisnika s najtežim oblicima invaliditeta. Prikaz razlika između stupnjeva oštećenja jasno ukazuje na nelogičnosti u visini inkluzivnog dodatka, osobito kada se usporede stvarne potrebe korisnika i iznosi potpore.

Tablica 31. Prikaz razlika između 2. i 4. stupnja oštećenja

	2. stupanj	**4. stupanj**
Tjelesno oštećenje	Potrebna povremena pomoć pri provođenju svakodnevnih životnih aktivnosti M: Barthel indeks 61-90;	Nemogućnost izvođenja bilo koje aktivnosti svakodnevnog života Potpuno ovisan o drugoj osobi u održavanju osobne higijene i obavljanju fizioloških potreba te pri, hranjenju, svlačenju i oblačenju; M: Barthel indeks 0-35;
Intelektualno oštećenje	…može samostalno funkcionirati u svakodnevnim aktivnostima, ali zahtijeva povremenu podršku	Zahtijeva intenzivnu podršku tijekom cijelog dana za različite svakodnevne aktivnosti (kontinuirana dnevna podrška), odnosno svakodnevnu intenzivnu habilitaciju i njegu
Kronične bolesti	Može samostalno funkcionirati u svakodnevnim aktivnostima, ali im je potrebna povremena skrb druge osobe (2 - 3 puta tjedno za aktivnosti izvan kuće).	Osobama koje su u terminalnoj fazi ili dekompenzaciji kronične bolesti čije liječenje nužno zahtijeva transplantaciju organa, kemo ili nadomjesnu terapiju…enteralnu prehranu,.. oksigenator i sl., te su potpuno ovisne o pomoći i njezi druge osobe.
Iznos inkluzivnog dodatka	**138 eura**	**720 eura**

Naime, osobe s 2. stupnjem oštećenja funkcionalnih sposobnosti u pravilu mogu samostalno funkcionirati u većini svakodnevnih aktivnosti, uz povremenu pomoć druge osobe nekoliko

puta tjedno. S druge strane, osobe sa 4. stupnjem predstavljaju skupinu s najtežim invaliditetom – potpuno su ovisne o drugima u gotovo svim aspektima života, uključujući osobnu higijenu, prehranu, kretanje i osnovne fiziološke potrebe, te često zahtijevaju kontinuiranu, cjelodnevnu skrb. Unatoč izrazitoj razlici u razini potreba, razlika u iznosu inkluzivnog dodatka (138 eura naspram 720 eura) ne prati stvarne troškove i opseg potrebne podrške. Postavlja se pitanje može li 720 eura realno pokriti troškove potpune i stalne skrbi za osobe koje u potpunosti ovise o drugima u svim životnim aktivnostima. Ovakav odnos iznosa potpore stvara dojam da sustav ne razlikuje dovoljno jasno odnos između povremene potrebe za pomoći i potpune ovisnosti o drugoj osobi. Drugim riječima, razlika između „povremeno treba nešto pomoći“ i „treba sve, stalno i kontinuirano“ nije adekvatno reflektirana kroz visinu naknade. Povećanje tih iznosa ne bi predstavljalo proširenje prava, već usklađivanje sustava s njegovom osnovnom svrhom – pružanjem stvarne i dostatne podrške osobama koje bez tuđe pomoći ne mogu zadovoljiti ni osnovne životne potrebe. Bez takve korekcije, sustav ostavlja upravo najranjivije skupine u situaciji u kojoj primaju naknadu koja nije razmjerna njihovim stvarnim potrebama.

2.19.1. Pravo na Inkluzivni dodatak

U odnosu na prirodu pritužbi za područje socijalne skrbi uvjerljivo najveći broj odnosio se na dugotrajnost postupaka za priznavanje prava na inkluzivni dodatak (prvostupanjskih i drugostupanjskih), na odbijanje zahtjeva ili na utvrđenu razinu potpore (osporavanje vještačenja) i pritužbe na odnos i način komunikacije stručnih osoba u pojedinim područnim uredima HZSR-a (i ove godine su se u negativnom smislu istaknuli područni uredi Osijek i Našice), te pritužbe na kršenje prava stranaka u upravnim postupcima. U odnosu na pritužbe koje se odnose na normativni okvir najčešće se problematizirala zapreka za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak kod osoba kojima je utvrđen 2. stupanj kroničnih bolesti a nisu samci, dok je u odnosu na provedbu zakona najčešća pritužba bila ona vezano za obustavu postupka uslijed smrti stranke. Uočili smo nejednaku praksu koja se odnosi na datum priznavanja prava (datum promijenjenih okolnosti), što posebno dolazi do izražaja u kontekstu vještačenja kroničnih bolesti, kod kojih je zbog dugotrajnosti postupaka vještačenja unutar toga perioda u okviru prvostupanjskog postupka dolazilo do promjene u zdravstvenom stanju.

U nastavku ćemo navesti ključna problematična područja primjene ovog Zakona.

Inkluzivni dodatak i hrvatski ratni vojni invalidi (HRVI)

Tijekom 2024. i 2025. godine zaprimljen je značajan broj pritužbi hrvatskih ratnih vojnih invalida (HRVI) vezanih uz ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak. Unatoč ranijoj preporuci za izmjenu Zakona o inkluzivnom dodatku, normativni okvir nije promijenjen, a praksa je pokazala da HRVI i dalje ostaju u nepovoljnijem položaju. U postupanju po zaprimljenim pritužbama, POSI je ukazao područnim uredima HZSR na moguću pogrešnu primjenu materijalnog prava te na postupanja koja nisu bila u skladu s uputama Središnje službe HZSR-a. Posebno je naglašeno da čl. 10. Zakona o inkluzivnom dodatku propisuje kako se pravo ne može priznati osobi koja osobnu invalidninu ostvaruje prema posebnim propisima, ali ne propisuje da osobna invalidnina ne smije biti ostvarivana u trenutku podnošenja zahtjeva. Zakon zabranjuje istodobno korištenje dvaju prava, a ne samo podnošenje zahtjeva dok je jedno pravo još u isplati. Sukladno čl. 10. Zakona o inkluzivnom dodatku, pravo se ne može priznati osobi koja već ostvaruje osobnu invalidninu ili doplatak za pomoć i njegu prema posebnim propisima. To u praksi znači da HRVI, žele li ostvariti inkluzivni dodatak, moraju

prethodno „odustati“ od stečenog prava po osnovi stradavanja u Domovinskom ratu. Budući da se inkluzivni dodatak priznaje od dana podnošenja zahtjeva, a posebni propisi ne omogućuju retroaktivno vraćanje prethodnog prava, korisnici se dovode u rizičnu i pravno nesigurnu situaciju. U praksi su se pojavila dva problematična scenarija. U prvom slučaju, korisnik je čekao više od godinu dana na vještačenje te je tek nakon toga saznao da ostvaruje pravo na znatno viši iznos inkluzivnog dodatka, ali ne od dana podnošenja zahtjeva, već tek od prestanka isplate osobne invalidnine. Zbog dugotrajnosti postupka izgubio je više tisuća eura. U drugom slučaju, korisnik se unaprijed odrekao osobne invalidnine, ali mu je zahtjev za inkluzivni dodatak nakon dugotrajnog postupka odbijen, čime je ostao bez oba primanja i bez mogućnosti retroaktivne isplate. Takva rješenja izazivaju opravdano ogorčenje jer se od HRVI traži da se odreknu prava stečenih na temelju stradavanja u obrani države, što za mnoge predstavlja pitanje dostojanstva i časti. Uz to, sporost i nepovezanost sustava dodatno produbljuju egzistencijalnu nesigurnost. U svojim očitovanjima POSI je podsjetio i na relevantnu praksu Ustavnog suda. U Odluci, Broj: U-III-5989/2013 od 9. veljače 2016. sud je naglasio da načela vladavine prava i zaštite ljudskih prava obvezuju ne samo sudove, već i upravna i druga javnopravna tijela. Nadalje, u Odluci broj U-III-357/2016 od 1. veljače 2018. istaknuto je da se pravni poredak utemeljen na vladavini prava ne može graditi na razlozima koji ne počivaju na „zdravom razumu“, te da tumačenje prava mora imati uporište u pravnoj logici i izbjeći apsurdne posljedice. POSI je upozorio na moguću pogrešnu primjenu materijalnog prava te podsjetio na stajališta Ustavnog suda prema kojima tijela javne vlasti moraju postupati u skladu s načelima vladavine prava, pravne sigurnosti i „zdravog razuma“, izbjegavajući tumačenja koja dovode do apsurdnih i nepravičnih posljedica. Unatoč tome, u pojedinim slučajevima zahtjevi HRVI-a odbijani su uz formalističko obrazloženje da su u trenutku podnošenja zahtjeva još primali osobnu invalidninu. Dodatno zabrinjava praksa prema kojoj su pojedine stranke, prema savjetima službenika, odustajale od prava na žalbu kako bi nakon pravomoćnosti negativnog rješenja podnijele novi zahtjev, čime bi pravo ostvarile tek od tog novog datuma. S obzirom na dugotrajnost postupaka (često više mjeseci, a nerijetko i dulje od godine dana), takva praksa rezultirala je znatnim financijskim gubicima za osobe s invaliditetom.

Iako je Središnji ured HZSR izvijestio da su održani sastanci radi ujednačavanja prakse, zaprimljene pritužbe potvrđuju kako problem nije sustavno otklonjen. Stoga se ponovno preporučuje izmjena normativnog okvira kako bi se HRVI osigurao ravnopravan položaj i spriječile daljnje financijske i pravne štete. Pozivajući se na navedene odluke, POSI je jasno istaknuo da formalističko i restriktivno tumačenje zakonskih odredbi, koje dovodi do gubitka značajnih novčanih iznosa i stavlja HRVI u nepovoljniji položaj, nije u skladu s ustavnim načelima pravne sigurnosti i razmjernosti.

Inkluzivni dodatak i druga nekretnina

POSI je zaprimio veći broj pritužbi vezanih za primjenu čl. 10. st. 2. Zakona o inkluzivnom dodatku kojim je korisnicima 4. i 5. razine potpore ograničeno ostvarivanje prava u slučaju vlasništva nad drugom nekretninom koju mogu otuđiti ili iznajmiti. Iako se takvo ograničenje obrazlaže načelom supsidijarnosti iz Zakona o socijalnoj skrbi, POSI naglašava da je to načelo vezano uz osiguravanje osnovnih životnih potreba, dok je inkluzivni dodatak posebno pravo usmjereno na uklanjanje prepreka proizašlih iz invaliditeta. Inkluzivni dodatak ne ovisi o imovinskom cenzusu, ne smatra se prihodom i temelji se isključivo na vrsti i težini invaliditeta, a ne na materijalnom statusu osobe. Sporna odredba dovodi do nejednakog postupanja jer se imovinski kriterij primjenjuje samo na korisnike 4. i 5. razine potpore, dok korisnici od 1. do 3.

razine mogu posjedovati više nekretnina ili druge oblike imovine bez zapreke za ostvarivanje prava. Dodatno je nelogično da se kao zapreka uzima isključivo vlasništvo nad nekretninom, dok se istodobno ne uzimaju u obzir drugi oblici imovine, poput štednje, vrijednosnih papira, poslovnih udjela ili druge pokretne imovine. Time se stvara pravno nedosljedan i selektivan kriterij koji nije u funkcionalnoj vezi sa svrhom inkluzivnog dodatka.

Iz zaprimljenih pritužbi razvidno je i izrazito neujednačeno postupanje nadležnih tijela pri procjeni može li se određena nekretnina doista otuđiti ili iznajmiti. U praksi se radi o situacijama kada je nekretnina u suvlasništvu ili opterećena pravima trećih osoba, neuseljiva, derutna ili smještena u području bez realne tržišne vrijednosti. U takvim slučajevima procjena „mogućnosti ostvarivanja prihoda“ postaje složen i dugotrajan postupak, često bez stvarnog učinka. Time se upravna tijela nepotrebno opterećuju zahtjevnim procjenama vrijednosti i tržišnih okolnosti, iako te procjene nisu u neposrednoj vezi s ciljem inkluzivnog dodatka - uklanjanjem prepreka koje proizlaze iz invaliditeta. POSI je još tijekom javne rasprave o Nacrtu prijedloga Zakona upozoravao na potrebu izbjegavanja nejednakih kriterija prema vrsti i težini invaliditeta, obiteljskom ili imovinskom statusu. Budući da ti prijedlozi nisu prihvaćeni, tijekom 2024. i 2025. godine upućene su ponovljene preporuke za izmjenu spornih odredbi, uključujući i čl. 10. st. 2. kako bi se pravo na inkluzivni dodatak priznavalo svim osobama koje ispunjavaju uvjete razine potpore, na ujednačen i nediskriminatoran način, isključivo prema vrsti i težini invaliditeta.

Inkluzivni dodatak nakon smrti

Ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak kao i neočekivano veliki broj zahtjeva za ostvarivanje ovog prava, dovelo je do višestrukog premašivanja zakonskog roka od 30 dana. U takvim okolnostima smrt stranke nije rijetkost, osobito kada je riječ o osobama s najtežim invaliditetom i teškim zdravstvenim stanjima. Tijekom 2024. i 2025. godine poduzete su brojne aktivnosti radi ubrzanja postupaka, uključujući sastanke HZSR-a i ZOSI-a, zapošljavanje dodatnih stručnjaka, prekovremeni rad te intenzivniju međuinstitucionalnu komunikaciju. Još u listopadu 2024. godine POSI je MROSP-u preporučio omogućavanje nasljednicima da nastave započeti postupak. Ministarstvo je taj prijedlog odbilo, pozivajući se na svrhu inkluzivnog dodatka, koja prestaje smrću korisnika. U razmatranju pitanja nastavka postupka nakon smrti stranke potrebno je dodatno istaknuti nekoliko ključnih pravnih i praktičnih aspekata. Prije svega, u sustavu socijalne skrbi ne postoji izričita zakonska odredba koja bi propisivala obveznu obustavu postupka u slučaju smrti stranke tijekom trajanja upravnog postupka. Slijedom toga primjenjuju se odredbe Zakona o općem upravnom postupku, kao općeg procesnog propisa. Čl. 39. st. 1. toga Zakona jasno je propisano da, ako stranka premine tijekom postupka, postupak se može obustaviti ili nastaviti - ovisno o naravi upravne stvari. Dakle, zakon ne propisuje automatizam obustave, već ostavlja prostor za procjenu pravne prirode prava o kojem se odlučuje. U kontekstu prava iz sustava socijalne skrbi, važno je naglasiti da se ona ako su ispunjeni zakonom propisani uvjeti priznaju retroaktivno od dana podnošenja zahtjeva. Istodobno, tijekom trajanja postupka članovi obitelji, najčešće budući nasljednici snose troškove skrbi, prilagodbe životnog prostora, pomoći u svakodnevnim aktivnostima i drugih oblika potpore koji su upravo svrha inkluzivnog dodatka. U takvoj situaciji njihov pravni interes za nastavak postupka nije samo formalan, nego proizlazi iz stvarnog imovinskog i životnog tereta koji su preuzeli. Dovršetkom postupka omogućilo bi se utvrđivanje i isplata onih iznosa koji su dospjeli do dana smrti stranke, a koji po svojoj naravi predstavljaju potraživanje koje ulazi u ostavinu. Iako je samo pravo osobno i neprenosivo, novčana tražbina koja je nastala do trenutka smrti ima imovinskopravni karakter, te upravo ta

činjenica stvara pravni interes nasljednika za dovršetak postupka u dijelu koji se odnosi na utvrđivanje i isplatu dospjelih iznosa. Stoga se pravno utemeljenim i socijalno opravdanim čini tumačenje prema kojem se u ovakvim slučajevima postupak može i treba nastaviti radi zaštite imovinskih prava nasljednika, osobito imajući u vidu načelo pravičnosti, svrhu prava na inkluzivni dodatak i izvanredne okolnosti dugotrajnosti postupaka. MROSP-u smo krajem 2025. godine uputili ponovljenu preporuku za omogućavanje nasljednicima nastavka postupka nakon smrti stranke, jer bi takvo rješenje bilo pravno utemeljeno, socijalno pravedno i pridonijelo jačanju povjerenja javnosti u sustav socijalnih prava, osobito u odnosu na najranjivije skupine građana. Stav POSI potvrđen je u za sada nepravomoćnoj presudi Upravnog suda u Zagrebu od 23. siječnja 2026. godine.

Manji iznos inkluzivnog dodatka - vraćanje iznosa

POSI je potaknut s nekoliko pritužbi ukazao MROSP-u na problem u primjeni čl. 40. Zakona o inkluzivnom dodatku, u situacijama kada je korisnicima dotadašnje osobne invalidnine novi inkluzivni dodatak utvrđen u nižem iznosu. Zakon o inkluzivnom dodatku u čl. 40. jasno propisuje da svi postojeći korisnici zadržavaju svoje ranije pravo sve dok nadležno tijelo ne odluči o inkluzivnom dodatku, te da oni koji ne ostvare novo pravo nisu obvezni vraćati ranije primljene iznose. Pravo im prestaje zadnjeg dana mjeseca u kojem je odlučeno o inkluzivnom dodatku. Ovako definirana odredba odražava očitu namjeru zakonodavca da donošenjem novog Zakona o inkluzivnom dodatku kojim se od 1. siječnja 2024. godine zamjenjuju dosadašnje naknade inkluzivnim dodatkom, korisnici istih ne budu dovedeni u nepovoljan položaj odnosno u obvezi vraćanja već primljenih iznosa novčanih naknada, ukoliko novo pravo ne ostvare. Međutim, korisnicima kojima je priznat niži iznos inkluzivnog dodatka retroaktivno se odbija razlika između stare i nove naknade, počevši od 1. siječnja 2024. godine. Time se, prema stajalištu POSI *de facto* traži povrat dijela ranijih, zakonito stečenih naknada. Tako se dio korisnika stavlja u poziciju pravne nesigurnosti jer su zbog promjene propisa dovedeni u poziciju da moraju vratiti novac koji su na zakoniti način ostvarili i na koji su računali. Zakon je donesen kako bi se postojeće naknade objedinjeno uredile bez dovođenja korisnika u nepovoljniji položaj. Ako korisnik koji uopće ne ostvari pravo na inkluzivni dodatak nije dužan vraćati ranije isplaćene iznose, tada je nelogično i da korisnik koji ostvari pravo u manjem iznosu mora “vraćati” razliku kroz umanjene buduće isplate. Vjerujemo da to nije bila intencija zakonodavca, te smo MROSP-u uputili preporuku da se odredba čl. 40. primjenjuje na način da se novi manji iznos inkluzivnog dodatka primjenjuje ubuduće od trenutka utvrđivanja novih okolnosti, a ne retroaktivno, te da se praksa uskladi s ciljem zakona i zaštitom interesa osoba s invaliditetom.

Nadalje, upozorili smo da donesena rješenja u takvim slučajevima često ne sadrže jasno obrazloženje financijskih posljedica ni precizno razdoblje i iznose isplate, čime se dodatno narušava transparentnost i pravna sigurnost korisnika.

Inkluzivni dodatak - kronična bolest/samci

Veći broj građana obratio se POSI zbog primjene odredbe Zakona koja onemogućava ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak 5. razine potpore osobama s kroničnom bolešću II. stupnja ako nisu samci. POSI je stoga MROSP-u uputio preporuku za izmjenu čl. 13. toč. 5. podtoč. e) Zakona, kojom bi se ukinuo uvjet samca kao dodatni kriterij za ovu skupinu korisnika. Prema Uredbi o metodologijama vještačenja, osobe s II. stupnjem oštećenja funkcionalnih sposobnosti - neovisno o vrsti invaliditeta - funkcioniraju gotovo samostalno, uz povremenu pomoć druge osobe (dva do tri puta tjedno). Taj se stupanj potrebne podrške

primjenjuje jednako na osobe s oštećenjem vida, sluha, intelektualnim teškoćama, psihičkim bolestima, tjelesnim oštećenjima i kroničnim bolestima. Unatoč toj usporedivosti funkcionalnog stanja, jedino je osobama s kroničnim bolestima propisan dodatni uvjet da moraju biti samci kako bi ostvarile pravo na inkluzivni dodatak 5. razine. Ovo dovodi do nejednakog položaja osoba s istim stupnjem oštećenja, jer se pravo ograničava prema vrsti invaliditeta i prema obiteljskom statusu. Time nastaje dvostruka nejednakost - prema vrsti zdravstvenog stanja i prema činjenici živi li osoba sama ili s drugima. Obrazloženje da članovi obitelji imaju obvezu uzdržavanja prema Obiteljskom zakonu ne može biti osnova za isključenje iz prava, budući da je inkluzivni dodatak osobno pravo koje se temelji na procjeni funkcionalnih potreba pojedinca, a ne na pretpostavljenim resursima njegove obitelji. Pozivanje na pretpostavljenu pomoć članova obitelji kao razloga za ograničavanje osobnog prava nije u skladu s prirodom inkluzivnog dodatka. Osim toga, takvo uvjetovanje nije propisano za druge skupine osoba s invaliditetom II. stupnja, iako i za njih vrijedi zakonska obveza međusobnog uzdržavanja.

Osim same zakonske nejednakosti, dodatni problem predstavlja način primjene ove odredbe u praksi, osobito u pogledu utvrđivanja statusa „samca“. Zakon definira samca kao osobu koja živi sama, dok je kućanstvo zajednica osoba koje zajedno žive i podmiruju troškove života. Međutim, iz zaprimljenih pritužbi proizlazi da se u praksi često automatizmom zaključuje kako osoba nije samac ako u istom prostoru boravi još netko (primjerice trogodišnje dijete), bez detaljnog utvrđivanja stvarnih okolnosti. Građani navode različite situacije: jedna osoba tvrdi da kod nje živi sestra i šogor koji nisu prijavljeni na toj adresi, a kod nje živi samo privremeno, dok ne izgrade vlastitu kuću. Nekoliko osoba ističe da žive zajedno s partnerom/partnericom u vezi koja nema značaj izvanbračne zajednice, neki čak i u prijateljskim odnosima, te u potpunosti samostalno privređuju i skrbe za svoje troškove. U pojedinim slučajevima HZSR nije proveo nikakav dokazni postupak kojim bi se utvrdilo tko doista živi u kućanstvu, postoji li zajedničko podmirivanje troškova (npr. razgovor, izjava stranke, provjera prebivališta, uvid u kućanstvo) niti stranke poziva da se očituju o okolnostima suživota. Stoga su te odluke nerijetko donesene na temelju pretpostavke da sama činjenica zajedničkog stanovanja isključuje status samca. Takva praksa otvara pitanje povrede načela materijalne istine, a često i prava stranke na sudjelovanje u postupku, jer se u pravilu ne uzima niti izjava stranke o prirodi odnosa u kojem živi. Mišljenja smo da nadležno tijelo mora nedvojbeno utvrditi postojanje stvarne zajednice života i uzajamne potpore, a ne se oslanjati na formalne ili pretpostavljene okolnosti. U suprotnom dolazi do pravne nesigurnosti, neujednačene primjene zakona i dodatnog ograničavanja prava već ranjive skupine građana. Opisani slučajevi potvrđuju da postojeća zakonska formulacija i njezina provedba u praksi stvaraju ozbiljne probleme jednakosti i pravne sigurnosti. Zbog toga je POSI ponovno naglasio potrebu izmjene sporne odredbe, kako bi se uklonio diskriminatorni uvjet samca i osiguralo jednako postupanje prema svim osobama s istim stupnjem funkcionalnog oštećenja, neovisno o vrsti invaliditeta i obiteljskom statusu.

Inkluzivni dodatak - ostvarivanje prava na uvećani odbitak

Tijekom 2025. godine POSI je zaprimio pritužbe vezane uz dugotrajnost postupka donošenja rješenja o inkluzivnom dodatku, pri čemu takva dugotrajnost izravno utječe na ostvarivanje prava na uvećanje osobnog odbitka u visini 1,0 osnovice na temelju invaliditeta. Uzmemo li u obzir propisanu minimalnu bruto plaću za 2025. godinu, uvećanje osnovnog osobnog odbitka za osobu s invaliditetom koja je u radnom odnosu znači povećanje neto plaće u iznosu od najmanje 40 eura mjesečno. Porezna uprava upisuje uvećanje koeficijenta u visini 1,0

osnovnog osobnog odbitka na poreznu karticu isključivo na temelju dostavljenog rješenja kojim je utvrđeno pravo na inkluzivni dodatak. Ako se rješenjem utvrdi pravo na inkluzivni dodatak, podnositelj ostvaruje isplatu od dana podnošenja zahtjeva. Međutim, pravo na uvećanje osobnog odbitka Porezna uprava priznaje na temelju vjerodostojnih isprava koje dostavlja porezni obveznik, odnosno nakon dostave rješenja ili podnošenja godišnje prijave poreza na dohodak u zakonom propisanom roku radi ostvarivanja prava na neiskorišteni osobni odbitak. Iako se na prvi pogled može činiti da je sustav ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak povoljniji, valja istaknuti da se pravo na uvećani osobni odbitak može ostvariti za cijelu kalendarsku godinu, pod uvjetom da je zahtjev za povrat poreza pravodobno podnesen, čak i ako je rješenje doneseno tijekom godine (primjerice u njezinoj drugoj polovici). Na taj način Porezna uprava djeluje u interesu poreznih obveznika, priznajući pravo za cijelo porezno razdoblje, a ne samo od trenutka dostave odnosno izdavanja vjerodostojne isprave.

Međutim, problem na koji se stranke pritužuju odnosi se na situacije u kojima zbog dugotrajnosti postupka donošenja rješenja o inkluzivnom dodatku gube mogućnost ostvarivanja prava na uvećanje osobnog odbitka za najmanje jednu kalendarsku godinu, a nerijetko i za dvije. Primjerice, ako je zahtjev za inkluzivni dodatak podnesen u 2024., a do kraja 2025. rješenje još nije doneseno, podnositelj nije bio u mogućnosti ostvariti pravo na uvećanje osobnog odbitka za 2024. i 2025. godinu. Novčani iznos koji se na taj način gubi nije zanemariv. Uz minimalnu plaću, riječ je o iznosu od oko 480 eura na godišnjoj razini, dok kod viših plaća taj iznos može prelaziti 1.000 eura, ovisno o visini primanja.

Svrha inkluzivnog dodatka i izazovi u provedbi

POSI je od samog početka primjene Zakona o inkluzivnom dodatku zaprimao zamjetan broj pritužbi zbog trajanja postupaka donošenja rješenja, trajanja postupaka vještačenja u prvom i drugom stupnju, čekanja na isplatu, nedobivanja informacija od nadležnih službi o tijeku postupka, visine ostvarenog prava, trajanja žalbenih postupaka i dr. Kao neovisno nadzorno tijelo, nemamo zakonske ovlasti izravno utjecati na dinamiku pojedinačnih postupaka, stoga smo stranke savjetovali na požurivanje postupaka kod HZSR-a ili ZOSI-a, te eventualnog ulaganja žalbe zbog šutnje administracije MROSP-u.

Međutim, još od 2024. godine poduzeto je niz inicijativa u većini kojih je sudjelovao ili ih inicirao POSI, sve s ciljem da se postupci za ostvarivanje inkluzivnog dodatka ubrzaju, te da provedba Zakona bude efikasna sukladno zakonskim odredbama. Na zajedničkim sastancima HZSR-a i ZOSI-a raspravljalo se o mogućnostima ubrzavanja postupaka vještačenja, te je svim tijelima nadležnim za provođenje ovih postupaka u prvom i drugom stupnju preporučeno da poduzmu odgovarajuće mjere, te osiguraju organizacijska, kadrovska i tehnička poboljšanja kako bi se započeti postupci dovršili u najkraćem mogućem roku. Upoznati smo da su nadležne institucije i HZSR i ZOSI odmah po donošenju Zakona o inkluzivnom dodatku poduzeli mjere u vidu zapošljavanja dodatnog broja stručnjaka, prekovremenog rada djelatnika i uspostave izravne komunikacije između ove dvije institucije, radi poštivanja zakonske obveze da se svim postojećim korisnicima prethodna prava „prevedu“ u inkluzivni dodatak te da se novi zahtjevi rješavaju u propisanim rokovima. U HZSR-u u 2025. godini ostvareno je oko 26.000 sati prekovremenog rada (1.344 stručna radnika), pri čemu se najveći dio odnosio upravo na postupke inkluzivnog dodatka. Središnja služba HZSR-a kontinuirano je pružala stručnu podršku područnim uredima kroz izdavanje uputa i smjernica, organizaciju radionica te kroz intenzivnu suradnju sa ZOSI. Uspostavljeni su koordinatori za suradnju, održavani zajednički sastanci i osigurana razmjena podataka radi žurnog rješavanja spornih situacija. Sve navedene aktivnosti doprinijele su ujednačavanju prakse i povećanju pravne sigurnosti korisnika.

Međutim, ono što je započelo još u 2024. godini, a tijekom 2025. godine postalo alarmantno, jest daljnje pristizanje zahtjeva od strane građana koji do sada nikada nisu bili korisnici u sustavu socijalne skrbi niti su imali utvrđen status osobe s invaliditetom. Zakon o inkluzivnom dodatku propisao je da će svi raniji korisnici naknada na temelju invaliditeta (osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, dječji doplatak i naknada do zaposlenja), njih gotovo 150.000 biti „prevedeni“ u novu naknadu do kraja 2024. godine. Međutim, sada je vidljivo da je broj „novih“ korisnika premašio brojku od 200.000.

U sljedećoj tablici vidljivo je da su svi korisnici ranijih prava dobili inkluzivni dodatak do početka 2025. godine, ali novih zahtjeva je dovršeno tek nešto manje od 47.000, dok je više od 105.000 postupaka još u tijeku.

Tablica 32. Pregled zaprimljenih zahtjeva za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak i postupci u 2024. i 2025. godini

Inkluzivni dodatak 2024.				
Pokrenuti postupci po službenoj dužnosti - stari korisnici	Priznat Inkluzivni dodatak - stari korisnici	Podneseni zahtjevi - novi korisnici	Neriješeni postupci - novi korisnici	Riješeni zahtjevi - novi korisnici
142.198	142.141	109.047	77.924	31.123
Inkluzivni dodatak 2025.				
Dovršeni postupci - stari korisnici	Preostali postupci - stari korisnici	Podneseni zahtjevi - novi korisnici	Neriješeni postupci - novi korisnici	Riješeni zahtjevi - novi korisnici
147.752	0	99.573	105.287	46.970
Ukupno 2024. i 2025.				
147.752	0	208.620	183.211	78.093

Imajući u vidu da inkluzivni dodatak u svojoj osnovi objedinjuje već postojeća prava koja su se desetljećima ostvarivala prema jasno utvrđenim kriterijima, opravdano se postavlja pitanje zašto prilikom donošenja Zakona nije predviđena mogućnost tako značajnog povećanja broja potencijalnih korisnika. Brojka od više od 200.000 novih zahtjeva nameće pitanje što se u međuvremenu dogodilo i kako je moguće takvo naglo povećanje potencijalnog broja osoba s invaliditetom, osobito u okolnostima u kojima zemlja nije bila suočena s ratom, katastrofom ili drugim događajem koji bi objektivno mogao objasniti takav porast. Ono što uočavamo je da se u javnom diskursu pojam invaliditeta sve češće poistovjećuje s bolešću, dijagnozom ili nekim medicinskim stanjem. Takav pristup proizlazi iz tzv. medicinskog modela invaliditeta, davno prevladanog u svijetu, iz čega proizlazi i percepcija da novčane naknade predstavljaju kompenzaciju za bolest ili deficit. Suvremena praksa i teorija na društveni model invaliditeta u RH može se jasno povezati s prihvaćanjem i ratifikacijom KPOSI koja u čl. 1. definira osobe s invaliditetom kao one koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja, u interakciji s različitim preprekama, mogu ometati njihovo potpuno i učinkovito sudjelovanje u društvu. Drugim riječima, invaliditet pretpostavlja dugotrajnost stanja, te interakciju između oštećenja i fizičkih, komunikacijskih, informacijskih ili društvenih

barijera koje ograničavaju pojedinca u ostvarivanju njegovih prava i uloga u zajednici. Osoba nije osoba s invaliditetom zato što je bolesna, već zato što zbog funkcionalnih teškoća ne može pristupiti društvenim resursima - školi, poslu ili javnom prijevozu. Tu počinje obaveza društva da ukloni prepreke (arhitektonske barijere, prilagodbe obrazovnih i radnih procesa, asistivna tehnologija i sl.) kako bi se osoba s invaliditetom mogla uključiti u život zajednice.

Potencijalna promjena pristupa u shvaćanju invaliditeta (model milosrđa), u potpunoj je suprotnosti s konceptom kojega smo davno ugradili u sve naše politike, a to je društveni model invaliditeta, odgovornost društva za uklanjanje prepreka, snažno civilno društvo i naglasak na vrijednosti, sposobnosti i mogućnosti osoba s invaliditetom, umjesto manjka, sažaljenja i ugroženosti. U tom kontekstu, inkluzivni dodatak nije naknada koju osoba dobiva zbog bolesti, već dodatna podrška osobama s invaliditetom za prevladavanje prepreka u svakodnevnom životu. Mnoge osobe koje su bolesne ne moraju zbog toga imati gotovo nikakve prepreke u sudjelovanju u životu zajednice, odnosno korištenju društvenih resursa - mogu raditi, školovati se, putovati, brinuti o sebi. Iz komunikacije s građanima saznajemo da su brojni zahtjevi za ostvarivanje inkluzivnog dodatka bazirani na zdravstvenim stanjima bez trajnih ili značajnih funkcionalnih ograničenja u svakodnevnom životu. Primjeri iz prakse: Tako je POSI nazvala osoba koja kaže da *„su mu na sistematskom pregledu pronašli povišenu masnoću u krvi, pa mu je doktorica savjetovala da zatraži inkluzivni dodatak“*. Učestalo su se javljale osobe s ugrađenim umjetnim kukom prije više godina, a u razgovoru ne navode da imaju zbog toga ikakve funkcionalne posljedice. Važno je pritom naglasiti da građani imaju legitimno pravo podnositi zahtjeve i tražiti informacije o svojim pravima, osobito u okolnostima kada se uvodi novo pravo koje je široko komunicirano u javnosti. Odgovornost za jasno definiranje, tumačenje i dosljednu primjenu kriterija pritom primarno leži na sustavu. Upravo zbog toga neizostavno je važna dosljedna primjena važećeg propisa na temelju kojega se utvrđuju funkcionalna oštećenja, a to je Uredba o metodologijama vještačenja. Šire tumačenje kriterija, koje odstupa od funkcionalnih ograničenja definiranih propisima i metodologijom vještačenja, može dovesti do razvodnjavanja svrhe prava i dodatnog opterećenja sustava čemu upravo i svjedočimo.

Podatci iz Registra osoba s invaliditetom pokazuju da je u odnosu na 2023. godinu, najveće povećanje broja osoba kojima je utvrđena 2. razina funkcionalnog oštećenja. Podatci se odnose na razdoblje do 11. veljače 2026. godine. Nakon što se dovrše postupci vještačenja za još gotovo 200.000 osoba, vidjet će se pravi razmjeri „neobjašnjivog“ povećanja broja osoba s invaliditetom s funkcionalnim oštećenjima II stupnja.

Tablica 33. Prikaz broja osoba s invaliditetom po razinama funkcionalnog oštećenja u 2023. i 2026. godini

Broj osoba s invaliditetom 2023.		**Broj osoba s invaliditetom 2026. (stanje na 11. veljače)**		**Povećanje**
Razina 2 funkcionalnog oštećenja	81.476	**Razina 2 funkcionalnog oštećenja**	135.644	54.168
Razina 3 funkcionalnog oštećenja	98.567	**Razina 3 funkcionalnog oštećenja**	134.894	36.318
Razina 4 funkcionalnog oštećenja	59.286	**Razina 4 funkcionalnog oštećenja**	75.596	16.310

Drastičan porast broja zahtjeva za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak daleko iznad svih ranijih procjena, ukazuje na potrebu detaljne analize uzroka takvog trenda, uključujući način

na koji su kriteriji predstavljeni javnosti i kako se tumače u praksi. Mogući razlozi povećanog broja zahtjeva uključuju i kratke zakonske rokove za rješavanje predmeta, relativno široko postavljene kriterije za niže razine potpore te izostanak mehanizama rane provjere osnovanosti zahtjeva prije upućivanja u postupak vještačenja. Pritom je važno naglasiti da problem nije u samom pravu, već u percepciji njegove provedbe. To dodatno potvrđuje potrebu za jasnijom i dosljednijom komunikacijom o tome što inkluzivni dodatak jest, a što nije, kako bi se izbjegla pogrešna očekivanja i nepotrebno opterećenje sustava.

Bez temeljite analize strukture podnesenih zahtjeva nije moguće donositi konačne zaključke o dominantnim uzrocima, no izostanak rasprave o tim pitanjima otežava realno planiranje kapaciteta sustava i stvara dojam da je do aktualnog stanja došlo isključivo zbog "neučinkovitosti" tijela koja postupaju, što ne odražava cjelokupnu sliku problema. U javnom prostoru postupak ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak nerijetko je predstavljen kao brz i jednostavan administrativni proces. Zakonom propisani rokovi (15, odnosno 30 dana) u praksi su teško ostvarivi i u redovnim okolnostima, a osobito u situaciji velikog broja zahtjeva. Takva percepcija može stvoriti dojam da se pravo automatizmom priznaje, umjesto da se utvrđuje kroz složen upravni i stručni postupak. U tom smislu, važno je naglasiti da podnošenje zahtjeva ne znači automatsko ostvarivanje prava, već pokretanje postupka u kojem se utvrđuju jasno propisani uvjeti.

Istodobno se, bez uvida u stvarne kapacitete, javno postavljaju zahtjevi da se postupci "ubrzaju pod svaku cijenu", uz tezu da se svako kašnjenje može svesti na nečiju nebrigu. Potrebno je naglasiti da utvrđivanje prava na inkluzivni dodatak nije puka administrativna formalnost, već složen upravni postupak koji uključuje medicinsko vještačenje, prikupljanje i provjeru dokumentacije te individualnu procjenu svakog pojedinog slučaja. Upravo zbog zaštite dostojanstva i prava korisnika, postupak mora biti temeljit; što je pravo osjetljivije i značajnije, to je nužna veća razina stručnosti i pažnje u odlučivanju – a temeljitost i kratki rokovi rijetko su spojivi. Propisani rokovi za rješavanje u javnosti su stvorili nerealna očekivanja o brzini i "automatizmu" ostvarivanja prava. Takvo pojednostavljivanje, iako kratkoročno atraktivno, dugoročno proizvodi ozbiljne negativne posljedice: pritisak na tijela koja postupaju, porast požurnica, pokretanje postupaka zbog šutnje administracije, opterećenje sudova te dodatne i u potpunosti nepredvidive troškove za državni proračun.

Cijela situacija ignorira elementarne činjenice: ne postoji sustav niti država na svijetu koja može masovno i stručno provoditi složene medicinsko-upravne postupke u tako kratkim zakonskim rokovima bez odgovarajućih kadrovskih, prostornih i organizacijskih kapaciteta. U tom je kontekstu opravdano razmotriti mehanizme koji bi omogućili ranu procjenu osnovanosti zahtjeva uz odgovarajuću dokumentaciju, prije upućivanja u formalni postupak vještačenja. U tom je kontekstu Pravobranitelj već ranije ukazivao na potrebu razmatranja mehanizama preliminarne procjene osnovanosti zahtjeva, odnosno obveze da podnositelj učini vjerojatnim postojanje funkcionalnih ograničenja prije upućivanja u postupak vještačenja, što je standard prisutan i u drugim upravnim postupcima. Sustav mora ostati osjetljiv prema svim građanima koji se suočavaju sa zdravstvenim teškoćama, ali istodobno dosljedan u primjeni jasno propisanih kriterija za utvrđivanje invaliditeta - inkluzivni dodatak postoji zato da bi se nadoknadili trajni troškovi života s invaliditetom, potrebe za asistencijom, prilagodbama, otežanom mobilnošću i stalnim preprekama u svakodnevici. Samo takvim uravnoteženim pristupom moguće je očuvati svrhu inkluzivnog dodatka, osigurati njegovu održivost i zaštititi prava onih kojima je podrška doista nužna za ravnopravno sudjelovanje u društvu.

Ideja inkluzivnog dodatka, o kojoj je zajednica osoba s invaliditetom sanjala desetljećima, kao jedinstvenom osobnom pravu nevezanom uz prihode i druge okolnosti, uslijed aktualnih okolnosti potencijalno je dovedena do umjetno stvorenog „kraha“, a sustav skrbi za osobe s invaliditetom mogao bi biti ozbiljno narušen. Naime, u uvjetima značajno povećanih troškova (povećan financijski okvir prava, sudski postupci, dodatno angažiranje stručnjaka i prekovremeni rad i drugo), realno je očekivati da će se otvoriti pitanje održivosti financiranja drugih ključnih mjera i prava, uključujući razvoj i dostupnost socijalnih usluga u zajednici, osobne asistencije, rane intervencije, rehabilitacijskih programa, deinstitucionalizacije, podrške neformalnim njegovateljima, deinstitucionalizacije, kao i provedbe nacionalnih i akcijskih planova usmjerenih na njihovu punu uključenost u društvo. Upravo su to segmenti sustava koji dugoročno najviše doprinose kvaliteti života osoba s invaliditetom, a koji bi, u slučaju neravnoteže u raspodjeli sredstava, mogli biti odgođeni, ograničeni ili dovedeni u pitanje. Time bi se, paradoksalno, moglo dogoditi da pravo koje je zamišljeno kao iskorak u zaštiti osoba s invaliditetom u konačnici ugrozi ostale politike i usluge bez kojih njihova stvarna uključenost u društvo nije moguća i kojima pravodobna i adekvatna podrška nije pitanje izbora, već nužnosti.

2.19.2. Jedinstveno tijelo vještačenja

Na temelju Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja donesena je Uredba o metodologijama vještačenja koja je trebala na jedinstveni način definirati kriterije za utvrđivanje vrste i težine invaliditeta i oštećenja funkcionalne i radne sposobnosti. Ideja za uvođenjem jedinstvenog tijela vještačenja trebala je olakšati ostvarivanje prava, smanjiti broj vještačenja, te uvesti transparentne kriterije vještačenja. Kroz godine je bilo vidljivo da tako postignuti ciljevi nisu u potpunosti postignuti, te se nastavlja praksa posebnih postupaka vještačenja ovisno o svrsi vještačenja. Tako i nadalje osoba koja traži npr. prava iz socijalne skrbi nakon provedenog vještačenja dobiva nalaz i mišljenje o stupnju oštećenja funkcionalnih sposobnosti, ali radi utvrđivanja postotka oštećenja organizma ili prava na beneficirani radni staž ponovo se upućuje u postupak vještačenja. Neujednačenost kriterija težine ovisno o svrsi vještačenja i dalje potiče građane na obraćanje POSI, jer smatraju da je ista osoba različito „ocijenjena“ u različitim sustavima. Nekoliko roditelja obratilo nam se zbog toga što je zbog težine smetnji u razvoju roditelj ostvario pravo na dopust zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, dok s druge strane vještačenjem za ostvarivanje inkluzivnog dodatka nije utvrđena osnova za isti. Donošenje jedinstvene metodologije vještačenja u praksi ipak nije racionalizirala broj postupaka vještačenja, niti je postignut cilj jedinstvenog nalaza kojim se utvrđuju svi elementi na temelju kojih različiti sustavi mogu odlučiti o pravu. Učestale promjene zakonodavstva, velik broj obveznih ponovnih procjena, osobito kod trajnih i nepovratnih stanja, predstavlja nepotrebno administrativno opterećenje, pa Zavod za vještačenje postaje najslabija točka postupaka za ostvarivanje pojedinih prava, osobito u pogledu rokova. POSI je i ranijih godina upozoravao ZOSI na pitanje učestalosti ponovnog vještačenja, te smo predlagali da se prijedlozi za kontrolno vještačenje dodatno obrazlože i argumentiraju.

U pojedinačnim slučajevima po kojima smo postupali uočili smo primjere u kojima rokovi za kontrolno vještačenje nisu stručno opravdani. Primjer iz prakse: U jednom takvom slučaju radi se o 17-godišnjoj djevojci kod koje je u postupku vještačenja utvrđen IV. stupanj oštećenja funkcionalnih sposobnosti (najviši stupanj) zbog višestrukih i trajnih stanja - Prader Willi sindroma, poremećaja iz spektra autizma i umjerene intelektualne teškoće. U nalazu i mišljenju Zavoda za vještačenje potvrđena je potreba za stalnim 24-satnim nadzorom i pomoći druge

osobe. Riječ je o složenim i trajnim zdravstvenim stanjima kod kojih se, prema dosadašnjim medicinskim spoznajama, ne mogu očekivati značajna poboljšanja funkcionalnih sposobnosti niti smanjenje potrebe za podrškom. Djevojka nije sposobna za daljnje školovanje, a izražene smetnje u ponašanju dodatno onemogućuju uključivanje u rehabilitacijske ili psihosocijalne programe. Unatoč tome, određen je rok za ponovno vještačenje za sedam godina, uz obvezu pribavljanja nalaza više specijalista, što za majku predstavlja iznimno zahtjevno opterećenje. S obzirom na prirodu i težinu utvrđenih stanja, nije razvidno koje bi se funkcionalne promjene mogle očekivati u tom razdoblju, niti je takva potreba obrazložena u nalazu i mišljenju. Posebno je važno istaknuti da tijela nadležna za priznavanje prava i bez unaprijed određenog kontrolnog roka mogu zatražiti novo vještačenje ukoliko dođe do promjene zdravstvenog ili funkcionalnog statusa. Time je mehanizam zaštite sustava već osiguran.

Zastoj u sustavu vještačenja - inkluzivni dodatak

ZOSI o nedostatku kadrova izvještava kontinuirano posljednjih godina, te ističe da je odaziv vještaka liječnika za rad u tijelima vještačenja jako slab, te se dodatnim angažmanom postojećih kadrova nastoji ubrzati rješavanje svih zahtjeva. Na taj način je u 2025. godini obrađeno 28% više zahtjeva iz sustava socijalne skrbi nego u prethodnoj 2024., te 114% više nego u odnosu na 2023. godinu. Prema podatcima dobivenim od ZOSI tijekom 2025. godine zaprimljeno je 233.010 zahtjeva za vještačenje iz svih sustava, a za postupke iz socijalne skrbi zaprimljeno je 177.393 zahtjeva, dok je ukupni zaostatak iz 2024. bio 107.463 postupaka, a na kraju godine 155.190. Zahtjevi iz sustava socijalne skrbi u 2025. godini činili su 76% ukupno zaprimljenih zahtjeva, što čini povećanje od 143% u odnosu na 2023. godinu.

Dugotrajnost postupaka vještačenja za predmete iz sustava socijalne skrbi izazvana je već navedenim povećanjem zahtjeva za vještačenje (143% više nego u 2023. godini), a uz to su predmeti nezadovoljavajuće kompletirani medicinskom dokumentacijom koja objektivizira bolesna stanja. Osim toga, dokumentacija je bila starijeg datuma na temelju čega se navodno prema izvješću ZOSI-a, ne može provesti postupak vještačenja, a traženje kompletiranja produljuje postupak vještačenja. S tim u vezi imali smo više obraćanja građana koji su godinama bili korisnici osobne invalidnine s utvrđenim trajnim stanjima, koji nisu posjećivali liječnike niti se aktualno liječili i rehabilitirali, te je traženje novije dokumentacije za njih višestruko dvojbeno. Zahtijevati od stranke da se podvrgne liječničkim pregledima i kontrolama radi ostvarivanja naknade iz područja socijalne skrbi protivno je propisima o ostvarivanju zdravstvene zaštite, jer se kontrolni pregledi i dijagnostika provode isključivo radi medicinskih indikacija.

POSI je i ranijih godina upozoravao ZOSI na pitanje učestalosti ponovnog vještačenja, te smo predlagali da se prijedlozi za kontrolno vještačenje dodatno obrazlože i argumentiraju. Izvješće OECD-a i preporuke za unaprjeđenje sustava vještačenja radne sposobnosti koji se provodi u svrhu ostvarivanja prava iz mirovinskoga osiguranja, socijalne skrbi te stjecanja statusa osiguranika u obveznom zdravstvenom osiguranju ističe jedan od ključnih problema je prevelik broj ponovnih procjena, osobito u sustavu socijalne skrbi. Prigovor OECD-a odnosi se i na pitanje danas važećeg sustava procjene koji se dominantno temelji na medicinskoj dokumentaciji, razina funkcioniranja zaključuje iz dijagnoze, koristi se liste koje dodjeljuju težinu invaliditeta prema zdravstvenom stanju. Funkcioniranje se zaključuje iz medicinskog stanja, umjesto da se procjenjuje kroz konkretne životne aktivnosti, participaciju i potrebu za podrškom. Time se invaliditet svodi na dijagnozu, a ne na stvarni životni kontekst osobe. S tim u vezi je i po našem mišljenju upitno traženje novije medicinske i druge dokumentacije kod trajnih davno utvrđenih stanja. Takav pristup predstavlja zadržavanje medicinskog modela

invaliditeta, koji je konceptualno zastario i suprotan preuzetim međunarodnim obvezama RH. Dodjeljivanje kategorije invaliditeta bez procjene stvarne razine sudjelovanja i potrebe za podrškom ne predstavlja suvremeni funkcionalni pristup.

Iako se formalno koristi pojam „oštećenje funkcionalnih sposobnosti“, u praksi ne postoji obvezna i standardizirana metodologija procjene stvarnog funkcioniranja osobe, ne provodi se izravni pregled osobe, ne procjenjuju se stvarne životne okolnosti, ne analiziraju se okolišne barijere i dostupnost podrške, ne procjenjuje se razina potrebne asistencije u svakodnevnom životu. Koliko smo kao društvo spremni za dosljednu primjenu društvenog modela u postupcima vještačenja, a onda i kod ostvarivanja prava govori činjenica da smo zaprimali ozbiljne zahtjeve određenih udruga koje su zahtijevale da se primjerice, u *„Uredbu stavi Sy Down“* ili da u IV stupanj oštećenja funkcionalnih sposobnosti *„uđu sve rijetke bolesti“*. S druge strane zaprimili smo i nekoliko ozbiljnih kritičkih komentara na činjenicu da je autizam, kao posebna vrsta invaliditeta „raspoređena“ isključivo u okviru III i IV. stupnja oštećenja, što nije u skladu s principom individualizirane procjene funkcionalnog statusa. Autizam je spektar, stoga je sasvim izvjesno da određene osobe s poremećajem autističnog spektra mogu imati i funkcionalna oštećenja I ili II razine.

Prema analizi OECD-a, postojeći sustav ne odražava suvremene standarde zaštite prava osoba s invaliditetom i zahtijeva temeljitu reformu kako bi bio u skladu s međunarodnim obvezama i načelima jednakosti, dostojanstva i individualizirane podrške.

2.19.3. Kapaciteti sustava socijalne skrbi - HZSR i domovi socijalne skrbi

Opterećenost postupcima za ostvarivanje inkluzivnog dodatka, na negativan način ogleda se kod potrebe ostvarivanja svih drugih prava, a posebno u nedostatku kapaciteta za provođenje svih zakonom propisanih ovlasti HZSR-a. Takva preplavljenost administrativnim postupcima stvara opravdanu bojazan da dio građana ne dobiva vrijeme i stručnu pažnju potrebnu za kvalitetno savjetovanje i individualiziranu procjenu svojih potreba. Socijalni radnici, usmjereni na rješavanje velikog broja formalnih zahtjeva u kratkim rokovima, objektivno su ograničeni u mogućnosti da se profesionalno i temeljito posvete složenim postupcima podrške, planiranju intervencija i osnaživanju korisnika. Time se rad nužno pomiče s razvojne i savjetodavne funkcije prema administrativnoj, što dugoročno može utjecati na kvalitetu pruženih usluga i ostvarivanje načela individualiziranog pristupa. Postoji rizik da sustav, umjesto sveobuhvatne stručne podrške, korisnicima primarno pruža procesnu uslugu rješavanja prava, dok potreba za kontinuiranim savjetodavnim i terapijskim radom ostaje nedovoljno zastupljena. Osim aktualne opterećenosti sustava socijalne skrbi postupcima za ostvarivanje inkluzivnog dodatka, alarmantno je stanje vezano za kadrovsku strukturu HZSR. Podatci dobiveni od HZSR pokazuju strukturu ljudskih potencijala HZSR-a.

Tablica 34. Struktura ljudskih potencijala Hrvatskog zavoda za socijalni rad

Broj zaposlenih HZSR-a	Broj radnih mjesta po sistematizaciji	Ukupno zaposlenih	Ukupno nedostaje	Stručnih radnika	Ostalih radnika
Središnja služba	361	254	107	36	218
Županijske službe	262,5	140	122,5	72	65
Područni uredi	3.195,5	2.580	615,5	2.139	441

Središnja služba - pokrivenost zaposlenja je oko 70%, nedostaje 107 radnika, što znači da je gotovo trećina mjesta upražnjena; broj stručnih radnika (36) znatno je manji od ostatka, što sugerira da je većina zaposlenih u središnjici administrativnog tipa, a ne stručna.
Županijske službe - pokrivenost zaposlenja je 53%, nedostaje gotovo polovica radnih mjesta, stručni radnici (72) u gotovo su u jednakom broju kao ostali, što znači da županijske službe ipak drže veći fokus na stručnom kadru nego Središnja služba.
Područni uredi - pokrivenost zaposlenja je oko 81%, nedostatak od 20% stručnjaka u područnim uredima posebno je zabrinjavajući, jer to znači da su postojeći zaposlenici preopterećeni, dok istovremeno obavljaju gotovo sve poslove iz djelokruga HZSR-a. Ovakva situacija može izravno utjecati na kvalitetu usluge, brzinu rješavanja predmeta i zadovoljstvo korisnika. Manjak od 20% znači da se gotovo svaki peti zadatak ili funkcija mora nadomještati improvizacijom ili se ne obavljaju.

Dok još uvijek nije u potpunosti profiliran djelokrug rada Županijskih službi nije vidljivo na koji način će novi ustroj HZSR-a doprinijeti prevladavanju ključnih izazova pojedinih kategorija korisnika Zavoda. Djelokrug rada Središnje službe obuhvaća stručnu podršku i unaprjeđenje stručnog rada, kao i sve stručno razvojne i analitičke poslove, stoga je alarmantan upravo manjak zaposlenih u područnim uredima, koji obavljaju javne ovlasti iz područja socijalne skrbi, obiteljsko pravne i kazneno pravne zaštite djece i druga upravna područja kroz izravan rad s korisnicima.

Tijekom 2025. godine provedeno je 20 unutarnjih nadzora nad radom svih stručnih cjelina, uključujući i pojedinačne predmete. Na temelju tih nadzora, Središnji ured izdaje upute, smjernice i mjere s jasno definiranim rokovima za otklanjanje nepravilnosti - u 2025. proslijeđeno je 32 uputa za razna postupanja, dok su odgovori na konkretne upite stručnjaka i korisnika dostavljani e-poštom ili telefonom. Od 2025. godine formirani su i regionalni uredi, koji sudjeluju u rješavanju kriznih situacija i složenih postupaka područnih ureda i županijskih službi, međutim, postojeći manjak od gotovo 20% u područnoj razini ozbiljno ograničava učinkovitost tih mjera. Stručna pomoć i nadzor ne mogu u potpunosti nadomjestiti nedostatak zaposlenika, što znači da se kapacitet za rješavanje predmeta i kriznih situacija smanjuje, a postojeći stručni radnici dodatno preopterećuju. Bez strateškog rješenja za popunjavanje radnih mjesta, sve provedene upute, nadzor i podrška mogu biti djelomično simbolične u odnosu na stvarni obujam posla, osobito u kritičnim situacijama.

Unatoč organizacijskim naporima, realno je zaključiti da je provedba inkluzivnog dodatka u 2025. godini „odnijela“ gotovo sve raspoložive kapacitete stručnih radnika u područnim uredima. U okolnostima već postojećeg manjka kadra od gotovo 20%, davanje prioriteta žurnom rješavanju inkluzivnog dodatka nužno je dovelo do smanjenog fokusa na druge, jednako važne zadaće sustava socijalne skrbi. Pritom je važno naglasiti da ogroman broj priznatih prava i usluga u sustavu socijalne skrbi nisu tek administrativni postupci. Njima prethodi zahtjevan i odgovoran stručni rad koji uključuje sveobuhvatnu stručnu procjenu, individualno planiranje i izradu plana promjene, pažljivo sagledavanje specifičnih potreba pojedinih kategorija korisnika, primjenu temeljnih načela socijalnog rada, dosljedno poštivanje ljudskih prava i dostojanstva korisnika. Takav rad iziskuje vrijeme, koncentraciju, multidisciplinarnu suradnju i emocionalnu stabilnost stručnjaka. U uvjetima smanjenih kadrovskih kapaciteta i izrazite usmjerenosti na žurnost rješavanja inkluzivnog dodatka, postoji opravdana bojazan da su druge ranjive skupine građana - djeca u riziku, osobe izložene nasilju, starije osobe bez podrške, obitelji u kriznim situacijama - mogle ostati u drugom planu.

Stoga, iako je provedba inkluzivnog dodatka važna reformska mjera, dugoročna održivost sustava zahtijeva uravnotežen pristup. Preopterećenost stručnih radnika očigledna je već na osnovu podataka HZSR o broju postupaka za ostvarivanje inkluzivnog dodatka i osobne asistencije, a centralizacija djelatnosti očigledno je doprinijela usporavanju nekih procesa, dužem čekanju na isplate priznatih prava, sporoj primjeni dogovorenih procedura i postupanja i sl., obzirom da su isplate naknada korisnicima u nadležnosti središnje službe Zavoda. Isto je izravno utjecalo na osobe s invaliditetom u smislu prepreka u ostvarivanju njihovih prava, dugotrajnog čekanja na ostvarivanje prava, a često puta i izostanak pravovremenih i točnih informacija.

Godinama upozoravamo da se sustav socijalne skrbi ne može svesti na administrativno procesuiranje velikog broja predmeta, već mora zadržati svoju temeljnu funkciju pružanja stručne, individualizirane i pravovremene podrške najranjivijim članovima društva. Bez dodatnog jačanja kadrovskih kapaciteta, postoji rizik da kvaliteta stručnog rada bude dovedena u pitanje, unatoč velikom profesionalnom angažmanu zaposlenika.

Kadrovska popunjenost u 33 doma socijalne skrbi

U svrhu analize stanja kadrovske popunjenosti u ustanovama socijalne skrbi za skrb o osobama s invaliditetom, dobili smo podatke o kadrovskoj popunjenosti 33 doma za odrasle i centara za rehabilitaciju. Grafikon o stanju zaposlenosti pokazuje značajan manjak radne snage u domovima socijalne skrbi. Od ukupnog broja potrebnih radnika, nedostaje 600 radnika, odnosno 17% potrebnog kadra. Regionalna analiza ukazuje na značajne razlike među županijama. Najveći manjak evidentiran je u nekoliko županija s većim brojem ustanova i korisnika, dok je u nekim županijama taj manjak znatno manji. Ove razlike mogu se djelomično objasniti brojem domova i kapacitetima na pojedinom području, ali i specifičnostima lokalnog tržišta rada. U velikim urbanim sredinama lakše je osigurati potrebnu radnu snagu zbog veće koncentracije stanovništva, obrazovnih institucija i veće mobilnosti radnika. Nasuprot tome, u pojedinim priobalnim županijama uočava se izraženiji nedostatak određenih profila, osobito njegovatelja, što se može povezati s konkurencijom turističkog sektora koji nudi sezonske i često financijski atraktivnije mogućnosti zapošljavanja.

Grafikon 31. Kadrovska popunjenost domova

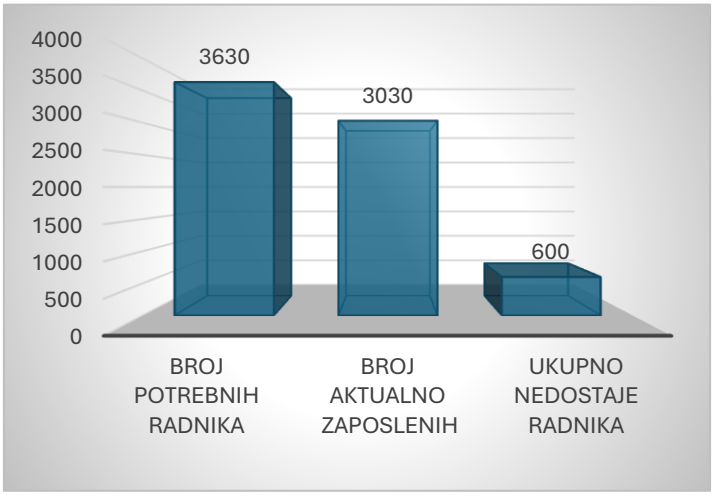

Grafikon 32. Pregled po županijama

Ovi dodatni podatci produbljuju već uočeni problem kadrovske popunjenosti i daju jasniji uvid u strukturu nedostatka radne snage u domovima socijalne skrbi.

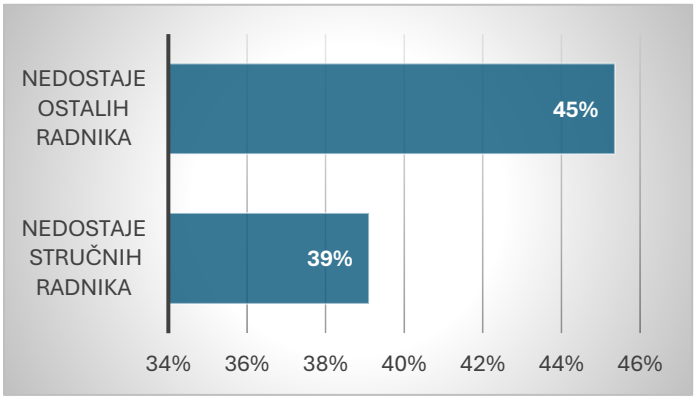

Grafikon 33. Profil kadrova koji nedostaju

Iz podataka je vidljivo da, nedostaje 39% stručnih radnika (npr. socijalni radnici, medicinske sestre, psiholozi, rehabilitatori), dok je manjak ostalih radnika još izraženiji - čak 45%. To ukazuje da se problem ne odnosi samo na visokoobrazovane stručnjake, već i na pomoćno, tehničko i administrativno osoblje koje je ključno za svakodnevno funkcioniranje ustanova. Njihovim nedostatkom stručni kadar dodatno se opterećuje poslovima koji nisu u njihovoj primarnoj nadležnosti, te se posljedično smanjuje vrijeme i kvaliteta rada s korisnicima, a raste rizik od iscrpljenosti zaposlenih. Ovakav manjak zaposlenih može imati izravne posljedice na kvalitetu skrbi, povećano opterećenje postojećih radnika, veći rizik od profesionalnog sagorijevanja te smanjenu dostupnost i individualizaciju usluga za korisnike.

Ovi podatci o zatraženim i dobivenim suglasnostima dodatno rasvjetljavaju problem kadrovske popunjenosti i ukazuju na nesrazmjer između stvarnih potreba ustanova i traženja potrebnih suglasnosti, kao i administrativno odobrenog zapošljavanja. Iako u domovima socijalne skrbi ukupno nedostaje 600 radnika, ustanove su zatražile suglasnosti za zapošljavanje 334 radnika, što već u startu pokriva tek oko 56% stvarnog manjka. Još je izraženiji problem u činjenici da je od tog broja odobreno samo 249 suglasnosti, pri čemu domovi navode da se tražene suglasnosti gotovo u pravilu odobravaju, ali je problem dugotrajnosti tih odluka.

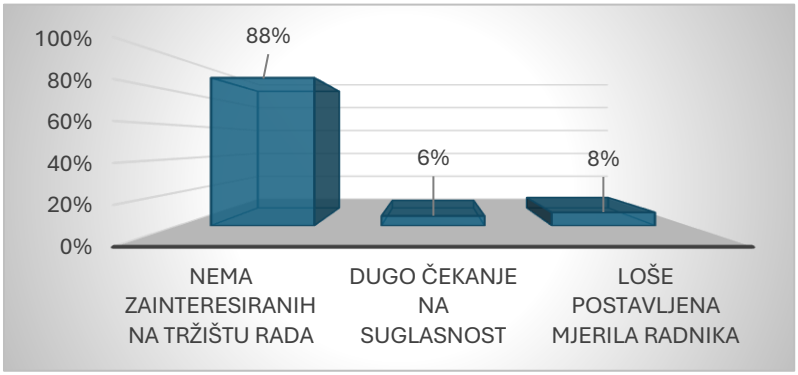

Grafikon 34. Otežavajući čimbenici kod zapošljavanja u domovima socijalne skrbi

Na temelju prikazanog grafikona, ustanove u svojim komentarima jasno identificiraju ključne otežavajuće čimbenike zapošljavanja u domovima socijalne skrbi. Najizraženiji problem je nedostatak zainteresiranih radnika na tržištu rada, koji navodi čak 88% ustanova. To potvrđuje da se domovi suočavaju s objektivnim tržišnim ograničenjima, poput općeg nedostatka radne snage, neatraktivnosti sektora socijalne skrbi u odnosu na druge djelatnosti te nepovoljnih demografskih trendova. Ovaj čimbenik daleko nadmašuje sve ostale i može se smatrati glavnom preprekom kadrovskoj popunjenosti. Domovi u svojim komentarima navode da na zavodima za zapošljavanje imaju otvorene oglase za popunjavanje radnih mjesta, ali se traženi kadar ne javlja. Dugo čekanje na suglasnost za zapošljavanje (6%) i loše postavljena mjerila radnika (8%) znatno su rjeđe istaknuti problemi, što znači da administrativne prepreke i normativni okviri nisu percipirani kao presudni uzrok nedostatka kadra, već više kao sekundarni otežavajući čimbenici.

U ustanovama socijalne skrbi na koje smo zaprimili pritužbe članova obitelji korisnika na skrb o korisnicima i/ili nekvalitetan stručni rad, utvrdili smo manjak kadrova, koji se nedvojbeno odražava na sve segmente stručnog rada i kvalitetu usluge.

Iz provedene ankete domova socijalne skrbi uočili smo ključne izazove za sustav socijalne skrbi:

1. Ozbiljan manjak kadrova - u 33 doma za odrasle i centara za rehabilitaciju nedostaje ukupno 600 radnika, što predstavlja 17% potrebnog kadra.
2. Regionalne razlike - manjak kadrova nije ravnomjerno raspoređen - veće urbanizirane županije lakše pronalaze radnike, dok priobalne i manje razvijene županije imaju izraženiji deficit, posebno u profilima njegovatelja.
3. Nedostatak svih profila zaposlenika - nedostaju i stručni radnici (39%), ali još više pomoćni, tehnički i administrativni djelatnici (45%). To dodatno opterećuje postojeći stručni kadar, smanjuje kvalitetu rada s korisnicima i povećava rizik od profesionalnog sagorijevanja.
4. Nesrazmjer između stvarnih potreba i administrativnog procesa - dugotrajnost čekanja na suglasnosti dodatno usporava popunjavanje kadrovskih mjesta.
5. Nedostatak kadrova odražava se na kvalitetu usluge, opterećenje stručnog osoblja i sigurnost korisnika.

Zaključci i preporuke:

Na temelju iznesenog pregleda stanja u području socijalne zaštite, predlažemo sljedeće zaključke i preporuke koji upućuju na potrebu uravnoteženog pristupa i istodobnog jačanja materijalne sigurnosti korisnika, pravne sigurnosti sustava i institucionalnih kapaciteta koji omogućuju njegovu učinkovitu i pravednu provedbu.

1. Potrebno je sustavno usklađivati iznose socijalnih naknada s realnim troškovima života i pragom siromaštva te razmotriti uvođenje jasnog mehanizma redovitog indeksiranja.

2. Potrebno je pristupiti preciznijem normiranju spornih odredbi Zakona o inkluzivnom dodatku te osigurati obvezujuće i jedinstvene upute za postupanje, uz jači nadzor nad ujednačenošću prakse na razini svih područnih ureda.
3. Očuvanje svrhe inkluzivnog dodatka i dosljedna primjena društvenog modela invaliditeta. Poistovjećivanje invaliditeta s bolešću dovodi do nerazumijevanja svrhe inkluzivnog dodatka i stvaranja nerealnih očekivanja. Uvesti mehanizme koji bi omogućili ranu procjenu osnovanosti zahtjeva uz odgovarajuću dokumentaciju, prije upućivanja u formalni postupak vještačenja.
4. Osigurati dugoročnu održivost i ravnotežu sustava socijalne skrbi - zbog evidentnog manjka stručnih radnika potrebno je raditi na jačanju institucionalnih kapaciteta, uključujući zapošljavanje stručnih radnika, digitalizaciju postupaka i organizacijsko rasterećenje, kako bi se osigurala kvaliteta stručnog rada i zaštita najranjivijih skupina.

2.20. MIROVINSKO OSIGURANJE

U lipnju 2025. donesen je novi Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br. 96/25), stupio je na snagu 1. srpnja 2025. s time da su određene odredbe stupile na snagu 1. siječnja 2026. godine.

Pritužbe koje je POSI zaprimao u području mirovinskog osiguranja u najvećem broju odnosile su se na (1) dugotrajnost postupka donošenja rješenja koja se odnose kako na HZMO, tako i na vještačenje u području mirovinskog osiguranja koje obavlja ZOSI, (2) na nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu (od čega i na datum priznavanja prava), te (3) nepriznavanje određenog postotka tjelesnog oštećenja. Također, veći broj pritužbi zaprimili smo od osoba kojima je od strane HZMO-a dodijeljena nepovoljnija mirovina, odnosno uskraćeno im je pravo na mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika premda su ispunjavali uvjete za istu ili im je obračunata invalidska mirovina po općem propisu, Zakon o mirovinskom osiguranju (dalje u tekstu ZOMO-u), umjesto po Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji s obzirom da posjeduju status HRVI-ja i po tom statusu određeni postotak oštećenja zdravlja (najčešće 20%), obračunata im je po njih nepovoljnija manja invalidska mirovina nego što im pripada. Novi ZOMO donio je i povećanje invalidske mirovine za sve OSI, odnosno povećanje mirovinskog faktora za izračun invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti i invalidske mirovine prevedene u starosnu mirovinu umjesto dosadašnjih 1,0 iznosi 1,1, a za izračun invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti umjesto dosadašnjih 0,8 iznosi 0,9. Propisano je i da će HZMO svim dosadašnjim korisnicima invalidskih mirovina odrediti uvećane mirovine po novom izračunu počevši od 1. siječnja 2026., najkasnije do 31. ožujka 2026. godine, po službenoj dužnosti, bez donošenja rješenja. Mirovine za OSI bi donošenjem novog ZOMO-a, od 1. siječnja 2026. trebale rasti za 10%, te su ukinuti obvezni kontrolni pregledi za korisnike invalidskih mirovina. Prosječno povećanje invalidske mirovine iznosi 74 eura, a obuhvatit će 218.000 korisnika. Prema novom ZOMO-u (od 1. srpnja 2025.), kod izračuna invalidske mirovine zbog bolesti ili ozljede izvan rada, vrijednosni bodovi se računaju za najmanje 21 godinu staža, čime se povećava iznos mirovine. Dosadašnje ograničenje maksimalnog povećanja polaznog faktora pri određivanju nove mirovine korisnicima starosne mirovine i starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika na temelju naknadnog zaposlenja, odnosno obavljanja djelatnosti se ukida. Novim ZOMO-om povećan je dodani staž za svako rođeno/posvojeno dijete sa sadašnjih 6 mjeseci na 12 mjeseci, međutim isto se odnosi samo na novo umirovljene majke. Također se to odnosi i na tradicionalne i srodničke udomitelje koji su udomitelji duže od deset godina. Formula usklađivanja mirovina poboljšana je na način da se stopa usklađivanja

mirovina utvrdi kao zbroj stope promjene indeksa potrošačkih cijena i indeksa rasta plaća u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi u omjeru 85:15, ovisno o tome što je povoljnije (do sada je bila 70:30). Najniža mirovina je povećana za 3% (ovo se odnosi i na zatečene korisnike, te će se i zatečenim korisnicima najniže mirovine, po službenoj dužnosti, odrediti nova svota najniže mirovine od (1. srpnja 2025.), bez donošenja rješenja. ZOMO uvodi i godišnji dodatak na mirovinu a isplata je osigurana za sve korisnike mirovine. Visina dodatka ovisi o navršenom mirovinskom stažu (za korisnike kojima je mirovina određena bez uračunavanja mirovinskog staža određeno je minimalno razdoblje od 15 godina za određivanja visine godišnjeg dodatka). Odluku o vrijednosti godišnjeg dodatka za jednu godinu mirovinskoga staža donosi Vlada Republike Hrvatske najkasnije do 31. listopada svake kalendarske godine, a HZMO ga isplaćuje u prosincu, bez donošenja rješenja. Bonifikacija za kasnije umirovljenje se poboljšava na način da iznosi 0,45% po mjesecu kasnijeg umirovljenja nakon propisane starosne dobi uz ukidanje dosadašnjih uvjeta navršenih 35 godina mirovinskog staža i ograničenja maksimalnog povećanja od 27% (pet godina).

Minimalno je povećan cenzus za utvrđivanje činjenice uzdržavanja za članove obitelji prilikom ostvarivanja prava na iznos najniže mirovine za 15 godina mirovinskog staža ako je član obitelji živio u zajedničkom kućanstvu s umrlim osiguranikom ili korisnikom, odnosno ako nije živio u zajedničkom kućanstvu, cenzus je propisan u visini iznosa najniže mirovine za 15 godina mirovinskog staža povećane za 20%. S obzirom da isti dugi niz godina nije mijenjan te da su u međuvremenu troškovi života porasli iznad 100% smatramo da je isti i dalje prenizak. Korisnici starosne mirovine stečene prema posebnom propisu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba, profesionalnih vatrogasaca te zaposlenika na poslovima razminiranja imaju pravo na isplatu mirovine u iznosu od 50% i za vrijeme rada duljeg od polovice punog radnog vremena (što obuhvaća i puno radno vrijeme). Korisnicima prijevremene starosne mirovine će se ukinuti penalizacija kada navrše 70 godina života. Penalizacija će se ukinuti ne samo onima koji nakon stupanja na snagu novog ZOMO-a napune 70 godina, već i onima koji su prije 1. siječnja 2026. godine već imali 70 i više godina. Navedeno će obuhvatiti oko 127.000 korisnika kojima će mirovine rasti za otprilike 57 eura. Ukidanje penalizacije odgovarajuće će se primjenjivati i na korisnike mirovine ostvarene i/ili određene prema posebnom propisu.

Rad i korištenje mirovine

Obrtnicima i osobama koje obavljaju samostalnu profesionalnu djelatnost, osiguranicima u statusu roditelja njegovatelja i njegovatelja prema propisima o socijalnoj skrbi, udomitelja te osobama koje pružaju njegu i pomoć hrvatskim ratnim vojnim invalidima, dana je mogućnost stjecanja prava na starosnu mirovinu s navršenih 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža, uz korištenje pola iznosa mirovine bez prestanka obavljanja djelatnosti na koju su osigurani. Uvodi se mogućnost istovremenog korištenja polovice mirovine (u iznosu od 50%) i rada duljeg od polovice punog radnog vremena (što obuhvaća i puno radno vrijeme) ili obavljanja djelatnosti na temelju koje postoji obveza osiguranja, korisnicima starosne mirovine, prijevremene starosne mirovine, starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika, obiteljske mirovine i dijela obiteljske mirovine s navršenih 65 godina života. Pravo je zajamčeno i korisnicima mirovine ostvarene prema posebnom propisu, ako je to za njih povoljnije. Mogućnost rada uz istovremenu isplatu mirovine proširena je i na korisnike invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, odnosno opće nesposobnosti za rad te na korisnike invalidske mirovine prevedene u starosnu mirovinu, koji se zaposle na manje od 3,5 sata dnevno. Omogućen je rad do 3,5 sata dnevno i korisnicima obiteljske

mirovine koji su to pravo ostvarili na temelju potpunog gubitka radne sposobnosti odnosno opće nesposobnosti za rad.

Iako su se mirovine povećale u 2025. godini povećala se i inflacija, te su usluge poskupjele 6,6%, energija 5,3%, a hrana za 4,1%, (Izvor DZS) što dovodi do daljnjeg pada životnog standarda i činjenice da su umirovljenici sa prosječnim mirovinama od 700 eura, te medijalnim mirovinama od 600 eura, osuđeni i dalje na snalaženje i svakodnevnu borbu za život u nedostatku financijskih sredstava. Višu stopu inflacije od Hrvatske u veljači 2026. je u eurozoni, prema Eurostatu, imala samo Slovačka, 4 posto. (Izvor: Eurostat). Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po Zakonu o mirovinskom osiguranju u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH na dan 30. studenoga 2025. godine iznosio je 37,14% (izvor: Državni zavod za statistiku) i dalje kako slijedi: Postotak uvećanja ili smanjenja prosječne neto mirovine u RH ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju u odnosu na uvećanje prosječne mjesečne isplaćene (neto) plaće po zaposlenome u pravnim osobama RH u posljednjih pet godina (po godinama).

U 2020. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (336,74 eura) povećala za 3,16%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (898 eura) povećala za 4,78%. Udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je 37,5%. U 2021. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (345,80 eura) povećala za 2,69%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (946 eura) povećala za 5,35 %. Udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je 36,6%. U 2022. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (366,84 eura) povećala za 6,09%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (1.016 eura) povećala za 7,40 %. Udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je 36,1%. U 2023. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (424,05 eura) povećala za 15,60%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (1.148 eura) povećala za 12,99 %. Međutim, udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je 37,1%. U 2024. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (483,52 eura) povećala za 14,02%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (1.318 eura) povećala za 14,81 %. Međutim, udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je 36,68%. U 2025. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (536,73 eura) povećala za 11,00%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH za razdoblje od siječnja do studenoga 2025. (1 445 eura) povećala za 9,64%. Međutim, udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je 37,14%. Taj je postotak nešto veći u prosincu jer je tada svim umirovljenicima uz redovnu mirovinu isplaćen i jednokratan iznos godišnjeg dodatka.

Podatci o prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj (neto) plaći po zaposlenome u pravnim osobama RH su za razdoblje od siječnja do studenoga 2025. jer će Državni zavod za statistiku plaću za prosinac 2025. objaviti 20. veljače 2026.

Iz svih navedenih podataka zaključujemo da i dalje imamo najniže mirovine u odnosu na prosječnu plaću u Europskoj uniji (Izvor: Statistički ured Europske komisije-Eurostat). Najveći broj OSI u RH korisnici su mirovine zbog profesionalne (djelomične) nesposobnosti za rad (52.267) koja u prosjeku iznosi 425,12 eura.

Kao i prethodnih godina i ove godine smo zatražili od Središnje službe HZMO-a dostavu objedinjenih podataka i statistika o postupanjima povodom zahtjeva za ostvarivanje prava iz

mirovinskog osiguranja koji se odnose na sve Područne službe HZMO-a tijekom 2025. godine. U nastavku se nalaze odgovori HZMO-a:

1. *U prosincu 2025. evidentirano je 52.267 korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti (mirovinski faktor 0,8). Prosječna mirovina im iznosi 425,12 eura.*

2. *Broj radno sposobnih (18-65 godina) osoba s invaliditetom koje posjeduju profesionalnu nesposobnost za rad, odnosno djelomični gubitak radne sposobnosti koji se nalaze u sustavu rada (osiguranja), te prosječan iznos njihovih invalidskih mirovina?* U prosincu 2025. evidentirano je: *2.171 korisnik invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti nastale zbog bolesti ili ozljede izvan rada, koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti (mirovinski faktor 0,5) sa prosječnom mirovinom od 208,48 eura; 90 korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti, koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti - kumulirani uzrok invalidnosti nastao poslije 18. prosinca 2002. (mirovinski faktor 0,3334-0,4999 i 0,5001-0,6666) sa prosječnom mirovinom od 329,72 euro; 331 korisnik invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti, uzrokovane ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti (mirovinski faktor 0,6667) sa prosječnom mirovinom od 446,47 eura; i 842 korisnika invalidske mirovine prijašnjem korisniku prava na raspoređivanje, odnosno zaposlenje na drugom poslu za vrijeme zaposlenja (mirovinski faktor 0,1667) sa prosječnom mirovinom od 77,31 eura.*

3. U prosincu 2025. evidentirano je 30.643 korisnika invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad, odnosno zbog potpunog gubitka radne sposobnosti (mirovinski faktor 1,0). Njihova prosječna mirovina iznosi 509,25 eura.

4. Broj sveukupnih korisnika starosnih mirovina u prosincu 2025. je ukupno 644.737 korisnika starosnih mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o mirovinskom osiguranju sa prosječnom mirovinom od 602,54 eura.

U nastavku su statistički podatci koji su dobiveni od HZMO sa stanjem na dan 31. prosinca 2025 godine:

„1. Tijekom 2025. godine u Zavodu je zaprimljeno ukupno 32.440 zahtjeva vezanih uz ocjenu radne sposobnosti. Od tog broja 15.732 zahtjeva odnosno 48,50% zahtjeva nije upućeno na vještačenje radne sposobnosti jer se radi o zahtjevima korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad ili djelomičnog gubitka radne sposobnosti koji se ne upućuju na medicinsko vještačenje zato što se u njima mijenja samo mirovinski faktor koji utječe na visinu invalidske mirovine zbog zaposlenja ili prestanka zaposlenja ili se radi o novom izračunu invalidske mirovine.

2. *Podneseno je 27.949. zahtjeva za ostvarivanje prava na naknadu zbog tjelesnog oštećenja (zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje i zbog ostvarivanja drugih prava izvan sustava mirovinskog osiguranja).*

3. *Tijekom 2025. doneseno je 18.301 rješenja o pravu na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti ili potpunog gubitka radne sposobnosti na temelju zahtjeva podnesenih u 2025. godini. U prvom stupnju donesena*

su 17.003 rješenja, a u drugom stupnju riješeno je 1.298 žalbi na rješenja o pravu na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti ili potpunog gubitka radne sposobnosti. Uz to su u prvom i drugom stupnju riješena i 15.626 ranije podnesena zahtjeva.“

U odnosu na 2024. godinu smanjio se broj podnesenih zahtjeva u sklopu područja mirovinskog osiguranja, kako za utvrđivanje nesposobnosti za rad, tako i za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja, ujedno i vještačenja u odnosu na broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanje nesposobnosti za rad. Pretpostavljamo da je većina OSI okrenula se ostvarivanju prava na inkluzivni dodatak kao prava iz sustava socijalne skrbi koji je u većini slučajeva za OSI s težim oštećenjem zdravlja veći nego iznos same invalidske mirovine. I dalje postoji problem dugotrajnog čekanja na vještačenje uz kroničan nedostatak dovoljnog broja vještaka medicinske struke.

4. *Tijekom 2025. donesena su 10.692 rješenja o tjelesnom oštećenju na temelju zahtjeva podnesenih u 2025. godini, uz koje je riješeno i 17.614 ranije podnesenih zahtjeva.*

5. *Na temelju prvostupanjskih rješenja o invalidnosti (po područnim službama i uredima), u 2025. godini podneseno je 3.559 žalbi u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja. (broj žalbi u 2025. je za 1/3 veći od broja iz prethodne godine).*

6. *Broj žalbi na prvostupanjsko rješenje o naknadi zbog tjelesnog oštećenja tijekom 2025. bio je 2.176.*

Postotak žalitelja iznosi 76,87% u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju. Slijedom navedenog posve je opravdano postaviti pitanje zbog čega je toliki veliki broj žalitelja jer se radi o zaista velikom broju osoba koje su nezadovoljne s donesenim rješenjem o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja (osim na sami postotak, moguće je i da se žalba odnosi i na datum priznavanja postojanja tjelesnog oštećenja, kao i u manjem broju na nepriznavanje naknade, jer se da zaključiti da je mali broj osoba koje nisu uložile žalbu na dobiveno rješenje.

Vještačenje u mirovinskom osiguranju

ZOSI-u smo uputili zamolbu za dostavom podataka, evidencija koje oni vode kako bismo imali uvid i u sam postupak vještačenja u predmetima iz mirovinskog osiguranja, odnosno onim predmetima koji se rješavaju kod HZMO-a, te smo zaprimili sljedeće odgovore: Tijekom 2025. godine ukupno je zaprimljeno 233.010 zahtjeva, a riješeno je ukupno 184.820. Na početku 2025. godine ukupni neriješeni ostatak bio je 107.463 (105.492 + 1.971 HRV/HVO), a na kraju godine 155.653 (155.190 + 463 HVO/HRVI).
1. Na naš upit o vremenu potrebnom za vještačenje po mjesecima od dana samog primitka zahtjeva za vještačenjem u ZOSI-ju, pa do donošenja Nalaza i mišljenja po zahtjevu, navedeno po županijama i po područjima na koje se odnose pojedini zahtjevi, ZOSI odgovara: *„da nisu u mogućnosti dati potpuni odgovor s obzirom da se pojedine kategorije osoba/korisnika vještače prioritetno (onkološki, djeca, terminalno bolesne osobe i slična stanja). Gore navedeno, utvrđuje se prilikom postupka trijaže predmeta koja se obavlja u područnom uredu u trenutku zaprimanja predmeta. Zaprimljeni predmeti se vještače po datumu zaprimanja predmeta na ZOSI i težini funkcioniranja s određenom dijagnozom.“*
2. Koji su najčešći razlozi koji dovode do dugotrajnosti postupka vještačenja od dana kada ste zaprimili zahtjev za vještačenjem u ZOSI-ju pa do samog dana vještačenja osobe? Odgovor: *„Najčešći razlozi koji dovode do dugotrajnosti postupka, a posebno iz sustava socijalne skrbi,*

prvenstveno se odnose na zaprimanje velikog broja zahtjeva za vještačenja. Nadalje, uz zahtjev zaprimaju se nezadovoljavajuće kompletirani predmeti, odnosno nedostaju važni podatci o korisniku vještačenja, kao i medicinska dokumentacija, koja objektivizira navedena bolesna stanja. Prilikom trijaže predmeta utvrdilo se, kako osim što je medicinska dokumentacija nekompletirana, ista je i starijeg datuma na temelju čega se ne može provesti postupak vještačenja te je potrebno dodatno tražiti kompletiranje, a što produžuje postupak vještačenja. Nedostatak liječničkog kadra je duži niz godina prisutan te ZOSI kontinuirano provodi postupke javnog natječaja za zapošljavanje, međutim odaziv na isti je jako slab ili se na raspisani natječaj nitko ne javi. Međutim, ZOSI uz postojeći kadar i uz angažman liječnika na ugovor o djelu, ulaže sve napore kako bi se postupak vještačenja proveo u što kraćem roku te kako bi se smanjila ročnost čekanja na završetak postupka vještačenja."

3. Koji je postotak vještačenja prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji? Odgovor: *„Od ukupno zaprimljenih predmeta tijekom 2025. oko 0,5% odnosi se na vještačenje prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji."*

4. Koji je postotak vraćenih Nalaza i mišljenja u postupku revizije od strane nadležnog ministarstva i razlozi navedenog? Odgovor: *„Razlozi vraćanja od strane Povjerenstva za reviziju ocjena invalidnosti Ministarstva hrvatskih branitelja su sljedeći: (a) nije suglasno s uzrokom ili omjerom uzroka smanjenja, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti; (b) iz priložene medicinske dokumentacije ne nalazi se kontinuitet liječenja (najčešće kod HVO), pa se ne potvrđuje navedeni uzrok vezano za rat; (c) nedostatna nemedicinska dokumentacija vezana uz sudjelovanje u obrani suvereniteta (ratni put, uvjerenje o okolnosti stradavanja, revizija RVI kod HVO i sl...); i (d) gubitak RS nije u svezi s sudjelovanjem u Domovinskom ratu.*

Tablica 35. Postotak vraćenih nalaza i mišljenja po mjestima rada

	Split	Zagreb	Rijeka	Osijek	Varaždin
Pravilno	85%	85%	94%	96%	97%
Nepravilno	15%	15%	6%	4%	3%

5. Koji je postotak mijenjanih i donesenih novih nalaza i mišljenja na temelju revizije propisane čl. 123. st. 4. Zakona o mirovinskom osiguranju (NN, br. 96/25) i koji su najčešći uzroci navedeni u reviziji? Odgovor: *„Razlozi vraćanja predmeta od strane Samostalnog sektora za reviziju MROSP-a su sljedeći:* ***Razlozi nepotvrđenih ocjena****: (a) promjena ocjene; (b) preuranjeno utvrđeno smanjenje ili gubitak radne sposobnosti, jer nema kolizije zdravstvenog stanja sa zahtjevima radnog mjesta ili medicinska obrada i liječenje još nije u cijelosti završeno; i (c) Iz priložene medicinske dokumentacije nije vidljiv kontinuitet liječenja.* ***Razlozi nepotvrđenih ocjena iz ostalih razloga:*** *(a) nije priložena originalna medicinska dokumentacija; (b) potrebno je uputiti u CPR prije definitivne ocjene; i (c) kompletiranje ostale dokumentacije (smrtni list, uvjerenje medicine rada o nesposobnosti - vozači, neke nepravilnosti u Obrascu 2IN).* ***Razlozi traženja dopune:*** *(a) ispravak datuma nastanka invaliditeta (češće kod vještačenja radne sposobnosti radi ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu); (b) ispravak uzroka invaliditeta; (c) promjena ili dopuna medicinskih kontraindikacija i poslova koje korisnik može raditi; (d) nije vidljiv podatak primarne zdravstvene zaštite o kontinuiranom bolovanju; i (e) ponekad se traži i ispis zdravstvenog kartona korisnika. Postotak mijenjanih i donesenih novih Nalaza i mišljenja na temelju revizije propisane čl. 123. st. 4. Zakona o mirovinskom osiguranju iznosi 18%."*

Profesionalna rehabilitacija u sklopu mirovinskog osiguranja

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju koja je uređena odredbama čl. 47. do 54. ZOMO-a, prema dobivenim podatcima od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu u 2025. godini nije priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju niti jednom osiguraniku. Profesionalna rehabilitacija koja je počevši od 24. lipnja 2024. priznata jednom korisniku u Područnom uredu u Virovitici, rješenjem od 21. kolovoza 2024. godine je u tijeku a provodi se u Industrijsko-obrtničkoj školi Slavonski Brod. Troškove rehabilitacije podmiruje Centar za profesionalnu rehabilitaciju Osijek s kojim je sklopljen jedan ugovor. U tijeku je i profesionalna rehabilitacija koja je počevši od 17. listopada 2023. priznata jednoj korisnici u Područnoj službi u Osijeku rješenjem od 12. veljače 2024. godine, a provodi se u Srednjoj školi Isidora Kršnjavoga Našice. Možemo zaključiti da navedena mogućnost koja je propisana kao takva i uređena Zakonom o mirovinskom osiguranju još uvijek nije prepoznata među osiguranicima kao isplativa.

Korisnici mirovine koji koriste mogućnost rada uz primanje mirovine danu prema ZOMO-u

Ukupan broj korisnika je 36.137. Napominjemo da nemamo izdvojen broj, udio korisnika obiteljske mirovine osoba s invaliditetom koji su istu ostvarili prema čl. 69. st. 5. ZOMO-a. Također, s obzirom da je novim ZOMO-om mogućnost rada uz istovremenu isplatu mirovine proširena i na korisnike invalidske mirovine zbog potpunog gubitka radne sposobnosti odnosno opće nesposobnosti za rad te na korisnike invalidske mirovine prevedene u starosnu mirovinu, koji se zaposle na manje od 3,5 sata dnevno. Omogućen je rad do 3,5 sata dnevno i korisnicima obiteljske mirovine koji su to pravo ostvarili na temelju potpunog gubitka radne sposobnosti odnosno opće nesposobnosti za rad. Pravo je omogućeno i za korisnike mirovine ostvarene prema posebnom propisu, ako je to za njih povoljnije. Tek ćemo iduće godine moći prezentirati broj osoba s invaliditetom koji koriste navedeno pravo.

1. Na dan 31. prosinca 2025. imamo 36.137 osiguranika/korisnika starosnih, prijevremenih starosnih i obiteljskih mirovina ostvarenih prema ZOMO-u, Zakonu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba (u daljnjem tekstu: Zakon o DVO) i Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (u daljnjem tekstu: ZOHBDR) koji rade do polovice punog radnog vremena i primaju mirovinu.

2. Skupine osiguranika kojima pripadaju, odnosno ostvaruju sljedeće mirovine: Ti korisnici ostvaruju starosne i prijevremene starosne mirovine te obiteljske nakon smrti korisnika (ili osiguranika). Od 36.137 korisnika, korisnika starosne mirovine ostvarene prema ZOMO-u bilo je 23.188, odnosno 64,17%, korisnika prijevremene starosne mirovine ostvarene prema ZOMO-u bilo je 7.229, odnosno 20,00%, korisnika obiteljske mirovine ostvarene prema ZOMO-u 1.759, odnosno 4,87%, korisnika mirovina ostvarenih prema Zakonu o DVO-u 2.319, odnosno 6,42% i korisnika mirovina ostvarenih prema ZOHBDR-u 1.642, odnosno 4,54%.Navedeno je prikazano u sljedećoj tablici.

Tablica 36. Broj korisnika mirovina uz rad (od čega osobe s invaliditetom su 1.642 HRVI, te određeni postotak korisnika obiteljske mirovine - dijete sa statusom osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti utvrđenom prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom)

Starosna mirovina	Prijevremena starosna mirovina	Obiteljska mirovina	Mirovina prema Zakonu o DVO, PS i OSO	Mirovina prema ZOHBDR-u	Ukupno
23.188 (64,17%)	7.229 (20,00%)	1.759 (4,87%)	2.319 (6,42%)	1.642 (4,54%)	**36.137**

Nadležnom MROSP-u tijekom 2025. godine predlagali smo sljedeće izmjene i dopune zakonskih odredbi: Prije samog donošenja novog ZOMO-a te prijedloga dopune Zakona o mirovinskom osiguranju, istaknuli smo sljedeći prijedlog za nadopunom odredbi Nacrta Prijedloga. U prijedlogu novog Zakona o mirovinskom osiguranju od strane predlagatelja, istaknut je i prijedlog omogućavanja korisnicima starosne mirovine, prijevremene starosne mirovine, starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika i obiteljske mirovine s navršenih 65 godina života rad u punom radnom vremenu uz isplatu mirovine u iznosu od 50%. Isto tako, u cilju omogućavanja rada obrtnicima i osobama koje obavljaju samostalnu profesionalnu djelatnost predlaže se osigurati korištenje pola iznosa mirovine kada navrše 65 godina života bez prestanka obavljanja obrta, odnosno profesionalne djelatnosti. Predložili smo da roditelj njegovatelj, ili njegovatelj DTUR ili OSI nakon ispunjenja uvjeta za mirovinu, kao i gore navedeni obrtnici ili osobe koje obavljaju samostalnu profesionalnu djelatnost, uz primanje pola iznosa mirovine (50% mirovine) nastave obavljati djelatnost roditelja njegovatelja, ili njegovatelja. Ili obrnuto, da uz primanje cijele mirovine, nastave obavljati djelatnost roditelja njegovatelja ili njegovatelja DTUR ili OSI, u sklopu četiri radna sata. Odnosno predložili smo da se u izuzetke kojima se mirovina ne obustavlja a koji su regulirani čl. 99. st. 3. ZOMO-a, ubace i roditelji njegovatelji ili njegovatelji DTUR ili OSI. Obrazloženje: S obzirom da je u djelokrugu rada MROSP-a i Zakon o socijalnoj skrbi čije odredbe čl. 61. do 69. (Odjeljak 11.) reguliraju status roditelja njegovatelja/njegovatelja, smatramo da neće biti veći problem da se nadopune navedene odredbe. Naime, čl. 65. st. 1. navedeno je i da: *„(1) Roditelj njegovatelj ili njegovatelj DTUR ili OSI iz čl. 61. ovoga Zakona ima pravo na naknadu u postotku od osnovice koji iznosi 1000% osnovice iz čl. 22. st. 2. ovoga Zakona, prava iz mirovinskoga osiguranja, obveznog zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti, kao zaposlena osoba prema posebnim propisima.“* Ukoliko je opravdanje za nemogućnost primanja mirovine uz istovremeni status roditelja njegovatelja ili njegovatelja taj da se tu radi o naknadi, a ne plaći, tim više je moguće da se ostvari primanje radom zasluženе mirovine uz skrb DTUR, odnosno OSI jer navedeno dijete nije ozdravilo ostvarivanjem uvjeta za mirovinu roditelja, te se on i dalje dužan skrbiti o toj osobi. Zbog navedenog ne vidimo razloga za uskraćivanje tih ionako u mnogočemu lišenih osoba zasluženе mirovine čije primanje iste uz rad je omogućeno svim ostalim osiguranicima. Istaknuli smo i da smatramo kako nije prihvatljivo da roditelj njegovatelj ili njegovatelj koji pruža skrb osobi koja je potpuno ovisna o pomoći i njezi druge osobe tako da joj je zbog održavanja života potrebno pružanje specifične njege izvođenjem medicinsko-tehničkih zahvata (čl. 64. st. 6. ZSS-a), supstituirajući ujedno na taj način potrebu institucionalne skrbi o odnosnoj osobi - zbog navedenog ostaje bez prava na radom zasluženu mirovinu kao prava iz mirovinskog osiguranja. Sve navedeno proizlazi i iz odredbe čl. 58. st. 2. Ustava, prema kojoj posebnu skrb država posvećuje zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život.

U svom odgovoru MROSP ističe: *„U odnosu na Vaš prijedlog o omogućavanju isplate mirovine u iznosu od 50% roditeljima njegovateljima i njegovateljima DTUR u razvoju ili OSI, ističemo kako je odredbom čl. 42. st. 5. novog ZOMO-a predviđeno da roditelji njegovatelji, njegovatelji prema propisima o socijalnoj skrbi, udomitelji koji obavljaju standardno ili specijalizirano udomiteljstvo za djecu te osobe koje pružaju njegu i pomoć hrvatskim ratnim vojnim invalidima iz Domovinskog rata, jednako kao obrtnici i osobe koje obavljaju samostalnu profesionalnu djelatnost, mogu ostvariti pravo na starosnu mirovinu s navršenih 65 godina života, bez prestanka obveznog osiguranja. Također, čl. 100. st. 3. točk. 2. ZOMO-a propisano je kako se navedenim kategorijama za vrijeme obavljanja djelatnosti isplata mirovine ne obustavlja, ali se isplaćuje u smanjenom iznosu, odnosno u visini od 50%. Slijedom navedenoga, a uvažavajući*

značaj i ulogu ovih posebnih kategorija osiguranika, novi ZOMO je propisao mogućnost ostvarivanja prava na pola mirovine s navršenih 65 godina života za roditelje njegovatelje i njegovatelje, uz zadržavanje statusa, kao što navodite u Vašem prijedlogu. U odnosu na Vaš prijedlog da se roditeljima njegovateljima i njegovateljima omogući i rad do polovice punog radnog vremena uz istovremeno korištenje punog iznosa mirovine, ističemo kako su način i uvjeti za priznavanje prava na status roditelja njegovatelja/njegovatelja uređeni važećim Zakonom o socijalnoj skrbi. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi naknada roditelju njegovatelju/njegovatelju određuje se u jedinstvenom iznosu i ne postoji mogućnost određivanja naknade na drukčiji način, u polovici ili u bilo kojem drugom djelomičnom iznosu. Stoga, a uzimajući u obzir specifičnosti statusa roditelja njegovatelja, njegovatelja prema propisima o socijalnoj skrbi, kao i prava i obveza koje proizlaze iz navedenog statusa, nije moguće prihvatiti Vaš prijedlog."

Naknada za tjelesno oštećenje - prijedlog izmjene i dopune ZOMO-a

POSI se obraćaju osobe s invaliditetom koje su ostvarile pravo na naknadu za tjelesno oštećenje po propisima koji su važili do 1. siječnja 1999. (1987. godine ili ranije). Moramo istaknuti da je sami iznos naknade za tjelesno oštećenje više simboličan nego neki oblik pomoći OSI. Naknada za tjelesno oštećenje raste isto kao što to rastu i mirovine, po istoj formuli. Naknada zbog tjelesnog oštećenja se određuje ovisno o postotku tjelesnog oštećenja u odgovarajućem postotku od osnovice (osnovicu za određivanje naknade utvrđuje HZMO općim aktom, Odlukom o osnovici za određivanje naknade zbog tjelesnog oštećenja i o usklađivanju novčanih naknada zbog tjelesnog oštećenja) i ovisno o postotku tjelesnog oštećenja, u odgovarajućem postotku od osnovice što je prikazano u sljedećoj tablici.

Tablica 37. Naknada zbog tjelesnog oštećenja sukladno čl. 63. Zakona o mirovinskom osiguranju

Za tjelesno oštećenje od	Stupanj	Naknada iznosi u postotku od osnovice
100%	1	40%
90%	2	36%
80%	3	32%
70%	4	28%
60%	5	24%
50%	6	20%
40%	7	16%
30%	8	12%

Od 1. siječnja 2025. godine osnovica za određivanje novčane naknade za tjelesno oštećenje iznosi 311,07 eura. Isto se odnosi na osiguranike koji su u 2025. godini ostvarili pravo na naknadu za tjelesno oštećenje. Naime, Odlukom o osnovici za određivanje naknade zbog tjelesnog oštećenja i o usklađivanju novčanih naknada zbog tjelesnog oštećenja (NN, br. 38/05) propisno je čl. 2. da: *„Novčane naknade zbog tjelesnog oštećenja korisnicima koji su pravo na novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja ostvarili od 1. siječnja 1999. do 31. prosinca 2024. usklađuju se od 1. siječnja 2025. za 3,03%."*

Ovdje uočavamo diskrepanciju između iznosa novčane naknade za 100% tjelesno oštećenje koje je ranije utvrđeno i naknadu za 100% tjelesno oštećenje koje je utvrđeno posljednjom Odlukom. Međutim, taj problem se povlači i od ranije, te je nastao jer je postojao određeni vremenski period kada se mirovine nisu usklađivale, rasle sukladno pravnim propisima,

odnosno nisu rasle sukladno rastu plaća pa je o tome donesena Odluka Ustavnog suda, Broj: U-I-283/1997. od 12. svibnja 1998. godine kojom se ukidaju odredbe članaka 1., 2., 3., 4. i 6. Zakona o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, te upravljanju fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja (NN, br. 20/97). U izvršenju navedene Odluke Ustavnog suda donesen je Zakon o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, te upravljanju fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja (NN, br. 20/97, 69/98 i 161/98) kojima su oštećeni umirovljenici dijelom bili obeštećeni. Nakon toga i Zakon o dodatku na mirovine (NN, br. 79/07, 114/11 i 115/18) od 4-27 posto na mirovine "novih" umirovljenika u primjeni od 1. studenoga 2007. godine, a kako bi se umanjio jaz između starih umirovljenika i novih umirovljenika. Dodatak na mirovine od 27% koji su primali svi novi umirovljenici od 2010. godine pa nadalje, ušao je u sastav redovne mirovine te je od 1. siječnja 2012. godine dodatak na mirovinu sastavni dio mirovine.

S obzirom da odlukom Ustavnog suda nije riješeno pitanje usklađivanja Naknade za tjelesno oštećenje, navedena naknada ostala je u nesrazmjeru sa svime, odnosno nije se povećavala na način kako bi trebala, a nije naknadno niti usklađena s rastom plaća, kao što je to učinjeno s mirovinama kroz spomenutu Odluku Ustavnog suda. Zbog navedenog je i naknada za tjelesno oštećenje određenog broja umirovljenika više nego dvostruko manja od naknade koju danas primaju osobe s utvrđenim pravom na naknadu za tjelesno oštećenje. Npr. osoba s invaliditetom te utvrđenim pravom na naknadu za tjelesno oštećenje iz 1987. godine za 50% tjelesnog oštećenja prima 18 eura, dok za isto 50% tjelesno oštećenje osoba s utvrđenim invaliditetom u 2025. godini prima 66,25 eura. S obzirom da se radi o malom broju osoba/umirovljenika, izjednačavanje njihovih iznosa naknade za istovjetni postotak tjelesnog oštećenja ne bi imao značajan financijski utjecaj za državni proračun. Stoga smo MROSP-u predložili izmjene zakonskih odredbi kojima bi se njihova primanja za istovjetni postotak tjelesnog oštećenja izjednačila.

U svom odgovoru ministarstvo ističe: *„Mirovinskom reformom od 1. siječnja 1999., odnosno donošenjem Zakona o mirovinskom osiguranju (NN, br. 102/98; u daljnjem tekstu: ZOMO iz 1999.), pravo na novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja u mirovinskom sustavu ostvaruje se samo ako je tjelesno oštećenje prouzročeno ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću. S obzirom na to da je prema popisima koji su bili na snazi do 31. prosinca 1998. bilo moguće ostvarivanje novčane naknade koje je nastalo zbog ozljede izvan rada i bolesti, odredbom čl. 172. ZOMO-a iz 1999., osigurana je isplata stečenog prava u istom opsegu i nakon 1. siječnja 1999. godine te daljnje usklađivanje kao i mirovine. Vezano za Vašu tvrdnju da se novčana naknada za tjelesno oštećenje i druga mirovinska primanja nakon Odluke Ustavnog suda od 12. svibnja 1998. nisu uskladile prema tada važećim propisima, ističemo kako je u izvršenju navedene odluke, donesen Zakon o prenošenju sredstava iz državnog proračuna fondovima mirovinskog i invalidskog osiguranja te usklađivanju mirovina (NN, br. 102/98; u daljnjem tekstu: Zakon o prenošenju sredstava), kojim je propisan i novi način usklađivanja mirovina od 1. srpnja 1998. prema kojem se mirovine obvezno usklađuju za svako polugodište prema rastu plaća i troškova života u omjeru 50:50, tzv. švicarska formula. Također, čl. 2. Zakona o prenošenju sredstava propisano je kako će osnovica za usklađivanje mirovina biti svota mirovine isplaćena za lipanj 1998. godine, a visina i način usklađivanja utvrđivat će se općim aktima fondova mirovinskog i invalidskog osiguranja. Nadalje, čl. 3. Zakona o prenošenju sredstava propisano je kako će se isti način usklađivanja primijeniti i na novčane naknade za tjelesno oštećenje, doplatak za pomoć i njegu i naknade plaće invalida rada, pri čemu će se*

osnovica za usklađivanje novčanih primanja iz mirovinskog osiguranja utvrditi općim aktima fondova mirovinskog i invalidskog osiguranja. Radi primjene Zakona o prenošenju sredstava donesen je Pravilnik o načinu i rokovima isplate dodatka na mirovinu (NN, br. 136/98) kojim je određeno usklađivanje mirovine od 1. rujna 1993. do 30. lipnja 1998. te Pravilnik o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja (NN, br. 136/98.) kojim je uređen novi način usklađivanja mirovine i drugih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja od 1. srpnja 1998. Također, donesena je i Odluka o usklađivanju novčane naknade za tjelesno oštećenje od 1. srpnja 1998. (NN, br. 136/98; u daljnjem tekstu: Odluka) kojom je uređeno usklađivanje novčane naknade za tjelesno oštećenje. Navedenom Odlukom utvrđena je osnovica u iznosu od 312,29 kuna od 1. siječnja 1998. za određivanje novčane naknade zbog tjelesnog oštećenja, ostvarene do 31. prosinca 1997. ili nakon toga dana. Ujedno, Odlukom je određeno da se novčane naknade za tjelesno oštećenje koje su ostvarene nakon 1. srpnja 1998., a nisu usklađene za 3,5%, usklađuju od dana ostvarivanja prava za 5,57%, po službenoj dužnosti bez donošenja rješenja. U odnosu na Zakon o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju (NN, br. 79/07, 114/11 i 115/18), ističemo kako je svrha donošenja ovog Zakona bila ublažavanje razlika u visini mirovina ostvarenih od 1. siječnja 1999., koja se pojavila zbog postupnog širenja obračunskog razdoblja za izračun visine mirovine u razdoblju od 1999. do 2010., a ne usklađivanje mirovina u skladu s Odlukom Ustavnog suda od 12. svibnja 1998. Slijedom navedenoga, ne može se prihvatiti tvrdnja kako se novčana naknada za tjelesno oštećenje i druga mirovinska primanja nisu uskladila prema propisima donesenim u skladu s Odlukom Ustavnog suda od 12. svibnja 1998. Novim Zakonom o mirovinskom osiguranju (NN, br. 96/25), koji je stupio na snagu 1. srpnja 2025. godine, i dalje je u mirovinskom sustavu zadržano pravo na novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja nastalog zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti, a naknada se određuje od osnovice utvrđene odlukom Upravnog vijeća HZMO-a, nastavno na ranije utvrđenu osnovicu, usklađenu za stopu povećanja na temelju kojega se usklađuju mirovine. Naknada zbog tjelesnog oštećenja nastalog zbog ozljede izvan rada ili bolesti, kao stečeno pravo zatečeno na dan 1. siječnja 1999., i dalje se redovito usklađuju dva puta godišnje kao i sva ostala primanja iz mirovinskog osiguranja. U odnosu na Vaš prijedlog za izmjenu i dopunu ZOMO na način da se izjednače korisnici novčane naknade zbog tjelesnog oštećenja, neovisno o uzroku nastanka tjelesnog oštećenja, posebno naglašavamo kako u sadašnjem zakonskom okviru pravo na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje iz mirovinskog sustava proizlazi iz osiguranja od profesionalnih rizika, odnosno ozljede na radu i profesionalne bolesti koje su povezane s radom i radnim procesima. Pravo na naknadu za tjelesno oštećenje zbog bolesti i ozljede izvan rada zadržano je isključivo kao stečeno pravo do 31. prosinca 1998., koje se i prema ranije važećim propisima određivalo u smanjenom iznosu u odnosu na naknadu koja je nastala zbog profesionalnih rizika, stoga ne nalazimo pravnu osnovu za izjednačavanje visine naknade. Zaključno napominjemo, kako korisnici novčanih naknada zbog tjelesnog oštećenja nastalih zbog ozljede izvan rada ili bolesti, osim ranije stečenog prava iz mirovinskog osiguranja, mogu koristiti prava i izvan sustava mirovinskog osiguranja, primjerice porezne olakšice, oslobađanje od plaćanja cestarine i si. Također, imaju mogućnost ostvarivanja prava iz socijalne skrbi na inkluzivni dodatak, ako za to ispunjavaju uvjete. Slijedom navedenoga, nismo u mogućnosti udovoljiti Vašemu prijedlogu za izmjenu Zakona o mirovinskom osiguranju.“

Zaključak:

Godine 2025. dogodili su se minimalni pomaci, odnosno poboljšanja za umirovljenike koji su osobe s invaliditetom, a koje su se odnosile na povećanje svih „invalidskih mirovina“ za 10%. Također, ostvarena su poboljšanja glede njihovog sudjelovanja u radu uz primanje mirovine. Obrtnicima i osobama koje obavljaju samostalnu profesionalnu djelatnost, osiguranicima u statusu roditelja njegovatelja i njegovatelja prema propisima o socijalnoj skrbi, udomitelja te osobama koje pružaju njegu i pomoć hrvatskim ratnim vojnim invalidima, dana je mogućnost stjecanja prava na starosnu mirovinu s navršenih 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža, uz korištenje pola iznosa mirovine bez prestanka obavljanja djelatnosti na koju su osigurani. Međutim uz sve to, s obzirom na inflaciju u Republici Hrvatskoj možemo zaključiti da su sve dosadašnje „mirovinske reforme“ od 2002. godine pa do danas, usmjerene samo na ublažavanje posljedica, odnosno ublažavanje razlika između „starih“ i „novih“ umirovljenika do kojih je došlo zbog politike kojom je uveden drugi obvezni mirovinski stup (umjesto samo dobrovoljnog). Činjenica je i da prosječne radničke mirovine čine svega 37% prosječne plaće. Oko 280.000 umirovljenika koji primaju najniže mirovine prema Zakonu o mirovinskom osiguranju imaju udio u plaći samo 30% i primaju 450 eura. Iako su se invalidske mirovine povećale za 10% od 1. siječnja 2026. godine, one su za otprilike 82.000 korisnika iznosile izrazito skromnih 465 eura (udio 31%). Obiteljske mirovine imaju udio od 35%, njih više od 153.000 s prosječnim primanjima od 532 eura.

Trend koji galopirajući ide naprijed je činjenica da je broj korisnika najniže mirovine u Republici Hrvatskoj u posljednjih deset godina porastao za više od 50%. Prema podatcima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, statistika za prosinac 2025. godine pokazuje da broj korisnika najniže mirovine kojima je mirovina određena prema Zakonu o mirovinskom osiguranju iznosi 279.681 s prosječnom neto mirovinom od 449,93 eura. Na prvi pogled, ti podatci sugeriraju sve veću zastupljenost najniže mirovine, koje su pokušaj ispravljanja postojeće nepravedne formule za izračun mirovina. Također, priznavanje prava na najnižu mirovinu destimulirajući je čimbenik za plaćanje doprinosa poslodavaca na višu plaću. Navedeno s obzirom da većina sadašnjih zaposlenika ostvaruje plaće manje ili u okviru prosječne plaće u Republici Hrvatskoj (Izvor: Državni zavod za statistiku). Naime, prosječna neto plaća u studenom iznosila je 1.498 eura (Izvor: Državni zavod za statistiku), što znači da će 40% zaposlenih koji odlaze u starosnu mirovinu ostvariti pravo na najnižu mirovinu koja u 2025. godini iznosi za 40 godina radnog staža 612,80 eura, a koja je ispod nivoa socijalne sigurnosti za samca.

2.21. STAŽ OSIGURANJA S POVEĆANIM TRAJANJEM (BENEFICIRANI RADNI STAŽ)

Najviše je zaprimljenih pritužbi koje se odnose na staž osiguranja s povećanim trajanjem i određene bolesti (invaliditet) koje nisu nabrojene u Zakonu o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, te na nepriznavanje beneficiranog radnog staža unatrag za vrijeme koje je OSI bila u radnom odnosu, te ujedno imala Zakonom o stažu osiguranja s povećanim trajanjem propisane dijagnoze. Međutim vještaci nisu uzeli u obzir navedeno već su odredili da se beneficirani radni staž priznaje od datuma vještačenja ili samo od datuma stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (2021. godine).

Primjer iz prakse: POSI se obratila osoba s invaliditetom čiji roditelji sudjeluju u pokrivanju troškova njezinog obrta kako bi mogla participirati i biti u radnom odnosu, te je zatražila od

strane nadležne područne službe HZMO-a na temelju čl. 26. Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, utvrđivanje staža osiguranja s povećanim trajanjem od 1994. godine od kada je neprekidno u osiguranju (zaposlena). Dijagnozu 100% gluhe osobe ima od rođenja što je dokazivala medicinskom dokumentacijom iz navedenog razdoblja. Utvrđivanje staža osiguranja je zatražila 1994. godine, na temelju čl. 6. st. 8. Uredbe o metodologijama vještačenja, koji govori da se oštećenje organizma i funkcionalne sposobnosti/nesposobnosti prije obavljenog pregleda može utvrditi i na temelju medicinske dokumentacije iz ranijeg razdoblja. Ujedno je uz zamolbu dostavila kao dokaz medicinsku dokumentaciju iz koje je vidljivo da je njena bolest nastupila ranije godine, odnosno njezinim rođenjem. Također, iz liječničke dokumentacije je evidentno na kakve sve probleme i na kakve sve zapreke nailazi u svom radu jer je po zanimanju dentalna medicinska sestra, te je zbog svog invaliditeta onemogućena za telefonski kontakt i razgovor sa pacijentima, što ju već godinama stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na sve druge osobe iste struke te je morala uz pomoć roditelja putem obrta biti samozaposlena pa makar su joj u zadnje vrijeme već nekoliko godina davanja veća od primanja koje ima te je cijeli svoj život prisiljena na pomaganje od strane roditelja bilo financijski bilo fizički. Njezina dijagnoza, odnosno bolest, bila je kao invaliditet nabrojena i u prijašnjem „starom“ Zakonu o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (NN, br. 71/99, 46/07 i 41/08) koji je bio važeći do 1. siječnja 2019. godine, te se može vještačiti i za raniji period ukoliko se to iznese u zahtjevu i ako se može dokazati medicinskom dokumentacijom u kojoj mora biti navedeno jedno od onog što je navedeno u prijašnjem „starom“ Zakonu o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, te da je osoba bila u osiguranju u tom periodu. Međutim, od strane HZMO-a, nije joj priznat raniji period koji je bila s invaliditetom u osiguranju, te joj je beneficirani radni staž priznat samo od 10. travnja 2021. godine. Navedeno je obrazloženo: *„Osiguranicima-osobama s invaliditetom koje su obavezno osigurane na mirovinsko osiguranje na temelju čl. 10. ZOMO-a, staž osiguranja s povećanim trajanjem računa se najranije počevši od 10. travnja 2021. godine.“* Ovaj je datum uzet zato što je tada stupio na snagu Zakon o dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (NN, br. 34/21) koji u svojim odredbama čl. 3.a samo deklarativno određuje da se obrtnicima " *… računa se staž osiguranja s povećanim trajanjem na temelju plaćenih doprinosa za mirovinsko osiguranje.“* Navedeni staž osiguranja s povećanim trajanjem se oduvijek računao svim OSI nabrojenim čl. 1. toč. 3. ovoga Zakona, a koji imaju status obrtnika jednako kao svim ostalim osiguranicima iz radnog odnosa i nije se pravila nikakva razlika.

Staž osiguranja s povećanim trajanjem potrebno je računati od datuma od kada joj je priznato svojstvo osiguranika - OSI, odnosno od dana nastanka invaliditeta, u osiguranju kao i svim ostalim osobama - obrtnicima zbog sljedećih razloga: (1) drugačije određivanje nije u skladu s odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju, Zakona o općem upravnom postupku, kao niti Zakona o stažu s povećanim trajanjem. Također, pozivajući se na pozitivne odredbe čl. 11. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom koji propisuje da se pod samozapošljavanjem osoba s invaliditetom, u smislu ovoga Zakona između ostalog smatra i obavljanje obrta, kao i obavljanje domaće radinosti ili sporednog zanimanja na temelju kojega je osoba osigurana na mirovinsko osiguranje, obavljanje djelatnosti slobodnog zanimanja (profesionalne djelatnosti) te obavljanje djelatnosti poljoprivrede i šumarstva.

Čl. 8. st. 2. Zakona o obrtu propisano je da: *„(2) Radom u obrtu obrtnik ostvaruje prava i obveze iz radnog odnosa ako ta prava ne ostvaruje po drugoj osnovi.“*

Možemo konstatirati da je obavljanje obrta ili samostalne djelatnosti izjednačeno s obavljanjem radnog odnosa. Da je tome tako govori i presuda Visokog upravnog suda

Republike Hrvatske, Posl. broj: Usž-2966/16-2 od 28. rujna 2016., koja u obrazloženju izjednačava obavljanje obrta sa obavljanjem radnog odnosa kao i ostvarivanjem svih prava koja za osiguranika iz njega proizlaze. U svim prethodno navedenim propisima radni odnos se izjednačava s obavljanjem obrta, odnosno određene djelatnosti, pa tako u čl. 1. st. 1. toč. 3. Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem navodi se da se pravo na beneficirani radni staž odnosi na sve osiguranike - OSI koji posjeduju određene dijagnoze, invaliditet, pobrojane u toč. 3. Kao što smo i naveli već postoje pravomoćna rješenja HZMO-a, donesenih od pojedinih područnih službi kojima se OSI priznaje pravo na beneficirani radni staž od 1999. godine (ukoliko je u osiguranju s invaliditetom s popisa), te svako drugačije odlučivanje ne bi bilo u skladu s važećim pravnim propisima ujedno bilo bi diskriminatorno u odnosu na sve ostale radnike OSI, kao i obrtnike kojima je za navedeni period priznat staž s povećanim trajanjem. Već dugi niz godina u svojim rješenjima o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, odnosno za status osobe s invaliditetom ranijim rješenjima HZMO, rad u obrtu okarakteriziran je kao radni odnos, ili radna aktivnost i priznavao se za ispunjavanje zakonskih uvjeta staža osiguranja sa povećanim trajanjem.

Iz navedenog proizlazi da nema zakonske ovlasti da se za navedeni period prije 10. travnja 2021. godine OSI zaposlenim u obrtu ne prizna staž osiguranja s povećanim trajanjem. Sve ostalo bi bila diskriminacija tih OSI kao osiguranika u odnosu na ostale osiguranike - OSI. Navedeno potkrepljuje i raniji Zakon o mirovinskom osiguranju koji je u čl. 8. st. 1. t. 2. izjednačio radni odnos i samostalno obavljanje djelatnosti i podveo ih pod radnu aktivnost.

Zaključak:

Navedenim izmjenama i dopunama onemogućeno je ostvarivanje dotadašnjeg prava za jednu od grupacija osiguranika, konkretno stjecanje beneficiranog radnog staža za ranije razdoblje za sve obrtnike osobe s invaliditetom. Naime, donošenjem Zakona o dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem 2021. godine, samim nabrajanjem i stavljanjem u zakonske okvire osoba koje imaju registriran obrt, samo je deklaratorno učinjeno ono što se oduvijek primjenjivalo sukladno odredbi čl. 8. st. 2. Zakona o obrtu prema kojoj odredbi su obrtnici izjednačeni sa svim ostalim radnicima iz radnog odnosa te su se i ranije svim obrtnicima priznavala prava na beneficirani radni staž.

Ukazujemo na činjenicu kako je rad osoba s invaliditetom kroz obrt izjednačen u Zakonu o obrtu s radnim odnosom, te ne postoji zakonska osnova za diskriminiranje po pitanju ostvarivanja prava na beneficirani radni staž u odnosu na osobe s invaliditetom koje su u radnom odnosu kod poslodavca i priznavanje beneficiranog radnog staža za ranije razdoblje za koje se oduvijek svim obrtnicima priznavalo kao beneficirani radni staž.

2.22. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

U siječnju 2025. održan je drugi krug predsjedničkih izbora, dok su u svibnju 2025. godine održani lokalni izbori na kojima su se birali gradonačelnici i načelnici općina, župani, gradska i općinska vijeća i županijske skupštine.

Povodom održavanja lokalnih izbora 2025. godine POSI je uputio javno priopćenje pod nazivom Što lokalni izbori mogu donijeti osobama s invaliditetom? U priopćenju je istaknuo da se životi 17% stanovništva RH koliko to čine OSI, kao i životi svih drugih građana odvijaju na lokalnoj razini. U njihovim gradovima i općinama, OSI i DTUR trebali bi imati pristupačno

okruženje za kretanje, prilagođen prijevoz, socijalne usluge koje bi im se pružale u njihovim domovima, a ne da se moraju smještati u ustanove kad se njihove obitelji više ne mogu brinuti za njih. Lokalni izbori prilika su da prioriteti za ravnopravni život i OSI i DTUR postanu dio razvojnih planova županija, gradova i općina. To se može postići jedino ako političari uključe OSI u donošenje odluka i u proračunima osiguraju sredstva za osiguranje pristupačnosti i mobilnosti, funkcioniranje udruga OSI, pružanje potrebnih socijalnih usluga te uključenost u odgojne i obrazovne programe i programe rane intervencije svoj DTUR. Podsjetili smo sve sudionike izbornog procesa kako je uz osiguranje arhitektonske pristupačnosti prostorija političkih stranaka, predizbornih debata, skupova i biračkih mjesta, neophodno osigurati i informacijsko-komunikacijsku pristupačnost, odnosno poruke i informacije važne za sudjelovanje na izborima moraju biti dostupne i razumljive svima, uključujući gluhe i slijepe osobe, kao i osobe s intelektualnim teškoćama. Pozivali smo i OSI i roditelje DTUR da se uključe u procese donošenja odluka koje utječu na njihove živote, da se informiraju o tome kako pojedine opcije planiraju odgovoriti na izazove s kojima se svakodnevno suočavaju i da izađu na izbore. Također, podsjetili smo da, sukladno uputama Državnog izbornog povjerenstva (DIP), birači koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto, a žele glasati, trebaju o tome obavijestiti nadležno izborno povjerenstvo najranije tri dana prije dana održavanja izbora ili birački odbor do 12.00 sati na dan održavanja izbora. Ukoliko je to moguće, članovi biračkog odbora će ih posjetiti na njihovoj adresi. Ukoliko je biračko mjesto nepristupačno, glasanje se može organizirati ispred samog mjesta. Svi birači koji smatraju da im je nekom radnjom izbornog tijela ili na bilo koji drugi način ugroženo ili onemogućeno njihovo biračko pravo, trebaju se bez odgode obratiti DIP-u kako bi se pravodobno poduzele odgovarajuće mjere i otklonile eventualne uočene nepravilnosti.

Pritužbe na kršenje biračkog prava

Primjer iz prakse (1): Pritužitelj iz Zagreba informirao je POSI o teškoćama u ostvarivanju svog biračkog prava u drugom krugu predsjedničkih izbora održanom 12. siječnja 2025. godine. Osoba se kreće pomoću elektromotornih kolica i po dolasku na nepristupačno biračko mjesto obavijestio je birački odbor da se spuste s kata i omoguće mu glasovanje. Budući da su u tom biračkom odboru bile tri osobe, rečeno mu je da ih nema dovoljno i da ne može glasovati. Osoba se odmah pozivom obratila DIP-u koji je u kratkom roku reagirao i osobi je omogućeno glasovanje. Pritužitelj je naveo da je već imao negativna iskustva na tom biračkome mjestu o čemu je POSI pisanim dopisom informirao DIP te je održan i zajednički sastanak POSI i DIP-a na kojem je naglašena važnost edukacija članova biračkih odbora.

Primjer iz prakse (2): Pritužitelj je obavijestio POSI o svojoj inicijativi prema nadležnim tijelima da žurno reagiraju kako bi se za sve birače Općine Seget osiguralo zakonito, pravično i pristupačno provođenje predstojećih lokalnih izbora. Proslijedio nam je prijedlog u kojem je dokumentirao nepristupačnost biračkih mjesta za birače s invaliditetom koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica, a ujedno je dao i prijedlog pristupačne alternative. Pritužitelja smo zamolili da nas obavijesti o odgovoru nadležnih tijela slijedom čega nam je proslijedio rješenje Županijskog izbornog povjerenstva Splitsko-dalmatinske županije. Predmetnim Rješenjem odbija se njegov prijedlog i potvrđuje rješenje Općinskog izbornog povjerenstva Općine Seget o određivanju biračkih mjesta za provedbu lokalnih izbora. Kao tijelo koje štiti, prati i promiče prava OSI u RH sukladno Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, uputili smo svoje mišljenje na predmetno rješenje koje smo dostavili na znanje i DIP-u. Smatramo da citirane odredbe Obvezatnih uputa broj L IX o uvjetima u pogledu prostora koji se određuju kao biračka mjesta i načinu uređenja biračkog mjesta u čl. 1. Pristupačnost vrlo jasno definiraju: kao

prostorija u kojoj će se glasovati na izborima (…) ukoliko postoji takva mogućnost u mjestu gdje se odvijaju izbori, mora se odrediti ono mjesto koje će biti lako dostupno svim biračima s pravom glasa, uključujući i OSI ili osobe smanjene pokretljivosti. Pritužitelj je vrlo jasno dokumentirao da nedaleko od nepristupačnog biračkog mjesta postoji ono koje je pristupačno i koje je lako dostupno svim biračima uključujući i birače s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Županijsko izborno povjerenstvo je u svom odgovoru navelo kako je prilazna cesta predloženom alternativnom biračkom mjestu uska što bi trebalo ispitati kao i dodatno provjeriti mogućnost regulacije prometa na dan izbora posebno s obzirom na činjenicu da postoji još jedna prilazna cesta. Drugi argument koji je Županijsko izborno povjerenstvo iznijelo kako bi objasnilo svoju odluku da postojeće biračko mjesto ne zamijeni onim pristupačnim za OSI je da se izbori na istom biračkom mjestu održavaju 35 godina i da nije bilo prigovora. Smatramo da to nije dovoljan argument koji bi nadjačao nužnost poštivanja prava OSI da pod jednakim uvjetima i na jednak način pristupaju biračkom mjestu na što se RH obvezala ratificiranjem KPOSI. Podsjetili smo na KPOSI koja čl. 9. i 29. obavezuje države potpisnice na omogućavanje ravnopravnog sudjelovanja OSI u političkom i javnom životu te na stvaranje pristupačnog okruženja u kojem će OSI moći pod jednakim uvjetima ostvariti zajamčena prava, što uključuje i biračko pravo. Županijsko izborno povjerenstvo citiralo je odredbe iz Obvezatnih uputa broj L VII o načinu glasovanja birača s tjelesnom manom, nepismenih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto. POSI je naglasio da te odredbe nisu opravdanje i izlika da se izbori održavaju na nepristupačnim mjestima već se primjenjuju kako se i u samoj Uputi kaže: „*kada biračko mjesto, pored svih nastojanja da se osigura pristupačnost osobama s tjelesnom manom, ne zadovoljava zahtjeve pristupačnosti osobama s tjelesnom manom, a birač-osoba s tjelesnom manom dođe ispred biračkog mjesta i izrazi želju glasovati, predsjednik biračkog odbora odredit će dva člana biračkog odbora* (….)“ Kako i navodi Obvezna uputa, ovakvo rješenje može se primjenjivati samo iznimno, a ne može predstavljati stanje s kojim smo zadovoljni jer diskriminira birače s invaliditetom koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili zbog smanjene pokretljivosti ne mogu svladavati stepenice. Iako predviđena Obvezatnim uputama kao iznimka, praksa po kojoj birači s invaliditetom glasaju ispred biračkog mjesta, uz asistenciju članova biračkog odbora, ne smije postati uobičajeno rješenje, jer takav način isključuje samostalnost, narušava dostojanstvo i predstavlja oblik diskriminacije. Time se birače s invaliditetom dovodi u neravnopravan položaj u odnosu na ostale birače. U konkretnom slučaju, s obzirom na to da nedaleko od nepristupačnog biračkog mjesta postoji pristupačno biračko mjesto, ne može se smatrati da su poduzeta sva nastojanja da se osigura pristupačnost za OSI. Odbijanjem prijedloga o korištenju pristupačnog biračkog mjesta, unatoč njegovoj blizini i funkcionalnosti, RH nije ispunila svoju pozitivnu obvezu osiguravanja ravnopravnog sudjelovanja osi u političkom životu, kako to nalažu domaći zakoni i međunarodne konvencije koje je ratificirala.

Primjer iz prakse (3): GONG je prijavio potencijalnu zloupotrebu ranjivih skupina u izbornom procesu. Prijavljen im je slučaj u kojem je osoba na svojem profilu na društvenoj mreži napisala da se ispričava predstavniku jedne političke opcije jer nije glasala za nju zbog toga što ju je predstavnik jedne druge opcije uvjerio da promijeni svoje mišljenje. U vezi te pritužbe smo se očitovali da POSI ne može postupati na temelju toga što nama anonimni dojavitelj smatra da se radi o OSI. Nadalje, u ovakvom slučaju bilo bi bitno da sama osoba prijavi da je nad njom proveden neki oblik prisile ili nedopuštenog pritiska. Iz ovako opisanog slučaja ne možemo zaključiti u čemu se sastojalo spomenuto nagovaranje osim što vidimo da je osoba donijela određenu odluku koju je kasnije požalila. Naglasili smo i da OSI ne treba previše zaštićivati i pretpostavljati njihovu ranjivost jer je to isto oblik predrasude prema njima. OSI također imaju

pravo donijeti odluku na temelju nečijeg izrečenog mišljenja i kao i svi ostali snositi posljedice tako donesene odluke ili je požaliti. Ukoliko se nagovaranje nije sastojalo u prisili, što se iz ovog opisa ne može zaključiti, i ukoliko se doista radi o OSI, ona ima slobodu izbora da odluči hoće li prihvatiti ono što joj je rečeno ili ne. Ujedno, donošenje odluke o tome za koga glasati na izborima, često nije racionalna odluka i različite osobe je donose na različite načine kao i konzultacijom s osobama od povjerenje ili osobama koje su im na neki način važne. Ne možemo pretpostaviti da je svako obraćanje OSI njihova zloupotreba. S obzirom na navedeno, POSI nije našao osnovu za postupanje u ovom slučaju.

2.23. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

POSI je poveznica između osoba s invaliditetom, civilnog društva i institucija koje mogu sustavno rješavati probleme osoba s invaliditetom te pridonijeti većoj kvaliteti njihovog življenja koristeći najnovija saznanja i postignuća i u svjetlu najboljih praksi, a kroz suradnju svih tijela koja rade na zaštiti i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom. Tome doprinosi postojanje i rad Stručnog savjeta pravobranitelja za osobe s invaliditetom čiji članovi su osobe s invaliditetom, predstavnici organizacija, saveza i udruga različitih vrsta invaliditeta, te predstavnici akademske zajednice. U 2025. godini s radom je započeo novi, VI. saziv Stručnog savjeta pravobranitelja za osobe s invaliditetom. *Više o tome u Poglavlju 2.28. Rad Stručnog savjeta pravobranitelja za osobe s invaliditetom.*

Suradnja institucije POSI s organizacijama civilnog društva je kontinuirana i svakodnevna i odnosi se na sve vrste organizacijskih oblika kako onih formalni (organizacija, saveza i udruga) tako i onih neformalnih (npr. inicijativa).

Doprinos Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva

Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva (NZRCD) predstavlja središnju javnu instituciju u RH za financiranje, razvoj i umrežavanje organizacija civilnoga društva, uključujući i udruge osoba s invaliditetom. Njezino djelovanje u ovom području usmjereno je na jačanje organizacijskih kapaciteta udruga, osiguravanje stabilnosti njihovog rada i poticanje društvene uključenosti OSI. Nastojanja NZRCD doveli su do prepoznavanja organizacija OSI kroz osiguravanje institucionalne podrške udrugama OSI, podršku ranjivim skupinama, centre znanja i temeljnu sustavnu podršku. Sustavna podrška NZRCD omogućuje kontinuirano financiranje udrugama OSI i udruga iz Domovinskog rata koje su u prethodnom razdoblju uspješno provele najmanje jedan trogodišnji ciklus institucionalne podrške NZRCD-a. Podrške koje NZRCD pruža udrugama osoba s invaliditetom dijele se na: (1) institucionalne podrške koje služe za stabilizaciju i/ili razvoj udruga OSI; (2) temeljne sustavne podrške usmjerene su na osiguravanje stabilnost i kvalitetnog djelovanja udruge kroz financiranje osnovne djelatnosti, jačanje organizacijskih kapaciteta, transparentno upravljanje te aktivno uključivanje članova, volontera i šire zajednice u rad organizacije; i (3) nacionalna sustavna podrška usmjerena je na ostvarivanje razvojnih ciljeva kroz provedbu novih aktivnosti te kontinuirano provođenje aktivnosti započetih u prethodnim razdobljima s naglaskom na jačanje kapaciteta saveza i pružanje kvalitetne podrške članicama. Uz institucionalnu podršku, temeljne i nacionalne sustavne podrške, NZRCD pruža i financijsku podršku SOIH-u kao krovnoj organizaciji osoba s invaliditetom. Od ukupno deset uspostavljanih Centara znanja, SOIH je 8. Centar znanja za društveni razvoj u području unapređenja kvaliteta življenja osoba s invaliditetom koji ima cilj uspostavu sustava izvrsnosti u području invaliditeta. Svrha ovih

podrški je osigurati kontinuirano i dugoročno financiranje, omogućiti strateški razvoj i profesionalizaciju rada te povećati utjecaj udruga na javne politike.

Financiranje udruga putem NZRCD predstavlja tranzicijski proces na stabilnu institucionalnu financijsku potporu koja će garantirati održivost i razviti njihove zagovaračke i analitičke potencijale u cilju donošenja što kvalitetnijih politika invaliditeta. Ovi oblici podrške omogućili su odmak od dotadašnjeg isključivo projektnog pristupa radu s brojnim ograničenjima te osigurali stabilnost postojanja i rada organizacija civilnog društva, kao i bolju kvalitetu usluga zajamčenu dugoročnim potporama. Na taj je način smanjena ovisnost udruga o projektima i kratkoročnim grantovima. Smatramo kako su time u prethodnim izvještajnim razdobljima aktivnostima NZRCD ostvarene i preporuke POSI upućivane Vladi RH, odnosno nadležnim ministarstvima MROSP-i i MZOM-u, o potrebi osiguravanja sustavne podrške organizacijama civilnog društva od društvenog značaja koje su u mnogim sredinama pružatelji različitih, a u mnogim manjim i ruralnim krajevima često i jedini pružatelji usluga.

NZRCD u Zagrebu je 30. lipnja 2025. godine svečano dodijelila **Dodatke sporazuma o financiranju sustavne podrške za 2025.** Radi se o organizacijama civilnog društva iz cijele RH koji su korisnici trogodišnjih programa Institucionalne podrške, a koje su u tom prethodnom periodu ispunile potrebne uvjete pokazavši pouzdanost i stručnost u pružanju socijalnih usluga.

Sudjelovanje predstavnika osoba s invaliditetom u kreiranju javnih politika

POSI je zajedno s udrugama osoba s invaliditetom dao svoj doprinos izradi Zagrebačke strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom tijekom ***world cafea*** **koji je u organizaciji Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom Grada Zagreba** održan 20. Svibnja 2025. godine**.** Kroz šest tematskih stolova, raspravljalo se o mjerama koje bi Strategija trebala predvidjeti u najvažnijim područjima života za OSI i DTUR u gradu Zagrebu: obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, pristupačnost i mobilnost, sport, kultura i javni život i rad i zapošljavanje. U radu je sudjelovalo oko 80 osoba, prvenstveno osoba s invaliditetom, predstavnika udruga, ustanova, gradskih ureda i ZET-a te zamjenica i savjetnica pravobranitelja.

U okviru projekta „**Čujemo glasove različitih!“ kojeg provodi Hrvatski savez slijepih u partnerstvu s Udrugom slijepih Zagreb i Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom,** pravobranitelj je sudjelovao 9. travnja u Zagrebu na završnoj projektnoj aktivnosti - Javnom panelu „Čujemo li glasove različitih?“ Projekt je financiran sredstvima Grada Zagreba, a korisnici su bili odrasle osobe s oštećenjem vida s područja grada Zagreba. Cilj ovog projekta je unapređenje i promicanje ljudskih prava osoba s oštećenjima vida kroz suradnju civilnog društva i lokalne samouprave. Održane su i dvije panel rasprave, u kojima su sudjelovale slijepe i slabovidne osobe, te predstavnici i Hrvatskog saveza slijepih, Udruge slijepih Zagreb, Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, Pučkog pravobranitelja, Grada Zagreba i Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta Zagreb. Teme rasprava odnosile su se na važnost edukacija i sudjelovanja osoba s invaliditetom u postupcima odlučivanja, male mogućnosti zapošljavanja slijepih osoba, nedovoljno sadržaja s audiodeskripcijom u kulturi, nedostatcima u provedbi Zakona o osobnoj asistenciji i Zakona o inkluzivnom dodatku, potrebi samih osoba s invaliditetom za stjecanje kompetencija i vještina potrebnih poslodavcima. Jedan od zaključaka je i kako se (pre)često i dalje gleda na to što sve osobe s invaliditetom ne mogu, umjesto onog što sve mogu.

Podrška i preporuke za pružanje potpore organizacijama civilnog društva

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom pružao je i tijekom 2025. godine pomoć i podršku u osmišljavanju i provedbi brojnih projekata i aktivnosti koje su organizacije civilnog društva provodile s ciljem poboljšanja položaja i kvalitete života OSI i DTUR. Dalje u tekstu prikazujemo neke od primjera.

Hrvatski savez za mlade i studente s invaliditetom SUMSI već dugi niz godina provodi različite projekte s edukacijama i predavanjima o invaliditetu u školama širom RH i na taj način izuzetno kvalitetno doprinosi ostvarenju mjera predviđenih KPOSI. Stoga smo izrazili podršku i uputili preporuku prijedlogu aktivnosti programa „Iskustvom i znanjem do jednakosti“ kojeg su predložili za prijavu programa - psihosocijala, Ministarstva zdravstva, kao i prijavi na „Javni poziv za financiranje projekata za prilagodbu i izradu udžbenika/literature za slijepe i slabovidne učenike i studente za školsku/akademsku godinu 2025./2026.“.

POSI je zaprimio obraćanje **Društva multiple skleroze Vukovarsko-srijemske županije kojim** se Društvo namjerava prijaviti na natječaj za dodjelu bespovratnih sredstava čime se želi osigurati nastavak provođenja aktivnosti usmjerenih na očuvanje i unaprjeđenje zdravlja osoba s invaliditetom, oboljelih od kroničnih nezaraznih bolesti - osoba s multiplom sklerozom na području Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske županije. Projekt je trogodišnji izravni rad s osobama s invaliditetom tijekom kojega će se provoditi psihosocijalne aktivnosti, terapije fizioterapeuta, sportske i medicinske masaže, radne terapije i uključivanje u obrazovne aktivnosti, savjetodavne i edukativne radionice o pravima osoba s invaliditetom te druge aktivnosti psihosocijalne podrške, POSI je uputio pismo podrške djelovanju Društva multiple skleroze Vukovarsko-srijemske županije i preporuku za osiguranje preduvjeta za nastavak provedbe opisanih usluga i aktivnosti.

Udruga distrofičara grada Osijeka obratila se Pravobranitelju za osobe s invaliditetom sa zamolbom za suradnjom i podrškom djelovanju udruge usmjerenom na okupljanje osoba oboljelih od mišićne distrofije i srodnih neuromišićnih bolesti te podršku u provođenju aktivnosti usmjerenih na socijalno uključivanje i poboljšanje kvalitete života svojih članova te promicanje svijesti i senzibiliziranje javnosti o potrebama i problemima OSI. POSI je tijekom 2025. godine uspostavio aktivnu suradnju s vodstvom i članovima ove Udruge, a suradnja je podrazumijevala pružanje podrške kroz savjetodavni rad, suradnju na osmišljavanju projekata, povezivanje s drugim udrugama i donositeljima odluka na lokalnoj, područnoj, ali i nacionalnoj razini te zajedničko zagovaranje za poduzimanje mjera i provođenje aktivnosti usmjerenih na izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u lokalnoj sredini.

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima - Ured Osijek kontinuirano je tijekom 2025. godine surađivala s Područnim uredom Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, s ciljem osiguranja podrške za OSI u lokalnoj sredini. Suradnja je podrazumijevala zajedničke sastanke u okviru provedbe programa Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela, ali i u okviru drugih projekata Udruge. Također, POSI pružao je podršku u istraživanjima koje je Udruga provodila te su provođene zajedničke aktivnosti usmjerene na osiguranje zaštite, pomoći i podrške osobama s invaliditetom.

Prošlogodišnjim izvješćem POSI detaljnije je predstavljen projekt **„Digitalni marketing - Jačanje kapaciteta: Osnaživanje osoba s tjelesnim invaliditetom za rad na daljinu ” DI-MARC,** kojim se želi unaprijediti digitalne marketing kompetencije OSI za rad na daljinu. Projekt je provodilo deset projektnih partnera iz Srbije, Hrvatske i Crne Gore, a tijekom 2025. godine POSI je nastavio pružati podršku **Centru za poduzetništvo Osijek** i **Udruzi osoba s**

intelektualnim teškoćama "Jaglac" Orahovica u provedbi projektnih aktivnosti na području Republike Hrvatske.

Uspješno surađujemo i s **Udrugom za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator (skraćeno: Udruga Alternator)** u pripremi i održavanju Festivala prava djece - prvog i jedinog u potpunosti inkluzivnog festivala u Republici Hrvatskoj. POSI je uputio preporuku Udruzi Alternator koja radi na promicanju, razvitku i unapređenju umjetnosti, stvaralaštva, jednakih mogućnosti za sve sudionike u stvaralaštvu i proizvodnji umjetnosti i izvedbenih djelatnosti, prava djece i inkluzije. Iznimno cijenimo doprinos Udruge Alternator zbog poticanja dječjeg stvaralaštva s fokusom na ravnopravno sudjelovanje DTUR, kao i zbog prilagodbe filmskih sadržaja osobama sa senzoričkim oštećenjima (gluhima i slijepima), ali i doprinos u širenju kulture tolerancije i poštivanja ljudskih prava od najranije dobi.

Nastavila se uspješna suradnja s **Udrugom Kultura svima svugdje** te je POSI tijekom 2025. godine, povodom zaprimljenih zamolbi, više puta pružio potporu udruzi prilikom prijava projekata na natječaje usmjerene uključivanju osoba s invaliditetom u područje kulture, kao i na projekte koji promiču inkluziju u odgoju i obrazovanju. Pismima podrške i iskazivanjem interesa za suradnju na projektima poput „Kultura svima - svi za kulturu" (Erasmus KA-154, program (P)Održivi razvoj) te „Lakši put - Kultura i obrazovanje bez diskriminacije" (CERV-2025-EQUAL), POSI je uputio institucionalnu podršku programima koji sustavno razvijaju modele pristupačne i uključive kulture. Kroz programe prilagodbe, audiodeskripcije, titlovanja i drugih oblika pristupačnosti, udruga aktivno doprinosi uklanjanju prepreka u kulturi i promiče pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice.

Sastanci s predstavnicima udruga i edukativne radionice za njihove članove, djelatnike i volontere

POSI je i tijekom 2025. godine održavao izravnu komunikaciju putem sastanaka, edukativnih radionica i obilazaka organizacija civilnoga društva iz svih krajeva RH s ciljem upoznavanja s položajem, izazovima i preprekama s kojima se udruge i njihovi članovi svakodnevno susreću u svojim sredinama te radi jačanja njihovih kapaciteta za zaštitu prava OSI. Dalje u tekstu izdvajamo neke od aktivnosti ove vrste.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je primio 25. ožujka delegaciju **Hrvatskog saveza udruga invalida rada (HSUIR)** povodom Nacionalnog dana invalida rada Hrvatske koji se obilježava 21. ožujka od 2009. godine. Delegacija je iznijela probleme i teškoće s kojima se susreću invalidi rada u RH, počevši od dugotrajnog čekanja na rješenja za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak, preko otežanog pronalaska potencijalnih zaposlenika za radna mjesta osobnih asistenata, pa do mirovinske reforme od koje očekuju kvalitetnije rješavanje zakonskih ograničenja koja invalide rada dovode u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe s invaliditetom koje nisu invalidi rada i pojedine druge skupine umirovljenika.

Na **Prvom forumu udruga članica Hrvatskog saveza udruga invalida rada sudjelovala je** savjetnica pravobranitelja predstavivši pregled aktualnosti na području zaštite prava osoba s invaliditetom i načine suradnje s organizacija civilnog društva s POSI. Cilj foruma bio je stvaranje međusobne suradnje, razmjene znanja i iskustava te zajedničkog planiranja budućih aktivnosti i projekata.

O izazovima s kojima se susreću osobe s cerebralnom i dječjom paralizom kao i njihove udruge i Savez koji ih okuplja, razgovaralo se prilikom posjete savjetnice pravobranitelja **Danu otvorenih vrata Hrvatskog saveza udruga s cerebralnom i dječjom paralizom**. Jedan od

najvećih problema je pitanje pristupačnog i priuštivog stanovanja. Događanje je okupilo brojne predstavnike udruga, institucija i javnosti. Sudionici događaja su imali priliku upoznati se s prošlim i budućim projektima Saveza te razgovarati o suradnji na poboljšanju položaja osoba s invaliditetom.

Savez društava distrofičara Hrvatske i **Udruga distrofičara grada Osijeka** organizirali su sastanak i skup na temu „Jačanje kapaciteta Udruge distrofičara grada Osijeka“ na kojem je sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Na skupu se okupio velik broj članova Udruge, ali i stručnjaka iz različitih sustava. Savjetnik pravobranitelja okupljenima je predstavio oblike suradnje Područnog ureda POSI u Osijeku s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom, ali i svim ostalim udrugama koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom. Posebno je naglašena važnost aktivnog uključivanja predstavnika osoba s invaliditetom u procese donošenja odluka na lokalnoj i područnoj razini te je pozvao članove i vodstvo Udruge na još aktivniju suradnju i zajedničko djelovanje usmjereno na poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Osijeku i okolici.

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima - Ured Osijek predložila je POSI održavanje zajedničkog sastanka u Osijeku radi održavanja međusektorske suradnje u okviru provedbe programa Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela i drugih projekata Udruge. Tijekom sastanka je istaknuta važna uloga Udruge u izgradnji i jačanju sustava podrške žrtvama i svjedocima u RH, što je od iznimnog značaja za osobe s invaliditetom koje se nađu u takvim okolnostima. Kroz mrežu podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela Udruga pruža emocionalnu i praktičnu podršku, tehničke i praktične informacije te informacije o pravima. Također, osobe s invaliditetom kroz usluge koje Udruga pruža mogu dobiti psihološko i pravno savjetovanje, pratnju na sud, pratnju na policiju, državno odvjetništvo i/ili zavode za socijalni rad i druge oblike podrške za koje se ukaže potreba.

Udruge s područja Slavonije, Baranje i Srijema iskazale su i tijekom 2025. godine interes za održavanjem edukativnih radionica za svoje članove, djelatnike i volontere. Navedeno je posljedica brojnih dvojbi, nedoumica, ali i strahova u odnosu na uvjete i način ostvarivanja prava i usluga podrške za osobe s invaliditetom. Stoga je Područni ured POSI Osijek tijekom 2025. godine nastavio s obilascima udruga te su se kroz radne sastanke, edukativne radionice i savjetovanja s članovima, volonterima i djelatnicima udruga pružale korisne informacije i savjeti te razmijenila iskustva važna za uspješnije ostvarivanje i zaštitu prava osoba s invaliditetom. Osim obilazaka i sastanaka s udrugama iz županija s područja Slavonije, Baranje i Srijema, izdvajamo edukativne radionice koje su u nekoliko navrata organizirane zajednički s **Društvom multiple skleroze Vukovarsko-srijemske županije, Udrugom veterana 3. gardijske brigade „Kune“ iz Osijeka, Društvom multiple skleroze Osječko-baranjske županije, Udrugom dragovoljaca hrvatskih obrambenih snaga „Baranja“ i Udrugom veterana 3. gardijske brigade „Kune” Đakovo**.

U okviru kontinuiranih aktivnosti usmjerenih na jačanje suradnje s organizacijama civilnog društva te praćenje položaja OSI i DTUR, Područni ured POSI Rijeka nastavio je s obilaskom udruga koje djeluju na području otoka. Cilj navedenih aktivnosti je pružanje stručne podrške, prepoznavanje izazova u radu udruga te upućivanje preporuka nadležnim tijelima radi unaprjeđenja sustava podrške u lokalnoj zajednici. U tom kontekstu održan je sastanak s predstavnicima **Udruge roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom „Pinokio“ iz Raba.** Tijekom sastanka razgovaralo se o aktualnom položaju OSI i DTUR na području otoka Raba, s posebnim naglaskom na dostupnost usluga i infrastrukturne uvjete za rad Udruge. Istaknut je problem neadekvatnih prostornih uvjeta, odnosno nemogućnosti

pronalaska odgovarajućih prostorija za redovito i kvalitetno provođenje programa i aktivnosti. Udruga je upozorila na neizvjesnost realizacije projekta izgradnje novih prostorija koje je Grad Rab ranije obećao, što otežava dugoročno planiranje rada i razvoj novih usluga. Pozitivnim primjerom istaknuto je da se na području Raba sva DTUR upisuju u dječji vrtić, pri čemu troškove u cijelosti financira Grad Rab. Navedena praksa predstavlja važan korak u osiguravanju ranog uključivanja djece u odgojno-obrazovni sustav i pružanju podrške obiteljima. Međutim, nakon završetka redovitog školovanja, na području otoka Raba uočava se nedostatak organiziranih radnih aktivnosti, programa psihosocijalne rehabilitacije te drugih oblika strukturirane podrške za mlade i odrasle osobe s invaliditetom, osobito za osobe starije od 21 godine. Slijedom navedenog, POSI uputio je preporuku Gradu Rabu da, u suradnji s lokalnim partnerima, osigura privremene i adekvatne prostorije za rad Udruge do završetka izgradnje planiranog objekta. Time bi se omogućio kontinuitet pružanja postojećih usluga te razvoj novih programa usmjerenih na djecu s teškoćama u razvoju i mlade s invaliditetom. Nadalje, preporučeno je da Grad Rab, u suradnji s nadležnim uredom HZSR-a i Primorsko-goranskom županijom, razmotri mogućnost iniciranja otvaranja podružnice ili ispostave pružatelja socijalnih usluga na području otoka Raba. Ovakav iskorak bio bi od osobite važnosti za osiguravanje kontinuiranih i dostupnih socijalnih usluga osobama s invaliditetom starijima od 21 godine, čime bi se pridonijelo ravnomjernijem razvoju mreže usluga u zajednici. Ujedno je preporučeno da Grad Rab, prilikom planiranja proračuna i razvojnih programa, sustavno uvrsti mjere usmjerene na razvoj izvaninstitucionalnih usluga u zajednici, jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva te unapređenje kvalitete života osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetnica pravobranitelja posjetila je **Udrugu za promicanje kulture življenja Komin iz Raba**. Jedna od najznačajnijih aktivnosti Udruge je organizacija humanitarnog plivačkog maratona, održavanog od 2010. godine, s ciljem podrške osobama s invaliditetom, promicanja inkluzije te podizanja svijesti javnosti o njihovom položaju i izazovima s kojima se susreću. Maraton okuplja sudionike iz Hrvatske i inozemstva, s brojem od 300 do 400 sudionika, a prikupljena sredstva svake godine koriste se za unaprjeđenje kvalitete života osoba s invaliditetom. Ovakva događanja imaju višestruku važnost. Osim što osiguravaju financijsku potporu potrebnim programima, oni podižu razinu svijesti društva o pravima i izazovima osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, promiču aktivno sudjelovanje u zajednici i podržavaju inkluzivne sportske i kulturne aktivnosti s humanitarnom dimenzijom. Pravobranitelj prepoznaje i potiče ovakve inicijative kao ključne za jačanje socijalne kohezije i uključivosti u lokalnoj zajednici.

U sklopu održavanja sastanaka s predstavnicima **udruga na području Ličko-senjske županije** tijekom 2025. godine, a radi neposrednog uvida u položaj DTUR i OSI na tom području, predstavnice POSI održale su radni sastanak s predstavnicama **Udruge za pomoć u kući starijim i nemoćnim osobama Grada Novalje „Providenca“.** Tijekom sastanka predstavnice Udruge upoznale su nas s teškim socijalnim i materijalnim prilikama u kojima žive pojedine obitelji na području Grada Novalje i otoka Paga, a u kojima su članovi OSI. Posebno je istaknuto da OSI koje žive sa starijim i sve nemoćnijim roditeljima često imaju ograničene mogućnosti kretanja i sudjelovanja u životu zajednice, nerijetko su izolirane u vlastitim domovima te nemaju osiguranu odgovarajuću zdravstvenu, socijalnu i rehabilitacijsku podršku. Otvoreno je i pitanje njihove dugoročne sigurnosti i skrbi u situacijama kada roditelji više ne budu u mogućnosti pružati potrebnu potporu. Na temelju zaprimljenih saznanja, POSI je uputio preporuke nadležnom područnom uredu HZSR-a, ukazujući na potrebu žurnog terenskog

obilaska navedenih obitelji, utvrđivanja njihovih stvarnih potreba te poduzimanja odgovarajućih mjera iz nadležnosti sustava socijalne skrbi. Posebno je naglašena važnost suradnje s lokalnom zajednicom i organizacijama civilnog društva kako bi se osigurao primjeren i individualiziran oblik pomoći, u skladu s načelima socijalne uključenosti, jednakih mogućnosti i poštivanja dostojanstva svake osobe. U preporukama je istaknuta i potreba za pravodobnim djelovanjem u slučajevima kada osobe s invaliditetom i njihove obitelji žive u izoliranim, prometno slabije povezanim ili teško dostupnim područjima, kakva su česta na otocima i u manjim, udaljenim zaseocima s malim brojem stanovništva. Pravovremena procjena potreba i koordinirano uključivanje nadležnih službi može spriječiti pogoršanje životnih uvjeta, institucionalizaciju te produbljivanje socijalne izolacije. Iz dostavljenog izvješća nadležnog područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad razvidno je da je, nakon zaprimljenih dodatnih informacija od Udruge „Providenca“, proveden terenski obilazak navedenih obitelji. Navedeni primjer potvrđuje kako su udruge, kao organizacije civilnog društva, često najbolji i najneposredniji poznavatelji stvarnih potreba svojih sumještana i sugrađana. Zahvaljujući svakodnevnom radu na terenu i neposrednom kontaktu s korisnicima, udruge prepoznaju rane znakove socijalne ugroženosti i mogu pravodobno ukazati na potrebe koje bi inače ostale nevidljive sustavu. Upravo kroz obilazak terena i održane sastanke ostvaruje se sinergija djelovanja između organizacija civilnog društva, institucija sustava i jedinica lokalne samouprave.

Sa svrhom približavanja institucije članovima i predstavnicima udruga, kao i radi neposrednog uvida u položaj osoba s invaliditetom **na području Ličko-senjske županije,** tijekom 2025. godine predstavnice POSI održale su sastanke s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju na tom području:

U sklopu obilaska održan je sastanak s predsjednikom i tajnicom **Udruge slijepih Ličko-senjske županije** na temu položaja osoba s oštećenjem vida u županiji. Udruga provodi uslugu osobne asistencije, zapošljava videće pratiteljice, pruža savjetodavnu pomoć u ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja, te aktivno djeluje na području osiguravanja pristupačnosti, mobilnosti i uklanjanja prepreka koje onemogućuju ravnopravno sudjelovanje u zajednici. Udruga broji 105 članova, pretežito starije životne dobi, što dodatno ukazuje na potrebu kontinuirane i dostupne podrške.

Tijekom obilaska održan je i sastanak s predstavnicima **Udruge roditelja djece s teškoćama u razvoju „Pčelice“ iz Gospića.** Na sastanku je posebno istaknut problem nedostatka stručnjaka (logopeda, rehabilitatora, psihologa i drugih profila), što dovodi do otežanog i nepravodobnog prepoznavanja razvojnih odstupanja te izostanka sustavne i rane intervencije. Ukazano je i na potrebu razvoja izvaninstitucionalnih usluga na području Gospića i cijele županije, kao i na važnost snažnijeg poticanja zapošljavanja mladih i osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada.

Obilasci i održani sastanci na području **Ličko-senjske županije** ponovno su potvrdili kako je riječ o teritorijalno jednoj od najvećih, ali ujedno i demografski najrjeđe naseljenih županija u RH. Upravo takve okolnosti dodatno otežavaju svakodnevni život OSI. Zbog udaljenosti naselja, slabe prometne povezanosti i nedostatka dostupnih usluga, mnoge OSI suočavaju se s teškoćama u osiguravanju osnovnih životnih uvjeta - od nabave hrane i osnovnih potrepština, odlaska liječniku i ostvarivanja zdravstvene skrbi, do pravodobnog informiranja o pravima iz sustava socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja. U takvom kontekstu uloga udruga koje djeluju na području Ličko-senjske županije od iznimne je važnosti. One često predstavljaju prvu i najdostupniju točku oslonca osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima,

osobito u manjim i udaljenim sredinama. Kroz kontinuiranu suradnju s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom pruža se podrška njihovu radu, potiče razmjena informacija i dobrih praksi te zajednički zagovara unapređenje prava i kvalitete života osoba s invaliditetom.

Tijekom 2025. godine predstavnice Područnog ureda POSI održale su sastanke s predstavnicima i članovima udruga koje djeluju **na području Karlovačke županije.** Ovim sastancima dodatno se osnažila međusobna suradnja te je institucija POSI približena članovima udruga. Predstavnici i članovi udruga informirani su o pravima OSI, mehanizmima njihove zaštite te mogućnostima obraćanja POSI, a ujedno su ohrabreni i potaknuti na daljnje provođenje aktivnosti usmjerenih unapređenju položaja svojih korisnika. Udruge su sastanke iskoristile kako bi ukazale na izazove s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju na području Karlovačke županije, osobito u pogledu dostupnosti usluga, osiguravanja potrebne stručne podrške i ostvarivanja prava iz različitih sustava.

Na sastanku s predstavnicima **Udruge za inkluziju i promicanje kvalitete življenja djece i mladih s teškoćama „Frendofon" iz Karlovca** predstavljene su aktivnosti usmjerene na inkluziju djece i mladih s teškoćama u razvoju u život zajednice. Udruga djeluje od 2018. godine te kroz projektne aktivnosti, uz potporu lokalne i regionalne samouprave, doprinosi jačanju socijalne uključenosti i kvalitete života djece i mladih s teškoćama u razvoju.

Također je održan sastanak s predstavnicima **Udruge slijepih Karlovačke županije**, koja okuplja 87 članova te pruža podršku osobama s oštećenjem vida kroz usluge videćih pratitelja, savjetodavnu pomoć i različite aktivnosti usmjerene na mobilnost, pristupačnost i socijalnu uključenost. Na sastanku su istaknuti izazovi vezani uz svakodnevno funkcioniranje članova, potrebu za stabilnim financiranjem usluga te daljnje unapređenje pristupačnosti u lokalnoj zajednici.

Održan je i sastanak s predstavnicama **Udruge „Jak kao Jakov"**, koja pruža financijsku, psihološku i praktičnu pomoć djeci oboljeloj od malignih bolesti i njihovim obiteljima. Udruga provodi programe psihološke podrške, kreativne i rehabilitacijske aktivnosti te humanitarne projekte, čime značajno doprinosi kvaliteti života djece i njihovih obitelji suočenih s teškim zdravstvenim okolnostima.

Nastavila se uspješna suradnja s **Udrugom Kultura svima svugdje** te je POSI tijekom 2025. godine, povodom zaprimljenih zamolbi, više puta pružio potporu udruzi prilikom prijava projekata na natječaje usmjerene uključivanju osoba s invaliditetom u područje kulture, kao i na projekte koji promiču inkluziju u odgoju i obrazovanju. Posebno treba istaknuti da je suradnja Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca i Udruge Kultura svima svugdje rezultirala prvom inkluzivnom kazališnom pretplatom takve vrste u RH. Program „Kazalište svima" predstavlja model kazališne pretplate u okviru koje su odabrane predstave sustavno prilagođene osobama s invaliditetom, uključujući gluhe i nagluhe te slijepe i slabovidne osobe. Time je uspostavljen primjer dobre prakse nacionalne razine, kojim se kazalište afirmira kao prostor dostupnosti, ravnopravnosti i aktivnog sudjelovanja svih građana.

POSI je tijekom 2025. godine pružio podršku i aktivnostima **Udruge Filmaktiv iz Rijeke,** među ostalim objavom najava inkluzivnih događanja na službenim mrežnim stranicama institucije, čime je dodatno pridonio vidljivosti projekata kojima se kulturni sadržaji čine dostupnima osobama s oštećenjem vida i sluha.

U okviru pružanja stručne i savjetodavne podrške udrugama koje djeluju u korist osoba s invaliditetom, POSI se **obratilo Društvo za istraživanje i potporu (DiP) iz Rijeke** radi

nedoumice vezane uz zaštitu osobnih podataka članova prilikom prijave na javni poziv za financiranje projekata udruga. Pravobranitelj je Udruzi pružio savjetovanje te je upoznao s relevantnim zakonskim okvirom koji uređuje zaštitu osobnih podataka, uključujući obvezu postojanja jasne pravne osnove i razmjernosti u obradi podataka. Dodatno, udruga je upućena na obraćanje Agenciji za zaštitu osobnih podataka radi dobivanja službenog mišljenja i dodatnog razjašnjenja konkretne situacije. Ovaj slučaj potvrđuje važnost kontinuirane podrške POSI udrugama koje djeluju u interesu osoba s invaliditetom.

Sudjelovanje u aktivnostima i događanjima

U Art-kinu Croatia u Rijeci prikazana je **inkluzivna verzija filma "Fiume o morte!",** 4. ožujka 2025. godine, a koja je omogućena 10. izdanjem projekta Film svima **Udruge Filmaktiv** koja osigurava prilagodbu hrvatskih filmova osobama oštećena vida i sluha. Na najavi inkluzivne verzije filma publici se obratila savjetnica pravobranitelja. Tom prilikom je istaknuta važnost izgradnje inkluzivnog društva punog solidarnosti i podrške, posebno kao vrijednost u području kulture kroz prepoznavanje i osvještavanje barijera na koje osobe s invaliditetom nailaze i koje ih isključuju iz iskustva kulture.

U Centru za mlade - Bunker u Samoboru u organizaciji **Udruge osoba s invaliditetom Sinergija** i pod pokroviteljstvom Grada Samobora održana je 18. ožujka 2025. godine **Konferencija o primjeni strateških dokumenata u lokalnoj zajednici.** Zamjenica pravobranitelja na konferenciji je predstavila aktualno stanje u provedbi KPOSI.

Zamjenica pravobranitelja sudjelovala je 7. svibnja 2025. godine na **konferenciji „Inkluzija= snaga zajednice“** u organizaciji **Udruge Mali princ, Gradskog društva osoba s invaliditetom Đurđevac i Grada Đurđevca.** Cilj konferencije bio je aktivnom raspravom sagledati postignuća i aktivnosti u području inkluzije osoba s invaliditetom na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. Zamjenica je izlagala u panel raspravi posvećenoj temi jačanja inkluzije. Susret je završen obilaskom triju objekata primjera dobre prakse, a socijalne namjene - Kuće podrške Mali princ, Centra za osobe s invaliditetom Đurđevac te Centra za starije osobe Đurđevac.

Udruga invalida rada grada Zagreba održala je u svom prostoru 10. svibnja 2025. godine "**Memorijal Marije Topić"** u čast dugogodišnje vrlo uspješne predsjednice UIR Zagreba. Na 12. memorijalu sudjelovale su udruge invalida rada iz cijele RH, održana su natjecanja u pikadu i belotu te su podijeljene i medalje najuspješnijim sudionicima. U službenom dijelu sudjelovala je i zamjenica pravobranitelja, čestitajući natjecateljima na sportskom sudjelovanju.

U organizaciji **Hrvatskog saveza udruga osoba s tjelesnim invaliditetom** kroz provedbu trogodišnjeg **programa “Podrška prava - inkluziju olakšava”** 12. svibnja 2025. u Zagrebu održana je konferencija koja je okupila voditelje udruga, stručnjake i relevantne institucije s ciljem razmjene iskustava, informiranja i zajedničkog traženja rješenja za izazove s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom i organizacije koje ih zastupaju. Na konferenciji je sudjelovala i zamjenica pravobranitelja, i naglasila važnost rada udruga i saveza te angažman OSI u kreiranju javnih politika i senzibilizaciji društva za podizanje kvalitete života svih kategorija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Program konferencije obuhvatio je teme zanimljive za sve koji su aktivni u radu udruga: postupak vještačenja osoba s tjelesnim invaliditetom, uloga lokalne samouprave u osiguravanju prava i usluga za osobe s invaliditetom, predstavljanje Upravnog kompasa (usluge Pravnog fakulteta za građane s ciljem usmjeravanja na rješavanje problema kroz nadležne adrese), Projekt SEE ME 2 - *Safe and Equal in EMErgencies* (postupanje žurnih službi prema osobama s invaliditetom u kriznim situacijama), Projekt e-Pristupačnost Vol.2 itd.

Zamjenica pravobranitelja održala je **predavanje članovima Udruge invalida rada Zagreba** na temu inkluzivnog dodatka. Predavanje je organizirano s ciljem da se pojasne nejasnoće na koje osobe s invaliditetom nailaze u postupku ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak.

Dana 15. svibnja 2025. godine u Zagrebu je održano svečano obilježavanje **30. obljetnice osnivanja Udruge roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom „Put u život“ - PUŽ na kojem je sudjelovala i zamjenica pravobranitelja.** Kroz godine pokazali su kako se empatijom, stručnošću i zajedničkim radom mogu rušiti barijere i mijenjati sustavi - i to ne deklarativno, nego konkretno i svakodnevno, i daje doprinos ne samo korisnicima i njihovim obiteljima, nego i cjelokupnom društvu. Udruga Puž postala je oslonac mnogim obiteljima, ali i vrijedan partner institucijama u izgradnji inkluzivnijeg društva. Posebni su i po tome što okupljaju aktivne, educirane i poduzetne roditelje djece s teškoćama u razvoju.

Dana 2. lipnja 2025. godine u organizaciji **Saveza SUMSI** održana je završna konferencija projekta **"Priroda za sve na znakovnom**" u Nacionalnom parku Brijuni. Cilj projekta je učiniti pristupačnim informativni sadržaj nacionalnih parkova kako bi iznimne ljepote hrvatskih prirodnih rezervata bile pristupačne i gluhim te nagluhim osobama kroz video materijale koji su prilagođeni. Predstavljanju projekta je prisustvovala savjetnica iz Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci.

Deseti rođendan inicijative Film svima, **inkluzivnog programa udruga Filmaktiv, Kultura svima svugdje**, Udruge gluhih i nagluhih PGŽ te Udruge slijepih PGŽ, proslavljeno je gostovanjem na 36. Animafestu dvjema inkluzivnim projekcijama i radionicom Film svima svugdje. Na prilagođenoj projekciji filma Veliki život (Living Large), redateljice Kristine Dufkove, prikazanog 4. lipnja 2025. u Kinu Kinoteka u Zagrebu, bila je i zamjenica pravobranitelja za osobe s invaliditetom naglasivši potrebu osoba s invaliditetom za sudjelovanjem u svim segmentima društvenog života zajednice pa tako i u kulturnim sadržajima te istaknula podršku aktivnostima prilagodbe filmova osobama s oštećenjem sluha i vida.

Savjetnica pravobranitelja posjetila je 10. lipnja u Splitu **Udrugu Liberato** koju su 2019. godine osnovali studenti Sveučilišnog odjela za stručne studije u Splitu. Udruga sustavno radi na izgradnji inkluzivnog društva, posvećena je poticanju aktivnog sudjelovanja mladih i osoba s invaliditetom te konstantnom unaprjeđenju njihove kvalitete života.

Dana 28. srpnja 2025. godine savjetnica pravobranitelja je prisustvovala otvorenju izložbe „**Dodir je naša stvarnost**“ u multimedijskoj dvorani dvorca Nova Kraljevica u Kraljevici. Izložba radova je nastala u sklopu aktivnosti kreativne radionice **Udruge slijepih Primorsko-goranske županije** te se tako obilježila 20. obljetnica njihovog djelovanja. Važnost izložbe je u podizanju razine svijesti cijelog društva da osobama s invaliditetom treba biti omogućeno ravnopravno sudjelovanje u svim aktivnostima svakodnevnog življenja te da njihova područja interesa nisu ograničena na zdravstvo i socijalnu skrb, nego i na umjetnost i stvaranje kulture.

Postavljanjem prigodnog štanda s unikatnim radovima svojih članova **Udruga osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije** obilježila je **Europski tjedan mobilnosti** 19. rujna 2025. godine, a kako bi zajedno s građanima obilježili navedeni događaj u duhu kreativnosti, suradnje i pozitivnih promjena. Rad Udruge je svojim dolaskom, u ime POSI, podržala stručna suradnica pravobranitelja.

Dana 6. listopada 2025. godine, u hotelu Park Plaza Histria u Puli, svečanim i prigodnim programom obilježena je **25. obljetnica djelovanja Dnevnog centra za rehabilitaciju Veruda**, Pula. Ovaj važan jubilej proslavljen je u sklopu interdisciplinarne konferencije pod nazivom

(Ne)vidljive granice: društvo koje osnažuje. U svečanom ozračju, istaknuto je kako Centar predstavlja mjesto gdje se brišu (ne)vidljive granice i grade mostovi prema jednakim mogućnostima, dostojanstvu i ravnopravnosti za sve.

U organizaciji **Hrvatskog saveza udruga cerebralne i dječje paralize** 16. listopada 2025. godine u Zagrebu je održana konferencija pod nazivom **Stanovanje osoba s invaliditetom: specifični izazovi i moguća rješenja** na kojoj su sudjelovali i pravobranitelj za osobe s invaliditetom i njegova zamjenica.

Zbog važnosti i velikog angažmana **Udruge UNUO**, POSI godinama prati i podržava njihov rad. Pravobranitelj je sudjelovao u ocjenjivačkom žiriju **Grand finala trećeg međunarodnog izdanja CUPI'S SPOON-a** koje je u organizacije Udruge održano u zagrebačkom Oxbo Wine Bar& Restaurantu hotela DoubleTree by Hilton 20. listopada 2025. To je jedinstveno međunarodno gastro natjecanje za osobe s invaliditetom koje snažno promiče njihovu vidljivost, zapošljivost i uključivanje u društvo. Ovogodišnje natjecanje je održano u 15 europskih zemalja, nudeći OSI priliku da javno pokažu svoje kulinarske i barske vještine. Na zagrebačkom su se finalu okupili najbolji natjecatelji iz 15 europskih zemalja, koji su se natjecali u dvije kategorije – priprema hrane i priprema koktela.

U Zagrebu je 29. i 30. listopada održan jubilarni **30. simpozij Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH** u suorganizaciji sa ZOSI, HZSR i Accessible EU Hrvatska. To je najveći godišnji skup osoba s invaliditetom u regiji o temi "Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom - o nama uvijek s nama - od slogana do realnosti". Skup je organiziran pod pokroviteljstvom predsjednika RH, Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i Grada Zagreba. Na simpoziju je pravobranitelj održao izlaganje o Zakonu o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga, jedna zamjenica je sudjelovala u panelu o inkluzivnom dodatku dok je druga zamjenica sudjelovala na okruglom stolu Žene s invaliditetom koji su održani prvog dana skupa. Iskustva na skupu podijelili su i predstavnici osoba s invaliditetom iz Slovenije i Bosne i Hercegovine.

Dana 13. studenog stručna suradnica pravobranitelja je sudjelovala na konferenciji „**Europski stup socijalnih prava u mediteranskom kontekstu - prema pravednijem društvu**" održanoj u organizaciji Centra za mirovne studije i Udruge SOS Rijeka - Centar za nenasilje i ljudska prava. Na Konferenciji se razgovaralo o stanju socijalnih i ekonomskih prava u Europi, s naglaskom na provedbu Europskog stupa socijalnih prava. Ujedno je istaknut rad civilnih organizacija koje doprinose napretku u području razvoja socijalnih usluga, suzbijanja siromaštva i socijalnog stanovanja, a iz perspektive ljudskih prava.

Dana 19. studenog 2025. godine, održan je **19. simpozij Društva distrofičara Istre na kojem je sudjelovala i savjetnica pravobranitelja**. Cilj simpozija je osnažiti integraciju i socijalizaciju osoba oboljelih od mišićne distrofije te pružiti podršku njihovim obiteljima. Tema ovogodišnjeg simpozija je bila „Zdravlje u ravnoteži-spoj tijela uma i zajedništva" te su održana brojna predavanja stručnjaka koji su govorili o aktualnim temama iz zdravstva i socijalne skrbi te o izazovima s kojima se susreću osobe s mišićnom distrofijom.

Panel rasprava na temu „Izazovi u javnom prijevozu", održana je 22. studenoga 2025. godine u sklopu **radnog vikenda Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara** u Rovinju. Na panel raspravi je sudjelovala savjetnica pravobranitelja.

Okrugli stol na temu "**Obrazovanje djece s teškoćama u razvoju u Gradu Dubrovniku i Dubrovačko-neretvanskoj županiji"** održan je 28. studenoga 2025. u organizaciji **Udruge**

Poseban prijatelj i Centra UP2DATE, uz financijsku podršku Grada Dubrovnika. Na događaju je sudjelovala i zamjenica pravobranitelja te govorila o razlozima i ishodima postupanja institucije POSI prema obrazovnim institucijama i o važnosti razumne prilagodbe za učenike s teškoćama.

U organizaciji **Društva za istraživanje i potporu iz Rijeke (DiP),** 4. prosinca 2025. godine, je obilježen Međunarodni dan osoba s invaliditetom **otvorenjem izložbe Rijeka camerom obscurom** u galeriji Pasaž u Rijeci. Otvorenju izložbe je prisustvovala savjetnica pravobranitelja istaknuvši da ova izložba nije samo vizualna, već nosi sa sobom snažnu poruku o važnosti osnaživanja osoba s invaliditetom kroz obrazovanje, kreativne aktivnosti i društvenu uključenost. Svaka od ovih fotografija svjedoči o procesu učenja, suradnje i zajedništva, vrijednostima koje DIP njeguje i promiče u svom svakodnevnom radu.

Članovi, volonteri i zaposlenici **Udruge Ozana** priredili su 8. prosinca 2025. godine tradicionalnu božićnu **izložbu pod nazivom Darovi srca.** Izložbom je prikazan cjelogodišnji rad Udruge čiji korisnici su mlade i odrasle osobe s intelektualnim teškoćama. Okupljene je prigodno pozdravila i zamjenica pravobranitelja.

Zaključak i preporuke:

1. Preporučujemo da donositelji odluka na državnoj razini budu otvoreniji prema prijedlozima osoba s invaliditetom i njihovih organizacija kako bi politike i mjere bolje odgovarale stvarnim potrebama te bile učinkovitije i inkluzivnije.
2. Lokalnim i područnim samoupravama preporučujemo da deklarativnu podršku pravima osoba s invaliditetom pretvore u konkretne aktivnosti, kroz jaču suradnju i partnerstvo s udrugama, ne samo kroz financiranje projekata nego i kroz zajedničko rješavanje problema i osiguravanje kontinuiteta rada.
3. Preporučujemo osnivanje savjetodavnih tijela na lokalnoj razini radi uključivanja osoba s invaliditetom u procese donošenja odluka, uz veću transparentnost i dostupnost informacija.
4. Organizacijama civilnog društva preporučujemo da aktivnije zagovaraju prava, sudjeluju u javnim raspravama te jačaju vlastite kapacitete korištenjem dostupnih izvora potpore.

Zaključno, ističemo potrebu za sustavnim i stabilnim financiranjem organizacija koje okupljaju osobe s invaliditetom i roditelje djece s teškoćama u razvoju radi očuvanja njihove uloge u poboljšanju kvalitete života.

Organizacije civilnog društva - savezi, udruge i inicijative po županijama s kojima su ostvareni različiti oblici suradnje tijekom 2025. godine

Bjelovarsko-bilogorska županija

Udruga tjelesnih invalida Bjelovar, Udruga osoba s intelektualnim teškoćama Bjelovar i Kul Pong Klub

Brodsko-Posavska županija

Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije i Udruga osoba s invaliditetom Slavonski Brod „Loco-Moto“

Dubrovačko-neretvanska županija

Udruga „Poseban prijatelj“, Dubrovnik, Građanska inicijativa Pomozimo djeci s invaliditetom i Udruga Radost Ploče

Grad Zagreb

Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH, Hrvatski savez gluhih i nagluhih (HSGN), Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara HUPT, Savez društava multiple skleroze Hrvatske (SDMSH), Hrvatski savez udruga za mlade i studente s invaliditetom SUMSI, Centar UP2DATE, Kazalište slijepih i slabovidnih „Novi život“, Udruga najosjetljivijih u osposobljavanju UNUO, Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO), Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama (OSIT), Hrvatski savez slijepih, Saveza udruga za autizam Hrvatske (SUZAH), Savez društava distrofičara Hrvatske - SDDH, Hrvatski para taekwondo savez (HPTS), Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID), Udruga OZANA, Centar za potporu i inkluziju u zajednici, Hrvatski savez udruga invalida rada (HSUIR), Udruga invalida rada Zagreba, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba "Dodir", Hrvatski savez udruga osoba s tjelesnim invaliditetom (HSUTI), Hrvatska komora socijalnih radnika, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj (HRPSOR), Hrvatski pravni centar (HPC), Zgradonačelnik.hr, Udruge osoba s amputacijom udova Grada Zagreba i Zagrebačke županije (UAZ), Udruga za autizam Zagreb (UAZ), Udruge Krijesnica, Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet - HUŠPVM, Udruga RODA - Roditelji u akciji, Društvo tjelesnih invalida (DTI), Društvo distrofičara Zagreb, Udruga za sindrom Down - Zagreb, Hrvatska zajednica za Down sindrom, Hrvatski deflimpijski odbor - HDO (Hrvatski sportski savez gluhih - HSSG), Hrvatska udruga socijalnih radnika, Ženska soba, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, Hrvatska komora socijalnih pedagoga, Hrvatska komora edukacijskih rehabilitatora, Ambideskter kluba, Udruga Zamisli, Hrvatski helsinški odbor, Udruga za samozastupanje, Zaklada SOLIDARNA, Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Hrvatski savez dijabetičkih udruga, Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba, Udruga gluhih i nagluhih Zagrebačke županije, ASK - Udruga za autizam i ostale neurodivergentnosti, samozastupanje i kulturu različitosti, Plivački klub Natator, Udruga roditelja OKO, Centar za razvoj vrijednosti i Udruga LET

Istarska županija

Društvo distrofičara Istre (DDI), Udruga osoba s intelektualnim teškoćama Istre i Centar za inkluziju i podršku u zajednici Istre

Karlovačka županija

Udruga za inkluziju i promicanje kvalitete življenja djece i mladih s teškoćama Frendofon, Udruga slijepih Karlovačke županije i Udruga Jak kao Jakov

Koprivničko-križevačka županija:

Gradsko društvo osoba s invaliditetom Đurđevac

Krapinsko-zagorska županija

Društva multiple skleroze Krapinsko-zagorske županije

Ličko-senjska županija

Udruga za pomoć u kući starijim i nemoćnim osobama grada Novalje „Providenca“, Udruga slijepih Ličko-senjske županije u Otočcu, Udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju

„Pčelice“ i Udruga oboljelih i liječenih od malignih bolesti, njihovih obitelji i prijatelja "VILA ZA LIKU"

Međimurska županija

Udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu Murid

Osječko-baranjska županija

Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije, Udruga obitelji djece s autizmom „DAR“, Društvo multiple skleroze Osječko-baranjske županije, Športska udruga slijepih „Svjetlost“ Osijek, Centar za poduzetništvo - za razvoj i promoviranje poduzetničkog ponašanja, Zajednica osječkog sporta, Športska zajednica Osječko-baranjske županije, Klub studenata psihologije Filozofskog fakulteta u Osijeku ''Psihos'', Inkluzivna kuća Zvono, Udruga osoba s invaliditetom ''MI'' Valpovo, Paraplivački klub Delfin Osijek, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava - Osijek, Hrvatski Crveni križ Gradsko društvo Crvenog križa Osijek, Hrvatski parakarate savez, Udruga za Down sindrom Osječko-baranjske županije i grada Osijeka, DKolektiv - organizacija za društveni razvoj, Udruga slijepih Osječko-baranjske županije, Udruga hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata Baranje, Boćarski klub osoba s invaliditetom „Osječki osmijeh“, Udruga 100%-tnih hrvatskih ratnih invalida I. skupine, Udruga gluhoslijepih osoba grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, Udruga gluhih i nagluhih Osijek, Karate klub ''HVIDRA'' Osijek, Udruga distrofičara grada Osijeka, Kršćanska humanitarna udruga „Putevi milosti“, Udruga veterana 3. gardijske brigade „Kune“ Osijek, Udruga invalida rada Grada Osijeka, Udruga veterana 3. gardijske brigade „Kune” Đakovo, Hrvatska udruga za neurorehabilitaciju i restauracijsku neurologiju, Osječki sportski savez gluhih, Udruga dragovoljaca hrvatskih obrambenih snaga „Baranja“, Atletski klub „Slavonija-Žito“ Osijek, Planinarsko društvo SPD Altius, Udruga oboljelih od Crohnove bolesti i ulceroznog kolitisa ColonOs - Osijek, Osječki parasportski savez i Udruga Spiritus OS

Požeško-slavonska županija

Udruga osoba s invaliditetom grada Požege i županije Požeško-slavonske, Društvo multiple skleroze Požeško-slavonske županije, Centar za podršku i razvoj civilnog društva „DELFIN“, Udruga slijepih Pakrac-Lipik, Udruga slijepih Šestočka i Udruga za razvoj kreativnih radionica i kvalitete življenja osoba s invaliditetom Republike Hrvatske

Primorsko-goranska županija

Udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, Pinokio, Rab, Društvo za istraživanje i potporu (DiP), Udruga Filmaktiv, Udruga gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije, Udruga slijepih Primorsko-goranske županije, Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka, Udruga sidro-odgojitelji u zaštiti prava djeteta u dječjem vrtiću, Udruga osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije, Udruga Spirit, Udruga za promicanje kulture življenja Komin, Društvo Multiple skleroze PGŽ-a, Centar za mirovne studije, Udruga SOS Rijeka - Centar za nenasilje i ljudska prava, Udruga za mlade i studente s invaliditetom Primorsko-goranske županije ZNAM, Udruga UZOR Rijeka i Kultura svima svugdje

Sisačko-moslavačka županija

Udruga osoba s invaliditetom distrofije, cerebralne i dječje paralize i osoba s ostalim tjelesnim invaliditetom grada Siska

Splitsko-dalmatinska županija

Udruga Feniks, Udruga Srce, Udruga za sindrom Down, Udruga Liberato, Društvo multiple skleroze Split, Caritas Splitsko-dalmatinske županije, Udruga MI, Centar za sigurni Internet Split, Udruga Moje dijete Solin, Županijska udruga slijepih Split, Udruga Caspera, Udruga Sano, Udruga Znakujmo svi, Udruga gluhih i nagluhih osoba grada Splita i Županije splitsko-dalmatinske, Udruga Anđeli i Split te Udruge „Caspera“ Split

Šibensko-kninska županija

Centar za socijalnu inkluziju Šibenik

Varaždinska županija

Društvo multiple skleroze Varaždinske županije

Virovitičko-podravska županija

Udruga osoba s intelektualnim teškoćama "Jaglac" Orahovica, Udruga tjelesnih invalida Virovitičko-podravske županije i Udruga osoba s invaliditetom Slatina

Vukovarsko-srijemska županija

Društvo multiple skleroze Vukovarsko-srijemske županije, Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem ''Golubica'' Vukovar, Udruga slijepih Vukovarsko-srijemske županije, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, Udruga djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići, Udruga osoba s invaliditetom ''VUKA'' Vukovar i Udruga za pomoć i podršku roditeljima djece s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima Tko se boji sutra još?-Vukovar

Zadarska županija

Udruga Svjetlo Zadar, Udruga Cukrići, Udruge „Sanus“ i Udruga Providenza Novalja Pag

Zagrebačka županija

Udruga djece s teškoćama u razvoju, osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Srce, Sveti Ivan Zelina, Karate klub osoba s invaliditetom Sveta Nedjelja i Udruga osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju Sveta Nedelja “Kameleon”

Inozemstvo

Inicijativa mladih s invaliditetom Boke (I MI Boke), Kotor, Crna Gora, Udruga vitezovi osmeha, Novi Sad, Srbija i European Network of Independent living

Sudjelovanje u aktivnostima i događanjima

Udruga osoba s intelektualnim teškoćama „Svjetlo“ Zadar od 1999. godine provodi program poludnevne skrbi izvan obitelji za osobe s intelektualnim teškoćama nakon završetka njihovog programa odgoja i obrazovanja te tako pruža podršku i obiteljima u skrbi. Trenutačno svakodnevno ili povremeno program koristi 30 korisnika. Radioničkim tipom rada Udruga nastoji očuvati stečena znanja i vještine korisnika te ih naučiti novima, posebno u području socijalizacije i komunikacije. Nakon dugih 25 godina rada u neadekvatnim prostorima, udruga je od Grada Zadra na korištenje dobila adekvatni prostor za daljnji rad, a 3. ožujka 2025. godine upriličeno je svečano otvaranje novog prostora na kojem je sudjelovala savjetnica pravobranitelja iz Područnog ureda Split.

U organizaciji **Saveza udruga za Autizam Hrvatske (SUZAH)** i **Udruge za autizam i ostale neurodivergentnosti, samozastupanje i kulturu različitosti - ASK** u Zagrebu je 25. ožujka 2025.

godine održana **3. konferencija "Autizam i mentalno zdravlje"** koju je pratio i pravobranitelj. Naglasci konferencije su bili na dijagnostici koja posljedično dovodi do izazova koji utječu na mentalno zdravlje autističnih osoba, autističnih adolescenata i mladih osoba te istražuje važnosti diferencijalne dijagnostike, interdisciplinarne podrške i pristupe adresiranju psihijatrijskih i psihoterapijskih pitanja mentalnog zdravlja dijagnosticiranih, samodijagnosticiranih i nedijagnosticiranih autističnih osoba.

Na Trgu bana Jelačića u Zagrebu je 20. svibnja otvoren **23. Festival jednakih mogućnosti** (23.F=M) na kojem je sudjelovao i pravobranitelj. **Društvo tjelesnih invalida (DTI)** je organiziralo predstavljanje osoba s invaliditetom i njihovih mogućnosti u zajedničkim nastupima s umjetnicima u glazbeno-scenskom, likovnom, edukacijsko-rekreacijskom i sportskom programu. Upravo javno predstavljanje stvaralačkih mogućnosti nas podsjeća da kao društvo još uvijek danas ne prepoznajemo i dovoljno ne koristimo sposobnosti osoba s invaliditetom. I Festival jednakih mogućnosti i brojni izvođači iz Hrvatske i inozemstva, 600 osoba s invaliditetom koji sudjeluje, stručnjaci i volonteri bez kojih ove manifestacije ne bi bilo, snažno pokazuju da možemo biti i društvo jednakih mogućnosti.

Hrvatski savez udruga za mlade i studente s invaliditetom je u Zagrebu 21. svibnja 2025. godine obilježio 16 godina svog rada. Danas Savez SUMSI čine: Udruga Zamisli, Udruga Čujem, vjerujem, vidim, Udruga Kameleon, Udruga Liberato, Udruga UP2date i Udruga PUŽ. Savez SUMSI se bavi temama informiranja, prilagođavanja udžbenika i obrazovnih materijala, pristupačnosti, prijevoza, zapošljavanja i pristupačnog turizma. Događanju je prisustvovao pravobranitelj.

Okrugli stol trogodišnjeg programa DANAS (Dnevne Aktivnosti Naših Aktivnih Slijepih) Županijske udruge slijepih Split održan je 28. svibnja 2025. godine, obilježavajući uspješan završetak druge godine provedbe programa, a prisustvovala je i savjetnica pravobranitelja. Program, koji traje od 2023. do 2025. godine, financira Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, a provodi se u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za socijalni rad Split i Udrugom Liberato. Program DANAS obuhvaća pet tematskih cjelina koje se provode tijekom pet radnih dana u tjednu, omogućujući korisnicima da se uključe u aktivnosti prema vlastitim interesima i potrebama.

Savez HUPT - Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara od 28. do 31. svibnja 2025. godine u Zagrebu je bio domaćin **Kongresa Europske federacije za ozljede leđne moždine (ESCIF 2025).** Na kongresu su sudjelovali predstavnici organizacija članica ESCIF-a iz cijele Europe, brojni stručnjaci, suradničke organizacije i predstavnici institucija iz Hrvatske. Svi oni su se okupili radi razmjene znanja, primjera dobrih praksi i iskustava o temama pristupačnog turizma, pristupačnog prijevoza i asistivne tehnologije. Danas ESCIF predstavlja 32 nacionalne organizacije iz 28 europskih zemalja. Pravobranitelj je u dvije panel rasprave "ASISTIVNA TEHNOLOGIJA I UREĐAJI - dobra međunarodna praksa" i "PRISTUPAČNI TURIZAM - izazovi, prilike i zajednička odgovornost" predstavivši perspektive i stajališta POSI o ovim temama.

U organizaciji **Udruge tjelesnih invalida Bjelovar (UTIB)** 18. lipnja u Bjelovaru je održan **18. Susret udruga osoba s tjelesnim invaliditetom Hrvatske** "**Bjelovar 2025 "** i **Dan otvorenih vrata UTIB-a.** Pravobranitelj je istaknuo važnost susreta i pozvao sve OSI i njihove obitelji da prema upućenim pozivima HZJZ-a dopune svoje podatke u Registru osoba s invaliditetom koje koriste i žurne službe poput hitne pomoći, vatrogasaca, policije i civilne zaštite. To nije samo administrativna radnja - to je ključni korak prema tome da u kriznim situacijama svaki život bude zaštićen, a svaka osoba viđena i pravodobno zbrinuta.

Hrvatski savez gluhih i nagluhih (HSGN) u partnerstvu s **Udrugom poduzetnika u hotelijerstvu Hrvatske** te **svih osam nacionalnih parkova kao pridruženim partnerima,** proveo je projekt "**Priroda za sve na znakovnom"** sufinanciran od strane Ministarstva turizma i sporta. Povodom 10. obljetnice proglašenja Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije za gluhe i gluhoslijepe osobe projekt i rezultati projekta predstavljeni su 20. lipnja 2025. godine na online Mini festivalu pristupačnosti gdje je sudjelovao i pravobranitelj. Svoja iskustva sudjelovanja na projektu podijelili su predstavnici partnera i nacionalnih parkova (Np Krka, Np Plitvička jezera, Np Risnjak, Np Brijuni, Np Kornati, Np Mljet, Np Paklenica i Np Sjeverni Velebit).

Tradicionalni **Zdravstveno-savjetodavni simpozij,** koji je **Udruga 100%-tnih hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata I. skupine** organizirala 22. put, održan je 4. i 5. rujna 2025. godine u Hotelu Trakošćan u Trakošćanu. Simpozij je održan pod pokroviteljstvom Ministarstva hrvatskih branitelja. Tijekom Simpozija se uz pomoć stručnjaka i predstavnika brojnih institucija sudionike željelo upoznati s najnovijim mogućnostima preventivnog djelovanja, liječenja, pravima i mogućnostima zaštite prava te pronalaženja rješenja za izazove s kojima se hrvatski ratni vojni invalidi i članovi njihovih obitelji susreću u svakodnevnom životu. Savjetnik pravobranitelja sudjelovao je na dva okrugla stola na temu: "Pristupačnost osoba s invaliditetom - prava i mogućnosti".

U organizaciji Centra za pružanje usluga u zajednici Varaždin u Gradskoj sportskoj dvorani u Varaždinu je 10. rujna, a povodom obilježavanja Hrvatskog olimpijskog dana, održan **1. regionalni Olimpijski dan inkluzije i zajedništva**. Više od 70 korisnika poludnevnih boravaka za odrasle osobe s invaliditetom natjecali su se u sportsko-rekreativnim aktivnostima prilagođenim njihovim sposobnostima. U individualnom dijelu susreta sudionici su se natjecali u visećoj kuglani, boćanju, spajanju kuglica i gađanju limenki, a u parovima u ribolovu, izradi timske zastave, slaganju puzzli i društvenoj igri Alias. Pravobranitelj je istaknuo: *„Sigurno je kako ovi susreti promiču druženje i socijalnu inkluziju u zajednicama gdje se održavaju i iz kojih sudionici dolaze. ….“* U Varaždinu su se okupili **članovi Udruge "Maslačak" iz Križevaca, Udruge osoba s intelektualnim teškoćama iz Krapine, Društva osoba s tjelesnim invaliditetom Međimurske županije iz Čakovca, te korisnici Centra za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju "Podravsko sunce" iz Koprivnica, Gradskog društva osoba s invaliditetom iz Đurđevca i naravno domaćini, korisnici Centra za pružanje usluga u zajednici Varaždin.**

U organizaciji Saveza društava multiple skleroze Hrvatske (SDMSH) u Tuheljskim Toplicama je od 12. do 14. rujna 2025. godine održan **XV. hrvatski simpozij osoba s multiplom sklerozom**. To je bila prilika za razmjenu znanja o najnovijim terapijama, rehabilitaciji, iskustvima i kvaliteti življenja osoba s multiplom sklerozom te izazovima kojih je mnogo i koji zahtijevaju zajednički angažman. Pravobranitelj je održao izlaganje na temu „Ostvarivanje i zaštita prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“.

U Splitu je 29. rujna 2025. godine, u organizaciji Udruge Srce održana **Tribina o ljudskim pravima - odrasle osobe s invaliditetom nakon punoljetnosti.** Teme izlaganja su bile postupak lišenja poslovne sposobnosti, skrbništvo odraslih osoba, uloga posebnog skrbnika, razvoj socijalnih usluga u lokalnoj zajednici… O svemu izloženom, sudionici su imali prilike pitati izlagače - predstavnice Hrvatskog zavoda za socijalni rad, Područnog ureda Split, Općinskog suda u Splitu, Centra za socijalnu inkluziju Šibenik i Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije i **radio zajednice Radio 92FM,** organizirali su **radio panel „MS dijalog - u eteru i zajednici“.** Radio panel održan je 29. rujna

2025. godine u studiju Radija 92FM s ciljem obilježavanja Nacionalnog dana multiple skleroze**.** Radio panel okupio je stručnjake iz različitih područja, predstavnike ustanova, institucija i organizacija civilnog društva, ali i same osobe s invaliditetom, koji su kroz raspravu i odgovore na pitanja uživo u radijskom prijenosu pružili brojne korisne informacije slušateljima, ali su ujedno i aktualizirali brojne teme važne za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom. Sudjelovao je i savjetnik pravobranitelja iz. Osim korisnih informacija koje su pružili stručnjaci koji se u svom radu susreću s osobama oboljelim od multiple skleroze, iznimno su važna i zanimljiva iskustva koja su sa slušateljima podijelile osobe kojima je dijagnosticirana multipla skleroza. Pohvalno je kako su cijelo događanje popratili i podržali i ostali lokalni mediji s područja Slavonskog Broda i okolice.

Osječki sportski savez gluhih organizirao je 3. listopada 2025. godine svečanu proslavu 70. obljetnice svog osnutka. Svečanost je održana u dvorani Bells u Osijeku, a ovom događanju su prisustvovali pravobranitelj i savjetnik pravobranitelja.

Dana 8. listopada 2025. godine na Kampusu Sveučilišta u Splitu obilježena je **80. godišnjica djelovanja Udruge gluhih i nagluhih osoba grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije** kojoj je nazočila i savjetnica pravobranitelja. Čule su se snažne poruke o važnosti ravnopravnosti, pristupačnosti i uvažavanja osoba s oštećenjem sluha. Udruga, osnovana davne 1944. godine, kroz osam desetljeća rada postala je ključna institucija za podršku, edukaciju i osnaživanje osoba oštećena sluha na području Dalmacije.

Povodom Međunarodnog dana bijelog štapa, u Osijeku je 15. listopada 2025. godine u organizaciji **Športske udruge slijepih Svjetlost Osijek**, održana tradicionalna akcija „Prošetajmo zajedno“. Akciju je podržao te u svim događanjima aktivno sudjelovao i savjetnik pravobranitelja iz područnog ureda u Osijeku.

U organizaciji **Parasportske udruge Križevci** 18. listopada je u Bukovju održano svečano zatvaranje **prve Križevačke parasportske lige**, projekta koji je tijekom 2025. godine u devet kola okupljao osobe s invaliditetom u disciplinama viseća kuglana, pikado, belot i nabaci krug. Potrebu i važnost ovog projekta prepoznali su i podržali Grad Križevci i Koprivničko-križevačka županija, a svoj doprinos također su dali Udruga osoba s invaliditetom Križevci i Parasportski savez Koprivničko-križevačke županije. Najboljima iz Križevaca, Koprivnice, Bjelovara i Đurđevca ovom je prigodom pravobranitelj za osobe s invaliditetom uručio osvojene medalje i pehare, a prilikom pozdravnih govora više je puta istaknuta važnost druženja i rekreacije.

Savez društava distrofičara Hrvatske i **Udruga distrofičara grada Osijeka** organizirali su **skup na temu „Jačanje kapaciteta Udruge distrofičara grada Osijeka“**. Skup je održan 24. listopada 2025. godine u prostorijama Udruge distrofičara grada Osijeka u Osijeku te je na istom sudjelovao savjetnik pravobranitelja.

U Zagrebu, na Jarunu, je 25. listopada 2025. godine održan **završni događaj sportsko-rekreativnih aktivnosti u sklopu projekta Kruha i igara kojeg provodi Centar UP2DATE u partnerstvu s Triatlon klubom Jarun,** a uz financijsku podršku Grada Zagreba. Program je sadržavao sportsko rekreativne aktivnosti usmjerene na očuvanje psihofizičkog zdravlja (brzo hodanje, rolanje, vožnja tandem bicikla) te su osigurane osobe i volonteri za pratnju tijekom tih aktivnosti. U događaju su aktivno sudjelovali pravobranitelj i zamjenica pravobranitelja.

Športska udruga slijepih Svjetlost Osijek, u partnerstvu s **Hrvatskim savezom slijepih**, organizirala je 6. studenoga 2025. godine **okrugli stol pod nazivom „Zajedno vidimo bolje“.** To je aktivnost projekta „Kako te vidim“ te su tijekom istog održane tri panel rasprave. Uz

predstavnike i članove ŠUS Svjetlost i Hrvatskog saveza slijepih, u panel raspravama sudjelovali su predstavnici Grada Osijeka i Zajednice osječkog sporta, predstavnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek, Centra za odgoj i obrazovanje ''Vinko Bek'', Gradskog prijevoza putnika d.o.o. Osijek te predstavnici lokalnih udruga i savjetnik pravobranitelja iz područnog ureda u Osijeku.

Udruga osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske organizirala je 7. studenoga 2025. godine tradicionalno godišnje druženje članova. Tom prigodom predstavljen je uspješno realiziran **projekt "Za Mobilnost našu, trebamo Podršku vašu".** U sklopu projekta prikupljena su sredstva kojima je kupljeno kombi vozilo prilagođeno za prijevoz OSI. Na događaju je sudjelovao i savjetnik pravobranitelja koji je posebno istaknuo značaj i važnost zagovaračkih aktivnosti koje predstavnici udruge aktivno provode te na taj način kontinuirano ukazuju na prepreke i izazove s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću, ali ujedno i iznose konstruktivne prijedloge za konkretno rješavanje tih izazova.

U svečanoj atmosferi splitskog Hrvatskog narodnog kazališta, dana 25. studenoga 2025. godine, **Udruga "Srce" obilježila je 30 godina rada, zajedništva i djelovanja u službi osoba s invaliditetom te njihovih obitelji.** Jubilarna obljetnica okupila je brojne članove, volontere, stručne suradnike, predstavnike institucija i prijatelje udruge, koji su kroz godine bili dio njezina puta i doprinijeli njenom rastu. U svom govoru pravobranitelj je istakao *„kako ovih prvih 30 godina nisu samo godine rada, već je to 30 godina promjena, vidljivih, ali i onih nevidljivih, koje su jednako važne - promjena stavova, razbijanja predrasuda, osnaživanja pojedinaca i obitelji te izgradnje društva koje korak po korak postaje pravednije i pristupačnije."* Uz čestitke svim članovima, volonterima, roditeljima, zaposlenicima i stručnjacima pravobranitelj je istaknuo kako njihov angažman pokazuje da je moguće postići toliko mnogo kada se spoje znanje, upornost i veliko srce što je svima dokaz da inkluzija nije samo riječ - ona je svakodnevni rad, podrška, briga i shvaćanje različitosti.

Pravobranitelj je prisustvovao svečanom programu kojim je **Udruga osoba s invaliditetom Sinergija Samobor** 26. studenoga u Samoboru **obilježila 30 godina svog predanog rada i postojanja.** U nazočnosti brojnih članica i članova, roditelja i suradnika, partnera, uzvanika i gostiju, predstavili su i prisjetili se samih početaka, sada već davne 1995. godine, kada je mala skupina roditelja i stručnjaka pokrenula inicijativu koja je s vremenom prerasla u snažnu zajednicu. Danas Sinergija broji velik broj članova i realizira projekte kojima stvaraju dodatnu vrijednost i poboljšavaju kvalitetu života osoba s invaliditetom svoga kraja.

U povodu Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, u prostorijama Gradske skupštine 12. prosinca 2025. godine je održan **tradicionalni prijem za predstavnike udruga osoba s invaliditetom** koje su primili zagrebački gradonačelnik sa suradnicima i predsjednik Gradske skupštine. Prijemu je prisustvovao i pravobranitelj koji je istaknuo kako Grad Zagreb već dugi niz godina pokazuje veliku osjetljivost i predanost stvaranju inkluzivnih politika. Brojni programi i projekti su primjer kako lokalna zajednica može biti nositelj pozitivnih promjena. Ono što posebno treba istaknuti jesu ulaganja u pristupačnost prostora i javnih usluga, jer pristupačnost je temelj samostalnog života i punog sudjelovanja OSI u društvu. Ipak, moramo biti svjesni da inkluzija nije jednokratan čin, već trajan proces. Potrebno je i dalje jačati svijest o pravima i potencijalima OSI, uklanjati preostale prepreke - bilo arhitektonske, informacijske ili društvene - te stvarati okruženje u kojem se svaka osoba osjeća ravnopravno, cijenjeno i podržano. Pitanja koja su gradonačelniku i suradnicima postavljana odnosila su se na organizaciju specijaliziranog prijevoza, korištenje sportsko-rekreativnih sadržaja i prostora Jaruna, uspornicima na cestama, postavljanju rampi umjesto podizno/spuštajućih platformi,

uslugama u zajednici i uslugama dugotrajne skrbi, pristupačnosti Zagrebačke uspinjače, izazovima za osobe s multiple-sklerozom, te pristupačnosti prostora adventskih događanja.

2.24. USKLAĐENOST KORIŠTENJA FONDOVA EUROPSKE UNIJE S KONVENCIJOM O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Tijekom 2025. godine nismo zaprimili prijave na kršenja prava iz Povelje Europske unije o temeljnim pravima i KPOSI u fondovima Europske unije - Program Konkurentnost i kohezija i Integrirani teritorijalni program 2021.-2027. To bismo mogli pripisati i mogućoj niskoj razini svijesti o pravima iz Povelje i KPOSI, kao i nepovezivanju nepravilnosti koje bi se eventualno mogle uočiti u operacijama koje primaju potporu iz fondova s ovim međunarodno obvezujućim dokumentima. S obzirom na navedeno predložili smo da se u suradnji pravobraniteljskih institucija i MRRFEU-a izradi kratki pregled mogućih povreda s primjerima iz međunarodne prakse kako bi ih potencijalni pritužitelji mogli lakše identificirati u svojoj praksi i povezati s ova dva dokumenta.

Primjer iz prakse (1): Iako nismo zaprimili pritužbe na kršenje prava iz Povelje i Konvencije, ističemo kako smo u jednom slučaju uočili moguće kršenje prava iz KPOSI na što smo u svibnju 2025. godine kao nadležno tijelo upozorili MRRFEU koje je u kratkom roku povredu i uklonilo. Radilo se o postavljanju natpisnih ploča ispred ulaza u stambene jedinice u kojima žive OSI i druge ranjive skupine kojima se obavještavalo da se radi o projektu financiranom sredstvima EU-a. Tako se odavala informacija da su osobe koje žive u toj stambenoj jedinici OSI. Time se kršilo njihovo dostojanstvo i moguće stvaralo neprijateljsko i ponižavajuće okruženje te istovremeno kršilo više članaka KPOSI (čl. 3., 4., 5., 19. i 22.) Sukladno Uputi o postupanju koju je MRRFEU izdalo u lipnju 2025. godine vezano za primjenu elemenata informiranja i vidljivosti za projekte koji uključuju ulaganja u stambene jedinice čiji su korisnici OSI, ali i druge ranjive skupine, takve natpisne ploče su uklonjene i zamijenjene novima. Naime, umjesto ranijih natpisnih ploča, a kako bi se ispoštovali zahtjevi vidljivosti za proteklo programsko razdoblje, postavljene su ploče manjeg formata na kojima je navedeno *„Dio stambenih jedinica sufinanciranje sredstvima Europske unije iz Europskog fonda za regionalni razvoj“* (za višestambene zgrade), odnosno *„Objekt je sufinanciran sredstvima Europske unije iz Europskog fonda za regionalni razvoj“* (za samostalne građevine/kuće) bez navođenja naziva projekta ili poziva te davanja daljnjih informacija o krajnjim korisnicima projekata. Ukupno je zamijenjeno 118 informativnih ploča u sklopu 41 projekta. Konkretno, ploče su zamijenjene u okviru svih poziva usmjerenih na deinstitucionalizaciju u programskom razdoblju 2014.-2020., za pozive: „Unaprjeđivanje infrastrukture za pružanje socijalnih usluga u zajednici osobama s invaliditetom kao podrška procesu deinstitucionalizacije - faza 1“, „Unapređivanje infrastrukture za pružanje socijalnih usluga u zajednici kao podrška procesu deinstitucionalizacije - faza 2 “ te „Unapređivanje infrastrukture pružatelja socijalnih usluga djeci i mladima kao podrška procesu deinstitucionalizacije - faza 1“. MRFFEU je o učinjenom prikupilo relevantnu fotodokumentaciju, a zamjene ploča su obavljene zaključno s mjesecom rujnom 2025. godine.

Tijekom 2025. godine POSI je pružao savjetodavnu pomoć jedinicama lokalne samouprave u svezi ispunjavanja uvjeta horizontalnih načela prilikom prijave projekata za dodjelu bespovratnih sredstava od strane EU fondova.

Primjer iz prakse (2): Izdvajamo primjer upita Grada Opatije koji nas je upoznao kako namjeravaju prijaviti projekt uređenja rasadnika koji se nalazi u Parku Angelina u Opatiji čija je podloga u potpunosti šljunčana, a pristup rasadniku se nalazi na kosini od devetnaest stupnjeva. S obzirom da je Park Angelina zaštićen u kategoriji spomenika parkovne arhitekture te da je pristup rasadniku sa svih strana moguć samo kroz šljunčanu površinu, različitih stupnjeva nagiba, a gredice u rasadniku se nalaze na kaskadnim nivoima, preporučeno je da se Grad Opatija obrati nadležnom konzervatorskom uredu radi ishođenja potrebnih suglasnosti. U svezi navedenoga posebno smo istaknuli da to ne znači da se pristupačnost ne može osigurati u odnosu na osobe s intelektualnim, mentalnim ili senzoričkim oštećenjima. Pritom smo ukazali na primjere Šumske staze Bliznec u Zagrebu ili Osjetilnog parka na Bundeku u Zagrebu koji su postavili informativne/edukativne ploče na latiničnom i Brailleovom pismu. Promjene smjerova staza obilježene su drukčijom obradom pješačkih površina, graničnicima, mobilnim strukturama ili mirisnim biljem, a staze su prilagođene kretanju slabovidnih osoba. Gradu Opatiji je također preporučeno da stupi u kontakt s udrugama koje okupljaju OSI na području Kvarnera kako bi od njih dobili prijedloge najboljih rješenja u cilju osiguravanja pristupačnosti, koja su često jednostavna i za koja nisu uvijek potrebna značajna financijska sredstva.

Sudjelovanje na edukacijama vezanim uz horizontalna načela u EU fondovima

U Zagrebu je 10. siječnja 2025. godine u organizaciji MRRFEU-a održana **radionica o horizontalnim načelima u ocjeni kvalitete projektnih prijava** na kojoj su savjetnici pravobranitelja govorili o pristupačnosti kao pravu OSI i odgovarali na pitanja sudionika koji rade na ocjeni kvalitete projektnih prijedloga u gradovima središtima urbanih područja u okviru programa Integriranog teritorijalnog programa. Osim SAFU-a, u ovom programskom razdoblju upravo za ulaganja iz Integriranog teritorijalnog programa aktivnosti ocjene kvalitete projektnih prijedloga za projektne prijave svojih urbanih područja, provode zasebne organizacijske jedinice unutar gradova, odnosno gradovi središta županija, plus Pula. Službenici koji rade na ocjeni kvalitete projektnih prijedloga učestalo se javljaju MRRFEU s pitanjima je li neka aktivnost zakonska obveza ili nije, a za aktivnosti koje ne predstavljaju zakonsku obvezu u okviru kriterija odabira, prijavitelj može ostvariti dodatne bodove za projektnu prijavu. MRRFEU je organizirao ovu radionicu radi ujednačavanja pristupa, ali i povećanja razumijevanja kod ocjenjivača.

MRRFEU je izradilo **kontrolne liste za ocjenjivanje usklađenosti** poziva za dodjelu bespovratnih sredstava s Poveljom o temeljnim pravima i KPOSI koje su sastavni dio pravila za Operativni program Konkurentnost i kohezija i Integrirani teritorijalni program. Projektanti još uvijek nisu svjesni koliko je pristupačnost važan kriterij zbog čega MRRFEU prilikom pregleda projekte često odbija ili vraća na ponovnu doradu. Najčešće aktivnosti iznad zakonskog minimuma za koje se traže dodatni bodovi je organiziranje edukacija o postupanju s OSI, govorno najavljivanje katova, slikovni natpisi, tekstovi u lako razumljivom formatu, angažiranje prevoditelja znakovnog jezika, edukacija zaposlenika za znakovni jezik, stručno vođenje za gluhe i nagluhe. Savjetnica pravobranitelja u sklopu izlaganja o pristupačnosti OSI i primjeni KPOSI govorila je o elementima pristupačnosti plaža koji su na temelju sadašnjeg zakonodavnog okvira iznad zakonskog minimuma. Predstavila je i elemente univerzalnog dizajna u uređenju apartmana, te sa sudionicima podijelila korisne izvore podataka o pristupačnosti i elementima pristupačnosti koji su razvijeni u sklopu projekata ADOBE i projekta Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT).

Nastavno na radionice „Horizontalna načela u EU fondovima 2021.-2027.“ koje su u organizaciji

MRRFEU-a održane tijekom 2024. godine, a na kojima su sudjelovali i savjetnici pravobranitelja, **radionice** su tijekom 2025. godine održane u Zagrebu, Rijeci, Zagrebu, Varaždinu i Virovitici.

U utorak, 11. ožujka 2025., u prostorijama Veleučilišta u **Virovitici održana je regionalna radionica na temu horizontalnih načela u EU fondovima 2021.-2027**. Radionica je okupila šezdesetak sudionika iz urbanih područja Požege, Slavonskog Broda, Vinkovaca, Vukovara i Virovitice, a organizirana je u suradnji MRRFEU-a i Posredničkog tijela za odabir operacija Grada Virovitice. Radionica je bila namijenjena korisnicima Integriranog teritorijalnog programa i ostalim zainteresiranim subjektima sa ciljem razmjene iskustava i primjera dobre prakse u područjima pristupačnosti i socijalnog uključivanja na lokalnoj razini. Sudionici su razmjenjivali iskustva vezana uz pristupačnost građevina OSI i smanjene pokretljivosti, te izazove prostornog planiranja i izdavanja dozvola.

Dana 6. svibnja 2025. godine održana je **edukacija na temu Primjena horizontalnih načela u pripremi i provedbi EU projekata u razdoblju 2021.-2027.** u Rijeci. Edukaciju su vodile načelnica sektora iz MRRFEU istaknuvši mogućnosti korištenja horizontalnih načela u okviru poziva i projekata financiranih sredstvima EU i savjetnica pravobranitelja s temom „Primjena KPOSI s fokusom na pristupačnost“. Edukacija je bila namijenjena stručnjacima s područja Istarske županije koji rade na pripremi projektno-tehničke dokumentacije razvojnih EU projekata kao i pripremi projektnih prijedloga za kandidiranje na EU fondovima.

U Zadru je 17. siječnja 2025. godine na edukaciji **Horizontalna načela u EU fondovima 2021.-2027**., kao gošća predavačica, sudjelovala savjetnica pravobranitelja s izlaganjem na temu „Prava OSI - primjena KPOSI s naglaskom na pristupačnost“. Na edukaciji je bilo riječi i o pristupačnom turizmu s primjerima iz prakse država članica EU-a, o pristupačnosti građevina i usluga OSI i osobama smanjene pokretljivosti te o održivom razvoju. Također bilo je riječi o pristupačnost u projektima ITU Zadar, ITU Šibenik te o pristupačnosti iz perspektive izdavanja dozvola. Na edukaciji je izložen i primjer inkluzivnih dječjih igrališta na području Grada Zadra, opremljenih u sklopu projekta kojeg je provodio Dječji vrtić Latica iz Zadra. Radionicu je organiziralo MRRFEU uz podršku Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA. Uz zaposlenike ustanove Agencije koji rade na pripremi projekata za EU fondove, sudionici radionice su bili i predstavnici drugih lokalnih samouprava, uključujući i predstavnike otočkih jedinica lokalne samouprave.

Dana 19. svibnja održana je **edukacija Nediskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena KPOSI u EU fondovima** u sklopu Državne škole za javnu upravu. Polaznici su bili djelatnici Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih, Hamag-Bicro-a, Agencije za odgoj i obrazovanje, HBOR-a i drugih institucija. Predstavnica MRRFEU-a govorila je o nediskriminaciji i EU fondovima u financijskom razdoblju 2021.-2027. godine. Vezano uz područje prava OSI polaznike je posebno zanimalo koji su uvjeti dio zakonskog minimuma, a koji su iznad. Pri tome je naglašeno da je KPOSI po pravnoj snazi iznad Tehničkog propisa o osiguranju pristupačnosti građevina OSI i smanjene pokretljivosti. Standardi iz Tehničkog propisa predstavljaju zakonski minimum dok KPOSI nalaže puno veću razinu pristupačnosti i obvezuje sve na njezino ostvarivanje iako za potrebe evaluacije projekata i dodjele bodova dodatni bodovi se mogu dodjeljivati prijaviteljima koji osiguravaju elemente pristupačnosti koji nisu propisani Tehničkim propisom, ali su obavezni prema KPOSI.

Europska komisija predstavila je **Priručnik o temeljnim pravima za EU fondove**, namijenjen tijelima državne uprave, upravljačkim tijelima, korisnicima EU sredstava, organizacijama civilnog društva te svim partnerima uključenima u provedbu projekata financiranih iz EU

fondova. U središtu ovog priručnika nalazi se Povelja Europske unije o temeljnim pravima, koja je obvezujuća za institucije EU-a i države članice EU-a kada provode pravo EU-a. Povelja utvrđuje prava, slobode i načela koja usmjeravaju politike i djelovanja EU, zajedno s temeljnim vrijednostima iz Ugovora EU-a - zaštitom ljudskog dostojanstva, slobodom, jednakošću i solidarnošću. Novi priručnik donosi opće i praktične smjernice kako bi se osiguralo da aktivnosti financirane kroz sustav zajedničkog upravljanja budu u potpunosti usklađene s obvezom EU. Izrađen je u suradnji s brojnim relevantnim dionicima diljem EU, čime predstavlja sveobuhvatan i inkluzivan pristup ovoj temi. Objava priručnika dio je provedbe Strategije za jačanje primjene Povelje EU-a o temeljnim pravima, kojom se Europska komisija obvezala razviti i posebni trening modul za dosljednu i učinkovitu primjenu horizontalnog uvjeta omogućavanja.

Zaklada Validity, Europski forum za osobe s invaliditetom (EDF) i Europska mreža za samostalan život (ENIL) organizirali su radionicu „**Radionica FURI o uključivanju OSI u programe financiranja EU-a“.** Cilj radionice bio je potaknuti raspravu o tome kako osigurati da financiranje iz EU fondova doprinosi ostvarivanju, a ne kršenju prava OSI. Sudionicima su predstavljeni konkretni primjeri iz pojedinih država članica EU u kojima su utvrđene očite zlouporabe sredstava iz EU fondova, ali i primjeri učinkovitog praćenja i nadzora provedbe projekata. Predstavljanjem primjera dobre prakse i konkretnih alata za praćenje i nadzor, sudionici su osnažili vlastite kapacitete za sprječavanje financiranja i provedbe projekata koji potiču segregaciju i institucionalizaciju. Poseban naglasak stavljen je na zabrinjavajuću činjenicu da se sredstva EU fondova još uvijek često koriste za ulaganja u institucije i ustanove, umjesto za razvoj usluga podrške u zajednici, što onemogućuje stvarnu deinstitucionalizaciju i samostalan život OSI. Tijekom radionice su izneseni prijedlozi i smjernice koje države članice trebaju slijediti kako bi potrošnja sredstava iz EU fondova bila u skladu s Poveljom EU-a o temeljnim pravima i KPOSI. Navedeno znači da se ta sredstva trebaju usmjeravati u sprječavanje institucionalizacije i ulagati u razvoj usluga podrške u zajednici te razvoj osobno usmjerenih pristupa koji podrazumijevaju razvijanje i jačanje usluga kao što su npr. osobna asistencija, pomoć u kući, podrška pri zapošljavanju i različiti programi osnaživanja. Potrebno je poticati izvaninstitucijske oblike skrbi i skrb u obiteljskom okruženju umjesto rezidencijalnih ustanova, a inovativni pristup i omogućavanje dostupnosti asistivne tehnologije (npr. *smart homes*) istaknuti su kao poželjni načini sprječavanja institucionalizacije. Primjeri prikazani tijekom radionice potvrđuju važnost nadzora i kontrole načina korištenja sredstava iz EU fondova, a iskustva potvrđuju kako je ključno da tu kontrolu provode i OSI, osobito one s iskustvom života u institucijama, jer samo one mogu vjerodostojno procijeniti provodi li se stvarna deinstitucionalizacija i promjena ili se radi samo o deklaratornoj opredijeljenosti i ispunjavanju formalnih uvjeta koje je potrebno zadovoljiti. Zaključeno je da je uključivanje OSI u sve faze (planiranje, provedba i nadzor) korištenja EU sredstava ključno za osiguravanje transparentnosti, učinkovitosti i zaštite ljudskih prava.

POSI je reagirao na nacrt Europske komisije za novi **Višegodišnji financijski okvir (MFF) i prateću Uredbu o europskim fondovima nakon 2027. godine.** U upućenoj reakciji iskazana je zabrinutost jer, prema trenutnom prijedlogu, KPOSI više neće biti horizontalni uvjet za financiranje projekata i programa iz fondova EU. Iako se pristupačnost navodi među kriterijima odabira projekata, sama KPOSI nije izričito propisana kao horizontalni uvjet. S obzirom na ključnu ulogu koju su načela KPOSI-ja proteklih godina imala u oblikovanju uključivih politika, podizanju svijesti te usmjeravanju državnih i lokalnih vlasti u RH, smatramo da je riječ o pitanju koje zahtijeva žurno i snažno zagovaranje na europskoj razini. Iskustvo POSI pokazuje koliko je

korisno bilo imati načela i elemente KPOSI kao obvezne, horizontalne uvjete za EU fondove, s utjecajem na brojna područja važna za OSI i njihove obitelji (osobito obvezujući nacionalna tijela i tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave, podižući opću svijest i poboljšavajući pristupačnost). Iako se KPOSI i pristupačnost spominju i u novom nacrtu, KPOSI nije navedena kao horizontalni uvjet. Prijedlog definira tri horizontalna uvjeta: (1) usklađenost s horizontalnim uvjetima vladavine prava i Povelje, (2) usklađenost s načelom „ne nanosi znatnu štetu“ i (3) usklađenost s načelom rodne ravnopravnosti. Zatražili smo i reakciju Equinet-a, kao Europske mreža tijela za ravnopravnost.

Agencija za temeljna prava je Europskoj komisiji uputila **prijedlog da se tijelima za ljudska prava osigura dovoljno resursa za praćenje trošenja sredstava iz fondova**. Svaki dokument treba uključivati uvjet da trošenje EU sredstava bude u skladu s vrijednostima EU-a uz nadzor civilnog društva što treba biti financijski podržano.

2.25. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

2.25.1. Kultura

Pristupačnost kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom - stanje, izazovi i preporuke

Pristup i sudjelovanje OSI u kulturnom životu i umjetničkim aktivnostima jedno je od temeljnih prava zajamčenih KPOSI. Čl. 30. KPOSI posebno naglašava pravo OSI na sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu. To pravo obuhvaća ne samo mogućnost prisustvovanja kulturnim događanjima i programima, već i aktivno sudjelovanje u stvaranju i razvoju kulturnih sadržaja, što je ključno za puno i ravnopravno uključivanje OSI u područja kulture i umjetnosti.

U skladu s međunarodnim obvezama RH, Ministarstvo kulture i medija kontinuirano podupire programe koji afirmiraju kreativne, umjetničke i intelektualne potencijale OSI te potiču njihovo aktivno sudjelovanje u kulturnom životu. Putem Poziva za predlaganje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za OSI te djecu i mlade s teškoćama u razvoju u 2025. godini odobreno je 38 projekata ukupne vrijednosti od 420.700,00 eura. Ovi programi doprinose povećanju broja prilagođenih kulturnih sadržaja, razvoju novih modela pristupa kulturi te jačanju suradnje kulturnih i socijalnih organizacija. Dodatno, u okviru Javnog poziva za predlaganje javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske za 2025. godinu odobrena su 73 programa za iste skupine korisnika u iznosu od 344.684,00 eura. U kombinaciji s ostalim javnim pozivima i posebnom proračunskom stavkom za Hrvatsku knjižnicu za slijepe, Ministarstvo kulture i medija je u 2025. godini ukupno podržalo 132 projekta u iznosu od 1.577.875,58 eura. U segmentu prilagodbe kulturnih objekata odobreno je dodatnih pet projekata u iznosu od 80.437,50 eura.

Tablica 38. Pregled odobrenih programa namijenjenih osobama s invaliditetom te djeci i mladima s teškoćama u razvoju prema programskim područjima (Izvor: Ministarstvo kulture i medija)

Programsko područje	Odobreni iznos	Broj projekata
Programi redovite djelatnosti udruga u kulturi	52.000,00	1
Programi glazbe i glazbeno-scenske umjetnosti	10.500,00	4
Programi kulturno-umjetničkog amaterizma (glazbenog i folklornog)	1.500,00	1

Programi dramske i plesne umjetnosti te izvedbenih umjetnosti	59.000,00	11
Programi izdavanja časopisa i elektroničkih publikacija	13.205,00	4
Programi književnih manifestacija	5.000,00	1
Programi knjižnične djelatnosti	7.000,00	8
Programi muzejske djelatnosti	29.500,00	6
Programi vizualne umjetnosti	30.500,00	12
Programi interdisciplinarnih i novih umjetničkih i kulturnih praksi	24.640,00	9
Programi međunarodne kulturne suradnje	14.839,00	8
Programi gradnje, rekonstrukcije i opremanja kulturne infrastrukture	97.000,00	8
Programi poticanja razvoja publike u kulturi	4.000,00	1
Programi koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom i djecu i mlade s teškoćama u razvoju u RH	420.700,00	38
Programi poticanja stvaralaštva vizualnih umjetnika	29.900,00	12
Projekti sufinancirani iz programa Kreativna Europa - potprogram Kultura	20.750,00	6
Programi za poticanje stvaralaštva u području suvremenog plesa i suvremenog cirkusa	3.000,00	1
Hrvatska knjižnica za slijepe	754.841,58	1
Ukupno	**1.577.875,58**	**132**

POSI podržava i pozdravlja kontinuirane aktivnosti Ministarstva kulture i medija usmjerene na unaprjeđenje pristupačnosti i dostupnosti kulture. Posebno se ističu napori u prilagodbi kulturne infrastrukture, razvoju inkluzivnih programa i podizanju svijesti o pravu svih građana na sudjelovanje u kulturnom životu. Istodobno, iskustva OSI ukazuju na to da, unatoč ostvarenim pomacima, i dalje postoje značajne prepreke koje onemogućuju punu i ravnopravnu uključenost. Fizička pristupačnost i dalje predstavlja ozbiljan izazov, osobito u starijim i povijesnim zgradama koje nisu u potpunosti prilagođene. Iako se provode ulaganja u uklanjanje arhitektonskih barijera, njihov opseg još uvijek ne odgovara stvarnim potrebama na razini cijele države. Dodatni problem predstavlja neravnomjerna područna dostupnost kulturnih sadržaja. Dok su u većim urbanim sredinama vidljivi pozitivni primjeri, OSI u manjim gradovima i ruralnim područjima često imaju znatno ograničen pristup prilagođenim programima, čime se produbljuju postojeće nejednakosti. Posebno su izražene prepreke u području informacijske i digitalne pristupačnosti. Mnoge kulturne institucije ne pružaju jasne i ažurirane informacije o razini pristupačnosti svojih prostora i programa, niti sustavno razvijaju sadržaje prilagođene osobama s osjetilnim ili kognitivnim teškoćama. Time se otežava planiranje posjeta i samostalno sudjelovanje u kulturnim aktivnostima. Osim prostornih i informacijskih prepreka, važno je istaknuti i socijalne barijere, predrasude i stereotipe, uključujući nedostatnu edukaciju zaposlenika u kulturnim ustanovama o potrebama osoba s različitim vrstama invaliditeta. Pristupačnost ne podrazumijeva samo prilagođen prostor, već i poticajno, podržavajuće okruženje koje promiče ravnopravnost i osjećaj pripadnosti.

Slijedom višegodišnje suradnje te upoznavanja s aktivnostima i radom Tiflološkog muzeja u Zagrebu, predložiti smo njihov projekt „Modularna koncepcija edukacija i priručnik Pristupačnost za sve II“ za ICOM-ovu Godišnju nagradu za izvrsnost 2025. godine u kategoriji Inovativne/održive muzejske prakse. Iako projekt nije nagrađen, ušao je u uži izbor nominiranih projekta. Nadamo se kako će u budućnosti biti još više prepoznati napori

Tiflološkog muzeja na uvođenju i provođenju brojnih inovacije u pristupu i edukacija o pristupačnosti muzejskih sadržaja osobama s različitim vrstama invaliditeta.

Zaključak i preporuke:

S obzirom na navedeno, preporučuje se razvoj dugoročnog i cjelovitog pristupa inkluzivnoj kulturi koji obuhvaća fizičku, informacijsku, digitalnu i socijalnu pristupačnost. Potrebno je dodatno ojačati javne pozive i povećati sredstva za prilagodbu kulturnih objekata te razvoj participativnih i inkluzivnih programa. Poseban naglasak treba staviti na sustavnu edukaciju zaposlenika u kulturnim institucijama, transparentno informiranje o pristupačnosti te poticanje projekata u manjim sredinama i ruralnim područjima.

Važno je da kulturne ustanove pristupačnost ne promatraju kao dodatnu vrijednost ili izdvojeni segment programa, već kao temeljni preduvjet jednakog sudjelovanja. Pristupačna kultura uključuje prilagođene prostore, razumljive i dostupne mrežne stranice, jasan jezik te sadržaje koji uvažavaju različite načine percepcije i doživljavanja.

Pozitivnim se može ocijeniti rastuća suradnja kulturnih institucija s organizacijama civilnog društva koje okupljaju osobe s invaliditetom. Takva partnerstva omogućuju razvoj rješenja utemeljenih na stvarnim potrebama korisnika te doprinose dugoročno održivim i funkcionalnim mjerama pristupačnosti. Kao primjer dobre prakse ističe se dobitnik nagrade ICOM Hrvatska za 2025. godinu u kategoriji međusektorske suradnje - Prirodoslovni muzej Rijeka u partnerstvu s udrugom Kultura svima svugdje, za projekt „Muzej svima, baš svima! - zajednička gradnja inkluzivne zajednice“. Projekt predstavlja vrijedan doprinos razvoju inkluzivnih muzeoloških praksi i otvaranju kulturnih institucija široj javnosti. Posebno se ističe i djelovanje Udruge za mlade i studente s invaliditetom Primorsko-goranske županije „Znam“, koja je kroz suradnju s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom aktivno sudjelovala u planiranju pristupačnosti prilikom obnove i rekonstrukcije više kulturnih i obrazovnih objekata u Rijeci. Tijekom 2025. godine posebne napore na edukaciji stručnjaka iz kulturnog sektora s teorijskim i praktičnim znanjima važnima za kvalitetan rad s posjetiteljima s invaliditetom ostvario je Tiflološki muzej izdavanjem priručnika „Pristupačnost za sve 2: Smjernice za inkluzivnu praksu“ i održavanjem proljetnog i jesenskog ciklusa edukacija „Pristupačnost za sve“ kojima su bili obuhvaćeni zakonodavni okvir, primjeri dobre prakse, teme s područja spektra autizma i asistivne komunikacije u muzejima, ali i temeljna znanja i alati kako napraviti verbalne i taktilne prilagodbe za slijepe i slabovidne posjetitelje. Tiflološki muzej istaknuo je i ključnu ulogu educiranih djelatnika koji razumiju potrebe osoba s invaliditetom i omogućuju im ravnopravno sudjelovanje u kulturnim iskustvima.

Pristupačnost, kultura i inkluzivni turizam

Uključivanje pristupačnih rješenja u obnovu kulturnih ustanova ne samo da omogućuje sudjelovanje OSI u kulturi i umjetničkom životu, već doprinosi razvoju inkluzivnog turizma. Pristupačan turizam važno je prepoznati kao strateški prioritet jer povećava dostupnost kulturne i turističke ponude svim građanima, uključujući starije osobe, obitelji s djecom, osobe s privremenim ozljedama te OSI. Time se potiče veća zainteresiranost, brojnost i raznolikost posjetitelja, produljenje turističke sezone i jačanje društvene kohezije zajednice. Kultura i turizam, kada su pristupačni, imaju moć povezivanja zajednice i razumijevanja različitosti. Upravo zato, omogućavanje pristupačnosti ustanova od kulturnog značaja svim osobama, bez obzira na vrstu i stupanj invaliditeta, predstavlja izraz civilizacijskog dostignuća i odgovorne kulturne politike. *Više o temi pristupačnog turizma u poglavlju 2.16.6. Pristupačan turizam.*

Nevidljivi invaliditeti i potreba za cjelovitim pristupom

Posebnu pozornost nužno je sustavno usmjeravati na prepreke na koje nailaze u pristupu kulturi osobe s nevidljivim invaliditetima, uključujući osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, osobe iz spektra autizma, osobe s oštećenjima vida i sluha te osobe s kroničnim zdravstvenim stanjima, čije potrebe često ostaju nedovoljno prepoznate u planiranju kulturnih programa i prostora. S ciljem identifikacije postojećih prepreka i promicanja napretka pristupačnosti kulturnih objekata i sadržaja u vlasništvu jedinica lokalnih samouprava, POSI je proveo anketno ispitivanje o pristupačnosti kulturnih ustanova na području Slavonije i Srijema čiji su osnivači gradovi Osijek, Slavonski Brod, Požega, Virovitica i Vukovar. Anketnim upitnikom su zatraženi podatci o pristupačnosti kulturnih ustanova, uzimajući u obzir elemente arhitektonske te informacijsko-komunikacijske i sadržajne pristupačnosti. Smatramo potrebnim da jedinice lokalnih samouprava kao osnivači kulturnih ustanova identificiraju barijere i promjene koje je potrebno provesti te da kroz samoprocjenu pristupačnosti unaprijede muzeje, knjižnice, kazališta i izložbene prostore. Prikupljeni su i obrađeni podatci od 15 kulturnih ustanova čiji su osnivači gradovi Osijek, Požega, Virovitica i Vukovar (grad Slavonski Brod nije dostavio zatražene podatke). Analiza prikupljenih podataka pokazuje da je pristupačnost kulturnih objekata i sadržaja neravnomjerno razvijena za različite skupine OSI. Najviša razina pristupačnosti ostvarena je za osobe s tjelesnim invaliditetom, posebice u segmentu arhitektonske prilagodbe objekata (prilazi, rampe, dizala, sanitarni čvorovi i pristupačna mjesta u gledalištima).

Pristupačnost za osobe s oštećenjem sluha i osobe s intelektualnim teškoćama razvijena je djelomično te se najčešće ostvaruje kroz pojedinačne projekte, povremene prilagodbe ili entuzijazam pojedinih ustanova. Nedostaje sustavan pristup, osobito u području prilagodbe multimedijskih sadržaja, korištenja titlova, znakovnog jezika i lako razumljivih informacija (*Easy to read*). Najniža razina pristupačnosti zabilježena je za slijepe i slabovidne osobe, kako u pogledu arhitektonske pristupačnosti građevina, tako i u pogledu dostupnosti kulturnih sadržaja. Većina ustanova nema osigurane taktilne vodilje, informacije na Brailleovom pismu, zvučne najave ili audio deskripciju, što ovu skupinu osoba s invaliditetom stavlja u posebno nepovoljan položaj. Iako značajan broj ustanova ima educirano osoblje i djelomično pristupačne mrežne stranice, navedeni pozitivni pomaci ne mogu nadomjestiti nedostatke u sadržajnoj pristupačnosti.

Preporuka:

Lokalne jedinice samouprave trebaju pristupačnost kulture osobama s invaliditetom prepoznati kao trajnu razvojnu i društvenu vrijednost te je sustavno ugraditi u strateške dokumente u području kulture, socijalne uključenosti i ravnopravnosti. Pristupačnost kulturnih ustanova potrebno je planirati cjelovito, na arhitektonskoj, informacijskoj, komunikacijskoj i programskoj razini.

Preporučuje se uspostava trajne međuresorne suradnje te aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom u planiranje, provedbu i evaluaciju mjera pristupačnosti, uz plansko osiguravanje proračunskih sredstava i korištenje nacionalnih i europskih fondova. Redovito praćenje i izvještavanje o stanju pristupačnosti nužno je kako bi se mjere pravodobno prilagođavale stvarnim potrebama. Pristupačnost ne smije biti svedena na ispunjavanje minimalnih tehničkih uvjeta, već mora omogućavati stvarno, samostalno i ravnopravno sudjelovanje. Mjere prilagodbe trebaju se temeljiti na načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, uz fleksibilan i individualiziran pristup te standardno uključivanje osoba

s invaliditetom u procjenu njihove funkcionalnosti. Pristupačnost u kulturi stoga predstavlja trajnu obvezu kulturnih institucija i nadležnih tijela, a ne dodatni element njihova djelovanja.

Sudjelovanje na događanjima vezano uz kulturu i kulturne sadržaje

Dana 14. siječnja 2025, godine u **Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu** održano je **predstavljanje muzejskog postava za slijepe i slabovidne osobe „Budućnosti na dodir“.** Ovom prilikom posjetitelji su sudjelovali u vodstvu prilagođenim radovima na izložbi. Projekt „Budućnosti na dodir“ nastavak je i proširenje uspješnog projekta MSU na dodir, koji Muzej suvremene umjetnosti provodi s ciljem obogaćivanja ponude za slijepe i slabovidne osobe, ali i sve one koji žele taktilno istraživati muzejske predmete.

U Tiflološkom muzeju 7. veljače 2025. godine je **otvorena izložba „Taktilografija“ na kojoj su predstavljeni radovi učenika 3. razreda Fotografskog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu** i predstavljena rješenja kako fotografije učiniti dostupnim slijepim i slabovidnim osobama. Izložba je realizirana u suradnji Tiflološkog muzeja i ISO - Izložbenog salona Izidor Kršnjavi.

U Zagrebu u Galeriji Crta, Centra za kulturu i informacije Maksimir, 20. veljače 2025. godine otvorena je **izložba Jakova Kneževića „Crtežom kroz odrastanje“.** Rijetko imamo priliku čuti, a kamoli prisustvovati samostalnoj izložbi osnovnoškolca, a upravo je ovo treća samostalna izložba talentiranog dječaka Jakova iz Virovitice, dječaka s autizmom. Zahvaljujući njegovim roditeljima, koji su prepoznali da Jakov svojim crtanjem komunicira s okolinom, Jakov je pronašao svoj put u umjetnosti.

Dana 4. ožujka 2025. godine u Gradskoj knjižnici Rijeka održana je **promocija knjige „Livade mojih snova“ autorice Jasminke Šimac**. Kroz zbirku pjesama autorica progovara o mentalnom zdravlju te je podijelila svoju priču o proživljenoj boli i patnji.

U Art-kinu u Rijeci 4. ožujka 2025. godine **premijerno je prikazan inkluzivni film „Fiume o morte!“,** prilagođen osobama oštećena vida i sluha, opremljen inkluzivnim titlovima, snimkom prevoditelja na hrvatskom znakovnom jeziku i audiodeskripcijom. Inkluzivna verzija filma omogućena je u sklopu **10. izdanja projekta *Film svima!*** udruge Filmaktiv koja osigurava prilagodbu hrvatskih filmova osobama oštećena vida i sluha. 10. izdanje *Film svima!* organizirale su udruge Filmaktiv, Udruga gluhih i nagluhih PGŽ, Udruga slijepih PGŽ i Kultura svima svugdje uz podršku Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Hrvatskog audiovizualnog centra i Grada Rijeke.

Dana 29. ožujka 2025. godine u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci, otvorena je **inkluzivna izložba „Posljednji cvijet?“.** Izložba je postavljena u suradnji s **Udrugom Filmaktiv, kroz provedbu projekta Kultura svima.**

Kazalište slijepih i slabovidnih „Novi život“ premijerno je 31. ožujka, u Scenoteci, izvelo predstavu **“Kako je tabu tražio slobodu”.** Predstava je to u kojoj se progovara o stvarima o kojima se ne govori te se otvoreno priča o predrasudama i stereotipima.

U susret Svjetskom danu svjesnosti o autizmu **Centar za autizam Split** upriličio je u Etnografskom muzeju u Splitu 31. ožujka 2025. godine **otvorenje izložbe „Izvezene slike“ autorice Gabrijele Jonjić,** polaznice Centra za autizam Split. Ova iznimna izložba pokazala je svu raskoš talenta autorice koja je s posebnim strpljenjem i preciznošću izradila umjetnička djela, izvezene slike, nadahnuta motivima iz Starog i Novog Zavjeta.

U organizaciji **Saveza udruga za autizam Hrvatske i Operacije Grad** u prostorima Galerije Cloverfield u Zagrebu, povodom Svjetskog dana svjesnosti o autizmu otvorena je 3. travnja 2025. godine **izložba pod nazivom „AUTsajder art“.** Izložba obuhvaća radove pet mladih osoba s autizmom iz Zagreba te fotografije poljske umjetnice Joanne Musial.

Udruga za autizam - Zagreb ovogodišnji Svjetski dan svjesnosti o autizmu obilježila je 3. travnja 2025. godine **predstavom „Aut“,** koja koristeći napeti narativ istrage ubojstva psa, približava važnost razumijevanja drugih i drugačijih kroz iskustvo našeg junaka. Otvorenost, edukacija i kritičko razmišljanje nužni su kako bismo se znali ponašati u interakciji s osobom s autizmom i shvatili svu ljepotu „drukčijosti“ i „drugačijosti“ svakog od nas.

U Scenoteki u Zagrebu održana je 14. travnja 2025. godine premijera nove **predstave Kazališta slijepih i slabovidnih Novi Život pod nazivom “JEL’ SE VIDIMO? Nema se što za vidjeti”.**

Tiflološki muzej se u manifestaciju Noć knjige uključio **predstavljanjem taktilne i audio slikovnice Maca papučarica, slovenske autorice Ele Peroci** koja je održana 24. travnja 2024. godine- Ovo je prva sveobuhvatno prilagođena slikovnica namijenjena slijepoj i slabovidnoj djeci u Hrvatskoj koja je, osim u uvećanom tisku i brajici, dostupna i u audio obliku.

U organizaciji **Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava** u prostorima Studentskog centra Zagreb 23. i 24. travnja 2025. godine održana je **kulturno-umjetnička manifestacija INKAZ,** međunarodni susret kulturno-umjetničkih skupina osoba s teškoćama u razvoju - festival kulturno-umjetničkog stvaralaštva osoba svih uzrasta, različitih kategorija i stupnja invaliditeta. Ove godine odvija se pod motom Sunce kao radost, kiša kao tuga, oboje nam treba da se stvori duga. Ovogodišnji 18. INKAZ otvorio je pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

U organizaciji **Tiflološkog muzeja** u Zagrebu je 15. svibnja 2025. godine **održana edukacija „Pristupačnost za sve“** s ciljem upoznavanja djelatnika u kulturi s teorijskim i praktičnim znanjima potrebnim u radu s posjetiteljima s invaliditetom.

Mini festival pristupačnosti održan je u organizaciji **Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih (HSGN)** 27. lipnja 2025. godine **u Muzeju čokolade Zagreb** koji je od sada pristupačan gluhim i nagluhim osobama sa sadržajima na hrvatskom znakovnom jeziku i međunarodnoj znakovnoj komunikaciji uz titlove. U prostoru povijest čokolade održano je predstavljanje još jednog projekta o informacijsko-komunikacijskoj pristupačnosti - “Zasladimo se uz znakovni” kojeg je HSGN proveo uz donaciju i podršku Muzeja čokolade Zagreb. Ovime se Muzej čokolade Zagreb svrstao među još uvijek rijetke muzejske ustanove u Zagrebu i RH koje nude pristupačan sadržaj gluhim i nagluhim osobama. Posjetitelji mogu pristupiti videima putem QR kodova postavljenih u svakoj tematskoj sobi muzeja.

U Karlovcu je 27. lipnja 2025. godine u sklopu **manifestacije „Zvjezdano ljeto 2025“** otvorena **izložba radova Društva multiple skleroze Karlovačke županije pod nazivom „Multipli mozaik Karlovca“.** Na izložbi su predstavljeni radovi članova i volontera nastali u prostoru Nevidljivog dvorišta ideja u Karlovcu.

Film svima 2025. gostovao je 26. srpnja 2025. godine u Kaštelu Zrinskih u Brodu na Kupi s **inkluzivnom projekcijom filma „Ljeto kada sam naučila letjeti“,** sve povodom obilježavanja četvrte godišnjice otvorenja stalnog postava Prirodoslovnog muzeja Rijeka.

Dana 28. srpnja 2025. u Multimedijskoj dvorani dvorca Nova Kraljevica otvorena je **izložba radova članova Udruge slijepih Primorsko-goranske županije pod nazivom „Dodir je naša stvarnost“,** u povodu 20 godina djelovanja kreativne radionice udruge.

Projekt **Film svima 2025.** gostovao je 11. rujna 2025. godine na **18. Four River Film Festivalu u Karlovcu, gdje je prikazana inkluzivna projekcija filma „Fiume o morte!“** opremljena snimkom prevoditelja na hrvatski znakovni jezik, inkluzivnim titlovima i audiodeskripcijom.

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 26. rujna 2025. godine je održan **21. okrugli stol za prilagodbu i pristupačnost knjižničnih usluga s temom - Politika raznolikosti i uključivosti u knjižnicama.** Organizator Okruglog stola je **Hrvatsko knjižničarsko društvo - Komisija za prilagodbu i pristupačnost knjižničnih usluga, a suorganizatori su Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku.** Program se sastojao od pozivnih izlaganja, primjera dobre prakse i razgovora o kreiranju politika raznolikosti i uključivosti u knjižnicama, prilagođenih potrebama lokalnih zajednica. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom održao je pozivno izlaganje na temu osobe s invaliditetom u RH s predstavljanjem prijedloga oblikovanja pristupačnijih usluga knjižnica, arhiva i muzeja, korisnicima s invaliditetom.

Na kazališnoj sceni Scenoteke u Zagrebu 6. listopada 2025. godine je svečano otvoren **13. međunarodni festival kazališta slijepih i slabovidnih BIT - Blind In Theatre,** jedini festival takve vrste u svijetu. Ovaj poseban kulturni događaj, koji organizira **Kazalište slijepih i slabovidnih Novi Život,** održava se s ciljem promicanja inkluzije, jednakosti i umjetničkog izražavanja osoba s invaliditetom. Festival BIT podsjeća da kazalište može biti moćan alat za rušenje predrasuda, osnaživanje zajednice i ispričavanje priča koje inače ostaju nevidljive. Svojim radom, Novi Život i svi sudionici festivala potvrđuju da umjetnost ne poznaje granice i da inspiracija proizlazi iz ljudskog duha, a ne iz vida.

U Tiflološkom muzeju u Zagrebu je 8. listopada **predstavljen priručnik „Pristupačnost za sve 2: Smjernice za inkluzivnu praksu“.**

Predstavom „Magarčić i Kit“ 21. listopada 2025. godine započela je **druga sezona prve inkluzivne kazališne pretplate Kazalište svima** u Hrvatskom narodnom kazalištu Ivan pl. Zajc u Rijeci. Pretplata je prilagođena gluhim i nagluhim te slijepim i slabovidnim osobama.

U Knjižnici Dugave u Zagrebu, 13. studenoga 2025. godine svečano je **zatvorena izložba likovnih radova „Moje slike su moj glas“** učenika prvog razreda srednje škole Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava. Radi se o mladiću s autizmom kojem je ovo bila prva samostalna izložba, a njegovi radovi odražavaju fascinaciju rodnim Šibenikom čije vizure iscrtava bogatstvom detalja, a tu osebujnu tehniku koristi i za stvaranje slika drugih građevina koje su ga impresionirale.

Tiflološki muzej organizirao je 21. studenoga u Zagrebu **jesenski ciklus edukacije** za djelatnike muzeja iz cijele Hrvatske pod nazivom **„Pristupačnost za sve“.** Edukacija je imala za cilj upoznati stručnjake iz kulturnog sektora s teorijskim i praktičnim znanjima važnima za kvalitetan rad s posjetiteljima s invaliditetom.

Dana 3. prosinca 2025. u Art-kinu u Rijeci prikazana je **inkluzivna premijera filma „Lekcije mog tate“,** povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, čime je dodatno potaknuto uključivanje osoba s invaliditetom u kulturne sadržaje. Ovaj nagrađivani dokumentarni film čija je **inkluzivna premijera prikazana u sklopu projekta Film svima!**, je istaknuo važnost uključivanja osoba s invaliditetom u kulturu i društvo na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta.

Društvo za istraživanje i potporu (DIP) obilježilo je Međunarodni dan osoba s invaliditetom 4. prosinca 2025. u galeriji Pasaž u Rijeci, **otvorenjem izložbe „Rijeka camerom obscurom“.** Na

izložbi su predstavljeni radovi korisnika socijalnih usluga DIP-a, nastali u fotografskim radionicama Hrvatskog fotosaveza, što je pokazalo koliko talenta i kreativnog potencijala postoji kada su osigurani podrška, prilike i poticajno okruženje.

Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku organizirala je reviju inkluzivnog filma na kojoj je 1. prosinca prikazan serijal filmova *Agent 010*, a 2. prosinca 2025. godine i program edukativnih i dokumentarnih filmova koji se bave životom osoba s invaliditetom.

Dana 8. prosinca 2025. godine volonteri i zaposlenici **Udruge „OZANA" priredili su božićnu izložbu pod nazivom" DAROVI SRCA".** Izložbom je prikazan cjelogodišnji rad Udruge čiji korisnici su mlade i odrasle osobe s intelektualnim teškoćama.

U Kinu Edison u Karlovcu, 15. prosinca, svečano je otvorena **izložba „Sva lica multiple",** koju je organiziralo **Društvo multiple skleroze Karlovačke županije**. Održavanje izložbe je sufinancirano sredstvima Gradske toplane d.o.o. Karlovac, a provodi se u partnerstvu sa Savezom udruga osoba s invaliditetom Karlovačke županije. Izložba predstavlja radove članova Društva, osoba koje žive s multiplom sklerozom, nastale kroz kreativne radionice u kojima su sudionici imali priliku izraziti svoja vlastita iskustva, osjećaje i viđenja svijeta kroz umjetnost.

2.25.2. Sport

Sport i rekreacija imaju iznimno važnu ulogu u poboljšanju kvalitete života OSI i DTUR. Redovitim bavljenjem sportom otkrivaju se, razvijaju i jačaju individualni potencijali i talenti svake osobe, dok se istovremeno unapređuje tjelesna kondicija, razvijaju motoričke sposobnosti te postižu značajni rehabilitacijski učinci. Osim tjelesnih dobrobiti, sport ima snažan pozitivan utjecaj na psihološki i emocionalni razvoj. Sudjelovanje u sportskim aktivnostima doprinosi jačanju samopouzdanja, osjećaja vlastite vrijednosti i motivacije, razvijaju se socijalne vještine te olakšava komunikacija i uključivanje u društvenu zajednicu. Kroz timski rad, suradnju i zajedničke ciljeve, OSI i DTUR imaju priliku graditi odnose, osjećaj pripadnosti i ravnopravnosti s drugima. Kontinuirani trening, trud i ustrajnost, kao i postizanje rezultata utemeljenih na vlastitim sposobnostima, pomažu u izgradnji osjećaja postignuća i ponosa. Kada okolina prepoznaje i vrednuje njihov napredak, dodatno se jača samopouzdanje i želja za daljnjim razvojem. Sport ne doprinosi samo očuvanju zdravlja, nego je i snažan alat za osobni rast, rehabilitaciju i socijalnu integraciju. Bavljenjem sportom osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju mogu doživjeti radost, emocionalnu ispunjenost i osjećaj uspjeha, a ujedno postaju aktivni i ravnopravni članovi zajednice. Upravo stoga, sport treba biti dostupan svima, kao put prema zdravijem, ispunjenijem i kvalitetnijem životu. Prepoznajući prethodno opisanu važnost uloge sporta, međunarodni i nacionalni normativni okviri postavljaju jasne obveze u osiguravanju dostupnosti sporta OSI i DTUR.

Kako bi se navedeno ostvarilo, nužno je poticati osiguravanje odgovarajućeg vodstva, obuke i sredstava, a odredbe KPOSI obvezuju i na osiguranje pristupa OSI sportskim i rekreacijskim terenima, objektima i centrima, kao i na osiguranje pristupa OSI uslugama koje pružaju organizatori rekreacijskih, slobodnih i sportskih aktivnosti.

Unatoč važnosti sporta za OSI i DTUR te jasno postavljenom normativnom okviru i međunarodnim obvezama, pritužbe koje zaprima POSI, kao i rezultati istraživanja među roditeljima DTUR (prikazani u Izvješću o radu POSI za 2023. godinu), upozoravaju da i dalje postoje brojne prepreke koje otežavaju uključivanje DTUR i OSI u sportske i rekreativne aktivnosti. Među najčešće uočene prepreke ubrajaju se nedovoljna educiranost obrazovnog i sportskog kadra o specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta te o mogućnostima i potrebama

OSI i DTUR, nedostatak informacija o dostupnim sportskim programima, kao i izostanak odgovarajuće financijske i institucionalne podrške udrugama i klubovima koji provode prilagođene sportske aktivnosti (primjerice, osiguravanje termina u dvoranama, bazenima i drugim sportskim objektima). Dodatne izazove predstavljaju nedostupan ili neprilagođen prijevoz do sportskih sadržaja, kao i nepristupačni sportski objekti, što mnogim OSI i DTUR u potpunosti onemogućuje redovito bavljenje sportom. Nadalje, iskustva stečena tijekom 2025. godine pokazuju kako je u pojedinim lokalnim sredinama i dalje prisutna praksa da se prilikom raspodjele financijskih sredstava za sport umanjuje vrijednost rezultata parasportaša i gluhih sportaša, odnosno parasportskih klubova, parasportskih natjecanja i sporta gluhih u odnosu na sport osoba bez invaliditeta. Takav pristup dovodi sport osoba s invaliditetom u neravnopravan položaj unutar lokalnih sportskih sustava te nije u skladu s načelima ravnopravnosti propisanih Zakonom o sportu, kao niti s antidiskriminacijskim odredbama KPOSI i Zakona o suzbijanju diskriminacije. Opisani izazovi i prepreke upozoravaju kako u društvu još uvijek postoje neutemeljene predrasude i stereotipi koji umanjuju prepoznavanje stvarne vrijednosti i višestrukih dobrobiti koje sport i rekreacija imaju za poboljšanje kvalitete života DTUR i OSI.

Kako bi se navedeni izazovi i prepreke jasnije prikazali u stvarnom kontekstu, u nastavku prikazujemo pojedine primjere iz prakse, s opisima zaprimljenih pritužbi, postupanja POSI i ostvarenih ishoda.

Primjer iz prakse (1): POSI je zaprimio pritužbe OSI, sportskih djelatnika i parasportaša, kojima je ukazano na diskriminirajuće izjave i stavove iznesene tijekom sjednice Gradskog vijeća grada u kontinentalnom dijelu RH. Pritužbe su se odnosile na pojedine izjave i stavove iznesene tijekom rasprave o donošenju Odluke o davanju suglasnosti na Izmjene i dopune Raspodjele sredstava za financiranje sportskih udruga toga Grada. Uvidom u dokumentaciju priloženu pritužbama i pregledom javno objavljene snimke sjednice, uočeno je da su tijekom rasprave zaista izneseni stavovi koji omalovažavaju i obezvrjeđuju sportski uspjeh parasportaša i parasportskih klubova. Posebno izdvajamo pojedine dijelove rasprave, kao npr. govor pročelnika Upravnog odjela za odgoj, obrazovanje i sport, koji želeći usporediti vrijednost sportskih rezultata izjavljuje sljedeće: *„…hoće staviti da njihov uspjeh… …gdje često puta imaju samo jednu kategoriju natjecanja… …gdje se natječe njihov jedan predstavnik i još eventualno jedan predstavnik u državi i između sebe odlučuju o prvaku države… …takav rezultat se ne može mjeriti s prvakom države u redovnim kategorijama…“.* U istom govoru izjavljuje se: *„…oni očekuju da će njihov klub imati isti status kao naš, redovni klub …“.* Tijekom govora se dodatno iznose primjeri i pojašnjenja iz kojih proizlazi kako Grad prilikom dodjele financijskih sredstava kojima podupire sport, umanjuje vrijednost rezultata parasportaša i parasportskih klubova, ali i vrijednost parasportskih natjecanja općenito, uz nekoliko puta ponovljenu tvrdnju kako rezultat i natjecanje u parasportu, ne mogu biti jednako vrijedni kao rezultat i/ili natjecanje u ''redovnom'' sportu. Iz navedenih govora proizlazi da niti akti na temelju kojih se osiguravaju i raspoređuju sredstva namijenjena razvoju gradskog sporta, ne prepoznaju parasportaše i parasport na ravnopravnoj razini s ostalim sportašima. Navedeno se može zaključiti i iz govora gradonačelnika koji tijekom rasprave, između ostalog izjavljuje: *„…recimo konkretno klub… …meni je žao… …nemamo ništa protiv njih, ali oni nisu sportski klub, oni nisu sportski klub!!! …oni bi prije možda puno veća sredstva dobivali kroz proračun za kulturu, socijalni dio i tako dalje, tu bi puno više sredstava mogli dobit. I nema natjecanja, ne postoji natjecanje!!! Koji je smisao sporta? Natjecanje! Neovisno da li se radi o invalidima ili o normalnim, građanima bez poteškoća, svi su oni jednaki, ali mora biti sportsko natjecanje… …i sad, kad ti staviš natjecanje*

jedno i kad staviš, ne znam, Klub… …pa ne možemo to uspoređivati…". U nastavku govora gradonačelnik ne dovodi u pitanje spremnost za davanje podrške radu i aktivnostima klubova koji okupljaju OSI i DTUR, ali se i iz njegovih riječi može zaključiti kako parasportaši, parasportski klubovi i parasportska natjecanja, u gradskom sustavu nisu u ravnopravnom položaju u odnosu na ostale sportaše. U odnosu na prethodno navedeno, POSI je gradonačelnika, članove Gradskog vijeća i sve ostale sudionike opisane rasprave pisanim putem upozorio da izjave i stavovi izneseni tijekom predmetne sjednice nisu u skladu s osnovnim načelima ravnopravnosti sustava sporta, parasporta i sporta gluhih, propisanih važećim normativnim okvirom u RH te je upozoreno da je umanjivanje uspjeha parasportaša, parasportskih natjecanja i općenito djelovanja klubova parasporta, protivno antidiskriminacijskim propisima. Također, gradonačelniku i Gradskom vijeću je preporučeno da svojim daljnjim djelovanjem i javnim istupima iskažu uvažavanje sportskih rezultata i natjecanja svih sportaša, uključujući parasportaše. Uz ukazivanje na važnost uloge sporta u životima OSI i DTUR, posebno je naglašeno kako lokalne vlasti kroz svoje opće akte, mjere, aktivnosti, ali i javne istupe, moraju poštivati normativni okvir koji izrijekom određuje da natjecanja, sportski rezultati i uspjesi u parasportu i sportu gluhih - imaju jednaku vrijednost kao i natjecanja, sportski rezultati i uspjesi koje ostvare sportaši bez invaliditeta. U odgovoru na upozorenje i preporuku POSI, gradonačelnik je detaljno opisao način gradskog sufinanciranja javnih potreba u sportu, ali i mjere i aktivnosti kojima se doprinosi izjednačavanju mogućnosti za OSI (npr. ulaganja u poboljšanje pristupačnosti sportske infrastrukture, priznanja za parasportaše i dr.). Očitujući se o spornim izjavama, navedeno je kako sudionici rasprave tijekom objašnjavanja načina financiranja sportskih klubova kroz gradsku Sportsku zajednicu *„…nisu imali namjeru omalovažavati ili na uvrjedljiv način prikazivati hvalevrijedna sportska ostvarenja parasportaša…".* Također, istaknuto je kako su gradonačelnik i pročelnik na sljedećoj sjednici Gradskog vijeća *„…na postavljeno vijećničko pitanje oko dostavljenog dopisa POSI i traženja dostave izvješća o poduzetim i/ili planiranim aktivnostima na temelju upućenih preporuka, ispričali se parasportašima ukoliko su ih svojim govorom na prošloj sjednici Gradskog vijeća uvrijedili, što nikako nije bila namjera, već pojasniti način dodjele sredstava sportskim udrugama…".* Zaključno, u gradonačelnikovom odgovoru navodi se *„…u daljnjem radu Gradskog vijeća nastojat ćemo osigurati da na sjednicama svi sudionici u svojim pisanim ili usmenim izlaganjima, bilo na izravni ili neizravni način ne dovode u pitanje sportska postignuća parasportaša te na neprimjeren način govore o njima i njihovim uspjesima…",* a pravobranitelja se poziva na posjet gradu i na provjeru mjera i aktivnosti koje se poduzimaju s ciljem osiguranja kvalitetnih uvjeta za parasport i parasportaše.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbu udruge OSI, kojom se ukazuje na nepristupačnost tribina novoizgrađenog gradskog nogometnog stadiona. Uz pritužbu je priložena dokumentacija iz koje je vidljivo kako se udruga u više navrata obratila Gradu kao investitoru izgradnje novog stadiona, ukazujući na prepreke zbog kojih osobe s invaliditetom neće biti u mogućnosti ravnopravno s ostalim građanima pratiti utakmice i druga sportska događanja koja će se odvijati na predmetnom stadionu. Upozorava se na odabir neprimjerenih elemenata pristupačnosti, a posebno se ističe okolnost da je na tribini ugrađena koso podizna platforma na stepenicama za pristup gledateljima koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica, ali na samoj tribini nije osiguran primjeren prostor za osobe s invaliditetom i njihovu pratnju. Iz navoda udruge proizlazi kako osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ovako odabranim rješenjem nemaju osiguran primjeren prostor s kojeg bi ravnopravno, kao i ostali građani, mogli pratiti utakmice i sportska događanja. Povodom opisane pritužbe proveden je

i neposredni obilazak stadiona te je utvrđeno kako na novoizgrađenoj tribini zaista nema osiguranog prostora za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i njihovu eventualnu pratnju. Sva mjesta na tribini koja su predviđena za gledatelje nalaze se na povišenoj etaži kojoj se pristupa uz pomoć stepenica. Predviđeno je da osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica za pristup tribini koriste ugrađene koso podizne platforme - prvo kako bi se ''spustili'' do ulaza u sam objekt kroz koji se ulazi na tribinu, a zatim prelaskom na druge platforme mogu doći do same tribine za gledatelje. Kada nakon korištenja nekoliko platformi konačno dođu na tribinu, na istoj ne postoji prostor na kojemu bi osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica mogla neometano i sigurno pratiti utakmicu ili neko drugo događanje na sportskom terenu. Prostor do kojega OSI može doći (na opisani način, uz pomoć platformi), eventualno bi mogao biti primjeren, ali tek kada se na istom osigura prostor za sigurno kretanje više osoba, prostor za pratnju OSI i kada se uklone prepreke koje onemogućavaju pogled na teren za igru (npr. zamjena postojeće ograde primjerenijom koja ne bi ometala pogled na teren). Slijedom svega navedenog, POSI se obratio Gradu ukazavši na međunarodni i nacionalni normativni okvir koji obvezuje na osiguranje pristupačnosti građevina sportsko rekreacijske namjene odnosno obvezu osiguravanja pristupa osoba s invaliditetom sportskim i rekreacijskim terenima, objektima i centrima, kao i važnost osiguranja pristupa osobama s invaliditetom uslugama koje pružaju organizatori rekreacijskih, slobodnih i sportskih aktivnosti, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Upozoreno je kako nepristupačnost prostora i sadržaja na nogometnom stadionu te uskraćivanje mogućnosti osobi s invaliditetom da u svojstvu gledatelja, novinara, dužnosnika, parasportaša ili sportskog djelatnika, ravnopravno s ostalim građanima koristi stadionsku infrastrukturu, osim što predstavlja diskriminaciju zbog koje su OSI izolirane iz zajednice te im je uskraćena mogućnost neovisnog življenja te jednakopravnog i aktivnog sudjelovanja u društvenom životu, ujedno ukazuje i na omalovažavajući odnos prema osobama s invaliditetom. Preporučeno je da se prilikom iznalaženja primjerenog rješenja vodi računa o smjernicama UEFA-e koje se mogu i trebaju koristiti s ciljem integriranja pristupačnosti u sve aspekte nogometa, uključujući i infrastrukturu. Smjernice su objavljene 2011. godine te se kontinuirano ažuriraju kako bi pomogle savezima, ligama i nogometnim klubovima da proaktivnim pristupom rade na uklanjanju prepreka koje osobama s invaliditetom otežavaju da budu dio doživljaja nogometne igre. Zaključno, s obzirom da je prilikom obilaska stadiona uočeno kako se na ulazima u svlačionice i toalete za osobe s invaliditetom nalaze oznake s natpisima ''invalidi'', preporučeno je iste ukloniti te postaviti oznake i/ili natpise koji će koristiti primjerenu terminologiju, npr. primjerenu ilustraciju ili natpis ''osobe s invaliditetom''. Opisano upozorenje i preporuka, osim Gradu kao investitoru, ujedno je dostavljeno na znanje i krovnim sportskim savezima, ali i Građevinskoj inspekciji Državnog inspektorata te Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, radi ocjene postoji li osnova za eventualna postupanja iz njihova djelokruga, s obzirom da je za predmetnu građevinu izdana uporabna dozvola, unatoč neosiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Grad je odgovorio na upućenu preporuku, izvješćujući kako su tijekom provođenja radova uspostavili kontakt s lokalnom udrugom OSI koja je upozorila na neprimjereno rješenje kojim se željelo osigurati pristupačnost tribine. U odnosu na navedeno, u odgovoru Grada navodi se „*…Budući da su radovi bili u uznapredovanoj fazi i značajno kasnili u odnosu na prvotno predviđen rok, Naručitelju je bio prioritet privesti radove kraju i ishodovati uporabnu dozvolu kako bi se objekt mogao staviti u upotrebu. Nakon završetka i primopredaje radova, održan je tehnički pregled objekta i 12. studenog 2025. godine je ishođena pravomoćna uporabna dozvola. Unatoč činjenici da je Investitor zadovoljio sve zakonske propise vezano za osiguravanje pristupačnosti*

spreman je uložiti dodatne napore kako bi se iznašla dodatna rješenja koje su prihvatljiva struci kao i osobama s invaliditetom. Trenutačno u komunikaciji s projektantima glavnog projekta raspravljamo o mogućim tehničkim rješenjima kao i načinima realizacije istih. Nakon što se ostvare svi potrebni preduvjeti i ishode eventualno potrebne dozvole Grad će započeti s realizacijom…". Pravobranitelj za osobe s invaliditetom će u predstojećem razdoblju pratiti realizaciju najavljenih aktivnosti usmjerenih na osiguranje pristupačnosti ovog stadiona.

Primjer iz prakse (3): Uzimajući u obzir značajnu ulogu koju lokalne i regionalne vlasti imaju u izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom, POSI je uputio u prosincu 2025. godine svim županijama, gradovima i općinama preporuku o mjerama i aktivnostima važnim za uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sportske aktivnosti. Preporukom je ukazano na važnu ulogu sporta u poboljšanju kvalitete života OSI i DTUR, kao i na relevantan normativni okvir (KPOSI, Zakon o sportu, antidiskriminacijski propisi). Uz isticanje izazova koji otežavaju uključivanje OSI i DTUR u sport, s ciljem svladavanja tih izazova svim JLP(R) u Republici Hrvatskoj preporučeno je da prilikom sufinanciranja projekata i programa u sportu osmisle sustav valorizacije (npr. dodatno bodovanje) kojim će se motivirati prijavitelje na osmišljavanje i provođenje aktivnosti kojima će se omogućiti intenzivnije uključivanje OSI i DTUR u sport i rekreaciju. Preporučeno je osmišljavanje inkluzivnih programa i projekata kojima se DTUR uključuju u rekreativne i sportske aktivnosti zajedno s djecom i osobama bez invaliditeta. Također, preporučeno je pružanje podrške i osiguranje benefita onima koji takve inkluzivne programe provode ili planiraju provoditi (npr. udruge, klubovi, škole, fakulteti, vrtići i dr.). Podrška može podrazumijevati pokrivanje troška naknade za rad stručnog kadra osposobljenog za rad s DTUR i OSI, poticanje i omogućavanje edukacije i usavršavanja stručnog kadra, osiguranje potrebnih termina u sportskim objektima, ali i druge oblike podrške za koje se pojavi potreba. Takvi oblici inkluzivnog rada pozitivno utječu na socijalizaciju i uključivanje, djeca motiviraju jedni druge, a ujedno se podiže razina svijesti djece koja na taj način uče o različitostima kao o bogatstvu. Također, takvim programima omogućuje se uključivanje DTUR u razvoju u rekreativne i sportske aktivnosti i u onim krajevima u kojima nema udruga i klubova koji okupljaju isključivo OSI i/ili DTUR. Općinama, gradovima i županijama preporučeno je intenzivnije i učinkovitije korištenje mjera i sredstava koja su na raspolaganju (npr. natječaji Ministarstva turizma i sporta, EU fondovi, natječaj Ministarstva hrvatskih branitelja i dr.) za izgradnju/obnovu, građevinske zahvate i opremanja sportskih građevina, nabavku prilagođenih vozila i potrebnih pomagala i rekvizita, sve kako bi se uklonile prepreke zbog kojih OSI ne mogu ravnopravno s ostalim građanima koristiti dvorane, igrališta, bazene i dr. sportske sadržaje i/ili javni prijevoz. Preporučeno je osmišljavanje i provođenje edukacija sportskih, ali i obrazovnih djelatnika, usmjerenih na senzibilizaciju i podizanje razine svijesti o važnosti i brojnim benefitima uključivanja DTUR i OSI u sportske i rekreativne aktivnosti te je preporučeno stručno osposobljavanje lokalnih i regionalnih dionika u sportu koje će doprinijeti da se djeci s teškoćama u razvoju osigura mogućnost bavljenja sportskim aktivnostima od najranije životne dobi, kako kroz sustav odgoja i obrazovanja, tako i kroz klupske aktivnosti u kojima će sudjelovati u svoje slobodno vrijeme. POSI je također preporučio da se odlukama, kriterijima i aktima na temelju kojih se raspoređuju općinska, gradska i županijska proračunska sredstva namijenjena sportu – dosljedno poštuju načela ravnopravnosti sporta, parasporta i sporta gluhih. Zaključno, preporučeno je da se u provedbu preporučenih mjera i aktivnosti uključi sve dionike (upravne odjele, sportske zajednice, razvojne agencije, odgojno-obrazovne ustanove, sportske saveze, klubove i dr.) koji sudjeluju u osmišljavanju i provedbi sportskih programa i aktivnosti na

lokalnoj i regionalnoj razini. Slijedom opisane preporuke izdano je i priopćenje za javnost a tijekom 2026. godine će se pratiti u kojoj mjeri JLP(R)S provode preporučene mjere i aktivnosti.

Primjer iz prakse (4): Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) objavio je promotivne video spotove izrađene u okviru projekta Jačanje sustava parasporta u Republici Hrvatskoj, financiranog EU sredstvima iz Europskog socijalnog fonda (ESF Plus), Programa učinkoviti ljudski potencijali. Projekt provodi HPO s ciljem povećanja socijalne uključenosti OSI sudjelovanjem u parasportskim aktivnostima, a specifični ciljevi su jačanje kapaciteta trenera i instruktora (zaposlenika klubova/saveza koji su članice HPO-a) kroz njihovo stručno usavršavanje i edukacije s ciljem provođenja praktičnih treninga i aktivnosti s OSI i DTUR, te s ciljem poboljšanja pristupa parasportskim sadržajima osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Promotivni video materijali se nalaze na YouTube kanalu Paraolimpijac i može im se pristupiti putem poveznice: https://www.youtube.com/@paraolimpijac5172/featured Video spotovima se promovira parasport i bavljenje sportom OSI.

Praćenje provedbe preporuka upućenih prethodnih godina

Uz postupanja po pritužbama i upućivanje preporuka donositeljima odluka, POSI je tijekom 2025. godine pratio provedbu preporuka upućenih prethodnih godina te je s tim ciljem od MINTS-a zatraženo izvješće o radnjama iz njihovog djelokruga usmjerenim na stvaranje preduvjeta za intenzivnije uključivanje DTUR i OSI u sport i rekreaciju. U nastavku teksta prikazujemo:

1. *„MINTS svake godine raspisuje Natječaj za sufinanciranje sportskih programa poticanja lokalnog sporta i sportskih natjecanja i Natječaj za sufinanciranje sportskih programa obuke neplivača „Hrvatska pliva“… …temeljem jednog od kriterija ocjenjivanja, udruge koje u svoj program uključuju djecu i mlade s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom ostvaruju pravo na dodatne bodove te samim time imaju veću mogućnost dobivanja financijskih sredstava… …MINTS je u 2025. godini putem Natječaja za sufinanciranje poticanja lokalnog sporta i sportskih natjecanja sufinanciralo 275 sportskih udruga/programa s uključenih više od 126.185 korisnika/sudionika programa među kojima su i djeca i mladi s teškoćama u razvoju te osobe s invaliditetom. Također, Ministarstvo je sufinanciralo 45 sportskih udruga koje su provodile sportske programe obuke neplivača „Hrvatska pliva“ s uključenih više od 47.158 korisnika/sudionika programa među kojima su i djeca i mladi s teškoćama u razvoju te osobe s invaliditetom.*

2. *„…Zakon o sportu… …propisuje kako se parasportski savezi i druge udruge čija je djelatnost od značaja za promicanje sporta osoba s invaliditetom udružuju u Hrvatski paraolimpijski odbor sukladno statutu Hrvatskog paraolimpijskog odbora, a sportski savezi gluhih osoba i druge udruge čija je djelatnost od značaja za promicanje sporta gluhih osoba u Hrvatski sportski savez gluhih, sukladno statutu Hrvatskog sportskog saveza gluhih… …Hrvatskom paraolimpijskom odboru odnosno Hrvatskom sportskom savezu gluhih povjerava se javna ovlast provedba kategorizacije sportaša i donošenje rješenja o kategorizaciji sportaša. Kriterij za utvrđivanje kategorije sportaša je sportski rezultat, poredak odnosno plasman, rang-lista ili norma ostvarena na nacionalnom i međunarodnom natjecanju te sudjelovanje u nacionalnoj ekipi na međunarodnom natjecanju, a koje za pojedini sport donose Hrvatski paraolimpijski odbor i Hrvatski sportski savez gluhih… …definirane su javne potrebe u sportu na državnoj razini, dok se sredstva osiguravaju sukladno članku 69. Zakona u Državnom proračunu Republike Hrvatske iz općih prihoda i primitaka, iz prihoda od igara na sreću sukladno propisima kojima se uređuju igre na sreću te iz ostalih izvora financiranja. Između ostaloga, na*

navedeni način se financiraju programi koji se odnose na djelovanje Hrvatskog olimpijskog odbora, Hrvatskog paraolimpijskog odbora, Hrvatskog sportskog saveza gluhih… …i to za vrhunski sport, zdravstveno usmjerenu tjelesnu aktivnost, školski i akademski sport, parasport i sport gluhih te sportske aktivnosti djece i mladih… …MINTS sufinancira Programe javnih potreba u sportu državne razine koje provode Hrvatski paraolimpijski odbor i Hrvatski sportski savez gluhih. Članovi Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO) su 15 nacionalnih sportskih saveza, 11 županijskih sportskih saveza i 10 gradskih sportskih saveza osoba s invaliditetom. HPO je zadužen za provođenje programa kroz nekoliko odvojenih cjelina od kojih su posebno značajne: redovni programi (provođenje redovnih programskih aktivnosti u sportu osoba s invaliditetom), razvojni programi te posebne programske aktivnosti. Za programe javnih potreba u sportu državne razine koje provodi HPO u 2025. godini odobrena su proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 5.673.511,00 eura. Članovi Hrvatskog sportskog saveza gluhih (HSSG) su 14 punopravnih sportskih saveza, s više od 60 pravnih osoba koje okupljaju ukupno 520 sportaša. HSSG provodi programe kroz programske skupine koje se mogu podijeliti na zajedničke programske aktivnosti HSSG-a te sportske programe (redovni programi, razvojni programi za gluhu djecu i mlade, nastupi na međunarodnim natjecanjima, edukacija gluhih polaznika za trenere, pripreme gluhih sportaša, organizacija natjecanja u RH). Za programe javnih potreba u sportu državne razine koje provodi HSSG u 2025. godini odobrena su proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 1.430.724,20 eura. Osim kroz Programe javnih potreba u sportu državne razine koje provode HPO i HSSG, MINTS putem Programa javnih potreba u sportu državne razine koji provodi Hrvatski školski sportski savez u skladu s mjerom 2.3.4. Integrirati osobe s invaliditetom u sustav školskog i akademskog sporta, Nacionalnog programa športa 2019. - 2026., u sportske programe uključuje i djecu s invaliditetom te organizira Državno prvenstvo školskih sportskih društava za učenike s intelektualnim teškoćama u razvoju na kojem pravo nastupa imaju svi centri za odgoj djece s intelektualnim teškoćama odnosno sve škole koje imaju odjeljenja učenika s intelektualnim teškoćama u razvoju.“

3. *„MINTS provodi natječaje/javne pozive od 2019. godine za sufinanciranje izgradnje, građevinskog zahvata i opremanja sportskih građevina. Na temelju istih sufinancira projekte za sportske građevine kojima su vlasnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave na cijelom području Republike Hrvatske s ciljem poticanja razvoja sportske infrastrukture te zadovoljavanje javnih potreba u sportu kako bi iste bile odgovarajuće za nesmetano i sigurno obavljanje sportskih djelatnosti. Prijavitelj na predmetni natječaj/javni poziv dužan je u projektnom prijedlogu dostaviti dokaz o promicanju pristupačnosti osoba s invaliditetom svih vrsta oštećenja (kroz arhitektonski projekt, Elaborat o sportskoj, društvenoj i ekonomskoj opravdanosti i sličnih dokaza o ispunjavanju uvjeta), a spomenuti dokazi dodatno se boduju u izboru projekta za sufinanciranje. Od 2019. do 2025. godine po predmetnim natječajima/javnim pozivima MINTS je sufinanciralo 445 projekata u ukupnom iznosu od 42.694.190,30 eura…“.*

4. *„…MINTS svake godine u svom proračunu osigurava sredstva za subvenciju školarina za bivše i aktivne vrhunske sportaše, za trajnu mjesečnu novčanu naknadu i za novčane nagrade za vrhunska sportska postignuća. U 2025. godini, pravo na trajnu mjesečnu novčanu naknadu ostvario je 1 parasportaš te 2 gluha sportaša. Sportaši paraolimpijci i gluhi sportaši ostvarili su pravo na državnu nagradu za vrhunska sportska postignuća. U parasportu 11 nagrada i u sportovima gluhih 2 nagrade. Temeljem dodijeljenih državnih nagrada nagrađeno je 40 parasportaša i 62 djelatne stručne sportske osobe koje rade u parasportu te 17 gluhih sportaša*

i 5 djelatnih stručnih sportskih osoba koje rade u sportu gluhih. Ukupan iznos nagrada u parasportu u 2025. godini iznosio je 654.500,00 eura, a u sportu gluhih 834.500,00 eura.“

Najuspješniji parasportaši i sportaši sporta gluhih u 2025. godini

HPO je u Zagrebu 22. siječnja 2026. godine svečano obilježio Dan hrvatskog parasporta i 29. proglašenje najuspješnijih parasportaša za 2025. godinu tijekom koje su hrvatski parasportaši na međunarodnim natjecanjima osvojili ukupno 286 medalja - 124 zlatne, 73 srebrne i 89 brončanih. Na svjetskim prvenstvima osvojili su 20 medalja, na europskim prvenstvima 46 medalja, te je 66 medalja osvojeno u brojnim paraolimpijskim i neparaolimpijskim parasportovima. Najuspješnijima za 2025. godinu su proglašeni: najuspješniji parasportaš: Deni Černi (paraatletika); najuspješnija parasportašica: Emma Mečić (paraplivanje); najuspješnija parasportska ekipa: ženski par WD10 (para stolni tenis) - Anđela Mužinić Vincetić i Helena Dretar Karić; najuspješniji stručni djelatnik u parasportu: Boris Kljaić (paraatletika); najuspješniji parasportaš u neparaolimpijskim sportovima: Domagoj Cvitković (para obaranje ruke); najuspješnija parasportašica u neparaolimpijskim sportovima: Danijela Topić (parakarate); najuspješniji mladi parasportaši: Sara Marić (paraatletika) i Marin Govorko (boccia); mlada nada parasporta: Lorena Rinčić (para stolni tenis); posebno priznanje za izuzetan doprinos medijskoj promociji parasporta: Ivan Katanušić (ambasador parasporta); i postthumno - priznanje HPO-a “Milka Milinković” (priznanje za dugogodišnji rad na razvoju sporta osoba s invaliditetom): Srećko Žigman.

Tijekom 2025. godine obilježeno je 100 godina sporta gluhih u Hrvatskoj. Stoljeće ustrajnosti, vrhunskih sportskih uspjeha i borbe za ravnopravnost, Hrvatski sportski savez gluhih obilježio je svečanom dodjelom priznanja najistaknutijim sportašima, trenerima, sportskim djelatnicima, uzvanicima i prijateljima sporta gluhih koji su svojim radom, upornošću i zajedništvom obilježili hrvatski sport gluhih, kao i svima koji su kroz desetljeća gradili sustav jednakih prilika, ravnopravnosti i inkluzije. Nagrade su dodijeljene u kategorijama: nagrada za osvojeno deflimpijsko odličje: Hrvatska rukometna reprezentacija gluhih, sportaši Nikola Zdrilić, Matea Kolovrat, Mia Nekić, Petra Goleš, Laura Štefanac, Boris Gramnjak; nagrada za trenerski doprinos deflimpijskom uspjehu: treneri Mario Sirotić, Leo Škerjanc, Ana Zaninović, Marko Mastelić, Lovro Brečić, Andrej Hajnšek, Tomislav Lazić; nagrada „Marijan Knežić“ za iznimno sportsko postignuće: Hrvatska futsal reprezentacija gluhih, Lorena Niče; sportaš godine: Nikola Zdrilić; sportašice godine: Matea Kolovrat, Laura Štefanac; nagrada za doprinos razvoju sporta gluhih: Grad Zagreb, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, MINTS; i nagrada za životno djelo: Vojislav Bjegović i Mario Lušić.

25. Deflimpijske igre (Olimpijske igre gluhih)

U Tokiju su od 15. do 26. studenoga 2025. godine održane 25. ljetne Deflimpijske igre (Olimpijske igre gluhih). Na ovom najvećem sportskom događaju za gluhe sportaše iz cijelog svijeta nastupila su 34 hrvatska sportaša koji su se natjecali u sedam sportova, a nastup su zaslužili zahvaljujući svojim iznimnim rezultatima i predanom radu. Ovo izdanje Igara ostat će upisano u povijest hrvatskog sporta gluhih kao najuspješnije u povijesti, s obzirom da je osvojeno čak devet medalja, što je najbolji rezultat na Deflimpijskim igrama od samostalnosti Republike Hrvatske. Medalje u Tokiju osvojili su: Boris Gramnjak (streljaštvo, brončana medalja), Nikola Zdrilić (plivanje, tri brončane medalje), Petra Goleš (taekwondo, brončana medalja), Laura Štefanac (bacanje koplja, zlatna medalja), Mia Nekić (bacanje diska, zlatna medalja), Matea Kolovrat (taekwondo, zlatna medalja) i Hrvatska rukometna reprezentacija (zlatna medalja). Ukupno su osvojene četiri zlatne i pet brončanih medalja, što hrvatske

sportaše svrstava na 14. mjesto po uspješnosti. Sudjelovanje i rezultati hrvatskih sportaša na Deflimpijskim igrama u Tokiju rezultat je i sustavnog rada Hrvatskog deflimpijskog odbora, koji već dugi niz godina pruža podršku razvoju sporta gluhih u Hrvatskoj, a važno je istaknuti kako hrvatski sportaši svojim nastupima nisu predstavljali samo Hrvatsku, već i cijelu zajednicu gluhih osoba u Hrvatskoj, pokazujući kako upornost, predanost i sportski duh ne poznaju prepreke.

Zaključak i preporuke:

U ovom poglavlju više je puta istaknut normativni okvir prema kojem Hrvatski paraolimpijski odbor i Hrvatski sportski savez gluhih, kao krovna sportska udruženja, imaju jednak status kao i Hrvatski olimpijski odbor, a sportski savezi, klubovi, treneri i sportaši u sustavu parasporta i sporta gluhih izjednačeni su sa svim pravima koje ostvaruju sportaši i treneri u sustavu Hrvatskog olimpijskog odbora. Navedeno se odnosi na financiranje stručnog rada, priprema, natjecanja, sportske opreme, stipendija, nagrada i drugih prava propisanih Zakonom o sportu te predstavlja iznimno pozitivan normativni standard i primjer dobre prakse i na razini Europske unije. Uz navedeno, pohvaljujemo i višegodišnju praksu Ministarstva turizma i sporta da u svojim natječajima dodatno boduje projekte i programe koji uključuju djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, što je pozitivan primjer koji može biti smjernica i drugim javnim tijelima na svim razinama. Također, hvalevrijedna je činjenica da je tijekom 2025. godine nastavljen trend povećanja iznosa proračunskih sredstava koja su odobrena za programe javnih potreba u sportu državne razine koje provode Hrvatski paraolimpijski odbor i Hrvatski sportski savez gluhih.

Unatoč svemu navedenom i unatoč jasno postavljenom normativnom okviru, iskustva i saznanja stečena tijekom 2025. godine pokazuju da se propisana ravnopravnost parasporta i sporta gluhih još uvijek ne prepoznaje i ne primjenjuje dosljedno na svim razinama sustava sporta, osobito na lokalnoj i područnoj razini, ali također i u javnom prostoru. Stoga, kako bi se smanjio jaz između propisane ravnopravnosti i njezine stvarne primjene u praksi, preporučujemo kontinuirano podizanje razine svijesti svih dionika u sportu o činjenici da su parasport i sport gluhih ravnopravni dio jedinstvenog sportskog sustava Republike Hrvatske. Ovo načelo ravnopravnosti mora se dosljedno primjenjivati, kako prilikom raspodjele sredstava, tako i u javnom djelovanju. Javno djelovanje potrebno je usmjeriti i u promoviranje poticajnih mjera (natječaja, javnih poziva, programa) na nacionalnoj, ali i područnoj i lokalnoj razini, sve kako bi se iste intenzivnije i učinkovitije koristile za stvaranje preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u sport i rekreaciju.

S obzirom na uočene prepreke i izazove, preporučujemo provođenje kontinuiranih edukacija sportskih i obrazovnih djelatnika o potrebama i mogućnostima osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, s obzirom da je stručno osposobljen kadar ključan za uključivanje u sport od najranije dobi, kroz vrtiće, škole i klupske aktivnosti.

Također, preporučujemo područnoj i lokalnoj samoupravi da slijede praksu Ministarstva turizma i sporta te da prilikom sufinanciranja sportskih programa dodatno vrednuju one projekte i programe koji uključuju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, pogotovo ako se radi o inkluzivnim programima i aktivnostima u kojima djeca s teškoćama u razvoju sudjeluju zajedno s vršnjacima bez invaliditeta. Takvi programi doprinose socijalizaciji, međusobnom razumijevanju i stvaranju zajednica u kojima se različitost doživljava kao vrijednost, a snažnija podrška potaknula bi udruge i klubove na osmišljavanje i provođenje takvih inkluzivnih programa.

Zaključno, preporučujemo proaktivnije i učinkovitije korištenje mjera i sredstava koja su na raspolaganju (npr. natječaji Ministarstva turizma i sporta, EU fondovi, natječaj Ministarstva hrvatskih branitelja i dr.) za izgradnju, rekonstrukciju i opremanje sportskih građevina te nabavku prilagođenih vozila i potrebnih pomagala i rekvizita, sve kako bi se uklonile prepreke zbog kojih osobe s invaliditetom ne mogu pristupiti i koristiti dvorane, igrališta, bazene i dr. sportske sadržaje.

Sudjelovanje na događanjima

Športska zajednica Osječko-baranjske županije, Zajednica osječkog sporta i redakcija Glasa Slavonije organizirali su 67. tradicionalni izbor najuspješnijih sportaša, sportskih kolektiva i sportskih djelatnika za doprinos razvoju sporta grada Osijeka i Osječko-baranjske županije. Svečana dodjela nagrada najboljima u 2024. godini održana je 4. veljače 2025. godine u Koncertnoj dvorani Franjo Krežma u Osijeku, a na svečanosti je prisustvovao savjetnik pravobranitelja. Na svečanoj dodjeli nagrada za 2024. godinu proglašeni su pobjednici u 13 kategorija nagrada i priznanja, a svoje mjesto među najboljima svojim talentom, zalaganjem i sportskim uspjesima zaslužili su i najuspješniji pojedinci i kolektivi u parasportu i sportu gluhih. Priznanje za **najuspješnijeg sportaša parasporta/sporta gluhih** u 2024. godini, na temelju brojnih državnih i međunarodnih uspjeha osvojio je **kuglač Duško Božić**, član Športske udruge slijepih Svjetlost, a **najuspješnijim kolektivom parasporta/sporta gluhih proglašena je Športska udruga slijepih Svjetlost** iz Osijeka. Također, izdvajamo kako je i jedan od osvajača **posebne nagrade „Sokol“ za brojne uspjehe u protekloj godini bio i paraatletičar Marin Županović.** S obzirom da su podrška sportskim kolektivima i pojedincima te ulaganja u stručni kadar i sportsku infrastrukturu prilika i za stvaranje preduvjeta za uključivanje većeg broja DTUR i OSI u sportske i rekreativne aktivnosti, POSI će pratiti provedbu najavljenih projekata i po potrebi pružati podršku u provedbi istih kako bi svi sportski sadržaji bili pristupačniji i dostupniji svima, neovisno o vrsti i težini invaliditeta koji imaju.

U Sportskoj dvorani Gradski vrt u Osijeku održano je 21. veljače 2025. godine **predstavljanje kolica za planinarenje osoba s invaliditetom**. Osječanin Matej Ebner, planinarski vodič pripravnik, magistar elektroenergetike, samouki programer i altruist, osmislio je i izradio prilagođena kolica za planinarenje osi, želeći tako omogućiti OSI planinarenje, ali i općenito aktivan boravak u prirodi i mogućnost bavljenja aktivnostima (sportskim, rekreativnim, turističkim) kojima se zbog brojnih prepreka i velikih troškova pomagala za svladavanje tih prepreka, velik broj OSI nije u mogućnosti baviti. Gospodin Ebner i članovi planinarskog društva Altius predstavili su kolica i pojasnili na koji način ista mogu poslužiti OSI koje su zainteresirane za aktivan boravak u prirodi i planinarenje. Uz detaljno pojašnjenje tehničkih specifikacija i načina korištenja kolica, sudionicima je odgovoreno na sva pitanja i dvojbe vezano za izazove s kojima se mogu susresti tijekom boravka u prirodi, a zainteresirani pojedinci imali su priliku i isprobati kolica. S obzirom na iskazani interes pojedinih OSI, članovi planinarskog društva Altius već tijekom predstavljanja su počeli dogovarati prve izlete na kojima će zainteresirani moći koristiti kolica za aktivni boravak u prirodi, kretanje na čistom zraku, putovanje i uživanje u dobrom društvu.

U travnju 2025. godine **Hrvatska je po prvi puta u povijesti bila domaćin Europskog ekipnog prvenstva u šahu za gluhe**, koje se održavalo od 6. do 13. travnja u Segetu Donjem, u blizini Trogira. Natjecanje je okupilo gotovo stotinu najboljih europskih šahista s oštećenjem sluha iz dvanaest zemalja, a hrvatska reprezentacija branila je titulu jedne od najuspješnijih momčadi u povijesti ovog sporta. **Hrvatska muška šahovska reprezentacija gluhih aktualni je svjetski i olimpijski prvak**, a na Europskom prvenstvu nastupila je pod vodstvom kapetana Gorana

Cechija. Ekipu su činili međunarodni majstor Branko Vujaković, FIDE majstor i osvajač srebrne medalje s posljednjih Zimskih olimpijskih igara gluhih u brzopoteznom šahu Bogdan Božinović, majstorski kandidat Toni Vujčić, te Kristijan Bogić i Tvrtko Golemović. Europsko ekipno prvenstvo u šahu za gluhe prvi je put održano 2015. godine u Bakuu, a sada se po prvi put održalo u Hrvatskoj, što predstavlja iznimno priznanje domaćem sportu i organizaciji. Otvorenju je prisustvovala savjetnica pravobranitelja.

Na stadionu Gradski vrt u Osijeku održana je 29. travnja 2025. godine **Erste plava liga, atletsko natjecanje za učenice i učenike osnovnih škola**. Na ovom najmasovnijem dječjem atletskom natjecanju u Hrvatskoj **sudjelovala su i DTUR s područja Slavonije i Baranje**, a natjecanje je pratio savjetnik pravobranitelja. Na natjecanju u Osijeku sudjelovali su i **učenici iz Centra za odgoj i obrazovanje Ivan Štark Osijek, Osnovne škole Darda i Osnovne škole ''Dr. Franjo Tuđman'' Beli Manastir**, koja su tako imala priliku otkriti i pokazati svoj talent u različitim atletskim disciplinama, ispitati svoje granice i dobro se zabaviti u društvu vršnjaka. Osmišljavanjem i prilagođavanjem pojedinih disciplina DTUR i omogućavanjem njihova sudjelovanja u ovom natjecanju, Atletski klub „Slavonija-Žito“ Osijek omogućio je razvijanje sportskog duha među djecom te im je pružena mogućnost da iskuse radost sporta i sportskog nadmetanja, osjete pripadnost i razvijaju svoje potencijale u sigurnom i podržavajućem okruženju.

U okviru programa Interreg Slovenija-Hrvatska 2021-2027, koji za cilj ima jačanje prekograničnog povjerenja i povezivanja, **Zajednica spinalno ozlijeđenih (SOZ) i Plivački klub Slovenske konjice** organizirali su 14. lipnja 2025. godine na zagrebačkom Jarunu **prekogranični sportski događaj koji je dio projekta Sports Harmony - Sportski suživot: Povezivanje bez ograničenja**. U okviru događanja, kojem je prisustvovao i pravobranitelj za osobe s invaliditetom, uz druženje omogućeno je sudjelovanje i iskušavanje sportskih i društvenih disciplina kao što su viseće kuglanje, pikado, streličarstvo i društvene igre.

Osječki sportski savez gluhih (OSSG) organizirao je 3. listopada 2025. godine **svečanu proslavu 70. obljetnice svog osnutka** na kojoj su prisustvovali pravobranitelj i savjetnik pravobranitelja. Okupljenima je predstavljen presjek najznačajnijih aktivnosti, rezultata i uspjeha OSSG-a kroz proteklih sedam desetljeća. Današnji OSSG okuplja osam klubova: streljaštvo, stolni tenis, badminton, pikado, šah, kuglanje, mali nogomet i rukomet, a članovi aktivno sudjeluju na natjecanjima za gluhe osobe na državnoj i međunarodnoj razini. Osim sudjelovanja na natjecanjima, OSSG redovno organizira i brojna prvenstva, turnire i natjecanja u sportu gluhih te svojim kontinuiranim djelovanjem u zajednici osobe s oštećenjem sluha želi potaknuti na uključivanje u sport i sportske aktivnosti. Posebno dojmljiv dio svečanosti bila je dodjela priznanja najuspješnijim gluhim sportašicama i sportašima, kao i onima koji su dali poseban doprinos razvitku sporta gluhih u Osijeku.

Povodom Međunarodnog dana bijelog štapa, u Osijeku je 15. listopada 2025. godine u organizaciji **Športske udruge slijepih Svjetlost Osijek (ŠUS Svjetlost)**, održana **tradicionalna akcija „Prošetajmo zajedno“.** Akciju je podržao te u svim događanjima aktivno sudjelovao i savjetnik pravobranitelja. Akcija „Prošetajmo zajedno“ koja se održala već 16. put u Osijeku, ponovo je okupila veliki broj građana, od članova ŠUS Svjetlost, članova partnerskih udruga, sportskih klubova, volontera, djece predškolske i školske dobi, srednjoškolaca, studenata, predstavnika lokalnih i regionalnih ustanova i institucija te ostalih zainteresiranih građana.

Hrvatski športski muzej u suradnji s Hrvatskim paraolimpijskim odborom i Hrvatskim paraplivačkim savezom organizirao je **izložbu o povijesti paraplivanja u Hrvatskoj pod**

nazivom „Osam staza skrivenog okvira - povijest paraplivanja u Hrvatskoj“. Izložba je bila upriličena u atriju Sveučilišne knjižnice i Rektorata Sveučilišta u Splitu, te se mogla pogledati do kraja listopada 2025. godine. Izložba je audiodeskripcijom tekstova na hrvatskom jeziku te opisom triju predmeta bila prilagođena i osobama oštećena vida. U suradnji s Hrvatskim savezom slijepih tiskan je i katalog izložbe na Brailleovu pismu i uvećanom crnom tisku. Okupljenima se prigodnim riječima obratila savjetnica pravobranitelja.

U organizaciji Parasportske udruge Križevci 18. listopada je u Bukovju održano **svečano zatvaranje prve Križevačke parasportske lige**, projekta koji je tijekom 2025. godine u devet kola okupljao OSI u disciplinama viseća kuglana, pikado, belot i nabaci krug. Potrebu i važnost ovog projekta prepoznali su i podržali Grad Križevci i Koprivničko-križevačka županija, a svoj doprinos također su dali **Udruga osoba s invaliditetom Križevci i Parasportski savez Koprivničko-križevačke županije**. Najboljima iz Križevaca, Koprivnice, Bjelovara i Đurđevca ovom je prigodom pravobranitelj uručio osvojene medalje i pehare, a prilikom pozdravnih govora više je puta istaknuta važnost druženja i rekreacije.

2.26. MEĐUNARODNA SURADNJA

Područje međunarodne suradnje 2025. godine obilježio je nastavak sudjelovanja predstavnika POSI u aktivnostima koje su organizirane u Europskoj mreži tijela za jednakost (Equinet) i Europskoj mreži nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI). Sudjelovali smo u brojnim međunarodnim aktivnostima i događanjima koja se i dalje uz fizičko sudjelovanje odvijaju i u online ili u hibridnom obliku.

Aktivnosti u sklopu Equinet-a

POSI je od 2015. godine punopravni član Europske mreže tijela za jednakost - Equinet. Mreža se danas sastoji od ukupno 49 institucija i organizacija za suzbijanje diskriminacije prema različitim osnovama iz 37 europskih država. Članstvo obuhvaća brojne aktivnosti usmjerene na izgradnju kapaciteta njezinih članica kroz međusobnu razmjenu iskustava. Rad u Mreži odvija se kroz radne grupe, seminare, klastere te razmjenu i prikupljanje informacija o radu i načinu rješavanja slučajeva diskriminacije. Savjetnici i dužnosnici POSI sudjeluju u radu radne skupine zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse, radne skupine za prava na području jednakosti, radne skupine za oblikovanje politika te radne skupine za prikupljanje podataka i istraživanje jednakosti kao i klastera vezanog uz invaliditet.

U okviru **radne grupe Oblikovanje politika** održan je seminar o adresiranju govora mržnje kroz razvoj politika *Od polarizacije do zaštite: Komunikacijske, policy i pravne strategije za borbu protiv govora mržnje i dezinformacija*. Uz seminar su održani sastanci radne grupe za Komunikaciju i radne grupe za oblikovanje politika. U sklopu radne grupe POSI je ispunio upitnik na temelju kojeg će Equinet razviti perspektivu o radu tijela za ravnopravnost u borbi protiv govora mržnje, pružajući pregled specifičnih izazova s kojima se tijela za ravnopravnost suočavaju pri rješavanju ovog pitanja, te njihovih pristupa u suočavanju s tim izazovima. Ova perspektiva će ponuditi praktične smjernice članicama Equineta i dati preporuke za bolje rješavanje ovog pitanja, uključujući potrebne promjene u politici i zakonodavstvu.

U organizaciji Equinet-a i UNAR-a - članice Equinet-a iz Italije, u Palermu je 8. i 9. svibnja 2025. godine održan **sastanak čelnika europskih tijela za jednakost**, kao platforma visoke razine za koordinaciju, podršku i strateško planiranje zagovaranja i razmjene najboljih praksi u osiguravanju i praćenju rada tijela za jednakost. Sastanak, na kojem je u ime institucije POSI

sudjelovao pravobranitelj je organiziran s ciljem razmjene iskustava i strateških pristupa vezanih uz aktualne izazove i rizike s kojima se tijela za jednakost suočavaju tijekom svog rada u okolnostima povećane ugroze ljudskih prava na globalnoj razini. Održane rasprave su ukazale na povećane rizike koji su nedvojbeno povezani s globalnim političkim promjenama te jačanjem različitih oblika netrpeljivosti prema ranjivim skupinama kako u medijima tako i na društvenim mrežama. Uslijed takvih događanja tijela za jednakost su danas izložena političkim i drugim oblicima pritisaka.

Članovi radne skupine Equinet-a zadužene za **razvoj komunikacijske strategije i prakse** održali su 13. veljače 2025. godine radni sastanak koji je poslužio kao nastavak edukacijskog treninga „Praktična i etička pitanja vezana uz korištenje umjetne inteligencije u komunikaciji" u Ljubljani. Na sastanku je kao član radne skupine sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Jedna od aktivnosti ove radne skupine tijekom 2024. godine bio je edukacijski trening o korištenju umjetne inteligencije u komunikaciji koji je poslužio članovima radne skupine da se upoznaju sa sve bržim razvojem tehnologije koja se temelji na umjetnoj inteligenciji te kako bi stekli vještine kojima će djelatnici europskih tijela za jednakost na učinkovit i etički način moći koristiti umjetnu inteligenciju kao alat za zaštitu ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije. Nastavno na navedenu edukaciju, tijekom sastanka održanog 13. veljače 2025. godine članovi radne skupine razmijenili su svoja iskustva o tome na koji način su koristili stečene vještine i znanja, predstavili su primjere dobre prakse, ali i izazove s kojima su se na tom području suočili u prethodnom razdoblju. S obzirom da umjetna inteligencija donosi brojne promjene u načinu rada u svim područjima, pa tako i u komunikaciji, na sastanku je predstavljena publikacija „Praktična i etička pitanja vezana uz korištenje umjetne inteligencije u komunikaciji.

Equinet je 4. lipnja 2025. godine organizirao **sastanak članova klastera za invaliditet** su sudionici razmijenili iskustva iz svojih organizacija predstavljajući aktualne izazove u radu te ukazujući na uspjehe i primjere dobre prakse u proteklom razdoblju. Predstavljajući izazove s kojima se susreću OSI u pojedinim državama članicama EU-a, najčešće se isticao problem izostanka podrške neovisnom življenju u zajednici te posljedično institucionalizacija OSI, nepristupačnost, zapreke sudjelovanju u izbornom procesu i uskraćivanje razumne prilagodbe na radnom mjestu. Savjetnik pravobranitelja opisao je iskustva stečena organiziranjem četiri konferencije za medije (Split, Osijek, Rijeka i Zagreb) putem kojih je javnosti detaljnije predstavljeno izvješće o radu POSI za 2024. godinu te su na taj način u medijskom prostoru aktualizirane teme od značaja za OSI, ukazano je na prepreke s kojima se OSI svakodnevno suočavaju te su ujedno predstavljene i preporuke upućivane donositeljima odluka. Sudionici sastanka ocijenili su ovaj način predstavljanja izvješća o radu kao primjer dobre prakse koji će slijediti tijela za jednakost u drugim državama EU. Također, kao primjer dobre prakse predstavljena je i kampanja kojom se putem programa HRT-a prikazivao promotivni spot i jingl „Pristupačnost kao ljudsko pravo".

Sudjelovanje u izradi strateških dokumenata na razini Europske unije

Europska komisija - Glavna uprava za pravosuđe i potrošače (DG JUST) povjerila je društvu EY provedbu **Studije o EU „monitoring" okviru za Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UNCRPD): trenutno stanje i alternativni modeli**. U okviru studije, EY je organizirala aktivnost međusobnog učenja s nacionalnim mehanizmima praćenja iz država članica EU-a. Cilj aktivnosti bio je raspraviti izazove s kojima se suočava EU okvir za praćenje i mogućnosti njihova rješavanja, kao i razmjenu i prikupljanje nacionalnih dobrih praksi koje bi se potencijalno mogle primijeniti na razini EU-a. POSI je sudjelovao u dva webinara i u anketi kroz koju je podijeljena hrvatska praksa.

POSI je dao komentare na nacrt **Zaključaka Vijeća o socijalnom uključivanju OSI promicanjem samostalnog života** posredstvom hrvatskog člana Radne skupine za socijalna pitanja. Predložili smo da se prijevod samostalni život zamijeni terminom „neovisni život“ kako je i službeni prijevod KPOSI i pojasnili da OSI ne moraju živjeti samostalno da bi bile neovisne već da imaju pravo na podršku druge osobe. KPOSI ne smatra da bi OSI trebale živjeti same, već naprotiv, da imaju pravo na potrebnu podršku dok pritom zadržavaju svoju autonomiju i kontrolu nad vlastitim životom, odnosno ne žive nikakvim nametnutim životom. Sam Nacrt Zaključaka o socijalnoj inkluziji OSI kroz promociju neovisnog življenja ocijenili smo vrlo kvalitetnim i svakako će dodati vrijednost naglašavanjem pristupa općim uslugama, boljim radnim uvjetima za njegovatelje, uključivanju organizacija OSI, priuštivom i pristupačnom stanovanju, uslugama usmjerenima na osobu itd. Neke države članice predložile su izričito spominjanje zdravstvenog sektora, ali je predsjedništvo (PRES) istaknulo da žele obuhvatiti što širi spektar usluga i tako izbjeći navođenje pojedinosti. Naglasili smo da bi izričito spominjanje pružanja zdravstvenih usluga u zajednici bilo vrlo važno jer u hrvatskom kontekstu, a vjerujemo i u drugim državama članicama, među stručnjacima postoji rašireno uvjerenje da, ako OSI treba zdravstvene usluge, ta osoba ne može imati koristi od života u zajednici, a zdravstvene usluge može dobiti jedino u instituciji. Važnim smatramo i ulogu medija zbog i dalje niske razine svijesti javnosti, ali i samih stručnjaka, pa i roditelja da sve OSI neovisno o vrsti invaliditeta i potrebnoj razini podrške trebaju živjeti u zajednici i biti uključene u sve aktivnosti kao i ostali građani i da ustanove nisu rješenje.

POSI je ispunio upitnik vezan uz **Strategiju o civilnom društvu** koju izrađuje Europska komisija.

POSI je sudjelovao u online edukaciji čiji je cilj bio unaprijediti znanje nacionalnih institucija za ljudska prava (NILJP) i tijela za jednakost o **postupku izvještavanja u okviru Europske socijalne povelje** te unaprijedilo njihovo sudjelovanje u tom procesu. Edukaciju je organizirao Odjel za socijalna prava Vijeća Europe. Događaj je bio dio godišnjih edukativnih programa namijenjenih nacionalnim institucijama za ljudska prava i tijelima za jednakost. Glavni ciljevi edukacije bili su: predstavljanje pitanja o prvoj skupini odredbi Povelje koja su upućena državama u okviru ciklusa izvještavanja za 2025. godinu, razmatranje mogućnosti da NILJP-i i nacionalna tijela za jednakost (NTEB) podnesu komentare Europskom odboru za socijalna prava (ECSR), razmjena iskustava NILJP-a i NTEB-a u prikupljanju, predstavljanju i dostavljanju dodatnih informacija ECSR-u. Postupak izvještavanja ima ključnu ulogu u promicanju socijalnih prava i poticanju redovitog dijaloga između država, civilnog društva i institucija za ljudska prava. U 2025. godini Europski odbor za socijalna prava (ECSR) ocjenjivao je izvješća država koja se odnose na odredbe prve skupine Europske socijalne povelje. U skladu s dugogodišnjom praksom ECSR-a i Pravilom 21.A njegovih Pravila postupka, nacionalne institucije za ljudska prava (NILJP), nacionalna tijela za jednakost (NTEB), sindikati, organizacije poslodavaca i nevladine organizacije (NVO) bili su pozvani da dostave svoje komentare na nacionalna izvješća.

POSI je reagirao na nacrt Europske komisije na novi **Višegodišnji financijski okvir (MFF) i prateću Uredbu o europskim fondovima nakon 2027. godine**. Izrazio je zabrinutost jer prema trenutnom prijedlogu, KPOSI više neće biti horizontalni uvjet za financiranje projekata i programa iz fondova EU-a. Iako se pristupačnost navodi među kriterijima odabira projekata, sama KPOSI nije izričito propisana kao horizontalni uvjet. POSI je zatražio od Equinet-a, da kao partner Europske komisije u području jednakosti podigne svijest na razini EU-a tako da zagovara pred Europskom komisijom, Europskim parlamentom i relevantnim EU institucijama važnost zadržavanja KPOSI-ja kao horizontalnog uvjeta za financiranje iz EU fondova, da osigura stručne smjernice i koordinaciju i podrži tijela za jednakost članica u izradi zajedničkih stajališta,

preporuka ili pisama o potencijalnim rizicima uklanjanja KPOSI-ja kao obveznog uvjeta, da istakne koristi KPOSI-ja kao horizontalnog uvjeta i podijeli dokaze iz država članica koji pokazuju kako uključivanje KPOSI-ja u zahtjeve EU financiranja dovodi do mjerljivih poboljšanja u pristupačnosti, sudjelovanju i uključivanju osoba s invaliditetom te da koordinira zagovaračke kampanje i olakša suradnju među europskim tijelima za ravnopravnost i civilnim društvom kako bi se osiguralo kontinuirano prepoznavanje KPOSI-ja u sljedećem financijskom razdoblju.

Doprinos izvještavanju tijela Ujedinjenih naroda prema međunarodnim sporazumima

POSI je izradio materijal kao doprinos alternativnom izvješću sukladno **Međunarodnom paktu o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima** koji je objedinio Pučki pravobranitelj. Pučkom pravobranitelju je dostavljen doprinos POSI i u izradi alternativnog izvješća za **univerzalni periodični pregled ljudskih prava** koji provodi UN. POSI se očitovao na preporuke iz prethodnog kruga koje se tiču OSI I DTUR vezano uz žene s invaliditetom, osobnu asistenciju, edukaciju o KPOSI, sudjelovanje u političkom i javnom životu, obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu i deinstitucionalizaciji.

Aktivnosti u sklopu Europske mreže nezavisnih tijela za ljudska prava (ENNHRI)

Savjetnica pravobranitelja sudjelovala je na tri sastanka mreže ENNHRI. Sastanci uživo održani su 31. ožujka i 1. travnja 2025. godine u prostorijama Njemačkog instituta za ljudska prava u Berlinu. Savjetnica pravobranitelja je na sastanku održala izlaganje o izazovima u provođenju procesa deinstitucionalizacije u RH iz perspektive POSI. Na sastanku su prezentirani rezultati istraživanja o nezavisnim mehanizmima za praćenje. Razmijenjena su iskustva o procesu deinstitucionalizacije, poslovnoj sposobnosti, skrbništvu i mjerama prisile u psihijatriji. Govorilo se o metodologijama za promicanje, zaštitu i praćenje, utjecaju mjera štednje na praćenje KPOSI i promicanju istraživanja o nasilju u ustanovama. U nastavku je kratki prikaz tema kojima se bave nezavisni mehanizmi za praćenje po zemljama. U **Sjevernoj Irskoj** se provodi reforma sustava socijalne skrbi kroz koji se želi uvesti štednja u sustavu, a invaliditet se gleda kao teret za porezne obveznike. Belgijsko tijelo suočeno je s mogućnošću smanjenja proračuna za 25%. U **nizozemskom Institutu za ljudska prava** četiri osobe rade na pitanjima KPOSI. Objavili su istraživanje o izazovima u zapošljavanju i pristupu socijalnoj zaštiti, izvješće o praćenju KPOSI i koliko Vlada prepoznaje načela autonomije i sudjelovanja. Zaključili su da Vladina strategija za provedbu KPOSI ne uključuje sve članke, a istraživanje o digitalnoj pristupačnosti pokazalo je da je samo 50% vladinih stranica je pristupačno. Objavili su i izvješće o pristupačnosti prijevoza. **Predstavnica EDF-a** govorila je o preporukama koje je UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom dao EU za novu strategiju do 2030. U lipnju će se održati konferencija o poslovnoj sposobnosti u Litvi. Provodi se istraživanje o pravu putnika s invaliditetom u zračnom prijevozu. Zagovaraju se mjere na razini EU-a kako bi prijevoznici izmijenili svoje prakse i postupanja. Provode istraživanje o europskom mehanizmu za praćenje KPOSI i kako su uključene organizacije OSI. Studija o pristupu OSI zdravstvenom sustavu bit će objavljena krajem godine. **Njemački institut za ljudska prava** radi na pitanjima prisile u psihijatriji, projektu sa sveučilištem - primjena KPOSI na lokalnoj razini, općine ne bi smjele imati nove zadaće bez da im se daju sredstva. Argument je da ostvarivanje prava OSI nije novi zadatak, a međunarodno i nacionalno zakonodavstvo nalaže da općine imaju obavezu provedbe KPOSI. Prati se imaju li strategiju, akcijske planove, kako je tijekom planiranja zajamčena pristupačnost, uključenje OSI, koliko su obaveze iz KPOSI-ja uzete u obzir prilikom donošenja strategija. Spomenuta je odluka Ustavnog suda o prisilnoj hospitalizaciji - treba postojati iznimka za osobe u ustanovama da ih se prisilno liječi u ustanovama. Govorilo se o obrazovanju i financiranju ustanova i zaštitnih radionica. Osobna asistencija je i dalje veliko

pitanje. Provodi se istraživanje o obećavajućim praksama o tome kako dokinuti segregirajući sustav **u Njemačkoj.** Odbor je kritizirao Njemačku zbog opsežne segregacije OSI i nedostatka mjera da se ostvari napredak u deinstitucionalizaciji, izostanka provedbe inkluzivnog obrazovanja i visokog broja OSI u zaštitnim radionicama. 192.525 OSI žive u ustanovama 60% su osobe s intelektualnim teškoćama. 50% osoba koje primaju potporu za stanovanje žive u ustanovama. 60% djece s posebnim potrebama polazi posebne škole. Nema bezuvjetnog prava na inkluzivno obrazovanje osim u dvije regije. 72% učenika iz posebnih škola ne dobiju priznate svjedodžbe. 310.000 OSI radi u 733 zaštićene radionice u kojima nisu zaposleni nego primaju minimalnu naknadu, manje od 1% ih se uključuje u tržište rada, a strukovno obrazovanje nije inkluzivno. Posebno zabrinjava da je nakon stupanja na snagu KPOSI u zaštićenim radionicama 70.000 OSI više nego prije. **Škotska** je provela istraživanje o osobama koje su upućene na liječenje, ali su desetljećima ostale u bolnicama. Koristili su pokazatelje koje je razvila FRA, prilagodili su ih Škotskoj i angažirali istraživače. Zaključili su da sredstva namijenjena deinstitucionalizaciji nisu utrošena ili su utrošena na obnovu ustanova prema definiciji ustanove iz komentara 5. čak i kad su premješteni iz ustanove i dalje je ostala institucionalna kultura. **Češki ombudsman** ide u obilaske ustanova s NPM-om i provode edukacije o KPOSI i ljudskim pravima za inspektore ministarstva. Proveli su analizu regionalnih strateških dokumenata - kakva je posvećenost procesu, tko bi trebao izrađivati socijalne planove. Vezano uz poslovnu sposobnost, pravo na izbor i primanje podrške, 14 zemalja EU-a razvilo je oblike pružanja podrške pri odlučivanju u zakonu (Irska, Francuska, Portugal, Španjolska, Švedska, Italija, Češka, Slovačka, Mađarska, Austrija, Njemačka, Nizozemska, Estonija, Latvija, Finska). **Gruzija** je ukinula potpuno lišavanje, ali je provedba nedostatna. 3.500 je lišenih osoba, a sud imenuje pomagače u donošenju odluka. Mjere štednje u **Finskoj** usmjerene su na sustav socijalne zaštite kao i zdravstvenu zaštitu. Povećanje perioda čekanja na naknadu za nezaposlenost, uveden je prihodovni cenzus za naknadu za stanovanje, povećana je dobna granica za invalidske mirovine, smanjene su naknade za rehabilitaciju, povećana participacija u zdravstvenim uslugama, smanjeno je financiranje za nevladin sektor. Te mjere imaju nerazmjeran utjecaj na OSI koje imaju manji dohodak i više ovise o socijalnim transferima, smanjenje rehabilitacije i zastoji u ostvarivanju zdravstvene zaštite dovest će do pogoršanja zdravstvenog stanja. Krovna organizacija OSI u Finskoj ostala je bez financiranja i ugasila se. Na drugom sastanku održanom online u lipnju teme su bile Europska iskaznica za OSI i tko ima pravo na nju kao i prezentacija istraživanja o pristupačnosti medija i taksi usluga koje je proveo **latvijski ombudsman.** Tema sastanka u prosincu bilo je posebno obrazovanje. Predstavnica **Austrije** govorila je o posebnim školama, smanjenju naknada za podršku u redovnom obrazovanju i izgradnja posebnih vrtića i škola i stav da inkluzija nekad nije moguća. Školovanje kod kuće ne bi smjelo biti zbog nepristupačnog okruženja i nedostatka prijevoza. U **Belgiji** se također povećava broj djece u posebnim školama. I dalje postoji stav da su posebne škole bolje i kvalitetnije za djecu.

Upiti međunarodnih organizacija i tijela

Ombudsmanu Češke dostavili smo video o životu u zajednici kako bi ga preveli na češki i koristili u kampanjama za podizanje razine svijesti o pravu na život u zajednici u Češkoj. Ombudsmanu Češke su preko radne grupe ENNHRI dostavljene i zatražene informacije o statusu gluhih sportaša.

Istraživači sa Sozialforschung iz Austrije kontaktirali su POSI sa zamolbom za suradnju na projektu koji bi uključivao mapiranje projekata inkluzivnog zapošljavanja u sklopu poziva za provedbu paketa za zapošljavanje OSI u sklopu Europskog socijalnog fonda. POSI je kontaktirao

Centar za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb koji su izrazili interes za suradnju pa su im proslijeđeni kontakti.

POSI je ispunio opsežan upitnik o pravu na neovisan život koji je među svojim članicama provodila radna grupa za KPOSI pri Europskoj mreži neovisnih institucija za ljudska prava.

Švedskom tijelu za jednakost posredstvom Equinet-a dostavili smo informacije o prilagodbama za učenike s teškoćama u razvoju na prijamnim ispitima jer oni u Švedskoj nisu obuhvaćeni pojmom obrazovanja.

Ispunili smo upitnik u sklopu studije o jednakom postupanju prema osobama bez obzira na vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju. Milieu je ovlašten od strane Europske parlamentarne istraživačke službe da provede dopunsku procjenu učinka prijedloga Direktive o provedbi načela jednakog postupanja (kako je izmijenjen Izvješćem o napretku Vijeća predstavljenim tijekom belgijskog predsjedanja Vijećem Europske unije), kako bi se podržalo razmatranje i donošenje odluke Europskog parlamenta o tom prijedlogu.

Organizaciji COFACE Families Europe dostavljene su informacije vezane uz prava roditelja s invaliditetom u Hrvatskoj. Od EDF-a smo zatražili informacije o zabrani sterilizacije žena s invaliditetom u Europi

MROSP-u je dostavljeno mišljenje POSI o Deklaraciji o podizanju svijesti o osobama s invaliditetom. U nacrtu Deklaracije iznova se afirmiraju obveze koje su države članice i sama EU preuzele ratifikacijom KPOSI posebno u dijelu koji se odnosi na podizanje svijesti o osobama s invaliditetom, njihovim sposobnostima i doprinosu društvu te nužnosti izbjegavanja njihovog stereotipnog prikazivanja u medijima. Podsjeća se i na mjere koje je EU poduzela kako bi promicala pravo OSI na pristupačnost, rad i zapošljavanje te ostvarivanje prava na neovisan život u zajednici. Stoga smo u potpunosti podržali usvajanje Deklaracije koja će doprinijeti snažnijem ostvarivanju prava osoba s invaliditetom u EU, državama članicama i Hrvatskoj te smo preporučili da se RH pridruži ovoj deklaraciji.

Amman-Berlinska deklaracija o globalnoj inkluziji osoba s invaliditetom - Vlada Savezne Republike Njemačke u suradnji s Vladom Jordana i Međunarodnim savezom osoba s invaliditetom (IDA) je 2. i 3. travnja 2025. godine u Berlinu bila domaćin trećeg Globalnog sastanka na vrhu o pravima osoba s invaliditetom. Na samitu je usvojena Amman-Berlinska deklaracija o globalnoj inkluziji osoba s invaliditetom (naziv je prema gradovima Ammanu i Berlinu zbog ključnih događanja koja su prethodila njenom usvajanju). U veljači 2025. godine, u Ammanu, Jordan, održan je prvi regionalni pre-samit posvećen pitanjima invaliditeta, gdje su postavljeni temelji za globalnu raspravu o inkluziji, a na Globalnom samitu u Berlinu je Deklaracija službeno usvojena. U uvodu Amman-Berlinske deklaracije ističe se važnost globalne inkluzije OSI. Deklaracija prepoznaje izazove s kojima se suočavaju OSI u društvu, kao i potrebu za djelovanjem na međunarodnoj razini kako bi se osigurao njihov pun pristup pravima, uslugama i prilikama. U uvodu se također naglašava nužnost osnaživanja suradnje između država, organizacija i zajednica u postizanju jednakosti i pravednosti za osobe s invaliditetom. U ciljevima Amman-Berlinske deklaracije naglašava se potreba za sustavnom i ravnopravnom uključenosti OSI u sve aspekte društva. Ciljevi uključuju: povećanje političke volje i financiranja za inkluziju, osiguranje dostupnosti usluga i infrastrukture, poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom kroz razvojne politike i prakse, u globalnom kontekstu jest i cilj "15% za 15%" - da najmanje 15% međunarodnih razvojnih programa na razini zemalja bude usmjereno na inkluziju OSI. Deklaracija poziva na konkretnu primjenu Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom. U dijelu obveza Amman-Berlinske deklaracije države i

organizacije se pozivaju da: povećaju ulaganja u inkluzivne razvojne i humanitarne programe, uključujući cilj "15% za 15%", osiguraju sudjelovanje OSI u donošenju odluka, unaprijede prikupljanje podataka koji uključuju invaliditet, podrže organizacije OSI kao ključne partnere. RH potpisala je i time pristupila Amman-Berlinskoj deklaraciji o globalnoj inkluziji OSI i time pokazala opredijeljenost za unapređenje prava osoba s invaliditetom.

Međunarodne edukacije

U organizaciji **Europskog opservatorija online mržnje (EOOH)** 2. i 3. srpnja 2025. godine u Pragu, održana je **edukacija polaznika na temu prevencije govora mržnje na internetu.** Tijekom dvodnevne obuke uspostavljene su brojne suradnje i održane raznolike rasprave uvažavajući različitosti brojnih europskih zemalja u uređenju, preveniranju i sankcioniranju govora mržnje kako putem interneta (online) tako i izvan njega (offline). Sudionici ove edukacije bili su predstavnici europskih tijela za provođenje zakona, predstavnici tijela izvršnih vlasti, civilnog društva i dr. koji su iznijeli svoje perspektive o govoru mržnje, raspravljajući o potencijalnim izazovima i rješenjima. Ujedno je predstavljena EOOH nadzorna ploča s umjetnom inteligencijom čiji je rad predstavljen polaznicima edukacije, a ima za cilj otkriti po ključnim riječima i temama govor mržnje na glavnim online platformama.

U Beču je od 20. do 24. listopada 2025. godine održana **edukacija iz područja socijalne skrbi i zaštite pod nazivom „Temeljni tečaj o inkluzivnim sustavima socijalne zaštite za osobe s invaliditetom“**. Na edukaciji, koju su zajednički **organizirali UNICEF i Svjetska banka,** sudjelovali su predstavnici različitih institucija iz zemalja Europe i središnje Azije, među kojima i savjetnica pravobranitelja. Trening, održan u prostorijama Svjetske banke u Beču, bio je usmjeren na unaprjeđenje razumijevanja pristupa temeljenih na ljudskim pravima te na razmjenu iskustava i praksi koje mogu doprinijeti razvoju inkluzivnijih sustava socijalne zaštite. Kroz interaktivna predavanja, studije slučaja i grupne vježbe, sudionici su se bavili pitanjima koja se odnose na reformu sustava socijalne zaštite - od procjene invaliditeta i potreba, preko oblikovanja učinkovitih paketa podrške tijekom životnog ciklusa, do planiranja i financiranja mjera usmjerenih na OSI. Poseban naglasak stavljen je na razvoj programa koji promiču samostalni život i veću uključenost OSI na tržište rada, kao i na koordinaciju socijalne zaštite s mjerama dugotrajne skrbi.

Savjetnica pravobranitelja sudjelovala je na **sastanku Okvira EU-a za praćenje provedbe KPOSI Europske unije i nacionalnih mehanizama za praćenje.** Okvir za praćenje KPOSI na razinu EU-a čine Europski parlament, Europski ombudsman, Agencija za temeljna prava Europske unije (FRA) i Europski forum osoba s invaliditetom (EDF). Teme sastanka bile su provedba Direktive o europskoj iskaznici i parkirališnoj iskaznici za OSI, primjena Zakona EU-a o pristupačnosti i Direktive o web pristupačnosti te osiguranje prethodnih uvjeta utemeljenih na vrijednostima EU-a u sljedećem višegodišnjem financijskom okviru. Od novosti vezanih uz aktivnosti koje parlament, ombudsman, EDF i FRA poduzimaju u sljedećem razdoblju istaknuto je godišnje izvješće Parlamenta o Europskoj strategiji za osobe s invaliditetom nakon 2027. u kojem će sudjelovati i Odbor za pritužbe. Govoreći o Direktivi o Europskoj iskaznici za osobe s invaliditetom iz Europskog parlamenta su istaknuli da je cilj bio osigurati privremen pristup povlasticama koje imaju OSI u državi članici koju se posjećuje. Nije priznavanje statusa OSI već će svaka država članica za sebe odlučiti tko ima pravo na iskaznicu na temelju načina na koji utvrđuje invaliditet.

Od 3. do 4. travnja 2025. godine u Dublinu se održavao **seminar „Primjena anti-diskriminacijskog prava EU-a“** na kojem je sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Ovaj

dvodnevni seminar o primjeni antidiskriminacijskog normativnog okvira u EU organizirala je **Akademija europskog prava (ERA).** Okupilo se pedesetak odvjetnika i pravnih praktičara koji se bave zaštitom ljudskih prava i suzbijanjem diskriminacije radom u pravobraniteljskim institucijama, udrugama, sindikatima, tijelima za jednakost te inspekcijskim i drugim javnim tijelima u državama koje sudjeluju u programu CERV (države članice EU-a, Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Srbija, Ukrajina). Tijekom stručnih izlaganja, ali i sudjelovanjem u praktičnim vježbama i međusobnoj raspravi, sudionici su se imali priliku upoznati s pravnom vrijednošću i izazovima u provedbi antidiskriminacijskog prava. Uzimajući u obzir sve brže rastući razvoj tehnologija koje se zasnivaju na umjetnoj inteligenciji, predstavljen je normativni okvir koji na razini EU propisuje pravila koje je potrebno poštovati kako bi se osiguralo da umjetna inteligencija, algoritmi i automatizirano donošenje odluka ne dovode do diskriminacije pojedinih društvenih skupina, npr. osoba s invaliditetom.

Predstavnici POSI sudjelovali su na **seminaru u organizaciji Equineta** 16. i 17. rujna 2025. u Briselu: **Snalaženje u utjecaju umjetne inteligencije na invaliditet i dob: izazovi i prilike.** *Više detalja o samom seminaru može se pronaći u poglavlju 2.16.7. Digitalna pristupačnost i umjetna inteligencija*

Savjetnik pravobranitelja je pratio **5. Europski summit o pristupačnosti koji je organizirao EDF uz podršku tvrtke Microsoft.** *Više detalja o Summitu može se pronaći u poglavlju 2.16.1. Pristup dobrima i uslugama.*

EDF organizirao je webinar na temu „Webinar o Uredbi EU o umjetnoj inteligenciji: lansiranje ažuriranog alata". Webinar kojim je predstavljen ažurirani priručnik za provedbu Akta o umjetnoj inteligenciji u državama članicama EU održan je 28. listopada 2025. godine te su na istom sudjelovali savjetnici pravobranitelja. *Više detalja o samom webinaru može se pronaći u poglavlju 2.16.7. Digitalna pristupačnost i umjetna inteligencija.*

Dana 30. siječnja 2025. godine **Centar za mirovne studije** predstavio je **planirane aktivnosti promocije Povelje EU o temeljnim pravima** putem Zoom platforme. Cilj susreta je bio podići svijest o temeljnim pravima i Povelji te uspostaviti inicijalni kontakt među sudionicima, odnosno organizacijama i institucijama. Naglašena je važnost temeljnih prava u svakodnevnom radu organizacija i institucija te primjena Povelje u aktivnostima i projektima organizacija i institucija koje se bave zaštitom i unaprjeđenjem ljudskih prava, razvijaju i u kojima sudjeluju.

Zaklada Validity, Europski forum za osobe s invaliditetom (EDF) i Europska mreža za samostalan život (ENIL) organizirali su radionicu „FURI radionica o invaliditetu u okviru EU financiranja". Radionica je održana u hibridnom obliku 30. listopada 2025. godine, u Briselu uživo za ograničen broj sudionika te online za ostale zainteresirane. *Više detalja o samoj radionici može se pronaći u poglavlju 2.24. Usklađenost korištenja fondova europske unije s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.*

Sastanci i događanja s međunarodnim elementima

Pravobranitelj sastao se 4. veljače s **veleposlanicom Republike Slovačke.** Veleposlanica na sastanku je prenijela pismo Povjerenice za osobe s invaliditetom Slovačke koja je predložila suradnju između dvije institucije. Tijekom posjeta razgovaralo se o brojnim temama kao i o slovačko-hrvatskoj suradnji, te povezanosti dviju država i izvrsnim međusobnim odnosima. Hrvatska je obala tradicionalno odredište za odmor brojnih građana Slovačke, a isto tako Slovačka je nama privlačna zbog poznatih planinsko-brdskih destinacija i mogućnosti odmora u brojnim termama.

Pravobranitelj i suradnice su 7. travnja u okviru projekta *"PACE - Public Administration Cooperation Exchange"* primili **delegaciju državnih institucija Republike Malte.** Malta trenutno prolazi kroz reformu proračuna pri čemu stvara buduću strukturu koja će kroz propisani postupak dodjeljivati sredstva OSI kako bi im se omogućilo ravnopravnije i uključenije življenje u njihovim sredinama. RH je prepoznata kao dobar primjer slične situacije. Posjetom RH se žele prikupiti primjeri dobrih praksi, ali i uvidi u dosadašnja iskustva. POSI je prepoznat kao institucija koja na objektivan način prati i preporukama aktivno utječe na aktivnosti deinstitucionalizacije u RH. U tjedan dana koliko je POSI bio domaćin delegaciji, gosti s Malte posjetili su Centar za pružanje usluga u zajednici Ozalj, Centar Ja kao i Ti u Osijeku, Zagrebački centar za neovisno življenje, Udrugu Upit u Osijeku, Udrugu za promicanje inkluzije, Centar za rehabilitaciju Zagreb i Udrugu Vukovarski leptirići u Vukovaru. Delegacija se sastala i s predstavnicima MROSP-a.

Dana 6. svibnja POSI su posjetili **veleposlanik Australije za Republiku Hrvatsku i Republiku Kosovo i službenica za politička i ekonomska istraživanja Veleposlanstva.** Veleposlanik se želio izravno upoznati s radom POSI i izazovima s kojima se suočavaju OSI i njihove obitelji u RH. Pravobranitelj je veleposlaniku predstavio rad POSI pri čemu je veleposlanik istaknuo da Australska komisija za ljudska prava ima sličnu funkciju kao institucije pravobranitelja u RH.

U Područnom uredu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, 7. srpnja 2025. godine, održan je sastanak sa **zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore** i njegovim suradnicima. Tema razgovora su bili sustavi zaštite prava građana, pravni okviri prava osoba s invaliditetom, funkcioniranje područnih ureda pravobraniteljskih institucija, načini funkcioniranja, iskustva u radu, oblici financiranja te suradnja s civilnim i javnim sektorom.

U okviru projekta „OSIlimo Kotor za inkluzivnost", 9. rujna 2025. godine, instituciju POSI posjetile su predstavnice **Inicijative mladih s invaliditetom Boke I Mi Boke** - organizacije osoba s invaliditetom iz Crne Gore sa sjedištem u Kotoru. Studijski posjet su primili pravobranitelj za i zamjenice pravobranitelja. Uočeni su brojni zajednički izazovi s kojima se susreću OSI u RH i Crnoj Gori, kao i važnost ostvarivanja suštinske suradnje između državnih tijela, osoba s invaliditetom i njihovih organizacija.

Pravobranitelj je sudjelovao 17. rujna u Bratislavi na konferenciji održanoj povodom **15. godišnjice ratifikacije KPOSI u Slovačkoj.** Istaknut je značaj KPOSI za stvaranje ideje o društvu koje poštuje dostojanstvo svakog čovjeka. Konferencija je imala stručne rasprave usmjerene na aktualne izazove - od pristupačnosti i izgradnje sustava podrške do europskih sinergija u zaštiti prava OSI. Osim predstavnika iz Slovačke na konferenciji su sudjelovali i predstavnici institucija za zaštitu ljudskih prava iz Poljske, Češke, Austrije i Hrvatske.

U Splitu je 22. i 23. rujna 2025. godine u organizaciji - Pučkog pravobranitelja, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Pravobranitelja za djecu i Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, održana **9. regionalna konferencija tijela za jednakost Jugoistočne Europe.** Ovom konferencijom je nastavljen kontinuitet redovitih godišnjih okupljanja tijela za jednakost Jugoistočne Europe, započet još 2016. godine. U okviru ovih konferencija predstavnici institucija razmjenjuju informacije o svojem radu, iskustvima, izazovima, ali i primjerima dobre prakse. Tema ovogodišnje konferencija bila je analiza i jačanje suradnje između tijela za jednakost i organizacija civilnog društva. I ove su godine na konferenciji sudjelovali predstavnici institucija iz Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Albanije, Kosova i Sjeverne Makedonije. U ime POSI na konferenciji su sudjelovali pravobranitelj, zamjenica i savjetnica pravobranitelja.

U prostorima Filološkog fakulteta Sveučilišta u Banja Luci u organizaciji Centra za podršku studentima s invaliditetom Sveučilišta u Banja Luci, 13. studenoga 2025. godine održan je **Međunarodni stručni/znanstveni skup "Obrazovanje pristupačno svima**". Tamo je sudjelovala savjetnica pravobranitelja, a članovi Koordinacije pravobranitelja za osobe s invaliditetom za visoko obrazovanje predstavili su rad službi za potporu studentima s invaliditetom sveučilišta u Zagrebu i Rijeci te rad koordinatora za studente s invaliditetom Pravnog fakulteta u Zagrebu, Studijskog smjera socijalni rad.

U Zagrebu je 14. studenoga 2025. godine održan sastanak predstavnika pravobraniteljskih institucija, Pučkog pravobranitelja, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, **s izaslanstvom Europskog odbora za socijalna prava Parlamentarne skupštine Vijeća Europe i Vladinog odbora Europske socijalne povelje**. Sastanak je organiziran u okviru posjete izaslanstva RH, a s ciljem razmjene stajališta o napretku i izazovima u procesu ratifikacije Revidirane Europske socijalne povelje (iz 1996. godine) od strane RH. Ovaj međunarodnopravni dokument je do danas ratificiralo 36 (od ukupno 46) država članica Vijeća Europe, a od šest država koje su članice Europske socijalne povelje iz 1961. godine, među kojima je i RH, očekuje se da u narednom razdoblju ratificiraju i Revidiranu Europsku socijalnu povelju s obzirom na to da ratifikacija predstavlja integraciju europskih standarda socijalnih prava u nacionalne sustave.

Europska agencija za inkluzivno obrazovanje - savjetnica pravobranitelja kao zamjenica člana Predstavničkog tijela Europske agencije za posebne obrazovne potrebe i inkluzivno obrazovanje *(European Agency for Special Needs and Inclusive Education - EASNIE)* sudjelovala je na dva godišnja sastanka zemalja članica u Ljubljani u Sloveniji u svibnju te u Bratislavi u Slovačkoj u studenom 2025. godine. Tijekom sastanaka prezentirane su aktivnosti i projekti EASNIE koji su u tijeku - potpora razvoju politika zemlje te statistika Europske agencije o inkluzivnom obrazovanju, tematski klasteri zemalja članica. Tijekom 2025. osim zajedničkih radionica na godišnjim sastancima u okviru kojih se davao opsežniji prikaz sustava obrazovanja navedenih zemalja i različitih dionika vezanih uz obrazovanje te online sastanaka na kojima je predstavljena samoevaluacija škola u zemljama koje sudjeluju u klasteru broj 2, organizirane su i dvije studijske posjete u Zagrebu i Londonu. Održana studijska posjeta u Zagrebu organizirana je u suradnji POSI i MZOM te je to bio nastavak opsežnih aktivnosti na temu praćenja i evaluacije različitosti, pravičnosti i inkluzije u obrazovanju od strane različitih institucija, a koje traju već dvije godine.

U organizaciji Europske komisije i EDF-a u Briselu je 4. i 5. prosinca održana konferencija **Europski dan osoba s invaliditetom 2025.** koja je okupila kreatore politika, organizacije i osobe s invaliditetom s ciljem unapređenja uključivanja i jednakosti osoba s invaliditetom diljem Europe. Tema je bila put prema pravednoj, otpornoj i uključivoj Europskoj uniji. RH na konferenciji su predstavljali predstavnice MROSP-a, SOIH-a i pravobranitelj za osobe s invaliditetom. Panel 1: Korak naprijed: Sljedeće poglavlje u provedbi Strategije za prava osoba s invaliditetom 2021.-2030. istraživao je kako EU i države članice mogu dodatno unaprijediti provedbu Strategije za prava osoba s invaliditetom, osiguravajući da se ona pretvori u opipljiva poboljšanja u njezinih osam područja, uključujući pristupačnost, samostalan život i jednako sudjelovanje. Panel 2: Financiranje Unije jednakosti: prema proračunu EU-a koji uključuje OSI ispitivalo se kako su financijski instrumenti EU-a potaknuli i kako mogu nastaviti poticati stvarne promjene za OSI, na primjer osiguravanjem da se pristupačnost i uključivost sustavno integriraju u financiranje EU-a. Rasprava se bavila i time kako se fondovi EU-a, uključujući kohezijsku politiku, socijalne fondove i druge instrumente EU-a, mogu uskladiti s ciljevima

Strategije za prava osoba s invaliditetom. Panel 3: Pripravnost i upravljanje krizama uključujući osobe s invaliditetom usredotočio se na to kako EU i države članice mogu osigurati uključivanje osi u pripravnost za hitne slučajeve i upravljanje krizama, nadograđujući se na lekcije naučene iz nedavnih kriza. Govornici su, između ostalog, istaknuli potrebu za pristupačnim sustavima ranog upozorenja, uključivim mjerama civilne zaštite i aktivnim uključivanjem OSI u napore planiranja i odgovora kako bi se osigurala otpornost, sigurnost i jednaka zaštita za sve tijekom izvanrednih situacija. Više govornika istaknulo je važnost i odgovornost OSI za samopomoć i njihovo osnaživanje. Već tradicionalno drugog dana konferencije dodijeljene su nagrade Access City Award za 2026. Prvu nagradu osvojila je Zaragoza (Španjolska) za izvanredne napore u osiguravanju pristupačnosti grada osobama s invaliditetom.

2.27. PODRUČNI UREDI

Djelovanjem područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, Splitu i Rijeci želi se osigurati zaštita ljudskih prava OSI podjednako u svim područjima Republike Hrvatske. **Područni ured Osijek** nadležan je za područje Slavonije, Baranje i Srijema, odnosno za područja Osječko-baranjske, Brodsko-posavske, Požeško-slavonske, Virovitičko-podravske i Vukovarsko-srijemske županije, na kojima živi više od 122.000 OSI i DTUR. **Područni ured Split** nadležan je za područje četiriju dalmatinskih županija, odnosno za područje Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije na kojima živi nešto više od 138.000 OSI i DTUR. **Područni ured Rijeka** nadležan je za područja Primorsko -goranske, Istarske, Ličko-senjske i Karlovačke županije na kojima živi preko 84.000 OSI i DTUR. Navedene županije te područja Grada Zagreba, Zagrebačke, Krapinsko-zagorske, Bjelovarsko -bilogorske, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Međimurske i Koprivničko-križevačke pokriva Središnji ured u Zagrebu. Područni uredi Osijek (otvoren 2018.), Split (otvoren 2019.) i Rijeka (otvoren 2021. godine) bilježe četvrtu godinu u kojoj svi uredi rade u punom kapacitetu, a 2025. godina i konstantan porast broja obraćanja i osobnih dolazaka u prostorije područnih ureda nastavlja potvrđivati važnost prisutnosti i dostupnosti područnih ureda.

Savjetodavna pomoć i pritužbe po područjima djelovanja područnih ureda

Tijekom 2025. godine postupanja nadležnih tijela u provedbi Zakona o inkluzivnom dodatku u velikoj su mjeri obilježavala rad područnih ureda. Područni uredi u Osijeku, Splitu i Rijeci kontinuirano su zaprimali značajan broj upita, zamolbi za savjetodavnu pomoć i pritužbi OSI, koje su se u najvećem dijelu odnosile na dugotrajnost i netransparentnost upravnih postupaka vezanih uz priznavanje prava na inkluzivni dodatak. Stoga, djelatnici područnih ureda pružali su savjetodavnu pomoć o mogućnostima poduzimanja pravnih i drugih radnji u situacijama kada nadležna tijela dulje vrijeme ne odlučuju o njihovim zahtjevima, kao i na pružanje pomoći u pribavljanju osnovnih informacija o statusu predmeta. OSI su se često obraćale POSI iscrpljene višemjesečnim, a ponekad i višegodišnjim čekanjem, bez ikakve povratne informacije od područnih ureda HZSR-a, nadležnog tijela vještačenja ili drugostupanjskih tijela.

„…zovem vas jer ne mogu dobiti nikoga na telefon. Zvao sam sto brojeva, ali nitko nije podigao slušalicu - ni u Ministarstvu ni na Zavodu ni na ZOSI… Znate li što je s mojim predmetom?“
Područni ured Split

Pritužbe su se odnosile na nemogućnost uspostave kontakta s nadležnim tijelima, nedostupne telefonske linije, neodgovaranje na elektroničku poštu te nemogućnost osobnog dolaska bez unaprijed zakazanog termina, koji pak nije moguće zakazati zbog prethodno navedenih

razloga. Takve okolnosti dodatno produbljuju osjećaj pravne nesigurnosti i nepovjerenja OSI u sustav. Iako pravni instituti žalbe na šutnju uprave i pokretanja upravnog spora predstavljaju zakonom propisana sredstva za ostvarivanje i zaštitu prava u upravnim i sudskim postupcima, njihova stvarna primjenjivost za OSI u praksi je često ograničena. Takva ograničenja proizlaze iz financijskih opterećenja povezanih s takvim postupcima, složenosti i nedovoljne razumljivosti pravnih mehanizama, kao i iz nedostatka odgovarajuće podrške u njihovom razumijevanju i korištenju, a nerijetko su i obeshrabrene prethodnim negativnim iskustvima u komunikaciji s nadležnim tijelima. Posljedično, OSI često nisu u mogućnosti učinkovito koristiti raspoloživa pravna sredstva, unatoč njihovoj formalnoj dostupnosti. Pritom valja istaknuti da cilj OSI u tim postupcima nije vođenje sudskih sporova, već ostvarivanje prava koja su im zakonom priznata u razumnom roku. U takvim okolnostima, OSI često odustaju od daljnjeg inzistiranja na zaštiti svojih prava te ostaju izložene dugotrajnoj neizvjesnosti i čekanju, bez jasnih informacija o tijeku i ishodu svojih zahtjeva.

„Zahvaljujem na ljubaznosti i brzoj pomoći. Vaša podrška i upute su nam od velike koristi u probijanju kroz dimnu zavjesu zakonskih propisa…“ Područni ured Osijek

Tijekom 2025. godine područni uredi djelovali su u neposrednoj zajednici, u stalnom i izravnom kontaktu s OSI te roditeljima DTUR. Upravo kroz takav neposredan rad savjetnici područnih ureda imali su priliku izravno sagledati stvarnu važnost prava na inkluzivni dodatak, ne samo u formalno-pravnom smislu, već i u kontekstu složenih i često iznimno teških životnih okolnosti s kojima se OSI svakodnevno suočavaju.

„Baš ste mi psihološki pomogli, vidim da imate razumijevanja i empatije.“ Područni ured Rijeka

„Najljepša vam hvala, vi ste jedini koje sam dobila na telefon i nešto uspjela riješiti.! Hvala vam puno, toliko ste brzo reagirali da ste me oborili s nogu.“ Područni ured Rijeka

„Izuzetno vam puno hvala, jako sam dirnuta i zahvalna jer ste jedini reagirali nakon dugo vremena/godina. Jako puno hvala još jednom, lijep nastavak rada želim.“ Područni ured Rijeka

Iako se OSI često susreću s različitim stupnjevima funkcionalnog oštećenja, iskustvo pokazuje da nije uvijek lako razumjeti kriterije i uvjete za ostvarivanje više razine potpore. Savjetodavna uloga područnih ureda stoga je od iznimne važnosti, jer kroz izravno razmatranje zdravstvenih oštećenja i relevantnih pravnih izvora mogu pružiti jasne smjernice građanima o osnovama za eventualno podnošenje žalbe ili drugih pravnih postupaka. Takav pristup omogućuje strankama da donose informirane odluke, na temelju stručnih objašnjenja o tome što ulazi u višu razinu potpore, a istovremeno poštuje zakonske kriterije i efikasnost postupanja.

„…hvala što ste mi objasnili način na koji se vještači, ne vidim se u toj višoj razini funkcionalnog oštećenja, smatram da nemam osnove za žalbu.“ Područni ured Split

„U koju god instituciju dođem vrata su mi zatvorena ili dobijem nepotpune odgovore i informacije. Molim Vas pomozite mi, samo želim znati koja prava kao osoba s invaliditetom mogu ostvariti i koje su usluge podrške na koje mogu računati, s obzirom da sam osoba s teškim invaliditetom i živim sam…“ Područni ured Osijek

Navedena iskustva potvrđuju važnost kontinuirane prisutnosti područnih ureda u neposrednom okruženju OSI i DTUR. Takav pristup omogućuje izravan uvid u konkretne okolnosti u kojima se prava ostvaruju u praksi, kao i u prepreke i teškoće na koje korisnici nailaze u svakodnevnom kontaktu s nadležnim sustavima. Djelovanjem „na terenu“, u neposrednoj komunikaciji s OSI i njihovim obiteljima, područni uredi pravodobno identificiraju ponavljajuće obrasce problema u postupanju nadležnih tijela te strukturne i organizacijske

propuste u provedbi propisa. Takva saznanja omogućuju ne samo pružanje ciljane i učinkovite savjetodavne podrške u pojedinačnim slučajevima, već i sustavno ukazivanje na nedostatke u funkcioniranju sustava, osobito na način na koji ti propusti izravno utječu na kvalitetu života, pravnu sigurnost i socijalnu uključenost OSI. Na taj način djelovanje područnih ureda nadilazi razinu individualnog savjetovanja i ima važnu ulogu u prepoznavanju šireg učinka neefikasnosti sustava na svakodnevni život OSI i DTUR. Prikupljena iskustva i saznanja predstavljaju relevantnu osnovu za ukazivanje na potrebe unapređenja propisa i prakse, s ciljem osiguravanja učinkovitijeg, dostupnijeg i pravednijeg sustava zaštite prava osi.

„Hvala vam na stručnoj i otvorenoj komunikaciji tijekom koje ste nas iznenadili svojom toplinom, ljudskosti, ali i znanjem i stručnošću te motivacijom koja vas očito vodi u vašem poslu. Jako je ohrabrujuće znati da u današnje vrijeme u jednoj instituciji možemo naići na takav odnos i spremnost na pomoć, podršku, ali i konkretne radnje usmjerene na ispravljanje nepravdi i zaštitu običnog čovjeka…“ Područni ured Osijek

Suradnja s udrugama, ustanovama, institucijama i medijima

Misija POSI je biti poveznica između osoba s invaliditetom, civilnog društva i institucija koje mogu sustavno rješavati probleme OSI te pridonijeti većoj kvaliteti življenja OSI koristeći najnovija saznanja i postignuća i u svjetlu najboljih praksi, a kroz suradnju svih tijela koja rade na zaštiti i promicanju prava i interesa OSI. S obzirom da je svakodnevica OSI uvelike određena specifičnostima lokalne sredine u kojoj žive, područni uredi imaju važnu ulogu u identificiranju prepreka i izazova s kojima se OSI svakodnevno suočavaju te u povezivanju i izravnom poticanju donositelja odluka na lokalnoj i područnoj razini da u okviru svog djelokruga donose mjere i provode aktivnosti usmjerene na stvaranje okruženja u kojem će osi imati jednake mogućnosti, neovisno o vrsti i težini invaliditeta i neovisno o tome u kojem dijelu Republike Hrvatske žive.

Suradnja s udrugama

Udruge koje okupljaju OSI, DTUR i članove njihovih obitelji, kao i udruge koje programski djeluju u korist OSI i DTUR, ključni su partner institucije POSI u zaštiti i promicanju prava te važan oslonac u prepoznavanju potreba i izazova s kojima se OSI susreću u svojim lokalnim sredinama. Stoga, tijekom 2025. godine područni uredi su nastavili jačati suradnju i pružati podršku predstavnicima i članovima udruga u njihovom djelovanju usmjerenom na poboljšanje položaja OSI u lokalnoj zajednici. Kao i prethodnih godina, aktivnosti su bile usmjerene na povezivanje i poticanje otvorenije komunikacije i suradnje između organizacija civilnog društva i donositelja odluka na lokalnoj i područnoj razini, uz naglašavanje važnosti uključivanja perspektive samih OSI u procese planiranja i donošenja odluka važnih za sve građane, pa tako i OSI. Brojni izazovi, nedoumice i prepreke u ostvarivanju prava i usluga podrške za OSI, utjecale su na nastavak provođenja obilazaka udruga, održavanja radnih sastanaka s predstavnicima udruga te organiziranja edukativnih radionica i savjetovanja za članove, volontere i djelatnike udruga na područjima djelovanja područnih ureda. Na taj način se OSI, članove njihovih obitelji i osobe koje im svakodnevno pružaju podršku, upoznavalo s djelokrugom i načinom rada POSI te ulogom u zaštiti njihovih prava. Djelatnici područnih ureda predstavljali su karakteristične primjere iz prakse zahvaljujući kojima će OSI i njima bliske osobe moći prepoznati situacije u kojima se mogu obratiti POSI te koje su aktivnosti koje se mogu poduzeti povodom njihovih obraćanja. Također, pružene su korisne informacije i savjeti o uvjetima i načinu ostvarivanja prava i usluga na temelju invaliditeta (npr. inkluzivni dodatak, osobna asistencija, status roditelja njegovatelja, invalidska mirovina, parkirališna karta,

oslobođenje plaćanja cestarine i dr.), uz upoznavanje s mogućnostima i načinima korištenja pravnih lijekova u slučaju neostvarivanja zatraženih prava. Posebna pažnja posvećena je upoznavanju OSI s normativnim okvirom kojim su uređena prava OSI prilikom zapošljavanja i rada, s naglaskom na obvezu osiguranja razumne prilagodbe, a pružene su i korisne informacije o tome na koji način osigurati pristupačnost javnih površina i objekata u svim sredinama u RH te brojni drugi odgovori i savjeti važni za zaštitu prava OSI i suzbijanje diskriminacije na temelju invaliditeta. Uz navedeno, kroz ove aktivnosti udruge su imale priliku predstaviti svoje aktivnosti i projekte te upozoriti na izazove s kojima se susreću u svom djelovanju, ali i na prepreke s kojima se njihovi članovi svakodnevno suočavaju.

Saznanja stečena kroz opisane aktivnosti iznimno su vrijedna, prije svega kao temelj za izradu preporuka i prijedloga za donositelje odluka na lokalnoj, područnoj i nacionalnoj razini, s ciljem učinkovitijih, pristupačnijih i pravednijih politika za osi.

Suradnja s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave te ustanovama, institucijama i medijima koji djeluju na lokalnoj razini

Sustavan rad područnih ureda na terenu, uz stalni dijalog s građanima, lokalnim udrugama i drugim relevantnim dionicima, omogućio je cjelovit uvid u okolnosti u kojima žive OSI, DTUR i njihove obitelji na području djelovanja pojedinog područnog ureda te su tako identificirani ključni izazovi s kojima se svakodnevno suočavaju. Stečena saznanja poslužila su kao osnova za oblikovanje preporuka i inicijativa prema nadležnim tijelima na lokalnoj, područnoj i nacionalnoj razini, s ciljem unaprjeđenja postojećih praksi, učinkovitijeg ostvarivanja prava te stvaranja dostupnijeg i poticajnijeg okruženja za osobe s invaliditetom u svim sredinama.

Tijekom 2025. godine područni uredi nastavili su s aktivnim i ciljanim djelovanjem prema jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i prema područnim i lokalnim institucijama, ustanovama i organizacijama koje imaju ključnu ulogu u ostvarivanju prava OSI. Uz upućivanje pisanih preporuka i prijedloga, poseban naglasak stavljen je na jačanje neposredne suradnje i otvorenog dijaloga s donositeljima odluka, s ciljem usmjeravanja njihovog djelovanja prema rješenjima koja odgovaraju stvarnim potrebama OSI i DTUR. Navedene aktivnosti obuhvaćale su održavanje radnih sastanaka s predstavnicima općina, gradova i županija, kao i s predstavnicima nadležnih ustanova i javnih tijela (npr. područne službe i uredi HZZ-a, centri za profesionalnu rehabilitaciju, policija, odgojno-obrazovne ustanove, pružatelji socijalnih usluga i dr.), sudjelovanje na stručnim i javnim događanjima (konferencije, okrugli stolovi, panel rasprave i sl.), te provedbu edukativnih radionica namijenjenih službenicima, dužnosnicima i drugim relevantnim dionicima. Kroz ove oblike suradnje ukazivalo se na konkretne izazove s kojima se OSI i DTUR susreću u svakodnevnom životu, ali i na obveze koje proizlaze iz KPOSI, s ciljem poticanja sustavnih promjena i stvaranja inkluzivnog okruženja na lokalnoj i područnoj razini.

Istodobno, nastavljen je trend povećanog interesa jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, razvojnih agencija te pravnih osoba kojima su iste osnivači, za stručnu podršku područnih ureda u osmišljavanju, pripremi i provedbi projekata, mjera i aktivnosti usmjerenih na izjednačavanje mogućnosti OSI. Pružana podrška odnosila se na širok raspon područja, uključujući odgoj i obrazovanje, zapošljavanje i rad, pristupačnost i mobilnost, sport i kulturu, kao i na razvoj i dostupnost usluga podrške neovisnom življenju OSI. Uz projektne aktivnosti, područni uredi sudjelovali su i u savjetodavnim procesima vezanim uz izradu općih akata, donošenje odluka i rješavanje drugih pitanja od značaja za unapređenje položaja osi u svim dijelovima RH. Opisane aktivnosti provodile su se kontinuirano tijekom cijele godine te su

djelatnici iz sva tri područna ureda sudjelovali na 170 (PU Osijek 71, PU Rijeka 54 i PU Split 45) događanja (konferencije, radionice, panel rasprave, javne tribine, seminari, okrugli stolovi, stručni skupovi, sastanci i dr.), koja su za cilj imala unaprjeđivanje položaja osi u društvu. Također, provedeno je i 36 (Rijeka 15, PU Osijek 12 i PU Split 9) obilazaka prostorija u kojima borave, rade ili su smještene osi, radi uvida u način ostvarivanja brige o njima.

Suradnja područnih ureda s nacionalnim i lokalnim medijima i tijekom 2025. godine predstavljala je važan alat u promicanju tema vezanih uz položaj i prava OSI. Kroz redovitu komunikaciju s predstavnicima medija, javnosti su približavani izazovi s kojima se OSI susreću u svakodnevnom životu, ali i potencijali, doprinosi i mogućnosti OSI kao aktivnih i ravnopravnih članova lokalnih zajednica. Stoga, tijekom 2025. godine djelatnici iz sva tri područna ureda zabilježili su 191 (PU Osijek 65, PU Rijeka 123 i PU Split 3) medijska istupa (izjava, intervjua, reagiranja, priopćenja i gostovanja u emisijama) koja su imala značajnu ulogu u jačanju društvene osjetljivosti, razbijanju predrasuda te poticanju šire javnosti na preuzimanje odgovornosti u izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom.

Više informacija o svemu prethodno navedenom, uz detaljnije opise preporuka, događanja, projekata i konkretnih aktivnosti može se pronaći u poglavljima o područjima na koja se pojedina aktivnost odnosi *(npr. u poglavljima 2.15. Zapošljavanje i rad, 2.16.1. Pristup dobrima i uslugama, 2.16.2. Cestovni prijevoz,2.23. Suradnja s organizacijama civilnog društva, 2.16.6. Pristupačan turizam, 2.25.2. Sport, 2.29. Podizanje razine svijesti, 2.29.1. Edukacije o specifičnostima i dr.).*

Zaključak:

Cjeloviti prikaz djelovanja područnih ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci ukazuje na njihovu značajnu ulogu u zaštiti, promicanju i unapređenju prava osoba s invaliditetom na područnoj i lokalnoj razini. Kroz kontinuiranu i konstruktivnu suradnju s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i organizacijama civilnog društva, područni uredi doprinose boljem razumijevanju potreba osoba s invaliditetom te razvoju inkluzivnijih politika i praksi u lokalnim zajednicama. Iskustva ukazuju na to da se osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji obraćaju s vrlo različitim pitanjima i problemima, najčešće vezanim uz ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi, zdravstva, obrazovanja, zapošljavanja, mobilnosti i pristupačnosti, ali i svih drugih područja življenja osoba s invaliditetom. Pritom je izraženo nezadovoljstvo građana čestom nemogućnošću uspostavljanja kontakta s nadležnim institucijama, kao i nedostatkom pravodobnih, jasnih i razumljivih informacija, što dodatno otežava ostvarivanje njihovih prava. U tom kontekstu, područni uredi imaju važnu posredničku i savjetodavnu ulogu, pružajući podršku, informacije i smjernice osobama koje se nalaze u nepovoljnom položaju, ne samo zbog invaliditeta, već zbog načina na koji sustav reagira na potrebe osoba koje im se obraćaju. Unatoč negativnom iskustvu korisnika s nadležnim institucijama, korisnici verbaliziraju zadovoljstvo pristupom, razumijevanjem i profesionalnošću područnih ureda. Korisnici posebno ističu dostupnost, otvorenost za komunikaciju te osjećaj da su njihovi problemi saslušani te da im se pristupilo na uvažavajući način, unatoč ograničenjima koja proizlaze iz zakonskih ovlasti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u smislu pozitivnog rješavanja njihovih zahtjeva, što pridonosi jačanju povjerenja u instituciju Pravobranitelja.

Posebno je važno istaknuti vidljivost rada područnih ureda kroz medijske istupe koji pridonose informiranju javnosti, senzibilizaciji društva za pitanja invaliditeta te jačanju svijesti o pravima osoba s invaliditetom. Medijska prisutnost ujedno doprinosi transparentnosti rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i potiče javni dijalog o preprekama s kojima se osobe

s invaliditetom svakodnevno suočavaju. Sve navedeno potvrđuje da su područni uredi u Osijeku, Splitu i Rijeci važna karika u sustavu zaštite prava osoba s invaliditetom te nezamjenjiv partner lokalnoj zajednici u izgradnji inkluzivnijeg društva.

2.28. RAD STRUČNOG SAVJETA

Stručni savjet pravobranitelja za osobe s invaliditetom djeluje od rujna 2017. godine kao savjetodavno tijelo POSI-a. Aktualni, VI. saziv Stručnog savjeta konstituiran je u Zagrebu 24. veljače 2025. godine u nazočnosti svih izabranih članica i članova, a čine ga po javnom pozivu pravobranitelja na mandat od dvije godine izabranih deset članova iz Zagreba, Osijeka, Vukovara, Dubrovnika, Pule i Zaprešića, osobe s invaliditetom i predstavnici različitih vrsta invaliditeta, roditelji djece s teškoćama u razvoju i predstavnici akademske zajednice. Na prvom sastanku dogovoren je plan i program rada za 2025. godinu, a Sporazumom o osnivanju Stručnog savjeta utvrđene su međusobne obveze.

U sastav VI. saziva Stručnog savjeta izabrani su: Dijana Vincek, Zagreb, Hrvatski savez gluhih i nagluhih, Dženita Lazarević, Dubrovnik, Radni tim Pomozimo djeci s invaliditetom, Ivana Azenić Dubravčić, Vukovar, Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama, Ivana Unger, Zagreb, Udruga invalida rada Zagreba, Marica Mirić, Zagreb, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH, dr. sc. sc. Mirna Sabljar, Osijek, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, dr. sc. Petar Šajfar, Osijek, Pravni fakultet Osijek, Petra Rundek, Zagreb, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“, Robert Raste, Pula, Društvo distrofičara Istre i dr. sc. Tihomir Žiljak, Zaprešić, Akademska mreža europskih stručnjaka za politike invaliditeta.

Tijekom 2025. godine održana su četiri sastanka, tri uživo u Zagrebu i jedan online. Glavne teme tijekom 2025, godine su bile: načini oblikovanja lista HZZO-a za ortopedska pomagala i lijekove, Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu, iskustva i aktualni podatci o korištenju Europske i Nacionalne iskaznice za osobe s invaliditetom te Europske parkirališne karte i korištenju pristupačnih parkirališnih mjesta, način prikupljanja i korištenja podataka Registra osoba s invaliditetom, te mogućnosti uvođenja i korištenja Euroključa u Hrvatskoj. Sastancima su tijekom 2025. godine uz članove i zaposlenike POSI-a prisustvovali i pozivani vanjski stručnjaci i predstavnici HZZO-a, HZJZ-a i AKD-a.

2.29. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

U ovom poglavlju prikazat ćemo aktivnosti POSI usmjerene na podizanje razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom i borbi protiv stereotipa i predrasuda vezanih uz invaliditet. Tijekom 2025. godine primjećujemo nastavak učestalog korištenja neprimjerenog govora o osobama s invaliditetom u javnom govoru i u medijima na što smo upozoravali javnim priopćenjima. Održavali smo edukacije o promjeni paradigme vezane uz invaliditet, upućivali priopćenja za javnost povodom značajnih datuma, ali i događaja koji su uznemirili javnost, upućivali preporuke i poduzimali druge aktivnosti na podizanju razine svijesti o primjerenom oslovljavanju osoba s invaliditetom i percepciji koju želimo promicati.

2.29.1. Diskriminatoran govor o osobama s invaliditetom

POSI su se javljale osobe s invaliditetom i drugi građani reagirajući na neprimjereno korištenje terminologije vezane uz osobe s invaliditetom, posebice u javnom govoru.

Primjer iz prakse (1): Pravobranitelju se obratio gluhi muškarac koji je izrazio duboko razočaranje i nelagodu zbog izjave jedne poznate osobe: "Ako ne znaš što je bilo, pitaj otorinca." Iako je možda rečeno u političkom kontekstu i s dozom ironije, ovakva izjava koristi slušne teškoće kao predmet podsmijeha ili ruganja, što je nedopustivo u javnom govoru - pogotovo od osobe koja obnaša najviše funkcije u državi. Gluhoća nije politička metafora. To je stvarno, svakodnevno ograničenje s kojim se osobe suočavaju - često bez potpune podrške ili razumijevanja. Kada visoki dužnosnici koriste takve pojmove za ismijavanje ili retoričke pošalice, šalje se poruka da invaliditet nije stvar dostojanstva, nego alat za političke obračune. To je neprihvatljivo. POSI je pozvao sve javne osobe da pokažu više empatije i odgovornosti u izražavanju, te medije da prepoznaju i označe ovakve izjave kao društveno štetne, a ne samo kao zabavne. Zaključno je istaknuo da možemo imati političke razlike, ali vrijednost dostojanstva i poštovanja prema osobama s invaliditetom ne smije biti predmet šale - niti kod jednog političkog aktera. POSI kontinuirano prati i nažalost bilježi česte slučajeve u kojima se invaliditet koristi kao sredstvo za diskvalifikaciju, ruganje ili omalovažavanje pa smo i ovu prijavu zabilježili kako bismo je mogli koristiti u radu u sklopu edukacije javnosti i medija.

Tijekom predizbornog razdoblja POSI je posebno apelirao na sve javne osobe, uključujući političare, da vode računa o svom izražavanju te da ne koriste invaliditet kao retorički alat za političke obračune ili ismijavanje, jer takav govor nije prihvatljiv i narušava dostojanstvo osoba s invaliditetom. Važno je dosljedno pratiti i sankcionirati govor koji može pridonijeti stigmatizaciji osoba s invaliditetom.

Primjer iz prakse (2): POSI se obratila osoba s invaliditetom s pritužbom na postupanje djelatnika Fine u Zagrebu. Prema navodima stranke, djelatnik je na njezino predočavanje iskaznice osobe s invaliditetom rekao da danas svatko može imati invalidsku iskaznicu i da on to ne priznaje. Takav stav je potaknuo druge klijente koji su čekali u redu na vrlo provokativne i ružne komentare koji su se odnosili na samu stranku i općenito na osobe s invaliditetom. Tvrdnju o tome da u Fini nije praksa da se preko reda primaju osobe s invaliditetom ponovila je i druga djelatnica koja je stranku na kraju ipak primila, uz opasku da je to samo ovaj put. POSI je zatražio očitovanje Fine u kojem je izrazio zabrinutost što je ponašanje njihovih djelatnika dovelo do situacije u kojoj je osoba s invaliditetom u trenutku kad je trebala ostvariti pravo na prednost bila izložena neprijateljskom ponašanju više osoba koje su se, povedene ponašanjem djelatnika, udružile u netrpeljivo i uznemiravajuće ponašanje. Upozorili smo da takvo ponašanje može predstavljati diskriminaciju u vidu uznemiravanja kako ga u čl. 3. st. 1. definira Zakon o suzbijanju diskriminacije. Smatramo da djelatnik Fine snosi veliki dio odgovornosti za nastalo ponašanje klijenata jer su upravo djelatnici ti koji u poslovnicama određuju ton komunikacije i od njih se očekuje da pravila ponašanja koja je organizacija usvojila kao službene smjernice komuniciraju svim klijentima i stoje iza njih. Negiranje prava osobe s invaliditetom na prednost i njezino omalovažavanje potaknulo je ostale klijente da se pridruže izražavanju netrpeljivosti prema osobi s invaliditetom. Napomenuli smo kako je stranka navela da nije samo jedan djelatnik negirao da osobe s invaliditetom imaju prednost, već je to potvrdila i druga djelatnica tako da se radi o raširenijom problemu što pokazuju i pritužbe pravobranitelju. S obzirom na težinu i ozbiljnost situacije i s obzirom da ovo nije prvi slučaj u kojem su se osobe s invaliditetom pritužile na neuvažavanje prednosti kao i na neprimjerenu komunikaciju djelatnika Fine u tim situacijama, nismo se zadovoljili isprikama te smatramo da samo upozorenje djelatnika na važnost profesionalnog odnosa i poštivanja Kodeksa ponašanja u svakodnevnoj komunikaciji nije dovoljno. Napomenuli smo da je u listopadu 2024. godine na snagu stupila Direktiva (EU) 2024/2841 Europskog parlamenta i

Vijeća o uspostavi Europske iskaznice za osobe s invaliditetom i europske parkirališne karte za osobe s invaliditetom koja je trenutno u procesu prijenosa u hrvatsko zakonodavstvo.

Podsjetili smo da je povodom upozorenja na negiranje prava prednosti osoba s invaliditetom prilikom obavljanja poslova u poslovnicama Fine iz kolovoza 2023. godine Fina navela kako namjerava organizirati informiranje radnika o komunikaciji s klijentima s različitim vrstama invaliditeta. Tražili smo informacije o tome je li takva edukacija provedena te jesu li djelatnici Fine informirani o razlozima zbog kojih se osobama s invaliditetom osigurava prednost pri pružanju usluge kako smo tom prilikom pojasnili. Osobe s invaliditetom zbog svog stanja između ostalog mogu imati učestale bolove koji se povećavaju uslijed nemogućnosti promjene položaja tijela dok čekaju, imaju teškoće u regulaciji tjelesne temperature, moraju se kateterizirati ili koriste usluge osobnog asistenta čije vrijeme je vrlo ograničeno, da spomenemo samo neke od razloga zbog kojih je prednost u obavljanju usluga važna za ovu kategoriju korisnika. Osobe s takozvanim nevidljivim invaliditetom kao što su osobe s intelektualnim i psihičkim teškoćama mogu imati teškoće druge prirode izazvane smanjenom tolerancijom na stres i frustracije koje dugotrajno čekanje može izazvati kao i smanjenom mogućnošću nošenja s pojačanim podražajima iz okoline i boravka u prostorijama s velikim brojem ljudi. Također, upozorili smo da termin „invalidi“ kako se navodi na znaku izloženom u poslovnici Fine na fotografiji koju nam je proslijedila stranka (Invalidi imaju prednost) nije primjeren naziv oslovljavanja osoba s invaliditetom te smo preporučili da ga zamijene terminom osobe s invaliditetom.

U odgovoru na upozorenje POSI iz Fine su se složili da je djelatnik nepotrebno ušao u raspravu te je upozoren na važnost profesionalnog odnosa i poštivanja Kodeksa ponašanja u svakodnevnoj komunikaciji. Izrečena mu je opomena zbog neprimjerenog komuniciranja sa strankom. Izrazili su žaljenje i ispričali se za nastali nesporazum te istakli da navedeno ponašanje ne odražava vrijednosti i standarde Fine, a upozorenje im pomaže unaprijediti kvalitetu usluge i da se slične situacije ne bi ponovile. Složili su se da se duže čeka na šalterima, ali da osobe s invaliditetom uvijek imaju prednost i mogu obaviti uslugu najednom od otvorenih šaltera uz predočenje Iskaznice za osobe s invaliditetom. Djelatnici Financijske agencije koji se u svakodnevnom radu susreću s klijentima zaprimili su smjernice za komunikaciju s osobama s invaliditetom putem brošure "Bonton u komunikaciji s klijentima s invaliditetom". Navedena brošura je od prosinca 2023. godine objavljena na Fininoj intraweb stranici te je dostupna svim radnicima. Služba upravljanja ljudskim potencijalima započela je 2024. godine s održavanjem internog treninga pod nazivom "Komunikacija s klijentima", a koji je prvenstveno namijenjen djelatnicima u poslovnicama Financijske agencije koji rade s klijentima. Do rujna 2025. godine edukaciju je prošlo ukupno 329 djelatnika. U poslovnicama Fine na vidljivom mjestu za stranke su istaknute naljepnice o pravu prvenstva za „invalide i trudnice“. Napomena POSI da riječ „invalidi“ kako se navodi na znaku izloženom u Poslovnici Fine nije primjeren naziv oslovljavanja osoba s invaliditetom i preporuka da se on zamijeni terminom „osobe s invaliditetom“ je proslijeđena službama Fine nadležnim za označavanje šaltera poslovnica propisanim oznakama i poslovima nabave kako bi se prilikom slijedeće nabave odradila narudžba primjerenih oznaka.

Primjer iz prakse (3): Pravobranitelj za osobe s invaliditetom izrazio je zabrinutost zbog objave vijećnika Zadarske županije na društvenim mrežama, u kojoj je senzornu klupu na igralištu pored Opće bolnice Zadar, namijenjenu djeci s teškoćama u razvoju, stavio u neprimjereni kontekst zbog toga jer je obojana šarenim bojama koje su ga podsjetile na dugine boje što je bio povod za homofobne izjave. Tim izjavama su se ispod objave pridružili i drugi komentatori

stvarajući uvredljivo, neprijateljsko i uznemiravajuće okruženje za pripadnike LGBT zajednice. U komentarima koji su pratili objavu pojavili su se i pozivi na uništavanje klupe, što je duboko uznemirilo roditelje djece s teškoćama u razvoju. Osim emocionalnog stresa, takve poruke potiču destruktivne prijetnje prema inkluzivnim sadržajima, ugrožavaju sigurnost djece i otežavaju ostvarivanje njihova prava na ravnopravnu inkluziju, igru i razvoj. POSI je, s obzirom na uznemirenost roditelja djece s teškoćama u razvoju i stvaranje negativne atmosfere oko igrališta prilagođenog djeci s teškoćama u razvoju, uputio reakciju. Portal koji je prvi reagirao na neprimjerene izjave i komentare, prenio je priopćenje i jasno predstavio pravu svrhu i namjenu klupe i senzornog igrališta. Vijećnik se naknadno ispričao roditeljima djece s teškoćama u razvoju, ali ne i za homofobne izjave. Diskriminirajuće izjave kojima se u prvom redu stvara uznemirujuće i neprijateljsko okruženje za pripadnike LGBT zajednice proslijedili smo Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova na nadležno postupanje.

Suradnje od posebnog značaja

Suradnja s portalom Žene i mediji i Agencijom za elektroničke medije - Portal za medijsku vidljivost žena Žene i mediji koji je pokrenula Agencija za elektroničke medije nastavio je šestogodišnje partnerstvo s brojnim institucijama uključujući i POSI. Cilj portala je povećati medijsku vidljivost žena i boriti se protiv stereotipa. Portal pruža medijsku podršku partnerima, ali i drugim organizacijama. Savjetnica pravobranitelja predložila je da se provede istraživanje prikaza osoba s invaliditetom u medijima. POSI je predložio uspostavu suradnje s Agencijom za elektroničke medije u sljedećim područjima od zajedničkog interesa: provođenje istraživanja o medijskom prikazu osoba s invaliditetom, o zastupljenosti i načinu prikazivanja osoba s invaliditetom u elektroničkim medijima, s naglaskom na stereotipe, etičke standarde i usklađenost s načelima Konvencije. Rezultati bi poslužili kao temelj za daljnje preporuke medijskom sektoru, edukaciu novinara i medijskih stručnjaka usmjerenih na promjenu paradigme u izvještavanju o osobama s invaliditetom, posebice kroz: upoznavanje s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, etičke smjernice za medijsko izvještavanje, razumijevanje inkluzivnog jezika i pristupa rodno, socijalno i inkluzivno osjetljivim temama. Smatramo da bi ova suradnja doprinijela jačanju medijskih standarda te unapređenju kvalitete i inkluzivnosti medijskih sadržaja, u skladu s javnim interesom i temeljnim pravima osoba s invaliditetom. Odgovor agencije još nije zaprimljen.

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu predstavljeno je na **konferencijama za medije organiziranim u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci**. Na taj način su u medijskom prostoru aktualizirane teme od značaja za osobe s invaliditetom, ukazano je na prepreke s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju te su ujedno predstavljene preporuke upućivane donositeljima odluka. Pravobranitelj je naglasio kako je izvješće o radu ove institucije ujedno i iscrpan pregled stanja prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te dokument koji sadrži konkretne primjere, preporuke i podatke koji mogu biti koristan alat u radu svih onih koji se bave temama od značaja za osobe s invaliditetom, a pogotovo donositeljima odluka na svim razinama. Medijima su predstavljeni najvažniji statistički podatci koji se tiču obraćanja građana i upućenih preporuka te su istaknuta područja u kojima je bilo najviše postupanja tijekom 2024. godine. Opisani su izazovi koje je pred osobe s invaliditetom, ali i pred nadležne institucije donio novi normativni okvir kojim su uređeni uvjeti za ostvarivanje prava i usluga u sustavu socijalne skrbi te postupanja Pravobranitelja za osobe s invaliditetom usmjerena na svladavanje tih izazova.

Od 15. svibnja do 16. lipnja u programu HRT-a prikazivao se **promotivni video spot i radijski jingl „Pristupačnost kao ljudsko pravo**“. Radi se o materijalu kojeg su Pravobranitelj za osobe

s invaliditetom, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH i nekadašnji 8. Centar znanja za društveni razvoj u području unapređenja kvalitete življenja osoba s invaliditetom zajedno izradili s ciljem podizanja opće svijesti svih građana o potrebama osiguravanja pristupačnosti građevina, javnih prostora, prijevoza, informacija i komunikacije osobama s invaliditetom. POSI je zahvalio HRT-u i Povjerenstvu za javne akcije HRT-a na prepoznavanju važnosti teme pristupačnosti i mogućnosti emitiranja spotova u programima HRT-a.

2.29.2. Edukacije o specifičnostima osoba s invaliditetom

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom održao je tijekom 2025. godine osam online predavanja „**Osobe s invaliditetom kao posebno ranjive žrtve“** u okviru **Tečaja rukovođenja postupanjem policije u predmetima nasilja u obitelji kojeg organizira Policijska akademiji „Prvi hrvatski redarstvenik**“. Predavanjima je istaknuta važnost prepoznavanja specifičnih potreba osoba s invaliditetom u slučajevima nasilja, potrebne prilagodbe policijskog postupanja, savladavanje odgovarajućih načina komunikacije i jačanje suradnje s drugim institucijama. Cilj edukacije je unaprijediti zaštitu i postupanje prema osobama s invaliditetom te osigurati da svaka žrtva dobije pravovremenu i primjerenu podršku. Naime, iskustva u radu pokazuju kako je prvi kontakt žrtve sa službenim osobama, upravo s policijskim i službenicima tijela pravosudne mreže od velikog utjecaja na to na koji će način i u kojoj mjeri žrtve prekršajnih ili kaznenih djela, posebno u domeni nasilja u obitelji, ostvariti svoja prava.

U Varaždinu, Zagrebu, Zadru, Rijeci i Osijeku u sklopu **Pravosudne akademije održane su radionice za pravosudne dužnosnike i službenike na temu „Komunikacija s osobama s invaliditetom**“. Programom Pravosudne akademije obuhvaćene su vještine kao i interdisciplinarne teme neophodne za kvalitetno obavljanje pravosudne dužnosti. Radionica za pravosudne dužnosnike koja je bila planirana u regionalnom centru Pravosudne akademije u Varaždinu otkazana je zbog nedovoljnog interesa. Tijekom šest održanih radionica savjetnici pravobranitelja za osobe s invaliditetom su sucima, sudskim savjetnicima i zamjenicima općinskih i županijskih državnih odvjetnika, ali i drugim službenicima ovih pravosudnih tijela, predstavili djelokrug i način rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom te ulogu ove institucije u zaštiti prava osoba s invaliditetom i suzbijanju diskriminacije na temelju invaliditeta. Pravosudnim dužnosnicima i službenicima su predstavljene temeljne promjene koje je u naše društvo unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom kao najznačajniji međunarodno pravni dokument za osobe s invaliditetom, s naglaskom na obvezu primjene načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna kao alata u osiguranju pristupa pravosuđu osobama s invaliditetom, neovisno o vrsti i težini njihova invaliditeta. Posebno se ukazalo na važnost korištenja primjerene terminologije i bontona, odnosno primjerenog načina komunikacije i odnosa prema osobama s različitim težinama i vrstama oštećenja, a praktične vježbe i primjeri iz svakodnevnog života podučili su sudionike radionice o načinu ostvarivanja primjerenog kontakta i komunikacije s osobama s invaliditetom. Odnos prema osobama s invaliditetom treba se temeljiti na stavovima i razmišljanjima bez stereotipa i predrasuda, odnosno komunikaciji koja će biti uključujuća i koja će osigurati poštivanje dostojanstva i osobnosti svakog pojedinca.

Tijekom 2025. godine održana su edukativna predavanja na temu „Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“ kroz četiri temeljna tečaja pravosudne policije u kaznionicama u Požegi i Lepoglavi, te Zatvoru u Zagrebu. Ova predavanja održavaju se kao rezultat višegodišnje suradnje POSI i Centra za izobrazbu Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije. Naime, na izdržavanju zatvorskih kazni nalaze se i osobe s različitim vrstama invaliditeta.

Unatoč tome što zatvorski sustav osobe s invaliditetom prepoznaje kao ranjivu skupinu, unutar zatvorskog sustava ne odvaja ih se od opće zatvorske populacije nego ih se pokušava što je moguće više integrirati u sve aktivnosti. Ovakav način rada i postupanja sa zatvorenicima s invaliditetom je u skladu s KPOSI te zahtijeva jačanje kapaciteta službenika pravosudne policije kako bi znali odgovoriti na specifičnosti i izazove koji proizlaze iz različitih vrsta i težina invaliditeta. Polaznike se upoznaje s načinom rada i nadležnostima pravobraniteljskih institucija u RH, uz detaljniji prikaz djelokruga POSI. Predstavlja se međunarodni i nacionalni normativni okvir zaštite prava OSI, s posebnim naglaskom na promjene koje je u naše društvo donijela KPOSI. Uz teorijski dio izlaganja, polaznicima se prikazuju primjeri iz prakse te sudjeluju u praktičnim vježbama kroz koje se stječu vještine nužne kako bi u svom budućem radu mogli spriječiti diskriminaciju na temelju invaliditeta te osigurati poštivanje ljudskih prava zatvorenika s invaliditetom.

U skladu s **Planom policijskog obrazovanja za 2025**. godinu, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“ tijekom travnja provela je jubilarni **20. specijalistički tečaj za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji**. Slijedom međuresorne suradnje polaznici su 16. travnja slušali predavanje pravobranitelja za osobe s invaliditetom tijekom kojeg su detaljno upoznati s pravnim okvirom zaštite prava osoba s invaliditetom, ispravnim načinom oslovljavanja, odgovarajućim načinima komunikacije, ali i primjerima iz prakse.

Županijska lučka uprava Pula zamolila je povodom sudjelovanja u projektu „DANOVA NEXT“ održavanje edukacije na temu **komunikacije i načina odnošenja prema osobama s invaliditetom**. Opći cilj „DANOVA NEXT“ projekta, na kojem je POSI strateški partner, je unaprjeđenje pristupačnosti prijevoza za putnike s invaliditetom, a projekt je financiran u sklopu programa prekogranične suradnje INTERREG-DANUBE 2021.-2027., koji se financira iz Europskog fonda za regionalni razvoj u okviru Europske teritorijalne suradnje koja pruža podršku između zemalja dunavske regije. Savjetnica pravobranitelja iz Područnog ureda Rijeka održala je edukaciju za djelatnike Županijske lučke uprave Pula na temu Specifičnosti i načini komunikacije s osobama različitih vrsta invaliditeta.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom održao je 25. travnja 2025. godine u okviru 4. ciklusa **edukacije Workplace Inclusion Champion (Lideri uključivosti na radnome mjestu**), koju organizira Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj (HR PSOR), predavanje 5. modula - Uključivanje osoba s invaliditetom. Ovo je jedna od sadržajnih cjelina edukacije posebno osmišljena kako bi polaznicima pružila znanje i razumijevanje ključnih elemenata ravnopravne uključivosti osoba s invaliditetom u svijet rada. Edukacija je organizirana u obliku kombiniranog učenja, a sastoji se od online teorije, vježbi i kvizova koji omogućuju produbljivanje znanja o raznolikosti i uključivosti (D&I) kao i razvoj vlastite samospoznaje o tome kako biti istinski uključiv u svakodnevnim interakcijama u svom osobnom i profesionalnom životu. Edukacija donosi i alate za bolje razumijevanje u području ravnopravnog uključivanja i omogućava uvid u upravljanje raznovrsnošću te sve prednosti koje različite skupine zaposlenika donose poslovnim organizacijama.

U Tiflološkom muzeju u Zagrebu održana je 15. svibnja 2025. godine **edukacija „Pristupačnost za sve**“ s ciljem upoznavanja **djelatnika u kulturi s teorijskim i praktičnim znanjima potrebnim u radu s posjetiteljima s invaliditetom**. Edukacijom su bili obuhvaćeni zakonodavni okvir, primjeri dobre prakse, teme s područja spektra autizma i asistivne komunikacije u muzejima, ali i temeljna znanja i alati kako napraviti verbalne i taktilne prilagodbe za slijepe i slabovidne posjetitelje. Tijekom edukacije dvadesetak sudionika iz različitih dijelova Republike Hrvatske

su imali prilike praktično saznati na koji način komunicirati s gluhim, gluhoslijepim i slijepim posjetiteljima. Jedan od predavača bio je i pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

U Slavonskom Brodu je 11. studenoga održana **edukativna radionica za studentice i studente studija Sestrinstva u** sklopu kolegija Rehabilitacija u zajednici**.** Radionicu na temu „Izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom“ vodio je savjetnik pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Studentima se želi približiti i aktualizirati teme koje su važne za osiguranje ravnopravnog položaja osoba s invaliditetom u društvu. Savjetnik je okupljene upoznao s djelokrugom i načinom rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom te ulogom u zaštiti prava osoba s invaliditetom. Kroz teorijsko izlaganje, radioničke vježbe i međusobnu komunikaciju studentima su predstavljene temeljne promjene koje je u naše društvo unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, pobliže su im se pojasnila prava osoba s invaliditetom i kroz konkretne primjere iz prakse pokušalo ih se osvijestiti o važnosti prihvaćanja i postupanja u skladu sa načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u svim područjima svakodnevnog života. Prikazani su primjereni načini komunikacije i odnosa prema osobama s invaliditetom, a praktične vježbe i primjeri iz svakodnevnog života podučili su sudionike radionice o načinu ostvarivanja primjerenog kontakta i komunikacije s osobama s invaliditetom različitih vrsta i težina invaliditeta.

Obilježavanje važnih datuma

U okviru kampanje „Aktivne i uključene“ i **povodom 8. ožujka - Međunarodnog dana žena**, 13. ožujka, u prostoru Tribine Grada Zagreba, Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH u partnerstvu s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom, organizirala je **okrugli stol za sve žene i djevojke**: **Prava - Jednakost - Osnaživanje s posebnim naglaskom na žene s invaliditetom.** Prikazan je promotivni video „30 godina Pekinške deklaracije“, te su održana izlaganja “Izazovi i mogućnosti za punu inkluziju žena s invaliditetom”, “Položaj žena s invaliditetom s naglaskom na diskriminaciju”, “Utjecaj na politike invaliditeta kroz aktivizam žena”. U panel raspravi “Obrazovanje žena s invaliditetom i inkluzivne politike” svoja su iskustva podijelile uspješne žene s invaliditetom (tetraplegijom, intelektualnim teškoćama, oštećenjem sluha, oštećenjem vida).

U susret **2. travnju - Svjetskom danu svjesnosti o autizmu Centar za autizam Split** upriličio je u Etnografskom muzeju u Splitu 31. ožujka 2025. godine otvorenje izložbe „Izvezene slike“ autorice Gabrijele Jonjić, polaznice Centra za autizam Split. Izložba je pokazala svu raskoš talenta autorice koja je s posebnim strpljenjem i preciznošću izradila umjetnička djela, izvezene slike, nadahnuta motivima, kako je sama autorica navela, iz Starog i Novog Zavjeta. Izvezene slike, odnosno slike izrađene tehnikom veza, predstavljaju jedinstven spoj umjetnosti i rukotvorine, što je vidljivo u svakom izloženom djelu.

Dana 2. travnja 2025. godine obilježen je **Svjetski dan svjesnosti o autizmu** na Korzu u Rijeci puštanjem plavih balona u organizaciji **Udruge za skrb autističnih osoba Rijeka.** Podršku događanju, kojim se podiže razina svijesti javnosti o osobama s autizmom i njihovim pravima je svojim prisustvovanjem pružila savjetnica pravobranitelja za osobe s invaliditetom iz Područnog ureda u Rijeci.

Dana 7. travnja 2025. godine su svečano predstavljeni **interaktivni paneli u Kliničkom bolničkom centru Rijeka, Bolnici za ženu i dijete**, u organizaciji **Udruge za skrb autističnih osoba Rijeka**. Postavom panela obilježen je početak primjene inovativne tehnologije koja

će značajno poboljšati pristupačnost zdravstvene skrbi osobama s autizmom i drugim teškoćama, čime se čini značajan iskorak prema uključivijem i pristupačnijem zdravstvenom sustavu. Na svečanosti je prisustvovala savjetnica pravobranitelja za osobe s invaliditetom iz Područnog ureda u Rijeci.

U Vodnjanu je, 16. svibnja 2025. godine obilježen **Nacionalni dan osoba s intelektualnim teškoćama i 20 godina rada Centra za inkluziju i podršku u zajednici**. Cilj aktivnosti je bio osvijestiti i senzibilizirati javnost na prava i mogućnosti osoba s intelektualnim teškoćama, ali i istaknuti da su osobe s intelektualnim teškoćama ravnopravni članovi zajednice u kojoj žive. O položaju osoba s intelektualnim teškoćama u društvu, a posebno na području zapošljavanja i rada, govorili su pravobranitelj za osobe s invaliditetom i savjetnica iz Područnog ureda u Rijeci sudjelujući u panel raspravi.

Dana 21. svibnja 2025. godine **Udruga osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije** prigodno je obilježila **Nacionalni dan osoba s neuromuskularnim bolestima**. Obilježavanju je prisustvovala i stručna suradnica pravobranitelja.

Panel rasprava, predavanje u Hotelu Continental u Rijeci održano je 29. svibnja 2025. godine povodom obilježavanja **Svjetskog dana multiple skleroze, a u organizaciji Društva Multiple skleroze Primorsko-goranske županije.** Na događanju je predstavljena projekcija 15-minutnog filma "G35" koji su snimili članovi **Foruma mladih Saveza društava multiple skleroze Hrvatske,** a potom je uslijedila panel rasprava istaknutih stručnjaka. Na događanju je aktivno sudjelovala savjetnica pravobranitelja.

Savez društava multiple skleroze Hrvatske kroz Forum mladih s MS-om Hrvatske i županijske udruge članice provodili su povodom obilježavanja **30. svibnja - Svjetskog dana multiple skleroze,** od 1. svibnja do 30. lipnja 2025. godine diljem Hrvatske kampanju „**Ja sam više od MS-a - male pobjede, velike priče“**. Cilj kampanje bio je podizanje svijesti, osnaživanje osoba sa multiplom sklerozom te izgradnju zajednice razumijevanja i podrške. Putem osobnih priča, prikazivanja filma „G35“, digitalne komunikacije i panel rasprava, kampanja želi osvijetliti svakodnevne izazove s kojima se suočavaju osobe s MS-om. Cilj je ukazati na važnost podrške obitelji, zdravstvenih stručnjaka i društva u cjelini te potaknuti dijalog o nevidljivim simptomima bolesti koji često ostaju nepriznati. Obilježavanje Svjetskog dana MS-a ima i cilj upoznati širu javnost sa multiplom sklerozom i problemima s kojima se svakodnevno suočavaju oboljeli. Bolest se često manifestira nevidljivim invaliditetom koji je teško objasniti, a otežava normalno funkcioniranje.

Dana 2. lipnja 2025. godine održano je na Europskom trgu u Zagrebu u organizaciji **Saveza društava distrofičara Hrvatske**, nacionalne organizacije koja okuplja osobe s neuromuskularnim bolestima, okupljanje povodom **2. lipnja - Europskog dana svjesnosti o miasteniji gravis**. Svečanosti je prisustvovala zamjenica pravobranitelja i u uvodnom obraćanju podržala inicijativu Saveza te naglasila kako POSI povodom Dana svjesnosti o miasteniji gravis ističe važnost pravovremene dijagnoze, dostupne terapije te sustavne podrške osobama koje žive s ovom dijagnozom.

S ciljem obilježavanja **26. rujna - Nacionalnog dana multiple skleroze**, **Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije i radio zajednice Radio 92FM,** organizirali su radio panel „MS dijalog - u eteru i zajednici“ koji je održan 29. rujna 2025. godine u studiju Radija 92FM, a sudjelovao je i savjetnik pravobranitelja.

Povodom **22. listopada - Europskog dana gluhosljepoće** održan je okrugli stol na temu „**Pristupačno zdravstvo po mjeri gluhoslijepih osoba**“ **u organizaciji Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba „Dodir“.** Na okruglom stolu predstavljeni su rezultati provedbe trogodišnjeg projekta „Zdravstvo po mojoj mjeri“ namijenjenog poboljšanju kvalitete zdravstvenih usluga za gluhoslijepe osobe koje su zajedno sa stručnjacima iz relevantnih područja otvorili dijalog o poziciji gluhoslijepih osoba te mogućnosti za unapređenje kvalitete pruženih zdravstvenih usluga kao i smjernicama za osiguravanje pristupačnosti za gluhoslijepe pacijente. Kroz panel raspravu „Pristupačno zdravstvo po mojoj mjeri - mit ili stvarnost?“ gluhoslijepe osobe iznijele su svoja iskustva, primjedbe i prijedloge vezane uz unapređenje zdravstvenih usluga, a najviše se govorilo o neophodnosti izravne komunikacije između liječnika i pacijenta. Na skupu je sudjelovala zamjenica pravobranitelja.

U organizaciji **Udruge Kultura svima svugdje iz Rijeke**, **3. prosinca** 2025. godine, je obilježen **Međunarodni dan osoba s invaliditetom** prikazivanjem inkluzivne projekcije filma „Lekcije mog tate“ u Art-kinu Croatia u Rijeci. Prisutnima se obratila stručna suradnica pravobranitelja za osobe s invaliditetom iz Rijeke, istaknuvši važnost razvoja inkluzivnih kulturnih praksi.

Udruga za autizam - Zagreb Svjetski dan svjesnosti o autizmu obilježila je predstavom „Aut“ koju je posjetila zamjenica pravobranitelja.

Povodom **21. ožujka - Nacionalnog dana invalida rada** pravobranitelj je sa zamjenicama primio delegaciju Hrvatskog saveza udruga invalida rada čiji su predstavnici iznijeli probleme i teškoće s kojima se susreću invalidi rada u Hrvatskoj, počevši od dugotrajnog čekanja na rješenja za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak, preko otežanog pronalaska potencijalnih zaposlenika za radna mjesta osobnih asistenata, pa do mirovinske reforme od koje očekuju kvalitetnije rješavanje zakonskih ograničenja koja invalide rada dovode u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe s invaliditetom koje nisu invalidi rada i pojedine druge skupine umirovljenika. Pravobranitelj je odgovarao na pitanja, iznio prijedloge za rješavanje nekih operativnih problema u radu Saveza i temeljnih udruga, uputio na dodatne izvore financiranja aktivnosti koje udruga provodi te naglasio da su, uz sve ostale, još uvijek jako važne promotivne aktivnosti usmjerene na podizanje svijesti društva.

Sudjelovanja na događanjima usmjerenim na podizanje razine svijesti

Policijska uprava brodsko-posavska i partneri, uz podršku Ravnateljstva policije, organizirali su 24. travnja 2025. godine tribinu „**Lajk za sigurnost i kvalitetu života osoba s invaliditetom“** na kojoj je sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Tribina u Slavonskom Brodu održana je u sklopu preventivnog projekta MUP-a i partnera „Mogu kao i ti“, s ciljem razmjene iskustava i poticanja rasprave usmjerene na osiguranje inkluzije i učinkovitije ostvarivanje prava te jačanje sigurnosti i povećanje kvalitete života osoba s invaliditetom.

Tradicionalni **Zdravstveno-savjetodavni simpozij,** koji je **Udruga 100%-tnih hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata I.** skupine organizirala 22. put, održan je 4. i 5. rujna 2025. godine u Hotelu Trakošćan u Trakošćanu. Simpozij je održan pod pokroviteljstvom Ministarstva hrvatskih branitelja, a na drugom radnom danu Simpozija sudjelovao je i savjetnik pravobranitelja.

Od 12. do 15. listopada 2025. godine u Hotelu Osijek u Osijeku održavao se **8. hrvatski kongres iz neurorehabilitacije i restauracijske neurologije** s međunarodnim sudjelovanjem. U okviru znanstvenog programa Kongresa održana je panel rasprava na temu „Multipla skleroza: put

od dijagnoze do svakodnevnog života - možemo li bolje?“. Kao jedan od panelista sudjelovao je i savjetnik pravobranitelja.

Povodom **Međunarodnog dana bijelog štapa**, u Osijeku je 15. listopada 2025. godine u organizaciji Športske udruge slijepih Svjetlost Osijek, održana **tradicionalna akcija „Prošetajmo zajedno“.** Akciju je podržao te u svim događanjima aktivno sudjelovao i savjetnik pravobranitelja.

Dana 15. listopada 2025. godine **Županijska udruga slijepih Split obilježila je na splitskoj Rivi Međunarodni dan bijelog štapa**. Kroz niz aktivnosti i izloženih rekvizita, javnost je imala priliku upoznati se sa životom slijepih osoba, problemima s kojima se suočavaju te načinima na koje ih prevladavaju unatoč oštećenju vida. Zainteresirani su imali prilike isprobati simulacijske naočale koje simuliraju različite tipove i stupnjeve oštećenja vida te na takav način djelomice steći percepciju o kretanju osoba s oštećenjem vida. Također, na štandu su bila izložena različita pomagala koja slijepe osobe koriste u svakodnevnom životu te sportski rekviziti. Događaj je okupio brojne zainteresirane građane, predstavnike Grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatskog zavoda za socijalni rad Područnog ureda Split, Centra za profesionalnu rehabilitaciju Split te brojne prijatelje i podržavatelje Županijske udruge slijepih Split.

Športska udruga slijepih Svjetlost Osijek, u partnerstvu s Hrvatskim savezom slijepih, organizirala je 6. studenoga 2025. godine okrugli stol pod nazivom „**Zajedno vidimo bolje**“, a sudjelovao je i savjetnik pravobranitelja.

Na inicijativu predavačice na Katedri za sociologiju Filozofskog fakulteta Osijek, 24. studenoga 2025. godine organiziran je **posjet studentica pete godine sveučilišnog studija Psihologije** Područnom uredu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku. Studentice su tijekom posjeta sudjelovale u edukativnoj radionici koju su vodili savjetnici pravobranitelja.

MINTS je organiziralo **5. Konferenciju o pristupačnom turizmu** koja je ove godine održana pod nazivom „**Oblikovanje turizma za uspješne zajednice i prostore**“. Konferencija je održana 5. prosinca 2025. godine u Hotelu International u Zagrebu, uz mogućnost praćenja putem online prijenosa uživo, a na istoj su sudjelovali zamjenica pravobranitelja i savjetnici pravobranitelja.

CNVOS (iz Slovenije), Zaklada Slagalica i Zaklada Solidarna (iz Hrvatske) u obje zemlje. Tijekom radionice izlaganja je održalo 16 stručnjaka i stručnjakinja sa specijalističkim znanjima o institucijama za zaštitu ljudskih prava iz Hrvatske i Slovenije te drugih zemalja Europske unije. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom održao je **u sklopu panel rasprave „Uloga institucije pravobranitelja“** izlaganje kojim je predstavio rad POSI. Na panelu su također izlagale pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, zamjenica pučke pravobraniteljice i zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Ustanova za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom DES Split i ove je godine obilježila **3. prosinca - Međunarodni dan osoba s invaliditetom**, ističući važnost uključivanja, ravnopravnosti i stvaranja dostupnih prilika za sve osobe s invaliditetom. Upriličen je program koji je okupio korisnike, zaposlenike, stručnjake i suradnike DES-a. Kroz prigodne govore istaknut je doprinos osoba s invaliditetom u radu i životu ustanove, uz fokus na jačanju njihove vidljivosti, uključenosti u zajednicu i prava. Posebno su predstavljene aktivnosti i projekti koji se provode tijekom godine, a koji osobama s invaliditetom omogućuju radnu, socijalnu i psihosocijalnu podršku, razvoj radnih vještina te punu uključenost u društvo. Naglašena je i važnost suradnje lokalne zajednice, institucija i poslodavaca u stvaranju

okruženja u kojem svaka osoba ima priliku pokazati svoje potencijale. Svi prisutni, uz stručno vodstvo zaposlenika, imali su prilike obići radne pogone DES-a te porazgovarati sa vrijednim djelatnicima u konfekciji, tiskari, sitotisku, kartonaži, fleksografiji te praonici rublja. DES danas zapošljava više od 57 posto osoba s invaliditetom. Konkretno, u njihovim pogonima na Ravnim njivama radi ukupno 205 ljudi, među kojima je 117 osoba s invaliditetom, a 78 ih je na zaštićenim radnim mjestima. Druga su po veličini zaštitna radionica u Hrvatskoj, a iza brojki stoji više od 75 godina tradicije. Obilježavanju je nazočila i savjetnica pravobranitelja.

Ostala događanja usmjerena na podizanje razine svijesti

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom sudjelovao je 31. svibnja u Belišću u Župi sv. Josipa Radnika na **XXIII. nadbiskupijskom susretu osoba s invaliditetom i njihovih obitelji**. Susret koji je okupio više stotina osoba s invaliditetom i članova obitelji iz Slavonije, Baranje i Srijema, ali i iz susjedne Bosne i Hercegovine je održan u organizaciji Povjerenstva za pastoral osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Đakovačko-osječke nadbiskupije. Svetu misu je predvodio đakovačko-osječki nadbiskup koji je i cijeli dan proveo sa sudionicima. Održano je i teološko predavanje za roditelje o izazovima obitelji osoba s invaliditetom. Susret je nastavljen kulturno-umjetničkim i zabavnim programom na Gradskom bazenu. **Povjerenstvo za pastoral osoba s invaliditetom i njihovih obitelji** Đakovačko-osječke nadbiskupije kontinuirano nastoji podići razinu svijesti javnosti o osobama s invaliditetom i jednom ih godišnje okuplja na susretu s njihovim obiteljima.

Povodom **3. prosinca - Međunarodnog dana osoba s invaliditetom u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici održana je svečana sjednica Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom**. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je istaknuo kako zabrinjava sve veći broj pritužbi vezanih uz neuključivanje djece s teškoćama u razvoju u vrtićke i predškolske programe te skraćivanje njihovog vremena boravka u vrtiću. Kao poseban problem prepoznato je kako nepristupačan javni prijevoz i dalje onemogućava uključivanje osoba s invaliditetom u društvo na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima. Za kraj je istaknuo kako organizacije civilnog društva pružanjem različitih usluga stvaraju značajnu dodatnu vrijednost sustavu. Svečana sjednica Povjerenstva visokom razinom dodatno motivira medije za praćenje i izvještavanje o temama važnim za osobe s invaliditetom.

Priopćenja za javnost

11. veljače - priopćenje povodom Svjetskog dana bolesnika - Povodom Svjetskog dana bolesnika, ističe se potreba dosljednijeg poštivanja prava pacijenata na potpunu i pravodobnu obaviještenost o vlastitom zdravstvenom stanju, što im omogućuje suodlučivanje o dijagnostičkim i terapijskim postupcima.

19. veljače - priopćenje vezano uz dopunsko zdravstveno osiguranje - Slijedom upita osoba s invaliditetom o uvjetima i postupku ostvarivanja prava na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret proračuna, a imajući u vidu primjenu Zakona o inkluzivnom dodatku, prenijeli smo zaprimljeni odgovor i pojašnjenja Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje

8. ožujka - priopćenje povodom Međunarodnog dana žena - Naglašena je višestruka diskriminacija žena s invaliditetom u području zapošljavanja, zdravstva i zaštite od nasilja. Pozvano je na snažnije mjere prevencije nasilja i veću institucionalnu podršku.

11. ožujka - reakcija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na prilog emitiran u Dnevniku Nove TV 6. ožujka 2025. godine - Reagirali smo na diskriminatorno postupanje iznajmljivača

apartmanskog smještaja na Jadranskoj obali koji je odbio iznajmiti svoj apartman turistkinjama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica jer će njima „uništiti apartman“

21. ožujka - priopćenje povodom Svjetskog dana osoba s Down sindromom - Naglašena je važnost rane intervencije, inkluzivnog obrazovanja i podrške pri zapošljavanju. Istaknuto je da društvo mora osigurati stvarne, a ne samo formalne mogućnosti uključenosti.

2. travnja - priopćenje povodom Svjetskog dana svjesnosti o autizmu - Upozoreno je na nedostatak dostupnih usluga i podrške osobama s autizmom u svim dijelovima RH. Istaknuta je potreba razvoja cjelovitog i regionalno ravnomjerno dostupnog sustava podrške.

5. svibnja - priopćenje povodom Nacionalnog dana osoba s cerebralnom paralizom koji se obilježava s ciljem jačanja svijesti o pravima, izazovima i potencijalima ove skupine građana

23. travnja - priopćenje Pravobranitelja za osobe s invaliditetom povodom lokalnih izbora 2025. godine: Što lokalni izbori mogu donijeti osobama s invaliditetom?

11. svibnja - priopćenje povodom Nacionalnog dana palijativne skrbi - Palijativnoj skrbi ne bi trebao biti primarni zadatak samo skrb u posljednjoj fazi života, već i tijekom ranijih faza bolesti, pružanjem primjerene podrške i oboljelom i članovima obitelji.

30. svibnja - priopćenje povodom Svjetskog dana multiple skleroze - Osobe s multiplom sklerozom trebaju sustav koji ih podržava, ne sustav koji ih ostavlja da se sami bore s progresijom bolesti.

11. lipnja - preporuka županijama, gradovima, općinama i turističkim zajednicama o pristupačnosti turističke ponude – Upućene su preporuke za uklanjanje prepreka u smještaju, prijevozu, javnim prostorima i informiranju turista s invaliditetom. Istaknuto je da pristupačni turizam predstavlja i pitanje ljudskih prava i razvojnu priliku.

19. srpnja - priopćenje o načinu ostvarivanja povlastica osoba s invaliditetom u prometu - Istaknuti su problemi neujednačene primjene prava i nedovoljne informiranosti korisnika. Zatražena je jasnija regulacija i dosljedna provedba propisa.

25. srpnja - priopćenje povodom napada na osobu s invaliditetom - Najoštrije je osuđeno nasilje i govor mržnje. Naglašena je potreba učinkovite zaštite i sankcioniranja počinitelja.

26. kolovoza - priopćenje o nasilju nad osobama s invaliditetom - Upozoreno je da su osobe s invaliditetom, osobito žene i djeca, izložene povećanom riziku od nasilja. Pozvano je na jačanje preventivnih programa i dostupnost podrške žrtvama.

16. rujna - priopćenje povodom Europskog tjedna mobilnosti od 16. do 22. rujna - Istaknuta je važnost univerzalnog dizajna i pristupačnog javnog prijevoza. Naglašeno je da mobilnost predstavlja preduvjet za ravnopravno sudjelovanje u društvu.

22. rujna - priopćenje povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama - Posebno je istaknuta ranjivost žena s invaliditetom na različite oblike nasilja. Pozvano je na prilagodbu sustava podrške njihovim specifičnim potrebama.

6. listopada - priopćenje povodom Svjetskog dana cerebralne paralize - Naglašena je potreba interdisciplinarne podrške tijekom cijelog života osoba s cerebralnom paralizom. Istaknuta je važnost rane intervencije i dostupnih socijalnih usluga.

3. prosinca - priopćenje povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom - Upozoreno je da inkluzija mora biti sustavna i temeljena na uklanjanju prepreka u svim područjima života.

Naglašeno je da prava osoba s invaliditetom nisu povlastica, nego zakonska i ustavna obveza države.

23. prosinca - priopćenje o Odluci Ustavnog suda RH vezanoj uz Zakon o osobnoj asistenciji - Pozdravljena je odluka Ustavnog suda RH kojom se razmatra ustavnost pojedinih odredbi Zakona o osobnoj asistenciji te naglašava važnost zaštite prava korisnika. Istaknuto je da osobna asistencija predstavlja ključnu pretpostavku neovisnog života i pune socijalne uključenosti osoba s invaliditetom.

2.30. OSOBE S INVALIDITETOM U MEDIJIMA

I tijekom 2025. godine mediji u RH izvještavali su o temama vezanim uz osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju uglavnom prigodno na datume koji su određeni kao dani posvećeni pojedinoj kategoriji invaliditeta kao što su to npr. 21. ožujka (Svjetski dan osoba s Downovim sindromom), 5. svibnja (Nacionalni dan osoba s cerebralnom paralizom), zadnji tjedan u rujnu (Međunarodni tjedan gluhih osoba i znakovnog jezika), 15. listopada (Dan bijelog štapa), 3. prosinca (Međunarodni dan osoba s invaliditetom) itd. Tom prigodom medijski prostor ispunjen je uglavnom aktivnostima udruga vezanim uz pojedino obilježavanje, a pojavljuju se i priče o pojedincima, pripadnicima neke od kategorija invaliditeta o kojima se pokušava prenijeti afirmativna priča, ali se uglavnom svede na senzacionalistički prizvuk kao npr.: *„Unatoč invaliditetu, putuju“, „Unatoč invaliditetu, ruše prepreke i žive punim plućima“, „Unatoč invaliditetu, rade i pomažu“* itd. U tim prilozima osobe s invaliditetom prikazane su najčešće kao izuzetci koji uspijevaju nešto što nije u skladu s njihovim oštećenjem organizma, izražava se divljenje što žive običan život kao i drugi ljudi te se stječe dojam da tu sposobnost ne mogu imati sve osobe s invaliditetom, nego da je to moguće samo nekima, kao da ti predstavljeni pojedinci imaju nadnaravne sposobnosti ovladati nečim što drugi ljudi s istim invaliditetom ne mogu.

Korišteni nazivi i terminologija

Iako se primjećuje učestalije korištenje ispravnih naziva i terminologije, ona je u praksi dosta varirala kroz hrvatski medijski prostor, te se i dalje prilično često koriste zastarjeli i neprihvatljivi nazivi u oslovljavanju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te ih se naziva: „invalidima“, „hendikepiranima“, „osobama“ ili „djecom s posebnim potrebama“.

Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju su službeni nazivi definirani Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koji je prihvaćen i u pravnom kontekstu i u kontekstu ljudskih prava jer stavlja osobu prije stanja, a ne fokusira se na oštećenje kao glavnu karakteristiku. To su ujedno nazivi koji su i u zakonskom okviru i u stručnim preporukama navedeni kao prihvatljivi zbog neutralnog i deskriptivnog pristupa. Ispravna terminologija smanjuje stigmatizaciju, poštuje ljudsko dostojanstvo, ističe osobu prije njezina invaliditeta zbog čega je neizrecivo važno inzistirati na tome kako bi se s vremenom uvriježili poželjni nazivi i trajno zamijenili one nepoželjne.

Najzastupljenije teme u 2025. godini

Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju najviše medijskog prostora u 2025. godini dobili su na temelju reforme sustava socijalnih naknada koje su sad objedinjene u jedinstveni inkluzivni dodatak. Prisutnost OSI i DTUR u medijskom prostoru u kontekstu inkluzivnog dodatka, izazvana je nezadovoljstvom dijela javnosti brzinom rješavanja zahtjeva za inkluzivni

dodatak što se u medijskim objavama nazivalo problemima u sustavu prava, socijalnoj zaštiti i inkluziji itd. Iako postoje realni razlozi za dugotrajnost postupka donošenja rješenja za neočekivano velik broj pristiglih zahtjeva, o tome su mediji najčešće izvještavali na temelju priča pojedinaca s teškim zdravstvenim stanjima, koji nikad ranije nisu bili niti po kojoj osnovi korisnici sustava na temelju oštećenja organizma, izazivajući kod javnosti osjećaj revolta prema sustavu socijalne skrbi, nadležnom Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i ministru, ali i instituciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, te se stvorilo mišljenje da su svi djelatnici u lancu tog procesa bešćutni, da uskraćuju ljudima njihova prava, da ne rade svoj posao i da nepravedno procjenjuju potrebe podnositelja zahtjeva.

Krajem 2025. godine mediji su vrlo akcentirano izvještavali o odluci Ustavnog suda koji je ukinuo više odredbi Zakona o osobnoj asistenciji jer ih je ocijenio diskriminatornima i nespojivima s Ustavom, nakon što je postupak pokrenula udruga čiji su predstavnici Odluku Ustavnog suda nazvali povijesnom pobjedom za prava OSI i DTUR, a mediji su taj izraz opetovano koristili u oblikovanju naslova i najava vijesti. Osim što se pisalo i govorilo o ukidanju „diskriminatornih odredbi Zakona o osobnoj asistenciji“, još je uglavnom bilo riječi o reakciji vlasti na odluku Ustavnog suda, o pozitivnim posljedicama koje ta odluka ima za korisnike tih prava te o daljnjoj proceduri za izmjenu Zakona o osobnoj asistenciji. S druge strane, u medijima su bila prenesena, ali ne u istoj mjeri, i drugačija mišljenja pojedinaca, organizacija, institucija (npr. mišljenje Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH čija je predsjednica istaknula zabrinutost da bi širenje prava (npr. ukidanje dobne granice) moglo pogoršati dostupnost asistenata jer ih je ionako premalo. Mediji su to prikazali kao podijeljeni stav između branitelja/konzumenata prava i organizacija koje se bave praktičnim kapacitetima pružanja usluge.

Suprotno navedenom, mediji nisu u dovoljnoj mjeri pratili donošenje Zakona o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga koji je na snazi od 28. Lipnja 2025. godine kojim se u hrvatsko zakonodavstvo prenosi Europska Direktiva, a čiji je cilj omogućiti osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću ravnopravan pristup proizvodima i uslugama te potaknuti njihovu veću samostalnost u svakodnevnom životu. Zakon se odnosi na niz proizvoda i usluga koje svakodnevno koristimo, a sada moraju biti pristupačni svima, ali je izostalo izvještavanje o praktičnim implikacijama u gospodarstvu i društvu iako Zakon predviđa obveze i sankcije za sve dionike u lancu (proizvođače, uvoznike, distributere i pružatelje usluga) ako ne poštuju pravila, a o tome su uglavnom izvještavale organizacije osoba s invaliditetom kroz vlastite kanale komunikacije s javnošću bez znatnijeg interesa u popularnome medijskom prostoru *(više o samom zakonu i njegovoj budućoj primjeni u poglavlju 2.17.7. Digitalna pristupačnost i umjetna inteligencija).*

Slična je nezainteresiranost medija bila i za stupanje na snagu novog Tehničkog propisa o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Dio nezanimljivosti ove teme leži u činjenici da je propis formalno donesen 2023., a 2025. godine je započela njegova primjena, što medijski nije bilo percipirano kao „nova vijest”. No, dio nezainteresiranosti medija za ovu temu je rezultat slabe reakcije svih uključenih aktera u nadzor i zahtijevanje pooštravanja odgovornosti te uvođenje sankcija za nepoštivanje ugradnje elemenata pristupačnosti. Vijest je prenesena uglavnom kroz kanale komunikacije s javnošću službenih tijela i udruga osoba s invaliditetom te se uglavnom naznačilo da je riječ o prelasku s dugotrajno važećeg Pravilnika na novi Tehnički propis te je opisano što propis donosi i kako se primjenjuje u praksi.

Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo turizma i sporta i Ministarstvo hrvatskih branitelja u 2025. godini više puta su spominjani u medijima zbog financijske potpore projektima koji osiguravaju pristup i dostupnost sadržaja OSI i DTUR, s ciljem povećanja participacije u aktivnostima za koje je pojedino ministarstvo nadležno. Ova ministarstva već godinama raspisuju natječaje za organizacije civilnog društva i JLP(R)S te financiraju prilagodbu raznih programa i aktivnosti, a u sklopu provedbe financiranih projekata udruge organiziraju i konferencije na temu pristupačnog sadržaja npr. u kulturi i turizmu koje posjećuju i predstavnici ustanova i institucija te lokalne samouprave i na taj način su te informacije prezentirane u medijima, najčešće lokalnim.

Humanitarne akcije

Također je redovito prisustvo medija u humanitarnim akcijama (koncertima, utakmicama, šetnjama, prodajama, izložbama i sl.) vezanim uz prikupljanje financijskih sredstava namijenjenih liječenju ili nabavci skupih specijaliziranih pomagala/medicinske opreme za djecu s teškoćama i mlade osobe s invaliditetom. Ovakve objave, iako ne čine dominantnu medijsku temu u svakodnevnom novinarstvu, češće su prisutne u segmentima humanitarnih, lokalnih i društveno angažiranih rubrika i priopćenja tijekom cijele godine, a primjetan je nešto veći intenzitet uoči blagdana. U medijskim izvještajima i pozivima naglasak je na solidarnosti i zajedništvu te se često isticalo da je podrška zajednice važna za omogućavanje usluga, terapija, medicinske opreme ili opće kvalitete života DTUR i OSI te se apeliralo na građane da izdvoje neki simboličan iznos i pomognu u postizanju cilja pojedine akcije uplatom na poseban račun, kupnjom ulaznice ili ponuđenih proizvoda.

Primjeri takvih akcija su: „Wings for life“ (u ovoj manifestaciji sudjelovalo je i 12 bivših i sadašnjih zaposlenika te prijatelja institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom), „Hodajmo za one koji ne mogu“, „Želim život“, „Srcem za male heroje“ itd.

Objavljen je i poziv Hrvatske radiotelevizije da se Povjerenstvu za humanitarne akcije HRT-a podnesu prijave za humanitarne akcije u 2025. godini, a u kojima se očekivalo sudjelovanje HRT-a, čime se poticalo civilno društvo na angažman i aktivno uključivanje građana u podršku „potrebitima“ što su mnoge inicijative građana i organizacije OSI i DTUR iskoristile nastojeći udovoljiti nekoj potrebi pojedinca ili svog članstva.

Institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u medijima

Nakon predaje Izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu, POSI je održao konferencije za medije u područnim uredima Split (22. travnja), Osijek (28. travnja), Rijeka (29. travnja) te u sjedištu u Zagrebu (6. svibnja 2025. godine). Sve četiri konferencije bile su vrlo dobro posjećene i popraćene medijskim objavama te su mediji točno prenijeli većinu iznesenih podataka. Osim što je izvješće o radu POSI, ovaj dokument je također i pregled ostvarivanja prava OSI u RH te se predstavnike medija uputilo da ga koriste kao izvor sistematiziranih podataka po područjima kako ih definira KPOSI.

Kroz 2025. godinu POSI je objavio više priopćenja za javnost, uglavnom vezanih uz obilježavanje datuma značajnih za populaciju OSI i DTUR, ali i vezano uz pristupačnost i dostupnost sadržaja i usluga, s ciljem podizanja svijesti o pravima, potrebama i mogućnostima tih osoba. Pojedini mediji su na temelju tih priopćenja tražili i dodatne komentare ili pozivali pravobranitelja na sudjelovanje u nekoj emisiji gdje se tema detaljnije obrađivala. Zapažena je npr. bila preporuka o pristupačnosti turističke ponude nakon koje je uslijedio znatan broj medijskih objava i upita POSI na tu temu.

Pravobranitelj, ali i savjetnici iz područnih ureda, sudjelovali su i u promociji raznih projektnih aktivnosti udruga osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koje su također pratili mediji vrlo često uz izjavu predstavnika institucije POSI.

Budući da je cijela 2025. godina u medijskom prostoru bila obilježena propitivanjem svih elemenata sustava socijalne skrbi u kontekstu dugotrajnosti rješavanja zahtjeva za inkluzivni dodatak, POSI je u više navrata bio pozivan dati izjave za medije na tu temu, a i većina upita stranaka odnosila se na isto što jasno odražava stanje u društvu.

Podnesci stranaka

Zaprimili smo više podnesaka stranaka, samih osoba s invaliditetom ili članova njihovih obitelji, s prigovorima na zahtjevnost procedure stjecanja prava oslobađanja od plaćanja mjesečne pristojbe za pojedine kategorije građana prema Odluci Nadzornog odbora HRT-a. Budući da smo utvrdili da je procedura zaista nepotrebno komplicirana, uputili smo HRT-u preporuku i prijedloge rješenja. Preporuka je većim dijelom odbačena kao neprovediva, a prihvaćena je samo u dijelu da nije nužno da liječnik specijalist upisuje dijagnozu i postotak invaliditeta, već to sad može učiniti i liječnik obiteljske medicine.

Također smo imali nekoliko podnesaka pojedinaca i udruga osoba s oštećenjem sluha i vida s pritužbama na nedovoljno prilagođenog programa HRT-a na nemogućnost praćenja televizijskog programa zbog prebrze izmjene ili preslabe vidljivosti titla. Upućene su preporuke HRT-u te se pristupilo otklanjanju detektiranih teškoća u prilagodbi programa.

Zaprimili smo i dvije pritužbe roditelja djece s autizmom. Naime, neke roditelje povrijedile su medijske objave jer se autizam spominje u smislu izrugivanja te su tražili od POSI zaštitu prava svoje djece. U jednom slučaju radilo se o jezičnoj zabuni stranih turista što je roditelje uznemirilo, a nakon našeg upozorenja, medijska se kuća ispričala za nenamjerno uznemiravanje. U drugom slučaju radilo se o senzornoj klupi u dječjem parku koja je namijenjena DTUR te je obojena u razne boje kako bi stimulirala djecu, a što je protumačeno kao promocija LGBT simbolike. To je šokiralo roditelje i zabrinulo ih te su nam se pritužili da se boje voditi djecu u taj park zbog te negativne interpretacije i frustracije dijela javnosti prenesene na društvene mreže. Uslijedilo je više objašnjenja što predstavlja, kome i čemu služi senzorna klupa u dječjem parku te su se tenzije smirile, ali je činjenica da roditelji DTUR često proživljavaju stresne situacije i zbog medijskih napisa s neprovjerenim ili pogrešno protumačenim podatcima.

Zaključak i preporuke:

Medijski prostor u Hrvatskoj otvoren je osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju te su zastupljenije teme za koje i sami pripadnici tih skupina imaju više interesa. Važno je naglasiti da za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju socijalna prava i zdravstvene usluge nisu jedina područja interesa, ali su za većinu u ovom trenutku najvažnija. Sve dok osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju nemaju stabilnost svog statusa, dok se dugo čeka na ostvarivanje prava, dijagnostiku, terapiju, dok prijevoz i usluga asistencije zahtijevaju ogromnu količinu energije i vremena tih ljudi, dok obrazovni proces zahtijeva angažman cijele obitelji, a zapošljavanje otežavaju predrasude i nepristupačnost potencijalnih radnih mjesta, vrlo sporo će se odvijati uključivanje u neke druge oblike društvenog života. Kad drugi segmenti svakodnevice (sport, kultura, …) budu „došli na red“ za veći broj osoba s invaliditetom, onda će i mediji imati više odaziva i izvještaja u tim područjima. Stoga treba

nastaviti energično raditi na afirmaciji osoba s invaliditetom, na realnom prikazu njihovih potreba i mogućnosti.

Također treba nastaviti raditi na pojednostavljivanju procedure stjecanja prava na oslobađanje od plaćanja mjesečne pristojbe Hrvatskoj radioteleviziji kao i na daljnjoj primjeni pravilnog oslovljavanja osoba u medijskom prostoru sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.

3. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Djelokrug Pravobranitelja za osobe s invaliditetom propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07), Poslovnikom pravobranitelja za osobe s invaliditetom (NN, br. 103/08) te Pravilnikom o unutarnjem redu pravobranitelja za osobe s invaliditetom (BROJ: POSI.R.-018-02-08/24-03/06 od 20. veljače 2025. godine). POSI je nadležan za suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12), a ima propisane ovlasti i sukladno čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14). Na dan 31. prosinca 2025. godine kod POSI je bilo zaposleno 17 državnih službenika i troje dužnosnika.

3.1. Financijsko poslovanje

Sukladno čl. 139. st. 3. Zakona o proračunu (NN, br. 87/08, 136/12, 15/15 i 144/2021), pravobranitelj za osobe s invaliditetom sastavio je financijski izvještaj za 2025. godinu te ga dostavio Ministarstvu financija sukladno čl. 22. i 24 st. 2. Pravilnika o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (NN, br. 03/15, 93/15, 135/15, 02/17, 28/17, 112/18, 126/19, 145/20, 32/21, 37/22, 52/25 i 156/25).

Tablica 39. Planirana i izvršena sredstva proračuna Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni i financijski rashodi	Opremanje	Postotak
2021.	701.446	665.670	485.476	145.931	34.263	94,90%
2022.	757.987	720.546	534.825	158.512	27.209	95,06%
2023.	748.624	693.760	559.968	131.736	2.056	92,67%
2024.	889.938	849.201	711.720	133.612	3.869	95,42%
2025.	**1.004.032**	**966.745**	**817.540**	**149.204**	**0**	**96,29%**

Obrazloženje pojedinih skupina rashoda i izdataka

Od ukupno planiranih sredstava za 2025. godinu na izvoru financiranja 11 Opći prihodi i primici, u iznosu od **1.004.032 eura** rashodi iznose **966.745 eura** odnosno **96,29%.**

Administracija i upravljanje: Na stavkama za **Rashode za zaposlene** planirano je **836.517 eura,** a potrošeno je **817.540** ili **97,73%**. Planirana sredstva za **Materijalne rashode** u 2025. godini iznosila su **162.322 eura** od čega je izvršeno **149.202 eura** ili **91,92%.** Sredstva materijalnih rashoda korištena su najvećim dijelom za pokriće režijskih troškova sa stavki energije, usluga telefona, usluga tekućeg i investicijskog održavanja, komunalnih, te računalnih usluga, kao i za potrebe redovitog poslovanja institucije (službena putovanja, naknade za prijevoz, uredski materijal, usluge promidžbe i informiranja). Planirana sredstva za **Financijske rashode** u 2025. godini iznosila su **139 eura**, od čega je utrošeno **2 eura** ili **1,48%**. **Opremanje:** U 2025. godini nije bilo potrebe za nabavom nove nefinancijske imovine. Tijekom 2025. godine POSI je zaprimio na izvoru **61 Donacije,** sredstva za pokriće troškova službenog puta i intelektualnih usluga u ukupnom iznosu od **2.200 eura** koja su u cijelosti namjenski utrošena u tekućoj godini.

4. ZAKLJUČAK

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom svake godine podnosi svoje izvješće o radu Hrvatskom saboru, pružajući i na taj način detaljan prikaz ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u svim aspektima društvenog života. Ovo izvješće ne predstavlja samo analizu stvarnih izazova i prepreka s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju, već se temelji velikim dijelom na njihovim iskustvima i povratnim informacijama, čime se osigurava autentičan uvid u to u kojoj su mjeri zakonske odredbe koje uređuju njihova prava usklađene sa stvarnim potrebama osoba s invaliditetom te gdje postoje nedostaci i potreba za daljnjim unaprjeđenjem. Cilj takvog pristupa je osigurati da razina zaštite i podrške osobama s invaliditetom bude u skladu s najvišim europskim i međunarodnim standardima. Ovo izvješće treba promatrati ne samo kao pregled stanja i alat za daljnji razvoj i unapređenje prava osoba s invaliditetom, već i kao argumentiranu i utemeljenu ocjenu učinkovitosti postojećih javnih politika i njihove provedbe u praksi, te stručnu i konstruktivnu evaluaciju sustava.

Sigurni smo kako se ključ uspjeha nalazi u kontinuiranoj suradnji i dijalogu između predstavnika vlasti, zakonodavca, donositelja odluka, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, organizacija civilnog društva, poslodavaca i samih osoba s invaliditetom, jer se samo kroz zajedničke napore mogu postići konkretni pomaci.

Iako je donošenje Zakona o osobnoj asistenciji, Zakona o inkluzivnom dodatku i drugih za osobe s invaliditetom važnih propisa predstavljalo značajan iskorak u unapređenju njihovih prava, stvarna vrijednost ovih iskoraka može se ocijeniti tek kroz učinkovitu primjenu u praksi. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom kontinuirano upozorava na nedostatke postojećih rješenja te predlaže izmjene s ciljem prilagodbe sustava stvarnim potrebama korisnika. Međutim, analiza šireg stanja u 2025. godini pokazuje da izazovi daleko nadilaze pitanje osobne asistencije i inkluzivnog dodatka. Velik broj osoba s invaliditetom i dalje nema pristup ključnim uslugama poput rane intervencije, učinkovitim uslugama u zajednici, inkluzivnom obrazovanju, zapošljavanju i dostupnoj zdravstvenoj zaštiti. Osobito zabrinjava što djeca s razvojnim rizicima i njihove obitelji i dalje ne dobivaju pravodobnu i sustavnu podršku, što dugoročno produbljuje teškoće i smanjuje njihove životne mogućnosti. Brine i spori razvoj izvaninstitucionalnih usluga, zbog čega mnogi korisnici ostaju u institucijama, često bez stvarne potrebe, čime im se ograničava pravo na neovisno življenje i sudjelovanje u zajednici. Sustav dodatno opterećuju administrativne prepreke, neujednačena praksa, nedostatak kadrova i nedovoljna te prečesto samo deklarativna „međuresorna suradnja“, što otežava ostvarivanje prava i smanjuje učinkovitost javnih politika.

Osobe s invaliditetom nisu trošak, već ravnopravni građani čija su prava zajamčena Ustavom i međunarodnim obvezama. Uloga Pravobranitelja u tom je kontekstu od osobite važnosti kao neovisnog i stručnog tijela koje prati stanje prava osoba s invaliditetom, ukazuje na nedostatke i predlaže konkretna unapređenja sustava. Iako njegove ovlasti ne uključuju donošenje obvezujućih odluka, stvarna težina i učinak djelovanja Pravobranitelja ovise o razini uvažavanja njegovih preporuka i spremnosti nadležnih tijela da ih pravodobno i dosljedno implementiraju. Činjenica da se isti izazovi i preporuke ponavljaju iz godine u godinu ukazuje na nedostatak političke volje i odgovornosti za provedbu učinkovitih reformi. U sustavu u kojem se institucija

Pravobranitelja u potpunosti poštuje i uvažava u skladu s njezinom zakonskom ulogom, njegove preporuke predstavljaju važan mehanizam usmjeravanja javnih politika i osiguravanja njihove usklađenosti sa stvarnim potrebama korisnika, te ujedno važan korektiv i poticaj za unaprjeđenje postupanja nadležnih tijela.

Sve navedeno jasno upućuje na potrebu odlučnijeg, sustavnijeg i odgovornijeg djelovanja. Samo kroz stvarnu provedbu zakona i kontinuiranu političku predanost moguće je ostvariti društvo jednakih mogućnosti u kojem se dostojanstvo i prava osoba s invaliditetom u potpunosti poštuju.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
Savska cesta 41/3, 10000 Zagreb, Hrvatska
Telefon: 01/6102 170
E-pošta: ured@posi.hr
Web: http://posi.hr

Područni ured Osijek
Ulica Hrvatske Republike 5, 31000 Osijek
Telefon: 031/293 352

Područni ured Split
Ulica Domovinskog rata 44, 21000 Split
Telefon: 021/649 713

Područni ured Rijeka
Ulica Nikole Cara 1, 51000 Rijeka
Telefon: 051/643 200